

(2) ఆ తరువాత.

7. 2. 3. 4. 5.

五、

స్థితియ ముఖము,

[illegible]

శ్రీ శ్రీ ౩ - రావు చెట్టాయమ్మ రావు బహదరువారిచే
రావకూకాపాపంబునకు ప్రకటితము.

— — — — —

CF 37.

ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಷ ಪಕ್ಷ ಪಕ್ಷ,

ಪಕ್ಷ ಪಕ್ಷ :: ಪಕ್ಷ.

శ్రీ చాళుక్య రాజ వంశము పునరుద్ధరణ
 శ్రీ చాళుక్య రాజ వంశము పునరుద్ధరణ
 శ్రీ చాళుక్య రాజ వంశము పునరుద్ధరణ
 శ్రీ చాళుక్య రాజ వంశము పునరుద్ధరణ

శ్రీ కృష్ణ లీలామృతము.

మహారాజవంశములు మధురానగరంబుఁ జూడఁబోవుట.

కృష్ణునిను రామయనుడు కంటి కడరాష్ట్ర సమయంబున
 మధురాపురంబుఁజూడ వేడుకడద గోపాలకులంహుడి
 కరింబుఁ ప్రవేశించెరి. కృష్ణుఁడ్రవేశించి స్ఫుటికగోపుర
 ముందు బంతు తెలిపులును నోకణంబులును రాగి

పెత్తె కృష్ణుని కొల్లెలును. రాక్షసులైన యక్షులును రిష్యంబు
 లైన యుష్యాంబులును కలిగియుండెను మిథ్యలు మేడలు నీన్నలు
 కట్టెలును కలిగి నెమిళ్లును రాక్షసులయందు ధ్వనులచే
 మనోహరంబైన వాని నాచి నీటిచే జమములాడు వేడులవెంటఁ
 బోవుచుండెరి.

కృష్ణుని కృష్ణుని కృష్ణుని రామకృష్ణులు రామకృష్ణులు మేడ
 లెక్కి. కాము మాచులుకుమున్న వారు దవ్వేగుదురో యను
 తొండలచే రామందమానలు కొండలు కానెకొంగు పైలు
 కొంగుగఁ పరలు కృష్ణులు గొండలు కృష్ణులెలియ కైకలుదొడ్డి

గియుఁ గొందఱు బులాకులు చెవులకును బావిలీలు ముక్కలకును
 బెట్టియుఁ, గొందఱు నొడ్డాణగలు కంఠంబునను గంగలు సడుము
 నను బెట్టియుఁ, గొందఱుంగరంబులు కాలివ్రేళ్ళను మెట్టలు చేతివ్రే
 ల్ళను ధరించియుఁ, గొందఱు ముఖమునఁ గాఢాకబెట్టియుఁ, గొంద
 టొక చేతికిమాత్రమ దైకతొడిగియు, నొకచేతికి నొకకొలికి నొక
 చెవికి మాత్రమ యాభరణంబులు ధరించియు, నొకకంఠకికఁ గాటుక
 పెట్టియు, భోజనంబు చాలించి నోటనున్న కబళంబు సమలుచు
 నొకతెయు, స్నానంబు చేయుచు తడిచీర నెగఁ బట్టుకొని యొక
 తెయు, నిద్రపోవుచు నులికిపడి లేచి జాతెడ్డిపైఠాళో నొకతెయుఁ,
 జనుఁబాలుత్రాగు శిశువును నీడ్చి నేలఁగూలవైచి యొకతెయు, సగ
 మల్లిన జడతో నొకతెయు, సగముకట్టిన చీరతో నొకతెయుజాతెడి
 గోచి నెగయఁజెక్కుచు నొక్కతెయు, విసవిస చనుదొరిచి మేడ
 లెక్కి తొప్పలార్పక చూచుచుండిరి. శ్రీరమఁబుద్ధుడైన యొక యరవింద
 లోచనుండును మందహాస సుందరవిలాస విహారసంబులు నానుంగ
 రులఁడెందఱు తనవంక లాగుకొనుచు సుత్తును తొంగి గమసంబున
 నన్నతోడ రాజమార్గంబునఁ బోవుచుండె. కృష్ణ చరిత్రంబులు విని
 యాయనను జూడ నువ్విళులూడు నావిలాసవశు లాతని సోయగంపుఁ
 జిఱునవ్వు చూడ్కు లను సమృతరసంబుఁ గ్రోలి ముసంబులు వహించి
 యా నందనందను నానందమూర్తిని మసకంబులఁ గోరితొలిగిచి స్పృహయ
 తాపంబుఁ బొసిరి. ప్రేమవికసితముఖాంబుజ లా పల్లవపాదాలు
 మేడలమీఁద నుండియె యా రామకృష్ణులపగ్గుఁ బూవులు గురిసిరి.
 ద్విజులందందు నక్షతలు పెరుగు జలపూర్ణ కుంభంబులు పులదండలు
 గంధము లోనగు కానుక లర్పించుచుఁ బూజించిరి. పురస్త్రీలును

ఉ. ఎరిత మహాతపంబు భుటియించి జనించిన హరౌ గోపకతో

హ్వారము లుల్లసిల్ల నయనాంబుజముల్ వికసిల్ల సమ్మదా

క్రాంతహృదంతరంబుల జగజ్జనలోచన పూర్ణచంద్రు శ్రీ

కాంత నజస్రముం గనఁగఁ గల్గితి కూడి చరించి రెగతయుక.

కృష్ణుడు రజకుని వధించి వాయుక సుదామ త్రివక్త్రుల
సన్న్యాసించుట.

ఇట్లని పోరకాంతలు తన్నాపోనని చూపులఁ జూచుచుండ
రామకృష్ణులు మార్గంబు వెంటఁ బోవుచు విలువగల చలువ వలు
వలఁగొని తమ కెదురుగా వచ్చు చాకలిం గని రందుఁ గృష్ణుండు
వానింజూచి యోరీ నీవు కొనిపోవు వస్త్రంబులందు మాకు యోగ్యం
బులగు వానిఁ గొన్నిటినిమ్ము. వస్త్రదానంబు చేసినవారికిఁ బరమ
శ్రేయంబు గలుగు సనిన నా కట్టిడియు రాజభృత్యుడ సను మదం
బునఁ దన్ను బట్టలువేడువా రెట్టివా రని తలపెట్టక దిట్టతనంబునఁ
దిట్టించుఁ గోపంబున నిట్లనియె. ఓరి గొల్లవాడా! యడవులఁ బసుల
మేపు నడవిమనుష్యులగు మీరిట్టి వేనాఁడు కట్టియుంటిరి. మీపల్లెల
దినదిన మిట్టివే కట్టుచుంటిరా? బౌరా మీకెంత కండక్రొవ్వు! రాజ
వస్త్రంబుల నపేక్షించు చున్నవారు. మీరు బ్రదుకఁ గోరెదరేని
మూఢులారా యూరక నోరుమూసికొని మీత్రోవఁ బొండు. మీ
ప్రల్లదంబులు రాజభటులు విని గేని మిమ్ముఁబట్టి కట్టుదురు కొట్టుదురు.
మిమ్ముఁ గొల్లకొట్టుదురు మఱి చంపుదురు, అని దురుక్తులాడినఁ గృష్ణుం
డును వాని మెడమీఁద సఱచేతఁ గొట్టిన శిరం బెగిరి యావలఁ
బడియె. వానితోడి చాకివాండ్రును మాట లచ్చటన పాటవైచి
దిక్కున కొక్కఁడుగ నానాముఖింబులఁ బరువెత్తిరి. రామకృష్ణులును
దమకుఁ గావలసిన వస్త్రంబుల నందుండి కొని ధరించి కొన్నితోడి
గోపాలుర కిచ్చి తక్కిన నంద విడిచి పోయిరి.

పగవారిలక్ష్మీ పరిరంభఁ గోరువారు శ్రీకి నాకరంబులైన పదా
ర్థంబుల బలాత్కారంబుగ పరిగణవలయు నను రాజనీతి ననుసరించి
పరపక్షాభిమాని వధించి వస్త్రంబుల పరించి యోగుచుండ సాలెవాఁ
డొక్కఁడు వారిం గని భక్త్యతిశయంబునఁ జత్రంబులైన పుట్టంబుల
సొమ్ములఁ దెచ్చి వారి నిరుపుర నలంకరించె. ఇట్లు నానావిధ వస్త్రా
లంకారంబుల భాసిల్లు నా రామకృష్ణు లుత్సవకాలంబున నలంక
రింపఁబడు తెల్లనల్ల యేనుఁగులవలెఁ బ్రకాశించిరి. భగవంతుడును

వానియెడలఁ బ్రసన్నుండై యీ లోకమునఁ బరమశ్రీయును దాని
చనుభవింప బలుమును దానిం జక్క వినియోగింప నీశ్వరత్వమును
గామానక్తుడై చెడికొండె స్వవిషయ స్థునియు స్వదత్తైవై సైహి
కశ్రీ విష్ణులంబు గాకొండె నింద్రియ పాటనగును నొసంగి దేహవ
సానంబున సారూప్యంబు ననుగ్రహించె.

అచ్చటినుండి కదలి సుదాముఁ డను మాలాకారు నింటికిఁ
బోయిచ నతండు వారిం గనుఁగొని దిగ్గనలేచి యెదురువచ్చి సాగి
లంబడి నమస్కరించి చూసనాసీనులం గావించి యర్ఘ్యపాద్యంబు
లొసంగి వారికిని దక్కిన గోపాలురకును గంధమాల్య తాంబూలాదు
లొసంగి పూజించి యిట్లనియె.

దేవా ! మీరు నాయుంటికిఁ జనుడెంచుటచే నాజన్మంబు
సార్థకంబయ్యె. కులంబు పావనంబయ్యె. పితరులు దేవతలు ఋషులు
నాయెడ సంతృప్తులైరి. ప్రభులారా ! మీరు విశ్వంబునకుఁ బరమ
కారణంబులయ్యు సమస్తలోకమునకు యోగక్షేమంబు లాపాదింప
నిందు స్వాంశముల జన్మించితిరి. సర్వభూతశరీరులైన మీకు నెవ్వని
యెడను ద్వేషంబు గలుగదు. తనదేహంబుపై విరోధించువాఁడెవ్వఁడే
నుగడునా ? సమస్తజనులపట్ల సములయ్యు మిమ్ము భజించువారిని
మీరును భజింతురు. పురుషోత్తములారా ! మీకు నేనుగింకరుడను.
పని యెయ్యగియైన నాజ్ఞాపింపుడు. మీ రెవ్వరివలనఁ బనిగొందునో
వారే యనుగ్రహింపఁబడినవారు. అని తన యభిప్రాయం బెఱి
గించి సుదాముండు ప్రీతమానసంబునఁ బ్రశస్త సుగంధబరధుర
కుసుమమాలికల వారి కర్పించె. వారును దంత్యాలాపలచే నలం
కృతులై తోడినెయ్యురకుఁ గొన్ని యొసంగి వానింబూచి మాలకరీ !
వర మెయ్యది గోరెద వనిన నతండు వినయ వినమిత శిరస్కుండై

క. నీపాద కమల సేవయు,

నీపాదార్చకులతోడి నెయ్యమును, నితాం

తాపారభూతదయయును,

దాపసమందారఁ నాకు దయసేయగదే !

భాగ

అని వేడినఁ గృష్ణుం డట్ల యగుఁగాక వెండియు శ్రీయును
వంశాభివృద్ధియు బల మాయుస్సు యశస్సు కాంతి కలుగుఁ గాక
యని వరం బిచ్చి యన్నతోడ రాజమార్గంబునఁ బురంబుఁ జూచుచుఁ
బోయెను.

శ్రీకృష్ణుఁడు కుబ్జకు సౌందర్య మిచ్చుట.

ఇట్లు పోవుచు మార్గమధ్యంబున నానావిధ లేపనంబులను
బాత్రలం గొని చనుదెంచు నొకయువతిని నడ్డియు గూనియు వంకర
మెడయుఁ గల ముష్కంక మేనిదానిఁ గుబ్జం గని నవ్వుచుఁ గృష్ణుం
డిట్లనియె. ఓసి సుందరాంగీ! నీ వెవ్వ తెవు? ఎవ్వరిదాచవు? ఎవ్వరి
కీ లేపనంబులఁ గొనిపోయెదవు? వీనిని మాకిమ్ము, నీకు శీఘ్రకాలము
నంద శోభనం బగు ననిన చది యిట్లనియె.

అందఁగాఁడా! నన్నుఁజూచి యేల నవ్వెదవు? లోకములోని
వారికందఱకు నీవలెఁ జక్కదనం బెందుండినచ్చును? నేను గంసునకు
నిష్టురాలైన దాసిని. లేపనంబుల సమకూర్చు విద్యయందు సమర్థు
రాలను. నాలేపనంబుల రాజు మిక్కిలి మెచ్చుచుండు. నా పేరు
త్రివక్రయందురు. ప్రాయపు వారికిఁగాక వీనినిమఱి యెవ్వరి కిత్తును,
కావున మీరు వీనిని గొనుఁడని తదీయరూప మధురాలాప హాస
విలాస కటాక్షంబుల మోహితచిత్తయై వారి కిరువురకును నా యంగ
రాగంబు లొసంగె. తమ నైజకాంతులఁ దడఁబాటు గలిగించు నా
కలపంబులఁ బూసికొని వారును శోభిల్లిరి. అంతఁ గృష్ణుండు
హృష్టుండై దాని దేహంబుఁ జక్కఁజేయఁదలఁచి దాని మీఁగాళ్ళను
దన చరణంబులఁ ద్రొక్కిపట్టి గడ్డంబున కిరువంకలఁ జేతులువైచి
చక్క మీఁదికి నెగయనెత్తుటయు నది నడుమున తొమ్మన మెడ
యంధుఁ గల వంపులన్నియుఁ దీరి వరాగోహయు సింహమధ్యయుఁ
బృఘపయోధరయునై ప్రమదోత్తమయై సుందరాకారంబు వహించి
నిలిచె. కృష్ణుండు దాని నిక నీత్రోవఁ బొమ్మనిచెప్పి యావలఁబోఁ
జొచ్చె. అదియుఁ గృష్ణుని కొం గొడిసిపట్టి వీరుఁడా మనోహరుఁడా!

మాయానికి కమ్ము. నీవు చా మనసు మధించుచున్నాడవు. నిన్ను విడువ మనస్సుకాకున్నది. నాయం దనుగ్రహింపుమని ప్రార్థింప నన్న ముఖింబును కొడిమిత్రులముఖింబును జూచి నవ్వుచు దానితో నిట్లు నియె. జవ్వసి! మేము వచ్చిన కార్యంబు సాధించి పదపడి పురుషుల హృదయతాపంబడంచు నీయింటికి నచ్చెన. ఈయూర గృహంబులేని పాంథులమైన మాకు నీవేకదా పరమాశ్రయము, పొమ్మని మంచి మాటలచే దానిని సమాధానపఱచి పుచ్చెను.

క. కొంచెము మంచి గుణంబు గ్ర

హించుచు స్త్రీపురుషసూత్ర పృథ్వీసురుల

చెంచక భేదముఁ దమి ర

క్షించుట శీలంబ యగును శ్రీచరి కెపుడుకా.

వా రావల నంగడి వీధులవెంటఁ బోవుచుండ వైశ్యోత్తముఁ టును నానావిధములైన కానుకలు తాంబూలహారాదులు తమ కొసగ గిన గ్రహించి కృష్ణుడు ధనుశ్శాల యెందున్నదని పౌరుల నడుగుచుఁబోయి యాశాలఁ జొచ్చి మండ్రధనుస్సుఁబోలి యన్యులఁ గొలుపు నా చాపంబుఁ జూచి యగుచ్చు కానలివారు వలదనలదని నివారించు చున్నను వినక యెడమచేత దాని ననలీల లాగి యెక్కు పెట్టిన నదియు నిమిషంబున నేనుఁగు విడిచిన చెఱుకుగడవోలె ఖళఖళ ధ్వనులు భూమ్యాకాశంబు నిండ వినువారు చెవుడ్పడఁ గంసుని గుండెలు పగుల విడిగె. అదిగని కావలిభటులు కోపంబున రేగి రామకృష్ణులఁ బట్టుకొన యత్నించి పైపడుటయు వారు లోప డక క్రుద్ధులై యావింటి తుంటలచే నాతుంటరులనెల్లఁ జానఁగఁది కంస ప్రేరితంబైన సైన్యంబును రూపుమాపి ధనుశ్శాలవిడిచి నచ్చి పురసంపదఁ జూచి సంతోషించుచుఁ బోవుచుండఁ బౌరులు వారి బలప్రకాశమంబులును రూపతేజః ప్రాగల్భ్యంబులును వీక్షించి వీరు దేవోత్తములని యెంచిరి. ఇట్లు వారు పట్టనగంబున స్వేచ్ఛావిహారంబు గావించుచుండ సూర్యుం డస్తమించుటయు గోపాలురతోడ రామ కృష్ణులు తమ విడిసిన చోటికి నచ్చిరి. తక్కిన దేవతలనెల్ల నదలి

శ్రీమహాలక్ష్మి యెవ్వని గాత్రంబు నాశ్రయించె నట్టి గాత్రంబును జూచుకతనఁ గృష్ణుఁడు వ్రేపల్లెవిడిచి వచ్చు సమయంబున విరహతాప భరంబున వేఁగు గోపిక లేమని యాశీర్వాదించిరో యా యాశీర్వాదంబు లెల్లఁ బురంబునకుఁ బురంబునవారికి సత్యమై ఫలించె. రామకృష్ణులు కాలుసేతులు కడుగుకొని యారాత్రి క్షీరాన్నంబు భుజించి మఱువాఁడు కంసుఁడు చేయఁదలఁచిన కార్యంబెఱింగి సుఖనిద్రం గావించిరి.

రామకృష్ణులఁ దలఁచి భయపడు కంసుఁడు నపశకునంబు లగుట.

కంసుండు రామకృష్ణులు ధనుర్భంగంబు గావించుటయుఁ దాను బంపిన సైన్యంబును వధించుటయు లోనగు వా రొనర్చిన కార్యంబులఁ దలఁచి తలఁచి భయంబునకుఁ గన్నుమూయక మూసిన కలవరింతలఁ గళవళించి లేచుచు దీర్ఘజాగరణంబు గావించె. ఆ రాత్రి యంతయు వానికి మృత్యు దూతలైన యపశకునంబులె కాన వచ్చుచుండె. అద్దంబుపగుదును జలంబులందును దననీడ శిరస్సు లేనిదై కానవచ్చె. అసత్యంబయ్య నాకాశంబున నిరువురు చంద్రు లగపడిరి. తననీడఁ జూచిన దానియందు రంధ్రంబులు దోఁచె. వీనుల వ్రేళ్లుంచుకొనిన లోని ప్రాణశబ్దంబుఁ గుయ్యని వినరాదయ్యె. చెట్లన్నియు బంగారు చెట్లవలెనయ్యె. బురదయందుఁ బాదంబు లుంచిన నడుగులు గోచరింపవయ్యె. పీనుఁగును గాఁగిలించి నట్టును, గాడిద నెక్కి పయనించినట్టును, దామరతూండ్లను దినినట్టును, నూనె తలంఁగు కొన్నట్టును, దిగంబరుండై నట్టును, దాసాని పూలదండలు ధరించినట్టును, గల గనుచుండె. ఇట్లు నిద్రలందును మేలుకొన్నప్పుడును ననేక దుష్టశకునంబులం గాంచి కంసుండు చావుభయమున నిద్రలేక తపించుచుండె

అంతట సూర్యుం డుదయించుటయుఁ గంసుండు నగరు వెడలినచ్చి మల్లక్రీడా మహోత్సవంబు సాగింపఁ బూనె. భృత్యులు రంగస్థానంబును జక్కఁగ నలికి చందనాది సుగంధ ద్రవ్యములఁ జల్లిరి. తూర్యభేరి ధ్వనులెసఁగె. మంచెలన్నియుఁ గునుమ దామంబు

ఒచే నలంకృతరబులయ్యె. ధ్వజము లేట్తిరి. తోరణములు. కట్టిరి. పాదాలు జానపదులు. బ్రాహ్మణ క్షత్రియాదులు వారివారి. యోగ్యా గ్రమబులఁ గూర్చుండిరి. కంసుండు మంత్రినహితండ్లై రాజయోగ్య మైన మంచెయందుఁ బరిదూయమాన మానసుం డగుచు. మండ పేర్వార మధ్యంబునఁ గూర్చుండె. జెట్టులును నలంకరించుకొని మత్తులై తూర్వఘోషంబులతో మల్ల తాలంబులతో నుపాధ్యాయ సహితంబై రంగప్రవేశంబుఁ గావించిరి. చాణూరముష్టికులును శలభ సలులును మనోహర వాద్యంబులతో మల్లకూటంబుఁ జొచ్చిరి. కంసుండు పేలిపిరిచిన మల్లమటు తమ తెచ్చిన కానుక లతనికి నర్పించి యొకచో మంచెలపైఁ గూర్చుండిరి.

శ్రీ కృష్ణుండు కువలయాపీడ మను గజంబును వధించుట.

తొత్తొలో రామకృష్ణులు స్నానాదిక్రియలు నిర్వర్తించి మల్ల మందుభి ధ్వానంబు లొకర్ణించి దానింజూచు వేడుక రంగద్వారంబు కడకువచ్చిరి. ఇట్లు వచ్చిన తమ్ముఁ జూచి మావటివాఁడు ద్వారమున కడంబుగఁ గువలయాపీడమను గజంబును నిలుపుటయు వాని. తలం పటిఁగి కృష్ణుండు కట్టిన పుట్టంబును దట్టివలె నెగయఁజెక్కి మో వున వేల్చి నుంగరపు ముంగురుల వెనుకకుఁద్రోచి ముడిచిమేఘ గంభీర భావణంబుల నా మావటితో నిట్లనియె.

ఓరి మావటి! నీయెనుఁగు నావలఁ ధాలఁగఁదోలుము, రంగము లోనికిఁ బోవ మాకు వేగముగఁ దెరువిమ్ము. ఇయ్యవేని నిన్నును నీ యెనుఁగును బినుఁగులఁ జేసెదనని బెట్టిదంబులాడిన వాఁడు కోపించి దీతావళంబును బ్రేరించి కృష్ణునిపైఁ గవియించె. ఆ పరికాఁడును బరి కోని యంకుశము పోటుల రోపించి ప్రళయకాల యమునివలె గృష్ణు నిపె నడరి తొండంబున న య్యదుమండను బట్టఁ బోవ నొడికంబునఁ దప్పించుకొని కృష్ణుండు దాని నెగసి తన్ని రెండు కాళ్ళనడుమఁ దూట్టి యుండె. తదియును నిటునటుచూచి యెందును శానక వాసనపటి తొండంబును గాళ్ళసందునఁ జొనుపుటయు దానితోఁకపట్టుకొని యరు

వది యేనువిరట్ల దవ్వు వెనుకకులాగి యది కుడిప్రక్కఁ దిరిగినఁ దా
నెడమప్రక్కఁ దిరుగుచు నది యెడమవైపు దిరిగిన దాను గుడ్డివైపుదిరు
గుచుఁ బట్టిక యాచగజెట్టి దూడలనాడించు బాలుని లీల దాన్నినా
డించుచు విడిచి అువ్వునవచ్చి దానినొక గ్రుద్దు గుడ్డె. ఇట్లు గ్రుద్దిడు
నది రోషించి కాలదన్నుటయు నా తాకు తప్పించుకొని నేలకు
మ్రొక్కినఁ గృష్ణుండుపడియెనని తలంచి యదికొమ్ముల హుమ్మనిక్రిష్టె
ఇంతలోఁ గృష్ణుండు దొలఁగుటయు దాని కొమ్ములు నేలల్లోఁ
గుచ్చుకొనియె. అట్లు తన పరాక్రమమ్ము వ్యర్థమ్మగుటయు మూ
వటి ప్రేరింపఁగనలి యా యేనుగు కృష్ణుపై మరలఁ గవిసిన్గ న్నాయ
నయు దాని తొండంబు పట్టుకొని నేలఁ బడఁద్రోచి కాలఁద్రోసి
దంతంబు లూడఁ బెటికి దాననా యేనుగును బీనుఁగుఁ జేసి మూవంతు
తల వ్రయ్యలు చేసి చంపి గజదంతంబును మూపున ధరించి ఖిలు
చెమటలును మదర క్త బిందువులును మోము నలంకరింప వీరలక్ష్మి
విరాజితుండై భాసితై.

అంత రామకృష్ణులు దంతి దంతాయుధులై గోపాలకుటు
కొందఱు కూడరా రంగస్థలరబుఁ జొచ్చిరి. ఇట్లు చొచ్చిన కృష్ణుండు
మల్లులకుఁ బిడుగై, నరులకు నరవరుడై, కాంతలకు మూర్తిమంతం
డైన కంతుడై, గోపకులకు స్వప్ననుండై, దుర్జనులకు శాస్త్రయో, తేండ్రికి
బసిబాలుడై, కంసునకుఁ గాలుడై తత్త్వజ్ఞానములేని వారి కభరాశ్రి
ప్తుడై, యోగులకుఁ బరతత్త్వమై, వృష్ణులకుఁ బరదేవతయై కానవచ్చె.

రామకృష్ణులు చాణూర ముష్టికాది మల్లుల వధించుట.

కువలమూపీడంబు హరింబౌట రాలకించయు, మహాభూజులై,
యుత్తమ వేషధారులై, నలులవలెవిచిత్రవేషాంబతా భరణభారులై,
లావణ్యాతిశయంబునఁ జూపఱు మనంబు చూచుగొను వారునైన
రామకృష్ణులఁ దిలకించి ధీరుండయ్యుఁ గఁసుండు మనఃకోభంజు
వహించె. ఆ యుత్తమపురుషులం జూచి మంచెల యుండున్న పౌదులు
జ్ఞానపదులు హర్షాలి శయంబునఁ గనులు మోము పెగయ్యునైతి

నిశ్చించల దృష్టులఁ దదీయ ముఖచంద్ర గతంబైన లావణ్య సుధార సంబుఁ గ్రోలి గ్రోలి జిహ్వలఁ జవి చూచి చూచి నాసికల మూర్కొని మూర్కొని బాహువుల నాలింగనంబుఁ గావించి కావించి పరస్పర మిట్లు సంభాషించఁ జొచ్చిరి.

ఓహో మన మెట్లనుకొంటిమో మేమని వింటిమో దానిని వీరి రూపగుణలావణ్య మాధుర్యప్రాగల్భ్యములు స్పృశికిఁ దెచ్చుచున్నవి. వీరు భగవంతుఁడైన సాక్షాత్సారాయణుని యగ్రశంకున వసుదేవు నింటఁ బుట్టినవారు. ఇతఁడే కదా దేవకి కడుపు చల్లగఁ బుట్టి గోకులంబునకుఁ గొనిపోఁబడి రహస్యంబుగ నందు నింటఁ బెరిగినవాఁడు. ఇతఁడే కదా పూతనను సుడిగాలి రక్కసుని ధేనుక కేశులను, గుర్యకాదులను జంపి మద్దులఁగూల్చిన వాఁడు. ఇతఁడే కదా గోగోపాలకులఁ గారుచిచ్చునుండి రక్షించి కాళియు నణచి యింద్రుని నిర్భదుఁ జేసినవాఁడు. ఇతఁడే కదా యేడుదినము లొక కేలఁ బర్వతంబెత్తి గోకులంబును గాలివాననుండి రక్షించినవాఁడు చిఱునగవు చూపులచే సదావికసితంబైన యాయుషమోము వీక్షించి కదా సంతోషంబున గోపిక లేశ్రమంబు లేక యనేక తాపంబుల నుండి తరించిరి. ఈయన రక్షింప యదుకులం బవ్యాటలంబై మిక్కిలి విస్తరించి శ్రీయశోమహత్త్వింబుల శోభిల్లఁ గలను. క్రొందముల కన్నదములైన నేత్రములు గల యల్లవాఁడె సుమీ శ్రీకృష్ణున కన్నయైన బలరాముఁడు. ఆయనయే ప్రలంబు బక వత్సకాదుల సంహరించినవాఁడు. అని యిట్లు జను లాడుకొను రవంబును దూర్యనినాదంబును గలిసి పరఁగుచుండఁ జూడఁగూడదు రామకృష్ణులం జూచి యిట్లనియె.

ఓరి కృష్ణా ! యోరీ రామా ! మీరు వీరులని భూపయధుర టున సమర్థులని విని రాజు మిమ్మిటకుఁ బిలిపించె మనోవాక్కర్మముల రాజునకుఁ బ్రయంబు సేయువారు శ్రేయస్సు గందురు. విరుద్ధవర్తనులు విపరీతఫలంబు లొంది నందుదురు. మీరు కాటడవులఁ బశువులను మేపుడు నొకరితో నొకరు బాహుబాహి పెసఁగులాడి యూరి తేటి

యుగమట నిశ్చయము కావున మీరును మేమును బెనఁగులాడి రాజునకుఁ బ్రിയంబుఁ గూర్తము. రాజు సర్వభూతమయుండు కావున రాజు సంతోషించిన సర్వభూతములు సంతోషించు. అనిన విని కృష్ణుండు బాహుయుద్ధము తనకు నభిమతింబగుట నభినందించుచు దేశకాలోచితంబుగా నతని కిట్లనియె. అయ్యా మల్లుఁడా! మేము కాంతారంబులఁ బశుసంతానంబు మేపు వనచారుల మగుట భోజరాజు నేలుబడి లోనివారమే. కావున రాజునకుఁ బ్రിയంబు సేయుట మాకును గర్తవ్యమే. అది మాకుఁ బరమానుగ్రహము. అయినను మేము బాలురము కాన బలంబునఁ బ్రాయంబున మా సమానులగు వారితో యథోచితంబుగఁ గ్రీడించుట తగును గాని మీయట్టి వారితోఁ దగదు. మాయట్టి బాలురతో మీరు బాహు యుద్ధమునకుఁ దొడరిన నీ మల్లసభాసదులెల్ల నధర్మంబునకుఁ బాలు పడుదురు. అనినఁ జాఁవారుఁ డావూటల నెఱజాణ కిట్లనియె. మీరు బాలురును గారు పసికూనలును గారు. బలుఁడు బలిష్ఠులలో మేటి, నీవో వేయి యేనుఁగుల బలముగల దంతావళ మవలీల సంత మొందించితివి. ఇట్టి దిట్టలు మీరు గట్టిబలులు గాక బాలు రెఱ్ఱెతిరి? బలిష్ఠులు బలిష్ఠులతో యుద్ధ మొనర్చుటయం దన్యాయంబు కాన రాదు. కావునఁ గృష్ణా నీవు నేను బోరుదము. ముష్టికుండు బల రామునితోఁ బోరువాడు.

అనిన సన్న్యధుసాదనుం డెట్ల కా నిమ్మని నిశ్చయించు కొని చావూరుతోడ మల్లసంగ్రామమున కుపక్రమించె. బలరాముండును ముష్టికుం డొడరె. అంతఁ గృష్ణచావూరులు నాలీఢపాద్యులై నిలిచి భుజంబులు తొడ లప్పించి యొండొరులపై దృష్టులు నిగిడించి కడి యెడమలుగాఁ దిరుగుచుఁ గేలుసాచినఁ గేలఁబట్టి లాగుచు, గాలు చాచినఁ గాలు కాలు పెనవ్రేసి యీడ్చుచు, బిడికిలి పిడికిలి, మోఁ కాలు మోఁకాలు, తలతల, తొమ్ము తొమ్ము దాఁకఁ గొట్టుచు, నొకరి నొకరు చుట్టి తిరుగుచు, దిరుగునట్లుండి తటాలునఁ బై పడుచు, పై పడిన విసరివైచుచు, వైచిన నేలఁబడక యెగసివచ్చుచు, వచ్చిన గుది

కాష్ఠకట్టి కాలద్రోయుచు, గ్రోసిన బోక మరగి మెడపట్టుకొని నందుచు, నంచిన రెండు కాళ్లనడుము దూటి యెత్తినచును, నశ్యో న్యంబు త్రోపులాడియు, గ్రుమ్ములాడియు, బేసిగ్రుమ్ములాడియు, గ్రుద్దు లాడియు, బరిస్వరము మీఱు కొరికి లీరికి లై ట్ట చిలునివిడుక, జంకక, కొంకక, చిక్కక, స్రుక్కక, సరిచరిగ, నీడుజోడుగ, నుడ్డికొట్టగ, ప్రేలు నకు ప్రేలు, పోలునకు బోటు, పాటునకు బాటు, త్రోపునకు త్రోపుగ, సంగరం బొనర్చుచుండ జూచుచున్న పురాంగని లాబాలప్రౌఢుల యుద్ధంబు జూచి ద మాద్రిహృదయతై యిట్లనిగి.

అయ్యో యిది యేమి యన్యాయము. కన్యకలు వియ్యకలు నెయ్యంబు సమానులందు జెల్లునందురు గాని యిట్లు బాలుని బల వంతునితో బోరించు వా రుండురా? దీనివలన నీ రాజ సభ్యులకు బాపంబు తప్పదు. రాజు నివారింపక యూరక తేరగానివలె వేషక చూచు చున్నవాడె. కొండవలె బెరిగి వజ్రసమానసారుడైన యీజెట్టి యెక్కడ? యావనమును రాని యీముద్దులపట్టి యెక్కడ? ఈ యధర్మ మీసభాసదుల దప్పక కొట్టును నిజము. అధర్మ మెందు వర్తించు చుండు నందు బుద్ధిమంతులు నిలువరాదు.

ఆ. సభ్యదోష మెఱిగి వనరాదు సభిలకు;
బుద్ధిమంతుడట్లు పోయెనేని
తెలిసి తెలియదనిన తెలిసి పల్కకయున్న,
తాటుచూటు పలుక, దప్ప దఘము.

కట్టడి పగతునికి బట్టిక, యిట్టట్ట చుట్టి మట్టి పొరుగు కృష్ణ నమ్మోముచమ్మిని గొట్టిచే నీటి బిగువునందే నెసరిగపడదన తామర మొగ్గవలె జెమట బొట్టలచే నెట్లు లున్నగో. అదిగో గోపంబున గన్నుల గెంజాచులొలుక నగపు బగులు చిలుక ముష్టి కునిగను రాముని వదన మెట్లున్నదో చూడలేదా? ఛీ! ఛీ! పురా పురుషుండైన శ్రీమన్నారాయణుండు మానుష వేషభార్యయై వచ్చి యుండ నాయనను పరిభవించు సభ యిది యేటి సభ. ఉమాధవ

ధర్మా సమర్చిత పదుండైన యీ మహాత్ముండు బలరామసహితంబై వేణువు వాయించుచు వ్యభిచారింబుల ధరించి యావుల మేపుచు స్వేచ్ఛయై గ్రీడించు ననభూము లేపో ధన ములు. లావణ్యసారంబై తనకంటె నధికంబును దనకు సమంబును లేక, భూషణాదులు లేకయు స్వభావంబుచేతనే సుందరంబై, కీర్తి లక్ష్యులకు నేకాగతస్థానంబై, క్రొత్తక్రొత్తదై, పుణ్యహేనులకు లభింపనిదైన యీశ్వరు రూపంబు నేత్రపాత్రములచే నదా క్రోలుచుండు గోపిక లహా హా యెంతటి తపం బొనర్చిరో కదా! ఔరా! వారు పినుకునపుడు, దంచునపుడు, వినరునపుడు, నలుకు నపుడు, నూడ్చునపుడును, గలయంపి చల్లు నపుడును, బిల్లవాగ్రజ్జేడ్చినపుడు, వండునపుడు, వార్చునపుడు, నాడు నపుడును, బాచునపుడు, జేదనునపుడు, దోడునపుడు, మోయునపుడు సర్వదాయునురాగయుక్తులై కృష్ణాయ త్తచి త్తలైయానందబాష్పంబులు కంఠంబుల నడ్డగింపఁ గృష్ణగీతంబులనే పాడుచుందురుగదా. ధన్య లనిన వారే బో ధన్యలు. వారే లోకమాన్యలు. తేజః గోపాలు రంగూడి యావులను గోలుకొని పోవునపుడును, మరల మాపట దోలుకొని వచ్చునపుడును శ్రీకృష్ణుండు వాయించు మురళీనాదంబు విని యింటిపనులన్నియుఁ జాలించి వినవిన వచ్చి త్రోవలందు యా గోపసుందరు లీ యతిలోకు దయావలోకంబైన మందహాస సుందర ముఖారవిందంబును గనులార నాపోవక చూచుచుందురుగదా. ఆహా వారెంత పుణ్యాత్మికలో!

అని యిట్లు మందయానలు మందలించుచుండ వారియాలాపం బులువిని దేవకీవసుదేవులు మోహంబునఁ దమబిడ్డల బలమెఱుంగని కతంబునఁ బుత్రస్నేహ శోకంబునఁ బరితపించిరి. ఇట్లు పురవనిత లును జననీజనకులును దమకై భయపడుచుండ యోగేశ్వరుండును భగవంతుఁడనైన హరి శత్రువును హరింప సంకల్పించె. కృష్ణ చాణూరు లెట్లు పోరి రట్లు బలముష్టికులును బోరిరి.

అంతఁ గృష్ణుండు పిడుగుల వడుపున బెడిదంబులగు పిడి గ్రుద్దుల యామల్లునిదేహంబు నలిగులిగ దంచిన నెమ్ములు భగ్నమ్ము

లయ్యుచుండఁడు పోయిడింపక పోరుపంబున రోపంబునఁ బోరుచు
 డేగవలె మింటికెరిచి చివాలున కెండుముష్టులఁ గృష్ణుని అమ్మున
 నడిచినఁ గృష్ణుండును బూలదండ తాకున నేనుఁగుఁబోలెఁ జలిం
 పక యట్టై వానింబట్టుకొని బట్టినట్టువిడక గిరగిరపలుమఱుత్రిప్పి
 నేలపై మోదిన భూషణంబులు చెదరఁ దలవెండ్రుకలు వ్రేలాడ
 విగత జీవుండై యింద్రధ్వజంబువలెఁ గూలె. అట్టులే బలరాముఁ
 డును ముష్టికుని దృఢముష్టుల మర్దించి వినరి నేల పయిం గొట్టిన
 ముక్కున నోట నెత్తురు గ్రక్కుచువాఁడు పెనుగాడ్పునకుఁబడు పెను
 మ్రాకువలె గతాసువై పడియె. అతనిపాలు గాంచి కూర్చుండను
 మల్లుండు తనపై నడరిన నొక్కపోటున రాముఁడు వాని నవలీల
 వధించె. అట్టులే శలుండనువాఁడు తోసలకుం డనువాఁడును గృష్ణు
 మాంకొనిన నెగసి కాలదన్నుటయు శరంబులు వ్రక్కలై యీ
 యిరువురు పీనుఁగులయిపడిరి. ఇట్లు చాణూరముష్టిక కూట శల
 తోసలకులు చచ్చినఁ దక్కినమల్లులు నందు నిలువక ప్రాణభయంబునఁ
 పిక్కబలంబు కొలది పాఱిపోయిరి. అంతఁ దమ మిత్రులగు గోపా
 లురఁ బిలిచి రామకృష్ణులు వారితోడఁ దమకాలియందెలు ఘల్లు
 ఘల్లుమని మొరయఁ దూర్యంబులు మ్రోగుచుండ రంగంబున
 నాట్యమాడిరి. కంసుండు దక్కఁదక్కిన బ్రాహ్మణముఖ్యులు సాధు
 లు లోనగు చూపలులు వారొనర్చిన కార్యమును మేలుమేలని
 మెచ్చిరి. ముదంబున హెచ్చిరి.

ఇట్లు మల్లులు కొందఱు చచ్చుటయుఁ గొందఱు పగువిడు
 టయుఁ గాంచి తూర్యనాదంబు నిలుప నాజ్ఞయిడి తనభటులంజూచి
 కంసుం డిట్లనియె. యోధులారా! దుర్మమలైన వసుదేవనందనుల
 నూరు వెడలం గొట్టుఁడు. గోపాలకుల ధనబెల్ల హరింపుఁడు. దుర్మతి
 యగు నందుని బంధింపుఁడు. కొడుకులం జూచి సంతోషించు
 దుర్బుద్ధిని వసుదేవుని హింసింపుఁడు. పరపక్షాభిమానియైన యుగ్ర
 సేను నతని యనుచరులతో వధింపుఁడు.

శ్రీ కృష్ణుండు కంసు వధించుట.

అని యిట్లు కంసుండు కోపోద్రేకంబునఁ బ్రల్లదంబు లాడు చుండఁ గృష్ణుండు చివాలున నతఁ డున్న మంచెమీఁదికి లంఘించె. ఇట్లెగిరి తనకు మృత్యువువలె నచ్చు నా దేనకీనందనుఁ జూచి తటా లునఁ దానున్న మంచెపైలేచి కాలోచితకృత్యంబెఱింగిన కంసుండు ఖడ్గఘేటకపాణియై మింట గావా తిరుగు డేగవలెఁ గుడియెడమ యెడమకుడులుగాఁ దరవారి త్రిప్పిత్రిప్పి జళిపించి వినరుచుండె. ఇట్లు తనపోటు తప్పించుకొన వాడు పడెడి పాటుఁజూచి యవిషహ్య పరాక్రముడైన కృష్ణుం డేమఱించిమీఁదదూఁకి కిరీటంబుఁ బడఁదన్ని వెండ్రుకలు పట్టకొని గరుడుండు సర్పమ్మును జమ్మువిధమ్మున వినరి రంగ మధ్యమునవైచి తోడన మీఁదదుమికి దేహంబు నలియఁగ్రుద్ది వధించి సింగం బేనుంగు నీచ్చునట్టు లా పీనుఁగునీడ్చి యావలఁ బాజవై చె. ఇట్లు చచ్చినఁ గంసుంజూచి లోకులెల్ల హాహాకారం బులు గావించిరి. కంసుండును గ్రాణభీతి సర్వదా పానము చేయు నపుడు మాటలాడునపుడు తిరుగునపుడు నిద్రించునపుడు శ్వాసము విడుచునపుడును నెమట నీశ్వరుండైన చక్రాయుధుం డుండునట్లు చూచుచుండెడి వాడుకాపున మరణానంతర మెట్టివారికి నుర్లభం బగు హరిరూపంబె నహించె. సత్తుండైన కంసుంజూచి యతని సోద రులు కంకన్యగ్రోధాదులైన యెనమండ్రు కుపితులై పగదీర్చి యన్న ఋణంబు పాపికోనఁ గృష్ణుపైఁ గవిసిన బలరాముఁ డతిరోషంబున నందున్న యినుపకట్ల గుదియంగొని వ్రేలున కొక్క నిగ నెనమండ్రును సింహంబు పశువులవధించునట్లు వధించె. అంత మింట దేవదుందు భులు మొరసె. బ్రహ్మేశాది సురసంతానంబు పుష్పవర్షంబుఁ గురిసె. అచ్చరల నాట్యంబు నెరసె. దేవతల ప్రశంసా వాక్యంబులు బెరసె.

ఆ మరణించినవారి భార్యలు లోనగు స్త్రీ లతి దుఃఖితలై తలలు తొమ్ము మోఁదుకొనుచు పాద పడియుండిన తలంబునకువచ్చి పతులఁ గాఁగిలించి నానావిధంబులఁ బనివీ పనివీ యిట్లు విలపించిరి.

శ్రీకృష్ణుండు కంసు వధించుట.

హా నాథా! హా ప్రియా! హా ధర్మజ్ఞా! హా దయాశీలీ! హా పత్నీ వత్సల
నీ వొక్కడవు మరణించుటచే మేమును నీయిండ్లు బిడ్డలుగూడఁ

జచ్చితమి. పం! నీ హంకూడపు హతుడవగుటచే మానలె నీ పురియు
ననాథయై సర్వమంగళ కార్యరహితయై శోభిల్లకున్నది. ప్రాణేశ్వరా!
నిరపరాధులైన వారికి నీవు క్రోహము జేసితివి. దాన నీ కీగతి
సంభవించె. భూతక్రోహము చేయువాడెవ్వడనుచు? మనోహరా!
యీ కృష్ణుడు సమస్తవగులు సృష్టింపను రక్షింపను ద్రుంపను
గర్హింపనుడ నీయనడెడి నిష్కారణము చులిగి తిరస్కరించితివి.
కానగదా నీ కీ కష్టదశ లభించె అని యెఱుఁచుండఁ గృష్ణుండును
దుఃఖించుచున్న సుతులనెల్ల సూరార్చి యర్హకృత్యము లెల్ల
నిర్వర్తించె. రామకృష్ణులు తల్లిదండ్రుల బుధనములు వదలించి
వారి పాదములపై ప్రాణ సమస్కరించిరి. దేవకీవసుదేవులు వారు
జగదీశ్వరులని యెఱిగి వందనము చేయుచున్న వారల నాశీర్వాదింపక
యశారక నిందలు ప్రేమ నానందజలసంహారముగాఁ గాఁగిలించిరి.

రామకృష్ణులు తల్లిదండ్రుల నూరార్చుట.

వారు తమ్మారక కౌగిలించి అశీర్వాదింప కుండు కారణ
మూహించి శ్రీకృష్ణుం నోహూ వీరు నానాత్వమును ముసమ్మననిలిపి
యున్నవారు. నన్ను వీరు సుత్రస్నేహ సంతోషము కోరిరి గాని
మోక్షంబు గోరినవారుకారు. అయినను వీరికి ముక్తిని 'సంగెదనని నా
జన్మసమయమునఁ జెప్పితి. దానికి వీరిప్రయత్న మక్కఱయేలేదు.
నాతత్త్వమును వీరుమనస్సు నిలిపి విరాగియై గేని వీరు కోరిన సుత్ర
స్నేహసంతోషంబు వీరికిఁ గలుగన. అది కలుగనీయకుండరా దని
తలచి జనమోహినియైన శివనైష్ఠ్యసహాయచే వారిని ముంచె.
ఇట్లు వారిని నగారముగనులఁజేసి యన్నకోడ వారికి మ్రొక్కి-
యస్తూయని యప్పాయని వారి యెడిలోఁ గూర్చుండి ముద్దులు
గదియుచు బ్రీతియుప్పొల్ల నుల్లగలు రదిల్లఁజేసిరి. ఇట్లు వారికిఁ
దమయందు బుత్రస్నేహంబుదానము జేసి కృష్ణుం డిట్లనియె.

తండీ! మాబిడ్డలు బాల్యమందును బౌగండమందునై శోర
దశమందును జేయు చేష్టలు నాడు నాటలు నద్దులు ముద్దులు సుద్దు

యెప్పుడు యెప్పుడు విందుమో కందుమోయని మీరెంతో వేడుకపడుచుండినను చట్టి సంతోషంబు మీకుఁ గలిగింప మేము నోచుమై యిమి. పుణ్యంబు చేసినవిడ్డలు కన్న తల్లిదండ్రులయొద్ద నుండి వారు వాత్సల్యంబున లాలించి బేలించి బుజ్జగించి చనవునఁబెంప సంతోషంబునఁ బెరుంగుదురు. దురదృష్టవలనైన మాకు మీయొద్దనుండి యట్టిసంతోష మనుభవించు భాగ్యంబు చేకూరదయ్యె. నాయనా! సమస్త పురుషార్థములు సాధించుటకు దేహమేకదా సాధనము. అట్టి దేహమునొసఁగి కనిపించి పెద్దచేసిన తల్లిదండ్రుల ఋణంబు నూఱు సంవత్సరములు బ్రతికియు విడ్డలు తీర్చుకొనఁ జాలదు. ఎవ్వఁడు సమర్థుడయ్యుఁ దనదేహకష్టమున నొండె ధనదానాదుల నొండెఁ దల్లిదండ్రులకు జీననంబుఁ గల్పింపఁ డట్టి పుత్రుని మరణానంతరమున యమదూతలు నరకంబునఁ ద్రోచి వానిమేని మూలసంబు వాని చేతనే తినిపింతురు. మే మీచిన్నవయసున మీకు మఱియేవిధముగ నుపకరింపను నుపచరింపను జాలకున్నను మమ్ములను జూచి సంతోషించునంత మాత్రమైనను గలిగింపని మాజన్మ మేమిజన్మము? తల్లిని, వృద్ధుడగు తండ్రిని, బ్రతివ్రతయగు భార్యను, శిశువైన కొడుకును గురువును, నాపదనొంది తన్నుఁజేరిన బ్రాహ్మణు, భరింపశక్తుడయ్యు యధాశక్తి నెవ్వఁడు భరింపఁచో వాఁడు నడపీనుఁగు బ్రతికియుఁ జచ్చినవాడే. కంసునిచే మీరు పడరాని పాఠ్యైల్లఁ బడుచుండ మాకు సామర్థ్యము లేమిని మీకెట్టి శుశ్రూషయుఁ జేయఁజాలక దినంబులు వ్యర్థంబుగఁ గడపితిమి. దుష్టాత్ముడైన కంసుండు మిమ్మెంత కష్టపెట్టినోకదా. అట్టి యక్కటవేళకు మీ కాదుకొని పరిచర్య సేయని మేము నొకవిడ్డలమే. మా పరాధీనస్థితి నాలోచించి తల్లిదండ్రులారా! మమ్ముక్షమింప నాలోచింపుఁడు. అని యిట్లు మాయామనుష్యుండైన హరి పల్కిన దేవకీవసుదేవులు పుత్రమోహంబున వారి నొడిలో నుంచుకొని కౌగిలించి స్నేహపాశబద్ధులై కన్నుల జాలు వాఱు జలంబుల వారి శిరంబులు దడుపుచు నశ్రుకంఠులై యేమియుఁ బలుక నేరకుండిరి, అంతట వారి నిరువురఁ బలువిధ

శుల నూరార్చి కృష్ణుడు మాతామహుండైన యుగ్రసేనుంజేరి యిట్లనియె.

తాతా! యాదవులమైన మేము యయాతిశాపంబున సింహాసనమెక్క నర్హులముగాము. కావున నీవే రాజవృకమ్ము. మేము నీ ప్రజలలోనివారము. మేము మీభృత్యులమైయుండ మీకు దేవతలును దలలువంచి కప్పుంబులఁ జెల్లెంతు రన నికఁదక్కిన రాజుల కూట చెప్పనేల? అని యుగ్రసేను రాజుగా సింహాసనాధిస్థితుఁడేసి కంసభయంబున నానాదేశంబులకుఁ బాణి వనటంబడు జ్ఞాతులను సంధక యను వృష్టి దశార్హకుకురవంశజాతులనెల్లఁ బిలిపించి వారికి వలసిన ధనమిచ్చి వారివారి యిండ్లయందు వారిని బ్రవేశపెట్టె. వారెల్ల రామకృష్ణులవలనఁ దమదుఃఖంబులం బాసి లబ్ధమనోరధులై తద్బుజరక్షితై పూర్ణకాములై సదయదరహాసవీక్షణ వికాసంబైన ముకుంద సుందర వదనారవిందంబు దినదినము దర్శించుచు నానందంబున మునుఁగుచు సుఖింబుండిరి. అందు వృద్ధులును బలుమాఱు సందనందను సుందర ముఖారవిందామృతంబును నేత్ర పాత్రంబులఁ గ్రోలి గ్రోలి మరలఁ గ్రాయము తేజోబలములు గలవారై యుల్లసిల్లిరి.

అంత దేవకీ రోహిణీనందనులు నందునిఁజూసి యిట్లనిరి. తండ్రీ! నీవును మాయమ్మ యశోదయుఁ బరిపూర్ణ స్నేహాతిరేకమ్మున మమ్ముఁ గాచి ప్రోచి లాలించి పెంచి పెద్దవారిం జేసితిరి. తల్లి దండ్రులకుఁ దమ దేహమునందలి ప్రీతికంటె బిడ్డలయందలి ప్రీతి మెండు కదా? కన్నతల్లిదండ్రులు పోషణరక్షణంబుల నసమర్థులై చేవిడిచిన సమయంబున నోరెఱుంగని గూనలను దమ కన్నబిడ్డలవలె నెవరు రక్షింతురో వారే తల్లిదండ్రులు గాని పోషింపలేనివారు కన్నంతమాత్రమున వచ్చిన లాభమేమి? అక్కఱ కాదుకొన్నవారే కదా చుట్టములు. అట్టి మీ ఋణంబు మే మేవిధముగఁ దీర్చుకొనఁ గలము. తండ్రీ! మన మగదఱ మిందింతకాలము తడయుటకుఁ దల్లి లోనగు వారొంటిగ నెంత సంతాపించుచున్నారో. ఇప్పటికి మీరైనను మరల మందకుఁ బొండు. ఇచ్చటి సుహృద్భనులకెల్ల బ్రయంబు సమకూర్చి

ను మౌడ్యమునాసిన తాపమున కుక్కురుచు మిమ్ము సచ్చటి బంధువుల
నెల్లఁ జూడవచ్చెదము. అని సంపదనిఁ దోడిగోపాలురను నూటడించి
వారికి చాగావచ్చాఁ ధరణింబులును గంచుపాత్రములు లోనైనవి సాద
రంబుక నిచ్చిన నండుండును వానిని విడిచి పోజాలక యనురాగ
వివశుండై సేరునిండిన కన్నులతోడఁ దోడివారిం గూడి మందకరిగె.

రామకృష్ణులు లుపసీతులై గురుకులవాస మొనర్చుట.

వసుదేవుండును బ్రాహ్మణసమేతుండైన గర్గాచార్యుచే రామ
కృష్ణులకు యథావిధి నుపనయనం బొనరించి బ్రాహ్మణులకుఁ గాంచన
మాంసాలంకృతింబులై భవం నస్త్రసమేతుంబులైఁ బూవులను దక్షి
ణలతోడ దాచుచుచేసె. పూర్వము రామకృష్ణుల జన్మంబునఁ దాను
దానమొనర్ప సంకల్పించిన వానిని స్మరించి యగర్భంబునఁ గంసుండు
హరించి తన యావులఁ దెప్పించి వానిని దానం బొసంగె. ఇట్లు
రామకృష్ణులు లబ్ధసంస్కారులై ద్విజులై సువ్రతులై యమకలాచా
ర్యుచే గాయత్రి నుపదేశంబు నొంది బ్రాహ్మచర్యవ్రతం బనుష్ఠింపఁ
జొచ్చిరి. సమాస్తవిద్యల కునికిపట్టులై సర్వజ్ఞులై జగదీశ్వరులై స్వతః
స్సిద్ధులైన నిర్మలజ్ఞానంబు గలవారయ్యు మానవ చేష్టానటనంబునఁ
దమ తత్త్వంబు దాచువారగుటచే గురుకులవాసంబు చేయ నంగీ
కరించి యవంతీపురంబునఁ గాపురం బుండు వాడయ్యుఁ దత్కా
లంబునఁ గాశీనగరమం దుండు సాందీపనుఁడను బ్రాహ్మణు నొద్దకుఁ
జని యాయనను నాశ్రయించి జితేంద్రియులై నిర్వంచనంబుగ భక్తి
పురస్కరంబుగ దైవం బనుభావంబున నాయనకు శుశ్రూష గావించు
చుండిరి. సాందీపనియు వాని నిర్మలభావంబునకు నడనడికి సంతోషించి
సమాస్త వేదవేదాంగంబులు నుపనిషత్తులు సరహస్యంబుగ ధనుర్వే
దంబును ధర్మ న్యాయశాస్త్రములును దర్కవిద్యయు సంధివిగ్రహ
యానాసనద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులని యాటు విధములై స రాజ
నీతియు సర్వంబు బోధించె. సర్వవిద్యాప్రవర్తకులైన యాచారులును
నొక్క సారి గురువుచెప్పినంతన గ్రహించుచు నటువది నాలుగు విద్యల

నలువది నాలుగు దినంబులనేర్చి గురువుతో నిట్లనిరి. ఆచార్యవర్యా ! మీ కృపనలన విద్యాసంతులమైతిమి. గురుదక్షిణ నేమి. సమర్పింప నలయు ? మీ యభేప్రాయం బెఱింగింపుఁ డనిన వారి యద్భుత పహేమయు నతిమానుష చరిత్రమును జూచి యా బ్రాహ్మణుండు తన భార్యతో నాలోచించి కొంత కాలమునకు మునుపు సముద్రంబునఁ బ్రభాస తీర్థంబునఁ మునిగి పతుడైన తన సుతుని గొనితెండిని వేడె. వారు నట్ల కాసిమ్మని మహారథు లొక రథంబుపై నెక్కి చక్కఁ బ్రభాసతీర్థంబునకుఁబోయి యచ్చట సముద్ర తీరంబున నించుక విశ్రమించిరి. వారిని జూచి సముద్రుండు వీరు దేన మూర్తులని తగినరీతి సమ్మానించినఁ గృష్ణుండును సాగరా ! మాగురు పుత్రుండీ తీర్థంబున స్నానమొనర్చు నెడ నీయల లాభాలకు నీ లోనికిఁ గొనిపోయె. వానిని మరల నిమ్మనిన సముద్రుఁ డిట్లనియె.

దేవా ! మీ గురు కుమారు నేను హరించినవాడను గాను. నా జలంబుల లోపలఁ బంచజనుఁ డను మహాసురుఁ డొకఁడు శంఖ రూపధరుఁ డున్నవాడు. వాడు మీ గురుపుత్రు హరించె ననిన విని వారును జలంబులలోఁ జొచ్చిరి. ఇట్లు చొచ్చి కృష్ణుం డాయనురు సంహరించి బాలుంగానక వాని యంగంబునఁ గట్టిన పంచజన్యం బును శంఖంబుఁ గైకొని బాలుండు యమునిలోకంబున నుండునని నిశ్చయించి యంగుండి కదలి బలకామునతో యముని ప్రాయనగరం బైన సంయమనీపురంబునకుఁ బోయి ద్వారంబు కడ నిలిచి శంఖం బొత్తె. ఆ మహాధ్వని విని యముండువచ్చి వారిగదోడ్కొని పోయి భక్తిం బూజించి లీలామానుషుండ నైన హరీ ! గోమికార్యంబున విచ్చే రుటయ్యె. నేను జేయఁదగిన దేమియో యానతిమ్మనినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె.

అయ్యా ! మా గురుపుత్రుని నీ కింకరు లిగదుఁ డెచ్చిరి. ఆ హలకుని మరల నిమ్మనిన వల్లెయని యర్పించిన నతినిం దోడుకొని గామకృష్ణులు మరలివచ్చి గురువునకు నమస్కారపూర్వకంబుగఁ నచ్చి ఖత వాని సమర్పించిరి. సాందీపనుండును నాయనలారా ! మీరు

గురుజక్షిణ చక్రంగ సంపాదించి యిచ్చితెరి. మీయట్టివారు శిష్యులైన గురువ్రకతి సఫలముగాని కోరికయు నుండునే? వీరుబారా! యింక మీయిష్టకోజోయి పెన్నమాత్రన పావసంబుచేయు నిర్మల కీర్తిని గడింపుడు. అని సెలవొసంగిన వాగు రథంబెక్కి యది మేఘంబుతోమిశ్రింపి భవించుచుండ వాయువేగంబున నింటికి వచ్చిరి. ఇట్లు మరలివచ్చిన రామకృష్ణులంగవి చిరకాలనష్టద్రవ్యంబు లభించినట్లు పురజనులెల్ల సంతోషించిరి.

కృష్ణుండ యుద్ధవుని గోపికలయొద్దకుఁ బుట.

వృష్టి వంశ్యులకు మఃప్రిశ్రేష్ఠుండునుఁ దనకుఁ బ్రియమిత్రుండును బుద్ధిమంతులలొ నుత్తముండును బృహస్పతి శిష్యుండునునైన యుద్ధవుండునువానిం బిలిచి యేకాంతస్థలంబున నతనికేలు తనకేలంబట్టుకొని ప్రపన్నాదుండైన హరియిట్లనియె. సజ్జనాగ్రణీ! యుద్ధవా! నీవు ప్రేషల్లకోజోయి నాతల్లిదండ్రులకుఁ బ్రీతి సమకూర్పుము. నన్నెడబాయుటచేఁ దపించుగోపికలకు నా సందేహం బెఱిగించి వారిని దుఃఖివిముక్తలఁ జేయుము. వారు నాయందే మనస్సు నిల్పిన వారు. నన్నే తమకుఁ బ్రాణంబుగఁ దలంచుచుండువారు. నానిమిత్తమై పరిసృతహితాదుల నెల్ల వదలియున్నవారు. నన్నే స్మరించుచుఁ దమ దేశసౌఖ్యమును శ్రద్ధలేనివారు. నన్నే తమ ముఖ్యప్రియుండని మనస్సున నిల్పినవారు. తమకు సుఖసాధనంబులైన లోకధర్మంబుల నెల్ల నానిమిత్తమై వదలినవాని నేను భరింతును. తను కత్యంత ప్రియుండనై దూరమందున్న నాయందు గోపనుండయుండెందంబు పొందుబడిచి నన్నే స్మరించుచు దుఃఖిపరనశ్చలై దేశధర్మములు కూడ మఱచి నేను మరలవచ్చెద నని చెప్పిన పలుకు విశ్వసించి మచ్చితలై నారాక కెదుఁచుచు నెట్లొ యని కష్టము మీఁదఁ బ్రాణంబునిలిపి యున్నారు. కావున సమ్యా! నీవుపోయి వారిల నూర ర్పుము. అనిన యుద్ధవుండా భక్తసందేశంబును గొని రథ మెక్కి పయనించి సాయంసమయంబునఁ బశువుల గొఱిజఁ

రేగిన ధూళిచే రథంబు కానరాక మఱుఁగుపడియుండ నందు సదనం
బునకుఁ బోయెను. ఇట్లుగుడెంచిన కృష్ణప్రియూనుచరు నుద్ధవుం
గాంచి నుమంఁప కృష్ణుండు వచ్చినట్ల సాసంమందై యాయనను
శాగిలించి యర్పించి పరమాన్నంబున భోజనం బిడి పానువున
సుఖాననంబుఁ గల్పించి పాదంబు లొత్తి గాసిదీరిన పదపడి యాయ
నతో నిట్లనియె.

అయ్యా చెలికాండో! పుణ్యాత్మా! ననుదేవుండు బంధనం
బుల వదలించుకొని నుష్టులనెల్లఁ గూడి సుఖం బున్నాఁడు గదా ?
అదృష్టంబున ధర్మశీలురు సాధువులునైన యూదవుల సర్వదా ద్వేషించు
పాపాత్ముండు కంసుండు తానుజేసిన పాపంబుననే తనవారితోడ
హతుఁడయ్యె. మిత్రుఁడా! మా కృష్ణుండు తల్లిని సుహృత్తులను
మిత్రులను దన్నేదిక్కుగ నమ్మిన గోపాలకులను గోకులంబును దానే
శరణంబుగఁగల యావులను బృందావనంబును గోవర్ధసంబును నెప్పు
డైనఁ దలంచునా ? నెచ్చెలీ! యొకసారియైనఁ దనవారిని జూడ
గోవిందుఁ డిటకు వచ్చునా? అనునచ్చెనేని యప్పుడైన సతని మంద
హాస సుందరేక్షణంబైన మోము చూడఁగలుగుదుము. కారు చిచ్చు
వలనను, వాయువువలనను, నర్జ మువలనను, వృషభాసురువలనను,
సర్పమువలనను, మఱియుఁ బెక్కు-చూర్లు మృత్యువునోడినుగడియుఁ
గృష్ణుండు రక్షించె. అట్టి మహాత్ము నెట్లు మోహింపదు. కృష్ణుని వీర
చరిత్రంబులును లీలలును గట్టుకొన వీక్షణంబులును, మందహాసం
బులును, సుధామధుర భాషణంబులును స్మరించుచు మే మేకార్యముఁ
జేయుటకు సమర్థులము గాకున్నవారము. ముకుంద చరణారవింద
భూషితంబులైన నదులు, కొండలు, పసప్రదేశములును నాయన
యాటపట్టులును జూచునపుడు మేము మేనులు మఱచి పోన్మయత్వంబు
నొందుదుము. రానుకృష్ణులు గర్హుండు చెప్పినట్లు దేవకార్యంబు
నిర్వహింప నిగమబుట్టిన దేవోత్తములే కావలయు. కాకున్న
వేయెనుఁగుల బలము గల కంసుని మల్లులను గువలఁగూపీడ గజం
బును సింహంబు పశువులఁ జంపినట్లు లవలీలఁజగప నితఁడొక శక్య

మా? మూడు తాటిచెట్ల యెత్తై మహాసారమైన వింటిని నేనుగొ
వెదురు విటుచునట్లు విజేచెను. ఏడు రాత్రులు కొండ నొక
కేల నెత్తెను. ప్రలంబ, ధేను, కారిష్ట, తృణావర్త, బకాదు లను
దైత్యులను సుసంకులను సునాయాసంబుగ గెలిచెనుగదా ? అని
యిట్లు చెందుండు కృష్ణానురక్తంబైన చిత్తంబునఁ గృష్ణలీలలు స్మరించి
బాష్పంబులు కంతంబునిండి మాట నడ్డగింపఁ బలుకక ప్రేమ పరవ
శుండై యూరకుండెను. యశోదయు సుతుని చరితంబును బతివర్ణింప
వర్ణింప విసి కన్నీరు గార్చుచుఁ బుత్రస్నేహవశంబునఁ జేసె.

ఇట్లు యశోదానందులకు భగవంతుండైన శ్రీకృష్ణుపైఁగల పర
మానురాగంబుఁజూచి యుద్ధవుం డమందానందంబున నందునితో
నిట్లనియె, అయ్యా ! అఖిలలోకగురుండైన నారాయణు నందు మీ
కీట్లు దృఢంబుగ మనస్సునిలిచెఁ గావున దేహధారులలో నెల్ల మీరు
భార్యయు భర్తయు నిజముగా జ్ఞాఘృతములు. ప్రధానపురుషులైన
యీ రామకృష్ణులు ప్రపంచమునకు భీజభూతంబులైన పృథివ్యాదు
లకుఁ గారణభూతులు. ఈ పురాణపురుషులే సర్వభూతంబులందు
ననుప్రవిష్టులై శక్త్యాది విషయగోచర జ్ఞానంబును బ్రవర్ణింపఁ జేయు
చుందురు. ఎవ్వండు ప్రాణప్రయాణ సమయంబున రాగాదులుగూఁ
బోసక నిర్మలమనస్సు నెవ్వనియం దొకక్షణముంచునో వాడు తన
యనాదికర్మ వాసనల నెల్ల దగ్ధంబుగావించి జ్ఞానస్వరూపుడై యప్రా
కృత శరీరంబుఁబడసి మోక్షంబుఁ గాంచు. మహాత్మ్యలారా! యట్టి
యఖిలాత్మహేతువై కారణ మనుష్యస్వరూపుడైన నారాయణునందు
సర్వదా మీరు నిశ్చించలంబుగ మనస్సు పాదుకొలిపితిరి. ఇక మీ
కేకార్యంబు కొఱతగలదు. అయ్యా ! శీఘ్రకాలమునందే కృష్ణుండు
గోకులంబునకు వచ్చు. వచ్చి తల్లిదండ్రులైన మీకుఁ బ్రിയం బాపా
దించు. యాదవ విరోధియైన కంసుని రంగమధ్యంబున వధించి
కృష్ణుండు టూతో నేమాటచెప్పి నది సత్యంబొనర్చుగా గాని మఱ
వేడు. మహా భాగులారా! వగవకుడు. అచిరకాలంబునఁ గృష్ణు
దర్శింపఁ గలరు. ముకుందుడు మధురయందుమాత్రమే నెలకొన్న

వాడని తలంపకుడు. సర్వవ్యాపియై సమిధలయం దగ్గివలె సమస్త భూతంబులం దంతరాత్మయై యున్నవాడు. కన్న తల్లిదండ్రులయిన దేవకీవసుదేవుల విడిచి మాగొల్లపల్లెకేల వచ్చుననకుడు. మమతాభి మానములు లేక సర్వసముదై న యమ్మహాత్మున కొకడు ప్రియుడని మఱియొకఁ డప్రియుడని యొకఁ డుత్తముడని మఱియొకఁ డధముడని భిన్నభావంబు లేదు. ఆయనకుఁ దల్లియనికాని దండ్రీయని కాని భార్యయనికాని కొడుకులులోనగు వారనికాని తనవారని పరులనికాని దేశమనికాని కర్మమనికాని జన్మమనికాని లేదు. అయినను సాధుపులరక్షింప దేన మనుష్య పశుపక్ష్యాదులందుఁ గ్రీణార్థంబవతరించుచుండు. సత్త్వాదిగుణ రహితుడై వానికిఁ దాను లోపడక తన కవి వశపడఁ జేసికొని యుడువాడుచు బుట్టువు లేనివాడు నయ్య నుపకరణంబులైన సత్త్వ రజస్తమస్సులు ప్రధానంబులుగఁ గలదేశము లధిష్ఠించి జగంబుల సృజించుచు రక్షించుచు బొలియించుచు నుండును. గిరగిర చుట్టు తిరిగినవానికి భూమి తరుగు చున్నట్లు తోచుచుండు జత్తంబు కార్యంబులఁ జేయుచుండఁ దాను జేయు చున్నట్లాత్మ తలంచుచుండు. భగవంతుడు మీయిరువురకు మాత్రమే తనయందు గాడు. అందఱ కా యీశ్వరుండు కొడుకును, నాత్మయు, దల్లియు, దండ్రీయునై యున్నవాడు. కనినది, వినినది, నడచినది, గొప్పది, చిన్నది సర్వము నచ్యుతునకంటె నితరమైన వస్తవేదియుఁ గొంచెమైన లేదు. సర్వంబు పరమాత్మ భూతంబు. అని నందుడు నుద్ధవుడు సంభాషించుచుండ రాత్రియే కడచిపోయె.

అంత నుషఃకాలం బగుటయు గోపికలు నిద్రలేచి దీపములు వెలిగించి వాస్తుపూజఁగావించి దీపకాంతుల నొడ్డాణగబుల రత్నంబులు ధగద్ధగాయచూసంబుగ వెలుగఁ గుడియెడమలుగఁ గవ్వపుఁ ద్రాడీచ్చునెడ నితంబులు కరకంకణంబులు స్తనహారంబులు చలింపఁ గదలాడు కమ్మల తళుక్కుతళుక్కుమను కాంతులఁ జెక్కుటద్దములు మినమిన మెఱయఁ గుంకుమారుణ వదనలై కృష్ణగీతంబులు పాడుచుఁ బెరుగు చిలికిరి. దధిమధన ఘుంఘుం ధ్వానంబులును : జంద్రన్దనా

మధుమథకగానంబులును బెరసి మిన్నముట్టి లోకంబున నమంగ
శంబు హరించె. అంతట సాధ్యుండుదయించిన గోకులంబున శ్రీ
లూరివాకిటనున్న బంగారుడేరిం జూచి యిదియెవ్వరిదని విచారింపఁ
జొచ్చిరి. కంసుని కార్యంబు సాధింప మనకృష్ణుని మధురకుఁ
గొంపోయిన యక్రూరుం డను ననర్థ నామకుండు మరలవచ్చెనా
యేమి ? వచ్చి చచ్చిన తనభర్తకుఁ దృప్తిగ మన మాంసపుఁబిండము
లిడును గాఁబోలు. లేకున్నవాని కిం చేకార్యము గలదు ? అని గోపి
కలు పలుకుచుండ నుదయకాలాహ్నికంబులు దీర్చి యుద్ధపుండు
వారున్న చోటికి నచ్చెను.

ఉద్ధవుఁడు గోపికలతో సంభాషించుట.

గోపికలును నిడివిచేతుల వాఁడును, గ్రొందమ్మిరేకుల కనుల
వాఁడును, బంగరు దుప్పటంబువాఁడును, గమలమాలిక కలవాఁడును,
నిర్మల కుండలంబులవాఁడును, శుచిస్మితండును, సుందర దర్శనండును
నగు నుద్ధవుగజూచి వీఁడెవ్వఁడు కృష్ణుని వేషభూషణంబులు ధరించిన
వాఁడని వితర్కించుచు హరిచరణకమలాశ్రయం డగు నతనిఁ జూట్టు
కొనిరి. ఇట్లు చుట్టుకొని వినయంబున శిరంబులు వ్రాల్చి, సిగ్గుతోడి
చిఱునగవుల చూపులచేతను, దియ్యని పలుకులచేతను, నర్హ్యపాద్యం
బుల చేతను, సత్కరించి యాపల్లవపాణులు హరిపంపిన దూతయగుట
యెఱింగి రహస్యస్థలంబునకుం గొంపోయి యర్హాసనంబు సమర్పించి
కూర్చుండిన యాయనతో నిట్లనిరి.

అయ్యా నీవు యదుపతియైన కృష్ణుని దూతవనియూ నతండు
తన తల్లిదండ్రుల కుశలంబు విచారించి వాడికిఁ బ్రియంబుఁగూర్ప
నిన్నుఁ బంపెననియు నెఱుంగుదుము. కృష్ణుండు వారినైన మఱ
వఁడుకదా మేలే. అటుగాకున్న నీ గొల్లపల్లెయం దతఁడు స్మరింపఁ
దగిన వేవో మేమూహింపఁ జాలకున్నారము. తల్లిదండ్రులు మొద
లైన బంధువుల సంబంధము మునీశ్వరులకైనను వదలించుకొన
సాధ్యము కానిది. అంతియకాని కార్యార్థమై యితరులతోఁ జేసెడి

మైత్రీ కార్యముతీరుటతోఁ దెగిపోవును. తేనెగ్రోలినపిదప దుమ్మె
దలు పూవులను, దమపని తీరినవెనుకఁ బురుషులు స్త్రీలను, ధన
ముడిపోయినవానిని వేశ్యలును, శక్తిలేని రాజును బ్రజలును, విద్య
నేర్చిన శిష్యుఁడు గురువును, దక్షిణగొనిన ఋత్విజుఁడు యజమా
నుని, బండ్లుడిగిపోయిన వృక్షంబులను బక్షులును, భుజించిన యతిధు
లన్నమిడినవారి గృహంబులును, గాలిన యడవిని మృగంబులును,
భోగించినపిదప సనురాగవశీయైన స్త్రీని జారుండును విడుచుట కలదు
గదా? అని యిట్లు వల్లవీచల్లకపాఠాలు వాక్యాయ మానసంబులు
కృష్ణునందనిలిపి గృహ కృత్యమలెల్ల వదలి హరిదూత యెదురనిలిచి
కృష్ణుఁడు బాల్యకై శోరదశల నొనర్చిన చేష్టితంబులెల్లఁ దలఁచితలఁచి
ప్రియుఁడొనర్చిన కార్యంబులను బాటలుగఁ బాడుచు సిగ్గువిడిచి
వేడ్చుచుండిరి. అందు గృష్ణునంగమంబును గాంక్షించు నొక
కాంత *పచ్చపుప్పొడితాకున గోరోచన వర్ణంబైన మీసములతోఁ
దనయెదుర వ్రాలిన యొక తేటింజూచి యది ప్రియుండు పంప
నచ్చిన దూతగాఁ గల్పించుకొని నానితో నమ్మానవతి యిట్లనియె.

† ఓ మధుపా! కితవబంధూ! సపత్నీగురు కుచమర్దితంబైన నన
మాలయందలి కుంకుమముచే నెట్టినైన మీసములతోడ మా చర
ణంబుల నంటరాకుము. ఎవనికి నీయట్టివాడవు దూతవైతివో యా
మధుపతి యా మానినుల యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుండై యాదవ
సభయందు నపహాసభాజనంబగుఁ గాక.

* కాంత=రాధ. క + అంత=కృష్ణునియందు నిశ్చయబుద్ధి గలది.

† మధుపా=(1) తేనెతాగు తేటి, (2) మద్యపానము చేయువాఁడా! కితవ
బంధూ=శరుడైన కృష్ణునకుఁ జుట్టమా! మిమ్ము విడువనని బాసచేసి విడుచుటచే
గృష్ణుఁడు శరుడని భావము. కృష్ణుఁడు నల్లనివాఁడు తుమ్మెద నల్లనిదియగుటవల్ల
సామ్యముచేతను, నీవు మధుపము కృష్ణుఁడు మధుపతియగుట నామసామ్యమువహిం
చుటచేతను, మద్యపానము చేయువారికిఁ గితవులకుఁ బ్రాయశ్చముగ సఖ్యముండు
టచే గర్మసామ్యముచేతను గితవబంధు వని చెప్పబడెను. సపత్నీ=సవతి.

మా యను బహువచనము గర్వాతిశయమును గాని గోపికల గుంపును గాని
తెలుపును. అంటరాకుము=మేము మానధనలము, మానహినుడవై ననీమముమ్మదాకు

*నాహిచైవ తన యధరసుధ నొకసారి మమ్ముఁ దానే పానముచేయించిచ్చి ముందు తేనెస్రోలిస సుమనస్సుల నీవు వినుచు నన్నే మమ్ము విడిచెను. ఆయ్యా' మాదద్దాదేవి యెట్లతని పాద పద్మములకుఁ బరిచయముచున్ననో. తెలిసెఁ దెలిసె. ఉత్తమశ్లోక జల్పితములు విని యామె మతిహీనయయ్యెఁ గాఁబోలు.

చాన్ద్రతలేదు. నియట్టివారు మమ్ముఁ బ్రసన్నులఁ జేయఁజాలరు. ఏల తాకరా విందువేని వినుమని కారణము చెప్పచున్నది. మధుపతి = (1) యాదవులలో నొక శాఖవారికి మధువుఅనిపేరు, వారికిఁబతి. (2) మధ్యస్వామి. ఆమానినులు=ఏస్త్రీలతో నీవు సంభోగించితివో వాడు; వారితోఁ దెయ్యు శ్లాఘ్యమని నీలో నీవుతలఁచితప్పుం భోగ చిహ్నములు ధరించితివి గాని నీ చెట్టు వట్టిమని సభలయం దాక్షేపింపఁబడు చువు. తొలుత భోగించి నమ్మించి విడిచిన వానిన్నేచాభావ మాక్షేపింపఁ దగినదే కదా. భుక్తపూర్వ పుష్కరిత్యాగినినెచ్చ. భుక్తపూర్వస్త్రీసరిత్యాగినిస్వామి. కావున స్వామికిఁగూడ మరకె. మాచెఁ దృణీకరింపఁబడితివే కావున నెవని నుద్దేశించి దూతిగవచ్చితివో యానందుని నూరార్పఁ జూమ్ము.

*కీతవుడని యేలకృష్ణు మాపిం చెప్పవనినఁ గారణము చెప్పుచున్నది. పూర్వ వాక్యమందలి మధుపతి యను శబ్దమునే యిందుఁ గన్త్రపదముగా గ్రహింపవలయు. కృతఘ్నునివేరు చెప్పరాదని యీర్ష్యచే గోపికమరలఁ బేరుచెప్పదయ్యె. మాహిని= (1) తాపత్రయమును మఱవఁజేయునది. (2) బద్ధిస్థింశముకలిగించి దానియందే యత్యాసక్తిఁ బుట్టించునది. తన యధరసుధ=అసాధారణమగుటచేఁ దానెయిచ్చిన లభించునేకాని వేఱువిధముగ లభింపనిది. ఒకసారి=పెక్కుతడవలు పానము చేసి యుండినను నుత్కంఠచేఁగలిగిన మఱపువలనఁ జెప్పఁబడియె. కృష్ణునిగూడియుండిన యన్నిసంవత్సరము లొక్కసారిచుంబించినంత యల్పకాలముగఁ దోచెడిననియందు నివివీర లేదనియు భావము. మమ్ము=సాధ్వలమైమాగృహ కృత్యములు నిర్వహించుచు నెందో మూలయింటనున్న మమ్ము. తానే=ఓక్తునిక్తులచేమమ్మువశపఱుచు కొని బలాత్కారముగఁ దానే మాచే నధరామృతంబుఁ గ్రోలించి రుచిమగపియాశ చూపి. సుమనస్సులు=పుష్పములు, సుమనస్సులనుటచే మేమును దనయందు ననురాగయుక్తమైన మంచిమనస్సు. కలిగియున్నారమని భావము, నీది మధుపజాతి, నీ కాకలి దీరవలసినంత తేనె యొకపుష్పమునందే లభింపదు. కావున నీ దేహ రక్షణమునకై నీవు పెక్కుపూలయందలి తేనె త్రావుటొప్పు. ఇట్టి నీవు సుధ తన యధరమందే కలిగి మధుపతియై యితర గణములఁ గోరఁగారణములేకుండియు సుమనస్సుల మమ్ము దుఃఖముపాలుచేసిన యాకీతవునితో బంధుత్వముచేయుటతగదు. అట్లైన నన్నెట్లు కృష్ణునితో బోల్చితివందువేని చుట్టుతిరుగుట మధుర ధ్వని నేయుట్ల బలాత్కారముగఁ జూచించుట లోనైనవి నీయందును గలవు కదా.

* ఓ పట్నదమా ! నీ విక్కడ నిల్లువాకిలిలేని మాయెదుట
యదుపతిపురాణమును బహువిధముల గానము చేయుచున్నావేమి ?
ఓ విషయసఖ! చ్యుతకుచరుజ్వలై న య తని స్ర్వియలయొద్ద నీ వాతని
ప్రసంగము గానముచేయుము. వారు సంద్రీతలై నీకోరిక నెఱవేర్చును.

శ్రీకృష్ణుఁ డంతటిఘాత్యయిన యెడల శ్రీమహాలక్ష్మి యెట్లాయనకుఁ
బాదనేవ చేయుచున్నదంటివా వినుము. ఈ చరిత్రము మాకును తెలియరాకున్నది.
అయినను నామె యుత్తమశ్లోకుఁడైన యతని తియ్యని మాటలకు బేలుపోయి
యుండవలయును. లేదా స్వానుభవముచేరఁ గాక గతానుగతికముగ లోకములో
నుత్తమశ్లోకులు శ్రీకృష్ణుఁడు మంచివాఁడని చెప్పఁగా విని వారిమాటలు నమ్మి
మోషపోయినది. ఆమెవలె నంత యుచిచారముగ స్వానుభవముగల మే మాయనకు
వశపడువారము కామని భావము.

అయిన స్వామి, నీవు భృత్యుఁడవు. నీ వాయనకు సముఁడవు గావు. ఆయన
నీకు సముఁడు గాఁడు. మేము నీయట్టివారమే. ఆయనకు సమానలము గాము..
సమానుల యందుఁగదా స్నేహము నిలుకడగ నుండును. కావున నాయనతో
నిరంతర నిరంతరాయ సంశ్లేషము కలుగఁ దగ్గఱమ్యము నొంద మేము యత్నించెద
మని రిహస్యము. పద్మ కృష్ణపాదపద్మనేవఁ జేయుకారణము నామసామ్యమో లేక
పద్మము తన తల్లి యనియె.

* పాదముల వ్రాలిన తుమ్మెదను కిరిలింపఁ గా నది యెదుట ధ్వనింపఁ గా
నా తుమ్మెద కృష్ణుని బ్రశంసించి పాడుచున్నదిని కిల్పించుకొని రాధ యిట్లును
చున్నది. పాడుటయే స్వభావము గాగల తుమ్మెదా! నీవు పాడుంటుంటిని శలఁచి
దుఃఖిత ప్తలమైన మాయెదుటఁ బాడుచున్నావేమి ? అంగు గూడివులఁ బాడెని
వేమి ! అందు యాడివుల పతిని బాడెదవేమి ? ఇప్పు డాయన గూడివులఁ
బాలించుచున్నవాఁడు, వారు నీ యిష్టముఁ నీర్తురు పొమ్ము. ఇచ్చట నుండువా
రాయనచేఁ బరిత్యక్తలై న గోపికల సుహృ. వారియెదుట నీవు కొంచెముగనో
గొప్పగనో పాడుట తెగదు సుహృ. పట్నదమా = నీవేల పాడునది తెలిసెను.
లోకములోఁ బశువులన్నియు నాలుగుకాళ్ళ శీవములు. నీవాలుకాళ్ళ శీవవపు
కావున నొకటిన్నర పశువను. కనుక నే యొక్కడఁ బాడవచ్చునా, ఎక్కడఁ
గూడెను జ్ఞానములేక పాడఁబోవుతివి. ఆయనకు సర్వాధిక శ్రేయ. ప్రజమందే
యందువేని యాపురాణముఁ బాలింపుము. ఆయనగ్రేను మోసముతోఁ గూడినదిని
మాయనుభవమని భావము. లేక యిది చిరకాలబంధము. ఆయనకు నింతకుఁ
బూర్వమే ప్రజమందఁ బంధము గలదు. అది నూతనము గాఁడిని యర్థము.
పురాణము = కృష్ణునకు ప్రజమందుఁ గ్రీలిగలదినుట ప్రాత సమాచారము. ఇప్పుటి
వార్తగాదు. కృషి ధాతువులవలనఁ బుట్టిన శబ్దమునకు నలిపి వేయువాఁడని
యర్థము. ఇప్పు డాయర్థ మాయనయందు మా విషయమున నన్వయించునేకాని

* కపట దుచితముల భ్రూవిక్షేపముల నతనికి భూలోక స్వర్గ లోక రసాతలములఁ దెచ్చి వశపడకుండును? లక్ష్మీదేవి యతని చరణాబజ్రము నుసాసింపు చున్నది గదా. ఇక మేమెన్వరము? అయినను నతని విషయమున నుత్తమశ్లోకశబ్దము కృపణపక్షమే.

యాకర్షించువాడెచు నర్థము పొందగను. ఇట్లు వాక్యతేని మాయెగుట=(1) మేము సకలముల మేపుచు నడవిలోనుండు వాకముగదా. (2) తన సాంగత్యము లభించిన షిమ్ముట మా మనస్సులు తనయంద వర్తించునట్లు తానేకదా చేసెను. (3) తాను మమ్ము వదిలినషిమ్ముట మే మిండ్లకు వదిలితిమని భావము. ఇట్టి మాయెగుటఁ గాడిన నీకేమి లాభము గలదు. అటుయిన నీకనెక్కడఁ బాడుమనెదరందువా. విజయగఖ=విజయఁడనఁగా సర్వమును వశపఱచి కొనువాడు కృష్ణుఁడు. అతనికి నఖుండపు నీవు. చ్యుతకుచరుఁజలు = ఖండిత కామక్షేడలు. మధురాపుర స్త్రీలు. ఆలింగనాదుల వారికామమును గృష్ణుఁడు దొలఁగించెనని భావము. ఆకారణమున వా రతనికిఁ బ్రేయలు. వారియెదుట నీవు కృష్ణునిఁ బ్రశంసించిన వారు నిన్ను మెచ్చి నీ కోరికలు నెఱవేర్తురు. ఇది సకటాక్షావహాసము.

* తల్లీ! నీ వట్లనఁ దగదు. నిన్నుస్మరించి కామవిహ్వలుండై కదా నన్న నీ కడకు నిన్నుఁ బ్రసన్నురాలినిఁ జేయఁబంపెను. అనిచెప్పి నట్లు శంకించుకొని యనూరుతోఁ దత్ప్రభావం బువదించి యీర్ష్యతోఁ గాడిన గర్వముతో నశనికిఁ దాను వశపడుండుట నూచించుచు నెత్తి పొడుచుచున్నది. కపట=కపటరుచిర హాసాదులని యైనం జెప్పవచ్చును. కపటకబ్దము సంబుద్ధిగనైన గ్రహింపవచ్చును. భూలోక=ముల్లోకిముఁం దాయన యెక్కడఁ గోరిన నక్కడనే యేస్త్రీయైన నతనికి లోపడునని. లక్ష్మీదేవి సామాన్యస్త్రీకాదే యామె వశపడలేదా యందువేని యామె యతని కాలి దుమ్మునకై యలఁడు పోయిన చోటికెల్లం దానును బోవుచుండును. మేమట్లు స్వస్థానమువిడిచి పోవువారము గాము. మా యిరువురిలో నుత్తమురా లెవ్వతెయో తెలిసికొనఁ తారతమ్య జ్ఞానములేని వాని యనుగ్రహము చాలుఁజాలు. ఇక మే మెవ్వర మనునది చిటునవ్వుతో శిరఃకంఠముతోఁ జెప్పినమాట. ముల్లోకిముఁలో నెక్కడ నేస్త్రీ కనఁబడిన దానితోఁ గలియుటే యతని కార్యము గాని యిది యుత్తము యిం యధమమును విచారమతనికి లేదుట. ఇట్టి నీచనాయకుని పొంగు మాపంటి యుత్తమస్త్రీ లెవ్వరు కోరుదురు? అతఁ డుత్తమశ్లోకుఁడని ప్రసిద్ధిగదా యని యందువేని, (1) దరిద్రు లతని నట్లు శ్లాఘింతురు. కృపణులు=దీనులు. పక్షము = సహాయము. (2) కృపణుల కోటిలో నతఁ డుత్తమశ్లోకుఁడే గాని మాయుట్టి వారి యందుఁ గాఁడనుట. (3) ఇంతవఱకు నీవులే తన్ను నమ్మిన వారికిఁ దన్నైన నిచ్చి యుత్తముఁడను కీర్తికిఁ దగియుండెను. ఇప్పుడో యది విపరీతలక్షణచే నతని యందు వర్తింపదు. శ్లోకము-కీర్తి, నీ కపటదరహాసాదులకు లక్ష్మీ లోనగు నితరస్త్రీలు నీకు వశలైనఁ గానిమ్ము. మేము విచక్షణులము గావునఁ గుటిల నటనములకు లోపడము.

వధించెను. శ్రీజితుడై కామయానయగు శూర్పణఖను విరూపక్షేసెను. బలియిచ్చిన బలిని స్వీకరించియు నతనిని బంధించి యధోలోకమునఁ బ్రేరచెను. చిట్టి యసితవర్ణు సఖ్యము చాలుజాలు. అతని కథాశ్రమముల త్యజుపకానివి.

* నెవ్వని చరిత్రలీల యను కిచ్చామృతమున నొక్కబిందు

జంపఁడు. కావున నాహారమున కుపయోగింపని క్రోతిని జంపుట లబ్ధ ధర్మమును గాదు. అంతకంటె భూరమైనదని భావము. అందు నిరపరాధియగు వాలినిజంపుట మహాభూరము. దీనివలన మహాకతియఁడని యేర్పడెను. శ్రీజితుఁడు=శ్రీకి వశుఁడైన వాఁడు, సీతాప్రియుఁడు, కామయాన=(1) కామమే యిష్టప్రాప్తిక (యానము) సాధనముగాఁ గలది, (2) ద్వైరసంచారము గలది. (3) తన్ను వలచివచ్చినది. ఇట్లు శ్రీని చన్ను వలచివచ్చిన దానిని ముక్కు నెవులుగోసి విరూపక్షేయుట యెంత క్రూరకార్యము. రాముఁడు తుత్రియుఁడు కావునఁ గూరస్వభావుఁ డందువేని మఱియొక నల్లనెవాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మచారి యగు వానిచరిత్రము వినుము. బలిచక్రివర్తి తనకు బలి యియ్యఁగా కాకి బలిని గ్రహించినట్లు గ్రహించి కృత ఘ్నుఁడై యాయననే బంధించి యధోలోకము పాలు గావించెను. దీనివలన మలి నాంగులు మఱిన చిత్తులగుట రూఢియయ్యెఁ గావునఁ గృష్ణునితో సఖ్యము గాలును. అట్టైన నతని కథల నేల, మీరు ముచ్చటించు కొనెద రందువేని యది వారింపరానిది పరనిందకారాదని యెఱింగియు నతనిచే మోసపోయిన వారము కావున గోషావేశంబున నూరకుండఁ జాల కున్నారము. ప్రకృతిబలంబున మన స్సాయనయందే వర్తించుచున్నది. అది నిరాకరింప రాకున్నది యేమిచేయవచ్చునని రహస్యము.

* శ్రీమః! యతని కథాశ్రవణము మాకు మాప్రజే విద వహనిని కాదు. అతని నిమిత్తమై యిల్లు వాకిలి సంసారము విడిచినవారము మేము మాత్రమే కాము. అనేకులు కలరని స్తుతిగర్భ నింద. శీల=స్వచ్ఛందకీర్తి, నిరస్త ద్వంస్వి ధర్ములు=(1) తొలగింపఁబడిన దాంపత్య ధర్మము గలవారు. ద్వంస్వియ=ధార్యాభిర్తిలు. (2) తొలగింపఁబడిన శీతోష్ణరాగద్వేషా=ద్వంస్వియలుగలవారు, దీని స్పృహకుఁ గల వారు=చిఱియించుచున్న తల్లిదండ్రు ధ్యోక్షిణులు గలవారు. దీనియై=స్పృహని సఖ్యములకలనస్పృహయై, అనేకులు=అనేకజనులు, భక్తులు, కహంగములు=పక్షులు, భీక్షుచర్య=చిన్నాశ్రమచర్య, కష్టములచేఁ డమ ప్రాణములను మాత్రము కాపాడుకొను వృత్తి, వీనులంబడినంతన=తానుగా నుచ్చరింపక పోయినను నిరెరులు చెప్పకొనఁగా నాశబ్దములు తమంత నకివచ్చి చెలిలోఁ జరఁబడినను, నిస్వామి కథలు వినుటకుఁ గర్ణసాయంబుగ నుండును. ఐన నేమి? అందొకటియైన నెప్పుడో యొకసారియైనఁ జేపిని పడినంతమాత్రమున నావినువారు వెంటనే మిథునధర్మమునుశీతోష్ణాది భోగములను పాలి యింబఁ దల్లిదండ్రులు దారపుత్రాదులు దుఃఖించుచున్నను వారిని

వెప్పకొ యొకనారి వీనులఁ బడినంతన నిర స్తద్వంద్యధర్మలై మహా
నష్టలై గృహ కుటుంబాదుల విడిచి తత్త్వణమం దదీనులై యనేకులు
విహంగములనలె భిక్షుచర్యఁ జరించుచున్నారు.

* వేటకాని మధురరవము విని వానివలలోఁ బడు కృష్ణ

విడిచి యేకాకియై తా నడవులవాలై తన శరీరము మాత్రము పోషించుకొనుచు
గఃఖపుబ్రతుకు బ్రదుకుచుఁ బక్షివలె నల్లాడుచున్నారు. తత్త్వణమంగు అదీనులై =
కుటుంబాదుఃఖముచేఁ గలఁచి నొందని మనస్సుగలవారై యని యర్థము. మహానష్టలై =
మహా + అనష్టలు = పుష్కలము నశింపనివాను. భగవంతుని నామ మొక్కసారి చెవినిఁ
బడిన నరులు సంసారమును త్యజించి ప్రవృత్తిమార్గమును వదిలి నివృత్తిమార్గ
నిష్ఠులౌనని స్తుతిపర్యాయమున సర్థము. విహంగమువలె భిక్షుచర్య = హంసలవలె
ఒకేచ చితురులై పరమహంసవృత్తి నశలంబింతురని భావము. ఒకసారి = సకృదేవ
ప్రపన్నాయ యనుట స్థిరంపవలయు. ఒకసారి స్థిరంచువారి కట్టిగతిఁ గల్పించు
వాఁడు సర్వదా స్థిరంచు మి మ్మేగతిఁ బట్టింప నున్నాఁడో యని భావము.

* ఇంతటి తెలివైనది విచక్షణులమని చెప్పకొను మీ గెట్లతనికి వశపడితి రని
యడిగిపడేసి కొనుము. - కృష్ణ వస్తువులు = కృష్ణ సాగము (జంక) యొక్క భాగ్యలు, హరి
వస్తువులు = అతఁడు జంకలు, అజ్ఞులు = 'ఎఱుక గలగె రెయ్యలలెంగు' నన్నట్టు స్త్రీలము
గావున నెదుటివా రెడేని మంచిహుటాడినఁ బటాలున నమ్ముదుముగాని వారిలోఁతు
పాఁతు తెలిసికొనఁ జాలని వారము. కృష్ణవస్తువులై నమేము = కృష్ణునకు వివాహిత
భార్యలవలె విధేయలై యున్నవారము. కుటిలుని = అతఁడు మాస్తనప్రాంతముల
నించిన యీగోట్కొట్టులను జూచినపిమ్మట వీనివలె నతఁడు కుటిలుఁడని యతనినడ
వడిచే నిప్పు డెఱిగితిమి. నఖస్పర్శములు = అతఁడు మాతోడ నుండినపుడు బోయ
వాని చాణములవంటి యతని గోళ్లగిచ్చులవలని బాధతప్ప మఱేసుఖమెఱుంగము.
పలుచూటు మమ్ముఁ దాఁకి చెఱిచెనుగాని తనివినీగఁ గామసుఖముఁ గూర్చినవాఁడు
కొఁడు. అతఁడు విడిచిపోయి సహింపరాని మన్తభవేదనపాలుగావించెను. ఈనఖ
స్పర్శములంగని = అతనితోడ ననఁగి సెనఁగి యుండిన నాఁటి యిట్టి చిహ్నములను
జూచిచూచి రెల పోసిపోసి తపించుచున్నాగని భావము. ఆయన జ్ఞాపకార్థ మీ
చిహ్నముల నిప్పటికి మాయనీక కొపాడుకొనుచున్నాగము. కూడియుండినపుడునఖ
క్షుణ్ణములచేతను విడిపోయినపుడు మదనతాపముచేతను బాధపెట్టు నతని కథలేల ?
వేఱుక కథలేవైనఁ జెప్పము. అతని చరిత్రము స్మరించుకొలఁది మాకు స్మరతాప
మతిశయించునుగాని శాంతింపదు. కావున నది శాంతిపడు మంచిమాట లేవైన
నుండిన జెప్పము. ఉపమంత్రీ = దూత ! హాస్యము ప్రధానముగాఁగల భండ విద్య
యందు సమర్థుఁడా. ఈ యుపవాసవార్తకంటె వేఱగువార్త నేదైనఁ జెప్పము.

వధువులైన పరిణమలవలె నజ్ఞులైన మేమును నాకటిలుని వాక్యములు విక్కములని నమ్మి పెక్కుతడవ లతని యీ నఖిస్పర్శములంగని తీవ్ర స్మరవేగన పాలయితిమి. కావున నో యుపమంత్రీ! యితరవార్త లేనైన జెప్పము.

* ప్రియసఖుడా! మరల వచ్చితివా? ప్రియుడు నిన్ను

* ప్రియసఖుడా! = ప్రియునిసఖుడా! మరలవచ్చితివా? కమలభ్రాంతినిదన పాదములవ్రాలిన తుమ్మెదను విడిలింపఁగా నది బోయి సాస్తపాదపద్మాని సౌగంధ్య లోభంబున మరలవచ్చినందున నది ప్రియునియొద్దకుఁ బోయి మరలవచ్చి నట్లెంచి రాధ సంబోధించుచున్నది. ప్రియుడు... బంపెనా? ప్రియుడగువాఁడెట్లయినఁ బ్రియురాండ్ర ససూధాపటుప యత్నింసును గావున నేనన్నమాట లతఁడు నీచే విని కోపింపక మమ్ము శాంతిపటుప మరల నిన్ను బంపెనా? అనిప్రశ్నింపఁగా నది ధ్వనింపక యూరకున్న మానమంగీకార చిహ్నమని తలంచి రాధ చెప్పుచున్నది. అతైనచో నీవు మా పూజకుఁ దగినవాడవే. ఇప్పుడు నీకు మధుప కీతవబంధు శబ్దములు తగవు, పూజ్యుడవై యతిథిగా దూతగా మాకడకు వచ్చి నీ కోరిక నెఱవేర్చుట మాకు విధి కావున మమ్మేమి చేయుమనెదవు? నీ యిష్ట మేదిజెప్పము. అనియడిగి మీరు మధురాపురికివచ్చేయుట నాకోరికయని యాతుమ్మెదప్రత్యుత్తర మిచ్చి నట్లెంచి రాధ చెప్పుచున్నది, దుస్యజ ద్వంద్వదు = విదాళరాని మధురాపుర స్త్రీలతో మిగులీభావము కలనాఁడు కృష్ణుడు. అలని పాగ్భ్యమునకు నీవు మమ్ముఁ దోడుకొని పోయెదవా? అండలు సవతు లుండుచోటికి మేమెట్లు నత్తుము. వారికి వకుండై నకృష్ణుడు మమ్మాదరించునా? అని యడిగి మీరువచ్చినయెడలఁ గృష్ణుడు వారినందఱ ధిక్కరించుట నిజమని యదిప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లు భావించిరాధచెప్పు చున్నది. నీవు చెప్పినది సత్యము, మామండఱ నావరాకి లెంత? అయినను నీక్కడ నుండికృష్ణుని వెంటఁబోయిన శీఘ్ర = (సర్వదా యాశ్రయించియుండినది) సాకముగ = సంతోషముతో నెల్లప్పుడతని వక్షస్థలమందే గమించుచున్నదిగా, ఇది యీర్ష్య తోఁగూడినమాట, శ్రీ = సర్వజనులారాశ్రయించునది యను, సా = (స + అ) విష్ణువును గూడియుండు నది లక్ష్మీ, కమ్ముగ = సుఖముకలుగునట్లు, అనియు భేదము, ఇది శ్రీకృష్ణుని లక్ష్మీ రేఖలను లక్ష్మీగా నుత్ప్రేక్షించి చెప్పినమాట, లేదా లక్ష్మీయనపాయని యను భావముతోనైన జెప్పబడినది. కృష్ణుడిచ్చుట నుండినపుడు లక్ష్మీయు నుండెను గదా యందువేని మావ్రజస్వాభావ్యముచే నామె యిటు నాదరింపఁబడ లేదు. ఆమె సంపత్తికంటె నెక్కువ సంపత్తియే మామందయింగుఁ గలదు. అచ్చుటనో యట్లుగాదు. ఆమెసంపత్తి మాత్రమే పురుషార్థ సాధకమగుటచేనామెకచ్చుట నారవము మెండు, అట్టిచోటికి మేమెట్లువత్తుము? కావున నాయన నేయిచ్చుటకే నోడిజెమ్మని రహస్యభావము. ఇంగు నీర్ష్యయు, స్పృహయు వ్యంగ్యములు.

మరలఁ బంపెనా? అటైన నీవు మాకుఁ బూజ్యుడవే. కావున
నయ్యా నీ యిష్టమేదైనఁ గోరుము. దు-స్త్వజ ద్వంద్వపార్శ్వంబునకు
మమ్ముఁ దోచుకొని పోయెదవా? అదియెట్లు పొనఁగు? సౌమ్యుడా!
శ్రీ సాకమ్ముగ నిరంతర మతనివక్షస్థలమునందే యుండును గదా.

నీ. కాంచన రత్నసంఘటిత సౌధంబులే

మాకుఁటిరంబులు మాధవునకు ?

వివిధ న రేంద్రసేవిత రాజధానియో

మాపల్లె యగునంశ మండనునకు ?

సురభిపాదపలతః శోభితా రామమే

మా యరణ్యము సింహమధ్యమునకు ?

గమనీయలక్షణ గజత్ రంగంబులే

హ ధేనువులు కంసమర్దనునకు?

తే. రూపవిభ్రమనై పురా హి ధై న

మగువలమె మేము మన్మథ మన్మథునకు ?

నేల చింపించు? మముఁ గృష్ణుఁ డేల తెలఁచు ?

బృధివి నధిపులు నూతన ప్రియులు గారె.

అయ్యా! యీ యార్యపుత్రుండు మధురయం దిప్పుడు సుఖ
మున్నాడా? తండ్రి గుండ్రను బంధువులను గోపకులను నెప్పుడైన
స్మరించునా? అతఁడు తన కింకరీజనులమైన మాకథ లెప్పుడైన నొక
టైనఁ బ్రస్తావించునా ? అకటా యగరువాసన బుగులుకొను నతని
కరంబు మా శిరంబులపై నెన్నడుంచునో కదా?*

*అయ్యా! యేమి యిట్లు వచించు న్నాను. అడుగవలసినవిషయ మడుగక
పోయితిని గదా యని యార్జవము, గాంభీర్యము, దై న్యము, ఉత్కంఠగూడిన
పలుకులను గన్నీళ్ళు కార్చుచుఁ బలుకుచున్నది. ఆ యార్యపుత్రుండు = గోకులము
నకుఁ బ్రాణముచంటి వాడగు నార్యపుత్రుండు, అర్యపుత్రుండు = మాపతి, ఇది
యార్జవమును వెలుపును. మధురయం దున్నాడా = అని దీర్ఘ కాలముగ నతని
యొద్దనుండి సందేశ మైన రానందున నడుగఁబడెను. అయినను ఆయన మఱియొందుఁ
బోయినవార్త వినకుండియు నిట్లు గాంభీర్యముచే నపహాసముగఁ బ్రశ్నింపఁబడెను.
తొలి తొలి ప్రశ్నలతోఁ దృప్తి లేకుండుటచేత 'అందు సుఖమున్నాడా ?
మమ్ము స్మరించునా యని మీఁదమీఁదఁ దరువాతిప్రశ్న లడుగఁబడెను. బంధువు
లను = ఉపనందుడు లోనగువారిని, గోపకులను = శ్రీదామాదులను, అతఁడు =

ఉద్ధృష్టమగు పాపకలకు శ్రీకృష్ణసందేశమునుదెలుపుట.

అని యిట్లు పలుక నుద్ధృష్టమగు కృష్ణదర్శన లాలసలైన యా మదాలసల వాక్యము లాకర్ణించి వారి నూరార్చి యిట్లనియె. ఆహా ! కృతకృత్యులైన మీరే కృతకృత్యులు. మీగే లోకపూజితలు. భగవంతుఁడైనవాసుదేవునకుఁ మీరింత నిశ్చలముగ నిర్మల మనస్సు నర్పించితిరి. దానములు వ్రతములు తపస్సులు హోమములు జపములు వేదాధ్యయనము జితేంద్రియశ్చము లోనగు శ్రేయస్కర మార్గములన్నిటిచే నాధిపతిదగినది కృష్ణభక్తియే. మునులకును దుర్గభయైన యనుత్తిగు భగవద్భక్తినిమీరు పొందితిరి. ఔరా! యెంతటి యదృష్టము? పతి సుత హిత బంధు గేహ దేహంబులను విడిచి పరమ పురుషుడైన కృష్ణుని వరించితిరి, నరింపట మాత్రముకాదు. సర్వ కాలసర్వావస్థల సర్వప్రకారంబుల నాయనయందు భక్తి జేసితిరి. మహాభాగలారా ! మీ యట్టి భక్తురాండ్ర దర్శింపను విరహంబున మీభక్తి యిట్టిదని నాకుఁ దెలుపను భగవంతుఁడు నన్ను మీకిడకుఁ బంపుటయుఁ బరమానుగ్రహంబు. విరహపరవశత్వంబున మీరుకావించిన కృష్ణస్మరణంబు విని నేనును గృతార్థుడనై యిని. కల్యాణులారా ! సుఖావహంబైన ప్రియసందేశంబు వినుఁడు. మీభర్తకు నేను రహస్య కార్య ఘటకుఁడను. భగవంతుఁ డీమాటలు మీతోఁ జెప్పుమనెను.

సత్రులారా ! మనకు వియోగంబు కలిగెనని దుఃఖింపవలదు. ఏప్రకారము చూచినను నేను మిమ్ము విడిచి యుండువాడఁ గాను. ఎట్లంటిరేని సమస్త చరాచరపదార్థములందు నంతరాత్ముడనై యుండు

ప్రాణవల్లభుఁడు, చనవునఁ జెప్పినమాట. ఎప్పుడైన=ఏనందిగ్భమందైన, నేకాల మందైన కింకరీజనులము=బహువిధముల నేవించినవారిము నేవింపఁ గోరువారము. కథలు=ఇవియనేకము లగుటబహువచనము. వానిలో నొకటైన = ఇది నీనోక్తి, అగురువాసన = అగురుకంటెను మంచిపరిమళము స్వభావముగ నే గల, కరంబు శిరంబులపై నుంచునో = కింకరీజనముగా గ్రహించితినిని యభయహస్తమిచ్చునో, ఆర్యపుత్రుఁడని తొలుతఁజెప్పి కింకరులుగా గ్రహింపుమని ప్రార్థించుట నై న్యము చేతనే, ఆయనయింటిలోఁ జేపురుకట్టవలె నెంచి మమ్ముఁ దనరిఁజేర్చుకొనినగు భన్యలమని గూయనక్షైంకర్యము చేయుచుండుమని భావము.

వాడనుగదా. అంబయికాకి అట్టాకాశ వాయుగ్ని జలభూములు
చరాచర భూతంబుల నాధారముచేసికొని యుగము నట్లు మనస్సు
ప్రాణము బుద్ధి యింద్రియములు గుణములు తత్కారణ భూతండు
నైన నన్నాధారము చేసికొని యున్నవి. కారణమును విడిచి కార్య
ముండదు గదా. నా సంకల్పప్రభావంబునఁ పంచభూతములయు
నేకాదశేంద్రియములయు సత్త్వరజస్తమోగుణములయు రూపంబున
నన్ను నేనే నాయందుఁ బుట్టింతును గిట్టింతును బోషింతును. జీవుండు
జ్ఞానరూపుఁడు స్వతశ్శుద్ధుఁడు కావుననే దేహేంద్రియ మనఃప్రాణా
దులకంటె వ్యతిరేక్తుండు. ఆకారణముచేతనే వాస్తవమునఁ బ్రాకృత
సత్త్వాది గుణరహితుండు. అటులయ్యును బ్రకృతి పరిణామమువలనఁ
గలిగిన మనోవ్యాపార విశేషాత్తికంబులై సమాయావృత్తులగు జాగ్ర
త్స్వప్నసుషుప్తులచే జీవుండావరింపఁబడి యున్నవాఁడు. నిద్రనుండి
లేచినవాఁడు కలలోఁ జూచినపదార్థములనలె నింద్రియార్థములు
మృషలని తలంచుచు నా యింద్రియార్థంబులైన విషయంబులకై
యింద్రియంబులఁ బోనిచ్చు మనస్సును దొలుత నిరోధింపవలయును.
ఇట్లే మనోనిగ్రహమందు హెచ్చరిక గలిగియుండువాఁడు నన్నుఁ
బొందును. నదులకన్నిటికి సముద్రప్రాప్తియే యంత్యస్థలమైనట్లు
మనీషులకెల్ల యోగము నాంఖ్యము త్యాగము తపస్సు దమము సత్య
మను సమామ్నాయమునకు మనస్సు నిగ్రహించి దానిని నాయందు
నిల్పుటయే యంత్యస్థలము.

రమణమూలా ! నేను మీమాడ్కికి దూరమునందుండుట నా
యందు మీకు నిరంతరం నిరంతరాయ భ్యాసము కలిగించుటకే గాని
నిర్ణయబుద్ధి గాదు. దూరమునగును దమస్త్రియుఁ బున్నప్పడిసానినై
మనస్సు నిల్చునట్లు స్త్రీల కతఁడు సమీపమున నున్నవేళ నిలువను.
మనస్సంతయు నాయందేయుంచి దానివలన సమస్త చిత్తివృత్తులవలన
విడువఁబడి నన్నే సతతము భ్యాసించుచు శీఘ్రకాలమునందే నన్నుఁ
బొందఁ గలరు. కల్యాణమూలా ! యారాత్రి తల్లిదండ్రులు లోనగు
వారు బలాత్కరించి వారింప రానక్రీడకు రావలను పడక యింటఁ

యంతరాత్మయని నిత్యసన్నిహితఁడని యెఱిగి యూరిడిల్లి విరహ తాపం బణంచుకొని యుద్ధవునిఁ బూజించిరి. ఆయనయు గోపికల దుఃఖచూపుచుఁ గొన్ని నెలలు గోకులంబునంద కృష్ణలీలాకథలు వినుచుఁ బాసఁచు సుఖంబుండె. ఉద్ధవుండు నందునదనంబున నున్న యన్నిమానంబులు వాసుదేవ కథాశ్రవణంబునఁజేసి గోకులంబు వారికి క్షణప్రాయంబుగఁ గడచె. కృష్ణుండు సంచరించిన నదీ వన గిరి గుహాదుల వీక్షించుచు నందఁడు నందనందనుం డొనర్చిన కార్యంబు లెవ్వియని గోపికలఁ బ్రశ్నించి వారికి గృష్ణలీలలు స్మరణంబునకుఁ దెచ్చుచు హరిదాసుండు కాలంబు గడప. అప్పుడా గోపికలు కృష్ణావిష్టమనస్కులై విహ్వల లైనగజూచి యుద్ధవుండు సరమప్రీతుండై వారికి నమస్కరించి యిట్లు గానంబొనర్చె.

బౌరా! యీగొల్లపడుచులే సార్థకజన్మలు. జననమరణభీతిచే మోక్షాన క్తులైన మునులును మేమును, దేనిని గోరుమమో యట్టి యఖిలాత్ముడైన హరియందలి భక్తియీవల్లన పల్లవపానులందు సర్వ కాలసర్వానస్థుల నిశ్చలంబయ్యె. నారాయణకర్ణలయం దనురాగము గలవానికి లేనివానికిని బ్రాహ్మణజన్మంబున నేల బ్రహ్మజన్మంబైన నేమి ఫలము? అడవుల విచ్ఛలవిడి తిరుగు పడుచుఁజేతల గొల్లపడుచు లేడ? పరమాత్ముడైన కృష్ణు నందు నచంచలభక్తి యేడ? తెలిసెఁ దెలిసె. వస్తుతత్త్వంబు తెలియకయు సమృతంబుసేవించిన రోగంబులు నశించి యాగోగ్యాభివృద్ధి యగుచున్న భగవత్తత్త్వంబు తెలియని స్త్రీశూద్రాది సామరులైనను నేకారణముచేనైన భగవంతుని సేవించి గోని శ్రేయస్సు గండురు. భగవత్తత్త్వమంతయు నెఱిగి సేవింప నెవ్వఁ డోపు? రాసక్రీడయందు ముకుందుండు తన బాహుదండంబుల వీరి కంతంబులు గొంగిలించి వీరిని సఫలమనోరథలం గావించె గదా? ఇట్టి యనుగ్రహంబా మహాత్ముదేహంబునే యాశ్రయించి నితాంత రక్షణల శ్రీదేవికైనను నలినగంధకాంతులు గల యచ్ఛరలకైన లభించెనే? ఇఁకఁగక్కిన వారిమాటయేల? నేనో విడువరాని బంధువులను వార్యనార్థంబును విడిచి వేదంబులు నెదకుటయంద శ్రమించు

గోవింద పదారవిందంబులందు సంతతాసక్తచిత్రలగు నీమత్తకాశినుల
చాదఘాళిఁ బవిత్రంబులైన బృందావన గుల్మలతౌషధీక్రిములం దేదేని
యొక యాహంబుగ జన్మింప నాశిషఃపంచున్నాఁడను. రమారమణియు
నాప్తకాములైన బ్రహ్మదులును యోగీశ్వరులును దమ యాత్మలం
దెవ్వని చర్చింతు రట్టి ముకుందుచరణారవిందంబులును రాసకేళియందుఁ
దమ స్తనంబులఁ గాఁగిలించి లోవెలితాపంబుల నెల్ల నెవ్వరుజ్జగించిరి.
యెవ్వరు కృష్ణకథాగానంబుల ముల్లోకంబులను బావనంబు చేయును
రట్టి నందవ్రజ సుందరుల పాదరేణు బృందంబునకు నందనంబులు
గావించెద.

అని వారల మాహాత్మ్యంబు వర్ణించి యుద్ధవుండు గోపికల
యనుజ్ఞ పడసి యశోదానందులకు గోపాలురకుఁ బోయి వచ్చెదనని
చెప్పి ప్రయాణనన్నాహంబుఁ గావింప నందఱు నానావిధములయిన
కానుక లర్పించిరి. అప్పుడు నందాదులు కన్నులబాష్పంబు లురల
నాయనతో నిట్లనిరి. అయ్యా! మామనోవృత్తులు కృష్ణపాదాంబు
జంబుల నాశ్రయించి యున్నవి. వా క్కాయననామమునే జసించు
చున్నది. దేహంబు లాయనకు నమస్కారాదు లొసర్ప నాసక్తము
లైనవి. పుణ్యాపుణ్యకర్తము లొనర్చి సంసారమున వన్తించు మా
కేజస్మమందైన నీశ్వరేచ్ఛనలన శుభకార్యములనలనను దానములవల
నను భగవంతుఁడైన కృష్ణునియందలి భక్తిలభించుఁ గాక. అని కృష్ణ
భక్తిచే సంతోషపెట్టఁబడినవాఁడై యుద్ధవుండు రసింబెక్కి కృష్ణపాలి
తంబై పరిపూర్ణకామధురయగు మధురకు సరుగుదెగచి కృష్ణునకు
సమస్కరించి గోకలవాసుల భక్త్యుద్రేకంబు నెఱుంగించి రామకృష్ణు
లకు నుగ్రసేనునకు వారిచ్చిన కానుకల సమర్పించె.

కృష్ణుండు కుబ్జాగృహంబునకుఁ బోవుట.

అంతఁ గృష్ణుం డొక్కనాఁడు పుర్యముకుంబుకుఁ దా నొసంగిన
వాక్యదానంబుస్మరించి సర్వాత్మఁడును సర్వదర్శనుఁడైన కృష్ణుండు
కామతప్తయైన కుబ్జయింటికి దానికిఁ బ్రయంబొనర్పనేగె. అసంఖ్యంబు

తన గృహోపకరణములచేతను, గ్రీవోపకరణములచేతను, ముక్తాదామపతాకాదుల చేతను, వితాన శయనాసనాదులచేతను, సురభి ధూపములచేతను, దీపములచేతను, గంధసారాదులచేతను, రతి బంధశత్రువేషములచేతను రమ్యమైన తన యింటికివచ్చు కృష్ణుం జూచి కుజ్జయు సంభ్రమమున లేచి యెదురేగి శోడి పెచ్చి యర్హాసనాదుల గౌరవించె. ఉద్ధవుండును జక్క గౌరవింపఁబడినవాడై తన కర్పించిన పీఠింబును సృశించి క్రిందఁగూర్చుండె. కృష్ణుండును లోకాచారం బనువర్తించి నూతనశయ్యపైఁ గూర్చుండె. అదియును స్నానమాడి తొడిపూసికట్టి తాంబూలచర్వణంబుఁ గావించి యలంకరించుకొని కృష్ణునకుఁ గానవచ్చు నట్లొకయోర లజ్జాలోలస్మిత విభ్రమవిలోకనంబులఁ జూచుచు నిలువఁబడియుండె. కృష్ణుండును దాని కంకణాలంకృతకరంబును బట్టుకొని చేరరాఁ దిగిచి శయ్యపైఁ జేర్చి యంగరాగార్పణ వశంబునఁ బుణ్యంబొనర్చిన యాయిగఁబోతొ నది కోరినట్లు రమించె. అదియును గామతప్తయై యతని కరంబులురంబున నేత్రగబులస్తనంబులనుంచుకొని గాఢంబుగఁ గొంగిలించి దీర్ఘతాపంబును బాసె. ఈ విధంబుగఁ జైవల్యనాథుం డంగరాగదాన కారణంబున లభింప నొ నిర్భాగ్యురాలు మోక్షంబు కోరక యురకఁ గొన్నిదినంబులు నాయింటనుండి నాతో రమింపుమని కోరుకొనియె. కృష్ణుండును దాని కోరికవరంచిచ్చి యద్ధవసహితంబై తన యింటి కరిగె.

రామకృష్ణుల క్రూరుఁడొక్కఁ బోవట.

అంత సకూరునకుఁ దానిచ్చిన బాసదలంచి కృష్ణుండు రామోద్ధవసహితంబై యతని గృహంబున కరిగె. అతఁడును నరవరశ్రేష్ఠులును స్వబంధువులు నగు వారిమువ్వరి దూరంబునంద కాంచలేచి సంతోషంబున వారిని గొంగిలించి వారికి నమస్కరించి వారి యభివాదనంబులు వైకొని యర్హాసనంబులఁ గూర్చుండఁజేసి పాదప్రక్షాళనంబు గావించి యాసీరంబు శిలంబుపైఁ జల్లెకొని

యోగ్యాంబులభూషణ గ - భవూచ్యును లర్పించి వారిపాదంబులు తొడ
పై నిశీకని యొత్తి వినయంబున శరంబువ్రాల్చి రామకృష్ణులతో
నిట్లనియె.

కులగ్రోహియైన కంసుండు సవరివారుండై మా యద్యుష్టగ
బున హతగడయ్యె. మీ నలన నీ యదువంశంబు దుఃఖంబువలన
నుండి యుద్ధరింపబడి యభ్యుదయంబు నొందె. మీరు జగత్కారి
యై జగన్మయులునైన ప్రధానపురుషు లరు. మీ కంటె నుత్కృష్ట
మైనది కాని తదాత్మకంబు గానిది గాని వేఱొండు లేదు. ప్రకృతి
పురుషకాలంబులను స్వశక్తులచే నాత్మస్మృష్టగలై నామరూపవిభక్తులై
చిదచిదాత్మకంబైన యీ విశ్వంబును నియంతయు సంతరాత్మవునై
యనుప్రవేశంబు గావించి శ్రుతిప్రత్యక్షర గోచరంబుగా నానా
విధముల మీరు కాన వచ్చుచుండును. ఎట్లనఁ జరాచర భూతంబు
లందుఁ బృథివ్యాది పంచభూతంబులు పలువిధములఁ దోచు భగిని
నేకరూపుడవును స్వతంత్రుడవును సంతరాత్మవునై నీవు నీవలనన
కలిగిన పదార్థంబు లందు నానావిధంబులఁ బ్రకాశింతువు. ఆత్మశక్తు
లైన రజస్తమస్సత్త్వగుణంబులచే విశ్వంబును సృష్టింతువు. హరిం
తువు రక్షింతువు గాని వాని గుణకర్మములచే బద్ధుడవు గావు. జ్ఞానా
త్తుడవైన నీకది బంధకారణ మెట్లుగు? జీవాంతరాత్మనైన నీకు దేహః
ద్యుపాధులు నిరూపింపఁ బడకగడలుచే నీకు సాక్షోజ్జన్మంబు లేదు.
ఆ కారణమువలన నీకు జన్మకారణమైన కర్మబంధమును లేదు. దాని
నుండి విడిచిపెట్టుచు, పోవు. కావున స్వభావమునఁ గామాది విరహి
తుండ వగు నీకు దేహద్యుపాధులు కల వనుట మా యవివేకము. ఎప్పు
డెప్పు డెన్నాది వేద మార్గంబును దుష్టచాషండ మార్గంబు బాధించు
నప్పు డప్పుడు లోకరతుణార్థంబు నేనుబరిశుద్ధసత్త్వనాయ విగ్రహంబు
ధరింతు నని నీవ చెప్పియుంటివి. గేవా! యట్టి నీ విప్పుడు రాజులను
నెవమున భూమికి బరువుగఁ బట్టిన రాక్షసుల ననేకాక్షోహిణుల
రూపుమాపి భూభార మణంపనిజాంశమున యదుకులంబు వెలుంగ
వనుచేవు నింట నవతరించితివి. అధోక్షజా! యెవ్వఁడు సర్వదేవ పితృ

భూత సరదేవనూర్తి యెవ్వని పాదశౌచజలంబులు లోకంబులఁ బావ సంబు గావించు నట్టి దగిన్గోరుండె నను నీవు ప్రవేశించిన కతంబున మా గృహంబు చివుడు మహాపుణ్యవంతము లయ్యె. భక్తలకుఁ ద్రియఁ డెవ్వను. భక్తలయందు బ్రేకిగలవాఁడవును, సత్యవచనుండవును, గృతిజ్ఞుండవును, హితైకాచరిణిశీలుండవును, భజనశీలురకు సర్వకామంబు లసనేల నిన్నే ముచ్చువాడవును, వృద్ధి క్షయ రహితఁడవును. నగు నెన్ను విడిచి యెఱుకగలవాఁడు మహాకృప ని నేల శరణంబు వేడు. జనార్దనా ! నా గృహశంకంబున యోగీశ్వరులకు ను గానరాని నిన్ను నేను నేఁ దీక్కడఁ గంటిని. నీ మాయను సుతకళిత్ర ధనాప్తగేశదేహాది మోహరజ్జువును శీఘ్రంబునఁ ద్రుంచి నెన్ను రక్షింపుము.

అని యిట్లు స్తుతించి యర్చించుచున్న యక్రూరుని జీఱునవ్వ నెలయ మాటలచేతనే యతని మోహంబున ముంచునట్టులు పారి యిట్లనియె.

అయ్యా! నీవు మాకు గురుండవు. జనక సోదరుండవు. సర్వదా శ్లోఘ్యబంధుండవు. మగచిచ్చెడ్డలు తేలిపి రక్షింపఁ దగినవాడవు. మీకు మేము బిడ్డలము. మీవంటి భాగినీకులు యోగ్య సత్తములు కావునఁ దమ శ్రేయస్సుగోరు మానవుల కెల్ల వేళ సేవ్యులు. స్వప్ర యోజనపరులైన దేవతలు సాధువులు కారు. జల మయంబులైన తీర్థంబులు మృచ్ఛిలామయంబులైన దేవవిగ్రహంబులు దీర్ఘకాలంబు నకుంఁగాని వావనులఁ జేయఁజాలవు. కావున వానిని దీర్చింబులని వారిని దేవతలని యచరాదు. దర్శన మాత్రముననే సాధువులు సేవించు వారిని బావనులఁ జేయుదురు. అట్టి సాధుసత్తముఁడైన నీవు మాహిత కామలతో శ్రేష్ఠుండవు. కావున మాశ్రేయంబుఁ గోరి హస్తినాపురి నున్న పాండవులయొద్దకుఁబోయి వారిదుఃఖంబు లరసి రమ్ము. తగ్గడి లేనిబిడ్డలను దల్లి కుంతీదేవితోడ దృతరాష్ట్రుండు తన పురికిం బిలి పించుకొ నెననియు నిప్పుడు వారు హస్తినాపురంబున నున్నవారనియు వినుచున్నారము. ఆశ్రుద్ధిరాజు తనపుత్రునకు లోపడి తమ్ముని బిడ్డల

పట్ల సమప్రీతివర్తింపఁ డనుట నిశ్చయము. కావున నీ విప్పుడ పోయి
యతని నడవడి సాధువో యసాధువో తెలిసికొని రమ్ము. కలహా
పెట్టఁగి నునవారికి మేలగుమార్గము సంఘటించును. అని యక్రూరు
నాజ్ఞాపించి కృష్ణుండు రామోద్ధవులతోఁ దన భవనంబునకుఁ
బోయెను.

అక్రూరుండును హస్తినాపురంబునకుంబోయి ధృతరాష్ట్ర భీష్మ
ద్రోణాశ్వత్థామకృప విమరాదులం గాంచి కుశలప్రశ్నం బుచితరీతిం
గావించి యందుఁ గొన్నిదినంబులుండి పాండవుల విద్యాశస్త్ర పాం
డిత్యంబును జూచి ధార్తరాష్ట్రులు చూపోషక విషము పెట్టుట నీశ్వఁ
ద్రోయుట పాములఁ గజపించుట లోనగు దుష్టకార్యంబులు చేయుట
లెల్ల కుంతీవిషురులు చెప్ప నెఱింగి క్రమ్మఱివచ్చు సమయంబునఁ గుంతి
యిట్లనియె.

కృష్ణా కృష్ణామహాయోగీ విశ్వత్సా విశ్వభావనా గోవిందా!
బాలురతోడ దుఃఖించు నన్ను విషన్ను రాలిం గావుము. మృత్యు
సంనారమునఁబడి పరితపించు వారికి నీ చరణ కమలములు తప్ప
వేరొందు శరణంబు గానరాదు. శుద్ధుండవును, బ్రహ్మంబవును బర
మాత్మయు యోగేశ్వరుండవును యోగంబవును నగు కృష్ణా! నీవే
నాకు గతి. అని యిట్లు కుంతి దుఃఖింప నామెనూరార్చి యక్రూరుండు
ధృతరాష్ట్రుఁ గానంబోయి యిట్లనియె.

విచిత్రవీర్యనందనా! కురుకులకీర్తి వర్ధనా! నీవు తమ్ముండు
పాండుని మరణానంతరము సింహాసన మధిష్ఠించితివి. ధరణిని ధర్మం
బునఁ బాలించియుఁ బ్రజలను మంచినడవడిచే రంజింపఁజేసియు,
స్వజనులయందు సమబుద్ధిగలిగి పక్షపాతంబు లేక వర్తించియుఁ గీర్తి
యార్జింపఁ గలవు. అటుచేయవేని లోక నిందలకుఁ బాలయి నరక
మునఁ బడుదువు. కావునఁ బాండవులయందును నీ పుత్రులయందును
భేద మెంచక సమబుద్ధిగలిగి వర్తింపుము. విషువరానట్టియు సర్వవిధ
ములఁ దన్ననుసరించియుండు నట్టియుఁ దన కన్నకొడుకులవలెఁ
దమ్ముని బిడ్డల నెట్లు చూడవచ్చునందు వేని వినుము.

క. సతులున్ సుతులున్ జ్ఞాతులు
హితులున్ మొట్టొ యటంచు నేడువఁగా ను
ర్మతులు బలరామ కృష్ణులు
మృతిఁగూర్చిరి కంసభూపముఖ్యుల కెల్లన్.

క. నీయల్లు వాని పగతురు
నాయాభీరులకుఁ దోడునై వచ్చిరి తం
ద్రీ ! యాదవమయా మయ్యెను
మా యూరని నమ్మియున్న మధురాపురమున్.

తే. ఆఁడు వారము గావునఁ బ్రాణములకుఁ
దెగక మందల విడుచుటఁ బగలు నిన్నుఁ
జూడఁగింటిమి; తేహ మర్నాఁడొ వార
లెత్తివత్తురు నీమీఁది కింత నిజము.

జనకా ! మా కతంబున గతంబునకు శోకింపఁ బనిలేదు,
బలోన్మత్తులైన యాదవుల మొత్తంబు లిట కెత్తివచ్చి మా తల్లికిని
మా దశఁగూర్పకమున్ననాయత్త పడుము.

అని శోకబాష్పంబులు జాలువాట దీనాస్మయై ప్రలాపంబు
గావించిన నా మగధరా జా యప్రియంబువిని యదరిపడి శోకరోషం
బులు పెనఁగొనఁ రేగి లోకం బయాదవంబుఁ గావించెదఁగాక యిళ
వారిని మన నిత్తునేయని భీషణపౌరుషంబులు పలికె యిగువదిమూఁ
డఁజొహిణుల సేనంగూర్చుకొని యదురాజధానియైన మధురను ముట్ట
డించె. మగని యింటఁ బట్టుదప్పిన విధవలు పుట్టినిల్లు పాడుచేయ
కుందురా ? లంకయు మగధరాజ్యము పాడగుట నాడుబిడ్డలచే
గదా. ఇట్లు పొంగి పొరలి చెలియలికట్ట దాటివచ్చిన సము
ద్రమువలె నరాతీసేన పురజనులకు ముట్టడంబుగఁ దన పట్టనంబు
నకు ముట్టణంబు గావించిన కారణ మానవుండైన దానపాంత
కుండు దేశకాలాను గుణంబుగఁ దన యవతారప్రయోజనం బిట్లు
లాలోచించె.

నేను సాధురక్షయు నసాధుశిక్షయు భూభార నిర్మూలనము ధర్మపాలనము గావింపఁగదా యవతరించితిని. ఇప్పుడీ మాగధుం డిరు వదిమూఁ డక్షౌహిణులతోడఁ బురంబు ముట్టడించె. గధకరితురగ భటులతోడ నీప్రతిభట సేన నంతయు నిర్మూలించెదను. జరాసంధుని మాత్రము చంపక విడిచితినేని వాఁడు మఱిమఱి సేనలఁగొని వచ్చు చుండు. వారిని వధించు చుగదను. అట్లులైనఁ గొంతకుఁ గొంత భూభారము క్రమముగ నశ్రమముగ నణఁగును.

అని యిటు లాలోచించుచుండ నాకాశంబున నుండి సక లా యుధసూతసమేతంబులైన రెండు దివ్యరథంబులు తన్ను డాయ న్విచ్చిన వానిం బలరామునకుఁ జూపి కృష్ణుం డిట్లనియె.

అన్నా ! మనల నమ్మిన యదువులకెట్టి దుఃఖపాటు పాటిల్లెఁ గంటివే. ఇపుడు మన మూరకుండరాదు. ఇవే దివ్యరథము లా సన్నములైనవి. వీని నధిరోహించి యందలి యాయుధములం గొని పురంబు నిరోధించిన విరోధులఁ బరిమార్తము. అసాధుల బాధించి సాధులకు శుభం బాపాదింపను గదా మన మవతరించితిమి. ఇప్పు డీ నగరంబును ముట్టడిగొన్న యిరువదిమూఁ డక్షౌహిణుల బిలుకు మార్చి భూభారంబు హరింపుము. అని యా యన్నదమ్ములు కలియఁ బలుకు కొని శతాంగంబులెక్కి- యల్పసేనతోఁ బురంబు వెలువడి శంఖంబులఁ బూరించి శత్రుసేనలం దాఁకిరి. అప్పుడు రెండు దండు లకు హృదయక్షోభకరం బగు బవరంబు చెల్లె. అందు దారుకుండుదారకుశలత్వంబునఁ దేరునడప దారుణభంగి నభంగవిక్రమంబున వైరివిదారణంబుఁ గావించుచు రణంబుసేయు కృష్ణుని శంఖనినాదం బునఁ గలగుండుగొని బెండుపాటిన తనదండుగ జూచి యుద్ధండుండై జరాసంధుండు వాసుదేవునితో నిట్లనియె.

ఓరీకృష్ణా ! పురుషాధమా ! మేధామందుఁడా ! బంధునాశకా ! రహస్యవర్తనుండవును జూడ బాలకుండ వగు నీతో యుద్ధంబుసేయ సిగ్గయ్యెడిఁ దొలఁగి పొమ్ము.

ఈ నిద్రించుచుండిన పురుషుం డెవ్వంశో చెప్పెద వినుడు. అతం డిత్వాకః కులజుండగు మాంధాత కొడుకు. పేర ముచుకుం దుడు. ఆయన బ్రహ్మశ్రీ డని సత్యసంగరుడని విశ్వాతి వహిం చిన వాడ. తమ్ము రాక్షసులనుండి రక్షింపు మని దేవత లాయనను బ్రార్థించిరి. ఆయనయు సంగీకరించి దీర్ఘ కాల మాదేవతల రక్షించె. తరువాత షష్ఠాక్షుండు దేవ సేనాధిపత్యంబు వహించె. అంతట బృందారకు లందఱు ముచుకుందుం గాంచి రాజేంద్రా! నీవు నిష్కం టక రాజ్యమును, సర్వసుఖములను వదలి యిట కరుడెంచి మమ్మింత కాలము రక్షించితివి. ఈలో నీ పుత్రమిత్రకళత్రజ్ఞాతిబాంధవ మంత్రులును, నీ సమకాలికులైన ప్రజలు గాలపాశ వశులైరి. వా రెవ్వ రిప్పుడు లేరు. పసులకాపరి పసులంబోలె భగవంతుం డవ్య యుండు. కాలసూపగబున సర్వభూతంబులు తనకు వశపడఁ జేసికొను చుండును. కావున నీచొక్క వరంబుఁ గోరుము అనిన నతగడు ముక్తి గోరె. దేవతలు సమ్యా ముక్తిసంగ శక్తుండు విష్ణుగడు తప్ప మఱి యెవ్వఁడును గాడు కాన మఱి యెఁడెద్దియైనఁ గోరుచునిన నాకు దేనిపై వాంఛలేను. దీర్ఘ కాలంబు సుఖంబుగ నిద్రిగప వరం బొసం గుడు. నాకు నిద్రాభంగంబు గావించినవాడు నే నల్లించూచిన భస్మంబగుఁ గాక యనిన వారు నట్ల యొసంగిరి. ముచుకుందుఁ డా గుహసొచ్చి యది మొదలు నిద్రాసంగమ సౌఖ్యం బనుభవించు చుండె.

ఇట్లాభూపాలు కోపానలంబున యవనుండు భస్మీభూతుండగుడఁ గృష్ణుండును దత్త ణం బాభక్తాగ్రేసరునకుఁ బ్రత్యక్షమై నిలిచిన నీల మేఘశ్యాముండును పీతాంబరుండును, శ్రీవత్సనశ్శుండును, గౌస్తుభ పై జయంతి వనచూలికా విరాజితుండును, జతుర్భుజుండును, బారు ప్రసన్నవదనుండును. మకరకుండల ముడితుండును, త్రిగోకి దర్శనీ యుండును, గరుణాకలాక్షవీక్షుండును, నవయావనుండును, మత్త సింహవిక్రముండును నగు నమ్మహాతేజుఁ దేటిచూడఁజాలకయు, సఖి నయంబుగ నమ్యా నీ వెవ్వండవు? ఈగిరి కందరమునకేల వచ్చితివి?

కఠిన కంటకనివేశంబైన యీప్రదేశంబున నెత్తమ్మిరేకులజోకఁ గోమ
లంబులైన రిత్తగాళ్ల నేల తిరిగెదపు? నీవు తేజస్సుల మూర్తీభూతతేజు
బవా? సూర్యుండవా? చంద్రుండవా? ఇగ్రుండవా? లోకపాల
కులలో నొక్కరుండవా? త్రిమూర్తులలో నొక్కరుండవా? దీపంబు
కోపున నీగుహ చీకటుల మాయగజేయు తేజంబున వెలుగుట
జేసి పురుషోత్తముడవైన విష్ణువుగా నిన్నుఁ దలఁచెద. నీకిష్టంబేని
నీ కులగోత్రకర్మముల వినిపింపుము. పురుషపుంగవా! మే మిత్వాకు
వంశంబునఁ బుట్టిన క్షత్రియులము. నాపేరు ముచుకుందుఁడందురు.
మాతండ్రియువనాశ్వపుత్రుండైన మాంధాత. చిరకాలము మేల్కొని
యుండిన కతంబున గాసిలి యీవిజనప్రదేశంబున నిద్రించు చుండి
యిప్పు డెవ్వఁడో లేపిన మేలుకొంటిని. ఆ నిద్రలేపినవాఁడు వాని
పాపంబున వాఁడే భస్మితుండయ్యె. అంతలో శ్రీమంతుఁడా! చెంత
నీవు గాన వచ్చితివి. నీమహాతేజంబున హతశక్తుండనై నిన్నుఁ గోఱి
చూడఁ జాలనైతిని. చూడకుండు మనెదవేని సర్వదేహ మాన
నీయుడవైన నిన్నుఁ జూడకుండిన జన్మగబే వ్యర్థంబు అనిన సమ్మహా
రాజుంజూచి భగవంతుండు మేఘగంభీర భాషణంబుల నిట్లనియె.

—♦ ముచుకుందునితోఁ గృష్ణుండు సంభాషించుట ♦—

అయ్యా! నాకు జన్మకర్మ గోమధేయంబులు వేనవేలు కలవు.
అవి యనంతము లవుటచే వానిని లెక్కింప నేనును శక్తుండఁ గాను.
బుద్ధిమంతుఁ డెవ్వడేని యెప్పుడేని యెట్లులేని భూపరాగంబున నణు
వులు లెక్కింపగలిగినను నెన్నిజన్మంబులనైన నా గుణకర్మనామంబులు
లెక్కింపఁ జాలఁడు. పరమద్వులును గాలత్రయ గోచరంబులైన నా
జన్మకర్మంబుల నెన్నఁబూని పారముఁ గనలేకున్నవారు. అయిన నీ
కాలంబునకు సంబంధించిన నాజన్మ గుణకర్మనామధేయంబుల నేన
చెప్పెదనాకర్ణింపుము. బ్రహ్మదేవుండు ప్రార్థింప ధర్మరక్షణార్థంబుగను,
భూమికి భారముగనున్న యసురుల నశింపఁజేయను యదుకులంబున
వసుదేవునింట నవతరించితి. వసుదేవ సుతుడనౌట నన్ను వాసు

నీ వాఁకలిగొనిన సర్పము మూషికమునుం బోలె మ్రింగుదువు.
ముందు కనకాభరణంబుల నలంకృతంబులైన స్త్రీరథగజముల మీఁద
నొయ్యారంబుగఁ దిరుగుచు మహారాజ ఖ్యాతిఁగన్న కళేబరములే
దురత్యయంబైన కాలగబు మహిమఁబూడ్చినను గాల్చినను గ్రిములని
మలమని బూడిద యని పేరులఁ బొందుచున్నవి. దిశావలయం బంత
యు జూచి తనయట్టి పరాక్రమసంపన్నుఁడులేడని ప్రఖ్యాతిఁజెంది
సరిరాజులు సేవింప వెలుంగు మగవాఁడు మైధున సుఖమే ప్రధాన
ముగాఁ గల స్త్రీలచే గృహములందు నీశ్వరా ! క్రోధివలె నాడింపఁ
బడుచుండును. తంిలుత రాజను గావలయునని దే వియో కర్మములు
చేసి రాజశరీరంబు ధరించియు నంతటితోఁ దృప్తిలేక యాశాపాశ
శతబద్ధుడై యతం డంతకంతకుఁ బెరుఁగు గోరికలకు లోబడి యింద్ర
పదవిఁగోరి నేలఁబరుండియుఁ, బస్తులుండియు, బ్రహ్మచర్యం బవలం
బించియుఁ, బ్రాప్తించిన సుఖముననైన భోగింప లేకున్నవాఁడు.
సంసారమునందలి భ్రమ నివర్తించుకాల మాసన్నంబైనపుడు సాధు
జనులతోడి సహవాసంబు లభించు. సజ్జనసహవాసం బెప్పు డలవడు
నప్పుడ సద్గతియుఁ బరావరేశుండ నగు నీ పయి మతియు జనించు.
సాధువులగు రాజులును నఖండ భూమండ లాధిపత్యము వహించియు
నేకాగ్రచిత్తంబున వనంబుఁబ్రవేశించి తపశ్చర్యనుండి దేనిని గోరు
దురో యట్టి రాజ్యానుబంధనివృత్తి నాప్రయత్నము లేకయే కలుగ
నీవే యనుగ్రహించితివి. ఇతరవాంఛ లేవియు లేని నీ యేకాంత
భక్తులుగోరు నీ పాదసేవ తప్ప మఱి యేవరంబుఁ గోరనొల్ల. మోక్ష
ప్రమండవగు నిన్నారాధించిన బుద్ధిమంతుఁ డెవఁ డాత్మబంధనంబు
లగు విషయ సుఖంబులఁ గోరు ? కావున నీశ్వరా ! సత్త్వైరజస్తమో
గుణానుబంధనంబులైన కామక్రోధాదుల నెల్ల వదిలి నిరంజనుం
డవును, నిర్గుణుండవును, నద్వయుండవును, బరమపురుషుండవును,
జ్ఞానైకస్వరూపుడవును, నగు నిన్ను శరణు చొచ్చెదను. ఈ సంసార
మునఁబడి తాపత్రయంబుచేఁ దపించి దాన ననేక దుఃఖంబులచేఁ
బీడితుండనై యరిషడ్వర్గంబులకుఁ జిక్కి చిరకాలంబునకు నెట్లెట్లో

శాంతిని గని రక్షకా! యభయమును, సత్యమును, సహనమును నగు నీపాదాబ్జముల ప్రాపుఁగాంచితి. అపన్నుఁడనై యున్న నీ పాదము ప్రపన్నుఁడనైన నన్ను నీశ్వరా రక్షింపుము. అని భగవంతుం డిట్లనియె.

సార్వభౌమ మహారాజా! నీబుద్ధి రాగాదిమల రహితమై దృఢంబునై యున్నది. నీ కోరికలెల్లఁ దీర్చెద నరములు గోరుమని యాసఁకొల్పినను నీబుద్ధి కామంబుచే హతంబు గాదయ్యె. నీమనస్సు ప్రమాదపడకుండుటకై వరముఁ గోరుమంటిని. నాఁటి కాలభక్తుల బుద్ధి యెప్పుడును గామములకుఁ బట్టుపడును. ప్రామాణ్యమునూ యోగముల మనస్సు నియమించుకొనిన వాగు నాయుండు భక్తిగల వారు గారేని యెప్పుడైన నిజకర్మవాసన బలమున విషయములకుఁ బట్టువడుదురు. మనస్సు నాయందు నిలిపినవాఁడై నీవు యథేచ్ఛంబుగ లోకంబునఁ గ్రుమ్మరుము. నీకు నాయుండలిభక్తి సర్వదా య విచ్ఛిన్నంబుగ నిలుచును గాక. నీవు సాత్విక రుచియు నిష్పడ మోక్షమీయక దేశాటనంబు గావింపుమని కాలపిలువనగుండు గావించెదవేల యందువేని విను. నీవు క్షత్రియధర్మముగ నులిచి వేటనెపమున జంతుహింస గావించితివి. ఆ పాపము తీయుంప నన్ను నీవు మనంబున నిల్పి తపంబుఁ గావింపుము. నీవు జన్మంతర మున బ్రాహ్మణుండువై సర్వభూతహితమణ్ణివై సృష్టి కేవలండు నైన నన్నుఁ జేరఁగలవు.

అని యిట్లు భగవంతుఁ డనుగ్రహించిన ముచుకోరినగుండు గోవిందునకుఁ బ్రదక్షిణ వందనంబు లొనరించి గుహ పడిచి వెలి వచ్చి హస్తాకారంబుల నున్న మనుష్యులను బశు పక్షి మృగ వృక్షాదులను జూచి కలియుగంబు ప్రాప్తించుచున్న దని తలచి యుత్తరాభిముఖుండై చని శ్రద్ధాయతుండును ధీరుడును, నిస్సంగుండును, ముక్తసంశయండునై కృష్ణు నందు మనంగలు పదిల పఱిచి గంధమాదనంబుఁ బ్రవేశించి నరనారాయణాలయమై న బదరికాశ్రమంబుఁ జేరి సర్వద్వంద్వసముండును, శాంతియుండునై

తపస్సుచే హరి సారాధికచే. కృష్ణుండును మరలి మధురకు వచ్చి
 మేచ్చబలులు నెల్ల సఫించి వారల ద్రస్యబెల్ల నెడ్లమీదను
 మనుష్యులచేతను ద్వారకకు బాపె. ఇట్లు ధనంబు సాగిపోవుచుండ
 నింతలో జరాసంధుండు డీరువదిమూఁ డెత్తోహిమాల బలంబుతో
 పదునెనిమిదవనూఁగు మధుర ముట్టడించె.

వికీర్ణుడు జరాసంధుతో యుద్ధము సేయుట వలనఁ
 గలుగు నష్టకష్టములఁ జెలుపుట.

ఇట్లు జరాసంధుండు ప్రబలసేనావారింబుతో వచ్చుచుండుట
 విని కర్తవ్యచూఁచింప యాదవులందఱు సభకుఁడిరి. అందు నీహ
 శాస్త్రవిశారదుం డగు వికద్రుం డనువాఁడు జలజాతసునితో నిట్లు
 నియె. మీరందఱు యమసంతతివారు. ఆ సంతతియం దిప్పుడు
 భౌమ, సాత్త్విక, భోజాంధక, యాదవ, దాశార్హ, వృష్టి నామంబుల
 నేను శాఖలవారు గలరు. మీ పూర్వులు నానాదేశంబుల నానా
 రాష్ట్రంబుల స్థాపించి యందందు రాజ్యంబుఁ బాలించు చుండిరి.
 ఇందు నను వను వాని తసూధవుఁడు ననుదేవుఁడు. ఆయన చెల్లెండ్రు
 కుంతియు, శ్రుతశ్రవయును. అందుఁ గుంతి పాండురాజు పత్ని
 యయ్యె. చేనిరాజును దనుఘోషుండు శ్రుతశ్రవను వివాహమయ్యె.
 ఇప్పు డీకులము వారి కెల్లఁ గాలము సమీపించి నట్టయుండ నీ వీ కుల
 ముద్ధరింప జన్మించితివి. నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు, సర్వభర్తవు, నీకలహపు
 దేవతలు నెఱుంగరు. నీవు జరాసంధునితోడఁ బోర సమర్థుఁడవు.
 నీన్ననుసరింప మేమును సిద్ధపడియున్నారము కాని జరాసంధుండు
 మహాబలసంపన్నుఁడు. అ నేకరాజ పరివృత్తుఁడు. అపార సేనాసహ
 యుఁడు. మనకా యాదాయము మితము. ఊరియందు నాహార
 శుదార్థములు వంటచేఱకులు కొలఁసులు. కుట్టనమునకా కోట లేదు.
 అగడ్తలు సుస్థితిని లేవు. ద్వారములు యంత్రపూరితములు గావు.
 జరాసంధుని ధాటి కిది యొకనాఁడైనఁ దాళునావలదీన్యోన్నతి. వప్ర
 ప్రాకారములు నాయుధశాలలు నిర్మింపఁబడవలయును. కంసుఁడు.

నిజభుజబలమున నగరముఁ గాచుచుండఁ గావునఁ వీనిని లక్ష్యపెట్టిన వాఁడు గాఁడు. కావున నిష్క్వ డీచగరము సురక్షితము గాదు. కంస భృత్యులు, పోషితములు, మిత్రులు నగు యాదవులు కంసవిరోధిపక్షా వలంబులమైన మనయఁనుసంఘతోసి భేదంబులు కల్పించుచున్నారు. వారు నిక్కముగ మనకు సహాయులగుట సంశయము. జరాసంధ భీతిఁ బలంబుతోలైన రాజులును సతనితోఁడ బోరాడ సమకట్టిన మనల నిరందిగతురు. యాదవుల యంతఃకలహంబులచే మేము చెడితిమని పౌరులును మనల దూషింతురు. ఈ యంతఃకలహమునకుఁ గారణభూతుఁడవు నీవ. కావున నీవే దీనిఁ జక్కఁబెట్టవలయును. నేను నీకుఁ గర్తవ్యము బోధించుచున్నాఁడ నని తలంపకుము. నా యభిప్రాయము తెలుపుచున్నాఁడను.

అనినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె. అయ్యా సీవు నీతియుక్తము ధర్మ సమ్మతమగు స్థితి పలికితివి. నేనును బ్రజాక్షేమము గోరువాడనే, మా వలన వారి కొక కష్టము రారాదు. కావున జరాసంధు నెదిరింప శక్త్యులమయ్యును సతఁడు కనుచుగడ వెఱచినవారివలె నూరు విడిచి పరునెత్తెదము. వానికి ద్వేషము మామీఁదనే కావున వాఁడు మమ్ము బట్టుకొన మానెంటఁ బఱతెంచుఁగాని యూర్తిపైఁ బడఁడు. అంజియ గాక పౌరుషశాలియగు వాఁడు తన ద్వేషులపైఁ బగ సాధింపఁ దలంచునుగాని రితిప్రజలఁ గారింపఁడు. అని వచించి యన్నతోఁ గలియఁ బలుకుకొని మాగధుండు చూచుచుగడ బల రాముతోడ నిరాయధుఁడై మధుర విడిచి భీతి నటిగించుచు బరువు పోతె.

—♦ రామకృష్ణులు దక్షిణాపభాముఖులై పరుజెత్తుట. ♦—

ఇట్లు దక్షిణాపభాముఖులై రామకృష్ణులు కామరూపగుప్త నానాదేశంబులు గడచి చని సహ్యాశైలంబెక్కి దక్షిణంబుగఁ బోవు బాటఁగని దానివెంట నల్పకాలంబరిగి స్వవంశజనాధిష్ఠితంబైన కర వీరపురంబు డాసి యందు వేనానదీతీరంబున నొక మహాదుం

బరంబుఁ గనిరి. అచ్చటఁ బరశురాముఁడు వారికి గోచరించె. అమ్మ హాత్తుఁగని కృష్ణుండు మహాపురుషా! నీవు క్షత్రియ కులాంతకుఁడవగు భార్గవరాముఁడవని నే నెఱుఁగుదును. నీవు బాణవేగంబున సముద్రు నాకులపటిచి నేలఁగొని సుర్పారకనగరంబు నిర్మించితి వనియు సముద్రతీరంబున సహ్యాప్రాంతంబున రాష్ట్రనిర్మాణంబుఁ గావించితి వనియు నెఱుఁగుదును. మేము యాదపులము. వసుదేవనందనులము. కంసభీతుఁడైన మాతండ్రి మమ్ము నందవ్రజంబున నుంచ నంద పెరిఁగి తిమి. మాకు నీడువచ్చిన వెంటనే మధురకుంజని కంసునిఁ బరిమార్చి యతని తండ్రికిఁ బట్టాభిషేకముఁ గావించితిమి. ఆవల జరాసంధుఁడు పెక్కుతడవలు మధుర ముట్టడించె. పురప్రకృతిజనరక్షణార్థమై మేము కాలినడఁ బరు వెత్తి వచ్చితిమి. మేము బలవంతులము గాము. సన్నాహమును లేదు. అసిచర్మవర్మశకట భటాదులు సర్వమంగళము. ఇప్పుడుమిమ్ము జేరితిమి. మాకుఁ గర్తవ్య మెయ్యది యుపదేశింపుము.

అనిన రేణుకానందనుం డిట్లనియె. కృష్ణా! నీకుఁ గర్తవ్యము నెఱిఁగింప నేను సశిష్యుఁడనై యిట కరుడఁగితి. నీ గోవ్రజవాసము దుష్టదానననిబర్హణము, కంసవధ, జరాసంధ దురాగతము. నెఱుంగుదు. బాలుఁడు గాకుండియు దేవకార్యార్థమై జగత్పాలుండు బాలుం డగుటయు నెఱుంగుదు. జగత్త్రియంబున నీకు నెఱుంగ రాని దేదియు లేకుండినను, భక్తిమాత్ర కారణంబుగ నా విన్నవించు నది వినుము. పూర్వ మీ కరవీరపురంబు భవత్పూర్వ నిర్మితంబు. ఇప్పుడు రాష్ట్రంబు వారే యేర్పఱిచిరి. దీనిని సృగాల వాసుదేవుఁ డనువాఁడు వీరద్యేషానుశాయయై నీ బంధువర్గంబు నెల్ల నిర్మూలించి పాలించుచున్నవాఁడు. ఈ సృగాలుఁడు పరమకోపనుఁడు. మహాగర్వి యుఁడు. అతిమాత్సర్యపరుఁడు, నజితాత్ముఁడు, ధనధాన్యమత్తుం డునయి స్వపుత్రకులనే బాధించు చున్నవాఁడు. కావున సర్వరాజ దూషితంబైన యీపురంబున మీరు నిలువరాదు. మీకు శత్రు నిరాకరణ సమర్థంబైన స్థలంబు వా కోనెడ మన మీ దిన మంద యీ వేనానది బాహులచే నుత్తరించి యీ రాష్ట్రమునకు గెలుసుగ

నుండు మగ్గములై లంబులై నసంతము. ఒకరాత్రి సహ్యాపర్వతంబు
 చూలులలో నొకటై మాంసభక్షకులగు చోరులకు వాసంబై
 నొనాద్రుమలతాయితంబైన. యజ్ఞగిరియందుండి నికపోపల
 భూషితంబై చుట్టూంగ నడి దరింతము. అటనుండి క్రొంచనగ
 రంబు జేరుదము. ఇప్పు డాపురంబును భవదీయవంశు డగు మహా
 కపియమాధర్మాత్మండు పరిపాలించు చున్నవాఁడు. ఆయనను మనము
 చూడకుండ జనియనడుమాం బను తీర్థంబున రాత్రి గడపుదము.
 అచ్చటనుండి సహ్యావనరంబున విరాజిల్లు గోమంతంబను పర్వతంబు
 జేరుదము. ఆ పర్వతంబు బహుశిఖరంబు. అందొక్క శిఖరము పడు
 లకు నగమ్యమై యాకాశమంటుచున్నది. అది స్వర్గమునకు సోపాన
 భూతమై దేవతలకు విశ్రమస్థానమై యున్నది. దానిని మీ రధి
 రోహించిన నుదయించు నస్తమించు సూర్యచంద్రులను, నపారద్వీష
 భూషితంబైన పముద్రంబును గనంగలరు. ఆ శిఖరంబున మీరుండితి
 రేని నసైన్యంబైన జరాసంధుఁడు మిమ్ము జెనక జాలఁడు. అనిన
 రామకృష్ణు లియ్యకొనె హోమధేను దుగ్ధములద్రావి పరశురాముని
 తోడ బయనించి సాయంవేళ గోవంతంబు చేరి. ఇట్లు గోవం
 తంబుజేరి యమరసన్నిభులైన యా మువ్వురు గరుడానిలవేగంబున
 దదీయా త్తరశృంగంబునెక్కి యందు దగిన యావాసంగా గల్పించి
 కొనిరి.

అంతట నా యదుపుంగవుండైన కృష్ణుని భార్యవరాముఁ డి
 ట్లనియె. నాయనా ! మీతోడ నచ్చట జేసి నాయవ్యయ దేశంబు
 ధన్యంబయ్యె. ఇక సెలవొసఁగెదవేని శూర్పారక పురంబునకు జని
 యెద. ఇందు మిమ్ము దేవతలైన నెదిరిపజాలరు. జరాసంధుఁ డిందు
 మహాప్రహరసేనావృత్తుడై వచ్చు. మీరు స్వదివ్యాయుధంబుల ధరించి
 యీ దండునంతయు దుండధరుపాలి కంపుఁడు. అష్టభుజుండవై
 యుద్ధంబుసేయు నిన్నుగని యమర్త్యులును భయపడుదురు.
 భూభారవతరణంబున కిదియే యంకురార్పణంబగు గాక యని
 వారల వీడ్కొని యుభేచ్ఛమరిగె.

రామకృష్ణులజాడఁ గనిపట్టి జరాసంధుం డపారపారాపార
ముఖోలు పేనావారముతోడ నానారాజాధిరాజులు సేవింప నచ్చు
టికి నచ్చె. కాళింగుడైన మద్రుండును, బాహ్లికరాజగు చేకితానుం
డును, గాశ్మీర రాజగు గోనర్దుండును, కరూశాధిపతియుఁ గింపురుషాధి
పతి మ్రుముండును, బార్వతీయులైన మాళవులును, గిరి వెనుకభాగం
బునను, బురువంశ్యుడైన వేణుదారియు, విదర్భాధిపతియగు సోమ
కుండును, భోజాధిపతియగు రుక్మీయు, మాలవుడు సూర్యాక్షుండును,
బాగచాళాధీశుడు మ్రుపదుండును, సవంతీశ్వరులగు విందానువిందు
లును, దంతవక్త్రుండును, ఛాగలి, పురమిత్రుండును, దరదుండును;
గౌశాంబిరాజును, శతధన్వుండును, విదూరధుండును, భూరి
శ్రేవుడు, త్రిగర్తాధిపతియు, బాణుండును, బంచనదుండును,
నుత్తరంగబునను, నుగ్రాకుండు, నంశుమంతు కుమారుడు కైతవే
యుడు, నేకలవ్యుడు, దృఢాశ్వుడు, నుత్తమాంజుడు, జయద్రథుడు,
సాల్వుడు, కేరళాధీశుడు కాశికుండు, విదిశుండైన వామదేవుండును;
సుకేశుండును, దూర్పుభాగంబునను, బర్వతం బధిరోహించి శిఖరం
బును వ్రక్కలింగపుడు నేనును దరదుండును, జేదీశ్వరుండును దక్షిణం
బున నిలిచి పర్వతారోహణంబు గావించెద మని జరాసంధుఁ డాజ్ఞా
పింప నందఱు పర్వతమును జుట్టుకొనిరి. అప్పుడు చేదిరాధుండిట్లనియె.

మగధేశ్వరా! పట్టనంబుల ముట్టడించుట గలదుగాని మహా
దుర్గమపర్వతంబుల ముట్టడించు టెందుగలదు? ఈ రాజులందఱు
సమతలంబుల నిలిచి విలువిద్యమెఱచి దురంబుఁగావింప నభ్యసించిన
వారేకాని యీ సుకుమారులు పర్వతగుహలలో నల్లిబిల్లిగ నల్లు
కొని కాలిడ నెడములేని చెట్లనడుమ నిలిచి యుద్ధము చేయనేర్తురా?
శత్రువులు చూడఁ బిన్నలుగాని బలపరాక్రమంబుల నందఱున్న
మిన్నలని పేరెన్నిక గన్నవారు. వారెందున్నారో యెంత బలం
బుతో నున్నవారో యెఱుంగము. నోవడంక తెలియని వీరు
వారితో నెట్లు పోరాడగలరు. కావున ముట్టడించుట వ్యర్థ
ప్రయాసము. ఈ పర్వతము నలువైపులు గడ్డిగూదములు పేర్చి

తగులఁ బెట్టింపుము. అట్టైన నీకొండ యరణ్యముతోడఁ గాలి పోవును. ఆ మంటలో వారు చిక్కిపాతులైనఁ గానిమ్ము. లేదేని పానీయాహారములు లేక నలఁగి వెలికైన రానిమ్ము. అప్పుడు వారితోఁ బోరాననింప నగు. అసిన జరాసంధుఁ డది మంచియుపాయమని యట్ల చేయ నాజ్ఞాపించెను.

నలువైపులు వెంటనే మింటినంటు మంటలతో దావంబు గ్రావ తరుదాహంబు గావింపఁ దొడఁగె. జంతుజాలము, రొదాళ ముతోడ బెరసి కాలు వెదరుపొదలు లోనగు వృక్షముల చటపట ధ్వనులు దిగంతరాశంబుల నిండె. అదిగని బలరాముండు కృష్ణుని తో నిట్లనియె. కృష్ణా కంటివే మననిమిత్తముగ ననేక భూతజాత నికేతంబైన యీ మహాధరంబునకు జాతవేదునిచే నైన విపత్తు. ఇది మన ముపేక్షించిన లోకంబున నగడు తప్పదు. కావున మనము శత్రుసేనల నడుమ దుమికి వారి నెల్లఁ దుఱుము కావించు టొప్పునని పలికి శాత్రవచమూసాగరంబున దుముకుచుఁ గృష్ణుండును బాద ఘట్టనంబు గావించినఁ గొండయవిసి పగుళ్ళతోనుండి సెలయేఱు లుద్భవించి పాటఁదొడఁగె. నిరంతర ధారాపాతంబులగు నా నిర్భయ రంబులచే నగ్నియంతయుఁ జల్లారెను. అది గని పగతురు గుండెలు తల్లడిల్లఁ గుందిరి. వెన్నుండును నన్నతోడ రిపుసేనల నడుమ దూఁకె. అప్పుడు వారికి మున్ను చేపడిన శంఖచక్రాద్యాయుధంబులు మరల దివంబుననుండి యాసన్నంబైన బలరామకృష్ణులు వానిని గైకొని యాతుంటరి మూఁకలనెల్లఁ బీనుఁగు పెంటలు గావించిరి. అనేక వీరులు హతులైరి. సైన్యంబు పలాయనపరాయణంబయ్యె. అంత మాగధుండు బలరామునెదిర్చి పేర్చిన నతండును హలంబు వానిమెడకుఁ దగిలించి లాగి గోఁకటఁ దల పగుల్పఁబోయి యాకాశ వాణి వలదని వారింప మందల విడిచె.

మాగధుండును బరాభూతుండై హతశేషంబైన సేనతో భిన్న వచనంబున స్వపురంబునకు మరలె.

ఇట్లు ప్రతిపక్షసైన్యంబు దైన్యంబు నొందించిన జగన్మాన్యులఁ గాంచి చేదిరాజు దమఘోషండు చేదికారూశ బలగబాలతోడ వారిని డాయవచ్చి మృదువాక్యంబుల నిట్లనియె.

నాయనలారా! యక్షతతన్మలై స మిమ్ముగని చాల సంతోషించితి. మీ జనక సహోదరియే నాభార్య. కావున మనము బంధువులము. మన గౌంధవంబుఁ దలంచి జరాసంధునితో మీ తోడి విరోధంబు వలదని యెన్నిమాటలు చెప్పినను వాఁడు సూడు వీడక మీకుఁగీడు చేయుచున్నవాఁడు. వాఁడింతకు వైరానుబంధంబు మానెడివాఁడు కాఁడు. వానితోడ బొత్తొట్లక ససైన్యండ్లనై వచ్చితి ననినఁ గృష్ణుండు నతని సాంత్యవాక్యంబుల బహూకరించె.

అంత దమఘోషండు కృష్ణుని యయ్యలారా! యిచ్చటఁ గరవీరపురంబునఁ బరమదుర్మార్గుండు సృగాలుం డనువాఁడు కలఁడు. వాఁడు మనబంధువుల సనేకులఁ బొరిగొన్న వాఁడు. వాని పని మీరు చక్కఁజేయవలయునని ససైన్యండ్లై యశ్బలురం దోడ్కొని యతండు కరవీరపురంబునకుం జనియె.

వారి రాక విని సృగాలుండును మహావాహినీ సమాహంబు తోడ వారి నెదుర్కొని పోరాసరింపఁ గృష్ణుం డతని శిరంబు చక్రంబున ఖండించి యతని భార్య పద్మానభి ప్రాగ్ధిగప త్నమించి యతని కుమారుఁడు శక్రదేవునకుఁ బట్టాభిషేకంబుఁ గావించె అచ్చట నుండి దమఘోషుండు తనసగిరంబునకుం జనియె. రామకృష్ణులు ద్వారకఁజేరి స్వజనులతోడ సుఖింబుండిరి.

రుక్మిణి:-అప్పా! తడవకు నిరువదిమూఁ డక్షౌహిణులనగుతునఁ బదు నెనిమిదిమాల్లు జరాసంధు డు దండెత్తి వచ్చుగదా. ఈ రంగర అక్షౌహిణులనఁగా నెంతసేన చెప్పము.

తగ్గడి:-అగూఁడిం రథములు అగూఁడిం ఏనుగులు అగ్గిఁగం గుఱ్ఱములు గంఁగిం భటులుగల సేనకు నక్షౌహిణి యని పేరు. జరాసంధుడు గరి మాల్లు తెచ్చినది రం అక్షౌహిణులే.

కూతునిచ్చి వివాహంబు గావింపు మనిన వల్లెయని యతండు భూలోకంబున కరుడెంచి స్రాస్వాకారంబులనున్న మనుష్యులు లోనగు వానినిఁ గని కలినమీపించెనని తెలచుచుఁ జక్క ద్వారకకేగి బలరామున కా కన్యకనిచ్చి వివాహంబు గావించె. బలరాముడును పలు బామె మెడకుఁ దగిలించి యీడ్చిన నామెయు స్రాస్వాకృతిఁ దాల్చి యాయనకుఁ బరిణయ యోగ్యయయ్యె. ఇది బలరాముని వివాహ వృత్తాంతంబు. తదనంతరంబు స్వయంవరంబునఁ గృష్ణుడు జరాసంధ శిశుపాలాదుల నెల్ల గెల్చి భీష్మకనందనయగు రుక్మిణీ దేవిగ బెండ్లి యాడె.

సకలసంపత్సందర్భ విదర్భ దేశంబున భువనమండనంబు కూడి నంబనుపేర నరాతిజాతిహృదయపుట భేదనం బొకపుటభేదనంబు గలదు. దానిని ధర్మకరుండై రిపుజన భీష్మకుండగు భీష్మకుండు ధర్మ పరుండై ప్రజలంబోలిన ప్రజలకు శర్మకరుండై లాలనంబునఁ గాల నంబు గావించుచుండె. ఆయనకు రుక్మి, రుక్మరథ, రుక్మభాహు, రుక్మ కేశ, రుక్మమాలు లని యేవురు సుందరగాత్రులు పుత్రులు సారిది జనించిరి. ఆసుతపంచకంబునకు సోదరియై కల్పపంచకసోదరి యంశంబున - భోగమోక్షకూపత్రిక యొకపుత్రిక సర్వాంగసుందరి సుశీల ప్రాగ్దిశఁ జంద్రలేఖలీల లోకమాన్య యసామాన్య సౌజన్య ధన్య కన్యామణి రుక్మిణియను నామధేయంబున జనకభాగధేయంబుగ జనించె. కాలక్రమంబున నా యండజయానకు సుమకోదండు నిత్యుదండంబున ఫలంబువోలె నయనావనంబు యశావనం బంకురించె. సకలగుణ మందితయగు నా సుందరి నిజజనక మందిరంబున కరుడెంచు భూబృందారక బృందంబు బృందారకవందిత పదారవిందుడై న గోవిందు రూపసౌందర్యగాంభీర్య వీర్యాదార్యాది గుణగణంబు లెల్ల శ్రవణరసాయనంబుగ రసాయనంబుగఁ గీర్తింప నాలకించి సాధుగతియగు నయ్యదుపతినే తాను బతిగాఁ గోరుట సాధుగతియని మతి నిశ్చయించుకొని యుండె. అచ్చట ధూర్తజన నిరాకరిష్టుండు కృష్ణుండును బుద్ధిలక్షణౌదార్య రూపశీలగుణజాలాలయ కమలాలయ యగు రుక్మిణియే తనకు యోగ్యభార్య యని తలచియుండె.

అంత బంధువులెల్లరు మాపగుణవీర్యబంధురుండు రక్షితసింధు
రుండే రుక్మిణికిఁ దగినవరుండని యాయన కీయఁదలంచిరిగాని మంధర
వివేకుండు రుక్మి మందరధరునెడ మాత్సర్యంబుకతన నాయనను
దూషించి భాషించి రోషించి బంధుజనులతో ద్వేషించియైన నా
మించుఁబోణిని నహృద్యుండగుఁచైద్యున కీయ నిశ్చయించి జనకుం
గని యిట్లనియె.

ఘ. పసిఁడింగేరు తనూప్రభ ల్గుగునీ బాలామణిన్ రుక్మిణిన్
బొసఁగఁ బెండిలిసేయ విష్టపమునన్ భూపాత్మజుల్ లేరొక్కో
యసమానప్రథ మానసీయ చరితుల్ హఁచిత్రమూహింపఁగాఁ
బసులఁ గాచెడి వెట్టిగొల్లనిపయిన్ భావంబు నీ నిల్పుటల్.

ఉ. వావి యెఱుంగఁ, డన్యగృహవర్తనలఁ గడుమేటి, మానమన్
భానములేదు, నిల్వఁగ నభావముఁజెంకి, సమానసర్గసం
భావన సున్న, జాతి నహి, భవ్యయె యాకటిమేని వానికిన్
దానకకన్య, గూర్చిన విధాతృని వెంగలి యంచుఁబల్కు.రే.

ఉ. మామ యటంచు నిన్నతఁడు మానుగఁ బల్కుఁగఁ గల్గెనేని నీ
నామనమాజ్యధార దహనంబునఁ బోసిన రీతి మండదే
యేమన నన్ను బావ యని యేవినఁ బల్కిన నెట్టులుండునో
యేమిటికంత ? పొమ్మనిన నేగెద నే నిపుడే ధరాధిపా.

తే. పసిఁడి బొమ్మ కయోమయప్రతిమ సరియె
పొసఁగునే మణి బొగ్గునఁ బొదిఁగి యుంచ
గృష్ణుఁడేయూరు కోమలోత్కృష్టరూప
భూరివై భన భైష్మి యే యూరు చెపుమ.

ఈ చెలువను బచ్చనలువ వాని కీయఁజాల. మదరిపువిఘా
లుండగు శిశుపాలున కొసంగెదనని దైవజ్ఞుల రావించిముహూర్తంబు
నిశ్చయించి శిశుపాలున కావార్త దెలియఁబంచిన సాల్వజరాసంధాది
బంధుయుతుండై బలరామకృష్ణులు వచ్చిగేనిఁ బరిభవింప సమకట్టి
మదబంధుగుం డతండు కుండినంబున కరుడెంచె.

రుక్మిణీచరితం బంతయు నెఱిగి యసితనేత్రాంతయగు రుక్మిణీ
కాంత నెతాంత చింతాక్రాంత స్వాంతయై యంతఃపురంబున నేకాం
తంబున శంతకంగంబున విష్ణు తలపోసె.

ఉ. చిక్కని వైరభారమున శ్రీహరి కిచ్చిన నోర్వ నంచు గెం
పెక్కంగ గంటబల్కె నను నిచ్చెద నా శిశుపాలదంకి కం
చెక్కడి తోడఁ బుట్టు? వితండేటికిఁ జేసెడి నిట్టు లక్కటా?
మక్క నఁ బాసి యీసునను మామక పూర్వకృతంబొ దైవమా.

శ్రీ. వసుధక్షైఁ గృష్ణసంగతి సంగఁగదేని
వసుధక్షైఁ గృష్ణసంగతి పానఁగటరుదె
యా వివాహంబు నమమునై యమరెనేని
యా వివాహంబు నమనాతి యమరనుతిము.

అని తనకు సత్యంతాప్తుండగు పురోహితుం బిలిపించి వినయ
వినమితగాత్రయై యా చారునేత్ర యదంతఁగు సొంతంబుగ వినిచి
యిట్లనియె.

భూసుకోత్తమ ! సుకోత్తమనందోహ చందితభక్తలోకపాలుఁ
గనకచేలు, వందారు మందారుఁ గాన ద్వారక కిష్కంధ పయనింపుము.
చని యాయనం గని నేను బంపితి నని సవినయరీతిఁ బ్రీతినచించి రుక్మి
దుశ్చింతయు నానంతయు నానంతయు దామక నినిపించి చయ్యన నిట
కరుడెంచి కయ్యంబున నెల్లరనొడిచి యెట్టులైన నన్నుఁ గొనిపోమ్మని
నెయ్యంబు శియ్యంబు దీసింపఁ బ్రార్థింపుము. అని బోధించి పంపిన
నతండును ద్వారకకేగి ప్రతిహరప్రవేశితుండై సువర్ణాసనంబున
నాసీనుండై సుఖింబున్న యన్నశిననయనుం గనియె. అస్తుహాను
భావుండును దోడచ పసిడి గద్దియడిగి తన్ను సురిలర్పించువిధంబునఁ
దా నా త్మోసురు చర్చించి భుక్తివంతుఁడును విశ్రాంతుఁడునైన యా
యన చరణంబు లొత్తుచు మెత్తని మాటల నిట్లనియె.

ధరణీసురనరప్రవరా! సిధర్మము వృద్ధసమ్మతమై యొప్పుచున్నది
గదా! ఆయత్నలబ్ధంబైన దానితో నీమనస్సు సంతృప్తి పడుచున్నది

గదా. అప్రయత్నంబుగ దేహధారణమునకై లభించినచానితో నీ
సంతృప్తుడయినజవర్ణాశ్ర మోచితధర్మంబున వర్తించుబ్రాహ్మణున
కాతనిధర్మమే కామధేనువై యుండు. అసంతృప్తుడను త్రివిష్టపనాథుడై
నను నుభయలోకభ్రష్టుడగు దరిద్రుడైనను సంతృప్తుండగువాడు
సర్వాంగ తాపరహితుడై నిశ్చింతముగఁ గన్నార నిద్రించును.
*స్వలాభసంతృప్తులు, పరోపకారులు, దేహత్మాభి మాసరహితులు,
జితేంద్రియులునగు బ్రాహ్మణులకు మఱిమఱి శిరగుచే నమస్కరిం
తును. విప్రోత్తమా! మీ రాజువలన మీకు సుఖిగలుగలను
గదా. ఏరాజు తనప్రజలను యథాసుఖిగలుగఁ బరిచాలించు
నతంజే నాకుఁ బ్రియుగను. నీవేల యింతగాసిక్కిరిస్తా దుర్గిగలులు
దాటి నాకొత్తకై వచ్చితివి? రహస్యంబుగాజేని వచింపుము. నా
వలన నీకుఁ గాదని ప్రయోజనంబెట్టి? అని లీలాగృహితి దేహుం
డైన పరమేస్థి ప్రశ్నింప సతంబు సర్వ మిట్లు వివరింపఁ దగినది.

పురుషోత్తమా! ప్రమగోత్తమయగు రుక్మిణీదేవి యనుపనినూ
గానవచ్చితి. ఆమె పుచ్చిన సగదేగ మాలకింపుము; పదపడి
యధోచితంబుగ వర్తింపుము. అని రుక్మిణీ వ్రాసి యుచ్చిన పత్రికను
వసుదేవనందను చరణారవిందగులకడ నునిచి సమస్కరించె.
యదునత్తముఁ జూయుత్తరంబు గొని పఠింపుమని బ్రాహ్మణునకిచ్చిన
నాయనయు నిట్లు పఠించె.

భువనసుందరా! శ్రవణరగధ్రములవార్ధమున లోసఁబోచ్చి
యంగతాపంబు హరించు నీ గుణగణములను, గన్నుల కలిమిసార్థ
కంబుసేయుచు సకలార్థలాభకరంబైన నీహంపంబునువిని యచ్యుతం!
నాచిత్తంబు విగతలజ్జమై నీయంద ససిగచుచున్నది. ముగ్ధుల! !
మహాగుణవతియు, రూపవతియు, శీలవతియు, విద్యావతియు, నమోవాని
యు, ధనవతియు, గులవతియు, దేహీవతియు, ధర్మవతియునగు నీకస్య

* స్వలాభము=స్వసత్తాలాభము. అనఁగా వాస్థవబ్రాహ్మణత్వము. 'నీ స్వీకృతి
వనేచ్చా యదితే, స్వసత్తాయాం స్పృహయా, ఆత్మజాన్యం చ నేస్సాన్యమ్యంస్వభా
వంచ సదా స్మరేత్.'

వివాహకాలంబునఁ దనకు సమానుడై సరలోకమనోభిరాముడైన వాని నిన్నుఁ బతిఁగాఁగోరక యుండును? ఆకారణంబుననే నేను నిన్నుఁ బతిఁగా వరించి యాత్మార్పణంబుఁ గావించితిని. కావున నీవు భార్యగా నన్ను గ్రహింప ననుగ్రహింపుము. అంబుజాక్షా! వీరా గ్రేసరా! సింగముపాలి బలిని నక్కయాశించినట్లు నీసొత్తైన నన్నుఁ జైద్యుఁడు బలాత్కారంబున గ్రహింప సిద్ధపడి యున్నవాఁడు. వాషీకూపతటాకాది నిర్మాణంబుల, యాగాదుల, దానంబుల, నియమంబుల. వ్రతంబుల. దేవగురు భూదేవతార్చనాదుల, భగవంతు నారాధించి యుండితినేని తేపు శ్రీకృష్ణుం డిటుకు నరుదెంచి నే నితరులపాలు గాకుండునట్లు నాపాశీసి గ్రహించునుగాక. చమూ సమూహ పరీవృతుడవై విదర్భ కరుగుదెంచి శిశుపాల జరాసంధాది మదాంధుల పీచమణించి వీర్యశుల్కునగు నన్ను రాక్షసవివాహంబునఁ గొనియరుగుము. అంతఃపురాంతరచారిణి వగు నిన్ను నీ బంధులనెల్ల వధించిగాని యెట్లుతేవచ్చు నందువేని యుపాయంబుఁ జెప్పెద వినుము. వివాహమునకు ముందుదినము పెండ్లికూతురుల దేవయాత్రకై యూరివెలుపలనుండు పార్వత్యాలయంబునకుఁ బోవుట మా యింటి యాచారము. ఆసమయంబున నీవు వచ్చి నన్ను హరించికొని పోము. తమ యజ్ఞాన నివృత్తి కొఱకై మహాత్ములనేకులు మానాధువలె నెవనిపాదపంకజరజంబు శిరసావహింపఁ గోరుదు రట్టి నీయనుగ్రహంబు నాకు లభింపదేని నూఱుజన్మంబులం దైనను వ్రతముల శుష్కించి ప్రాణముల విడుతును.

అని యిట్లు పత్రికయందలి వాక్యంబులు చదివ్వి యదువీరా! నే నీసందేశంబుఁ గొనివచ్చితి. కార్యంబు విమర్శింపుమనిన గోవిందుఁ డానందంబున నా విప్రునివ్రేలు పట్టుకొని సవ్యచు నిట్లనియె.

అయ్యా ధరణీసుగోత్తమా! రుక్మిణికి నాయందుఁగల ప్రీతిని దెలియనివాడఁ గాను. ఆ కన్యకామణి నన్నుంబోలె నే నాకన్ని యను వలచియే యున్నవాడ. ఆ చెలువ తలంపును గొనసాగ నీయక రుక్మి యడ్డపడి శిశుపాల పక్షావలంబియై యుండుటయు

నెఱుంగుదు. కన్నియలమన స్సహచేతి పాదరసము. ఏ వేళ క్లెష్టంగ
జనో. అం దామగదగమన జనకాగ్ధీన. జనకుడు తనయ వశంగా
తరుడు. కావున గార్యము తెఱగ గెట్టిదియోయని సంగతేహా యోలాం
గోలితి చిత్త్యుడనై యా కలువకంటి పలపు పెంపున వాసరములు
హరివాసరములుగను రాత్రులు శివరాత్రులుగాను వెడలఁ గ్రోయు
చున్నవాడను. అని లగ్నంబు మఱునాడ యగుట యెఱిగి
దారుకునిఁ దేరు పన్నిదేర నియోగించె. అతిగడను కైబ్యుస్రీన
మేఘపుష్ప వలాహకంబులు పున్న సర్వతో లుక్పత్తిబై సహాయధ
సన్నంధబై న యరదంబు దెచ్చిన వాసుదేవుడు భూదేవునితోడ
నాక్షణమ పయనమై తరలి కుడినపురంగానకుఁ జనియె.

బలరాముడు శ్రీ కృష్ణుగడు కుండినంబున కొక్కండ చను
టయు నందలి శత్రుశాహుశ్యంబును నాతోచించి యదు వీరుల
నెల్లఁ బిలిచి కార్యంబుతెఱగఁ గెఱిగించి నాతోడ తోడులేక
పోయినవాడు ఆలంబు సిద్ధంబు. మీ రాలంబుచేసిన నాతోడు
నుండి రా రగడిని తోరపునేనలను గోడుకొని యరిగె.

అందు ననయతనయప్రేతాంధై జనకుండును దనదనయను
జేదిరాజునకీయ సమకట్టి సర్వంబును దిట్టంబుగఁ గట్టాయితంబుచేసి
పట్టనం బెల్లపట్టుల నెట్టన నలంకరింపించి శిశుపాలునకు విడిది
కల్పించి తదీయానుచర జరాసంధాదులకుఁ దగిన మందిరంబులు
పొందుపఱచి లగ్నంబెల్లియని యెల్లరకుఁ దెలియఁ జూటఁబనిచె.

రుక్మిణియు వేదనాదూయమాన మానసాగభోజయై తన
యంపిన భూనిలింపుడు రాజుడైనని తామరపాకు నీటినలె మనంబు
చలింప దీనవదనయై యయ్యో రాత్రియుఁ గడచనియె. ఇక.
లగ్నకాలము నిమిషములమీఁద తెక్కలు గట్టుకొని వచ్చుచున్నది
కాని పోయిన బ్రాహ్మణుడుమాత్రము రాజుడె. తడవేల
యాదెనో ? బ్రాహ్మణుడే పోడో. కృష్ణుడే యూరలేడో ?
ఉండినను నా మాట నమ్మడో ? నమ్మినను రిత్తకలహ మేలయని

గాఢ ? శ్రీహరి నాకుఁ బెనిమిటికాఁగి ? ఏదియుఁ దెలియదామె,
 నిర్భాగ్యురాలనగు నాడెడ బ్రహ్మదేవునికును దయలేదామె,
 ఇలువేలుపు గారికిని గరుణ రాదామె. ఇక నా గృహిణీమీ ! ఎందుఁ
 జొత్తు ? ఏమిచేయును ? ఎవరి శరణంగు వేడుదు ? వెలుగు చేను
 మేయఁబూనె నికఁ గాచువారెవ్వరు ? హృదయవరదయని
 గ్రాహ్యుని వచ్చు మార్గమంద దృష్టులు నిలిపి తనించు సత్కర్మలిక
 కును శిశుపాలునకునుగూడ నెడమక న్నెడమభుజ మెడనొకొడ
 నేకకాలంబున నదరె.

వాసుదేవచోదితుండై ధరణీసురుం డంతఃపురంబు బ్రవే
శించె. దవ్వునంద యతని హసన్ముఖవిలాసం బుపలక్షించి కార్యంబు
పండగుట భావించి యేమేమి యెఱింగించునో యని తొల్లపాటు
పడు నాసతి కానిమేషంబు లపూర్వవేదనాకరంబులై యుండె.
అంత నావిప్రుండు డాయఁజని ప్రదక్షిణ సమస్కారపూర్వకంబుగ
నిలుచున్న రుక్మిణింగని యిష్టవల్లభుఁ డేపట్టుమని దీవించి నచ్చెఁ
గృష్ణుఁడు. నీమాట నచ్చె. ముదంబున హెచ్చె. నాకుఁ గానుక
లిచ్చె. నీగుణంబుమెచ్చె. ఇంక సచ్చులేదు. సన్నుఁడొకొని
ద్వారకకు నేగునని కృష్ణవాక్యంబులు వినిచిన సమ్మదితయు ముదిత
యై కరకమలంబులు ముకుళించి యిట్లనియె.

ధరామదోత్తమా! నా పలుకాదరించి శ్రీనుంబునక యంత
దవ్వేగి నాప్రాణేశ్వరుఁ దోడితెచ్చి నాప్రాణంబు నిలిపితివి. కరుణా
వరుణాలయా! యింతటి మహోపకారంబుఁ గావించిన నీకు సమర్థమైన
దీచ్చుటకు నీలోకంబున నేదియుఁ గానను. ఇదియే నా నమస్కారంబు
గ్రహింపు మని సవినయంబుగ నమస్కరించిన నతండు మిక్కిలి
సంతసిల్లి నిజగృహంబున కరిగె.

భీష్మకుండును బలరామకృష్ణులు నిజకన్యకావివాహంబున
కరుదెంచిరని విని సంతుష్టుడై వారిని గౌరవించి తెచ్చి సముచిత
సౌధంబున దించె. పౌరజనులును గృష్ణుని రాక విని యాయన వీడి

దిక్కిజని కని తదీయసౌందర్య లావణ్యగాంభీర్యాదుల కచ్చెరువంది మనరు క్షిణి కీయనయే తగినవరుండు. ఈయనకు మనరు క్షిణియేతగు. దాంపత్యము చక్కగ గుదిరినది. మన మీజన్మంబుననో తొలి జన్మంబులనో యేమేని సుకృత మాచరించి యుంటిమేని భగవంతుఁ నకు మనయంను దయకలదేని కృష్ణుఁడే మనరు క్షిణికరంబు గ్రహించునుగాక, మఱి యనుగ్రహించుగాక. అని యందఱు నాయన లావణ్యరసంబును నేత్రపుటంబుల నెంతద్రావియు నాపోకలేక యుండిరి.

అంత నంతఃపుర కాంతలు రుక్మిణీదేవిని శారీదర్శనార్థంబు గొనిపోవ నమకట్టి పన్నీటజలకం బార్చి కురులతడియొత్తి విరులసరులు దుఱిమి కీలుగంట్లువైచి చతుర్విధాలంకృత శరీరం గావించిరి, రుక్మిణి యుఁ దల్లితోడఁ బాదచారిణియై సఖులు పరివేష్టింప మునుమున్న వీరభట పరివారంబు విగతపరివారంబులగు తరవారి వారంబుల జళిపించుచు నడువ, నులుపగబులఁ గేలఁగీలుకొలిపి చెలువుగల విలువచెలువ లేగ నేల తెఱగంటి తెఱవలు మంగళారాత్రికలం బాడుచుం దోడరాఁ, బణవమర్దల ధక్కాకాహళ శోలాహలంబు దోహలంబుగా, శుద్ధాంతంబు శుద్ధాంతరంగంబున వీడి గోవింద పచారవింద మిళింఁచాయనూన మానసంబున మదనమధన శశివద నాసదస పదంబుఁ జేరి, సదమలకమల ధౌతకరచరణకమలయై శంభు కుటుంబినీ ప్రాసాదంబులోనికిఁ దత్ప్రసాదంబుఁ గోరి చనె. ముదు సలి నేలవేలుపు ముత్తైదువలు భవయుతయైన భవానికి రుక్మిణీదేవిని నమస్కరింపఁ జేసిరి. రుక్మిణీదేవియు ధూపదీపనై వేద్యతాంబూల నీరాజనంబులఁ బూజించి పతిమతులైన విప్రసతు లాశీర్వాచనపుర స్సరంబుగ నొసఁగిన యక్షతలఁ దలఁ చాల్చి శివాదేవింగూర్చి యిట్లని నమస్కరించె.

క. పతిసంతాన సమేతా!

క్షిణిధర కన్యాలలామ! శ్రీకృష్ణుడు నా

పతిగా ననుగ్రహింపుము

వ్రతిలోక శివంకరీ ! భవానీ ! శౌరీ.

ఇట్లు పొగ్గించి మానంబుః జాలించి యుంబుగర నికరంబు
నిర్గమించి చనుదెంచు రాకాసుధాకర బింబంబు డంగు విడిగింప
సురవాహినీ ధరగేహినీ గేహంబు వెలువడి మదమరాళంబు చందం
బున మందగమనంబు నాకాసనీకాశ పీకాశంబైన మధ్యగ బల్లల
నాడ, మెఱుంగుఁ గమ్మలతళతళల మిఱుమిట్లు గొలుపు చెక్కిళ్ల
మోల నద్దంబు నెమరనుంచిన దీపకళికవలె నత్తుపొంగార, దమ్మి
నెత్తమ్మన నృత్యమ్మనలుపు తమ్మెద కొదమలన ముంగురులు చరిగిప,
జిఱునవ్వు వెన్నెలలు చూడఱు కనుఁ గొవలకు ననిమేషస్వాగము గలి
గింప, మీన కేతన కేతన నూతన విభ్రమంబునఁ గొలఁకాఱు
పయ్యంట దూఁగాడ, నించువిక్రాఁడు యువజనంబుల మనంబు లగ
లింపఁ దటాలున నొఱదూసి తళతళలు చెలువార జళిపిప దగి
ద్ధగాయమానంబగు కృపాణంబు మరీచి వీచికాపరంపరలునా
నా వాలుఁగంటి క్రేఁగంటి చూపు వాలుఁగంటిల రాచమగల
మదంబు సదమదంబుకాఁగ సముజ్జ్వల మేఖలా కీలితరత్న వితానంబు
లకాండ కాండధరవాహకోదండ జనకంబులై మెఱచు, మొగులు
మొఱఁగి ధరమరగి తిరుగు మెఱఁగు ఖేఱఁగున నత్తెఱున యొఱపు
మీఱ నందనందనాలోకన కౌతుకంబున జగచ్చోహనిదైఁ చనుదెంచు
చున్న సమయంబున.

సీ. ఇంచు కించుక నట్టులెత్తి ముదగబార

మోముల వికసనములుగఁ జేసి

మిరునంకలఁ గదల్చి శిరమును స్తంభించి

కనుతేప్ప లెగయించి మనము నిల్పి

ను దరగ్రీవంబు ముందుగాఁజెలయించి

గండభాగం బింత కంపనముగ

సమదృష్టి గీర్కొల్పి సర్వాంగకంబులు

పులకింప నానాగ్రముసను జూపు

గీ. వ్రేలు గదియించి నిర్వచోలీలఁ బోత
బొమ్మలన నొప్పి రావేళ భూమిపాలు
రెల్లఁ గుండిన పురవర వల్లభాత్మ
జాత సౌందర్య దర్శన సమయమునను.

మదనుండు మచ్చుపొడిచల్లి నెల్లరనిశ్చేష్టులఁ జేసెనో నా రాజ
కుమారులెల్ల దిగ్భ్రమ గొనినట్లు చూచుచుండ రుక్మిణీదేవియు నంద
నందనుం డెందున్నవాఁడో యని ముంగురు తెగఁద్రోసికొనుచు
నోరగగటఁ జూచుచు మగద మగద యానగబున నడచుచుండి
యొకచోఁ గృష్ణుని గని పర్వపులకితగాత్రయై యూయనను గనుచు
నిలిచె. ఇట్లు రథారోహణగబుఁ గోరు నవ్వారారోహణ గని మధు
మధనుగడు మృగగబుల నడుమఁదూటి తద్బలి గ్రహించు సింగగబు
వడుపునఁబోయి రాజులనెల్లఁ దృణీకరించి యామె నెత్తికొనినచ్చి
గరుడధ్వజాకృతిగబై న రథగబున నిలిపి శంఖంబు పూరించి ద్వారకా
పురమార్గగబుఁ బట్టి మెల్లగఁ బోవుచుండె. బలరామాదు లాయస
వెంట నంటిరి.

అప్పుడు జరాసంధాది మానసపాలురు తమకుఁ గలిగిన
యవమానము నపకీర్తిసహింపక యోహో సింహముల కీర్తి దోడ్చేళ్ళ
వలె మన కీర్తిని గొల్లవాం డ్రపహరించుకొని పోవుచున్నవారని
యద్ధసన్నద్ధులై కవచులు ఖడ్గులు ధన్వులునై తమతమ వాహనంబుల
నారోహించి స్వబలగబులతోడ యాదవానీకంబుపైఁ బడిరి. వారును
నదరు బెదరు లేక వీక నెదురుకొని శరపరంపరాసారగబు తోరగబుగఁ
గురియించుచు బలరామాది యదువీర సాహాయ్యంబున శత్రువుల
నెల్లఁ బలాయన ప్రముఖులఁ గావించి రంత నాలిగ గోలుపోయినవాని
లీల శోకజాల తత్తుండైన శిశుపాలుగ గదిసి పురుషశార్దూలా! యేల
దుఃఖించెదవు. ప్రియాప్రియంబుల రాక పోకలు దేహస్వభావంబులు.
నర్తకునిచేతి కొయ్య బొమ్మలకుంబోలె నీశ్వరతంత్రంబున దేహులకు
సుఖదుఃఖంబులు గలుగుచుఁ దొలఁగుచునుండును. అనిరాజులూరడింప
జరాసంధుఁ డిట్లనియె. శిశుపాలా! యపజయం బొదవెనని

దుఃఖింపకుము. నేను నిరువదిమూఁడక్షౌహినులతోడ మధురా పురంబుపై దాడివెట్టి పదునేడుమార్లు పరాజితుండనై పదపడి యొక మాటు జయంబుఁ గొంటినిగాని యోటమికి వగచినవాఁడఁ గాను, గెలుపునకు సంతోషించినవాఁడనుగాను దైవాత్మకంబైన కాలంబున జగంబు సర్వంబు విద్రావితంబని తలంచి యూరకుంటి. మనమందఱ మిపుడు యూధపయూధపులమయ్య నల్పబలులైన కృష్ణపాలిత యూదవులచేఁ బరిభవింపఁ బడితిమి. కాలము వారికిప్పు డనుకూలమైన కతంబున వారలు మనల జయించిరి. మనకుఁ గాలము మేల్తేనచ్చిన యెడ వారల మనము జయింతము. ఇంతమాత్రమునకు విషాద పడనేల ? కాలంబు వేచి యుందమని బోధించె. రాజులందఱుఁ దలలు వ్రేలవై చిక్కిని వచ్చిన మార్గంబుఁ బట్టి తమతమ పురంబులు చేరిరి.

శ్రీకృష్ణుండు తన చెలియలిని రాక్షస వివాహంబునఁ గొని పోవుటఁ బరికించి రోషావిప్రచేతస్కుండై రుక్మిణి కృష్ణుని జయించి రుక్మిణిని మరల గ్రహించికాని కుండినపురంబుఁ జొరనని బీరంబులు వచించి వెన్నుని వెన్నడించి చని యెదిరించి మార్కొని

సీ. కయ్యంబునకు మఱి నెయ్యంబునకు ధర
వియ్యంబునకుఁ దుల్యవిధమువలయు
నీతోడ ననిసేయ నీతోడు సిగ్గయ్యె
ధీరులే ధరణి నాభీరజనులు
జాతిహీనుఁడ వౌట సఖ్యంబు కారాదు
కారాదు వియ్య మాకతనఁ జేసి
పోటుమానిసివోలెఁ బోరాటమునకయి
పూనితి వెంతయు బుద్ధిమాలి

గీ. తెలియఁ జెప్పెద నింతయుఁ దెలిసికొనుము
బాలుఁడవు వెండియును గోపబాలుఁడవుట
విడువు నాసోదరిని వేగ విడువవేని
గనవుమెసవిన విడువక నసువుఁగొందు,

నీ. వనములఁబడరాదు మనునాశ బాడబో
 పమమాటచే నాదుబాణగణము
 వనములఁబడరాదు ఘనశిలీముఖములు
 దావపావకశిఖా దారుణములు
 కనవనీపకుఁడయి మనరాదు చసరాదు
 కనదవనీపక గణముమీఁద
 వనములఁజొరరాదు మునివృత్తి నివసిగప
 ద్వారకాపురమునఁ దరముగాను

గీ. ధరఁబ్రబుద్ధతకలదేనిఁ దరుణివిడిచి
 కల్కితనమున మెఱయును ఘనతగలను
 గాక నామాట వినకున్న గలవు వినఁగఁ
 గాలహరికంఠ ఘటకీకాండలరవము,

ఇట్లుపలికి రుక్మిణి యారసగుబుజెల్లున నారసగుబుల వాసు దేవునిపైఁ
 జిత్తజల్లువలెఁ గురియించి యార్భుశించి విస్మయభిగ్రహింపఁ గొననై నియుఁ
 గోపంబు రూపంబు గొన్నగతివై శృంగారము మీటి మేటివారాచు
 బుల వాని పట్టినవిల్లు నటికి మఱియునెత్తిన విగడ్డన్నియు నటకి
 శతాంగంబు హతాంగంబుఁ గావించి యెత్తినకత్తిని మున్నెనియలుచేసి
 మఱియు నతండు వైచిన పరిఘబట్టసశూల చక్రాసిశక్తితోమరం
 బుల భూమిపాలుగావించిన సతండును గృష్ణవర్ణోద్యోగంబున కుత్స
 హించి ఖడ్గభేటకపాణియై పావకుమీదికి నులుకు శలభంబుఁబోలె
 గవసిన నిలునిలుమని యదల్చుచు నతని ప్రాణంబులగొనఁ గృపా
 ణంబుగొన్న ప్రాణేశ్వరుంగని నణకుమేనితో జూపయ్యంటతోఁ
 దడఁబడుపలుకుతోఁ దడసినకంటితో ముకుళిత కరకమలయై రుక్మిణి
 తటుకున నడ్డంబుచొచ్చి యిట్లు విన్నవించె. నాథా! క్షమింపుము
 క్షమింపుము. వీడు మీయెడఁ గృతాపరాధుఁ డగుట సత్యము
 అది కాదనను. వీఁ డెట్టివాఁడైనను నాకు సోదరుఁడు. పూర్వజన్మ
 మున మే మెట్టి పుణ్యంబుఁ గావించితిమో మాకుఁ బాలవెల్లి

యల్లుఁ డల్లుఁడయ్యెనని సంతోషవాఙ్మి మునింగియున్న నా తల్లిదండ్రులను బుత్రశోకమహాంబుధిఁ ద్రోయుట మీకుఁ బాడిగాదు. ప్రథమాపరాధంబుకుంతవ్యూబని దీనోత్తుల వేడ ననుకంపాయత్త చిత్తమై యతని మిత్తివాతఁ ద్రోయనొల్లక యతనివస్త్రంబున నతని బంధించి యించించుక మిగులఁ బజీయలు వాఁఁ దలయును మీసములు గొఱిసి విరూపుఁ గావించె. ఈలో నరాతి చమాసమూహంబులఁ బాఱఁదోలి హలాయుధుం డం దరుదెంచి వికారరూపంబున నున్న హతప్రాయు రుక్మింగని బంధంబులు వదలించి యనుకంప మెఱపుచు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనియె.

కృష్ణా ! నీవు గావించిన యీ కార్యంబు నింద్యంబు. బంధువునకు శిరమును మీసములు గొఱుగుట శిరము ఛేదించుటయే కదా యని రుక్మిణీదేవినంకఁగని యిట్లనియె.

కళ్యాణీ ! నీ సోదరులకుఁ గలిగిన వైరూప్యంబు కతన మమ్ము నిందింపకు. పురుషులకు సుఖములు దుఃఖములు స్వకృతఫలంబులై వచ్చుంగాని పరులవలన రావు అని కృష్ణు నాక్షేపించి యంతకు శాంతింపకున్న రుక్మిణింగని భద్రా ! యిట్టిది క్షత్రియులకు ధర్మంబుగఁ బ్రకృతదేవుఁడు కల్పించె. సోదరులను సోదరులే ఘోరతరంబుగ వధించుచుందురు. అని యామెకు సంతోషంబుగ మరలఁ గృష్ణుంగని యిట్లనియె. శ్రీమదాంధులు తామే వీరులమను దురభిమానముగలవారు. రాజ్యభూమివిత్త శ్రీమానాదికారణంబుల బంధువులఁ బరాభవింతురు. అట్టి చర్య మనకు సముచితముగాదు. అని కృష్ణునిఁ బరుషంబులు పలికినను నూఱడిల్లక విషణ్ణవదనయైయున్న యక్కన్నియంగని యిట్టి విషమబుద్ధివలన నీకుఁ గృష్ణునియందుఁ బరమప్రేమ లభింపదుసుమా యను రహస్యం బామెకు మనస్సున నాట నిట్లనియె. సర్వ భూతములలో హితులకు మేలు నహితులకుఁ గీడును దలంచు నీ విషమబుద్ధి యజ్ఞులకుండఁ దగినది. నీకు సర్వ భూతములం దేకరూపమైన బుద్ధి తగును జుమా, దేహమే యాత్మ

యను సభిమానముగలవారికి భగవన్తాయచే వీరు శత్రువులు వీరు
 విశ్రులు వీరు దాసీనులను నా తత్తమోహము మనుష్యులకుఁ గలుగు
 చుండునుగాని కృష్ణునియందే ప్రేమగలవారి కితరులయందును సౌ
 హృదాదిపాస్కార్తి గలుగఁజాలదు. అని కృష్ణుఁ డొక్కఁడే సర్వ
 శ్రేష్ఠుఁడు. ఆయనయందలి ప్రేమ లభింపనివారు సుప్రాభాస్కరిత
 తాదులందుఁ బ్రేమ యుగోరు. సూర్యశ్యాని లభింపనప్పుడు గీప
 ముల గ్రహించుటయు నాకాశమునందు స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగలేని
 యత్తిపండులొని పురుగు లాపండునందలి యాకాశముతోనే సగ
 తాప్తిపడుటయుఁ గలదుగదా కావున నీకుఁ గృష్ణప్రేమ లాభకారి
 గాని భ్రాతృప్రేమ శ్రేయస్కరంబుగా దను రహస్యము మనస్సు
 నకుఁ దోప వెండియు నిట్లనియె. సర్వ జీవాత్మలలో గూఢముగ
 నుండు నంతరాత్మ యొక్కఁడే పరుఁడు. కాష్ఠమునందగ్ని గూఢ
 ముగాఁగదా యుండును. సర్వత్ర వ్యాపించియుండు సభిమునకు
 వ్యాప్యగత దోషస్వర్ణము లేకుండును గదా. అట్టిలే పరమాత్మయు
 సర్వజగం బాయనకు శరీరభూతమై పాణిపాదాది రూపమున నుండ
 నందు శత్రుమిత్రాది విభాగకల్పనము సముపపన్నముగాదు. మాం
 ధుల కట్టి విభాగకల్పనము తగును. దేహంబు పృథ్వ్యాది భూతిము
 లయు నింద్రియములయు గంధాది గుణములయు సముదాయ రూ
 పంబు. అది యాద్యంతివంతంబు. అట్లే నిత్యంబు. అట్టివానికి జనన
 మరణ రూపసంసారము ప్రకృతినలనఁ గలిగెను. అట్లే తనకు స్వత
 సిద్ధమైన కృష్ణభక్తిని పుట్టించుటకు దేహమే కారణము కావున బుద్ధి
 మంత్రాలు హెచ్చరిక గలిగియుండవలయు. సతీమణీ! పరమాత్మకు
 నసత్తయిన దేహముతోడ నుత్పత్తి మరణరూపకములైన సంయోగ
 వియోగములు లేవు. ఏలయంటివేని దేహంబు పరమాత్మ సంకల్ప
 హేతుకంబును దదధీనంబును. ఎట్లగిరివేని వినుము. కన్నులు
 సూర్యునిచే ననుగ్రాహ్యంబులు. శ్యామూదిరూపంబులొ తస్మింకా
 శముచేఁ బ్రకాశించునవి. అట్లయ్య నారెంటిచే సూర్యుఁడు దూర
 స్థుడగుట బద్ధుఁడు గాఁడుగదా. అట్టిలే పరమాత్మయుఁ దదధీన

దేహంబులోనుండియు దాని నంటియుండఁడు గావున దేహదోషము
 లాయనను నంటవు. జన్మాదులు దేహవికారంబులే కాని యొకప్పు
 డైన నాత్మకు సంబంధించినవి కావు. అట్లయిన జీవునకు మృత్యును
 వ్యవహార మెట్లు కలిగెనందువేని యమావాస్యనాఁడు చంద్రుని
 కళలు తుయించునేకాని చంద్రుఁడు తుయింపకున్నను చంద్రుఁడు
 తుయించెనందురుకదా. అట్టులే జీవుని విషయంబునందని యెఱుం
 గుము. స్వప్నమునందుఁ దోచు పదార్థము లస్థిరములయ్యును
 నిద్రించు పురుషుఁడు స్థిరబుద్ధిఁజేసి తాను భోగించువాఁడనని స్వాప్న
 విషయములు భోగ్యములని ఫలంబు భోగంబని తలంచుఁగదా.
 అట్టులే యజ్ఞుఁడు సంసారము ననుభవించు. కావున శుచిస్మితా !
 యజ్ఞానమునఁ గలిగి శోషింప మోహింపఁజేయు శోకంబును దత్త్వ
 జ్ఞానముచే నిరసింపుము. అని బలరాముండు భోధింప రుక్మిణీయు
 వైమనస్యంబు వదలి సమాధానపడి యుండె. కొఱి యూపిరితో
 విడువఁబడి శత్రుమర్దితసైన్యండ్లై రుక్మి విరూపకరణంబుస్మరించి వ్యర్థ
 మనోరథుండ్లై కుండినంబుఁజొరక భోజకటంబను పురంగున నివసించె.
 శ్రీకృష్ణుండును వైరులనిజ్ఞించి వైదర్భిని గ్రహించి ద్వారకకరుడెంచె.

ద్వారకాపురంబునవారు శ్రీ కృష్ణుండు భీష్ము కన్యకను
 గ్రహించి తెచ్చుటాలించి యమందానందంబునఁ బొంగిరి. యాద
 వులు శ్రీ కృష్ణవివాహోత్సవంబు పురంబున నెల్లెడఁ బాటింపఁబంచి
 పురంబు నలంకరించి రంత.

సీ. ఏ చాయలను డాయ మృగనాభికాలిప్త

చారువేదీకుడ్య చత్వరములె

యేత్రోనలనుబోవ దృష్ణుదావహరత్న

వారసందానిత తోరణములె

యేవాడలనుజూడ శ్రీవాసఘనసార

వర్ణ క నృకధూప పరిమళములె

యేవంకఁగన భూషణావళీభూషిత

కాంతకాంతాక్రాంత ఘనపథములె

గీ. సకలవీధుల శ్రీహరిజయరవములె
నిఖిలగృహముల మంగళనిస్వనములె
గేహగేహంబునందు నుద్వాహమనఁగ
నగర మలరారె జనమనోనందనముగ.

ఇట్లు పురం బలంకరింపించిరి. అంతః శుభముహూర్తంబున
(శ్రీ) కృష్ణుఁడను.

క. మంగళరవములు మ్రోయఁగ
మంగళసూత్రంబుఁగట్టె మంగళకరయాం
మంగళదేవతగళమున
మంగళమని పాడుచుండ మంగళవతులున్.

ఇట్లు ముహూర్తంబు జరపించి బ్రాహ్మణులకు ముత్తైదువులకు
భూరి దక్షిణ తాంబూలాదు లిప్పింప వధూవరులు వారివలన సాశీ
ర్వచనంబులం గొని రంతః దక్కిన కల్యాణ కార్యంబులు యధావిధి
నడచె.

ఇప్పుడు ద్వారక తొల్లి టికంటె సంపత్సమేతమై శోభాయు
మానంబయ్యె. లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షుండై ప్రసన్నంబై యుండుచోట
నెట్టి కొఱత లేల యుండు ? ఇట్లు కృష్ణుండు ద్వితీయాశ్రమంబు గై
కొని తృతీయ పురుషార్థంబు సార్థకంబు చేయుచు.

ఉ. తీరని మోహభారమున దేవకినూ నుండు భీష్మపట్టితో
వారకక్రీడనల్పె జెలువంబగు వాకల మారుడాకలన్
సారసశయ్యలం ఘనమసారసమంచిత హర్ష్యవీధులం
దోడపునిష్కుటంబులను దోయరుహకర తీరభూములన్.

ఉ. కోకనదంబులన్ లసిత కోకనదంబుల సద్ద్రోధంబులన్
శ్రీకనదంబులన్ రుచిర శీతమయూఖమయూఖపాళిశో
భాకల్పితైక వేదికల భాసురరమ్యవనాంతరంబు లం
దేకమతిం జరించెను రసైకతసైకతచాదుభూములన్.

ఇచ్చావిహారంబుల నాదంపతులు క్రీడించుచుండ ధుక్కిణీదేవికి గపోలంబులు తెల్లనయ్యె. చూచుకంబులు నల్లనయ్యె. నోర జలమూరె. నడవ శ్రమము మీఱె. నడుము బలిసె. వళులు కలిసె. ఈ గర్భిణీచిహ్నములం గని యెల్లవా రుల్లసిల్లిరి. ఒక్క శుభముహూర్తంబున ధుక్కిణీదేవి మారు దన కుమారుగఁ గనియె. ఈతండె ప్రద్యుమ్నుండు.

ఈ బాలుండు తనపాలి కాలుండని సురమదవిఘాలుండైన శంబరాసురుండు నారదుచే విని నిజ మాయాతిమిరజాలంబునఁ దన్ను మఱుఁగుపఱుచుకొని ద్వారక కేతెంచి ధుక్కిణీదేవి వైజనంబుఁ *జొచ్చి తల్లిప్రక్కఁ బరుండిన నా శిశువును హరించి కొనిపోయి సముద్రంబునఁ బాటవైచి నిర్విచారుండై యా క్రూరుండు నీజాలయంబున కరిగె. -

ఇందుఁ బ్రసూతిగృహంబున నున్న మందగమనలు సుందరాకారుఁ గుమారుఁ గానక బిట్ట వాపోయిరి. యాదవులును బలుతావుల దేశంబుల రోసిరోసి కానకరోసి మరలి వచ్చిరి. కృష్ణుం డెఱింగియు నేమియు దెలియని వానివలె నూరకుండె.

అట్లు సముద్రకీలాలంబులఁ † గూలిన యా శాలుని నొక పెనుమీనంబు మ్రింగి యధేచ్ఛ మరిగె. దైవయోగంబున నాకాలంబునఁ దత్ప్రాంతంబున మత్స్యరంబులఁ బట్టాచున్న బెన్దలవలలో వలరాజును మ్రింగిన చేప చిక్కుకొనియె. అమృహామానంబుఁ మీనంబుఁ గని సంతృప్తులై యా ధీవరులు ధీవరులుగావ్రసఁ దమ దేలిక యగు శంబరాసురునకుం గానుకగా దాని శ్రమర్పించి బహు మతులు గొని యేగిరి. శంబరుండును నా యుషంబును సూదకోరులకప్పగించె. వారు మహానసంబునకుం * గొనిపోయి దాని ఛేదించిరి. అంత దాని జతరాంతరంబుననుండి నిజకాతులు దిశాక్రాంతంబులుగ రాకానిశాకాంతు దిసంతులుకొట్టు మోముగల్గి శిశువు వెలువడియె.

* వైజనము = పురుషీలు. † కీలాలము = జలము. * మహానగము = పండ్లయిల్లు.

పాచకులును నబ్బరంబున దబ్బిబ్బులై గొబ్బననబ్బలు శంబరా
సురునకుఁ జూపిరి. మదిరామత్తుండైన యా దుష్టచిత్తుండు తన
ఫాలిమిత్తి యాతండ్ల యని గుర్తింప నేరడయ్యె. అప్పుడు మాయా
వలే యను పేర మాయావేషంబున ననింద్యచరితంబున శంబరా
సురు నింట మెలంగుచున్న రతీదేవి యా కుమారుండు తన మనో
హరుండైన మారుండ యని నారదుచే వినియుంట నా మచ్చకంటి
నే నీబాలు సాకెదనని శంబరు నడిగి యప్పించుకొని కడు హెచ్చరిక
మచ్చికఁ బెంచుచుండె.

ఆ ప్రద్యుమ్నండును శైశవంబు బాల్యంబు ధాటి కౌమా
రంబుమీఁటి నవయావనవంతుడై యస్త్రశస్త్రవిద్యాపారంగతుం
డయ్యె.

ఇట్టి ప్రాప్తయావన్నుండైన యా వనచరకేతనుం గని రతీదేవి
త న్నెఱింగించుకొని సమయం బరుదొంచె నని యూహించి నిరుప
మాన సౌందర్య గాంభీర్యసైర్యధైర్యశీలాది విశేషంబులు మెఱయు
మనసునఁ బుట్టిన వానిపైఁ దనమనస్సునఁ బుట్టిన మరులు నిలుపలేక
శృంగారభావహావ విలాసచేష్టల నతని మ్రోలఁజేయఁ దొడంగె.

నీ. వలుఁద గుబ్బల మీఁదిపయ్యెద జాఁతించు
జాఁతించి సవరించుఁ జక్క నొత్తుఁ
తళతళ మనుగండ ఫలకంబు మెఱయించు.
మెఱయించి తటుకున మఱుఁగు సేయు
ముసిముసి నగవుల మురిపెంబుఁ గడుఁజూపుఁ
గడుఁజూపి భూలతల్ ముడుఁచు ముడిఁచి
కనుతెప్ప లల్లార్చుఁ గడకగట్టఁ దిలకించుఁ
దిలకించి పులకించుఁ గులుకు లొలుక

గీ. లీలఁ గాల్చెట్టియలు రవళింపఁ గొట్టు
దిట్టతనమున నగుచు మో మట్టె చూచు

మఱియుఁ గురులు దువ్వి విరులు సవరించు నెపంబున వెన్నుని

చిత్తజాతునికై బాళి దత్తతిలుచు.

మఱియుఁ గురులు దువ్వి విరులు సవరించు నెపంబున వెన్నుని
కుమారు వెన్నున వక్షోజంబులొత్తు. ముఖంబునఁ దిలకంబుదిద్ది గుప్పు
గుప్పునఁ జెక్కిళ్ళఁ దనివార ముద్దుగొను. శైక తొడగిక్కిను నెపం
బునఁ జుబుకంబున నొత్తిపట్టిన పైటకొంగు ప్రమాదంబునఁబోలె
జాటవిడిచి మరల నటపైఠుగ సవరించును.

ఇట్టి చేతలంగని రోతలుపుట్టి చిత్తజాతుఁ డొక్కనాఁ డ
మృతకాశినిం గని.

ఉ. పెంచితి విన్నినాళ్లుగను బ్రీతిని మాత యిదేమి సేత? నే

డించుక యేని భీతి గణియింపక కాముకరీతి నీతిఁ జా

లించుచు సాముఁబెంచి తేదలేదె వివేక విచారమింత? నక

గాంచవో? నీ కుమారుఁడనుగానొ నిజంబుగఁ దెల్పుభామినీ.

ఉ. మానిత సద్ర్వతంబులను మానక యెప్పు నొనర్చుచున్ననో

మానసి మానసంబునను మా ముద మందుదు సోధ్యవంచు స

మ్మానముతోడ నిట్టియెడ మానము నానయుఁ దూల నిస్సితో

యానొకొ యీలునెంచు మగనాలికి నీ వెలయాలి పోడుముల్.

మ. తగదమ్మా సుతు తోడిసంగమునకై తర్షంబు; పాపంబుసే

తగదమ్మా; సరివారువిన్న వసుధం దర్పించి నవ్వంగ రో

తగదమ్మా మఱి జీవితంబు మరియాదా చూడవా నాదు మా

త గదమ్మా పయి నీకుమారుఁడనుగాదా యమ్మ చింతింపుమా.

అనిన రతీదేవియుఁ * గుమారా! నీవు నాకు మారుండవే

కాని కుమారుండవు. కావు. మన పూర్వవృత్తాంతము వినుము.

జటభి నని తలంపకు. కాంతా! తొలిజన్మంబున నీవు నా కాం

_____

* కుమారా = మన్మథుఁడా! జటభి = అసతి. ఇతి 'దేశ్యము. అవధారు

వసనాభియందువలె నిందును వర్గయుక్తు కానం బడెడి.

తుండవగు కంతుండవు. : నేను నీ కాంతను రతీదేవిని. ఏ కాంతం
బునఁ గాననాంతరమునఁ దపోనిష్ఠాతాంతుండగు త్రిపురాంతకు
తపంబుఁ జేయుప్రతాంతంబులఁ గురియించితివి. దాన గౌరీశాం
తుని స్వాంతంబు భ్రాంతంబగుటయు. రోమాకాంతుండై నిమ్న
లలాటనేత్రాంతజ్వాలకు బలిగ్రావించె. అంత నే నెంతయుఁ బ్రా
ర్థింప సదయాంతరంగుండై మఱుజన్మంబున నీపతి నీకు మూర్తిమంతుండై
లభుండగు. అంతవఱకు నీకుమాత్రము గోచరించుచుండుఁ గావున
నీకు వైధవ్యంబులేదు పొమ్మని వచించె. ఆవల నారదుండు నా పరి
తాపంబు వీక్షించి దయాఘండై నీవు ద్వారకావాసులైన రుక్మిణీ
కృష్ణులకుం బుత్రుడవగుదు వనియు నీ శంబరుండు నిన్ను హింసింపఁ
గోరి శంబరనిధిం బాఱవైచుననియు నది యొకమీను మ్రింగుననియు
జాలరులు దానిని వీని కిచ్చెదరనియు నంధుఁడై జీవయుక్తుండవై నీవు
వెలువడుదువనియు నంతవరకు నీవు వీనియింట మాయావతి యనుపేర
ఘాటువేషంబున వసింపుమనియు యావనవంతుండవైన నీచే నీలోక
కంటకుఁ జంపించి నిన్నుంగొని మరల ద్వారకఁ జేరుమనియు బోధిం
చెఁగావున నింతకాలంబుగ నీక్తై వేచియున్నదాన.

ఉ. కానసురారివేగ జముఁగానఁగఁ బంచి భవజ్జవంబులం
గానఁగఁ బోవుఁగొప్పు నినుఁ గానక నీతలిదండ్రు లెంత శో
కానల దహ్యమానులయి యక్కట కుందెదరో మనంబునన్
మానుష నీతిగాదె యనుమాన మిఁకేటికి నీదు బోఁటికిన్.

క. కొడుకండు ప్రక్కలోఁ జను
గుడువఁగ నెవ్వండా గోడు గుడువంజేసెన్
దడయక యని మిడుకుచు వెత
గుడుచుచు నీతల్లి యెంత గుండెడి నొక్కొ.

క. క్రేపును బాసిన గోవనఁ
బాపండగు నిన్నుఁ బాసి పటుదుఃఖముచేఁ
దాపముఁ జెందదె కుందదె
రూపరి నీతల్లి ముతుండు రూపతె ననుచున్.

అని హరితనయునికిఁ దన యునికి సర్వంబు నెఱింగించి నిజ
పితృదత్తంబగు సర్వమాయావినాశిని మహామాయ నెఱింగించి సర్వ
సాధనంబులు సమకూర్చి యిచ్చినఁ బ్రద్యుమ్నుడును శంబరా
స్తురుం బవరంబుచక్రుఁ జీరి యతని వధించె.

తనల నా నవలామిన్న యా వలతేని యోగబలంబున నెత్తి
కొని గగనమార్గంబునఁ జని ద్వారకంగని రుక్మిణీశుద్ధాంత సాధం
బున డిగియె. అవరోధవధూమణు లా బిభౌకవతిని దాని
చెంగట నున్న జలదగాత్రు జలజదళ విశాలనేత్రు శృంగారరస్యైక
పాత్రు జయంతవసంత జైత్రుఁగని యబ్బురపాలు వెఱపాలు గుబ్బ
తెల్ల నిబ్బరంబు చెడి తబ్బిబ్బలై గొబ్బున రుక్మిణి కడకుం బరువు
వాటువారును ఈ బొమ్మలవలె నిలఁబడువారును మూలమూలం
నొడుగువారును గుసగుసలు పోవువారు నైరి.

ఈ వింతవార్తలు క్రిణీకాంత విని యచ్చోటికి వచ్చి చూచి చన్ను
దోయిచేప సంభ్రమ దైన్యంబులఁ దోడివారలతో నిట్లనియె.

చెలువలారా! నిండు జాబిల్లి వెల్లం బోవఁజేయు నెమ్మోముఁ
దమ్మియుఁ దమ్ములకనుంగుఁ దమ్ములైన కన్నులును, గన్నులవింటివాని
మార్పడఁజేయు రూపును, గల యీ కుమారుం డెవ్వఁడో కదా?
ఏ భాగ్యవతి తన కడు పాటసివోవకుండ నీతనిఁ గని సార్ధక జన్మ
యయ్యెవో, ఏకాంతుఁ డీకాంతు నేకాంతయందుఁ బుత్రునిఁగాఁ బడ
సెనో, ఈతనిచెంత నీ యింతి యెవ్వతెయో, వీరిట్టివారని చెప్పఁ
గలవా రిందెవ్వరు లేరుగా. వీనినిఁ జూడంజూడ నీతని చరిత్రం
బెఱుఁగ మనంబువ్విఱు లూరుచున్నది. అదియేమో కాని సఖు
లారా! వీనిఁ గన్నదిమొదలు నా తొలిచూలు కుమారుఁ గన్న
యట్టులయ్యెడు. అయ్యో నా కంతటి భాగ్యమా. పురుటింట నా
పోదిగిట నుండఁగానే యే పాపియో నా పాపనిఁ జనుఁ గుడుచు
వానిని హరించి కొనిపోయెను. నాఁటినుండి నేటివఱకు వానిజూడ
తెలియరాకున్నది. వాఁ డేపుణ్యాత్మురాలిచేనైనఁ జిక్కకుండునా?

ఏనుకృతవతియైనవానిని రక్షింపడా. అక్కలారా ! వాడు నాకుఁ దక్కకుండినఁ బోసి. అమ్మయని నన్నెఱుంగకుండిన మానసి. ఎందైన వాడు జీవించియుండిన నంతియ చాలు. ఆ వార్తయు నెఱుంగ రకున్నది. కారతలారా! నా రూపు గొన్నమారుఁడగు నా కుమారుఁ డింతడాఁక బ్రదికి యుండెనా, రూపవిలాస వయోగరి మంబుల సం దేహము లేక యింతవాడై యుండును జగడీ. మంద గమనలారా! నన్నొక సందేహము బాధించుచున్నది. వీడు నా కొడుకే యగునేమో. అటుకాదేని నా ప్రాణేశు మొక్కట్లు వీనియందుఁ గానరాఁ గారణంబేమో. అంతియ కాదు. వీనిఁ గన్నదిమొదలు చనులు చేపుచున్నవి. అని సందేహంబున నురి యాడు డెందంబున వీడు నా కొడుకే యని కౌగిలింతునా కాకున్న సవతులు కేలిసేయుదురేమో కాదని యూరకుందునా మనం బూర కుండ కున్నది యని వితర్కించి ముం దడుగు వెను కడుగుగ నుండ నవ్వార్త విని కృష్ణుండు దేవకీవసుదేవులతోడ నయ్యడ కరుదెంచి సర్వం బెఱింగియు నేమియు నెఱుంగనివానివలె నుండె. అంత నారదుండు వచ్చి శంబరుండు పురుటింటియంద కుమారుఁ గొని పోవుట లోనగు నుదంతంబు సాంతంబుగ వినిచినఁ జచ్చిన బిడ్డఁడు మరల బ్రదికెనని యందఱు సమందానందంగన నోలలాడిరి. రుక్మిణి యు నందనుఁ గౌగిలింతుకొని యూనందాశ్రుల సతని శిరంబు దడుపుచు నిట్లనియె. కుమారా! నిన్నుఁ బాపపు రక్కసుఁడు సముద్రమున నై చెనా? ఎన్నాళ్లయెరా నాయనా నిన్నుఁ జూచి. ఎట్లు బ్రతికితివి. వాని నెట్లు వధించితివి. ఎంతపుణ్యాత్మరాలనో మరలఁ జూడంగంటిని. కోడల! నీవు నాకుఁ గోడలివిమాత్రము కావు. నాకుఁ బ్రథమపుత్రభిక్షు నిచ్చిన తల్లివి. నీవలననకదా నా కొడుకు జీవించి రాఁగలిగెను.

అని సంశోషించి కొడుకును గౌగిలింతుకొని కోడలిగుణంబుల స్లాఘించి వినోదించుచుండె.

ప్రద్యుమ్నుండు శంబరానురు నిటఁ బెరుగుచున్న సమయంబున నిటరుక్మిణీదేవి చారుధేష్టుండను రెండవ కుమారుఁగనెఱుఁగెను.

—♦ స్యమంతకొపాఖ్యానము ♦—

ఇంద్రా! సత్రాజితుండనువాడు కృష్ణుడు తనస్యమగ్న
తకమణి సపహరించెనని యపవాదంబుఁ గల్పించి యది యసత్యంబని
స్పష్టపడుటయుఁ దన పాపంబునకుఁ గ్రాయశ్చిత్తింబుగ నా
మణియును దన కూతు సత్యభామను నాయనకు సమర్పించె. ఆ
చరిత్రంబు సవిస్తరంబుగఁ జెప్పెద వినుము.

సత్రాజితుండనువాడు పదునొకొండు దినములు సముద్ర
తీరంబున సూర్యునిరాధించిన నద్దేవుండు వేలు మూర్తి ధరించి
సౌమ్యాకారంబున నతనికిఁ బ్రత్యక్షంబయ్యె. సత్రాజితుండును
భాస్కరు నుద్దేశించి దేవా! నీవు నీ నైజ తేజంబున గోచరించిన
నేనెట్లు నిన్నుఁ గనుఁగొనఁ గలవాడననిన నయ్యర్కుండు తన
మెడనున్న స్యమంతకమణిని నతనిమెడ వైచిన రత్నసీనుండగుట
సౌమ్యతేజంబునఁ గ్రాలు నద్దేవుఁ దేటిచూచి సత్రాజిత్తు స్తుతించె.
మార్తాండుండును వరంబుఁ గోరుమనిన నమ్మణిని దానంబుగఁ గోరె.
రవి యద్దాని నతని కొసంగి దివంబున కరిగె.

సత్రాజిత్తామణిని మేన ధరించి ద్వారకానగరంబుఁ జొచ్చి
పురవీధులఁ దన గృహంబునకుం బోవుచుండ మిఱుమిట్లు గొలుపు
దాని కాంతులచే దుర్నిరీక్షుండైన యతని లక్ష్మింపనేరక పౌరులు
కృష్ణుం డాసి యిట్లనిరి.

దేవాదిదేవా! సాష్టాంగ నమస్కారంబులు. ఇంద్రాణీ వాణీ
శర్వాణీ వల్లభులు భవత్పాద సందర్శన వందనాపేక్ష యిందగుదెంచు
చుండురుగదా! నేడు వాఁడెవ్వఁడో కాని పురవీధులవెంట నరు
డెంచుచున్నవాడు. వాని తేజంబు దుస్సహంబై తేటి చూడరా
కున్నయది.

అని యాడిన యమ్మాధుల మాటలు విని నవ్వి కృష్ణుండు
వచ్చెడివాడు మణిసమేతుండైన సత్రాజితుండుగాని సూర్యుండు

గాడని వచించె. సత్రాజితాండును దన గృహంబునకుఁ బోయి దానిని బ్రాహ్మణ్యోత్తములచేఁ బూజాగృహంబునఁ బ్రతిష్ఠింపించె. ఆ మణిప్రభావం బర్చుతంబు. అది ప్రతిదిన మెనిమిది బారువుల బంగార మొసంగుచుండు. అది యెంగుఁ బూజింపఁబడుచుండు నందు దుర్భిక్ష మారీముఖాది వ్యాధులు నశుభంబులు పొసంగవు. మాయావులగు ఖలులును దక్కరు. అట్టి మణి నొక్కనాడు కృష్ణుండుగ్రసేనున కిమ్మని యడిగిన లోభియగు సత్రాజిత్తోసంగఁ డయ్యె. రాజా! యథాశక్తులకు గురుననియు బంధుననియు దలపు కలుగునా? భగవంతునకు నివేదింపక జేసినైన ననుభవించువాఁడు కాలాంతరంబున నైసఁ గీష పొందక మానఁడు. ఎట్లగుచుని తరువాతి కథ వినుము. ఒకనాడు సత్రాజిత్తు తమ్ముడు ప్రసేనుడనువాఁడు మణిని గంతంబున ధరించి హయాయాహండ్లై వేట్లకై యడవికిఁ బోయె. ఆ మూఁగుం డశుద్వియై దానిం దాఁకినఁ గీష మూడు నని యెఱుంగును. ఇట్లు ధరించి యతం డడవులఁ గ్రుమ్మరుచుండ నొక సింహము వానిపై పడి గుఱ్ఱంబుతోడ వానిని వధించి మణిని గొనిపోవుచుండ బాంబవంశుని నొక సింహమును సగహరించి మణిని హరించి కొనిపోయి బాలునకుఁ ద్రీణ కందుకముగ నొసంగె.

ఇక్క డ ద్వారకయగుచు దన యనుజాంప మరల రాకుండుట చూచి సత్రాజిత్తుండు మణికి కృష్ణుండు తన తమ్ముని జంపెనని చెప్పకొన సాగె. ఆ మాటయు కర్ణాకర్ణిగఁ గృష్ణుని వీనులంబడియె నిష్కారణంబుగఁ దనకుఁ దాపరించి తారసిల్లు సయ్యపవాదంబుఁ బాపుకొనఁ గోరి కొందఱు పౌరులగ నోడకొని కృష్ణుండు ప్రసే నుండు పోయిన మార్గముం బట్టిపోయె. ఇట్లు పోయిపోయి యొకా నొక కాననంబునఁ బ్రసేనుండును వాని గుఱ్ఱంబును దానికిఁ గొంత దవ్వన సింహంబును జచ్చి పడియుండఁ గని యచ్చటి యడుగుట జాడఁ బట్టిపోవ నది బాంబవంశుని గుహ ముంగలకుఁ దీసికొనిపోయె. కృష్ణుండును మీరందఱి కింకరులయింపని గుహ వాకిటిఁ గోడివారి నెల్లర నిలిపి తా నొక్కఁడై యుచీకటి గుహలోనికి బోయి

యందు బాలుని యొద్దనున్న రత్నముల గాంచి పారిప నెంచి
డాసిన బాలుని దాదయు వింత మనుష్యునిఁ జూచి భయపడి యట
చివరతానంద * నందనుఁడు పరులైచి పొసఁగిరించుని గుర్తింపనేరక
యెన్వొకో ప్రాకృతపురుషుఁ డని పొలచి కృష్ణునితో యుద్ధము
సేయఁ దొడంగె. ఇట్లు మాంసమున్నకై పోయి పుగలనఁగె యదువిధి
నందనులు పదు నెనిమిది దినములు తెఱపితేక గీనగలు రణంబొన
ర్చిరి. అందు వజ్రసమంబులైన కృష్ణ ముష్టిఘోషముల నొచ్చి గత
సత్త్వంజై మేనెల్లఁ దడియ భల్లు కేశ్వరుఁ డిన్ని దినములు నా
యెదుర నదరు బెదరులేక నిలిచి కలస నన్ను నొప్పింపఁగల వీరు
జెవ్వండని యోజించి యెఱింగి యిట్లనియె.

—♦ జాంబవంతుండు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట ♦—

దేవా ! నిన్ను సమస్త భూతంబులకుఁ బ్రాణంబులకు నోడస్సును
వేగ బలంబులునైన పురాణ పుగుషుగడపుఁ బ్రభువిష్ణుగడపు నధీశ్వ
రుండవునగు విష్ణువుఁగా నెఱింగితి. నీవే మహాబాహి పృథ్వీవ్యుతగబ
లైన తత్త్వములకు స్రష్టవు. సృజ్యంబుల కుపాదాన కారణంబవు నీవ.
వర్తమాన పదార్థములకెల్ల నాశము కలిగించువారి కీశుడవు నీవ.
జీవాత్మలకు నంతర్యామివైన పరమాత్మవు నీవ.

భవద్విరోధార్థంబ జగత్సృష్టిస్థితి సంపదరంబులు గావించు
వండ్రు. దుఃఖజలపూర్ణంబైన సంసారసాగరంబున మునిగి తేలు
జీవులఁ గనుట నీకు విరోధంబగునే. కొండలు ప్రపంచము మీఞ్చ
యండ్రు. సత్తునుండి యసత్తై యుత్పత్తియగు. అనాదకర్మవాసనా
బలంబునఁ బ్రకృతివశులై దుఃఖించు జీవులయగమఁ గరుణించి వారి
నుద్ధరింప నెన్నియే పోకల. బోవుచుందువు. పుట్టువులేని నీవు బహు
విధంబుల జనింతువు. నిమిషమాత్రంబున సంకల్పబలంబున ననేక
కోటి బ్రహ్మాండంబులఁ గల్పింపను హరింపను సమర్థుండవగు నీవు
మహాసుర సంఘంబు సంహరించుట నెపంబుగఁగొని దర్శనమిచ్చి

* శతానంద నందనుఁడు = బ్రహ్మకొడుకు జాంబవంతుఁడు.

భక్తజ్ఞానాంధా పూర్తి గావింపఁ బ్రాకృతపురుషరూపంబుధరింతువు. గుప్తమహిముండవైన నిన్ను నజ్ఞులు మనుష్యమాత్రునిఁగ నెఱుంగుదురు. తత్త్వజ్ఞులు యధార్థంబెఱింగి నేవించి మృత్యువనుండి తరింతురు. ఎఱుకయు భవత్కృపాలేశంబునఁ గలుగుచుండును. దేవా ! కౌసల్యాగర్భశుక్తి ముక్తాయమానుండవై పితృజ్ఞ మిషగాఁగొని లోకకంటకుల నెల్ల వధించితివి. ధర్మరక్షార్థంబు జనించి శివధర్మ భంగంబు గావించితివి. జనకసుతాది రహితుడవయ్యు జనకసుతా సహితుడవైతివి. ధర్మోద్ధరణంబుగావించు నీవు జనకసుతను, ధాతృ కన్య నెల్లు వరించితివో. బ్రాహ్మణరక్షాదీక్ష వహించియు బ్రాహ్మణ తపఃఫలంబు విధ్వంసంబు గావించితివి. ఖరదూషణాలాప విముఖుండవగుట ఖరదూషణ హననంబు సముచితంబ. దుష్ట సాంగత్యంబు హానికరంబని బోధింపఁగదా లంకాపరిభ్రామమానుడైన సముద్రుని శాతబాణకిణముద్రితఁ గావించి బంధించితివి. సత్సహవాసంబు శ్రేయస్కరంబని తెలుప హనుమన్ద్విత్రు మిత్రసుతు నేలితివి. నీ సౌశీల్యంబు ప్రకటింపఁగదా శిబశివరగృధ్రవానర భల్లూకంబులతో నెయ్యంబు గావించితివి. నీ దయ యపూర్ణకుక్షి యగుట నెఱింగింపఁగదా చేతనా చేతనంబులకును మోక్షం బొసంగితివి. రాతిని నాతిగఁజేసిన నీవు నాతికి ముఖభంగంబు గావించితివి. అట్టి జగన్నాథుండును మన్నాథుండును నగు శ్రీరామమూర్తివి నీవేకదా. నీవేకదా నాఁడు నేఁడును ధనుర్భంగంబు గావించితివి. నాఁడును నేఁడును మృతశిశువుల బ్రతికించితివి. నాఁడును నేఁడును గోపాలకుండవైతివి. నాఁడును నేఁడును నధ్వర రక్షకుండవైతివి. ఇంతయు నెఱింగియుఁ బశుబుద్ధిఁజేసి ప్రమాదవశంబున నశార్థం బొనర్చితి. ఊమింపుము.

అని సవినయంబుగఁ బ్రస్తుతించినఁ గృష్ణుం డాభక్తుని శరీరంబు శంకరంబగు తన కరంబున నిమిరుటయుఁ గాయంబు గాయంబులు మాని యెప్పటియట్లు జనసత్త్వంబులఁ గూడియుండె. ఇట్లు కోలుకొనిన నతనింజూచి శ్రీకృష్ణుండు మేఘగంభీర భాషణంబుల

నిట్లనియె. జాంబవంతా! యా మణిని నేనపహరించితి నని పుట్టిన బోకాపవాదంబుఁ బాపికొనుటకు నీ గుహకు నచ్చితి. నీ వీమణిని నా - కొసంగి నిందఁ బొపుమనిన ఋక్షేశ్వరుండును నా తనము జాంబవతియను తన కన్యకామణిని మణిని యదుకులమణికిచ్చె. ఇట్లు రత్నంబును గన్యారత్నంబును బరిగ్రహించి భగవంతుండు పునరావృత్తి రహితంబై సముక్తిపదం బతని కొసంగె.

అట దరీముఖంబునఁ గాచియున్న జనులు పండ్రెండు దినం శులయుక్త గృష్ణుండు రాఁడు లోన మడిసెఁగాఁబోలునని తలంచి దుఃఖార్తులై పురపురఁ బొక్కుచుఁ బురంబునకుఁబోయి యూ వార్త యమవృద్ధులకుఁ దెలిపిరి. కృష్ణుండు మరల రాఁడ యె నని దేవకీ ననుదేవులు కుక్కిరి లోనగువారు బంధువులు విలపింపసాగిరి. తోకులు సత్రాజిత్తును నానావిధగబులఁ దిట్టి కృష్ణునకు మేలుగూర్పు మని దుర్గాదేవిం బూజించిరి. - దుర్గయు శ్రీకృష్ణుండు సుఖంబుగ మణితోఁ గన్యామణితో వచ్చునని వారికిఁదెలిపె. ఇంతలో నిగతి చెంత నరుదేర మణిని గంరంబున ధరించి కృష్ణుండు సుగంబుఁడొచ్చె. ఆయనఁ గని మృత్యుఁడై సవాఁడు పునరాగతుఁడై నట్లు తెల్లరుఁ బెల్లుగ నుల్లసిల్లిరి.

శ్రీకృష్ణుండును రాజసభయందు నా మణివృత్తాంతంబంతయుఁ దెలిపి ధానిని మరల రాజసమక్షంబున సత్రాజిత్తున కిచ్చి యథావిధి జాంబవతిని వివాహంబై సుఖంబుఁడె. ఈమె కుమారుండు సాంబుండు.

సత్రాజితుండును నిష్కారణంబుగఁ గారణపురుషుపై నింద మోపితి నని సిగ్గుపడి తలవంచి తనపాపంబునకుఁ తానే పరితపిం చుచు నింటికిఁబోయి చింతాకులితస్వాంతుండై బలవద్విరోధంబు పాటిల్లే. దీనిఁ దరించు మార్గంబెద్ది? ఎట్లు తన్నుఁ గృష్ణుండు తుమించు! ఏమిచేసిన జనులు తన్ను నిందింపకుదురు? ఛీ! నే నెంత మూఁడుడను. ఎంత దీర్ఘలోచన లేనివాఁడను, ఎంతటి ధన

లోభిని. పాపులపాపంబులఁ బాపు శార్దూచాపుష్పైఁ బాపంబు తేరకు వక్కాణించితి. ఈ పాపంబు దొలఁగుటెట్లు? దీనికిఁ దగిన ప్రతి విధానంబు మఱేదియును లేదు. ఈ రత్నంబును స్త్రీ రత్నంబైన నా పుత్రికను శ్రీకృష్ణునకిచ్చి శరణువేడుట సమంజసమార్గంబని నిశ్చయించి సత్రాజిత్తుమణిని దనకూతురగు సత్యభామను నాయన కొనఁగె. శ్రీకృష్ణుండును శీతాదార్యరూప భామయగు సత్యభామను యధావిధి వివాహంబై సత్రాజిత్తుతో నిట్లనియె. అయ్యా! మా కీ కన్యకారత్నంబు చాలును. నీ రత్నంబును నీవ కొనుము. నీవు సూర్యు నారాధించి పడసినివి. కావున నది నీయొద్దన యుండుట న్యాయంబు. కావున నీవ యది యుంచుకొమ్ము. ఫలము మే మనుభవించెదము. అని స్యమంతకంబును మరల సత్రాజిత్తున కొనఁగె.

ఈ సమయంబునఁ గుంతీదేవియుఁ బాండవు లేవును వారణావతంబున లక్కయింట దగ్ధులైరనువార్త వచ్చిన వాస్తవార్థ మెఱింగి యు దానిని బయలుపుచ్చ రాకుండుటచే నెఱుంగని యట్లు నటించి మాయామానుష విగ్రహుండు బలరామునితోడఁ గుల్చితకార్యంబులు దీర్చ హస్తినాపురంబున కరిగి. తమతో సమానదుఃఖులైన భీష్మకృప విదుర ద్రోణగాంధారులఁ గని యాహా యెంత కష్టము ఘటిల్లె నని యూవిషయంబులు ముచ్చటించుచుండె.

అక్కడ ద్వారకయందు రామకృష్ణులు లేనిసమయంబుఁ గని యక్రూరకృతవర్మలు శతధన్వునితో నోయీ సత్రాజితుం డెంత ద్రోహముచేసెఁ గంటివా? తన పుత్రిని సత్యభామను మన కిచ్చెద నని చెప్పచుండి కృష్ణున కిచ్చెను. ఇప్పుడు రామకృష్ణు లింట లేరు గదా నీవేల యా మణిని హరింపరా దనిన సప్తపాత్తుండు సర్థ రాత్రివేళఁ జని స్త్రీలెల్ల విలపించుచుండఁ గటికవాఁడు పశువునుబోలె సత్రాజిత్తును జంపి మణిని నపహరించికొని పోయెను.

సత్యభామయు దిక్కులేని దానివలెనై హతుడైన తండ్రిని జూచి దుఃఖాతి కేకంబున హాతండ్రి యని విలపించి మూర్ఛవోయి లేచి దిటంబు తెచ్చుకొని జనకు కలేబరంబును దైలద్రోణియందుఁ బరిలంబునేసి హస్తినానగరంబునకుం జని విదితార్థుండైన కృష్ణునకు సర్వవృత్తాంతంబు వినిచె. రామకృష్ణులును లోకవిడంబరార్థంబు హామెంతకష్టము సంభవించెనని నగచిరి. కృష్ణుం డన్నతోడను భార్యతోడను మరలి ద్వారకకు వచ్చి శతధన్వు వధించి మణిని గ్రహింపఁ దలపెట్టె. ఆవార్త యెఱిగి శతధన్వుండు భయపడి కృష్ణుతోడ యుద్ధంబునకు సహాయుండవు కమ్మని కృతవర్మ నడుగ నతం డిట్లనియె. సపరివారంబుగఁ గంసుహింసించి జరాసంధుఁ బదనాథు మాన్లు పాఞ్చదోలిన రామకృష్ణులతో నెవ్వఁడు బుద్ధిమంతుండు విరోధించుఁ బొమ్మనిన నతండట్లె యక్రురు సాహాయ్యంబు కోరిన నతం డిట్లనియె.

ఎవ్వండు జగన్నిర్మాణ పోషణశోషణకార్యంబు లొనర్చు, ఎవ్వని మాయచే మోహితులై జనులాయన సృష్ట్యాదికార్యంబులు తెలిసికొనలేరు. ఏడేండ్ల బాలుడై యెవ్వఁడు గోవర్ధన పర్వతం బును బాలుఁడు పుట్టగొడుగువోలె నొక కేల నెత్తె. అట్టి యద్భుత కర్ముండును భగవంతుండును ననంతుండు నాదిభూతుండును గూటస్త్తుండును బరమాత్ముండును నగు కృష్ణునకు సమస్కారంబు లొనర్చు వాడనేకాని తిరస్కారంబొనర్చి యాయనతోడ నిగ్రహించువాడను గాను బొమ్మనినఁ బ్రత్యాఖ్యాతుండై శతధన్వుం డట్లైన నీ మణి నీయొద్ద నుంచుకొమ్ము మరలవచ్చి గ్రహించెదనని యాయన యొద్దనుంచి దినమునకు నూఱు యోజనంబుల పోఁగల నదిగల విజ్ఞాతహృదయ యను గుట్టింబునెక్కి ద్వారకవిడిచి పరువెత్తె.

రామకృష్ణులు గరుడధ్వజంబెత్తిన రథం బధిరోపించి యా గురుద్రోహిని వెన్నంటి వేగంబునఁ బోయిరి. శతధన్వుండును మిథిలా ప్రాంతకాంతారంబు నంతికంబునఁ దురంగంబు డస్సిపడిన దానిని విడిచి రిత్తక్కాళ్లఁ బరువెత్తఁ గొడంగె. కృష్ణుండును బోకు

పోకుమని చెక్రంబున నతని శిరంబు ఖండించి యతని వస్త్రంబుల మణిని మెరుక నది గానరాదయ్యె. ఆ వార్త రామున కెఱిగించిన నాయనయ. వీడు మణి హరించుట నత్యగము. అది వాని యెద్ద గాక మఱి యెందుండెగలను? నేను దాని నాశించెదనని నిపులొభివై ధనాశచే బొంకొడుచున్నాడవు. ఛీ నివేటి తమ్ముడవు, తమ్ముడవని నిన్ను ఊమించితి. చాలుజాలు నీ పొత్తు. ఇంక నిన్ను వలదు. యాదవులును వలదు. నా గతి కొలది నేను బోయెదఁ బోపొమ్ము మొగంబునఁ గంటువెట్టుకొని చేరువనున్న మిథిలకేగి యగు జన కునిచే బూజితుండై పనుమూడు సంవత్సరములు సుఖింబుండె. అర్థ మెంత యనర్థకరమో గంటివిగదా, బలరాము సంతటివాడు కృష్ణు సంతటివానిఁ దేరకు సందేహించినచో నికఁ బ్రాకృత జనంబుల నేమనవలయు. ఈ కాలంబునంద భీమునిపై ద్వేషంబున దుర్యోధనుఁడు బలరామునొద్ద గదావిద్య నేర్చి కుశలుండయ్యె. కృష్ణుఁడును నీ నూతనాపవాదంబునకుఁ జిన్నుండై ద్వారక కరిగి శత ధన్వం జంపుటయు మణి లేకుండుటయు సత్యభామ కెఱిగించి మరణించిన మామగారికి సపరక్రియలెల్ల జరిగించె.

—♦ అక్రూరుండు న్యమంతకమణిని సమర్పించుట ♦—

అంత శతధన్వంబు హనుండగుట విని యన్రారికృతవర్మలు సత్రాజిత్తును రాము సెరిపించితిమని కృష్ణుండు తమ్ము దుఁజించునో యని భయపడి యుండు పిరిది యెఱిగిని పోయిరి. అక్రూరుండు ద్వారక విడిచిపోవుటచే దను కాధివ్యాధులు నై వికళాతిక బాధలు కలుగుచున్ననని లోకు లొండొరులతో ముచ్చటెంపఁ జొచ్చిరి కాని ముందు కృష్ణుండుచేసిన చర్యలను నమ్మనొద్దనున్నచోట రోగిము లెట్లు వచ్చుననియు సప్తమరులు తలంపఁచెరి. తొల్లి కాశీనగరంబున వర్షంబు లేకుండుటతఱి గాశింబు శ్వసకుండనువానిఁ బిలిపించి తనతనయ గాందిని నిచ్చి వివాహంబుఁ గావించె. శ్వసకుండు కాశిఁ బ్రవేశించినంతమంత్రన వర్షంబు కురిసె. ఆ గాందిని

శ్వేతబుగ్గలతనయుఁడ క్రూరుఁడు. తండ్రి యట్టి ప్రభావంబుగలవాఁడు. ఆతఁడున్నచోట మర్రికి కాయమరిమారీత్యాదు లెవ్వియు నుండవు. అని మునుచున్న కృష్ణుని కెఱింగింప విని కృష్ణుఁడు నగి యిది మణి తొలగిన నోషంబుగాని యక్రూరుఁడు లేని దోషంబు గాదని వారి కెఱింగించి దూతల నంపి యక్రూరుఁడనించి యతనిఁ బూజించి సైచుకకలెల్ల వచ్చిని యఖలచిత్తజ్ఞుండైన హరి నవ్వుచు నిట్లనియె.

దానవతీ! శతధన్వుఁడు నీయొద్ద మణిని దాపనిచ్చుట మున్నే యెఱుంగును. సత్రాపితుఁడు పుత్రహీనుండౌట నతని పుత్రికలు తండ్రికిఁ బరలోక క్రియలు గావించి ద్రవ్యమును ఋణమును బంచుకొనుచున్నారు. స్యమంతకంబు నునికి తెలియరాకుండుటచే మాయన్న నన్ను కమ్మక నేను హరించితి నని నాపై నలుక వహించి యున్నవాఁడు. నీవు దానిని నలుపురికిఁ జూపి బంధువులకు మన శ్శాంతిని గలిగింపుము. నీయజ్ఞంబు లవిచ్చిన్నంబుగ నెఱవేఱు గాక యని మంచిమాటలు చెప్పిన నక్రూరుండును దన వస్త్రంబున ముడిచిన దానిని సూర్యునివలె వెలుంగుదానిని స్యమంతకమణిని నలుపురియెమటఁ దీసి హరికిచ్చె. దానిం జూచినంతమాత్రమున నాతండ్రిస్వత్వము గావున నిది నా ద్రవ్యమని సత్యభామ దలఁచె. నేను బెద్దనగుట నాదియని కృష్ణుండు నిర్దోషియని యెఱింగించి బంధువు లాహ్వానింపవచ్చిన బలరాముండు తలఁచె. కృష్ణుండును దానిని బంధువులకెల్లఁ జూపి యపవాదంబుఁ బాపుకొని తన చేతు లార మరలదాని నక్రూరుని కొసంగి యిట్లనియె. అయ్యా! యీ దిన్యరత్నంబు నీయొద్దన యుండుఁగాక. దీని నితరులు భరింప సమర్థులు గారు. అరాచారులయొద్దనుండి మైల సోకిన నిది యనగ్ధకహేతు కంబగుఁ గావున దీనిని భరింపనీవే యోగ్యుండవు. అనిన నప్పలు కెల్లరు సంతసించిరి.

విష్ణుప్రభావ ప్రకాశంబై పాపహరంబై సుమంగిళకరంబైన యీ యాభ్యానంబు విన్నవారును జదివినవారును స్మరించువారును ముష్కర్తయుఁ బాపంబును బాసి మనస్సమాధి నొందుదురు.

బాంధవాహూతుగైవై బలరాముగఱు మిగిలనుండి బూర్వకరఁ జేరిన కొన్నాళ్ళకు స్రువమగును సునపుత్రుఁ డ్రావణి నెట్లునున కీయఁ దలచి పాండవులు లాంకెనగ్గిరి బాహు గలుగు సాంసిరిని విని నగచి స్వయంవరంబుఁ జాటిరి. అచట రావణశృంగుల ప్రాప్త్యముచూచు భేష్ట సాంజనాత్యకిన్పునొల్ల డ్రావణి పరిస్థితి గల్గె డ్రావణిపుత్రం బునకుఁ జని యతినిచే నభ్యర్చింపఁగై రాజ్యంబుండులని సెప్పెను గూర్చుండి యత్సంజుం దలకలచుచుండెరి. అప్పుడు బ్రాహ్మణసముఠా హములో నివురు గప్పిన నిర్భయోశమున్న పాండవులను గృష్ణులను బలరామునకుం బూప సతింపఁచు నుద్దండె.

స్వయంవరావళికి న కలహంబు లగుటకు ముఱుగిను రాజు లోకంబు నెల్లఁ జూచి భృష్టసృష్టముల డెల యంతఃకలహాన వ్రేలాడు మత్స్య యంత్రంబు, ఇది విల్లు, కువె డ్రుంగునఁ బెట్టులులు. ఈ విల్లు మోషెట్టి యీ గోనునిఁ బెట్టు నెన్నఁ ట సుసృష్టయంత్రంబుం డగవ్రేయు నప్పీరుండె నా చెలియులు డ్రావణికి నరుండని తెలియఁబలికిన నటఁ జేరిన స్థులలగురు తొందఁ బ్రసాద్యుంబని కొందఱు వృథావ్రమంబుని యూరకొండెరి. కొందఱు యత్నించి విఫల మనోరథులైరి. డ్రావణి పాండవరావణుని నిష్ఠులుగాఁ జూడఁగొలు కృష్ణుండు యనుకును గులు నందఱు నొ ప్రయత్నింప నుంజెంచె. ఇట్లు రాజులందఱు విరమించి విప్రసంఘంబు ముసలండి యట్టినుండు లేచివచ్చి యశ్రమంబును సయ్యంత్రంబును గనెను. డ్రావణియు నతని వరించి పూజించి సుమ్యసంఘంబునకిచ్చిరి గూర్చించె. అటునూచి చూపోవక భూవంశురు మొత్తంబుగఁగొండి యుగ పాపహంతుండు మనల నవమానించె సతని వధులొమని యందఱు స్రువమపై నడరిన నతండు బ్రాహ్మణుల సులభుఁగు చొచ్చె. అప్పు డెట్టినుండు భయ పడకుండని చెప్పి యు విల్లు న్నకొని యం డ్రావణిపీరులం దాంకె. అందు గడ్డం డెట్టును మూర్ఖు స, అట్లుగాచి భీముని సుగ్రీవు ధ నుండు ధర్మరాజును మౌళ్యాననుండు నను బ్రేమిని కౌండి యందఱు పరాజితులైరి. కృష్ణుండు నందలు నను భూనలలచి వారివారి చేతం

బుల కనిచె. తమ్ము గురైఱుఁగుమ రనుతలాపున మున్నె ధర్మజ నకుల
 సహదేవులు విడిది కేగిరి. పడపడి భీమాద్భునులు ద్రాపది దోడ్కొని
 తాము దిగియున్న కమ్మరియింటికీ బోయిరి. బలరామ కృష్ణులును
 రహస్యముగ నచటికీ బోయి మేలత్తను బాండవులను జూచి
 కుశలప్రశ్నంబు గావించి తన పురంబునకుం బోయిరి. పాండవులును
 వ్యాసోపదేశంబునఁ ద్రాపది బెండ్లియాడి ద్రుపదుపురంబున
 చుండునంతఁ జారులు స్వయంవరవృత్తాంత మంతయు విచారించి
 పోయి దుర్యోధనునితో నిట్లనిరి. కౌరవేంద్రా! ద్రాపదీ స్వయం
 వరంబున మత్స్యయంత్రంబుఁ దెగనేసి కర్ణు నొడిచినవాఁడు ఫల్గు
 నుండు. శల్యు బోరగిలఁ ద్రోచి మహావృక్షసాస్తుఁడై యరాతుల
 భీతులఁ జేసి పారిదోలినవాఁడు వృకోదరుండు. సోదర సమేతుండ
 వైన నిన్ను గెలిచినవారు ధర్మజ నకుల సహదేవులు. వా రేవు రిప్పుడు
 పాంచాలనగరంబున నున్నవారనిన విని దుర్యోధనుండు శోకాక్రాం
 తుండ్డై లక్కయింటఁ బురోచనుం డొక్కరుండ హతండ్లయ్యె నని
 వగచి కోపంబునఁ గర్ణ దుశ్శాసన శకునులతో నాలోచించి సేనా
 వారంబుతోడఁ బోయి పాంచాలరాజధాని ముట్టడించిరి. వారి
 రాక వేగులవలన నాకర్ణించి ధర్మసందనుండు దూతలఁ బిలిచి తమ
 కైన కష్టము కృష్ణున కెఱిగించి రండని పంచినవారును జననాశ్వం
 బుల సధిరోహించి కీఘ్రునిగానంబునఁ జని సర్వంబుఁ గృష్ణునకు
 సేవేదించిరి. రామకృష్ణులును సముచితచమనాసమూహంబుతోడను
 యదుకుమారులతోడను ద్రుపదుపురంబునకు నచ్చిరి. ఈలోనఁ
 బాండవులు ద్రుపద ధృష్టద్యుమ్నాది సహాయులై కౌరవులనెల్లఁ
 బొడదోలిన వారెల్ల మొగములు వ్రేలవేసికొని వచ్చినత్రోవఁ బట్టి
 హస్తీపురంబుఁ జేరిరి. రామకృష్ణులును మాదవులతోడ ద్రుపద
 పూజతులై కొన్నాళ్లు పాంచాలపురియందుఁ బాండవులతోడ సుఖం
 బుండిరి.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు హస్తీనాపురంబుననుండి విదురుండు
 భనుడొచ్చి ద్రుపదపాండవుల కుశలంబు విచారించి బాంధవమును

గొండాడి మీ యనుజ్ఞమెయిఁ బొండవులఁ దోడి తెమ్మని ధృతరాష్ట్రుండు పంచెనని వచించినఁ గృష్ణద్రుపదు లాలోచించి వల్లెయని యంగీకరించి పొండవులు హస్తినానగరికిఁ బోవ నమ్మించిరి. అంతఁ బొండవేయులు పొంచాలితోడ, గృష్ణ ధృష్టద్యుమ్న సహాయులై హస్తినాపురంబునకుం బోయిరి. ధృతరాష్ట్రుండు కృష్ణుని సమక్షంబున ధర్మరాజునకు సగపాలు రాజ్యముఁ బంచియిచ్చి మీరు ఖాండవ ప్రస్థపురంబున నుండుడని కోరె. వారును గృష్ణసహితులై ' ఖాండవప్రస్థంబుఁ జేరిరి.

ఇట్లు ఖాండవప్రస్థంబున నుండుతఱి గృష్ణార్జును లొక్కనాడు యమునాతీరమున వినోదక్రీడలఁ జరించుచుండ నగ్నిహోత్రుండు శ్రావ్యుణ వేషధారియై వారిని డాసి పుణ్యాశ్వులారా ! నా కన్నంబు పెట్టింపుఁ డని కోరెను. వాగును దాని కియ్యకొనిరి. అప్పుడభూమిసురుడు ఠా నగ్ని సనియుఁ దన కాహారముగ నిగ్రుని ఖాండవవనం బీచ్చంపుఁ డనియుఁ గోరె. మేము నిరాయుధుల మెట్టులీ కార్య మొనర్ప ననుగ్రుల మని యర్జునుగ డన నగ్ని యాయనకు గాండివంబును చాపంబును, నక్షయశాణ తూణీరంబులును శ్వేతాశ్వంబులఁ బూన్చిన దివ్యరథంబును నిచ్చె. అప్పుడు కృష్ణుండర్జునునకు సారథియై యాయనచే ఖాండవంబు దహింపఁజేసి యెదిరిన యింద్రానుల జ బంపఁజేసి. ఆ మహాదాహంబువలన ముక్తుడైన మయుఁడు సంతోష్టుడై ధర్మరాజున కొక సభ నిర్మించి యిచ్చె దీనియందే రాజనాయకులగ సమయంబున స్థలజల నిర్ణయజ్ఞాన హీనుడై దుర్యోధనుండు పరిసఃసపాత్రుండయ్యె.

—♦ కాళిందీ పరిణయము. ♦—

ఖాండవ దహనానంతరంబున నొక్కనాడు కృష్ణార్జునులు శరచాపాసిధారులై రథంబులెక్కి యమునాతీరంబున వేటాడు తమకంబున నేగి సింహశార్దూలశరభరురుఖడ్గాది మృగంబుల నధించి నీరువట్టు పెల్లున జలంబుగ్రోల యమునానదికడ కేగిరి. ఇట్లు

పోయి దాహమాజి కిరంబుఁ గ్రోలి యందు వారితీరంబునఁ బాచారంబునేయు నొక కన్యాలలామంబుఁ గాంచిరి. కాంచి వాసు దేవ ప్రేషితుండై యజ్ఞనుండు నింనువదనయు సుదలియు నగు నా ప్రమదోత్తమను వాయు నరిగి తతోడకీ ' నీ వెవ్వఁజెవు? ఎవ్వరిదా నవు? ఇందుఁ జరింపఁ గారణమేమి? నీవిధంబుఁ జూడ బతిసి గోరి తిగుగుజాడ దోచుచున్నది యని ప్రశ్నింప నయ్యింతి యా కౌంతేయున కిట్లనియె.

అచ్యుతేను శతపత్రామిత్రోపుత్రునను. నాపేరు కాళింది. దీనశరణ్యాండను, దేవవరేణ్యాండను నగు విష్ణుఁ బతిఁగాఁగోరి తపంబు సలుపుచున్నదానను. జనకాజ్ఞ శిరనావహించి తన్నిర్మిత నికేతనంబున నీ జలంబుల శ్రీనికేతనురాక వేచియున్న దాన. అనాథ నాథుండగు జగన్నాథుండొక్క మఱియొక్కని వరించుదానఁగాను. అని వచించిన నాయురారుఁబోణి వచనంబులు విజయుండు వనమాలి కెఱింగించె. సర్వజ్ఞుండైన భగవంతుఁ డీ వృత్తాంతంబు మున్నె యెఱిగిన వాడగుటంజేసి యాసంగదరాగిని తన శతాంగంబున నిడికొని ధర్మరాజుఁ జేర జనియె.

ఇంతకు మున్న యుధిష్ఠిరుండు తమకు వాసయోగ్యంబయిన నగరంబు నిర్మింప యోజింపుమని కృష్ణునిగోరిన నాయన యింద్రుం దలంచి సన్నిహితుండైన యతనితో నిట్లనియె. సురేశ్వరా! యిం దుఁ బాండవులకు నీ నగరంబుఁబోసి యొక రమ్యనగరంబు నిర్మించి యిమ్ము. అది నీపేరన యింద్రప్రస్థంబని ప్రసిద్ధివడయుఁగాక యనిన నింద్రుండు విశ్వకర్మఁ బిలిచి పురనిర్మాణంబున నియమించె. విశ్వ కర్మయుఁ గృష్ణునియోగంబు చొప్పునసఖిరమణీయంబుగనింద్రప్రస్థంబు నిర్మించియిచ్చినఁ బాండవు లందు సుఖావాసంబు గావించిరి. తదనంతరంబ కృష్ణుండును మీకడకు నారదుండు వచ్చు. ఆయన యుపదేశించిన విధంబున వర్తింపుఁడని పాండవులకు బోధించి ద్వారక కరిగె. అందు సూర్యపుత్రుఁ గాళిందిని యథావిధి వినాపంబయ్యె.

అవల నారదుగ డరుడెంచి గ్రాపది యొక్కొక్కరియొద్ద నొక్కొక్క సంవత్సర ముండునట్లును వారు సహసీనులై యుండఁ జూచినవారు పండ్రెండు నెలలు తీగయాత్ర గావించునట్లును సమయంబు చేయించి చనియె. అట్లుండ నొకనాఁడు బ్రాహ్మణుని గోవులను జోరులు మ్రుచ్చిలింప వారిని దుడింప నాయుధంబులు వలసి యర్జునుండు శస్త్రశాలకుఁ బోయి యందున్న ద్రాపదీ యుధిస్థిరులం జూచి యునిమిత్తమునఁ దీర్థయాత్రకై వెడలె.

సమయప్రకారము తీర్థయాత్ర గావించి కడపట ద్వారకకు వచ్చి కృష్ణుని సాహాయ్యంబున సుభద్రను హరించి యుద్ధనుం డింద్రప్రస్థంబుఁ జేరె. కుస్మింతులైన యందసలనెల్ల సమాధానపఱచి కృష్ణుండు బలరామాది సహింతులై యుండప్రస్థపురమునకు వచ్చి పాండవులఁ దగురీతి సత్కరించి కొన్నిదినములకు యందసల నెల్ల మరల ద్వారకకరిసి తా సద్ధును నెయ్యమునఁ జేసి యంద కొన్ని నెలలుండె.

—♦ మిత్రవిందా వివాహము. ♦—

కృష్ణునకు మేసత్తయు సవంత్రిపురీకాంతాని కాంతయునైన రాజాధిదేవి పుత్రి మిత్రవింద విందానువిందుల యనుజాత జాతరూపవాసు వాసుదేవు దేవాదిప్రవరు వరుఁగాఁ గోరియుండ దాని యభిలాషం బెఱింగి దుర్యోధనవశులైన విందానువిండు లా సుందరి చింత కంతరాయంబుఁ గూర్ప నామెకు స్వయంవరంబుఁ జాటించిరి. శ్రీకృష్ణుం డావృత్తాంతం బెఱింగి యక్కడకుఁ బక్కనరిగి యరిగట్టిన యరుల గట్టిమొసలఁ దునిమి జయలక్ష్మిని గన్వారత్నంబును నేకకాలంబునఁగొని ద్వారవతికి వచ్చి శాస్త్రచోదిత ప్రకారంబునఁ బరిణయం బయ్యె.

—♦ సత్యా వివాహము . ♦—

అ సమయంబునఁ గోసలదేశంబును నగ్నజిత్రనురాజు పాలించుచుండెను. ఆ సృపాలునకు సత్యయను బాలిక కలదు. నగ్నజిత్ర

పుత్రియగుట నామె నాగ్నజతి యనియుఁ బ్రఖ్యాతి వహించెను. ఆ రాజుమందయఁ దేడు వృషభంబులు మత్తిలి యెత్తిన క్రొవ్వు పెంపునఁ దెంపరులై యెట్టివీరుల సరకుసేయక వీరగంధంబు సహింపక విచ్చలవిడిఁ జరించుచుండె. వానిని జెనకి మనికితో మనికికిఁ జనిన మానవుఁడు లేడు. కావున నా తేఁ డా యేడు గిత్తలమిత్తిం గూర్చిన వీరుచకు నా కూతుఁ బ్రీతినొసఁగెదనని తన యాకూతంబు ఘోషింపఁబంచె. ఆ వృత్తాంతంబు వినినితాంత బలవంతులై నయనేక ధరాకాంతులు కాంతవ బాణహతితాంతులై పౌరుషంబు లాతఁగఁ గన్యాన్తులై చని యాకోడల కోడి పాటిరి. అంత శ్రీకాంతుండు సేనాసమేతుండై యా వీటికిం జనియె. ఇట్లరుదెంచిన యింఁచు విలుకానిజనకుం గని యా రాజు వివిధగతులఁ బూజించెను. సౌజన్యధన్యయగు నా కన్యయుఁ బాంచజన్యధరుండు తన జనకుం గన రాక విని యా లోకై కమాన్యునంద వినివేశిచిత్త గావున నీట్లు తలపోయుచుండె. ఆవురా నా భాగ్యంబు. నా సౌభాగ్యంబు నేడు ఫలింపఁగలదు. నేను బతిగాఁగోరిన రమాపతియే మా నససెక్కి వచ్చియున్నవాఁడు. ఈ జగన్నాథుండ నాకుఁ బ్రాణనాథుం డగుం గాక. నేన నన్యచిత్తనేని వేల్పులకు నా మ్రొక్కిన మ్రొక్కులు నా నోచిన నోములు, పెద్దల మంగళాశాసనంబులు సఫలంబు లగుం గాక.

అంత నాక్షమాకాంతుం డుచిత సత్కారంబులు గావించి యుత్తమాసనాసీనుడైన శ్రీనివాసుం గాంచి యిట్లనియె. జగత్పతీ! నారాయణమూర్తి! అవాప్తసకలకామా! ఆత్మానందా! భవదీయ చరణారవిందంబులందలి పరాగ చయంబు నిందిరయు నిందుధరుం డును బృందారక జ్యేష్ఠుండును సమస్తబృందారక బృందంబును శిరగ బులఁ దాల్చుచుండును. స్వకృత ధర్మసేతువు రక్షింపఁగోరి యా యాకాలంబుల విలాసార్థంబు లీలాశరీరంబు ధరించుచుండువు. ఇట్టి నీకు నల్పుడనైన నావలనఁగాగల ప్రయోజనంబెద్ది? ఎట్టి కైంకర్యం

బున నీ వాసంగింపువు? ఆనతిమ్మనిన మందనన భాసురవదనర విండుండై మందరధరుం కిట్టనియె.

రాజేంద్రా! స్వధర్మంబున వర్తిండు రాజులకు యానన సిద్ధి మని పెద్దలు వక్కానికొకరు. అయినను నీ నేపథ్యంబు గోరి నీను నీకన్యను దాన మొనంగి యాచించుచున్నవాడను. కన్యాశుల్క మొనగువారము మేము కాము సుఖంబు చూచిన నగ్నైవమిది సాధు జన్మన కిట్టనియె.

ఎవ్వని యురంబు గుణజోలుభ యగు శ్రీ నివాసంబుగఁ గొని సర్వదా యుండు సట్టివాసుదేవుడ వగు సీకన్న మొన్నయగు నరుండు నాకన్న కెందు లభించు? అయినను గిన్నెనగపాటికన్న కన్నెనాకు మున్న యొక చిన్నప్రతిని వచ్చించినాడను. విన్నవింప నీనుడను, నుం వీట నేడు గిత్తలు ముగ్గున నెట్టివారికి వారింపరాక యున్నవి. కావున నా వృషభన ప్తకంబు బోరిగొనిన వీరునకు నొక కన్నెయ నొసఁగెదనని చులక ప్రతిజ్ఞ గావించితి. అనేకులు రాక్షసంబులు వచ్చి మచ్చరంబున బోరి పురివిచ్చి భగ్నదగ్గులై భిన్నగ్రాస్తై పోయిరి. నాకన్య వీర్యశుల్క యగుగాని గ్రహ శుల్క గాదు. ధన మునకై కన్నియల విక్రయించు నీచులను మేముగఁబోయి. తెలుస నాసంకల్పంబు న్యర్థంబు గాకుండ రక్షించు భారంబు నీయెడి. నామాట పోల్చునోకడను నొక పుష్పంబులుగాని బోనివర్షంబుల ముట్టించి జనార్దనా! వచ్చు నెచ్చు నెమ్మగ్గులంబుల దీర్చి మా కన్య బ్రాహ్మ హింపుము.

అని యా రాజేంద్రునిపై నొక సమాధిము వినిపించిన యాద వేంద్రుండును వల్లెయని యుగీకరించి తన కన్యనాథుని దండెక్క యుత్తరీయంబు సుదుమునకు బట్టి వెనఁ దిరుగు మాల భరించి యొక వృష భంబుల సమీపించి యనలీల వాని పద్మంబుల బట్టాకొని భిక్షుగని తన్నిన తాకున నని దంపతులుతోడ బ్రాణములు దీన నీల గూలిన బాలురను ముట్టయెట్టుకొమ్మల నీచ్చు విధంబున కృష్ణుండు వాని నీడ్చె.

నగ్నజీతండును శౌరి పరాక్రమంబునకు నాశ్చర్యపడి విధి పూర్వకముగఁ దనకూతఁ గృష్ణుని కిచ్చి వివాహంబు గావించె. రాజపత్నియఁ దన పుత్రైకకుఁ గృష్ణుండు వల్లభుండయ్యెనని పరమా చండభరితయయ్యె. ఈ వివాహంబు మహాదేవరంగునఁ బ్రవర్తించఁ జేసి కూతనకు నల్లునకు ననేక రథకిరితురగభటు నారీవారంబులఁ గానుకలిచ్చి దంపతుల రథాహుళులంజేసి మహాసేనతో స్నేహార్థి భూతచేతస్కుండై కోసలరాజు సాగినఁపె.

తాము విలచిన పోలఁతిని గృష్ణుండు తెచ్చుకొనుచున్నాడని విని మును చూడవలచేతను వృషభంబులచేతను భగ్నదర్పలయ్యఁ గృష్ణుశ్రేయస్సు గహింపనేరని రాజులు త్రోవసరికట్టి కృష్ణునెన్యంబుఁ దాకిరి. అప్పుడు బంధుప్రియకిరుండైన నరుండు గాండీవ ధరుండై తుద్రమృగంబులను మృగరాజుంబోలె వారి నెల్లఁ బటాపంచలుగఁ బాటఁగోలె. కృష్ణుండును మామగా రొసఁగిన యరణంబుతోడ సత్యాదేవితో ద్వారకకు నరుదెంచి యిచ్చావిహారంబుల నామె తోడ రమించుచుండె. తనకు మేనత్తయుఁ గేకయరాజపత్నియనైన శ్రుతకీర్తినఁతను భద్రయను కన్యాలలామంబును నామె సోదరులు సంతర్దనాదు లొసంగఁ గృష్ణుండు మహానైభవంబునఁ బరిణయ మయ్యె.

—♦ లక్ష్మణావివాహము. ♦—

మద్రదేశాధీశుండైన బృహత్సేనునకు సర్వశుభలక్షణయగు లక్ష్మణయను కుమారి గలదు. ఆయను జనకునింటికి నారదుండు వచ్చిన సమయంబున మునీంద్రా! సద్గుణమాన్యయగు నా కన్యకు వరుండు గాఁదగు భూవరుం డెందుఁగలఁడు ఔలుపుఁ డని యతండు కోరినఁ ద్రిలోకవిదుండైన నారదుం డిట్లనియె.

రాజేంద్రా! సర్వలక్షణసంపన్న యగు నీ కన్యకుఁదగిన పతి శ్రీయఃపతిగాని తక్కిన యేమానవపతియుఁ గాఁడు. ఇది నిక్కంబు. అని ప్రభవిష్టుండైన కృష్ణుని పవిత్రచరిత్రంబు కర్ణరసాయనంబుగా

వినిచినఁ గలకండ్లకులుకులబోని యప్పలుకులు వినుచుండిన యా శాల గోపాలనరుండే తనకు వరుండుగా మది నిశ్చయించి నియతయై భక్తియుతయై న్రతింబు లాచరించుచుండె.

దుహితృవత్సలుగైస యాభూపాలుండు తనతనయ యభి మతంబెఱింగి దాని నెఱవేర్చ సమకట్టి యెట్టి రాపట్టికిని భేదింపరాని మత్స్యయంత్రంబుఁ గల్పించి పుత్రీ స్వయంవరంబుఁ జాటింపఁ బంపె. ద్రుపదుని మత్స్యయంత్రంబు వెలికిమాత్ర మగోచరంబై యుండె. ఇది లోపలను వెలుపలను గానరాక స్త్రభమూలమున నుంచిన జలపాత్రమందలి ప్రతిబింబముచేమాత్ర మెఱుంగఁ దగి యుండె.

ఈ స్వయంవరంబునకై సమస్తదేశరాజు లకుడెంచి యా వింటిని గాంచి కొందఱెక్కువెట్టి వంచి కొందఱు నారబిగించి కొందఱు వ్యర్థప్రయత్నలై తలలు వగుచుకొని పోయిరి. జరాసంధుఁడు— విండానువిందులు శిశుపాలుఁడు భీమదుర్యోధనకర్ణులు విల్లెక్కువెట్టియు బాణంబు సంధించియు గుఱి కనలేక మగిడిరి. అర్జునుండు మాత్రము జలప్రతిబింబమున గుఱియెఱింగి బాణమువైచెఁగాని యది మత్స్యంబు దెగవ్రేయఁపటిమ చాలక దానిని దాఁకి మిట్టి యావలఁబడియె. అంత వసుదేవనందనుండు దరహాససుందరవద నేందుబింబుండై సభామధ్యంబునుగడి యరుగుడెంచి యవలీల నమ్మిన యంత్రంబు ధర నురలనేసె. ఇట్లభిజన్ముహూర్తంబున యంత్రంబుఁ దెగనేయ దేవదుందుభీధ్వానంబులు నెరసె. చూపఱు జయ జయ ధ్వానంబులు బెరసె. అంత సర్వాలంకారవిరాజితయై శాలసోమాలిక యగు నా భూపాలబాలిక సువర్ణమణిగణమాలికఁ గేలఁగొని డెందంబున నానందంబు కడలింప నందనందను కంధరమ్ము నలంకరించె. సర్వకుల యూటలు గాయకుల పాటలు విప్రుల దీవన మాటలు విస్తరిల్లె.

శ్రీవత్సలక్షణంబు లక్షణం దనతేరిపై నెక్కించుకొని త్రోవ నాకట్టిన యసూయాపరులు నరులను సింహంబు గ్రామసింహంబులం బోలె దోలి విజయియై ద్వారకానగరంబున కరుడెంచె.

బృహత్సేనుండును నిజాభీష్టంబు సమకూరుటగాంచి పార్థిచి కూతునకు నల్లునకు యోగ్యవిధంబుగ నరణంబొసంగి వివాహంబు గావించె.

ఆనలఁ గృష్ణుండు నరకాసురునిచేఁ గారాగృహంబున బద్ధులైన ముగ్ధులఁ బదునాటువేపుర నా రాక్షసుం ద్రుంచి కొనితెచ్చి పరిణమంబయ్యె. ఆ విధంబు వినుతు వినుము.

—♦ నరకాసుర వధ. ♦—

కృక్కసుండు నటకుండైన నరకుం డా సుందరీబృందంబుల బందిమందిరంబునందుఁ ద్రోయ వాని దుష్కామాతిశయంబ కారణంబుగాని వేటొండు కారణంబులేదు. ఆ వారిజాక్షుల నెల్లవారిని దన దారలుగఁ జేసికొన నతఁడెంచెఁగాని యా యిగఁచుఁ బోణులో వశపడమిని వారి నెల్లఁ గ్రూరుండై కారాగారంబునఁ ద్రోచి బాణించె.

ఒకనాఁడు కృష్ణుండు రుక్మిణీదేవి ధామంబున నామెతో విలాస గోష్ఠి వర్తించునెడ నచ్చటికి నారదుం డరుడెంచి కృష్ణునకొక పారిజాత కుసుమంబు సమర్పించె. ఆ దివ్యప్రసూనంబును శ్రీకృష్ణుండు రుక్మిణీదేవి కొసఁగె. ఆమె దానిని గైకొని నారదకృష్ణులకు నమస్కరించి కొప్పున ముడిచె. దానివలన నామె యవయవవిలాస సౌందర్య సంపత్తి కొక యపూర్వకాంతిసంపద యొదవె. దానింగన కలహశ నుండు కలహము కలిగింపఁ గారణ మొదవెనని సంతోషించి రుక్మిణీదేవితో నిట్లునియె.

మహానుభావురాలా ! నీ సౌభాగ్యాతిశయంబు నేనెంత కోని యాడగలవాడ. ఇది బృందారక లోకంబునఁ బురందరునందనో

ద్యానంబున నుండు పారిజాతభూజాతము నలంకరించు దివ్యకుసుమము. పవిత్రచరిత్రా! యిది పులోమజాదులకుఁ దప్ప సామాన్య దేవతాస్త్రీలకును దుర్లభంబన నిక భూలోకలోలవిభోకనలమాట చెప్పనేల? ఈ మందారకుసుమంబులను శ్రీదేవి గారిదేవి సరస్వతీదేవి శచీదేవి శిరమున ధరింతురు. ఇప్పుడు నీవు వారితో సమానురాల వయితివి. అంతియకాక నీవు నీ భర్తకు వెలుపలిప్రాణము వనియుఁ దెలియవచ్చె. వాసుదేవునకుఁ బెక్కురుదేవు లున్నవారుగాని భాగ్య సౌభాగ్యంబులను ఒత్తిప్రీతి పడయుటందును నీకు నీడుగారు. ఈ సుసుము మహిమము నీవేమని తలఁచితివో. ఇది యెన్నాళ్లైనను వాడదు, వాసన వీడదు, సర్వదాపరిమళించుచు నానందదాయకమగు చుండును. ఇది నీవేమికోరిన నప్పుడ యవియన్నియు సమకూర్చుచుండును. మీరు భార్యాధర్తలు పడుకంటింటనుండు వేళ సురటియై మీకు విసరుచు శ్రమముఁ బాపుచుండును. దీనిని ధరించుటచే నీవు ససతులగొనెల్ల మేటివై యో సీమాటీ! వారిచే నూడిగంబు చేయించుకొను మహిమగలదాన వగుదువు. ఇది చలివేళ నుష్ణగుణమును వేసవిని జల్లదనమును గలిగించును. ఇన్నిదినములు వెన్నుఁడు సత్యభామ కన్నుసన్నల మెలఁగుననియు నందఱయందలి ప్రీతికంటె నాయన కా వగలాడియందు మోహ మెక్కుఁడనియు విని నిజమనుకొనుచుంటిని. ఇప్పు డది కల్లయనియు నిజమైన ప్రీతి నీయందే యున్నదనియు నీవే నీ పతికి నిజమైన వల్లభవనియుఁ దెలిసికొంటిని. తానే సుందరియని తానే జవ్వని యని తానే పేరు పెంపుగలదాన నని తానే పతికి దయితయని తానే ప్రాణేశ్వరు వశపఱిచికొంటి నని సత్యభామ మెడమీఁద దల నిలువక నిక్కినిక్కి మిడిసిపడుచుండెను. ఈ వార్త వినినయంతనే యా మిడిసిపాటు నేలపాలగును. ఈ పుష్ప మొక సంవత్సరము నీయొద్ద నుండును. ఆవలఁ బారిజాత వృక్షమునకుఁ బోవును. అని చెప్పి యా ముళ్ళముని కృష్ణునిచే సెలవుగొనిపోయెను. సత్యభామాదూతిక లీవార్త నప్పుడే సత్యభామ కెరిగించిటి.

మానవవతియగు సాత్రాజితి తన్నుఁ బ్రాణనాథుఁ డనమానించెనని యెంచి కోపించి మండిపడి యలంకారములెల్లఁ ద్యజించి మాసిన చీర ధరించి కోపగృహముఁ బ్రవేశించె. దూతిక లీ వార్త చెప్పిన సహజకోపన సత్యభామ యేమని కోపించునోయని కృష్ణుడును వెంటనే యామె యింటికివచ్చి యెప్పుడుండఁ విలాసమంది రాంగణమునఁ గానక కోపగృహమున నుండుట చెలిచే నెఱింగి యచ్చటికిఁ బోయి యామెను బలుపిధముల సమాధానపఱచుచు నీనొక పుష్పసూత్రమునకా యింత కోపించెదవు ? నీవు కావలయుననిఁ కోరినఁ బాణజాత వృక్షమునే తెచ్చి నీ పెరటిచెట్టు చేసెదను. ఊటడుమని చెప్పి శాంతచిత్తుఁ గావించె. అంత నొక్కనాడు కృష్ణుండు సత్యభామా నిశాంతంబుననుండ నచీకాంతం డరుడెంచి యిట్లనియె. దేవా! నీవు శిష్టుల రక్షింపను దుష్టుల శిక్షింపను నవతరించిన భగవంతుండవు. సర్వలోకరక్షణభారంబు నీయందున్న దన్నమాటఁ జెప్పనేల? సరకుఁడను ససురుం డజయ్యగడై ప్రబలి వరుణచ్చత్రం బపహరించె. మాతల్లి యదినిదేవి ధరించు దివ్య కుండలంబుల లాగికోసయె. మేరుపర్వతగర్భలోని మణిపర్వతంబును వాక్రమించె. ఆ కించువలని బాధల నొకించుకయైన సహింపఁ జాలని యకించనులమగు మాపై నీ కటాక్షాంచలంబు పఱపి రక్షింపుము. అని వేడిన యాదవవల్లభుఁడు నిలింపవల్లభు నూరడించి వరకు వధించి నీకుండు డిందుపఱతుఁ బొమ్మని వీడుకొలిపి గరుడం దలంచిన నప్పక్షిరా జాక్షణంబున సన్నిహితండుడయ్యె.

ఇట్లు నరకవధ దోహటుండైన గదాగ్రజుం జూచి పతిప్రేమ సీమయగు సత్యభామ ప్రణయసల్లాపంబుల నిట్లనియె. వల్లభా! రణరంగమున నీ బలపరాక్రమంబులు లోకు లత్యద్భుతముగ వర్ణింపఁ గర్ణపర్వంబుగ వినుటయకాని కనియెడి యదృష్టంబు నా కింతవఱకు లభింపదయ్యె. ఇప్పుడు నీవు స్త్రీజనబాధాకారకుండగు నరకుని నధింప నేను గన్నులారఁ జూడఁగోరెద. ఆ బాలలనెల్లఁ చెఱసాల నుండి నేన విడిపింపఁ గోరెద. నా కీ చనవొసంగుమని వేడుటయు రమాకాంతుండు నిజకాంతతో నిట్లనియె.

చంచలాక్షి! యబలలు కోరరాని కోరిక నీవు కోరితివి, సమర మన నీ మనమున నేమని తలంచితివి.

నీ. సమదపుష్పంధయ ఝంకారములు గావు
 భీషణ కుంభేంద్ర బృంహితములు
 వాయు నిర్గతపద్మ వన రేణువులు గావు
 తురగరింఖాముఖోద్ధూతరజము
 లాకీర్ణజలతరంగా సారములు గావు
 శత్రుధనుర్ముక్త సాయకములు
 కలహంససారస కాసారములు గావు
 దనుజేంద్రసైన్యకదంబకములు

గీ. కమలకష్టోరకుసుమసంఘములు గావు
 చటులరిపుశూల ఖడ్గాది సాధనములు
 కన్య నీవేడ రణరంగ గమగమేడ
 వత్తు వేగమ నిలుపుము వలమవలమ.

భాగ.

అనిన నత్తలోదరి వేడుకోలులీల కన్నులఁ దెలుపుచుఁ గమ లాక్షుతో నిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా! నీ భుజములను కోటమాటున నే నుండఁ గోటి రాక్షసులైన ముక్కోటిదేవతలైన నేమి భయము? నీ పరాక్రమ మెఱుంగని ముగ్ధుని తలంచితివి కాబోలు. నీ మాటలతీరు భీరువు లకుం జెల్లుంగాని నీయట్టి ధీరునకుఁ జెల్లదు. కావున నా కోరిక రిత్తపటుపక యీ చనవు చెల్లింపుము. సత్యభామ కోరిక కృష్ణుండు నిరాకరించె నని నన్ను సవతులు నవ్వకుండఁ జేయుము. ఇదే నీకు నమస్కారంబని కరకంజంబులు మోడ్చినఁ గంజాక్షుండు నక్కం జాక్షిం జేరందీసి “నీయనుమతిగొని కాని నీ కుమారు నరకు వధింప” నని తొల్లి భూదేవికిఁ దా నొసంగిన వరంబును సత్యభామ భూమి యంశంబునఁ బుట్టుటయు స్మరించి రారమ్మని తనతోడ గరుడ వాహనంబున నాసీనంజేసి చక్కఁగఁ బ్రాశ్నోతిమంబున కరిగె.

ఆ పురంబు కొండకోటలచేతను, నగద్దలులోనగు జలమర్గంబులచేతను, యంత్రపురితంబులైన శస్త్రదుర్గంబులచేతను, నగ్నిదుర్గంబులచేతను, వాయుమర్గంబులచేతను, దుర్గమంబై యుండె. అంతియకాక నరకాసురుని సేనానియగు మురుడనువాడు శస్త్రములచే భేదింపరాని యరులవంటి పాశములచేఁ బట్టనమంతయు నావరింపఁజేసి యుండెను.

అట్టి నగరం బాకాశమార్గంబునఁజేరి గిరిదుర్గంబులను గదచేతను, శస్త్రదుర్గంబులను సాయకముల చేతను, సగ్నిజలవాయుదుర్గంబులను జక్రధారను, మురపాశంబులను నందకంబు చేతను భేదించి ఛేదించి శంఖనాదంబున యంత్రములను నరక మురాసురాదుల హృదయంబు వ్రక్కలించి గదాధరుండు స్రాకారంబునకు గదాఘాతంబుల నధఃపాతంబొనగూర్చె. ప్రళయకాలమందు విడివడి యెడదెగక పడుపిడుగుల నులివు వడువున వీతెంచు పాంచజన్యనాదంబు చెవులఁబడిన జలంబులనుండి పంచశిరుండైన మురుండు లేచి యుగాంతసూర్యానల కాంతిస్థితంబై యెట్టివారినిఁ దేలిచూడరాని భయంకర త్రిశూలంబును గేలఁదాలించి పంచముఖంబులఁ మూఁడులోకంబుల నొక్కపెట్టమ్రుంగువానివలె మహాసర్పమో యన గరుడునిపై కుటికె.

ఇట్లురవడించి యా యసురుండు గరుటామంతుని ద్రిశూలంబున వైచి యైదుముఖంబుల నట్టహాసంబు గావించిన నా ధ్వనిదిగంతరాశింబులు నిండి బ్రహ్మాండకటాహంబు నొరసె.

వై నతేయునిపైఁ బటతెంచు నా త్రిశూలంబును నంబుజోదరుండు శరపరంపరఁ దుమురు గావించి విచ్చిన యతని ముఖంబులు నిండ బాణంబులఁ జొనిపిన నతఁడు కృష్ణునిఁ దనగద నడిచె.

గదాగ్రజం డాగదను దనగదచే రెండు ఖండములుగావించె. ఇట్లు తన నమ్మిన యాయుధంబులు రెండును వమ్మైన నమ్మురుండు బాహువుల మీఁదికెత్తి కృష్ణుని మ్రుంగ మీదికుటికినఁజక్రియుఁ దన చక్రంబున నతని శిరంబుల నన్నిటిని నవలీల నఱకివైచె. ఇట్లు

ఖండిత కిరుండైన మురుగుడు వశ్రపాతంబునఁ గూలు మహాగిరి శృంగ
మో యన జలంబులఁ గూలె. వానిహాయిచూచి రోషకషాయితా
క్షులై యతని పుత్రులు తాముఁడు, నంతరితుఁడు, శ్రవణుఁడు, విభా
వనుఁడు, నసుపు, నభస్వగోత్రుఁడు, నరఁగుఁడు నను వారేడ్వారు పితృణంబు
దీర్పఁగోరి నరకప్రేరితులై పీతుండను సేనాపతిని మున్నిడుకొని యద్య
తాయుధులై చక్రాయుధుపైఁ గవసిరి.

ఇట్లు కృష్ణుపైఁ గవసి శరములు పరశువుల గదలు బాణ
ములు శక్త్యప్తి తోమరశూల జాలంబు లొక్క మ్మడి ముమృరమ్ముగఁ
జిత్తజల్లువోలె గురియించినఁ గృష్ణుం డమోఘంబులైన నారాచం
బులవానినెల్లఁ దిలప్రమాణంబులుగ ఖండించి పీఠుఁడుమొదలగు
ముఖ్యుల తలలు తొడలు చేతులు కాళ్లు నఱకివైచె.

ఇట్లు తన సేనలును సేనానులును హతులైనఁ జూచి ధరా
కుమారుండైన నరకుండు ద్వీపాంతరంబుల జన్మించిన యేనుఁగుల
పిండుదండుతోడ వెడలి సూర్యోపరిష్ఠంబైన మెఱపుతీగతోడి
మేఘమువలె భార్యాసమేతుడై తార్క్ష్య వాహనంబున విరాజిల్లు
పచ్చనలువదాలుపుం దాకి శతఘ్నిం బ్రయోగించె. తక్కిన భటు
లందఱొక్కమొగి నేకకాలంబున వాసుదేవునిపై వివిధశస్త్రంబులు
గురియించిరి. విచిత్రపత్రంబులయిన శాతశరంబుల నికరంబుల
కంబుకంధరుం డా శతఘ్ని తుత్తముగుసేసి భటుల నెల్ల నికృత్తశా
హూరుకంఠులఁ గావించి కరితురగ కదంబకంబులఁ దఱిగినైచె. రా
జేంద్రా? చిత్రమేమి చెప్పదు. భటప్రయుక్తంబులయిన శస్త్రంబులు
తనమీదికి రాకమున్న వానినెల్ల వధించి ఓదవడి వానినెల్ల నుఱు
మాడె. తార్క్ష్యపక్షజాత వాతంబున దంతావళిగబులెల్లఁ జెల్లాంచెదరై
తచ్చరణ చంచువుల విదారితంబులై యూసేనలెల్లబోల్లై రూపుమాసి
పోయె. హతశేషంబులు పురంబుఁ జొరఁబాటె. నరకుం డొక్కరుం
డసహాయుండై కష్ట ముల్కొనియె.

ఇట్లు మూర్ఖనికరినికరంబుల టెక్కల గాలిఁ దూలించు గరు
సిడుపై నింద్రు వజ్రంబును బ్రతిహతంబుఁ గావించిన శక్తిఁ ప్రయో

గించె. పూలదండ తాకున గంపింపని మదపుటేనుఁగుం బోలె
గరుత్మంతుఁడును దాని తాకున నించుకయుఁ జలంపడయ్యె.
ఇంతలో సత్యభామయు సంగంకొత్తుకంబు ముడి వడుచుండె ప్రవేలాడు
జడయై త్తి చుట్టగఁ జట్టి, చీరముడి గట్టిగబిగించి, జాటుపయ్యెద
బిల్లుగఁ జెక్కి, తన పృథ్వీశ్వరు చెంగట లేచినిలిచిన నామె
యభిలాష యెఱిగి కృష్ణుండు బాలా! నీవేల యీలీల నాలంబునకై
లేచితివి. ఈ లీలలు మా కవలీలలుగాని లీలావతులకుఁ గావు.
అయినను నీ కోరిక రిత్తపలుపనొల్ల. ఇదె విల్లందుకొని మొల్లంబున
దన్నావేళింప విల్లుమీటి కంకణ ఝణఝణత్కారంబు తోరంబుగ
నారసంబులు దీయుట తొడగుట వ్రేయుట యెఱుక పడకుండఁ
బగతునిపైఁ గాండంబులు దంఢోప దండంబులుగఁ గుప్పించె.
రాగోదయంబుతో శృంగారవిలాసభాసురయై యొక కంట హరిని,
రోషోదయంబుతోడ వీరరసవిభాసమానయై వేఱొక కంట నరిని
జూచుచు నా కువలయాక్షి శృంగార వీరరసములు వెల్లి గొలుపుచు
రణ మొనర్చె.

మ. అలిసీలాలక చూడనొప్పెనఁగెఁ బ్రత్యాఘోర పాదంబుతో
నలిక స్వేదవికీర్ణకాలకలతో నాకర్ణి కానీతస
ల్లలితజ్యోనఖపుంఖ దీధితులతో లక్ష్మ్యావలోకంబుతో
వలయాకార ధనుర్విముక్త విశిఖ వ్రాతాహతరాతియై.

స్తీ. బొమ్మపెండ్లిండ్లకుఁ బోనొల్ల ననుబాల
రణరంగమునకెల్లు గాఁ దలంచె
మగవారిఁ గనినఁ దా మఱుఁగుఁ జేరెడునింతి
పగవారి గెల్వ నే పగిదిఁజూచెఁ
బసిఁడి యుయ్యెలలెక్క భయమందు భీరువు
ఖగపతిస్కంధ మేకడిఁదినెక్కె
సఖుల కోలాహల స్వనము లోర్వనికన్య
పటహభాంకృతుల కెబ్బంగినోర్చె

- ఆ. నీలకంఠములకు నృత్యంబు గజపుచు
నలసి తలఁగి పోవు నలరుబోడి...
యేవిధమున నుండె నెలమి నాలీఘాడి
మానములను రిపులమాన మడ్డెపు.
సీ. వీణెఁజక్కఁగఁబట్ట వెరవెఱుంగఁచికోమ్మ
బాణాసనంబెట్లు పట్టనేర్చె
మ్రూతునఁదీగఁ గూర్పంగ నేరనిలేమ
గుణమునేక్రియ ధనుఁకోటిఁగూర్చె
సరవి ముత్యము గ్రువ్వఁ జాలని యబల యే
నిపుణత సంధించె నిశిత శరముఁ
జిలుకనుఁ బద్యంబు చెప్పనేరనితన్వి
యస్త్రమంత్రములెన్నఁ డభ్యసించె
ఆ. బలుకమనినఁ బెక్కుపలుకవిముగుడ యే
గతినొనర్చె సింహగర్జనములు
ననఁగ మెఱసెఁ ద్రిజగదభిరామగుణధామ
చారుసత్యభామ సత్యభామ.
సీ. రాకేందు బింబమై రవిబింబమై యొప్పు
నీరజాతేక్షణ నెమ్మొగగబు
కందర్పకేతువై ఘనధూమకేతువై
యలరుఁ బూఁబోడి చేలాంచలంబు
భావజుపరిధియై ప్రలయార్కు పరిధియై
మెఱయు నాకృష్టమై మెలఁతచాప
మమృత ప్రవాహమై యనలస్సందోహమై
తనరారు నింతి సందర్శనంబు
ఆ. హర్ష దాయియై మహాకోపదాయియై
పరఁగు ముద్దరాలి బాణవృష్టి
హరికి నరికెఁజూడ నందంద శృంగార
వీరరసము లోలి విస్తరిల్ల.

ఇట్లు కదనంబు సేయుచున్న మెచ్చి యచ్యుతుండు ముందే భార్యయుఁ గోరిన నీయని దివ్యహారంబు తన మెడనుండి తీసి యా కలకంఠ కంఠంబున వైచె.

అంత నరకుండును మురవైరింగిని జాయాపూర్వుడవై రణంబుసేయు నీవేటి మగవాడవు? మగవా రాడువారితో ననిసేయరు, మగతనంబు గలదేని రమ్మని చేతి శూలమ్మున యదువర్యు ప్రేయ నెత్తుటయు దానిని బ్రయోగింపక మున్న కృష్ణుండు తుర నిశిత ధారంబగు చేతిచక్రంబున నరకుశిరంబు నేలఁ గొరఁగించె. అది యును దల్లీ! నీవల్లభుం డుల్లంబునఁ గనికరంబులేక కన్నకొడుకని యైన నెంచక యెంతకుఁ దెగించెఁ గంటివే యని చెప్పకొనఁబోయిన తీతి ధరణింబడియె. ఇట్లు కిరీటకుండల మండితంబైన నరక శిరంబు పుడమిఁబడుటయు వాని వారలు హాహాకారం బొనర్చిరి. దేవతలు మేలుమేలని మెచ్చి పుష్పవర్షంబుఁ గురియించిరి.

అంత భూకాంత సత్యాకాంతుం డాసి ప్రతప్త జాగబూసద రత్నప్రభాకుండలంబులును వై జయంతీ వసమాలికలును వరుణచ్ఛత్రంబును నొక మహామణియు సమర్పించి నరకకుమారు భగదత్తు ముందిషుకొని యిట్లని స్తుతించె.

దేవదేవేశ్వరా! శింఖచక్రగదాధరా! భక్తాభిలాష గృహీత శరీరా! పరమాత్ముడవైన నీకు నమస్కారములు.

కమలనాభుడవును, గమలమాలియు, గమల నేత్రుండును, గమలచరణుండును నగు నీకు నమోవాకంబులు. భగవంతుడవును, వాసుదేవుడవును, విష్ణుడవును, బుధుషుండవును, నాదిబీజుండవును, బూర్ణబోధుండవునునైన నీకుఁ బ్రణామంబులు.

ఐగత్కారణుండవును, సజుడవును, బ్రహ్మంబును, ననగత శక్తివియును, బరావరాత్ముడవును, భూతాత్ముడవును, బరమాత్ముడవు నగు నీకు నేటికోర్కె.

జగత్సృష్టి సంకల్పించినపుడు రజోగుణప్రధాన చతుర్ముఖాఖ్య
దేహానుప్రవేశంబున సృజింతువు. జగత్పతీ! జగద్విద్యాశంబు సంక
ల్పించు సమయంబున నగ్నిరుద్రాదుల ననుప్రవేశింతువు. జగద్రక్ష
ణార్థం బుత్కటసత్త్వంబు వహించిన మన్వాదుల శరీరంబులఁ బ్రవేశి
ంతువు. కాలంబు, ప్రధానంబు, పురుషుండు నీవయ్యు వానికిఁ
బరుండవై యుండువు. నేను, జనము, వాయ్వగ్ని గగనపంచతన్మాత్రలు
నింద్రియాధిపానదేవతలు, మనస్సు, నింద్రియంబులు నహంకారంబు
మహత్త్వ లోనగు నిఖిల చరాచరం బద్వితీయుండవైన నీ యంద
యుండు. ఇవి స్వతంత్రంబులనుట భ్రమమాత్రంబ. దేవా! వీఁడె
నీచే నివృత్తుండైన నరకాసురు నుతుండు భగదత్తుండు భీతుండై
ప్రసన్నార్చిహరుండవైన నీ పదపంకజంబు లాశ్రయించె. సమస్త
కల్తపావహంబైన నీయభయహస్తంబు వీని మస్తంబున నునిచి
పాలింపుము.

అని భక్తివినమ్రయై భూదేవి ప్రార్థింపఁ గృష్ణుండు భగదత్తున
కభయహస్తమిచ్చి భోగ్యభోగోపకరణ సమృద్ధమైన నరకాసుర
గృహంబుఁ బ్రవేశించె. ఇట్లు ప్రవేశించి నరకుండు పరాక్రమంబున
రాజుల జయించి బలాత్కారంబున హరించి తెచ్చిన హరిణేక్షణలఁ
గన్యలఁబడునాటువేల సూర్యురను విలీకించె. ఆ కన్యలును రోచిష్ణుఁ
గృష్ణుఁ దిలకించి యితఁడ తమకుఁ బతిగావలయునని మనస్సుల వరిం
చిరి. ఇతఁడె నాకు విభండగుఁగాక. బ్రహ్మ నా సంకల్పంబు
నెఱవేర్చుంఁగాక యని యందఱు కన్యకలు వేటువేటు తమ మనంబు
లా హరికి సమర్పించిరి. పీతాంబరుండును వారికెల్ల నిర్మలాంబరంబు
లొసంగఁజేసి వారి నెల్లఁ బల్లకులం దుంచి నరకుని ధనాగారంబునం
గల ధనరాసులతోడను నైరావతకులసంభవంబులై ధవళంబులైన
చతుర్దంతగజంబు లఱువది నాల్గింటితోడను ద్వారకకుం బనిచె.

— పాఠిజాతాసహజణము —

అంతట సత్యాకాంతుండు గరుడవాహనారూఢుండై యమ
రావతికిం జని యదితిదేవికిఁ గుండలంబు లొసంగి శచీదేవియు

నిండ్రుండును దమ్ము గౌరవింప నందుండి సత్యభామాప్రేరితుడై నంద
నోద్యానంబునొచ్చి పారిజాతంబు పెకలించికొని ద్వారకాభిముఖుండై
వచ్చుచుండ నిండ్రుండు సురనికరంబుతోడ నాయనను దాఁకె.
వాసుదేవుండును వారినెల్ల నవలీల జయించి వృక్షంబుఁదెచ్చి సాత్రా
జతీ మందిరనుందరోద్యానంబున నాటించె. దేవత లెంతమాఢులో!
యెంత తమోగుణ భూయిష్టులో! ! తమ కెంతటి యుపకారమైన
జేయును పేండ్రుఁ డొక వృక్షమాత్రముఁ గొనిపోవ నహింపక యెడి
కించి యుద్ధమాడిరి. అప్పుడా వారి కృతఘ్నత.

◆ కృష్ణుండు పదునాఱువేల రాచకన్యకల వివాహమాడుట ◆

అంత నవ్యయుండైన కృష్ణుండు నరకునిచేటసోలనుండి తోడి
తెచ్చిన మచ్చెకంటులకు వేటవేట గృహంబులు నియమించియిచ్చె.
వా రెందఱో తా నన్ని రూపములు ధరించి వారివారి యగారంబు
లందు వారివారిని యధావిధి వివాహంబయ్యె. ఆహా! యచింత్య
చేష్టకుండైన శ్రీకృష్ణభగవానుని మహిమ యేమనవచ్చును. కేవల
కామాసక్తులైన భర్తలు తమ ప్రియరాండ్ర విడిచి యెట్లుండ రట్లు
లమ్మహానుభావుండు భోగ్యపదార్థంబుల సమాధికంబులు తేని వారి
గృహంబుల నెల్లవేళల నెడఁబాయక గృహస్థధర్మంబులెల్ల నిర్వర్తిం
చుచు రూపాభిరామలైన యా రామలతో రమించుచుండె.

అపరిచ్ఛిన్నుండును, నవ్యయుండును నయ్య భక్తుల మనో
భీష్టానుసారంబు రూపంబులెత్తు మురఘస్మరుండు తన యిల్లాండ్ర
తృప్తికై నానారూపంబులు ధరించుటేమి వింత. యోగేశ్వరేశ్వ
రుండైన కృష్ణుండు లోపల వెలుపల నన్నియెడల నుగాఱువిధముల
మేయివిధముల భక్తులకుఁ గానవచ్చుచుండ నానా డన్నిరూపములఁ
గానవచ్చుటేమి యబ్బురము. బ్రహ్మగోచర మహిముండైన
రమాపతిని దమపతిగా వరించి వియోగరహితంబై యంతకంతకుఁ
జెచ్చుపెరుగు నచ్చప్రమాచ్చిక పేర్కొ జిఱునగవుల వగుల చూపుల
క్షోత్రకలయికల, మేలంపు ఘుచ్చుటల, నాసిగ్గరిక్షతైలు తమబగు

ప్రమోదంబున నుల్లసిల్లిరి. వారికందఱు కొక్కొక్కతెకు సూర్యురు సూర్యురు పరిచారికలుండినను నా రాచకన్నియలు కృష్ణునకుఁ దామె యెదురుగఁబోయి తోడితెచ్చి వరాసనంబు సమర్పించి పాదప్రక్షాళనంబు గావించి స్నానంబు చేయించి యాహారమిడి తాంబూలంబిచ్చి శ్రమమువాయ వింజామరలపీచి చందన మలంది మాల్యంబుల సలంకరించి తలదువ్వి ముడివైచి పానుపుపటిచి పాదసేవచేసి యిట్లు నిర్భలచి త్రంబుల దాన్యంబు గావించుచుండిరి.

ఆకన్యలందఱు భగవన్మహిమ మెఱుంగని వారగుటచే నందుఁ బ్రతికన్యకయుఁ దనయిల్లువిడిచి ఊణమైన నేకారణముననైన వెల్లి పలఁబోక తనయింటనే యుండు ప్రాణేశ్వరుంగని యాయనకుఁ దానే మిక్కిలి ప్రియురాలనని పొంగుచుండెను. భగవత్తుని యరవిరితామర మొగ్గఁబోలు నదనము; విలాసమునకు, విడదలైన బాహువులకు, వెడదలైన నేత్రంబులకు ననురాగరసంబు తొలఁకు ఖగనరసవిశోకనంబులకు మనోహరభాషణంబులకుఁ దామె సమ్మోహితులైరి. కాని తమ యెన్నిచిట్టంటుచేతలచేతను* నా జగచ్చేతను మనస్సు చలింపఁజేయఁ జాలరైరి. చిటునగవుతోడి యొ య్యారంపుఁ గడగంటి చూపులచేతను, గనువారిమనస్సు హరింపఁ జాలు సొంపారు కనుబొమ్మల యార్పులచేతను, సురతతంత్రపాండిత్యముచేతను, నా పదునాఱువేల స్త్రీలయందొక్కైతయు నాత్మా రాముడైన యాయన మనస్సును బూవిలుతుని ములుకులకు లోను చేయఁజాలదయ్యె. బ్రహ్మాండ్రాదు లెవ్వనితత్త్వంబుఁ గనఁజాల రట్టి రఘుపతినిఁ బతిగాఁగని యెడఁబాటులేక పిరుగుచున్న యనురాగాది విలాసాదుల నత్యంత ముదగలు గాంచిరి. భర్త యుపచారమునకు దాసీజనుల నియమింపక తామె యాయనకు సమస్తసేవలు చేయుమండిరి. ఈ పదునాఱువేపురకు నొక్కొక్కతెకుఁ గృష్ణ సమానులైన సుతులు పదుగురేసి పురుగురేసి ప్రభవించిరి.

* చిట్టంటుచేతలు = విలాసచేష్టలు.

—♦ శ్రీకృష్ణచహిమ చూడ నారదుండు వచ్చుట. ♦—

నరకుని యింటనున్న పదునాఱువేల రాజకన్యకల శ్రీకృష్ణుం డేకకాలంబున నందఱ వివాహం బయ్యెనని విని యాచిత్రంబుఁ జూడఁగోరి నారదుం డొక నాఁడు ద్వారక కరుదెంచి చక్కరుక్మిణీ మందిరంబుఁ బ్రవేశించి సహస్రసఖీజన పరివేష్టితయై రుక్మిణీదేవి చామరంబుఁగొని వీచుచుండ సుఖశయనంబున విశ్రమించియుండు శ్రీకృష్ణుఁ గనియె. ఇట్లదాటున నరుదెంచిన విప్రోత్తముగఁగాంచి సకలధర్మరక్షకుండైన శ్రీకృష్ణుండు తటాలున రుక్మిణీ పర్యంకంబుదిగి కిరీటయుక్తంబైన శిరం బాయన పాదంబులు సోకఁ బ్రణమిల్లి భీష్మ కన్య యాదిచ్చు జలంబుల నాయన చరణయుగళంబుఁ బ్రక్షాళించి పరమగురుండును, సాధువులకుఁ బతియు గలియు బ్రహ్మణ్యదేవుండను సార్థకగుణ నాముఁడును, దన పాదవారియే లోకపావనతీర్థంబు నగు వాఁడును, నగు కృష్ణుం డా జలంబును శిరంబుపైఁ జల్లుకొనియె. ఇట్లు నరసఖుండై పురాణముషియై యవతరించిన నారాయణుండు దేవ మునిని యధావిధిఁ బూజించి సుధామధురభాషణంబులఁ బ్రభూ! యీ మీకింకరువలనఁ దమకుఁ గావలసిన ప్రయోజనంబెద్ది? ఏమి కార్యం బానతిచ్చెద రనిన నారదుం డిట్లనియె.

అఖిల లోకేశ్వరా! సకలజనంబులందు మైత్రియు, దుష్టుల యందు దండంబును, నీవు వహించు టాశ్చర్యంబుగాదు. జగత్స్థితి రక్షణములకును, భక్తులకు మోక్షమిచ్చుకొఱకును, నీవు స్వసంకల్పం బున నిచ్చుకొలఁది నవతరించితి వని మాకందఱకు స్పష్టముగఁ దెలి యును. ప్రపన్నులయిన జనులకు మోక్షమొసఁగునట్టియు, బ్రహ్మాదు లచే మనస్సునమాత్రము ధ్యానింపఁబడునట్టియు, నెట్టివారికిని బ్రభావ మెఱుఁగరానట్టియు, సంసారకూపంబునఁ గూలినవా రొడ్డుచేర నాధారమునగు నీ చరణయుగంబుఁ గంటిని. దేవా! దానిని ధ్యానించుచు లోకంబున సంచరించెదను. మఱపు రాకుండునట్లనుగ్ర హింపుము. అని వేడి వీడుకోలువడసి యోగేశ్వరేశ్వరు యోగ

మాయాప్రభావం జెఱుంగవేడి వేటొక కృష్ణభార్య యింటికిఁ జనియె.

అందు గృష్ణుండు భార్యతోడను యద్ధవలతోడను, జూద మాడుచుండి నారదు రాకగని చివాలున లేచి యెదురేగుడెంచి యాసనాదు లర్పించి పూజించి యేమియు నెఱుంగనివానివలె నెప్పుడు వచ్చితరని కుశలప్రశ్నంబుఁ గావించి మహానుభావా! సంసారమునమునింగి యపరిపూర్ణులైన మావలనఁబూర్ణులయినమీకుఁ గావలసిన ప్రయోజన మేమిగలదు? అయినను మీ కోరిక తెలిపి మా జన్మంబు సఫలంబు నేయుండు. అనిన నారదుఁ డాశ్చర్యపడి ప్రత్యుత్తరమేమియుఁ జెప్పక వేటొక యింటికిఁ బోయెను. అందు శిశువుల లాలించు కృష్ణునిగాంచి మఱియొక్కర్తునింటికిఁ బోయి యందు స్నానప్రయత్నంబున నుండు భగవంతుఁ జూచి వేటొక యింటి నిశాంతంబున కరుగ నందు గృష్ణుండు బ్రహ్మయజ్ఞాదు లాచ రించుచుండె. ఇట్లులే యొకచోట బ్రాహ్మణుల కన్నదాసముచేయు కృష్ణుని, మఱియొకచో భుజించు కృష్ణుని, నొకచో సంధ్యవార్చు కృష్ణుని, నొకచో డాలువాలుఁబూని లీలావిహారంబుగావించు కృష్ణుని, నొకచో గుఱ్ఱమునెక్కు కృష్ణుని, నొకచో గజముపైనుండు కృష్ణుని, నొకఁడెడ రథస్థుండైన కృష్ణుని, నొక్క డఁ బరుండిన కృష్ణుని, నొక స్థలంబున యద్ధవాదులతో మగత్రిమాలోచించు కృష్ణుని, నొక తలగంబున జలక్రీడారతుఁ గృష్ణుని, నొకప్రదేశగంబున గ్రాహ్మణులకు గోదాసమొసర్చు కృష్ణుని, నొకయింట నితిహాసపురాణంబులు విను కృష్ణుని, నొక వీటఁ బ్రియురాలితో బరిహాసభాషణములాడి నవ్వ కృష్ణుని, నొక్కట ధర్మార్థకామముల నేవించు కృష్ణుని, నొక మంది రఁబునఁ బ్రకృతిహరుండైన పురుషుని స్వాత్మను ధ్యానించు కృష్ణుని, నొక కేవలంబున గురు శిశ్రూషుఁ గావించు కృష్ణుని, నొక నికే తిసంబున సంధియు, వేటొక భవనంబున విగ్రహంబు గూర్చించు కృష్ణుని, నొక యగారంబున బలరామునితోడఁ గూడి సాధువుల యోగక్షేమము లాలోచించు కృష్ణుని, నొకశాలఁ గొడుగులకుఁ

కొమా రైలకును మనువులు కుమర్చు కృష్ణుని, నొక ప్రాంగణంబున నల్లర నాడువిడ్డల సాగనంపు కృష్ణుని, నొక దేశమున యజ్ఞము లొనర్చు కృష్ణుని, నొక బయల ధర్మార్థము తోపులు వేయించి బావులు త్రివ్వించి మాలయ ప్రతిష్ఠలు గావించు కృష్ణులను నొక మోసల హయాకూడుండై వేటాడఁ భోవనున్న కృష్ణుని, నొక యజ్ఞశాల యాదవులఁ గూడి యజ్ఞపశువధముం గావించు కృష్ణుని, సాయాపరిచారకల భావమెఱుంగ మాటువేషంబున నంతఃపురం బునఁ జరించు కృష్ణునిఁ జూచి నారదుండు విస్మయావిప్లవ హృదయం డై దరహాసంబును ముఖవిలాసంబును భాసింపఁజేయ నిట్లనియె.

యోశ్వేశ్వరేశ్వరా! యోగసింధులకు దర్శింపరాని నీ యోగ మాయను నీ పాదారవింద సేవాబలంబునఁ గంటిని. దేవా! యిరక ననుజ్ఞ పాలింపుము. నీ కీర్తి గంగాప్రవాహంబున నిష్కలుషంబైన లోకంబుల భువన పావనంబైన నీ లీలలు బాడుచుఁ జరించెద. అనిన వాసుదేవుడు బ్రహ్మరీ! ధర్మము నుపదేశించుచు లోకమునకు దాని విధంబు నేర్పుటకై మనుష్యలోకమున నీ స్వరూపముననే నాధర్మము ననుష్ఠించి యుండుదు. నాయనా! యీశ్వరుండయ్యు నిట్టి మనుష్య పృత్తికిఁ బాలుపడెనని దుఃఖముకాని, నేను మనుష్యమాత్రుడనని మోహముగాని చెందకుము. అని బోధించిన నారదుం డప్రహేయం డగు కృష్ణుని యోగమాయావిలాసంబు స్మరించుచుఁ బొగడుచుండె. పోడశస్త్రీసహస్ర గృహంబుల భగవంతుడు నానావిధంబులఁ జరించిన చరిత్రము శ్రద్ధతో వినువారికిఁ గీర్తించువారికి విని సంతోషించు వారికి మోక్షసాధనంబైన భగవద్భక్తి లభించును.

—♦ సత్యభామ కృష్ణుని నారదులకు దానము చేయుట ♦—

అపారిజాతుండైన దేవకీగర్భజాతుండు పారిజాతంబును దశ యింటఁ బెరటిచెట్టుగ నాటించుటగని సత్యభామ తన కన్నుసన్నల పశుండై మెలంగు విభుడు లభించెనని పొంగుచు నాయనయే జన్మ

జన్మంబునఁ దనకుఁ బతిగాఁ గోరి నారదుం గని యిట్లనియె. మహా-
త్మా' నీవు త్రికాలవేదివి. సర్వజ్ఞుడవు. నే నేమి వ్రత మాచరిం-
చిన శ్రీకృష్ణుండే నాకుఁ బ్రతిజన్మంబున మగండగు. నెఱిగింపవే-
యనిన నారదుం డా నారదవేణితో నిట్లనియె.

జగద్వల్లభుండు నీ కీజన్మంబున వల్లభుండగుట నీవు పూర్వజన్మం-
బునఁ జేసిన పుణ్యంబు. ఫలంబు. ఈ జన్మంబున నెయ్యది దానగ
బాసచ్చెదవో యదియో నీకు మరల మేలుజన్మంబున లభించును.
కావున నీ కంతటి చనువు స్వాతంత్ర్యము గలదేని శ్రీకృష్ణుని నొక
యుత్తమబ్రాహ్మణునకు దానం బిమ్ము. అనిన నేను గావలయుననిన
శ్రీకృష్ణుడా కాదనును. నాచేత కే సవతి యడ్డము రాఁగలదని
గర్వించి యావశాగమన యదితినందన వందితపాదారవిండు దానం
బీయ సమకట్టి రుక్మిణిందక్కఁ దక్కిన సవతులనెల్ల నొప్పించి నారదు-
నకు శ్రీకృష్ణు దానమియ్య సర్వసన్నాహంబులు గావించె. అమ్మచ్చు
కంటి మచ్చరంబు కతన రుక్మిణీదేవితో హెచ్చరింపదయ్యె. పూజా
విధానంబంతయుఁ జక్కనయిన పదపడి నారదుంగని యా కుండ
రదన మునీశ్వరా! దానంబుగొన నీకంటె సత్పత్రంబునాకు లభింపదు
కావున నీకే శ్రీకృష్ణు దానమిచ్చెదఁ గొనుమనిన నతండు- గ్రహించె.
నారదుండును గృష్ణుంగని కృష్ణా! యిక నీవు నా దాసుడవైతివి.
నాయాజ్ఞ మెయి వర్తింపుము. ఇదోవీణె, మోచిగొనిరమ్ము. అని
మహతిఁ జేతి కిచ్చిన శ్రీకృష్ణుండును దాని శిరంబున నుంచుకొని
నారదు వెంట బోవుచుండె. అప్పుడు సవతులందఱు సత్యంగనియిది
యేమివ్రతమే. నీ వ్రతఫలముగ మేలుజన్మంబున శ్రీకృష్ణుడు మగఁ
డగునో కాఁడో కాని యీ జన్మంబునందే శ్రీకృష్ణవియోగంబు నీవు
శాశ్వతపఱిచికొంటివే. నీగతి యెట్లయినఁగానిమ్ము మాగతియేమి
యనిన సత్యయు మరల నారదువెంటఁ బోయి యాయనకు సపత్నీ
వాక్యంబులును దన వియోగతాపంబును నెఱిగించె.

నారదుండును నట్లగునేని కృష్ణునియెత్తు ధనమిచ్చి విక్రయిం-
చుకొనుండని చెప్పిన వల్లెయని య స్త్రీలావతితక్కడయం దొకప్రక్క

సక్కరిరాజవరదునుంచి వేళకప్రక్క తనయింటగల సొమ్ములన్నియు నుంచె. ఇంటగల ధనము, నగలు వస్త్రము లెన్నియుంచినను గృష్ణుడుండుతట్ట చింతాకంత యనున లేవదయ్యె. మంగళసూత్రంబు కట్టుచీర తప్పదక్కిన సర్వస్వముంచినను లేవకున్న దక్కిన సవతుల నెల్ల బ్రాడ్చించి వారివారి యింటగల సర్వధనములు వస్త్రము లాభ కణము లెన్నితెచ్చి యుంచినను గృష్ణునిప్రక్క వ్రాలినముల్లు కదల దయ్యె. ఇంక నేమిగతియని యాసతులెల్ల నాలోచించి మచ్చరంబుడిగి రుక్మిణీ బ్రాడ్చించితిమేని యామె ధనంబిచ్చును దెత్తమని సత్యను దోడుకొనిపోయి రుక్మిణీదేవిం బ్రాడ్చించిరి. ఆమెయు నన్ననంబుచేసి శుద్ధవస్త్రంబులు ధరించి యొక తులసీదళంబు బంగరు పల్లెరంబున నుంచి దానిఁ జేతఁగొని యటకువచ్చి తక్కెడయందుంచిన ధనా దికంబెల్లఁ దీసివై వుండని నియమించి శ్రీకృష్ణునకుం బ్రదక్షిణించిరి త్త తట్టయందుఁ మలసీదళం బుంచె. ఉంచినవెంటనే కృష్ణుఁ డుగచుతట్ట మీఁది కెగసె. తొలసిదళంబుండు తట్ట నేలయంటె. అంత రుక్మిణీ దేవి యా దళంబు నారమన కర్పించి ముసిగరా! మా పతిని మాకనుగ్రహింపు మని ప్రార్థించె. నారమంబును నామెను బ్రశం సించుచు యధేచ్ఛ నరిగె.

అమ్మణి!-భీష్మకుండు రుక్మిణిని శిశుపాలున కిచ్చెదనని వానిని బిలిపించి ముహూర్తముకూడ నిశ్చయించెగదా. అట్టి బీటలమీఁది పెండ్లి చెఱుచుట కృష్ణునకుఁ దగునా? పూర్వనిశ్చితయైన కన్యను దా నెట్లు పరిగ్రహించెను?

తండ్రి:-ఇప్పుడు మనదేశములో వివాహధర్మము చెడినట్లు మఱి యేధర్మము చెడలేదని నాకుఁ దోచుచున్నది. దేశాభివృద్ధికి సుతాభివృద్ధికి సదాచారములకు సత్సంతానములకు నింతయేల యుభయలోకముల దరించుటకు వివాహమే మూలకందము. అట్టి వివాహము లేనాఁడు యధావిధి జరపక వారివారి యిష్టానుసారము కామముకొలది జరపఁ బ్రారంభించిరో యా నాఁడే మనదేశము హీనస్థితికి రాఁ బ్రారంభించెను. ఈ విషా

రము విరమించి నీ ప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తిరమిచ్చెదను. మన శాస్త్రములం దెనిమిది విధముల వివాహము పేర్కొనఁబడినవి. అందు రాక్షస వివాహము గాంధర్వ వివాహము త్సత్రియలకు విధింపఁబడినవి. గాంధర్వమనఁగా యుక్తవయస్సు వచ్చిన రాచకన్యాయు రాజపురుషుఁడు పరస్పరము వలచి వెంటనే వివాహ మాడుట. దీనికి మంత్రతంత్రములు లేవు. వలపు మాత్రము ప్రధానము. శకుంతలా దుష్కృంత వివాహము. సుభద్రార్జున వివాహము గాంధర్వవిధి ననుసరించినవే.

రాక్షసవివాహమనఁగా వరుఁడుగాని వానికి మాటు మఱి యొకరుగాని కన్యకను దాని బంధువుల జయించి బలాత్కారముగఁ గొనిపోవుట. భీష్ముడు తన తమ్ములకై స్వయంవరమండపములో నుండు కాశీరాజకన్యకల హరించెను. అంబ యనునది తాను సాల్వని వలచినదాన ననుటచే దానిని వదలిపెట్టెను. రుక్మిణీకృష్ణ వివాహము రాక్షసవివాహమే. కావున రుక్మిణిని గృష్ణుఁడు హరించి కొనిపోవుట ధర్మవిరుద్ధము గాదు. రుక్మిణి పూర్వనిశ్చిత యంటివి. ఎవరిచేత ? రుక్మిణి మనోవాక్కాయకర్మములందు శిశుపాలుని వరింపలేదుగదా ? యుక్తవయస్సు వచ్చిన పిమ్మట వరుని వరించు భారము కన్యకదిగాని తల్లిదండ్రులది గాదు. యుక్తవయస్సు వచ్చిన పిమ్మటఁ గన్యాభిప్రాయము ప్రధానముకాని తిలిదండ్రుల యభిప్రాయము కాదు. రజస్వల యగున కన్యకు దమ యిష్టానుసార మిచ్చు సధికారము తల్లిదండ్రులకు లేదు. కన్యాభిప్రాయము జనకాభిప్రాయమేకమైనచో నే గోపము లేదుగాని పరస్పరము విరోధించినపుడు కన్యాభిప్రాయము చొప్పునఁ దల్లిదండ్రులు నడచుకొనవలయుట విధి. రజస్వల సగువఱకే కన్యకలమీదఁ దల్లిదండ్రుల కధికారము. ఆవల వివాహవిషయమున వారికి సధికారములేదు. కన్యకయే స్వతంత్ర. కావున యుక్తవయస్సు వచ్చిన రుక్మిణి విషయమున నామె యభిప్రాయమునకు విరోధముగఁ దల్లిదండ్రులు జరుప యచ్ఛించుట దోషయుక్తము. ఆమె యభిప్రాయమునకు విరోధముగ నామెను

శిశుపాలునకే యిచ్చియుండిరా శాస్త్రదృష్టిని రుక్మిణీ శీలవతి
యగుగా యని సంశయింపవలసి యుండును. రజస్వలలు తామే
వరుల వరింపఁబూనినచో ననర్థకములు పెక్కులు సంభవించుట
చూచి క్షత్రియులుకూడఁ దమ పుత్రికలు కన్యకలుగా నుండఁగానే
వివాహములు గావించుచుండిరి.

నేను వ్రాసిన సావిత్రీచరిత్రమందు సావిత్రికి నామెతండ్రికి
జరిగిన సంవాదమును బఠింపుఁడు. కన్యక నరుని నొక్కసారి వరింప
వలయునుగాని పెక్కుమాల్లు వరింపరాదు. మొదటిసారి తాను
మనస్సున వరించిన పురుషునివదిలి వేరొకని వరించెనేని యది
భ్రష్టశీలయే. యుక్తవయస్సు వచ్చిన కన్యక తా నొకని వరించి
యుండ వానికిఁ గాక వేరొకనికిఁ దల్లిదండ్రులు వివాహము చేసిరా
యట్టివాఁ డుపపతియేకాన పతికాఁజాలఁడు. అట్లులే రెండవ పతిని
మనస్సునందైన వరించునది జూరెనియే. ఈ ధర్మసూక్ష్మత్వమును
మీరు గోపికల విషయమునందును నన్వయింపఁ దగు. గౌరీపూజచేసి
గోపకన్యకలు కృష్ణునిఁ బతిగా వరించిరి. అట్టివారిగోఁ గొందఱును
వారి తల్లిదండ్రులు మఱెవ్వరికో యిచ్చి వివాహము గావించిరి.
శాస్త్రదృష్టిని గోపకన్యకలు నరించిన కృష్ణుండే వారికిఁ బతిగాని
తక్కినవారు గాఁజాలరు. బహుత్కారకృతము లకృతములని మనువు
వచించెను. మఱియొకని బహుత్కారముచేత నాకిష్టములేక నే
నొకనిని జంపితినేని యా పాపము బలవంతపెట్టిన వానిదేకాని
నాదికాదు. ఇట్టి గోపస్త్రీలు తమపక్షులను వదిలి కృష్ణుశబ్దకు వచ్చిరి.
తరువాత వీరు సంసారమునే రోసి కృష్ణపదారవిందములే ధ్యానించు
చుండిరిగాదా. కావున నట్టివారియందును జారత్వము మోపుట
శాస్త్రసమ్మతము గాదు.

రుక్మిణీదేవి తల్లిదండ్రులును నామెను శ్రీకృష్ణున కీయ
సమ్మతించిరి. రుక్మి బలవంతుఁడగుటచే వారిప్రయత్నము సాగినది
కాదు. తల్లిదండ్రులు జీవించియుండ సోదరునకు వరనిశ్చయమం
నధికారములేదు.

విజయశీలారంభము.

—♦ పాండ్రకవధ ఘట్టము. ♦—

కరూశ దేశాధీశుడు పాండ్రకరాజ కుమారుడు డొక్కరుడు తనకు వాసుదేవుడను పేరుపెట్టుకొని తన యాయుధంబులకు సుదర్శన పాంచజన్య శార్ఙ్గ కామోదకీ నందక నామధేయంబులిడి స్వదా శంఖచక్రభూషితహస్తంబై తిరుగుచు విష్ణుగ్రీవశ్రీకృష్ణుతోడ బద్ధమత్సరుడై వెట్టిగొల్లపిల్లవాడు వాడేటి వాసుదేవుడు నేననికొంపు వాసుదేవుడ నని మురియుచునుండు. అతం డొక్కనాడు విశ్రాంతి సామంతులునగు ధరాకాంతులు పరివేష్టించు బేరొలగంబున నుండి వాతొ నిట్లనియె.

భూపాలులారా ! గోపాలు డొక్కరుడు కండ్లక్రొవ్వన నా పేరు తాను ధరించి నేను దాల్చునాయుధంబులపేర్లు తన యాయుధంబులకిడుకొని తానే వాసుదేవుడనని సిగ్గుమాలి లోకంబున మాటులేక తిరుగుచున్నవాడు. ఈ యాగడంబు కంటిరే. ముందెన్నడైన నిట్టిది వింటిరే. ముందువచ్చిన చెవులకంటె వెనుక నచ్చిన కొమ్ములు వాడు లయ్యె. కల్లబంగారునకు కఱకులు మెండున్నట్లు వాడెట్లు వేషముధరించి తన్ను భూషించుకొనుచు భాషించుచుండ నేనెట్లు విని సహించె. నేనెట్లైన సహింతును బొందు మా యరువురిచో నిజమైన వాసుదేవు డెవ్వఁడో యను లోకల సందేశం బేచందంబున డించుపడు; కావున నా పోకలమార్గమై బోకకరిగి నా నాధనాబుల సతిని యాయుధంబుల రూపుమాపి యతిని నామంబు మాయంబుజేసెద. అంతటగాని నాకీర్తి నిరంకు శింబు గానేరదని చెప్పిన దదనుచరులు లెస్సలెస్స యవశ్య మట్ల కావింపనలయుననిరి. కాని కృష్ణచేతిబలు వంతకు ముందు రుచి చూచినవారు వీని కేదియో కీడుమూడ నున్నదని తెలచిరి. ఆ సమయమంద నారదుండచ్చోటికి విచ్చేసె. పాండ్రకండును సభా

స్తారులు లేచి తగురీతి సమ్మహత్తు సత్కరించి యుచితాసనస్థుఁ
గావించిరి. అప్పుడా దేవమాని జూచి పౌండ్రకుం డిట్లనియె.

ముసీంద్రా! నీవు త్రిలోకసంచారివి. త్రికాలవేదివి. నీ
వెఱుంగని యర్థంబులు లేవు. లోకంబున నిక్కంపు వాసుదేవుండ
నేనుండ ద్వారకయం దొక యాదవుఁడు తాను వాసుదేవుఁడ నని
చెప్పుకొనుచు నా యాయుధంబుల నామధేయంబులు తన యాయు
ధంబుల కిడికొని యున్నాఁడట. తేపటినుండి కుమ్మరియుఁ దాను
జక్రవర్తి నని చెప్పుకొనునుగదా. ఈ విషయంబున మీకు నే నొకటి
విన్నవించెద. సకలరాజ సభలందును. లోకపాలక సభలందును
ద్రిమూర్తుల సభలయందును, నిక్కంపు వాసుదేవుఁడు పౌండ్రకుఁడే
కాని యాదవుఁడు కాఁడని మీరు నన్ను వర్ణించి చెప్పుచుండ
వలయును. మీరిట్లు చేసిన సత్యంబు స్థాపించినవా రగుదురు. అనిన
నారదుండు నవ్వుచు నిట్లనియె. పౌండ్రకా! నీవు గర్వాతిరేకంబునఁ
గన్నుగానక మన్నుమిన్నెఱుంగక ప్రేలుచున్న వాఁడవు. సర్వంబు
నతనియందు వసియించును, సర్వంబునం దతఁడు వసింతును గావున
వాసుదేవుం డనుషేరు భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునకు సార్థకమై
యున్నది. అది నీకెట్లు సార్థకమో చెప్పుము. నీవు వాకొనిన
ఉపమానము నీకే చెల్లుచున్నది. నీవు వాసుదేవుఁడ ననుకొనుట
కుమ్మరవాఁడు చక్రవర్తి ననుకొనుట యట్టిద. కర్మబద్ధుండవై న
వ్రాకృతిపురుషు నిన్నెవ్వఁడు భజించు? భజించి యెవ్వఁడు కడతేఱు.
విధవకునమస్కరించిన నాయట్ల యుండుమని దీవించినట్లు నిన్ను
భజించువానికి నీవేమి యీయఁగలవు. మూఁథుఁడా! గేహేశూరుఁడనై
మూలయింటఁ గూర్చుండి ప్రగల్భములు వాఁగిన రాఁగల
లాభమేమి? నీ ప్రల్లదములు యదువల్లభుండు వినెనా నీకు
నొకొంట్లు నిండు, ఏల చెట్టుకొట్టి మీఁదఁ గ్రోచికొనెదవు. కుడిచి
యింట నెమ్మదిగఁ గూర్చుండలేవు కాఁబోలు. అనిన నత్తైన నతని
రణరంగమున జయించి సత్యంబు స్థాపించెద. నీకుఁ గలహమనినఁ
బండుగుగదా, నీకుఁ గడుపారఁ గుడుపుపెట్టెద. అప్పుడు నన్ను నా

వేడికోలు లేకయే నీవు ప్రశంసించువు. అని పొండ్రకుండనిన నారదుం డట్ల కావింపుమని సభవిడిచి ద్వారకకుఁ బోయి కృష్ణునకు సర్వంబు నెఱిగించి యథేచ్ఛ మరిగె.

అంతఁ బొండ్రుండు తన మిత్రుండగు కాళిరాజునొద్దకు బోయి యచ్చట మూగిన రాజబోకంబుతోడ నాలోచించి దామోదరు కడకు నొక దూతను బుచ్చె. వాడును ద్వారకకేగి సభాసీనుడైన కృష్ణుఁగాంచి యెల్లరు విన నిట్లనియె.

యమరా కృష్ణా ! నేను బొండ్రక వాసుదేవుఁ డంపిన దూతను. మీఁకొక వార్త దెలుప నన్ను మా రాజు పుచ్చెంచె. తనమాటలుగా విని మీతోడవామోడక మా తోడఁడుమనియె. సావధానచిత్తుండవై విని యుత్తరమిచ్చెదవేని కొంపోడెద. “ఓరీ యాదవుడా ! పుట్టిననాటనుండియు గొల్లనుందలొక బసులతోఁపాటు బెరిగి ధర్మకర్మంబు లెట్టివో యెఱుంగక స్త్రీవధ గావించితివి. గోహింస సలిపితివి. బుధువులఁ బొరిగొంటివి. అవన్నియు నాకేల యని యారక సహించియుండితి. ఇష్టంబు సాదురేగినఁ దలపొలమునఁ గాని నిలువదన్నట్లు నాపేరుపెట్టుకొని నా యాయుధముల పేరు నీయాయుధముల కిడితివి. ఇది సహింపరాదు. కావున మతిమంతుండ వైతివేని వాని నెల్లవదలి నాపేరుమాని యిచ్చటికివచ్చి నాచరణంబుల శరణంబు గోరుము. ఒండె మరణంబు నిక్కంబు.” అని నీకుఁదెలుపు మనియె ననిన విని కృష్ణుండు మందహాస రోచిష్టుడై యిట్లనియె.

నన్నచ్చటికి రమ్మని మీప్రభువు గోరెఁగావున తోప యచ్చటి కవశ్యము సర్వాయుధములతోడ వచ్చెద. అయుధముల వదలు మనియెఁ గావున వాని నెల్ల వానిపై వదలెద. శరణంబు చొరుమ నియెఁ గావున నతని శరణంబుజొచ్చి సర్వసంపదలు హరించెద. పేరు పెంపుగల మీరాజు నాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము గావున నీయాజ్ఞ చెల్లించునని మీ రాజునకుం జెప్పము. అని దూతను వస్త్రమాల్యాదుల సత్కరించి యంపె. అతఁడును మరల చని కృష్ణవాక్యంబులు పొండ్రకునకు నెఱిగించె.

పాండ్రకుండును సంగరమునకుఁ జతురంగ బలంబులఁ గట్టఁ
యితంబు చేసికొనియుండె. అంతఁ గృష్ణుండు యుద్ధసన్నద్ధులై తోడు
రా నుంకించు యాదవ వీరులనెల్ల నిలువఁజెప్పి యొక్కరుండ గరుడా
రూఢుండై కాశికానగరంబుఁ జేరం జనుడుఁ బాండ్రకుండును గాశీ
రాజసహాయుడై సకల సేనలతో శ్రీకృష్ణుతోఁ దలపడియె.

శ్రీకృష్ణుండును దర్పదహృదయభేదన ధన్యంబైన పాంచ
జన్యంబు నొత్తి జన్యంబునకుఁ దొడరి యనన్య సామాన్యకరలాఘ
వంబున శరణరంపరలు నిరంతరంబుగఁ గురియించి సేనలనెల్లఁ
బిలుకు మాన్చి యార్చి కవిసించ బాండ్రకుండును రంగస్థలమందలి
పాత్రంబుబోలె వాసుదేవ వేషధారియై సుదర్శన పాంచజన్య
నందక కౌమోదకీ శాబ్దకామ కలితంబులైన యాయుధంబుల
ధరించి కృత్రిమ గరుడధ్వజంబు గ్రాలు తెరిపనుండి యెగురేగు
దెంచిన శ్రీకృష్ణుండు వానిని జూచి నగుచు నిట్లనియె.

ఓరీ దుర్జతీ మూఢచిత్తా ! భారవహనమాత్ర సార్థకంబులైన
యీ యాయుధంబులు నిన్నెట్లు రక్షింపజాలు ? నీవు కోరినట్ల
వచ్చితి. నా రూపంబు శాశ్వతంబుగ ధరింపఁ గుతూహలుండవేని
నా శరణంబు సొరుము. ఇవియన్నియు నీ కొసంగెద. అట్లు కాదేని
నీవు చెప్పినట్ల నా యాయుధంబుల నీపై విడిచెద. నీ చిహ్నంబుల
నేల పాలు గావించి నీ శరీరంబు కంక గృధ్ర జంబుక శునకంబుల
కాహారంబు గావించెద ననిన నమ్మత్తుం డిట్లనియె.

ఓహోహో ! యేమి నీ రంతులు. విన వింతలు. భూభారమణఁ
గింప నవతరించిన నిక్కపు వాసుదేవుండను నేనై యుండ నా వేష
ము నీవు ధరించి తిరుగుటయకాక నన్నే యాక్షేపింపఁ జొచ్చితివి.
నీ విందు నందుఁ గొందఱ భూపురందరుల మ్రందింపఁ జూచియు
నా పూనిన కార్యంబునకు నీవు తోడుపడితివని యిన్నినాళ్లు సహిం
చితి. నీవు నీ యంతరం బెఱుంగక మత్తిల్లుటంజేసి యింక నిన్ను మిత్తి
కెర గావింప నెత్తికొనవలసె. అని గుణంబు మీటి సూటిగ బాణ

జాలంబులు కృష్ణులై బరగించిన నమ్మహానుభావుండును శిఖిశిఖాను
కారంబులగు సార నారాచంబుల నతనిఁ గారుచిచ్చునఁ గాలిన
ఁగొండవలెఁ గావించె. దాని సహింపక పొండుండు నిశాతశరంబునఁ
గృష్ణుని నయనోపాంతంబు భేదించె. నెత్తు రొడియుచుండె. దాన
దానవారి కినిసి యొక పరుషంబగు విశిఖంబున నతని యురంబు
బగిల్చిన నతండు సోలి తేరిపై వ్రాలి తేటి కౌమోదకియను తన
గదచే గదానుజు నైచె. హరియును దన కౌమోదకిచే దాని ముత్తు
నియలు చేసె. అమ్మందుండు నందకంబు వైచినఁ దన నందకంబున
నందనందనుండు తుత్తుమురు గావించె. అవక్రచరిత్రుండు చక్రంబు
వైచిన భక్తసుదర్శనుండు రిపుజన దుర్దర్శనంబగు తన సుదర్శనంబున
దాని పొడవడఁగించె. ఇట్లతని యాయుధంబులు పొడిపొడియైన
వాడును సీనుడింపక చాపంబు కేలంగొని బాణయుద్ధంబు గావించిన
విరించిజనకుండు వాని సారథి తలఁద్రుంచి తన గరుడునిచే
నతని గరుడధ్వజంబు భూపతనంబు గావింపించి తురంగంబుల రణ
రంగంబునకు బలియిచ్చి యతనిదేహంబు రక్తమయంబుఁ గావించి
నగుచు నిట్లనియె.

ఏమిరా సీవాసుదేవ చిహ్నంబులన్నియు నేమియయ్యె.
ఇక వాసుదేవ నామధేయంబున కర్ణుడవు కావుగదా. ఓరీ నిస్సీట్లు
మూడలించుటకై యింతసేపు సైరించితినిని చెప్పి యతని విల్లును
శంఖంబును దునిమి యవక్రవిక్రమంబగు చక్రంబును నైచిన నది
యతని శిరంబు ధరం బడ నఱకె.

అతని మిత్రుండు కాశీరాజేదిరించిన నాతని శిరం బొకశరం
బునఁ ద్రుంచి యతని పురంబు నడుమఁ బడవైచిన నగరంబున వారు
దానిని గని కరంబు దుఃఖార్తులైరి.

అథాతివితానంబును యముసన్నిధానంబునకుఁ బనిచి భక్తుల
పెన్నిధానంబగు కృష్ణుండు ద్వారక కరుదెంచి యాప్తులకెల్లఁ దా
నొనరించినట్లని కార్యంబు సవిస్తరంబుగఁ దెలిపె.

—♦ కృత్య వధ . ♦—

అక్కడఁ గాశికాపురంబునఁ గాఁపురంబుండు లోకులెల్ల
 దుష్టసహవాసంబునఁ దమరాజు యమరాజుఁ జూడఁ జనియె నని
 పలవించిరి. కాశికాజు తనూజాతుఁడు సుదక్షిణుడనువాఁడు జనక
 మరణంబునకు విషాదపడి కృష్ణుడై బగ సాధింపఁగోరి పురోహితుం
 బిలిచి యభిచార హోమంబుఁ జేయించి యందొక శక్తి యదయిం
 చినదానిని ద్వారకానగరంబు ధ్వంసంబుచేసి కంసారాతిని హింసించి
 రమ్మని పంచె. ఆ పిశాచియు సాచిన నాలుకలు సెలవుల నాకుచు
 జ్వాలకీలాభీలంబగు శూలంబుఁగొని హలహలధ్వనుల లోకంబు
 కోలాహలంబుగాఁ గేకలు వేయుచుఁ బెంధూళులాకసంబు గప్పుఁ
 దెప్పన నగధరు నగరంబుజేరి మింటిమంటినంటు పెనుమాంటలఁ
 దత్పురంబుఁ గాల్పుఁ జొచ్చిన దానిఁగని పౌరులు భీరులై భయార్ణవ
 హల్లోహల చిత్తంబులఁ దత్తటపాటున భీతార్తిహరుండగు మురహరు
 పాలికి రక్షరక్షేతి వాక్యంబులఁ జేరంబోయి దేవా! ప్రలయానలంబు
 పురంబుడై గవిసి భస్మంబు చేయుచున్నదని విన్నవించిన వెన్నుండు
 నగుచు నాలోచించి కాశీరాజ సుతప్రేరితంబయి యకృత్యం బాచ
 రింపవచ్చిన కృత్యయని యెఱింగి దానిపై సుదర్శనంబును బ్రయో
 గించె. అదియును సహస్రమార్తాండప్రచండ తేజో మండితంబై
 దుష్కృత్యయగు కృత్యపయిం గవిసిన నది యదరి బెదరి చెదరి
 కాశిపురంబువంకఁ బాటె. సుదర్శనంబును దాని వెనుకొనియె. అది
 కాశీపురంబుఁ జొచ్చిన హెచ్చిన మచ్చరంబునఁ జక్రి చక్రంబును
 నగరంబుపై పడి కృత్యతోడ సర్వంబు నిర్మూలించి కాశిని బూదిరాశి
 యొనర్చి మరలి హరికరం బలంకరించె. ఈ విధంబున దుర్జన
 సాంగత్యంబునంజేసి దేవాసురాదులకైనఁ దేటి చూడరాని యా దివ్య
 పురంబు వెలిమిడి ప్రోనై రూపుమాసి చనియె.

—♦ ఉషాపరిణయ ఘట్టము ♦—

శ్రీవిష్ణుమూర్తి వామనుండై జనియించి యెవ్వని మూఁడుడు
 గులు యాచించి త్రివిక్రముడై విజృంభించి ముల్లోకంబులు వ్యాపించె

నట్టి బలిచక్రవర్తికి సూర్యులు పుత్రులు గలరు. అందు బాణుడను
వాడు జ్యేష్ఠుడు. అతడు సహస్ర బాహువు. మాన్యుడు
వదాన్యుడు ధీమంతుడు సత్యసంధుడు దృఢవ్రతుడు. శివభక్తి
పరుడు. అతడు లోకంబున స్వేచ్ఛావిహారంబు గావించుచు
నొక్కనాడు కుబేరమందిరంబగు పర్వతంబున సుందరకందరప్రదే
శంబున గుమారస్వామింగాంచి యాతని తేజోరూపంబులకు విస్మి
తుడై యాహా! యాయన యేమితపంబు చేసి భవునకుఁ దనూభ
వుడై జనియించెనో యని తలపోసి తానట్టి శౌరవంబు సంపాదింప
సమకట్టి దిట్టమగు మనంబున సూర్యపుష్టి తపంబు సేయ నతనిభక్తికిఁ
బార్వతీసమేతుండై శివుండు ప్రత్యక్షుగై పరంబు వేడు మనిన
నతం డిట్లనియె.

దేవా ! యీ మహాదేవి పర్వతరాజకన్య నన్నుఁ దన తన
యునిగా నంగీకరింపవలయు. నీవును గుమారునట్లు నన్ననుగ్ర
హింపవలయు నిదియే నా కోరిక యనిన శంకరుండు సంతసిల్లి
మృడానిం గని యిట్లనియె.

దేవి! యీతండు నీకుమారుండు. కుమారు వెనుకటివానిగఁ
గ్రహించి వాత్సల్యదృష్టిం జూచుమనిన నామెయు నట్లయకాఁగాక
యనియె. ఈశ్వరుండును నతనికి శోణపురంబు రాజధానిగ నొనఁగి
తాను దత్పురరక్షాదీక్షవహించి ద్వారంబునఁ గావలియై నిలిచె.
కుమారస్వామియు నతనియెడ సౌభ్రాత్రంబు పాటించి యతనికి
వాహనంబును గేతువునై వెలుంగ నొక్క దివ్యమయూరం బొసంగె.

ఇట్టి వరంబులఁ బొంది యాతడు సర్వాసురచక్రవర్తియై లోక
పాలకుల జయించి లోకంబులఁ జీకాకు గావించి తన కెండును
మాటులేని యవక్రవిక్రమంబునఁ బరాక్రమించుచుండె. శంకరాను
గ్రహపాత్రుడైన యతనికి దేవతలెల్లఁ గింకరులైరి.

ఒకనాడు ప్రదోషకాలంబున ఖండపరశుండు తాండవంబాడి
సహస్రభుజుండు బాణుండు వాద్యంబు వాయించి మెప్పించె. భగ

వంతుఁడును సర్వభూతేశుఁడును శరణ్యుఁడును భక్తవత్సలుఁడును,
భక్తమనోవశంకరుఁడును నగు శంకరుం డాతని వరంబు కోరు మొసఁ
కెద ననియె. కావరంబునకుఁ గావలంబైన యా కావలుండు కిరీటం
బును చంద్రజూటు పాదంబులు సోకఁ బ్రణమిల్లి

ఉ. శంకర ! భక్తమానస వశంకర ! దుష్టమదా సురేంద్రనా

శంకర ! పాండు నీలరుచి శంకరవర్ణనిజాంగ ! భోగిరా

ట్కంకణ ! పార్వతీహృదయకైరవకైరవమిత్ర ! యోగిహృ

త్స్వంకజ పంకజాప్త ! నిజతాండవఫేలన ! భక్తఫాలనా ! భాగ,

దేవా ! నీవు భక్తజాతంబునకుఁ బారిజాతంబ వని యెఱుఁగుదుఁ
గావున వేడెద. నరసురగరుడగంధర్వాదులం దెవ్వరు నాతో
దురంబున నెదిరించి పోరంజాలు వాలుమగఁడు కానరాఁడు. నా
దోర్బలంబునఁ బర్వతంబులు చూర్ణంబుచేసి దిగ్గజంబుల వెనుకొన నవి
ధిక్కామొగములై పాఱుచున్నవి. సమరమున నాతో సముడగు
లావరి నీ వొక్కఁడు తక్క నింకొక్కరుఁడు లేడు. చేతులతీట
పోవ సమరపాటవంబు నెఱప నలనులేమి వేనుచేతులును నృధా
భారముగ నున్నవి. ఏమిచేయుదుననిన లలాటేశుఁడును గ్రుద్ధుడై
మూఢబుద్ధి ! నీ కచిరకాలంబున నీకులంబు బలంబు చలంబునకు
సరిపోవ నాతో సముడగు వానితో రణంబు ఘటిల్లు. నీ నికేత
నంబున మయూరకేతనం బెప్పు డకారణంబుగ ధారిణిఁ గూలునప్పుడ
నీకుఁ బరిభవనిదానంబగు నాయోధనంబు చేకూరు బొమ్మనిన
నమ్మందుం డమందానందంబునఁ దన మందిరంబున కరిగి కేతనంబునకు
భూపతనం బెప్పు డొదవునో యని తహతహతో నెదురు చూచు
చుండెను. అంత నొక్కనాఁడు నిష్కారణముగ నిజ వినాశహేతువు
కేతువు నేల వ్రాల దానిం గని యా బాలిశుండు బలవంతునితోడఁ
బోరాదవు నని ముద్దమందుచుండె.

ఈ బాణాసురునకు సుందరీ జనమాన్యయు విలాసధన్యయు
నగు కన్యగలదు. ఆ కన్యాయ పేరుష. ఆమెకుఁ జెల్లియై మంత్రియగు

కుంభాండు కూతురు ఫాలవిజిత శశిరేఖ యగు-చిత్రరేఖ మనస్సె
ఱిగి వర్తించుచుండును. ఉపయును బ్రతిదినంబును బరమేశ్వరి
దర్శనంబునకుఁ బోయి వచ్చుచుండును.

వసంతకాలంబున నొకనాఁ డుద్ఘాతంబునఁ బార్వతీపరమేశ్వ
రులు స్వైరవిహారలోలురై చరించుచు నలసియొక్కచో విశ్రమించిన
తఱి మంచుఁగొండ కొమార్తను దొడపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని
శివుండు లాలించుచు ముద్దగొనుచుండె. దైవవశంబున నుపయు
నా సమయమంద యందేగి కుచంబులు ప్రాణేశ్వరు నురంబు నొఱయ
గుఱువుపయిఁ గూర్చుండి కులుకు నుమం గని తనలో నిట్లు లాలో
చించె. ఆహా తన యీడుజోడై మనస్సెఱిగి వర్తించుచు నాద
రించు పతితోడ నాడు నాడుదాని జన్మంబె సార్థకంబు. లేఖా
యంపుటింటి యింతియగాక మఱి యేభాగ్యంబుఁ గోరు. పతివినా
కృతయైన నతికి సమస్తభాగ్యంబు కాననంబునఁ గాచిన వెన్నెల.
ఈమెవలె నేనును నా మనోహరుతోడఁ గలసిమెలసి కేళుల నలసి
సాలసి యుండు నదృష్టంబు గలుగునా? ఏల కలుగరాదు? నే నీజగ
న్మాత నాశ్రయించితినేని నా కోరిక రిత్తగానేరదని తలపోయు
చుండ గౌరియు నా కుమారిని వీక్షించి చేరఁజీరి యిట్లనియె.

బాలా! నీతలంపు మేలైనది. వైశాఖ శుక్ల ధ్వాదశినాఁటి
రాత్రి నీ స్వప్నమం దెవ్వఁడు నీతోడఁ గలయు వాడె నీకుఁ బతి
గాఁగలఁడు. అనిన నవ్వచనంబులఁ గలిగిన లోనిపొంగు దరహసిత
వికసిత వదనాంబుజంబు చాచుచుండ నయ్యండజయోగాన సపరివార
యై గృహంబున కరిగె.

ఆవల నొక్కనాఁ డుపాకన్య నిజసాధతలంబున హంసతూలికా
తల్పంబున ననల్ప సంతోషంబున నిద్దురించుచుండి తన్నెవ్వఁడో
సుందర పురుషుండు నవకందర్పాకారుండు రతి గూడినట్లు కలఁగని
యలికిపడి లేచి నలువంకల శంకాతంక కలంకిత చిత్రయై చూచి
యెవ్వరి జూడఁ గానక మకరికాపత్ర భంగములు మోవి కెంపులు

లోనగుచిన్నె లచ్చొత్తి నట్లుండుట చూచి కల్లకల యననేరక, తన కన్యకాత్వమున కెవ్వఁడో భంగంబు గావించెనని లజ్జయు భయము నవమానము పురిగొన రోదనంబు గావించుటయుఁ జూట్టు పరుండిన చెలికత్తెలు లేచి యేమియేమియని హెచ్చరించిన నచ్చంచలాక్షియుఁ బొచ్చెంబులేక కలహో నెవ్వఁడో తన్నేమేమో చేసిపోయెనని చెప్పిన నప్పల్లవాధరలు “బాలా! స్వప్నమాత్రమున కేల యీలీలఁ దూలెదవు? నీ తండ్రిపే రనిన దేవాదులును వణకుదురు. సాయుధులైన వీరవరుల మొత్తమ్ములు విచ్చుకత్తులఁ గానలి యున్నవారు. ఎవ్వఁడు రానోపు. నచ్చి ప్రాణంబులతోఁ బోనోపునని యెంత ధైర్యము చెప్పినను నమ్ముగ్ధ వినక తనవలనఁ గులమునకు జననీ జనకాదులకు నవమానము ఘటిల్లెనని పల్లటిల్లుచుండె.

అంతఁ జిత్రలేఖ మతిమతియగుట శింకరి వచించిననాఁ డానాఁడేయగుట స్థరించి యుష కావిషయంబు వచించి యూరడించె. ఉషాకన్యయు దాని సల్లాపంబుల హృదయతాపంబు వాసెఁగాని కలహోఁ దోచిన సుందరుఁడే తన ప్రాణేశ్వరుఁడని యెఱిగి వలపు పెంపునఁ దపింపఁ జొచ్చె. ఆ కుంభాండనందనయు బాలా! యింత మాత్రమున కీ లీల యలరు వాలురమ్ములజోదు కీలలపాలై యేల జాలిఁ గాలెదవు. నీ స్వప్నగతపురుషుఁ డెవ్వఁడు చెప్పము. వాఁడెట్టి వాఁడైన నెందున్నఁ గొని తెచ్చెద ననిన యుష యిట్లనియె.

కలహోఁ దోచిన లీలామదనుఁడు నాపాలి భాగధేయంబు నామధేయం బెట్టిదో యెందులవాఁడో నేనెఱుఁగ. ఆ చెలువుని రూప ధేయంబు విధేయమై నాకుఁ గనులఁ గట్టిన ప్లేడఁబాయకున్నదిగాని వర్ణింపనేర. నేనేమి నేయుదు. మరల నా మనోహరుఁ గలియుపెట్లని వగచిన నట్టైన నిలు మిదిగో వచ్చెదనని చిత్రలేఖనకళావతి యగు నవ్విద్యావతి యచిరకాలంబున నరసురాసుర యక్షరాక్షసాదుల రూపంబులెల్లఁ బటంబునఁ జిత్రించి దానిని దెచ్చి యచ్చకోరాక్షి కిచ్చి యిటు ముచ్చటించె.

జగన్మోహిని! యీ పటంబునఁ దగులని నుండరుఁడు లోకంబున లేడు. దీనిని సావధానచిత్తవై చక్కఁ బరిశీలింపుము. నీ ప్రేయ సీవు గుర్తింపుమని పటము చేతికియ నా యెలనాఁగ దాని నొందుకొనియె. చిత్రరేఖయు నందలి యందఱు బేర్వేర వర్ణించి దేవానులఁ జెప్పి మనుష్యలోకంబున రాజుల రాజకుమారులఁ జూపుచు వీడు జరాసంధుఁడు, వీడు భగదత్తుఁడు, వీరు పాండవులు, వీరకౌరవులు నని కనఁబఱచి యదుకులంబునఁ గృష్ణబలరాములను బ్రద్యుమ్నానిఁ జూపె. ప్రద్యుమ్నానిఁ జూచినంత నాకాంత యంత రంగంబున నతండ తన కాంతుఁడని భ్రాంతిగొనియు వెంట నెయ్యించువిలుతు నంచుననున్న యనిరుద్ధఁజూచి తొప్పార్పిక యావలఁ జూపుపోసియక సంభ్రమము నత్యాదరము నద్భుతము కౌతుకము పెనఁగొను చూపుల నతని యరము, కరములు, పెదవులు నవితన్నుఁ జేసిన చేష్టలును దలంచునదివోలెఁ జూచుచుండెను. చిత్రరేఖయుఁ దన నెచ్చెలి తొప్పార్పిని చూపులును, జలింపని మనస్సును ననిరుద్ధు నంద బద్ధమై యావలికి సాగిపోకుండుట చూచి యమృతకాశిని చిత్తంబెఱింగి తెఱవా! వీఁడా నిన్ను నిన్నటి కలలో వలలో వేసికొని నీమనంబుఁ దన వెంటఁ దీసికొనిపోయిన యంటుకాఁడనిన నుషయిట్లనియె.

చెలియా! నీ కరకౌశల మేచుని కొని పూడుదునమ్మా! నేను గిలలోఁ గన్న రూపును దూచా తప్పక నీవు చిత్రంబున లిఖించితివి. వీఁడెసరిమునవఁడు. ఏ యూరివాఁడు. ఇతని తల్లిదండ్రులెవ్వరు? ఇతని సిచ్చటి కెల్లు తెచ్చితివనినఁ జిత్రరేఖ యిట్లనియె.

లోకంబులుగావ ధరణిఁ గృష్ణుం డన నవతిరించిన విష్ణుఁడు ద్వారకానగరంబున నున్నవాఁడు. ఈ సుకుమారుఁడగు కుమారుఁడెయన కుమారుని కుమారుఁడు. ఈయన తండ్రియే ప్రద్యుమ్నుఁ డన జన్మించిన మారుఁడు. ఈతని పే రనిరుద్ధుఁడు. నా యోగ మాయాబలంబున నితని నిరుద్ధుఁడేసి యిందుఁ దెచ్చెదఁ జూడుమని యీ కలక సప్తబలికి రే యగుడుఁ జిత్రరేఖ యోగిబలంబున మనో

జనంబున ద్వారావతి కరిగి యెవ్వరుఁ గానకుండు నెట్లానందనందన
నందనునందను ప రింతఁ; ప రించితఁ బో సర్వజ్ఞుండగు వాసుదేవుం
డిది యెఱుంగకుండెడినే. ఎఱింగిన నన్ను సహించునే. అని భయ
భ్రాంతల న్వాంతం బేకాంతంబు చింతామగ్నంబుగా నేమిసేయు
టకుఁ దోషక యొకయుద్యానంబున దిగి తన యదృష్టంబుకొలఁది
నం దరుడెంచిన విరించననందనుఁ గని నమస్కరించి కేలుమో
డ్చున గిరికన్యక బాణకన్యకకు నిచ్చినవరంబును, వరదానగులంబున
ననిరుద్ధం డుపాకన్య స్వప్నంబునఁ దోచుటయుఁ దన యోగమన
కారణంబును, దా ననిరుద్ధుఁ గొంపోయి యంతఃపుర నిరుద్ధుఁ
జేసిన బాణుం డెఱిగి యతని బద్ధుంజేసిన బాణ చక్రపాణులకు
యుద్ధంబు సిద్ధంబగుటయు, సహస్రబాహుఁడు మదోన్మత్తుండై
మోహంబున శంకరుచేఁ బడసిన వరంబున నతనికోటమి వాటిల్లుట
సత్యమనియుఁ డెలిపి యిట్లనియె.

మహానుభావా! తన తనుజను మనుజుండు పట్టుట వీనిన
నద్దనుజుండు కుమారుఁ జెఱసాలఁ బెట్టుట నిక్కము. అప్పట మీరా
యాగడంబు కంబుధారికిఁ డెలిపి జగడంబునకై పురికొల్పవలయును.
కాదేని నేనింత చేసియు వ్యర్థంబగు. అనిరుద్ధండు కలకాలంబు
కారాబద్ధుండై యుండవలసివచ్చు. తానై హరి యెఱింగెనేని నాపై
నున్నపై నేమి కినియునో; కావున మీరీవార్త యాయన కెఱింగించి
మాపైఁ గినియకుండను నయినసంబంధంబు చెడకుండను, గాపాడఁ
బ్రార్థించెద. అని యా దానవి పలికిన నారదుం డిట్లనియె.

బాలికా! యిదిదై వకృతంబు. నీవు నిమిత్తమాత్రమవు. నీవు
చెప్పినట్లు బాణునకు ముప్పు తప్పదుగాని దీనమీ కేమియు నొప్పుమి
యుప్పతిల్లదు. దానికి నేను బూట. నీకుఁ దామసియను విద్య
నొసంగెద. దాన నీ యిష్టార్థంబు కరతలామలకంబగు. తద్రక్షిత
వగు నిన్ను నెవ్వరేమియుఁ గనఁజాలరు. చెనఁకజాలవు. బాణనండక
ఫాణుల రణంబుఁ జూడ నరుడెంచెద. కలహశనుండనగు నాకు నీవు
వింధు కల్పించితివి. సర్వంబు సమంగశంబగు కల్యాణీ. వెఱవకు.

అనిరుద్ధు హరించికొని పొమ్మని చెప్పిపుచ్చె. అనన్య సామాన్య విద్యాధురీణయగు నాయరీణచరిత్రయుఁ జక్క ననిరుద్ధు సాధంబున కేగి తనుమధ్యల మధ్యంబున నిద్రాముద్రిత నేత్రశతపత్రిండ్లైన యా శృంగార రసపాత్రునిఁ గని యా కోమలగాత్రుని మెల్ల జాయఁ బోయి యతని ముఖాదిలక్షణంబు లుపలక్షించి యితం డెవ్వతెనో కలలోఁగూడి యలరెడి వానిభంగిఁ దోఁచెడు. ఉపాకన్య రేయి కన్నకల యీయనయుఁ గనుచున్నవాడు కాఁబోలు. హిమధర కన్య మహిమకేల యన్యధాత్వంబు ఘటిల్లు. ఈ వంచిత పంచ బాణు వంచించి హరించికొనిపోయితి నేని మేలుకొనిన పదపడి యేమి తలఁచునో తనంతఁ దావలచినచ్చిన మచ్చెకంటిని మగవాడు తిరస్కరింతురుగదా. అందు మోసకత్తెల నెవ్వఁ డాదరించును. కావున నీయనను మేలుకొలిపి కలియఁ గలుపుకొని వాస్తవం బెఱిగించి కొనిపోవుట మేలని తలంచి యా యంచయాన యంచున నిదురించెడి చంచలాక్షులపైఁ దామసీవిద్య ప్రయోగించి యాయనకు మేలు కొలిపి యిట్లనియె.

రాజకుమారా! నా విన్నపం బాలింపుము. నేను బాణకన్య యగు నుషాదేవి చెలిని. చిత్రరేఖయనుదానను. మాదేవి యుమాదేవి వరంబున నిన్నుఁ గలసిన్లు కలగని నీవెవ్వరో యెఱుంగక మఱుంగుచుండ నా లిఖించిన చిత్రలేఖ నీ హిపరేఖా విలాసంబులఁ గాంచి నీవె యామె మానగలు మనంబు హరించిన సౌభాగ్యకాండవని గుర్తించె. నీమీఁది బాళి విరాళిఁ దాళిఁజాలక యానీరాలక యిలదు రాఁ దొలుత సాహసించెఁగాని బాలికయగుటచే భీరువై నీ డెండఁబు చందంబెఱుంగక మున్నాడి వచ్చిన నాఱజిప్డునోయను భయంబున నన్ను నీకడకుఁ బుత్తెంచె. నీవం దరుడెంచెదవేని నా యోగవిద్యా బలంబున నిన్నిప్పుడ యా యిందువదనమందిరంబుఁ జేర్చెద. అనిన నా యిందుకులసందనుం డిల్లు మగదలించె. మీ సుందరి కన్న కలయే నేను గని యదిమొదలు విరాళిగొని జాలి పొలునువాడ. నా పూర్వపుణ్యంబునఁ జేసి కలఁగన్నచోటికి

గంపయెత్తుకొని వచ్చితివి. మేలయ్యె. తద్విరహానలంబునఁ దూలు నాకు లే యేదో పవలేదో నిద్ర యెట్టిదో యాకలి యెట్టిదో తెలియ రాకున్నది. నేను నిన్ను వేడుకొనఁ దగు కార్యమునకై నీవ నన్ను వేడుకొనుచున్నదానవు. కలిమి కలసివచ్చుట కిదికదా చిహ్నము. సిరి రా నెవ్వఁడు మోకాల్పొడ్డును. అవశ్యము నన్నుఁ గొనిపోయి నీ సఖితోడఁ జేర్చి పుణ్యముఁ గట్టుకొమ్ము. అనిన నా మేధావిని యతనిఁ దామసిచే మోహితుఁజేసి కరతలంబునఁ గుసుమంబుఁ బోత గ్రహించి యాకాశ గమనంబునఁ జని రాకాసితేని వీటిఁ బ్రవేశించి యంతఃపురంబున నుమాకన్య పానుపున నతని డించి నిలిచినఁ గని యుష యానందసాగరగబున హల్లోహలంబగు నుల్లంబున లజ్జాశ్చర్యసంభ్రమ కౌతుకంబులు పురిగొన నా ననఁబోడిం జూచి యిట్లనియె.

చెలి యనుషేరు నీకుఁగాక మఱి యెవ్వతెకుఁ జెల్లు. కలలోఁ గన్న రూపును బ్రత్యక్షంబు చేసితివి. ధన్యనైతినిగాని యిష్టుహా మహుం డిందుండుట యెఱింగిన మా యిరువుర కేమికిడు మూఁడునో యని తెఱచెద ననినఁ జిత్ర రేఖ యిట్లనియె.

మందహాసినీ ! యీ యెడటమున సం దేహింపకుము. చెలికత్తె లండఱు నీపాతని నమ్ముము. నీ యిచ్చవచ్చినట్లు వర్తింపుము. అని ధైర్యంబుగొనఁ బలికి తామసి విద్యమాన్చి తనంతఁ బోయె. అని రుద్ధుండును నుమాదేవి కౌగిట మేలుకొని మేలుకొంటినని సంతసించి యథేచ్ఛక్రీడల వర్తించుచుండె. ఇట్లు కొన్నిదినంబు లరిగె.

అంత నావృత్తాంతంబు సడి యెఱిగి యంతిపురము కావలి భటులు దేవతాప్రతిభటుఁ జేరఁ జని, రాజేందుశేఖరా ! నీ యంతః పురంబున నుమాకన్య మందిరంబున నెవ్వఁడో మానవసుందరు డున్నవాఁడు. ఉన్నవార్త యెఱిగింప వచ్చితిమి. అనిన నతఁ డదరిపడి యేమీ నా శుద్ధాంతంబునకు నొక మనుజకాంతుండు రాకయ నా కూతుతోడఁ బలు పోకలు పోకయుఁ గలిగెనట. ఇంతకన్న విపరీతం బెందుఁ గలదు. దనుజులు మనుజులఁ బట్టుటకలదు గాని

మనుజులు దనుజుస్త్రీలఁ బట్టుట యెందుఁ గలదు. మున్నిట్టిది కంటిమా
 వింటిమా పట్టుకొంటిమా ? గుండులు తేలె బెండెలు మునిఁగె నని
 యనేకసహస్రకింకరులం బంచిన వారు తన సాధంబుడాయం జను
 డెంచుట కాంచి యుపాకన్య భీతయై యయ్యో దైవమా ! నేనెంతటి
 దూరాలోచనములేని దురాత్మికను. కన్నియలెదనైన నెన్నరాని సన్నని
 కార్యములకు లోనై కులటనై కులనాశ మొనరింపఁ బాలుపడితిని.
 స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయంకరీ యనుట సత్యమయ్యె. కామాంధకారముచే
 మిన్నమన్న గానక వర్తించితిని. యువతికి బుద్ధి పెడతలనుండుననుట
 నాయంద నిజమయ్యె. స్త్రీసాహ సమునకు నేనే లత్యభూతనగుదు
 నేమో, నా కామసుఖమునకై యెందో సుఖమున్న సుందరుని
 నిందిరానందనాకారునిఁ గొనివచ్చి దుఃఖముల పా లొనర్పితిని.
 త్రిలోకవల్లభుడైన తండ్రిమనస్సు రోయించి యతనికి దూరస్థునైతిని.
 ఇట్టి యాగడ మొనరించి తల్లిదండ్రుల మొగమెట్టు చూతును. నా
 సరివారిలోఁ దలయెత్తి యెట్లు తిరుగుదును ? అదియెల్ల నెఱ్ఱైన
 నగుఁగాక. నావలనఁ గలిగిన యీ దుఃఖమునకై నా నాధుఁడు
 నన్నేమని యెంచును. తొయ్యలులకన్న రమ్యవస్తువులు లేవు. వారలే
 కష్టములకెల్లఁ గారణము లను సూక్తి సరి దాఁకెనని తలఁపఁడా ?
 నా మనోహరున కీ యపాయంబు దొలంగ నే నడుపాయంబుఁ
 గావించును. ఈయనకొక యొప్పమి పుట్టుట నా ప్రాణమునకుఁ
 బుట్టుటేకదా. తండ్రిసాదములపైఁ బడుదునా ? ఆయనయెట్టు
 రీ నాదురాగతంబు తమించు. నా జీవితం బిఁక వ్యర్థంబు. మహా
 పాపాత్మకంబు. నాధుని గవ్వదశయందుఁ జూచుటకు మున్నే
 ప్రాణముల విడుతునా ? జగదీశ్వరియగు మహేశ్వరి యిచ్చిన వరంబు
 పొల్లు వోవునా ? నాపాలి భాగ్యదేవలలారా ! ఇలువేల్పులారా !
 మాకీ చూపద దొలఁగింపుఁడు. మమ్ముద్ధరింపుఁడు. అని దీనవదనయై
 శోకసదనయై కన్నీరుగాఱఁ జేతులు పిసికికొనుచున్న ప్రేయసింగని
 యనిరుద్ధుం డిట్లనియె.

శాలా ! నీవు నాలావు తెలియక తలకెదవేల? బాణ పరిచరులకు గిరిచరులకు వెఱచెడివాడ నేను గాను. నీవీ వాతాయన రంధ్రంబుల నుండి నా బలపరాక్రమ విభవంబు గన్నారఁ జూడుము. ఈ మ్రుక్కడిచూక యేకరణి ధరణి వ్రాలునోయని తలుపునకు వేసిన యున్నప యడ్డెవ్రాసు లాగి కొని సౌధంబు జుట్టు ముట్టిన యా కట్టిడి నా కాసులపై నా జగజెట్టి దిట్టతనంబు మెఱయ నుఱికి కోసమయంబున నాశదంబు మింటనుండి వేడుక చూచుచుండె.

అనిరుద్ధంబు యడ్డ దోహలంబునఁ గోలానాలంబుగ రూకా స్తుల మూకలపై లేళ్ల పిండుపైఁ గవియు సింగంబు భంగి నుట్టికి యభంగర విక్రమంబునఁ జేతిపరిఘంబు చిత్ర విచిత్రగతులఁ గ్రొప్పుచు వ్రేటునకు నొకటిఁగొడు ఘడిపండ్రెండు తలలు టెంకాయలఁ బోతఁ బ్రోల్ బ్రోల్మని పగుల నాకాశంబు ధనకు నంపిన వర్షంబునకు మాటు ధాగిణి తాను మరల నంపుచున్నదో యన్నట్టు కీలాంబు జాలబిందు సందోహంబులు చివాలున మింటికెగయఁ గొఱవి త్రిప్పిచట్టు లెందుఁ జూచిన దానయై పరిభ్రమణ వేగంబునఁ దా నెందును గానరాక చరించిన నా కోల్తల కోరువఁ జాలక కూలువారును వ్రాలువారును, జచ్చువారును, విచ్చువారును, విటుగువారును, నొఱగువారును, దొలంగువారును, నలంగువారును, దిరుగువారును, సురుగువారును నైన హతశేష రాక్షససేన యంతయుఁ గాంది శీకంబై పాఱిన యా కుమారుండుబ్బి తన్ను కిటికీనుండి చూచు బిబ్బోకవతి యానం దంబున నుబ్బ బొబ్బ యిడియె. ఇట్లు లబ్బలియునితోడఁ బోరు నీబ్బ రంబులేక తబ్బిబ్బులై యుబ్బుచెడి వచ్చిన రక్కసులంగని బాణు డ్డనంత చమూసమూహంబుతోడ నా మారుకుమారుఁ దాఁకె. అని రుద్ధండును న్నిడఁబోక యా వాహినినంతయు రక్తవాహిని పాలుచేసి విజృంభించుచుండ నిక నేను దడసినఁ దెక తేరకు దానవబలంబు నిర్హ లంబగునని తలంచి తోషితస్థాణుండు బాణుండా కుమారుపైఁ గవిసె. పారిరువురకు ఘోరసంగ్రామంబు వర్తిలై. ఇంతకాలం బుక్కు మిగిలి యొక్కరుండ పెక్కురతో రణంబు సేసియు డయ్యక యసమానబల

విక్రమంబుల రాజ్యము నల్లంగని తన యమ్ములన్నియు వమ్ములై పోవుట తలకించి యితండు సులభసాధ్యుండు గాఁడని తలంచి యష్టకుంటా యుక్తంబై గంధమాల్యాసక్తింబై యముని నాలుకఁ బోతఁ గ్రాలు నొక మహాశక్తి చేకొలఁది విసరి యా సుకుమారుపైఁ బ్రయోగించె. అదియును మెఱుంగులు తుఱంగలింపఁ జూపఱు మిఱుమిట్లు గొన వచ్చుటంగాంచి యా పంచబాణనందనుం డొడికంబున నెగసి పట్టి బిట్టరయంబున విసరి దాన నద్దానవేంద్రు నురంబు మొత్తై. ఆ యేటపడి యాతండు ధ్వజదండం బూతగా సోలిన రాక్షససైన్యం బులు దీనవదనంబుల హాహాకారంబులు నించె. అంతఁ గొంతవడికిఁ దెప్పజెల్లిన యతనిం గని కుంభాండుం డిట్లనియె.

దానవేంద్రా! పగతుఁ డల్పుఁడుగాఁడు. చూడ బాలుఁడు గాని రణమూనఁ బశ్యత్ఫలంబు. చేయవలసిన యుపాయములు చేసి తిమి. చూపవలసిన బలపరాక్రమములు చూపితిమి. వీఁ డసాధ్యుం డని తోచె. నీ వేయుపాయంబుననైన నన్ను, నన్ను రాక్షసకలం బును నుద్ధరించుకొను నుపాయంబుఁ జూడుమని బోధింప నమ్మాటలఁ దెలిపొంది బాణండు మాయ గ్రహించి యంతరిక్షగతుండై యేరికి గోచరింపకుండి దాయ యేమాఁడెనోయని నలుదిక్కులు దిగ్భ్రమ గొని కను యదుకుమారు నాగాస్త్రంబున బంధించి నేలఁ ద్రోచె.

ఇట్లనిరుద్ధు నాగాస్త్రంబున బంధించి యంతఃపుర ద్రోహి యగు వీని తల తీయుఁడని భటుల కాజ్ఞాపింపఁ గుంభాండుం డెడ సొచ్చి యిట్లు విన్నవించె.

దేవా! కోపంబు కార్యంబుగాదు. ఇతఁడు మహా వీరుఁడు. సీతోదనమానముగఁ బోరినవాఁడు. కావుననే శ్లాఘ్యుఁడు. వీఁడు రాణివాస ద్రోహియగుట సత్యంబు. వీఁడెవ్వఁడు? ఎందులవాఁడు? ఏల వచ్చెను? ఎట్లు వచ్చెను? ఎవరు తెచ్చిరి? యనుట నీవు విచారించవలసి యుండును. నీ పుత్రు సీతండు గాంధర్వవిధి వరించె. కార్యంబు గడచె, మించిన కార్యమునకై కోపించిన ఫలమేమి?

వీనిని ద్రుంచుట నీ పుత్రుని వైధవ్యదుఃఖమున ముంచుటగాదె. నాపైఁ
గోపింపవేన నా మనఁబునఁ గలయది గలయట్టు తెలిపెద. రూప
శౌర్య బల పరాక్రమంబులఁబట్టి చూడ వీఁడు నీకు జామాతగాఁ
దగినవాఁడుగాని యల్పుఁడుగాఁడు. కావున వీని నిష్పాదు తుమింపుము.
కాఁగల కార్యంబు మీఁద నాలోచింతమనిన నతండు నట్టే యాలో
చించి సిట్టూర్చి యెక్కడి కులట నాకుఁ గూతురయ్యెనని జుగుప్స
పడుచు నతనిని నుషాకన్యను గారాగారంబునఁ ద్రోచి కావలిపెట్టి
విషాదగ్రస్తుండై తన గృహంబున కరిగె.

అంత నక్కడ ద్వారకాపురంబున ననిరుద్ధుసౌధతలంబున
నతని ప్రియురాండ్రు వేకువ మేలుకని తమ మనోహరం గానక
నలువంకల నెదకి వ్యర్థప్రయత్నలై యొక్కచోఁజేరి యెండకువాడిన
విడి తామరలం బోలు నెమ్మోములును, మరదవిందువులు చిందు
నరవిందంబులఁ బోలి బాష్పంబు లురలు కన్నఁ గవలును, వ్రేలు
కురులును, జాటు విరులునుఁ చిక్కువడిన సరులును గలిగి చేతులు
పిసికి కొనుచు మాట డగ్గుత్తికపడుచు, నింక నెట్లమ్మ యమ్మా యిం
కెట్టులే యేమిచేయుదమే, యెందుఁజొత్తమే, యని కళవళపడుచుండఁ
గొందఱయ్యో యెంత మంచివాఁడమ్మ. ఒకరినైనఁ గసరెడివాఁడు
కాఁడమ్మ, ముద్దుల బిడ్డఁడమ్మ, ముంగిటి నిధానమమ్మయని కొందఱతని
గుణంబులెన్నఁ గొందఱు జగన్నాథుఁడైన కృష్ణువీట కొదవమాట
పుట్టెనమ్మ. తండ్రిచాలే కొడుకునకు వచ్చెనమ్మ, ప్రద్యున్న పరాక్రమ
మే నగుపాట్ల పాలాయెనమ్మ, యాదవులు ప్రమత్తులను వారి మాటయే
నిజమయ్యెనమ్మయని కురరీవితానంబుతీరున వాపోవుటయు యాదవు
లిదియేమి యనిరుద్ధుగేహంబున నేమి విపరీతంబు పుట్టెనని గుంపులై
లోనికరిగి యావద్వృత్తం బెఱింగి శ్రీకృష్ణాదుల కెఱింగించిరి.

అంత రుక్మిణీకాంతుండు సకల యదు ప్రముఖులతో సభా
మందిరంబున కరిగి యాలోచించుచుఁ గుమారువెదక శీఘ్రజంఘాలుర
నానాదిజ్ఞుఖంబులకుఁ బంచె. వారును గొన్ని దినంబులు పల్లెపల్లె
గుట్టగుట్ట మిట్టమిట్ట చెట్టుచెట్టు పుట్టపుట్ట వంకలుఁకలు మిట్టులు

పల్లములు క్రంతలు గుంతలు చెఱువులు దొరువులు తోటలు
 గొట్టులు నూళ్లునాళ్లు నన్నియు వెదకి యెరుగును ననిరుద్ధుఁ గానక
 యరుదెంచి యా విధంబు యదునర్యునకుఁ జెలికిరి. ఇట్లు నాలుగు
 నెల లిరిగె. అప్పు డందఱు నేమిచేయుటకుఁ దోపక యాలోచించు
 చుండ సూర్యుండు భూలోకగతుం డయ్యెనునోయని చూడఱు భ్రమ
 గొనుచుండ నారదుం డరుదెంచి చిత్రరేఖ పోకలాదిగ ననిరుద్ధుండు
 కారాగృహంబున నిరుద్ధుం డగుట యంతంబుగా సర్వంబు వినిచి
 యాహా యా కుమారు డైర్యశౌర్య పరాక్రమంబు లేమని చెప్పెను.
 అంతటి బలియండయ్య నద్దనుజవరుం డెదురెదురై నిలిచి బాలు
 వ్రేలి వంపఁజాలక నొంపఁజాలక జాలంబుచేసి బంధించె. శోణపురం
 బిచ్చటికిఁ బదునొకండువేల యోజనంబుల దవ్వగలను. మనుష్యుల
 కందుఁ బోవ సాధ్యంబుగాదు. గరుత్మంతునిఁ దలచి యతనిపైఁ బయ
 నింపు మని బోధించి చనియె.

అంత గృష్ణుండు గరుత్మంతుని స్మరించుటయు నాయన పొడ
 చూపి నిలిచి యేమి యానతి యనిన వాసుదేవుం డిట్లనియె. వైన
 తేయా! బాణదై తేయండు మా యనిరుద్ధు బందిమందిరంబునఁద్రోచి
 యున్నవాడు. ఆ శోణపురంబు మానవులకు దుర్గమంబు. మేమందుఁ
 బోవలసి యున్నదనిన నట్ల కానిండునియె. యద్దనన్నద్దలై బలరామ
 కృష్ణ ప్రహ్యమ్ములు గరుడు నధిరోహించిరి. ఆయనయు వాయువేగ
 మనోవేగంబుల నుప్పగవీధిం బఱచె.

ఇట్లు పోవంబోవం వారి దేశంబులు బంగరురంగునఁ జెలంగు
 టయు రాముండు కృష్ణుగని మనదేశంబులు పసిమి మిసిమి నెన
 లారుచున్నవి. మేరునగంబు డాసిశిమోయనఁ గాదుకాదు శోణ
 పురంబును రుద్రాజ్ఞచే నగ్నులు చుట్టి కాచుచుండు. అందు నాహవ
 నీయంబను నగ్ని మన కెదురై వచ్చుచున్నది. దీనికిఁ బ్రతివిధానంబు
 వినతాతనయుండు ఘటింపఁగలవాఁడనిన వైన తేయండును విడివిగల
 వేనోళ్ళ ధరించి యాకాశపాహినిజలంబు పుక్కిలించి యాయగ్నిపైఁ
 డెఱపిలేకుండఁ జల్లుటయు నది యడపొడలేకుండ నడఁగె. కృష్ణ

దులు గరుత్మాతుఁ బ్రశంసించిరి. ఆయనయు నావల దాఁటి పోవం బోవ రుద్రానువర్తులైన యగ్నులు బ్రహ్మపుత్రులు గుల్మాఘండును. గుసుముండును దహనుండును శోషుండును దపనుండునను వారేవు రును బితరుండును, బతంగుండును, స్వర్ణుండును, నాపుండును భ్రాజుఁ డునునన నేవుగును రెండుమొత్తంబులై వీరెవ్వరో గరుడారూఢులై యుద్ధసన్నధులై మువ్వ రిందు వచ్చుచున్నారని యెదిర్చి సింహగర్జ నంబులంబోని రవంబు లెసఁగించుటయు బాణుం డారవంబు విని కతంబారసి సైన్యంబులెల్ల సిద్ధపఱిచె.

ఈలో జ్యోతిష్టోముఁడు విభావసుండును నగ్ను లిరువురు తన్ను నిరువంకలఁ గొలిచిరాఁగ దగద్ధగాయమానంబగు రథంబెక్కి స్రువా యుధంబుఁ దాలిచి యంగిరసుండు సర్వాస్త్రశస్త్రభరితంబైన యర దంబెక్కి స్వాహావషట్కార విధులగు దశాగ్నులుతోడరాఁ గృష్ణు పైఁ గవసినఁ గృష్ణుండును మునీంద్రా ! నీవేల నాపై నురవణించితివి. బ్రాహ్మణుండవు. యజ్ఞాదులఁ గడుపార మెసవి యూరకుండరాదయ్యె నే యనిన నతండు కోపించి చేతి శూలంబునఁ జచ్చితివి పొమ్మని ముకుందు వైచె. కృష్ణుండును దాని రెండు ఖండంబులు గావించి యొక్క కఱకుములికి వైచిన నది యతని అొమ్మున నాటి వీపున వెడలినఁ జచ్చినట్టు రథంబుపై మూర్ఛ ముచ్చమునిఁగి పడియె. సారథియు రథంబుఁ దలఁగం దోలె. శోణపురంబును లోచన గోచరంబయ్యె. కృష్ణుండు పాంచజన్యంబుఁ బూరించె. ఆ రవంబున శోణపురంబు సంక్షోభించె. అంత బాణాగ్ని కింకర సైన్యంబు లసంఖ్యంబులు వారి కడ్డమై తాకి బహుశాస్త్రశస్త్రపరంపరలు పరఁగించిన నలువురును గాయపడిరి. కృష్ణుం డేసరేగి యాగ్నేయ వాయువ్యాది దివ్యాస్త్రంబులు వారిపైఁ బ్రయోగించిన నా సైన్యం బులు కూపుమాసి విచ్చె. అంత నమ్మువ్వురు వీరులు పురప్రవేశంబుఁ గావింప రథగజతురగపదాతి యుక్తంబైన సైన్యంబుతో సేనానాయకు లాఁగిన రణోత్సక్తులై బలరామ ప్రద్యుమ్నులు దక్షిణ పామ భాగంబు లలంకరింప గోవిందుండు వారితో దురం బొనరించె. గరు

జుండును దన ఖర సఖరశిఖరంబులఁ జంచుచుఁ ద్రోటి నొంచుచుఁ బడువితేడజాతవాతంబులు, సరాసినై నీకుల వగుకొనున్లు తూల నడచుచు విజృంభించె.

ఇట్లు బాణసైన్యంబు దైన్యంబు నొందుట గని బాణస నిజ పుత్ర నిర్విశేష వాత్సల్యంబున నొడరించు శూలపాణి కుమార ప్రమథ గణసమేతుండై కృష్ణుని దాటి బాణబాలంబులు పఱిపిన వాని నన్నిటిని గోవర్ధనధరుండు సహమన నఱకివైచె. దానిం గనలి రుద్రుండు బ్రహ్మస్త్రంబునైచిన హస్తినీధవుండు బ్రహ్మస్త్రంబునన మరల్చె. వాయవ్యస్త్రంబునైచిన శైలాస్త్రంబున హపుమాపె. ఈర్వాస్త్రంబునైచిన వైంద్రాస్త్రంబునఁ బెట్టె. దీనంగాని తెగఁడిని భవుండు వసుదేవ సగభవుపై బాశుపతాస్త్రంబు నైచిన నాయన నారాయణాస్త్రంబున భంగించె. అంత నిటలాత్మండు సత్కుద్రకోపంబున ధ్వరింబు ప్రయోగించె. ఇట్లు తనపైవచ్చు వైవర్వరంబుపై నారాయణండు వైష్ణవ జ్వరంబుఁ బనిచిన నవి రెండు నొండొంటిఁ దాహ్మని ఘోరంబుగఁ బోరియుఁ దుదకు తన్నుఁ జంపఁ దంపున వైష్ణవజ్వరంబు తిలుముకొని రా శైవజ్వరంబు పరునెత్తి రుంగును రక్షకుఁ గానక పురలి ముచుకుండవరదు పడారవిదములపై వ్రాలి గానావిధంబుల స్తుతింపచిన సదయ హృదయుండిగు సందనందనుఁడుదానిం గర్రులించి విడిచి యెవ్వరోని మీ పోరు చదువునురు వారినిబాధింపకుమని విడిచి పుచ్చె.

అంతకు సంగ్రామంబు మానక తనపైఁ గవియుపినాక పాణిపై శాఙ్గపాణి దృంభకాస్త్రంబు ప్రయోగించిన శివుం డాపులించుచుఁ బరవశుండై వ్రాలె.

అంతఁగుమారుం డెగిరిగని వసుదేవుఁడు హస్తం బరాక్రమించి బ్రహ్మశిరంబును మహాస్త్రంబునైచినఁ గృష్ణుని దక్షిణంబున దాని నుపసరించె. పశ్చిమంకు గృష్ణుం జగ్రుతిలంపున నిజమహాశక్తి వైచినఁ బూపలు చచ్చెఁజచ్చెఁ గృష్ణుండిని యెలుంగిడ నూరకుండి

యది చేరరా హంకారమాత్రమున దాని బీరంబు చెఱచి మయూర
వాహను వధింపఁ జక్రంబెత్తిన నత్తఁజే దత్తరంబున మహాదేవు షను
పునఁ బార్వతీ చైతన్యభాగమైన లంబాభిధాన దినములతో వచ్చి
కుమారునకు నడ్డమై కృష్ణున కభీముఖంబుగ నిలిచినఁజూచి కృష్ణుడు
రోసి దృష్టిక్రమ్మించి నీవేల యిటువచ్చితివన నాయమ యిట్లనియె.
దేవా ! నాకుఁ బుత్రభీక్ష నిమ్ము. సుదర్శనం బుపసంహరింపు మనిన నీవు
నీ కుమారుఁ డొలంగ దీసికొనుమనెన ముక్తుడు నానతి యామె
యట్లచేసి పుత్రప్రాణములు దక్కించుకొనియె. ఇట్లు శక్తిధరుతోడఁ
బోరి పురివిచ్చిన హరుచమూసమూహంబుఁ గాంచి బొణుండు కృష్ణు
పై నడరి రణాబాసర్ప నాయనయు నేనుగొనునకు సిగ్గుచాపనట్టె రేగి
రోషంబులతోడి చాడుబుల నేనూటి నొక్కమాటలు దనిమి సుదర్శ
నంబుఁ గేలగొనుటయుఁ జచ్చెనుత్పండని వెఱచి బొణునితల్లి కోటర
యచ్చమల్లియై తన యెడుట నిలిచిన దినముల దానిం బూడ లజ్జించి
కృష్ణుండు కన్నులు మూసికొని రెండుచేతులుదక్కఁ దక్కిన నెల్ల
ఖండింపుమని చక్రంబు బొణుపైఁ బంచె. అదియును దోటవాఁ
డరఁటిచెట్ల సజకునట్లు బొణుకరింబుల చఱకుచుండఁ బుత్రవాత్స
ల్యంబున గంగాధరుండు బొణుఁ గావగోరి గరుడధ్వజు డాయ వచ్చి
పురుషసూక్తంబు పఠించి స్తుతించి బొణుఁగావఁ గోరుటయు వాసు
దేవుండును నాయన వాక్యంబు బహూకరించి రెండుచేతలతోడి
బొణు సప్రాణు పీడిచిపుచ్చి మఱియు నిట్లనియె. శంకరా ! ప్రహ్లాద
వంశ్యుల వధింప నని మున్నె బాసయొచ్చినవాడ. పీడు పదబల
గర్విష్టుండగుట యంతిమాత్రము చేయవలసి వచ్చెననిచెప్పిన బొణుం
డును గంగగతప్రాణుండై నారాయణునకు సమస్కరించి సుతించి
సాలంకృతుల యుషానిరుద్ధులగఁ బెచ్చి యప్పగించె. కుమారస్వామి
యావధూవరులకు దివ్యమయూరవాహనంబుఁ గానుక నొసంగె.

పదపడి కుంభాండుం డరుదెంచి దేవా ! బొణుగోవులు వరుణు
పాలనున్నవి. వానిపాలు గ్రోలినవారికి బలాయురారోగ్యసత్త్వంబులు
వర్ధిల్లుచుండు. వానిని నీవు గొనిచనుమనెన వల్లెయని మయూర

వాహనులై యుమానిరుద్ధులు తోడరా గరుడవాహనా రూఢుండై
పుత్రభ్రాతృయునుండై పీతాంబరుండు కదలి వరుణానగరంబునకుఁ
జోయి యతని జూచించి యాగోవుల వశపఱిచిగొని దార్వకాపురాభి
ముఖుండై పయనించె.

విజయయై వచ్చునతనిరాక యింద్రాదులు మునుమున్న
యాదవులకుం దెలిపి పురం బలంకరించిరి. యాదవులును దేవతలును
మహానైభవంబుతోఁ కృష్ణాదుల నెదుర్కొనిరి. కృష్ణుండు స్వపుర
ప్రవేశంబుఁ గావించి సకలబంధు జనానుమతంబున నుమానిరుద్ధులకు
వివాహంబు ప్రవర్తింపఁ జేసె.

—♦ సాంబో సాఖ్యాము. ౧ —

ఒక్కనాఁడు దుర్యోధనుఁడు తనకూతురు సర్వశుభలక్షణ
లక్షణ యనుకన్యకకు వివాహంబుఁ బ్రవర్తింపఁజేయ జాంబవతీ
సుతుండు సాంబుం డందేసి యా కన్నియహరించి రథింబుపై నుంచు
కొని కురువీరుల సద్దాసేయక మరలి యరుఁంచుచుండఁ గర్ణదుర్యోధ
నాదులు కురుకుమారవర్గంబుతో ననర్గళ వేగంబునఁబోయి యతని
దాకి మహాయుద్ధం బొనరించిరి. యదుకుమారుండును వారి నొకఘో
కకుఁ గైకొక వారి నెల్ల నుక్కుమడంచుటయుఁ గురుకుమారులు చిన్న
పోయి గుంపులై యొక్కచోఁజేరి యిట్టిబాలుని జూంపమేని మన
పాకుషంబులు గాల్పనేయని యెఱింగారు పురికొల్పికొని యొక్కమొగి
నతనిపైపడి యందఱుఁ జుట్టుముట్టి గొందఱు చాపంబును గొందఱు
రథంబును గొందఱు జశ్వంబులను గొందఱు ధ్వజంబును గొందఱు
సారథి చేదించి భేదించి బాధించి వేధించుటయు సత్తఁడు వికలితా
యుధుండై పట్టాబడియై, అప్పుడతనిని దుర్యోధనుండు కారాగారం
బునఁ ద్రోయించె. ఈ దుర్వార్త కర్ణతాపితంబగుచు యాదవులు
భీషణ రోషావేశంబున యుద్ధసన్నద్ధులై కౌరవులనెల్ల యాపునూప
సమకట్టి దండయాత్ర చాటించుటయు దుర్యోధనపక్షపాతి యగు

బలరాముఁడు వారినెల్ల శాంతలఁజేసి యుతటి యల్పనేరంబునకుఁ
బోనాని చుట్టములపైఁ గట్టిబుకవహింతురే! నేను గార్యంబుఁ జక్కఁ
బట్టెదనని మంత్ర ముఖ్యులతో మితజనసమేతుఁడై హస్తినాపురం
బునకుఁ బయనించె గూయూరి వెలితోటలో విడిసి తనరాక కౌర
వలకుఁ దెలుప నుద్దవ్రం బనిచె.

అతండును బోయి భీష్మద్రోణ కృపకురుకుమార సహితం
డైన శృతరాష్ట్రుగని బలరామురాక యెఱిగించిన నాయనను
సత్కరించి సభామహానందంబుగ సగరంబులోనికిఁ గోడిరాఁ గురు
వృద్ధులనెల్లఁ బనిచె. భీష్మాదులు దుర్యోధనాదులతోడఁ జని సత్క
రించిరి. ఉభయకులప్రశ్నాంతరము బలరాముఁడు సాంబుచరి
త్రము ప్రస్తావించి మీరందఱుగూడి యొక్కబాలుని నాలమున వం
చించి జయంబుగొనుట పోరుషలక్షణంబు గాదు. అయినను బంధు
భావం బాలోచించి మా రాజు మిమ్ము తీమించె. కన్యాయుక్త
సాంబుని మరల నప్పగింపుఁ డని బోధించె. ఆ మాటలువిని
దుర్యోధనుం డేమీ! కౌరవలకు వశపడినవానిని విడిపించికొనిపోవ
నూఁడుకన్నులుగలవానికిని సాధ్యంబుగాదన యాదవు లెంతవారు.
ఏ యెడనో రూపరామక్రియలు లేక మూల నణఁగిపడియుండి
మా బాంధవమున నలువరినడుమ నిలువ యోగ్యత ప్రాప్తించినఁ
దమ తొల్లిటి స్థితిగతు లాలోచింపక తమరాజులు, మమ్ము తీమించె
నట. ఏమి యీధూర్తవాక్యములు. శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజ్యచ్ఛాంబు
లేరాఁడు వీరికుండెనో. మన ముపేక్షించుటచే నిప్పుడివియన్నియు
ధరింపఁ గలిగియు నది మఱచి మనకు నీతులు గలపుచున్నవారు.
మన సహనముచేఁ గాలఁగొడుగు పాదుకలు తలకెక్కుచున్నవి. ఛీ!
యిట్టివారితోడి బాంధవ మేల. నెయ్యి మేల. వీరిని సరిచేసికొని
మాట్లాడుటచేతనే వీరింత గర్వించిరని నానా దుర్భాషలాడుచు
సోదరసహితండై యతండు సభవిడిచి పురంబున కరిగె. వానితోడఁ
దక్కిన కౌరవులు నరిగిరి.

ఇట్లు పల్లటపు లఱిచి కురుశ్రేష్ఠుండు పోవుటయు బలరాముండు తోడివారితో నిట్లనియె. వింటిరా కారవులాడిన దుర్భాషణములు. దేవాదిదేవుడైన భగవంతుడు శ్రీకృష్ణుం డొసంగిన రాజ్యలక్ష్మీ మనకుఁ దా మిచ్చిన దట. తాము తలలట; మనము పాదుకలమట. కారవులు పట్టినవానిని బురహరుడైన విడిశింపలేడట. ఆహా యేమి వీనిరాజ్య మదాంధత్వము. ఇట్టి మనుజాధముని నెట్లు సహింపవచ్చు. వీని దుర్వృత్తి యెఱింగియే కృష్ణాదులు దాడివెట్టిన బాంధవ సౌహృదములు పాటించి నేను వారిని నలదని వారించి సామంతునఁ గార్యంబు చక్కఁబఱచికొందమని వచ్చితిని. ఈ దుర్మస్తుమ సామంతునకుఁ లోపఁకువాఁడు కాఁడు, దగ్గఁడైకసాధ్యుఁడు. అని సరోషభాషణంబులాడి హలాయుధంబు శీకరోదగ్రమూర్తియై ప్రలయాంతకుని పగిది మండుచుఁ గన్నుల నివ్వలురాల హలంబు కేలఁబూనినా స్తినగరంబు సమస్తంబు గంగాప్రవాహంబునఁ గలిపెదనని హుంకరించి నాఁగట నాగడ్డ పెకలింపఁ బూనుటయుఁ బుంబంతయు భూకంపమునఁబోలె నల్లలవాడఁజొచ్చె. మిద్యలు మేడలు దొరలిపడియె. గోపుర ప్రాకారంబులు నేలఁగొలె. జనులు చీకాకుపడిరి. లోకం బాకులత వహించె. నగరంబునందంతయు జన కోలాహలం బొక్కటియై దిక్కులఁ బిక్కటిల్లె. నేల యొడ్డగడవయ్యె. ప్రజలు తడఁబడునడల గుంపులుగుంపులై హాహాకారంబుల దుర్యోధనునగరుఁజాసి మొఱులుపెట్టసాగిరి. అప్పుడు పౌరవృద్ధులు క్రుద్ధుండైన బలరాముచేత సర్వంబు దుర్యోధనున కెఱింగించి ప్రజావినాశము నకు నీ రోషపౌరుషంబులుఁ కారణంబుఁ గానీయకుము. నీ కతంబున నగరంబంతయు నేటిపాలు కానున్నది. ఈగొల నీకుఁ దప్పదు. పుత్రికతోడ సాంబుం గొనిపోయి ముసలికి నర్పింపుము. పూజింపుము, ప్రజల బ్రదికింపుము. కారవనాథా! దీన నీకుఁగల శౌరవహాని యేమియు లేదు అని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు సుయోధనుండు చాలి కృతికిఁ బ్రతికృతి చేయనేరక సాలంకృతయగు లక్షణతోడ సాంబుం గొనివచ్చి ముసలి కర్పించె. బలరాముండును నధువదులఁ దోడ్కొని ద్వారవతి కరిగి యావద్వృత్తాంతంబు కృష్ణాదుల కెఱిగించె.

—♦ వజ్రనాభ వధ ♦—

వజ్రపురీవాభుండైఁ వజ్రనాభుండను దైత్యుండొకఁడు బ్రహ్మం
గూర్చి ఘోరతపంబుఁ గావించినఁ బరమేష్ఠి యతనికిఁ బ్రత్యక్షంబై
నరంబైయ్యది వేఁడెడవనిన నా దైత్యేశ్వరుండు దేవతలచే నవధ్య
త్వంబును, దన పురంబునఁ దన యనుమతిలేక గాలియైనను జొరరా
కుంకునట్లును, వరంబులు గోరె. ఆ వరంబులొసంగి బ్రహ్మ యంత
ర్థానంబయ్యె. వజ్రనాభుం డిట్లు వరంబులుగోరి స్వపురంబు ప్రవే
శించె. అతని ప్రాపున ననేక దైత్యేయులు వజ్రపురి నావాసంబుగఁ
జేసికొనిరి. అంత వజ్రనాభుండు వరగర్వంబున సుత్తుండై ప్రజల
బాధింపసాగి, మొకనాఁ డింద్రునిండాసి మనమిరువుర మొక్క తండ్రి
బిడ్డలము; మన మిరువురము లోకపాలనంబుచే త సమ్మతము. ఇన్ని
దినంబులు సేవొకఁడవ యేకాధిపత్యంబు వహించి పాలించితివి.
ఇక నన్నుఁ బాలింపనిమ్ము లేదేని సంగరంబునకు రమ్ము. అనిన
నింద్రుండు బృహస్పతితో మంతనంబుండి యిట్లనియె. పైత్యేంద్రా
నీవు సత్యము చెప్పితివి. మన మిరువురము మన తండ్రి యాజ్ఞ
చొప్పున వర్తించు టురవుగదా. జనకు నడిగిరమ్ము. ఆయన యెట్లు
చెప్పిన నట్లు వర్తింపఁగలవాడను. అనిన శక్రు వచనంబులువిని యా
వక్రచరిత్రుండు తండ్రికడకుం జని తనకు నింద్రునకు జరిగిన సంగభాష
ణంబు తెఱంగెఱింగించిన నమ్మహాత్ముండిట్లనియె. ఇప్పుడు నేను యజ్ఞ
దీక్ష వహించియున్నవాడను. ఈయజ్ఞంబు ముగియుడు నేను మీ
దాయభాగంబు పరిష్కరించెద. అంతవరకు నీ పురంబున సుఖం
బుండుమనిన నతండును వల్లె యని చనియె.

అంత బలాంతకుండు కంసాంతకు నంతికంబునకు, జని వజ్ర
నాభు దుండగంబు నెఱింగించె. కృష్ణుండును మాతండ్రి వసుదేవుం
డిప్పు డశ్వమేధంబు గావించుచున్నవాడు. వీనిని విడిచి నేను రారాదు.
ఈ క్రతువు సాంతమైన నతని మట్టుపెట్టెద. అంతవఱకు నతని
పురంబు ప్రవేశించుమార్గము విచారించుచుండుము. అతని యను

మతిలేక యాపురంబు చొరరాదుకదా యనిన బరుహూతుండును హవిర్భాగంబుల గొనిచనియె.

నమదేవు యజ్ఞకాలంబున భద్రుడను నగు డొక్కడు తన చిత్రచాతుర్యంబు జూపిన మునులెల్ల సూత్రసింఱి వరంబు గోరు మనరి. ఇంద్ర కృష్ణ ప్రేరితుండునై యతడు వాడేవి జహ్వగ్రంబున వర్తింప నిట్లు కోరెను.

మహాత్ములారా ! నాయందు మీకు బ్రీతిగలదేని నా కోరిన వరంబులిండు. నేను ద్విజులకెల్ల భోజ్యమ సగుడునుగాక. సప్తద్వీపంబు లును నాకప్రతిహతసగచారశక్తి గలుగుగాక. ఆకాశ గమనంబు నా కనివార్యంబగుగాక. చరాచరంబులకు నే నవధ్యుండనగుడును గాక. సద్యోజితుండు జీవితండు మృతుండు వీరిలో నెవని వేషగ బైన దలంచినంతమాత్రన ధరించు శక్తి కలుగుగాక. జరా రోగ భయము నాకు లేకుండుగాక యనిన మునీంద్రు లట్లగాకయని వరంబు లిచ్చిరి.

ఆనరంబులంగొని యా నటుండు భద్రదాశ్వకేతుమాలకాలా మ్రగ్వీసంబులందును దక్కుచోటులను నిచ్చావిహారింబుగావించుచు ద్వారకకు బర్వదినంబుల వచ్చుచు బోవుచునుండు. అంతట నింద్రుడు డొకనాడు స్వర్గలోకనివాసముచేయు ధార్తరాష్ట్రజాతిహంస లుగని యుట్టనియె. ఖగోత్తములారా ! మీరును మేమును గళ్యపు సంతతివారనుగింట సోదగులము. మీరు విమానసాధువాహము లగుట కీర్తికరమేగాని దాన మీ కేకోజంతయులేదు. మనము సమాన సుఖ దుఃఖులము. ఇప్పుడు మీరు శత్రువధరూపకమైన యువకారమును దేవతలకు జేయవలయును. ఇది రహస్యముగ నుంచ వలయును. ఈ యాలోచన వెలిపుచ్చెదదేని తీక్షణుడండుమునకుఁ బాలు పడుదురు. ఓహంససత్తములారా ! లోకమున మీకు జొరరాని చోటులులేవు. ఎజ్రనాభపుర మన్యులకు దుష్ప్రవేశము. బ్రహ్మ వరంబుబలంబున దాని నెవ్వరు చొరఁజాలరు కావున మీరు వాడుక చొప్పున సప్తరంబుజొచ్చి యంతఃపురసరోవరంబుల గ్రీడించుచు

చూపఱుకన్నుల కుల్లాసంబుఁ గల్పింపుడు. వజ్రనాభునకుఁ బ్రభా
వతి యను నొక కూతురు గలదు. ఆచంద్రవదన కిపుడు పరిణయ
సమయము. దాని యిట్టమ నచ్చినవరుని వరింపనచ్చునని బంధువులెల్ల
సనుచుతొచి యన్నవారు. మీ తియ్యదనంబు పేరిమి నేరిమి
మెఱసి దానితోడి నెయ్యంబు సువాదించికోని ప్రయ్యమ్ముని గుణం
బులు దానికి వచ్చించెచ్చి యది యాకృష్ణసందనుసంపద బద్ధానురాగ
యగునట్లు చేయుడు. అట్టలే యమ్మత్తకాళిని చిత్తవృత్తివృత్తాం
తంబుఁ జిత్తజాతుని కెఱిగించి మాయన కా నారిపైఁ గోరిక లీరిక
లెత్తఁ జేయుడు. వజ్రనాభుఁడు దేవతల కవధ్యంఁడు. కాపునఁ
దదగశసంభూతులకు వధ్యుడగు. దుసదిసవృత్తాంతంబు రుక్మిణీకాం
తునకు నాకు ననుదినం బెఱిగించుచుండుడు. రహస్యంబు వెలి
బుచ్చుకొడని యనిపెను. అవి రెప్పటియట్ల వజ్రనాభపురింబుఁ
జొచ్చి యంతిపురింబునఁగిల కాసారంబులఁ గేళాకూళులఁ గేళీలోలం
బులై విహరించుచు శ్రవ్యనాదంబుల నెసఁగించుచుఁ గంటికింపుగ
నెగయుచు నానావిధంబులఁ జరియింప వజ్రనాభుండు వానిఁగని
మీరు స్వర్గలోక నివాసులకు గాన మీకు మనుజాలాపంబులు సుం
దరరూపంబులు దాఁకించె. మీరికఁ బ్రతిదినమంఁకునచ్చి యానం
దంబు మాకుఁ గలిగించుచుండుడు. అనుజ్ఞ యిచ్చిననిన నవి
సమ్మోదమొది యట్ల కావించుచుండెను. అవి వచ్చునపుడెల్ల నంతః
పుర కాంతలు వానితో వెలసంగుగఁ గ్రీరించుచుండిరి.

ఒకనాడు శుచిముఖి యను పంసంబు ప్రభావతి జేరికెఁజిక్కి
యామె తనతో విన్నోదించుచుండ నేకాంతంబున నిట్లనియె.
కుమారీ! మేము పక్షులము. నీలోకిమంఁకును మాంగనునంబున కడ్డ
లేరు. కావున ముగ్ధోకంబుల మేము చూడని కన్యాచుతబ్దులులేరు.
ఎందఱునొచ్చినను నిన్నుఁ జూచిన దానందము కలుగకు. కావుననే
పలుమాట మే మిచ్చటికి వచ్చుట. నీ సౌందర్యచాతుర్యభాగ్య
సౌభాగ్యాది విభవంబుల నేనేనుని కొనియూడును. పరిచయమైన
పిమ్మట పొగినుట కైతవమంఁకుపేమో. అట్టిచింత మానుము

అసత్యమాడిన మాకు రాగల లాభమేమి? చకోరాక్షి! చంద్రుని
జూచి చకోరింబు లెట్లు తనియుచుండు నట్లు నిన్ను జూచు మాకు
దనివియోలేదు. చంద్రప్రభావతీ! చంద్రప్రభకుం దగిన చంద్రుడు
దొరకినంగదా దానిజన్మము నార్థకము. అట్లులే యంకురితమావన
వగుసీకను ననమన్మథాకారుండు లభింపజేసి నీగుణములన్నియు నడివి
కాచిన వెన్నెలయగు. ఏల నీ వింకను దగినవరుని వరింపకున్న
దానవో నేనెఱుంగను. వయస్సు ప్రవాహమువంటిది. పోవుచుండునే
కాని మరలి వెనుకకురాదు. వెన్నెలకాలమున నల్లోనేకేళ్లుగాక
యావలంగలుగునా? జీవితమా ఊణధంగురము. యశావనమా బుద్ధు
దప్రాయము. ఆ యల్పకాలమును నాలోచనతో వెడలఁబుచ్చిన
సుఖించుటెప్పుడు? సార్థకణివితమగుటెప్పుడు? నీమనస్సెవ్వనిమీఁదనైన
లగ్నమయ్యెనో లేనో నేనెఱుంగఁగాని నేను జూచినంతలో నీ కీడు
జోడు సరిసాటిగ నన్నివిధములఁ జెప్పదగిన వాఁడొక్కఁడు మా
త్రము కానవచ్చుచున్నాడు. వానిని నీవు వింటివో లేదో. నీ మన
స్సింకను వరాన్వేషణమునకు వ్రాలకుండునపుడు నే నావిషయము
ప్రస్తావించరాదు. అనినఁ బ్రభావతీ యిట్లనియె. భోచరేశ్వరా!
నీ రూపమెంత నిర్మలమో నీమనస్సంత నిర్మలము: నీరూపము నా
నేత్రంబుల నెట్లనందింపఁ జేయుచున్నదో నీపలుకులు నా హృద
యంబు నట్లు లానందింపఁ జేయుచున్నది. నా తిండ్రయు ఒండు
పులు స్వయంవరస్వాతంత్ర్యము నాకిచ్చినను దేవదానవదైత్యనిర్జర
కమారులగఁ దెగదతో వచ్చుచుఁ బోవుచుండినను నొకరైన నా
కానందమును గలిగించు రూపకేళావిలాసప్రద్యున్నామెలు గల
వారుగారు మనస్సొల్లనివాసి వరించి ఫలమేమి యని యూరికున్న
దానినుగాని పరిణయమునకు విముఖునుగాను. అన్నిట నాకుఁదగిన
పురుషుండు లోకోగబునఁ గలిగెనేని చెప్పుము. నీమాట చొప్పున
నడిచుకొనెద. నీవు నా హితము కోరుచాననివి యెఱుఁగుచును.
అనిన శుచిముఖి యిట్లనియె. బాలా! సీతఁ దగినవాని నామధే
యంబు నీవే విచించితివి. వానికి సీత సతివగునట్లు బ్రహ్మసంకల్పము

కాబోలు. త్రిజగత్సౌహృద హృదీపితండుగల సాక్షాత్సారయగండు
 లక్ష్మీవల్లభుండు కృష్ణుండు ద్వారకానగరంబున నున్నవాడని. లక్ష్మీ
 దేవియే దుక్కిణీయనుపేర జనించి యాయనకు మహిషియయ్యె.
 యనయ నెతిమగ్నంబుం డగుమగ్నంబుండు వారికిఁ గుసూరుంజై జనించె.
 అట్టి దంపతులకుఁ సుతుంజైన యీ మాఱటమారుండు రూపసౌం
 దర్యుడై రవ్యస్తైర్యపరాక్రమ కులగుణశీలంబుల నెట్టివాడై యుండునో
 నీవే యూహించుము. అతండు దేవతలలో దేవత. దానవులలో
 దానవుడు. మనుష్యులలో మనుష్యుడు. పురిటింటఁ దన్ను నేడవ
 నాడ శంబరుండు మ్రుచ్చిలించి కొనిపోయి సంద్రంబున వైచిన లబ్ధ
 జీవుండై వెరిగి తుదకు వానిమాయలనెల్ల నేర్చి వాడెఱుంగని
 మహామాయయు గ్రహించి యతనిని మట్టుపెట్టె. అట్టివానికి
 దేవదానవమర్త్యు లేటి లెక్క. అనిన బ్రభావతి యిట్లనియె.

శుచిముఖీ! నా మనోగతింబు వినుము. విష్ణుండు దైత్యుల
 కొంతకుండు. అతండు మానుషవేషంబున భూమియం దిప్పుడున్న
 వాడని నాచిదండు మాతండ్రితోఁ జెప్పుచుండ వింటిని. శంబర
 వధాదికము విసియున్నదానను. ప్రద్యమ్నజస్మచరిత్రము తద్బలపరా
 క్రమరూపసౌందర్యాదులు విన్నదానను. కాని యసురకులంబునకు
 నాగర్కశత్రువగు వాని నేను వరించుటెట్లు? వరించితి నేనియుం దమ
 కెల్ల వేఱు విత్తిగువానిఁ దల్లిదండ్రులు బంధువులెల్ల సమ్మోహింతురు?
 వారుసమ్మోహించిరిపో శాస్త్రపుకశ్యను సన్నా నవమగ్నంబుండెల వలచు?
 వలచినను దద్బంధువులు సమ్మోహింతురా? ఇట్టి సందేహములకుఁ బాలు
 పడి యయ్యలలాగు మనంబుతోఁ దత్తరించుచున్నదానను. కా
 మము కాలుని దెసకు లాగుచున్నది. బంధుభీతి నెనుకగజవేయఁ
 బ్రేరించుచున్నది. అంతకు నుత్తముండననేల తుల్యుండును దేవదాన
 వాదులందు నెందును గనరాడు. బంధుప్రీతికై మణిని బాఱవైచి
 గాజువెంకు నెట్లు స్వీకరింతు? బంధుభీతినంతఃకరణమునకు విరోధ
 ముగ వర్తించి యా జన్మాంతంబు దుఃఖంబున నెట్లు మునుగుదు! న
 న్నొసఁగిరుండు వలచినను వలవకున్నను నే నెయనను వలచియున్న

దానను. నా భావం బాయచకు నెఱింగించు వెరవుగానరాక పరిత
పించుచున్నదానను. భారతీవాహనమా ! నీవు నాసఖివి. హితకాంక్ష
గలదానపు. చతురమిలివి. ప్రియభాషిణివి. ఉపాయశాలినివి. కావున
నిన్ను నావిషయమున దూతగఁ బంపుచున్న దానను. నాయందునికర
మగు కవికరము గలదేని యరిగి యాయనకు నాచిత్తివృత్తి నెఱింగించి
నాయందు బ్రేమ యగకురింపఁజేయుము. అనిన శుచిముఖ యిట్లనియె.
చారుహాసిని ! చింఱింపకుము. నీగుణంబులు నుదారభావంబు రతీ
కాంతున కెఱిగించి నీయంతికంబునకు నతనిఁ దోడితెచ్చెద.
కార్యంబు సఫలంబు గా. గోరెద వేని నేను గధామృతలనని నీతండ్రితో
నావిషయమై యుచ్చరింపుము. అనిన సమయ మెఱిగి మామెయు
సట్ల కావించె. అంతి వద్రరాధుండు హంసాంగన గని మరాళీమ
తల్లికా ! నీవు నిగతకథలు వార్తలు చెప్పుటయంగుఁ గడు బ్రోడవని
మాప్రభావతి యెఱిగించె. ఎం దెం దేమి వింతలు కంటివి చెప్పు
మనిన నదియు నిట్లనియె.

అసురసత్తమా ! సర్వగాలోకసంచారముచేయు నేను జూచిన
విత లేన్నియోని కలపు. అం దొకటిరెండు వాకొనియెద. సుమేరు
పర్వత ప్రాంతమున శాండిలియను సాధ్వీమణి యత్యాశ్చర్య
కార్యంబులఁ జేయుచుండఁ గంటిని. మఱియు నామె యుమకు సఖయై
లోకహితకారిణియై వర్తించుచున్నది. మునిదత్తవరుండైన యొక
సటుండు త్తర కురుభూములగుచును భద్రాశ్వ కేశుమాలాది ద్వీపగంబు
లందును నిట్టిదట్టిదని వాకొనరాని చిత్రంబులఁ జూపుచుండఁ గంటిని.
అతంజనాకాశంబునసంచరించుచు ముగ్ధోకంబుల కాహారంబు గల్పించు.
కామరూపియై యభేచ్ఛము విహరించు. దేవగంధర్వ నృత్యంబులు
గానంబులతండఱుండు. నృత్యప్రభావంబున దేవతల నతీతయించు ననిన
వజ్రగాఢం డిట్లనియె.

హంసీ ! నీవు చెప్పినవార్త చారణ గంధర్వులు చెప్ప నేనును
వినినవాడన. వానిని జూడఁ గుతూహలమగుచున్నది. వాడిం దేల
రాడో యనిన హంస కుటానతంసమిట్లనియె.

ప్రభువు గుణవంతుడని యెఱింగిన చోటికిఁగాని తక్కిన యెడ కతఁ డరుగఁడు. సిపిటి కతఁడు రమికి నీగుణపుంజు బతఁ డెఱుంగకొందు శే కారణము. నీసద్గుణసముదాయ మతఁ డాకర్షిం చెనా తిష్ఠక వచ్చును. ఎగ్దై న నతఁడు నాకు గోచరించెనా నీవిష యము జ్ఞాపించి చెప్పెదను. అనిన సతఁడట్లు చేయుమనియె. అదియు చందుండి యరిగి. యానద్యృతాంతంబు నింద్రకృష్ణుల కెఱిగించె. కృష్ణుండును బ్రహ్మమ్నుని వజ్రవాభవధకు నియోగించె.

అంకుఁ బ్రహ్మచుండు నాయకుండయ్యె. సాంబుండు విదూ షకుండయ్యె. గడుఁడు పారిపార్శ్వండుయ్యె. తక్కిన యమముఖ్యులు స్వోచిత వేషంబులు ధరించిరి. వారముఖ్యులు సభ్యులైరి. భద్రుండు తదనుచరులు సముచిత వేషధారులైరి. ఇట్లందఱు వేషంబులు ధరించి బయలుదేఱి చని వజ్రపురమునకు శాఖా నగరంబైన సుపురంబుఁ జేరిరి.

వారిరాక విని వజ్రనాభుండు తత్పురవాసులకు వారల నతిథు లుగ సమ్మానింప నాజ్ఞాపింపఁ దత్పరులును వారినట్ల గౌరవించిరి. నటముఖ్యుండు వేశ్యలు ఋశ్యశృంగుఁ దోడి తెచ్చుట రామావతార కథ రావణవధ లోనైన చరిత్రములు ప్రదర్శించె. అందఱు చూచి మేలుమేలని జ్ఞాపించిరి. తదనంతరము వజ్రనాభుండు వారలఁ దన నగరంబునకు రా నాజ్ఞాపించె. వారును బురంబులోని కరిగి రంభాభిసారం బను ప్రకరణంబుఁ బ్రదర్శించిరి. అందు బ్రహ్మమ్నుండు నలకూబరుండయ్యె. గదసాంబులు నాంది ప్రవర్తింపఁజేసిరి. శూరుండు రావణుండయ్యె. మనోవతి రంభయ్యె. యాదవులు మాయా బలంబునఁ గైలాసంబుఁ గనఁబడఁజేసిరి. ఈ నాటకంబును నంతఃపుర కాంతలు తెఱమఱుఁగుచనుండి కనుచుండిరి.

ఆనాఁడు శుచిముఖి ప్రభావతిం గదిసి సౌభాగ్యవతీ ! నేడు నాయంతనసమయంబున నీప్రియుండు నీకడ కరుదెంతునని చెప్పె. నీగుణ మాపాదుల నాయనకు విన్నవించితి. నన్నుఁ జాల మన్నించె. అతఁ డాడి తిష్ఠవాఁడు గాఁడు. తపక యీ మునిమానస నీ నతని

దర్శింపఁగలవు. ఆ సమయంబున నీ వేకాంతంబుగ నుండుచుని మతి మతివగు నీకు నేను బోధింపవలయునా? యనినఁ బ్రభావతి యిట్లనియె. సఖీ! మా పరస్పర సంగదర్శనసమయంబున నీవు నాయొద్ద నుండఁ గోరెదను. నీవుండిన నాకెట్టి భయమును లేదు. ఏకాంత సమాగమంబున లజ్జాభీతులు బాధించుచున్నవి. అనిన నదియు నట్లే కావించెదనని యంగీకరింపఁ బ్రభావతియు నున్నత ప్రాసాదో పరిభాగంబున కరిగి ప్రియాగమనంబు వేచుచు మందిరభాగంబు నలంకరింపించె. హానియు నీమనోహరుఁ దోడికెత్తునని వెడలి చనియె. ప్రద్యుమ్నుఁ గదిసి వృత్తాంతంబు సాంతంబుగఁ దెలిపి నీ రాకకై రాకాచంద్రవదన వేచియున్నదని వచించి యతని సమ్మతిఁ గని మరలి ప్రభావతిని జాయం జనియె.

సాయంతనసమయంబునఁ బ్రభావతికిఁ జెలికత్తెలు పూల దండలు చెండులు లోనైనవి కొనిపోవుచుండ సమయంబరిసి ప్రద్యుమ్నుండు తొమ్మెదయై యెగసిపోయి వానిపై వ్రాలిన తొమ్మెదలలోఁ గలిసి ప్రభావతిం జేరఁబోయె. చెలికత్తెలును పూసరంబులు ప్రభావతి కర్పించిరి. చీకటి యగుడుఁ దుమ్మెదలు క్రమక్రమంబున నొం డొండ వెడలిపోయె. భ్రమరరూపంబుననుండు ప్రద్యుమ్నుండు పోక యెగసిచని ప్రభావతీకర్ణవతంసంబున వ్రాలియుండె. అంతఁ బిండారఁ బోసిన భాతి వెలుంగు నిండుచందురు పండువెన్నెలలో ధవళధవళం బైన శయ్యపైఁ గూర్చుండి యా పద్మాక్షి యాహంసితో నిట్లనియె. చెలీ! యిది యేమి చెప్పము. ఇట్టి దశ నేనెన్నఁ డనుభవించినదానఁ గాను. నా వేదన యిట్టిదని చెప్పను నేరకున్న దానను. నా యంగ ములు దహింపఁబడుచున్నవి. ముఖమా వాడిపోవుచున్నది. హృద యమున నొత్సుకృ మతిశయించుచున్నది. ఔషధములేని యీ వ్యాధి పేరేమి? ఇన్ని దినంబులు సుఖస్వర్పంబైన యీ వెన్నెల నేఁ డగ్నిజ్వాలవలె నయ్యె. మల్లెల బంతివలె మనోహరంబైన చలువలు వెదజల్లు జాబిల్లి నిప్పులకుంపటివలెఁ గానవచ్చెడి. బడలి తాప మార్పు మందానిలుండు మండువేసంగి నడిమిపూఁటఁ బడమటి

గాఢ్వువలెఁ బ్రాణంబు హరింపఁ జూచెడి. నా ప్రాణేశ్వరు నేను
గన్నారఁ జూచినదాననైనఁగాను. వినుకలి కలిమి మాత్రన వరించితి.
అంతమాత్రముననే నా దేశమున సెగలు పొగలు వెడలుచున్నవి.
ఛీఛీ యేమి మాఁడు సన్మము. ఉదయపూర్వము నా మనోహరుఁడు
రాఁడేని నే నీ కుముద్వతిమార్గము ననుసరించెదను. నేనెంతో నిబ్బ
రముగలదాననయ్యు మదనాశీవిష దప్తునై ప్రాణసంశయదశనొందు
చున్నదానను. మనస్సు వికలమగుచున్నది. మూర్ఛముంచుచు
న్నది. గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి. చూపు చలించుచున్నది.
హః! మరణము సశ్చయము.

ఆ చిరుకొలికి పలికిన పలుకులు విని యా పూములుకుల
దొర యీ చెలి మనోభవభగ్నయై మన్మగ్నయై యున్నది. అని నిశ్చ
యించి హంసి నుద్దేశించి యిట్లనియె. మరాళీ! యిట్లు నీప్రియా
ళికి వచ్చింపుము. తనకు మరాళీయానలు కొందఱు సరాళింబులైన
విరాళ. ప్రసూనఁబడింబులు గొనితేర హాళిమెము మదాళినై యందుఁ
దక్కిన మిళిదబ్బండంబులతోపాటు కూర్చుండి యింపవచ్చి యీ
యందుముఖి చెవియందలి కసుమంబున నున్నవాడను. నాచే వలసిన
పని గొనవచ్చునని మందలించుచు సాంద్రచంద్రికలకు మందాక్షంబు
కలిగించు తన తేజంబున నమ్మహాసౌధంబు వెలిగించుచు నచ్చకోర
లోచనకు గోచరించె. ఆ కువలయాక్షియు నా పుష్కరేక్షు
వీక్షించి పూర్ణచంద్రుగన్న జలరాశిగబోలు. వలపుగలదై లజ్జావనత
శిరస్కుయై కించిదవాఙ్మఖయై లేచి నిలువంబడియుండె. రుక్మణీనంద
నుండును నవ్వరాకోటం బులకితగాత్రుండై స్పృశించుచుఁ గేలుకేలు
గొని యిట్లనియె. శాలా! క్రొత్తక్రొత్తకోరిక లనుదినంబును నీరిక
లెత్త స్మరించి లభించిన నన్నిప్పడేల సాదరభాషణంబుల సమ్మానిం
పవు. అన్నులమిన్నా! కన్నులవైన నన్నేల చక్కఁజూడవు. పిటికీ!
నన్నేల కేలారఁ గౌగిలింపవు. ముద్దియా! యొక ముద్దైనఁ గొననిమ్ము
లజ్జావతీ! యిట్లు వృధాకాలసూపనము గావించితివేని వేకువయగును.
నే నిందుండి వెడలి పోవలసినసమయ మగును. మనము దురంత

వియోగ చింతాక్రాంతులమై యేకాంతము ననరవలసివచ్చును. కావున నదయచ్చాదయపు కమ్ము. నీ దాసునిగ నన్నేలుకొనుము. నీ కైకర్యయత్తంబులై హస్తంబులు తత్తలలాడుచున్నది. కరభోరూ! కీరుత్సంబు నడులుము. అంజలి ఘటించి వేడెద. మన వివాహమున కిదియే యోగ్యకాలము. గాంధర్వ వివాహ శ్లోకైః సంగీకరించి నన్న నుగ్రహింపుము. ఇప్పటి దేశకాలసిత లాలోచించిన నదియే యనుచు విధియని తోచెడి. అని తన యరమంగున్న మణియందలి తేజస్సు జాతవేదునిగా భావించి మగత్రిపుష్పంబుల నర్పించె. దానికి సంతసిల్లి హవ్యవాహుం డమణియగుదు నిజరూపంబునఁ దోచెను. ఆ దంపతు లిరువు రాయగ్నిభట్టారకునకుఁ బ్రదక్షిణించి నమస్కరించిరి. అప్పుడు ప్రద్యుమ్నంబు హంసీ ! నిపు డ్వారరక్షణ తత్పరవు గిమ్మని దాని ననిచె. అంత లతాంతశరక్రీడల నా దంపతులు దేలిరి. అరుణోదయం బగుఁడు బ్రహ్మమ్మండు సతాలయంబున కరిగెఁ గాని మనంబును సతండు ప్రభావలియొద్దనే దాచి యుంచె. ఆ సలియుఁ బ్రాణనాథునందే తన డెందంబు పొందు పజ్జిచియుండె. ఈ వృత్తాంతంబంతయు హంసకాంత నరకాంతిక పాకాంతకులకు నెఱిగించె.

యాదవు లాపురంబుగద సటవేషధారులై వజ్రనాభుండెప్పుడు శ్రోత్రాకృతి విజయయత్రైకై వెలువడఁ నాయని వేచియుండె. ప్రద్యుమ్నండు నిజయోగ బలంబున రూపద్వయంబు దాల్చి యొక రూపంబునఁ ప్రభావలీతో నహగ్నిశంబులు గూడి యాడుచు వేటొక రూపంబున సటలాయుంబున నర్తించుచుండె.

వజ్రనాభునకు నునాభుండును తమ్ముడు గలఁడు. అతనికిఁ జంద్రవతి గుణవసించును నిరువురు కన్యలు కలరు. వారొకనాఁడు ప్రభావనీ మగదిరంబునకుం జని రతిసక్తయైన యాసోదరింగని విస్రంభ కారణంబున నవ్విధంబుఁ బ్రశ్నించిరి.

ఆమెయు నచ్చెల్లెండ్ర కిట్లనియె. సోదరీమణులారా ! మున్ను దుర్యసండు నొకొక మంత్రంబు పఠించె. చాపంపి నే భావించు

చిన పురుషుండు ముల్లోకంబుల నెట్టివాడైనను నాకు వశుడగును. ఆ వరప్రభావంబున నా కోరిన వరుడు లభించె. అతండు దేవతా మూర్తిగాని రక్త-సుంకుగాడు. దేవతలు ధర్మానురక్తులు. రాక్షసు లశక్తానక్తులు. అధర్మంబు కొంతకాలం బభ్యుదయంబు గనినను త్తయింపకపోదు. ధర్మం బుత్తరోత్తరాభివృద్ధి గను. ధర్మంబు జయించునుగాని యధర్మంబు జయింపను. అదియునుగాక యిట్టి దివ్య సుందరుండు మన యసురపిసరంబులం దెందును లేడు. అని వివరించిన నా యువతంబును చప్పా ! యత్నైవ నీవు మా కామంత్రం బుపదేశింపుము. ఇట్టి సుందరులు మఱియుఁ గలరేని నీ ప్రియునడిగి చెప్పుమనినఁ ప్రభావతియు వల్లేయని ప్రమ్యమ్నతోడ నాలోచించి గదసాంబుల పేర్లు సోదరుల కెఱింగించి మంత్రముపదేశించె. ప్రమ్యమ్నండును దన మాయాబలంబున గదసాంబులఁ జంద్రవతి గుణవతుల సౌధంబులఁ జేర్చె. అందుఁ జంద్రవతి గదుని గుణవతి సాంబుని వరించి వినోదక్రీడలఁ దేలి యాడుచుండిరి. ప్రభావతి తండ్రింబోలు కుమారుఁ గనియె. మాసానంతరము చంద్రవతి చంద్రప్రభుడను కుమారుని గుణవతి గుణవంతుడను పుత్రునిఁ బ్రసవించిరి.

ఆ బాలురు దినదిన ప్రవర్ధమానులై కొన్ని హాసనంబులకు సౌధోపరిభాగంబుల నును బురంబునను సంచరింప నుపక్రమించి మీ రెవ్వరని పోరు లడిగినఁ దమ తల్లిదండ్రుల నామధేయంబులఁ బేర్కొనుచుండిరి. ఆ వార్త వజ్రరాభుండు విని యాగ్రహోదగ్రుడై యుగ్రువలె మండిపడి నూదవుల నిగ్రహింప విగ్రహంబునకుఁ దొడరి యంతఃపురంబుల మూఁటిని ససైన్యండయి ముట్టడించె. అప్పుడు ప్రమ్యమ్నండు ప్రేయసిం గదసి కాంతారత్నమా! నా కిప్పుడు విషమకాలంబు ప్రాప్తించె. ఇప్పుడు మన యంతఃపురంబుల నరికట్టి మమ్మునుట్టిపెట్టి సమకట్టినవాఁడు తండ్రి. రణంబున వాని మరణంబు నిశ్చయంబు అది నీకు శోకకారణంబగు. కయ్యంబునకుఁ దొడరకున్న మాకును మీకును బాలురకును ముప్పు తప్పదు. ఏమి చెప్పెదవు. మామగారని మన్నింతునా? పగతుడని మన్నికొందునా? యనిన నయ్యశస్విని యిట్లనియె.

ఇంకు సందేహింపఁ గారణంబులేదు. జనకన్నేహంబుకంటె భామలకుఁ బరిన్నేహంబు మెండు. ఇరువురకుఁ బోరుగలిగినపుడు సాధ్యమగపడకుమున నిలుచునుగాని జనకపక్షమున నుండదు. ఇది సత్యము. ఉపాచరిత్రంబు స్మరింపుము. దురంబున నీకు జయంబు సిద్ధంబు. నా కుమారుం డీ రాజ్యమునకుఁ బ్రభువగుటయు భవి తవ్యము. ఇది దైవ నియతమని మున్నే యెఱుఁగుదుఁ గాని నీవును జంకుకొంతుకొనక నిశ్చంకంబుగ నంకంబునకు నుంకింపుము. ఇదే నే నాశీర్వాదన పూర్వకంబుగ నొసంగు కరవాలము. దీన నరాతులఁ బొరిపుచ్చుము. అని జయంబు గలుగి దీవించి యనిపె. చంద్రమతి గుణవతులును నట్లే నచిగించి ప్రాణంబులంబోలు తమ భర్తలకు గృహణంబు లొసంగిరి.

అంతఁ బ్రత్యక్షముండు యుద్ధసన్నద్ధుడై సాంబనహేతుండై న హంసకేతుం గని మీ రీయగళులరంబుల ముట్టడించిన కట్టిడి రక్కసులతోఁ బోరుచు స్త్రీజనులను శాలురం గావూడు. నే నంత రిక్షగామివై రాక్షసులతోఁ బోరెదనని నిజ మాటాకల్పింతునను ననంతనాగ సారథిశంబునగు రథిగబెక్కి ప్రభావతి చిత్తింబు ప్రమాదాయత్తంబుగ రణరంగ మధ్యంబు బీరంజాళి ధీశ్రోత్రుల నేలకుఁ గోలకుం యచ్చుచుండె. ఈ సమరకోలాహలం బెఱింగి యింద్రుండు మాతలి పుత్రుండు సువర్చుండు సారథిగాఁ దన రథిగా గడువకును ప్రవరచోదితంబైన ధైర్యవతంగాను సంగ్రామికును బనిచి ప్రత్యక్షు నకు బాసత్తై నిలువ నిజకుమారు జయగతు ననిచె.

యనుకుమారులకు నద్రాక్షిణి ముఖంబు మహావంబు సంఘటిల్లుట విని గరుడంబు నాహవాంబులు శక్రసమేతుండయి కృష్ణండు జన్యతలంబున కరిగి పరాచజన్యంబు రిపునైన్యంబు నైన్యంబు నొండఁ బూరించిన, దన సంగ్రామి కలకలఁజేసి ప్రత్యక్షుండు చని నమస్కరించి నిలిచె. కృష్ణుండును సౌత్త్యంబునగని నీవు కావ్యా రూఢుండవై యతాత్మిక బోరిగి నున్నానన నతిం దిండ్రో పేంద్రులకుఁ బ్రణమిల్లి గడుమ నెక్కి యుత్తం మిక్కుటంబుగ వజ్రసాధుపై గవిసె.

ఆ యిరువురకు కోమకర్షణంబైన యద్ధంబు సంఘటిల్ల నందుఁ బిత్తదత్తసదర్శనాయుధంబునఁ బ్రహ్మమ్ముండు పగతు మస్తకంబుఁ దునిమె. వజ్రనాభ నోదరుండు కృష్ణుఁడె గవిసి సరాజితంబై పోయె. అంత శక్రచక్రలు వక్రిరాధ రాజ్యంబు జయంతు సుతండు విజయ నకును, బ్రహ్మమ్ము సాంబ గద కుమారులకును నాలుగు సమభాగ ములుగఁ బంచియిచ్చి యభిషేకమొనర్చిరి. ఇంద్రుండు జయంతొత్తోడ దివంబున కరిగె. కృష్ణుండు ప్రహ్మమ్మాది కుమారులతోడను ప్రభావతిమొదలగు కోడండ్రతోడను మహోత్సవంబున ద్వారకకుఁ జనియె.

ఒకనాఁడు యాదవులెల్ల జలక్రీడా వినోదంబులఁ దవలి మత్తులై వర్జిల్లెతటి నిదియ సమయంబని వజ్రనాభు నోదరుండు సునాభుండు తనయన్న పగదీర్ప ద్వారకఁజొచ్చి భానుపుత్రి భాను మతియను కన్యకను హరించి కొనిపోయె. అంతఃపురకాంత లెల్ల హాహాకారంబుల నయ్యదంతంబు రుక్మిణీకాంతున కెఱింగించిరి. వాసుదేవుండును బ్రహ్మమ్మాద్భుత సహాయంబై యతండు షట్పు రంబుఁ జేరులోన ముట్టి యచ్చెట్టరక్కసుతోఁ బోరిరి. అతండును బాలికను విడువక నానావిధంబుల నానా మాయలు పన్ని నానా దేశంబులు దిరిగి శ్రమపఱిచెను గాని తుదకుఁ గృష్ణసిహతంబై మడిసె. అనల భానుమతిని సుఖంబుగ ద్వారకకుఁ గొనివచ్చి కృష్ణుండు భానున కర్పించె. ఈ భానుమతియే సహదేవు భార్యయ్యె.

మా హా త్వ లీ ల .

ఒకనాఁడు ప్రహ్మమ్ముసాంబ చారుభాను గదాది యదుకుమారులు విహారేచ్ఛగా దవిలి యొక వనంబున ముదగంబునఁ జూలకాలము కేళిలోలురై సంచరించి దప్పిగొని నూతులు పెదకుచుఁబోవ నొక పాప బావియందుఁ బర్వతాకారముగల యూసరవెల్లింగని యల్లంబున వెల్లిగొను కనికరంబు వెల్లున దాని వెడలదీయ సమకట్టి

యా జెప్పలు తమ స స్త్వంబంతయుం జూపి లాగిన నమ్మహాస త్త్వంబు గదలకున్న నచ్చేరువున రిచ్చపడి యా ముచ్చట నమద్వి యచ్చరుం డగు శ్రీకృష్ణునకుం డెలిపిరి. ఆ సర్వజ్ఞుడును నచ్చటికిఁ జెచ్చెర విచ్చేసి దాని నెడమకేల దిగిచి వెలుపలనైచిన నప్పణ్యశ్లోకు కర స్పర్శంబున నది దివ్యాభరణ దివ్యవస్త్ర మాల్యామల ధరించి సూర్యతేజంబున రాజిల్లుచు దివ్యపురుషుండై నిలిచినఁ దద్వృత్తాం తంబు నగుతయుఁ దా నెఱిగియు నతనిమహిమ దక్కినవారి కెఱిగింపఁ గోరి యాయనతో నిట్లనియె.

మహానుభావా ! నీవెవ్వరు ? దివ్యపురుషు భవ్యాకారంబు ధరించియుండియు నా సేయపు రూపునఁ గుంచుచుండిన కారణ మేమి? వినిసింపుమనిన నప్పరుషుం డప్పరమపురుషునకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

విజ్ఞానమచూ ! సర్వజ్ఞుండనయ్య సజ్జునివలె చన్నడుగుట నా చరిత్రంబు నానోరఁ జెప్పించు తలగవుననేకదా. నీ యనుగ్రహ మునకుఁ బొత్తుండనై పవిత్రుండనై ధన్యుండనై లోకంబున హా న్యుండ నైతి నా దాసుంబు నేను జెప్పట యాత్మిన్లాఘుయగుఁ గావునఁ జెప్పరాను. నీ యానతి యలంఘనీయము కావునఁ జెప్పెద.

జగత్పతీ ! క్షీణిపత్నినై నేను గ్రహపతి వంశంబున జనించితి. నా పేరు నృగుండగ్రు. ప్రభ్రాతనాతల నామంబులందు నా నామ ధేయంబుచు నీకుఁ గర్ణగోచరమగునంతటి భాగధేయము కలదయ్యె యుండు. సర్వభూతాత్మసాక్షివై జగన్నాథుండవైన నీకుఁ డెలియ రాని దేదిగలదు ? అయినను నీ యాజ్ఞ శిరసావహించి నేనొనర్చిన కార్యంబుల విన్నవింపమనెద. లోకంబున నిసుక రేణువు లెన్నియో యాకాశంబునఁ జుక్కలెన్నియో వర్షభార లెన్నియో యన్ని పాడి కపిలజాతి యావులను బగగరుకోమ్ములు వెండిగిట్టలు, గలిగి శీలరూప గుణోపపన్నంబులగు వానిని, బ్రాయంపు వానిని, దూడలతోడ గుణశీలవంతులును, గుంబభారపీడితులును సత్యవ్రతులైన దమము వేదము బ్రహ్మతేజము నౌదార్యముగల యువద్విజులకు దానమిచ్చి

తిని. అంభేయగాక భూదానము, హిరణ్యదానము, గృహదానము, శవ్యదానము, గజదానము, శయ్యాదానము, కన్యాదానము, తిలదానము, హస్తదానము, నస్త్ర రత్న రథ దానములు గావించి యిష్టాప్నాత్తంబులను గావించితేని.

ఇట్లు చేయుచుండ నొకపరి మున్ను నేను బ్రాహ్మణునకు దానమిచ్చిన యొక యావు మందనుండి తప్పించుకొనివచ్చి నా మందలోఁ గలసెను. మందమతినై దానిం గనిపెట్టక దానిని మఱి యొక బ్రాహ్మణునికి దానమిచ్చితిని. ఆ ధేనువును దోలుత దానము గొన్న విప్రుడు తన యావును వెదకుచు వచ్చి యది తనదానమని గుర్తించి దానిం గొనిపోవుచున్న బ్రాహ్మణునిం గని యది నా యావు దీని నీవేల దొంగిలై పోరిచీకొని పోవుచున్నాడవు. ఈ గోవును నాకు రాజు దానమిచ్చెనని చెప్పెను. నన్ను దూషించెదవేల? దీనిని నృపాలుఁడు నాకేవి యొసఁగఁ గొనిపోవుచున్నాడను. ఇది నీయది యని మొండికలహమునకుఁ గడఁగితివేల? యని రెండవ బ్రాహ్మణుం డనెను. ఈ విధముగ వారి కిరువరకుఁ బ్రబలశలహ మయ్యెను. వా రిరువు రా యావును దోలుకొని నాయొద్దకు వచ్చిరి. అందు మొదటి భూసురుం డేమయ్యా రాజా! యీ యావును నీవు నాకు దానమిచ్చితివా లేదా? దీనిని వీఁడు దొంగతనముగాఁ దోలుకొని పోవుచు నేనిది యేమి యాగడనుని యడిగినఁ బుడమితేఁడు నాకు దానమిచ్చెనను చున్నాడనెను. రెండవ ధరామరుండు రాజా! యిప్పుడు నీవు నాకు దీనిని దానమిచ్చితివా లేదా? నీవు నాకు నిచ్చిన దానిని వీఁడు తనది యనుచున్నాడనెను. నేను బొరపడుట తెలిసి కొని నా ప్రమాదము వారి కెఱింగించి యయ్యా నేను నీకిచ్చిన యావు నా మందలోఁ గలియుట శ్రేయిక యీయనకు మరల దానమిచ్చినమాట సత్యము. నీకొక లక్షధేనువుల నిచ్చెద దీనిని విడుచునియు నన్ను దత్తాపహార కారణంబున సరకంబునఁ ద్రోయకు మనియు మొదటి బ్రాహ్మణుని బ్రార్థించితిని. నాకు న్యాయముగ దానమిచ్చిన దిది యొకటి చాలును. లక్షధేనువులు నాకేల? ఇచ్చిన

నీని నిమ్మ. ఇయ్యకుండిన లేదు పొమ్మని సరకముపాల్తై పొమ్మనెను. రెండవ విప్రుండు నల్లై యనెను. ఇట్లు వారిరువురు చిత్తంబుల మెత్త వడక హత్తిన కోపంబున నాయావు నందే విడిచిపోయిరి. ఆవలఁ గాలాంతరమున నేను గాలాంతికమునకు బోయితిని. అప్పుడు యముడు నన్నుగని రాజేంద్రా! సీవెంతయుఁ బుణ్యముచేసిన వాడవు, దత్తాపహరణదోష మొండుమాత్రము నీయందుఁగలదు. ఆ పాపఫలము స్వల్పమగుట దానిఁ దొలుత సనుభవించి పిదపదీర్ఘ కాల స్వర్గసుఖము సనుభవింపుము. నీ వీపాపంబున నధోలోకం బునఁ బడుమని నన్నుఁ గ్రోచె. నే నధోలోకమునఁ బడుచు సు సర వెల్లిరూపుఁ డైకొంటి. నాడుమొదలందుఁ బడియున్నవాడ. నేడు నీ కృపాకటాక్షమునకుఁ బాత్రుడ నగుట నా సీచజన్మము పాసిచనె. బ్రాహ్మణకులమందు సాధువర్తనఁడను, దాతను, నీ దానుడను, నీదర్శనము గోరుచుండువాడనునగు నాకుఁ బూర్వజన్మస్మృతి యిప్పు టికిఁ జెడకున్నది. యోగీశ్వరు లుపనిషత్తోచనముల నిజ హృద యాంతరాశ్రయముల వీక్షించు నధోక్షజా! నీవు నాయత్తివాని క్లెబ్బలు లోచనగోచరుడ వైతివోకదా. ఆహా యేమి నాదుగ్గభలాభము. అవును. నీ వెవరికి సంసారనాశం బొనర్చి యుద్ధరింపఁ గోరెదవో! వారికి గోచరింతువు. దేవదేవ! జగన్నాథ! గోవింద! పురుషోత్తమ నారాయణ! హృషీకేశ! పుణ్యశ్లోక! యచ్యుత! యవ్యయ! కృష్ణా! దేవమార్గంబునఁ బోవ ననుజ్ఞ నిమ్ము. నే నెందున్నను నా డెందంబు ముకుందా! నీ పాదారవిందంబులనే మందిరంబుగఁ దిరంబుగఁ గొన ననుగ్రహింపుము. సర్వభావుండవును బ్రహ్మమును ననంత శక్తియుఁ గృష్ణుండును, వాసుదేవుండును యోగిపతియునగు నీకు నమస్కారంబులు. అని పలికి నృగుండు శ్రీ కృష్ణునకు వలగొని యాయన చిరణంబులఁ దన శిరంబు మోపి నమస్కరించి యాసతి గొని విమానమెక్కి యందఱు చూచుచుండఁ జనియె.

బ్రహ్మణ్యదేవుండగు దేవకీ నందనుండు రాజ హితబోధా ర్థంబు తన్నుఁ జూట్టియున్న పరిజనంబుల కిట్లు హిత ముపదేశించె,

సి. సరనాధకుల కాననము దహించుటకును
 చవీనసురులవిత్త మగ్నికీల
 జననాయకుల నిజైశ్వర్యాబ్ధి నింకింప
 బ్రహ్మకాక్షేత్రంబు బాడబంబు
 పాఞ్చోత్తముల సంపచ్చైలములఁ గూల్చి
 భూసురధనము దంభోళిధార
 జగతీవరులకీర్తి చంద్రిక మాప వి
 ప్రోత్తముధనము సూర్యోదయంబు

శే. విప్రతతి సామృద్ధికంబెను విషముమేలు
 గరళముచకును బ్రతికృతి గలమ గాని
 దాని మాన్వంగ భువి నౌషధములులేవు,
 గాన బ్రహ్మస్వమును గొంట గాన పనికి.

కం. ఎఱుంగమిన్నె నను భూసుర
 నకుల ధనంబపహరింప వలనను పనికిన్
 మఱపున ననలము ముట్టిన
 దరిగొని వెనకాల్పకున్నె తనువెరియంగన్, భాగ.

అని యుపదేశించి యందఱు దోడ్కొని గృహంబున కరిగె,

సూర్యగ్రహణసమయంబున శ్రీకృష్ణుండు
 బంధువులతోడఁ గురుక్షేత్రమునకుఁ బోవుట.

రామకృష్ణులు ద్వారకయందుండు సమయమునఁ బ్రలయ
 కాలమంచువలె సూర్యుడు గానరాకుండునట్టి సర్వగ్రాససూర్య
 గ్రహణంబు సమీపించె. దానిరాక గని వారు సకలబంధుపరివృ
 త్తులై స్యమంతపంచకమునకు లోకమును బ్రవర్తింపఁజేయ స్నానార్థ
 తై యరిగిరి. పరశురాముడు క్షత్రియుల నెల్లర వధించి రాజరక్తం
 బున నైదుమడుగు లిందేకదా ముందు కల్పించె. క్షత్రవధనైన
 పాపంబు తన్నుటకున్నను భగవంతుండగు భార్గవరాముడు లోక

శిక్షణార్థంబు నితరసాపాపరణార్థం బన్యజేవులవలె నిండు యజ్ఞంబు గావించె. ఈ మహాతీర్థయాత్ర సలుపుటకై రామకృష్ణులతోడ యాదవులక్రూర వసుదేవోగ్రసేనాదులు తమతమపాపముఁ బెపు కొనఁ గురుక్షేత్రంబునకుఁ బయనించిరి. అట్టిలే భరతఖండమందలి యనేక పుణ్యస్థలంబులకు నానారాజులు పోయిరి. గదప్రవృత్తును సుచంద్రశుక సారణ సాంబానిరుద్ధసహితండ్లై యూధపతియగు కృత వర్మ ద్వారకాపుర రక్షణార్థంబు నిలిచె. యాదవులెల్లరు నస్త్ర భూషణాలంకృతలైన సతులతోడ రథనాగాశ్వ శకటాది యానంబుల దిక్కులు వెలుగఁ బయనించిరి. ఇట్లు సని గ్రహణకాలంబున స్నాన మొనర్చి విప్రులకు ధేను దానాదు లొసంగి యెల్లరుపవసిరి. ఆవల నెల్లవారు మరల మోక్షస్నానం బాచరించి కృష్ణభక్తిమాకు స్థిరపడుఁగాక యని తలంచుచు మరల దానంబు లొసంగి కృష్ణదేవ తాకులైన కృష్ణవంశజులు తదనుజ్ఞగొని భుజించి చల్లని చెట్టనీడల హాయిగఁ గూర్చుండిరి.

వారు దానంబు నిదానంబుగ నరుదెంచిన నందాది మిత్రులను, బంధువులనుసంబంధులను జిరోత్కంఠితలైన గోపికలనుగోబాలురను మత్స్య కేకయకౌసల్యవిదర్భకురుస్సంజయ భూపాలురను, గంభోజ మద్రకుంఠి రాజులను నానర్తక కేరళభూభుజులు లోనగు వారిని స్వత్తులపఁకట్టలఁ గాంచిరి. పరస్పరసందర్శన జనితహర్ష వేగంబున వికసితవదనారవిందులై నేత్రంబులఁ బ్రమదాశ్రువులు గాఱ మేనులు పులకరింప సంతోషంబున నన్యోన్యంబు గాఁగిలింతుకొని కుశల ప్రశ్నాదుల సంకెసిల్లిడి. మదవతులును ముదిత హృదయలై యతి సౌహృదంబున న్నొండొరు చూచి కుంకుమపంక సుకలితంబులైన చినుగుత్తు లొండొంటి నొత్తుకొన గాఢాలింగనంబుఁ గావించి చిటు పద్మ కిడగంటఁ దొలంకుచుండఁ బ్రమదాశ్రువులు కార్చిరి. పెద్ద బాటికి సమన్కరించి పిన్నవారిని నాశీర్వదించి స్వాగతంబు ప్రశ్నించి పితలం బడిగి యూవలఁ గృష్ణచరిత్రము లొకరితోకరు చెప్పుచుండిరి.

అంతః గుంతయు నోడకులను వారిబిడ్డలను భగినులను
దల్లిదండ్రులను వదిలె మహాదండ్రును ముకుందుని గాంచి పరస్పర
స్థానముల శోకంబు విడిచి యన్నయగు వసుదేవుం గని యిట్లనియె.

అన్నా ! పునుషసత్తములైన మీరు విపత్తు సోత్తోరుషుల
నలజడిబడు నాగతి మట్లైన సమరింపమిని నేను గృతార్థురాల
గానని తలంచెద. అని మీనోషమును గాదు. పుత్రమిత్రభ్రాతృలును
డైవోపహత్యలైన పుత్రమిత్రభ్రాతృలను దలిదండ్రులను స్మరింప
కుండుట వింతగాదు. అనిన వసుదేవుం డిట్లనియె.

అమ్మా ! భగవంతునిచేతి కీలుబొమ్మలవంటి మాపై నేల
కోపించెదవు ? ఈ లోకమంతయు నీశ్వరవశంబై కార్యములుచేయును,
మఱి చేయించును. కంసుని హింసలఁ దాళలేక మే మందఱిము
దేశభ్రష్టులమై దిక్కులవెంటఁ బాటిపోయి యిప్పుడిప్పుడె మరల
నిల్లు వాకిలి చక్కఁ గూర్చుకొనుచున్నారము. అట్టి చెట్టదశియందు
నిక్కట్టులుపడు మేము నిన్నెట్లు విచారింపఁగలము ? అని చెల్లెలి
నూరార్చె. వసుదేవోగ్రసేనాది యదుప్రముఖులు కృష్ణసందర్శ
నార్హులైనచ్చి తల్లాభంబునఁ బరిమానందం బనుభవించు రాజులనెల్ల
నుల్లమలరఁ బూజించిరి. భీష్ముడు, ద్రోణుడు, ధృతరాష్ట్రుడు,
పుత్రయుక్తయగిం గాంధారియు, సభార్యలైన పాండవులు, కుంతి,
సంజయుడు, విదురుడు, కృప, కుంతిభోజుడు, భీష్మకుడు,
నగ్నజిత్తు, పురుజిత్తు, ద్రుపదుడు, శైబ్యుడు, ధృష్టకేతుడు,
కాశిరాజు, దమఘోషుడు, విశలాక్షుడు, మైధిలుడు, మద్రకేక
యులు, యథామన్యుడు, సుశర్మ, పుత్రసహితుండైన బాహ్లికుడు
లోనగువారును ధర్మరాజు ననుసరించిన యితర రాజులును,
సశ్రీకలై శ్రీధామంబైన రామోదరు దేహలక్ష్మీగాంచి యబ్బర
పోయిరి. వీ రందఱు రామకృష్ణులచేఁ బూజింపఁబడె హర్షమగున్నలై
వారి నానందముగఁగి యాదిపుత్ర నిట్లు ప్రశంసించిరి.

అహో హోజరాజా ! దేవి మీ మీ యదృష్టము. మనుష్యులందు
మీహస్యమే ధన్యము. యోగులకును వశపడని దుస్సాధ్యుని సర్వ

కాలములందుఁ గన్నులకఱపుదీఱఁ గాంచుచున్నారు. ఎవని కీ ర్థిని నుతించు వేదంబులును, నెవ్వని పాదప్రతాశన జబగబైన గంగయు శాస్త్రరూపంబైన యెవ్వని వాక్కులు లోకంబులఁ బవిత్రంబులు సేయుచుండుఁ గాలక్రమంబున దగ్ధసారంబైన భూమియు నెవ్వని పాదపద్మంబుల సోకున మరల శక్తిమంతమై మీ యభీష్టంబులెల్ల న్నించుచుండు నట్టి విష్ణుండు సుసారమార్గంబునఁ బడి చరించుచు మీకు బంధువై మీ యింటఁబుట్టి, సదా మీకు దర్శనమిచ్చుచు, మీతోఁ గలసి మెలసి తిరుగుచు, శయనించుచు, భుజించుచు, దాకుచు, మీ కన్నివిధముల సుఖములు గలిగించు చున్నవాఁడు, ఇంతకంటె శ్రేయస్కరం బెద్దిగలదు? అని యిట్లు ప్రశంసించుచుండు సమయంబునఁ గృష్ణాదు లచ్చటి కరుదెంచిన వార్తవిని నందగోపూడు గోపాలక నమేషుడై శకటంబులపై నెక్కి యచ్చటికి వచ్చె. ఇట్లుదెంచిన నంగుం గని యానందంబున యాదవబృందంబు లెల్ల బోయిన ప్రాణంబులు మరలవచ్చిన దేహంబులనలెనై చిరకాలమనఁ జూచిన వారగుటఁ దొక్కిపాపములేచి గాఢంబుగ నాయనను గొగ్గిలింగిరి.

వసుదేవుండును దాను గొనునిచే పడిన పాటులెల్లను, గంస భయంబునఁ బుత్రుల గోకులంబున నంగుశర్ధ నెల్లడ యుంచుటయు స్మరించి యాపత్కాల బాంధవుడైన నంగునిఁ బ్రేమవిఘ్నముడై బిగ్గ నాలింగనంబు గావించె. రామకృష్ణులును దల్లిదండ్రులకు ననుస్కరించి వారిని గొగ్గిలింగిరిని బాష్పంబులు కంఠంబు నడ్డగింప జెగ్గునైకపడి నేమియుఁ బుకుక జాలరైరి. మహాభాగయగు యశోదాదేవియు నంగుండును నా కుమారుల దొడపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని యిరుగేల నాన్లేపించిరి.

ఇట్లు సుతులఁ బరిరంభించి యశోద చిరకాల పుత్ర విరహ తాపంబుఁ బాసె. రోహిణియు దేవకియు వ్రజేశ్వరియైన యశోదను గొగ్గిలింగి యామె చూసిన మైత్రియుఁ జేసిన యపకారంబును స్మరించి స్నేహబాష్పములు జాలుగఁ గార్చి యుల్లనిరి.

ప్రజగాయకీ : కిష్కకాలఃతై నను గొంచెన్నైనఁ గొజఁతనోసి
మీ మొద్రెని వెచ్చఁజే ముజుచును? మీ కొనర్చిన మహోపకారమునకు
మీ కింద్రలోక మిచ్చినను మాఱు గాఁజాలను. తమ తల్లి దండ్రుల
నెఱుంగని యా బాలురు మీయొద్ద నిల్లడ యుండిన కాలములో
మీరే తల్లిదండ్రులకై పెట్టి పోసి కాచి లాలించి పెంచి పెద్దచేసి
కన్నులకు తెప్పలనల్పై భయమెట్టినో యెఱుంగనీక స్వపర
తాతమృతములేక ఏమీచితిరి. మీ యుపకృతికి మేమేమి ప్రతికృతి
చేయ గలము. మీవలనకదా మేము పుత్రవంతుల మైతిమి. అని
ప్రేమచిగురు పెట్టిపడఁ బడితిరి.

గోపికలు తమకుఁ బ్రియతముఁడైన కృష్ణుని జరకాలమునకుఁ
జూచి నిరంతర నిరంతరాయ దర్శనమునకు విఘ్నముగఁ గన్ను
తెప్పల సృష్టించిన బ్రహ్మను నిందించుచుఁ జూపులచే హృదయస్థుఁ
డుగఁ జేయఁబడిన హరిని గాఢముగఁ బరిరంభించి యందఱును
నిత్యయోగయుక్తు లగునవారికిని దుస్సాధ్యమగు తాదాత్మ్యమును
బొందిరి. అట్లు ప్రేమచేఁ బరవసెల్లఁ గోపవశాగమనలఁ గృష్ణుం
డేకాంతమునఁ జేరి కౌగిలించి కుశలమడిగి చిఱునవ్వు నొలఁకాడ
నిట్లవియె. సఖులారా! స్వజనకార్యము సాధింపఁ జని శత్రుపక్ష
క్షయంబుఁ జేయఁ దలపెట్టి చిరకాలము తడసిన మమ్ము నెన్నఁడైన
స్మరింతురా? ఇదె వచ్చెదమని నెప్పిపోయి మరల రారైరి. వీరెంతటి
కృతఘ్నులని శంకించి మమ్ము గోపించుచున్నారా? మేఘములను,
దృణములను, మాదిపోగులను, ధూళిని వాయు వొక్కడఁగూడ
వీడఁజేయునట్లు దైవమును భూతముల గాయఁబాయఁ జేయుచుం
డుట సత్యము. ప్రాణికోటికి నాయందలి భక్తియో ముక్తికారణము.
నన్నుఁ బొందింపఁ జాలుభక్తి మీయదృష్టమున మీకు నాయంప
దృఢముగఁ బొందుపడియె. భూత శరీరములకు భూజుగ్ని వాయ్వా
కాశంబులవలె సమస్త భూతములకుఁ దుద మొదలు నేనయై
వానిలోపల వెలుపల వర్తింతు. అంగనలారా! యీ విధముగనే
గేవాది శరీరాత్మకమైన యీకాశాది భూతములందును, జీవాత్మనం

దును నేను లోపల వెలుపల వ్యాపించియుండు. చేతనము లచేతన ములను రెండును జడ చిద్విలక్షణముగై యక్షరుండైన నాయందుండుట గనుగొనుచు. ఈ విధముగ గోపిక లభ్యాశ్చ విద్యయందు గృష్ట శిషిత్వై యూపుండరీకాక్షు స్మరే చుచు గోళమువలె నాదరించియుండు కర్తమూలమైన యజ్ఞాసమును విడిచి క్రమమున ముక్తిం బొందెరి.

స్వాత్మపరమాత్మయూగాధా శ్శ్రీవిషయజ్ఞాన ముపదేశము గొని గోపికలు కృష్ణుంజూచి పద్మనాభా! తమ హృదయంబుల నగాధ బోధులైన యోగీశ్వరులు ధ్యానించుచువియు సంసార కూపంబునఁ గూలినవా రొక్క చేర నిచ్చైన యగునవియు నగు నీ పాదారవిందం బుల స్మరణం బామరణంతము మేము సంసారింబులమై గృహంబుల వర్తించుచున్నను మా మానసంబుల నిలునఁజేయుమని కోరిరి.

ఇట్లు నిజ పాదారవిందాను సంధానంబు తమ డెందంబులఁ బొందుపడఁ జేయఁగోరిన యీ సుందరీంబుల ననుగ్రహించి యావలఁ జని ముకుందుండు కుంతీనందనుని సర్వమిత్రులను గుళిలంబు ప్రశ్నించె. ఇట్లు లోకనాథుండైన రుక్మిణీసనాధుండు తమ్ముఁ బ్రశ్నించి గౌరవింప వారెల్లరు హృష్ట మనస్కులై తిచ్చరిణార విందావలొకంబున నితపాపులై యిట్లనిరి.

జ్ఞాన హరంబును, సజ్జనముఖ నిర్వృతంబును, నగు భవత్పు దాంబుజామృతంబును నెప్పుడో నించుక క్రోలు దేహ ధారులకే యశుధం బభావమనిన భవత్పదకోకనదంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగ దర్శించిన మాకు నశుధం బెట్లు కలుగఁగలను.

పరులకై స్వకృతోంబైన సృష్టిస్థితిలయములను మూఁడువస్థలను స్వతేజంబునఁ బోనణఁచి నిరతేజఃకూనంద సంగయి క్షోడనై పరి పూర్ణుడనై సర్వజ్ఞుడనై కాలక్రమంబునఁ జెడిన నైదిక ధర్మంబును బునరుద్ధారంబునీయ సంకల్పమాత్రంబున ననుగూడవయ్య భక్త వాత్సల్యంబున సౌశీల్యంబున యోగమాయ నావ్రయించి మను ష్యాకారంబునఁ దోచుచుఁ బరమహంసగిత్తివైన నీకు నమస్కారంబులు.

అని యిట్లుత్తమశ్లోక లోకశ్చైవామశ్చయగు యమకులముణి నందఱుఁ బ్రకటించుచుండఁ జూడవ కౌరవ నారీమణులు గుమిగూడి యొకరితోకరు గోవిందు కథలు చెప్పుచుండిరి. అందుఁ బాంచాలి కృష్ణపత్నులను గని యిట్లనియె. ఓ నది నెలారా! యో రుక్మిణీ! యో భద్రా! యో జాంబవతీ! యో సత్యా! యో మిత్రవిందా! యో లోహిణీ! యో సత్యభామా! యో కాళింది! యో లక్ష్మణా! యో కృష్ణధర్మిణీ! తన మాయచే లోకమువారి విడంపించు నించువిలుకాని జనకుండు మిమ్మెట్లు నాశీగ్రహణం బొసర్చె, దాని వినవలతును వినిపింపుఁ డనిన రుక్మిణి యిట్లనియె.

పాంచాలీ! శిశువల జరాసంధాదులు చాపగాణసాగులై శ్రేణులై నన్నుఁ గాచుచుండ వాసుదేవుండు వారి తలలఁ దన పాద తల రేణువులు నిలువఁజేసి నిజభాగంబు హరింప నెంచిన యజుంబుల గజవైరివలె నలవోకగాఁ దోలి తన సొమ్మును నన్నుఁ బరిహయం బయ్యె. అట్టి శ్రీనివాసునందునాహృదయం బనయంబు స్థిరంబై యుండుఁగాక యనిన సత్యభామ యిట్లనియె.

క్రాపదీ! సోదరవధకై తపించు నూ తిండి మణినిమి త్తనై తన యనుజుని రామానుజుండు పొరిగొనెనని దూతీస నా యపవాదంబు నివారింప వారికనాభుండు జాంబవంతుని గెల్పి మఱియెచ్చి మరల నూ తిండికెచ్చె. పడిపడి సత్యుని అతియు నెఱిగి యస్త్రజ్వలకుండు బీటండై సన్నిహితుల కిచ్చునట్లు మాట చెప్పియుండియు శ్రీ కృష్ణునకిచ్చి వివాహంబు గావించె. అనిన జాంబవతి యిట్లనియె.

కృష్ణా! తన్నేలిన సీతాపతియే యీ యాకృతిఁ దాల్చినచ్చె నని యెఱుంగక నా జనకుండు జాంబవంతుఁ డిరువదియే డు దినంబులు కదనంబొనర్చి జేతుండై యెఱిగి కానుకగ నన్నును స్యమాంతకరత్నంబును వాసుదేవునకు నొసఁగె. దానంజేసి నే నాయనకు దాస్యం బొసర్చు భాగ్యంబుగలిగె. అనినఁ గాళింది. యిట్లనియె. కళ్యాణీ! నిజచరణసేవాకాంక్ష నేను దపంబుసేయుచుండుట యెఱిగి యర్జున సహితుండై యర్జునభంజనుఁ డచ్చటికివచ్చి నన్నంగీకరించుటంజేసి

యాయనగృహము సహార్దనము చేయుచుండుదు. అనిన భద్ర యిట్లనియె.

బ్రోవదీ! నాస్వయంవరవార్త విని మాపురంబునకు వచ్చి తన భాగంబైన బలిని నాశించు గ్రామసింహంబున సింహంబువలె నన్నుఁ గైకొన గుమిగూడిన భూపతులనెల్లర జయించి శ్రీపతినిన్ను ద్వార కకుఁ గొనిపోయె. తదీయ పాదకమల ప్రత్యూఢసభాగ్యంబు నాకు జన్మజన్మంబున లభించుగాక యనిన సత్య యిట్లనియె.

రాజుల బలంబుఁ బరీక్షింప నస్తజ్జనకుండు బలిష్ఠుంబులైన బలీ వర్ధంబుల సేదీటి జయించినవానికి నాకన్యక నిష్తాచని చాటింపించె. వీరగర్వనిర్వాపణసమర్థంబులైన యా కోడెలను నాబుంబు మేఁక పిల్లల నీడ్చునట్టులీడ్చి యీ మహానుభావుండు క్రీడయవోలె వానిని నధించె. ఇట్లు వీర్యశుల్క యగునన్ను దాసికలతోడను జనరంగ సేనలతోడను మార్గమధ్యంబున సరికట్టిన శాత్రువుల నిర్జించి కొని పోయె. అట్టి యీ పురుషోత్తముదాస్యంబు నాకు నెడఁజెగకుండుఁ గాక. అనిన మిత్రవింద యిట్లనియె.

పాండవపత్నీ! మాతండ్రి తన మేనమామ కుమారుడైన వాసుదేవునకు నన్ను దాసీజనముతోడను, నత్నోహినీసేనతోడను నేను గృష్ణాయత్త చిత్తనగుట యెఱిగి యర్పించె. పుణ్యపాపకర్మింబు లచే సంగసారిసాగరింబున దిపించు నాకు క్రేయస్కరింబైన యాయన పాదదాస్యంబు జన్మజన్మంబున సమకూరుగాక. అనిన లక్ష్మణ యిట్లనియె.

నారదుఁడు కృష్ణగీతంబులు పాడ విని మిత్రవిందవలెనే నేనును నాచిత్తంబుఁ గృష్ణాయత్తంబుఁ జేసితిని. లోకపాలకుల నెల్ల ఢిక్కరించి క్రీమహులయ్యి యెవ్వనిచెట్టపట్టెనో యట్టి మహాపురుషు నేను వరించుట యే మివంత. సాక్ష్య! నాయభిప్రాయంబెఱింగి దుహితృవత్స లుండగు నాతండ్రి బృహత్సేనుం డొకయుపాయంబు పన్నె. నీకై పొంపి రప్పింప మీజనకుం డెట్లు కల్పించె నట్లు మాతండ్రియు వత్సయంత్రంబు నాకాశంబుగ ప్రవేళదానిఁ గల్పించె. మీ

తండ్రికల్పించిన మత్స్యయంత్రంబు వెలుపలికి గానవచ్చుచుండె.
 ఇది వెలుపల కొకల గూడఁ గానరాదు. దాని ప్రతిబింబము మాత్ర
 ము స్తంభకూలముననుండు నీలఁ గానవచ్చును. ఆ ఛాయను
 జూచి యంత్రంబును దెగవేయవలయు. ఆ స్వయంవరమునకు సనేక
 రాజు లస్త్ర శస్త్రధనులై వచ్చిరి. మాతండ్రియందఱు దగుగీతి
 నారవించె. స్వయంవర దినంబున రాజులు కొందఱు యంత్రముఁ
 దెగవేయ నుంకించిరిగాని కొందఱై తనై లేరైరి. ఎత్తినవారు నారి
 లాగఁజేరైరి. లాగినవా రెక్కుపెట్టి చేరైరి. ఎక్కుపెట్టినవారు శర
 సంభాసంబుఁ జేయఁజాలరైరి. మగధాంబుష చేదిరాజులును భీమకర్ణ
 మర్యోధనులును విల్లెక్కుపెట్టిరిగాని లక్ష్మ్యముఁ బరికింపలేరైరి. అర్జు
 నుడు మాత్రము మత్స్యచ్ఛాయఁజూచి లక్ష్మ్యముగ్రహించి బాణ
 ప్రయోగంబుఁ గావించెఁగాని యది యంత్రమును భేదింపలేక విట్టి
 పడియె. ఇట్లు లందఱు భగ్నాశులై మరలిపోవఁ గృష్ణుండు చాపం
 బెక్కిడి యొక్కసారి యటఁజూచి యనలీల యంత్రంబును సభిజిల్లగ్నం
 బున నురలఁ గ్రోచె. అప్పుడు దేవమందుభులు మొరసె. పుష్ప
 వృష్టి నెరసె. జనుల కోలాహలంబు బెరసె. అంతట నేను సూతన
 దుకూలంబుఁ గట్టి తుఱుమునఁ బువ్వులు దుఱిమి యరాళ కుంతలం
 బులు ముఖంబున వ్రేలఁ గుండల కాంతలు గండ ఫలకంబులఁ
 దుఱిక్కినఁ గేలఁ గనకోజ్జ్వలనూలిక ధరించి చరణ సూపురంబులు
 రవళింప, వదనకమలంబున దరహసంబు భాసింప రాజులు నిలువు
 చూపుల వెల్లివిమోములఁ జూడ మందయానంబునఁ బోయి
 ముక్తంబు కంఠంబుఁ గేలిమాలిక నలంకరించితి. ఆ వీరోత్తిముఁడును
 దారుకంబు తెచ్చిన తేరిపై నన్నెక్కించికొని ద్వారకాభిముఖుండై
 పయనించె. భగ్నాశులైన రాజులు కోపరసనిమగ్నులై యాయనను
 దాఁకిన పాఠ నెల్ల నిమిషంబున ననిమిషవంశ్యుఁడు భంగించె. మా
 తండ్రియు సనేక దాసికలతోడను సేనలతోడను నన్ను నా యప్రతి
 హతిదర్పన కర్పించి వివాహంబుఁ గావించె. ఇట్లు మేము నంద
 నందనునంద మనంబు సిల్పి సర్వసంగపరిత్యాగంబు గావించి తపంబు

సల్పి యాత్తారాముడైన శ్రీ ధామునకు గృహదాసికల మైతిమి.
అనిన ఊడశ సహస్రభార్య లిట్లనిరి.

నఱకుండైన నరకుండు దుర్విచారుండై క్రూరంబుగఁ గారా
గృహబద్ధులఁ గావించిన మమ్మి చతుర్భుజుం డాదురాత్మ ససైన్యంబుగ
వధించి ముక్తలం గావించె. ఘోరసంసార కారాగార మోక్షంబుఁ
గోరితచ్చరణ స్మరణంబు గావించు మమ్మాయవాప్త కాముండువరించె.

సతీహిలకమా ! మేము సామ్రాజ్యమైనను స్వారాజ్యమైనను
దైవరాజ్యమైనను, బ్రహ్మపదమైనను గైవల్యమైనను గోరువారము
గాము. లక్ష్మీకుచలికుచ కంకుమపంక పరిమళ భరితంబైన వియ
త్పాప పాదోద్ధ రేణువుల శిరంబున ధరించువారము. గోపికలును
బృందావనంబునందలి లతలు, తృణములు గోవులు గోపాలకులు నే
మహాత్మ్యని చాదస్పర్శంబును గోరుదురో దానినే మేమును సహా
రాత్రము కోరువారము.

అని వారలు నచించుటయు వారి భక్తరస పూర్ణవాక్యములు
విని గాంధారియు క్రౌంచయు సుభద్రయుఁ గృష్ణభక్తలైన గోపిక
లును, రాజభార్యలును, భగవంతునంపు వారికిఁగల భక్తితిశయముఁ
గాంచి యానందకండళిత బాష్పసింధు సందోహలై యచ్చెరువున
డెందంబులు మఱచిరి.

ఇట్లు మగవారు మగవారితోడను, మగువలు మగువలతో
డను, సంభాషించుచుండ రామకృష్ణ సందర్శనోత్సకులై వ్యాస
నారద చ్యవన దేవలూసితులును, విశ్వामిత్ర శతానంద భరద్వాజ
గౌతములును, సశిష్యుడైన పరశురాముండును వసిష్ఠుండును గాలవ
భృదులును బులస్త్యకశ్యపాత్ర మార్కండేయ బృహస్పతులును,
ద్వితత్త్వికైకతులును, బ్రహ్మపుత్రుండగు సంగీరసుండును, నగస్త్య
యాజ్ఞవల్క్య వామదేవాదులును నరుదెంచిరి.

లోకవందితులైన వారిరాకఁ గని కూర్చుండియుండిన సృపా
లుగును బొండవ రామకృష్ణులును లేచి నమస్కరించిరి.

నాను సహితుడై కృష్ణుడు వారినెల్ల సముచిత సపర్యలఁ బూజించి కుశలము చేసి యర్ఘ్యపాద్య ధూప మాల్యాను లేపనంబు లొసంగి యుత్తానవాసీనులం గావించి సుఖోపవిష్టులైన వారింగాంచి సభ్యులెల్లవాడు విన నిట్లనియె. దేవతలకు మర్లభంబగు యోగీశ్వర దర్శనంబు కతంబున మేము నరజన్మమెత్తినఫల మంతయుఁ గంటిమి. అవాప్తకాంక్షలమై మంటిమి. ధన్యులమని యంటిమి. జన్మమనిన మాదే జన్మము. ఏలయందురేని యర్చారూపంబులు దేవతలని తలంచు చల్ప తపస్కులమైన మాకు మీ దర్శనస్వర్శన పాదపందన కుశలప్రశ్నాది లాభంబు ఘటిల్లే. జలమయంబులైన తీర్థంబులును, మృచ్ఛిలామయంబులైన దేవతా రూపంబులును, మీవలె ముఖ్యంబులుగావు. ఏలన నవి దీర్ఘకాలంబునకుఁ గాని ఫలగోసంగవు. సాధువుల దర్శనంబు సద్యః ఫలప్రదంబు.

సూర్యచంద్రులైనను భూజలాకాశ వాయుమనంబుల యధిష్ఠాన దేవతలయినను, జీరకాలముపాసించినఁగాని పాపము లనాఁప జాలరు. సాధుస్సో ముహూర్త మాత్రంబున నణఁప సమన్తులై యుండును.

వాతపిత్త శ్లేష్మత్తకంబై శవప్రాయంబైన శరీరంబునందు నేనను బుద్ధియు, భార్యామలందు నావారను బుద్ధియు, మృణ్మసూది విగ్రహంబులందు దేవతాబుద్ధియు, జలంబులందుఁ దీర్థబుద్ధియు నుంచి సాధువులయెడ నట్టిబుద్ధియుంచనివాఁ డెద్దో గాడిదయో యగుననిన నకుంతబుద్ధియగు వైకుంఠవాక్యంబులు విని యీయన యేమి యిట్లు విపరీతంబులు పలుకుచున్నవాఁడని బ్రమసి యేమియుఁ బలుకఁజాలక కొంతవడి యూరకుండి మరల నాలోచించి మునులు లోకంబునకు సాధుపూజా శ్రేష్ఠత్వంబు నహినిందా న్యాయంబున బోధింప నిట్లు పలికెడినని గ్రహించి చిఱునవ్వుతోడ నా జగద్గురున కిట్లనిరి.

విశ్వస్రష్టులైన బ్రహ్మాదులకు నగీశుండవైన మహానుభావా! తత్త్వమెఱింగినవారిలో మేము శ్రేష్ఠులమయ్యు భవంతామామోహి తులమై లోకసంగ్రహార్థంబు పలుకుచున్నావని యెఱుఁగ లేమైతిమి.

స్వేచ్ఛమై గూఢంబుగ మానుషవేషంబు ధరించిన నిన్నుఁ దెలియఁ జాలమైతిమి. ఆహా! భగవచ్ఛ్రేష్ఠతఁ బెంత చిత్రంబు. ఈశ్వరా! యొక్కండవును గర్భాయ త్తచ్ఛ్రేష్ఠారహితండవును నయ్యు మన్నొక్క టియ కుండ, మూకడు, చట్టి, బాన, గాఢ, యని యనేక నామం బుల ననేక రూపంబుల నొప్పవట్టు నీవు వేటు నాహయ్యి మపేక్షింపక యీ విశ్వంబును సృజింతువు, పాలింతువు, పాలియింతువు కాని యందు బంధంబులం దగలొనవు. ఆహా! నీ మనుష్యచేష్టాను కరణం బతి విస్తయూహంబు. అట్లుండెయ్యఁ బరమపురుషుండవగు నీవు నాధువులను భక్తులను రక్షించుకొఱకును, దుష్టుల శిక్షించు కొఱకును, శుద్ధ సత్త్వమయంబైన రూపంబు ధరింతువు, న్యాచారం బున సనాతన వేదమార్గంబు ప్రోతువు. ఆ కారణంబున వర్ణాశ్ర మాచార యుక్తంబైన దేహంబుగలవాడ వగుచువు. వేదంబు నీ పరిశుద్ధాంతరంగంబు. అవ్వేదంబువలనఁ గదా తపోధ్యయన వర్ణా శ్రమానురూపధర్మంబులను నాధనంబులచేఁ గార్య కారణముల కను, శరీరాత్మికును బరంబైన బ్రహ్మంబు తెలియఁబడు. కావున శాస్త్రప్రమాణకుండవైన నీకు శేషభూతింబును, నుత్తమ స్థానం బును, వేదంబుల కాధారంబునగు బ్రాహ్మణ కులంబును గారవింతువు. ఆ కారణంబుననే నీవు బ్రహ్మణ్యులొ దగగవ్యాడవు. కావున నీ కీ చర్య జనసంగ్రహార్థంబు.

నాధువులకు గర్భవగు నిన్నుఁ గనుగొనుటచే మా జన్మంబులు విద్యయుఁ దపస్సు నేత్రంబులు సఫలంబులయ్యె. నీ సంగమంబె కదా శ్రేయస్సులందెల్ల సుత్కృష్టంబు. భగవంతుండవును గృష్ణుండవును, సకుంతమేధయు, నిశయోగి మాయాచ్ఛన్నమహితండవు పరమాత్మవునగు నీకు నమస్కారంబు. ఈ రాజులును సహవాసులైన యాదవులును, గాలాత్మండవగు సర్వేరు, మాయయను తెఱచాటున నున్నవానిని, నిన్నుఁ దెలియఁజాలరు. దేహమే తన్నుగా నెంచు వాడు నిద్రించునమయంబున స్వప్నంబునఁ దన్నులఁగొందిన రూపం బులఁ గని తన్ను నామరూపసహితుంగాఁ దలంచుగాని నామాది

రహితంగాఁ దలంపఁ జాలఁడు. అట్టులే మేలుకొన్నవాఁడును, నింద్రియ వ్యాపార లోలుఁడై నీ మాయచే భ్రమగొన్న చిత్తము గలవాఁడై యాత్మజ్ఞాన స్థృతి చెడి నెన్నుఁ గననేరఁడు. ఎందు జ్ఞాని చిహ్న గంగతీర్థంబు పాదంబుల ప రించు, నెవని భక్తియోగంబున బక్ష్వంబైన మనస్సుగలవారికి హృదయంబుల సామోత్కారంబగు నట్టి నీ పాదంబుల నేడు గంటిమి. భక్త్యభిశయంబుచేత వాసన లను జీవకోశంబులను బాసి పూర్వులు నీ పరమపదంబుఁ బ్రాప్తింబిరి. కావున భక్తుల మగుమమ్ము ననుగ్రహింపుము.

అని యిట్లు కృష్ణు నభినందించి ధృతరాష్ట్ర ధర్మజ్ఞాదులవలన పీడు కోలు నడసి పోనున్న సమయంబున వసుదేవ్రండు వారిచే బోధితుండు వారినే ఋత్విజాలంగా వరియించి యొక యాగంబు యధావిధి గావించె. అందు దాన మానస బహుమానాదుల నెల్లరు దృష్టులై యెవరి గృహంబులకు వారు పోయిరి. సంగదాదులు దిన ప్రయాణములు సేయ రేపు పొండు మాపు పొగడని వసుదేవాదులు జరప మఱి మూడునెల లందుండి యావల గోపికా గోపాలురతోడ మధురకుం బోయిరి. కృష్ణానులు ద్వారక కరిగిరి.

రామకృష్ణులు తల్లి ననుపున నామె స్మృతి

పుత్రులం దెచ్చు చూపుట.

దేవకీదేవి పూర్వము తమ పడిన పాటులును గిగనుండు తమ్ము శాధించిన తెలుగు తలపోయసమయంబున నతఁడు విధించిన తన చిన్నికూమారులు స్థరణమునకు నచ్చుటయు వెచ్చని కన్నీరు గార్చి శోకవ తచిత్త యయ్యె. తల్లి యాకులపాలు రామకృష్ణులు విని యామెఁ జేర నరిగి తల్లీ! యేమిటికి దుఃఖించెదు ? మేము నీకుఁ గుమారులమైయండ నీ కెట్టి కొఱంతయుఁ గలుగునే ? ఎట్టివాఁడై నను దల్లిదండ్రుల కోరిక దీర్పఁ గలిగియుఁ దీర్పక వారు దుఃఖించు చుండ మిన్నక చూచువాడు మనుష్యుఁ డెట్లుగు ? నీ కొఱత యెట్టిది వెల్లపుము. మమ్ముఁ బని గొమ్మనిన నాడుమ్మ యమ్మలి

కమ్మప నిట్లనియె. నాయనలారా ! మీయట్టి మహానుభావులు పితృ భక్తిరతులు సాధుగతులు నుతచరితులు సుతులై యుండ మాకంద రాని కోర్కు లుండునే. హింసారంసుండు కంసుండు నృశంసుండై విశేసించిన మీ యన్నలఁ దలంచి పలవరించెద. ఆ మాంసాధ కల్పుండు వారిని బురిటింటనే పొరిగొనె. వారి ముద్దుమోములు నేటికిని గన్నులఁ గట్టినట్లున్నవి. ఒకసారి వారిచిన్ని మోములు విఱ్ఱికింప నాశయయ్యెడి. ఇది దుష్కరంబని యెఱుంగును. అయి నను గురుపుత్రునిం దెచ్చిన మీకిది యొక గొప్ప కార్యము గాదు. అని ప్రథమ పుత్రస్నేహ మెఱుకపడఁ బలికిన తల్లి పలుకులు విని యా యున్నదమ్ము లీమాత్రమ్మునకా శోకించెదవని యూరజించి తరలి చని వారు సుతలంబున నుండుట యెఱింగి యోగమాయ నాశ్రయించి యచ్చటి కరిగిరి. ఇట్లరుదెంచిన రామకృష్ణులంగాంచి బలి వారు తన దైవతములగుట యెఱింగి యెదురేగి వినయంబున నర్హ్య పాద్యాదు లొసంగి వారి పాదవారి శిరస్సునఁ బ్రోక్షించుకొని తోడితెచ్చి యుచితాసనాసీనులం జేసి తన సర్వస్వము నివేదించి సంతోషపరవశుడై వారల ననేకవిధంబుల స్తుతించి దేవా ! మీ దర్శనంబు స్వసామర్థ్యంబునఁ జూతు మనువారికి దుర్లభంబు గాని మీ కృపకుఁ బాత్రులగువారికిఁ గాదు. భవదీయ కృపాకటాక్షవీక్షణంబు నాపైఁ బ్రసరింపజేసి యాగమనకార్యం బెఱిగించి యా కార్యంబు నాచేఁ జేయించుకొని నన్నుఁ గృతార్థుం జేయుండని వేడినఁ గృష్ణుఁ డిట్లనియె.

స్వాయంభువ మన్వంతరంబున మరీచికి సూర్యయంకు నార్దురు పుత్రులు గలిగిరి. వారు నలు మోముల వేల్పుంజూచి పరిశాసింప మీ రసురులై జనింపుండని యాయన వారల శపించె. వారు తొలుత హిరణ్యకశిపు పుత్రులై జనించిరి. తరువాత వారిని యోగ మాయ దెచ్చి దేవకీదేవి యుదరంబున నుంచె. వారు భూమిపై జనించి కంసుచే హింసింపఁబడిరి. వారిని జూడఁగోరి మా తల్లి విషాదపడుచున్నది. ఆమె దుఃఖము మాపుకొఱకు మేము వారిని గోడ్చిని పోయెదము.

ఆవల వారు చావఁబుక్తులై పుణ్యలోకముల కరుగుదురు. వారు స్వరుఁడు, ఉద్ధీక్షుఁడు. పరిష్వంగుఁడు, పతంగుఁడు, తుద్రభుక్కు, ఘృనే యను నీయాద్వారు చా యనుగ్రహముచే నాలోకంబున కేగు వారు. ఇందు స్వరు డు మాకు జ్యేష్ఠభ్రాతయై కీర్తిమంతుఁ డను పేర జనించెను. అని పలికిన నింద్రసేనుఁడును వారినిదెచ్చి రామ కృష్ణుల కప్పగించె. - రామకృష్ణులు వారింగొని ద్వారావతి కరు దొంచి తల్లికి - కొనఁగుటయు నామె వారల వాత్సల్యాతిశయంబునఁ గాంగిల్లెచె. ఇట్లాశ్లేషించిన యామెకుఁ జన్ములు చేపుటయుఁ బాలుఁగుదెసె. ఆమె చూపాలురఁ గొడలపై నిక్షకొని శిరంబులు మూర్ఛొని - వారికిఁ జన్నిచ్చి విష్ణుమాంయకులొనై మోప వశంబున స్రుతసింఁచె. - కృష్ణుండఁత్రావ - పిగిలిన స్తన్యామృతంబులను గ్రోలుటను, చారాయణదేశసంస్పర్శంబునను నాత్మపరమాత్మయాధాత్మ జ్ఞానంబుఁ బడసినవారై - దేవకీవసుదేవులకు రామకృష్ణులకు నమ స్కరించి సర్వజనంబులు - చూచుచుండ నాకాశమార్గంబునఁ బోయిరి. దేవకీదేవియు మృతసుతుల రాకపోకలు చూచి యాశ్చర్య పడి యిది కృష్ణమాయ యని తలఁచె.

—♦ కృష్ణుండు మైథిలశ్రుత దేవుల నేక కాలంబున నాదరించుట. ♦—

మిథిలానగరంబున శ్రుతదేవుండను బ్రాహ్మణుండు కలఁడు. అతండు కృష్ణభక్తిపరాయణుండై శాంతుండై నిరీహుండై విద్యావంతుండై యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టుండై గృహకృత్యంబులు నిర్వర్తించుచుండె. ఆ యూరిరాజు బహులాశ్వుఁడను నాతఁడును విష్ణుభక్తుఁడై యహంకారరహితుండై యుండె. తనకుఁ బ్రియులై యేకనగర వాసులైన యిరువుర నాదరింపఁగోరి కృష్ణుండు దారుకుండు తెచ్చిన తేరెక్కి నారదవామదేవాత్రి రాములును, నసితారుణ బృహస్పతులును, నేనును వ్యాసులును, గణ్యమైత్రేయ చ్యవనాదులును, వెంటరాఁ బయనమై యానర్తుకురుజాంగలవంగ మాతస్యపాంచాలకుంఠిమధు కేకయకోసలార్థవంబులును దక్కిన దేశంబులును గడచి యందలి

జనంబులు. తనకునొసంగు సర్వాదుల నాదరించుచు వారితోడఁ గుశలప్రశ్నంబు గావించుచుఁ జనిచని మిథిలఁజొచ్చె. ఆయన రాక విని మిథిలాజనంబు లర్ఘ్యంబులఁగొని యెదురేగి మునిజనసమేతుండైన పుణ్యశ్లోకుఁ గృష్ణుఁ బూజించిరి. బహులాశ్వశ్రుతదేవులును, దమ్ము ధన్యులఁజేయ శ్రీకృష్ణుం డరుదెంచుట విని పూజాద్రవ్యంబులఁగొని బహుమాన పురస్కరంబుగఁ జెని యా మహామహు పాదంబులపై వ్రాలి నమస్కరించిరి. అంతఁ దక్కినమునుల నట్లే పూజించి యిరువురును దనతన యింటికి నాతిధ్య మంగీకరింపఁ విచ్చేయ నెల్లరఁ గోరిరి. వారి యభిప్రాయ మెఱింగి యోగేశ్వరుండైన రమేశ్వరుండు వల్లెయని యంగీకరించి యిదే వచ్చెదఁ బొండ్ని వారిని బంపి యావల నేకకాలంబున నిరువుర యిండ్లకు మునివృతుండై చనియె.

తన మందిరంబునకు విండై యరుదెంచు గోవిందుఁ గాంచి బహులాశ్వుండు హర్ష బాష్పంబులు జడిగొని స్రవింప నడఁజకు మేలైన యానంబు లర్పించి కూర్చుండఁజేసి వారిపాదంబులు కడిగి భువనంబులఁ బానంబులు చేయు నాతీర్థంబును దాను భార్యాసమేతుండై శిరంబులఁ జల్లుకొని గంధమాల్యాదుల నలంకరించి రసవం తంబులైన భోజ్యంబుల నాప్యాయనంబుగ భుజింప నిడియె. ఇట్లందఱు భుజించి లేచిన యనంతరంబు మిథిలేశుండు కృష్ణుని పాదంబుల కడఁజేరి మెల్లన నొత్తుచు నిట్లనియె.

సర్వభూతంబులకు నాత్ముడవై సర్వసాక్షివై నిజప్రకాశంబున వెలుగుచుండు నీకేకాంతభక్తులకంటె బ్రహ్మయు లక్ష్మీదేవియు నాదిశేషుఁడును నెక్కువగారనుట లోకంబునకుఁ దెలుప నాపీటి కరుదెంచితివిగాని యన్యముగాదు.

ఈ సార్వమెఱింగినవాఁ డెట్టివాడైనను నీ చరణకమలంబుల నేల పోవిడుచు. సంసారమున మునింగి తాపత్రయంబుల నలయు వారి తాపంబునుబోగొట్టు కీర్తిని లోకంబున వ్యాపింపఁజేసిన కృష్ణా నీకు నమస్కారంబు. నీవే కదా నారాయణముని యన వెలుంగు

చుందువు. నా ప్రార్థన మంగీకరించి మీరందఱు నాయింటఁ గొన్ని చాళ్లు వసింపవలయునని వేడిన నట్ల కానిమ్మని కృష్ణుఁ డియ్యకొనియె.

శ్రుతదేవుఁడును ఋషివర్యులతోఁ దనగేహంబునకు విచ్చేసిన యమ్మహాపురుషుఁడగుఁ దనశక్తికొలఁది తృణాసనములు దర్భాసనములు, పీఠము, సమర్పించి స్వాగతంబు ప్రశ్నించి భార్యా యుక్తింతై యెల్లరకు మ్రొక్కి వారిచరణంబులు కడిగి యాపవిత్రవారి శిరంబునఁ జల్లుకొనియె. ఆవలఁ దనకుఁగల శక్తికొలఁది ఫలములు పరిమళ పదార్థములు సమర్పించి పూజించె. పదపడి సాత్త్వికాహారంబున నెల్లరఁ దృప్తులఁగావించి నా పూర్వపుణ్యంబునఁ గాకున్న వీరందఱు నావంటి యల్పునింటి కేలవత్తురని తన ధన్యత్వమునకు నుప్పొంగుచు భోజనాచారము వారు విశ్రమించియుండ నాశుద్ధాంతఃకరణంబు కారణపురుషుడైన పుండరీకాక్షు చరణకమలంబుల నొత్తుచు నిట్లనియె.

పురుషోత్తమా ! నీ దర్శనంబునఁ గృతార్థుండనైతి. నీ పవిత్ర చరిత్రములు నురితలతాలవిత్రములు. వినువారు, వినిపించువారు, ధ్యానముచేయువారు, గానముచేయువారు, నుతించువారు, వాదించు వారు, నగు నందఱహృదయంబులతోన నీవు సర్వదా వెలుగు చుందువు. నీవు సర్వాంతర్యామివై సర్వజనహృదయంబుల నుండు వాడనయ్యును గర్హసక్తులకు దూరంగతుండవగుదువు. అహంకార విమారుడ వయ్య నిన్నుఁ దలఁచు తెలఁచు కొలుచువారికి నత్యంత సమీపమున నుండువు. దేవా ! తావకీన కింకరులము. దేహగత క్లేశములు నీ ద్భవప్రాప్తినఱకేకాని యావల నెక్కడివి? అని ప్రార్థించిన దేవదేవుండు వసుదేవునుతుండు శ్రుతదేవు హస్తంబు తన హస్తంబునఁ బట్టుకొని యిట్లనియె. ఓయి విప్రా ! యీ ముని రాకాచంగుల రాకకు నిన్ననుగ్రహించుటే కారణమని యెఱుఁ గుము. శ్రేయస్కురులగు నీ మస్కురులు తమ పాదరేణువులచే లోకంబును బవిత్రంబుగఁ జేయుచు నాతోఁ దిరుగుచుండురు. మృచ్ఛిలామయంబులైన దేవతావిగ్రహంబులునుబుణ్యక్షేత్రంబులును

గంగాది పుణ్యతీర్థంబులును గాలక్రమంబున దీర్ఘకాలంబునకుఁ
 డమ్ము సేమించువారి పాపంబులఁ బాప నోపుఁగాని తత్తణము
 పోఁగ్రోవువెట్టిజాలవు. అంతియగాక యాశక్తియుమధ్యక్తులైన మహా
 శ్శల దర్శనంబుననే కలుగునుగాని వేటువిధమునఁ గలుగదు. సర్వ
 ప్రాణులలో బ్రాహ్మణుండు జన్మంబుచేతనే శ్రేష్ఠుండు. ఆట్టివాఁడు
 తపస్సు, విద్యతుష్టి నాయందుభక్తి గలవాఁడయ్యేనని యేమి చెప్ప
 వలయు? బ్రాహ్మణులకంటె నా కీచతుర్భుజంబులు క్రియంబులు గావు.
 బ్రాహ్మణుండు సర్వవేదమయుండు. నేను సర్వదేవ మయుఁడను.
 ప్రతిమలఁబూజించుచు కొందఱు దురహంకారు లీ విషయంబెఱుంగక
 బ్రాహ్మణస్వరూపంబున నుండు నన్ను నవమానింతురు.

జంగమస్థావర రూపంబైన విశ్వంబును, దానికి హేతుభూతం
 బైన మహాదాదులును, మదాత్మకంబులగుట నారూపంబులని బ్రాహ్మ
 ణుండు చూచుచుండుఁ గావున నీవీ బ్రాహ్మణుల శ్రద్ధాభువై పూజిం
 పుము. అట్లైన నన్నర్చించినవాడవగుదువు. అటుగాక నా వారలఁ
 దిరస్కరించి నన్నెంత పుష్కలంబుగ నీవర్చించినను నన్నర్చింపని
 వాడవే యగుచువు. అని యిట్లు కృష్ణబోధింపజై యావిప్రుండు
 కృష్ణుని ఋషులను నేకభావంబున నర్చించి సద్గతిఁ బడసె. వాను
 దేవుండును వారికట్లు సన్మార్గంబు బోధించి మరల ద్వారక కరుడఁడె.

—♦ కు చేలోపాఖ్యానము. ♦—

ఇక గుచ్ఛేగోపాఖ్యానంబుఁ బెప్పెద వినుము. ఇట్టిదట్టిదని
 తెలియరానట్టి మహిమగల శ్రీ పుండరీక నేత్రు చిత్రచారిత్రగబు
 నన నన మనమునఁ దనివిలేదు. కామబాణపీడితహృదయం డయ్య
 సారజ్ఞుడగువాఁడెవఁడు పుణ్యశ్లోకుండైన పరికథలు పలుమాఱు
 చెప్పిచెప్పియు వినివినియు నికఁ జాలుననును ? హరిగుణ వర్ణన భా
 క్తిగు వాక్యే వాక్కు ; తదీయ పరిచర్యాకరములగు కరములే కర
 ములు ; జంగమస్థావరాంతర్వర్తియగు పరమేశు పాదాంబుజములం
 గూర్చి గమనంబుగలదియే మనంబు. తదీయ పుణ్యకథాశ్రవణం

బులె రవణంబులగు నవియే శ్రవణంబులు. కార్య కరణంబులఁ జూచరాత్మక ప్రపంచంబు భగవచ్ఛరీరింబని సమస్కరణంబు గావించు ప్రధానాంగంబే ప్రధానాంగంబు; అన్నిట భగవంతుఁగను నవియే కనులు, విష్ణుప్రసాదై దద్భక్తలసొండె సేవించి వారి పాదవారి నిత్యంబు మీఁడఁజల్లుకొను సంగిబులుగలవియే యంగంబులు

బ్రహ్మవిపుత్తముండు బ్రాహ్మణసత్తముండు కృష్ణసూత్రముండు కడు గలడు. అతఁడు భగవచ్ఛేవాసక్తుడై యింద్రియార్థంబులందు విరక్తుడై శాంతాత్మకై విజితేంద్రియుడై, యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్ట డయ్య గృహస్థుడై యుండెను. ఆయనకు సువ్రత రత పరమపతివ్రత భార్యగలదు. వారికిఁ బెక్కురు పుత్రులు గలరు. దరిమనకే కదా భగవంతుఁడు పెక్కుర సుతుల నిచ్చును. ఆ కుచేలుం డయాచనాశీలుండు గానఁ గానలకేగి దినదినము నేల రాలిన నివ్వరిధాన్యము లోనైన వేళితెచ్చి భార్యచేతికిచ్చును. ఆ యిల్లాలు నండి పెనిమిటికి బిడ్డలకుఁ బెట్టి శేషముండెనా తాను భుజించును. లేకుండెనా కృష్ణాయని పస్తుండును. అతిథు లేతెంచిననాఁడు బిడ్డలకే కడుపారఁబెట్టి నన్నము చాలకుండును. నోరెఱుంగని బిడ్డలరికడుపు కడుపు దిని విస్తరివిడిచి లేవక పోరు పెట్ట నప్పచ్చుల యాశ పెట్టియో, కొట్టియో, పిట్టియో, లేవదీయుచు దినములు గడపుచుండెను. ఇట్లు దల్లిపడెడు బాధ యా పరిమేశ్వరునకే యెఱుక. వీధుల వెంట ఖలము లమ్మవచ్చిరా బిడ్డల చెవులు మూయును. నేతికై పోరిడిన సలసలకాఁగు నీరు వేడివేడి చేయి పట్టకుండని వడ్డించును. వ్యంజనము రుచిగనుండిన నెక్కువ తైమ్మనుదురని యప్పో కారమో యెక్కువ వేయును. వారి యిరుగుపొరుగువారు భాగ్యవంతులు. వాగు వారి బిడ్డలకుఁ బట్టవస్త్రములు గట్టి బంగరుసొమ్ములు పెట్టి పప్పు లొకగట్టి యాడుకొ విడుతురు. వారినిజూచి కుచేలు బాగుచును దమ కట్టివి తైమ్మని తల్లిని బాధింతురు.

సీ. సన్నంపుఁజీర లాచ్చాదించుటయెకాని

తొడుగఁ గోకలులేవు బుడుతలకును

బసినాడుపకట్టన పాలపునలె కాని
 పెట్ట సొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును
 బిడ్డికేడువియ్యంబు కేదగింప కాని
 త్రాగిం బాలును లేవు తనయులకును
 దట్టంబులైన పశ్రపుటంబులే కాని
 కుడున గిన్నెలు లేవు కొంకలకును

గీ. ఇరుగుపొరుగుననున్నవా రిండ్లనెల్ల
 వివిధమార్గంబులను సిరుల్ విజ్ఞువీరగం
 గుడిచి కట్టెను శిశువుల గోము లరసి
 తల్లి యెట్లోర్చు తనపేదతనమునకును.

సీ. పొరుగుపిల్లలతోడి పురుషున కేమైన
 నాటల కిమ్మన్న నాలసించు
 బప్పుబెల్లములకై బభిమాలి యెడ్పుచు
 గొంగు వా రీడ్చిన గుస్తరించు
 పాలు వెన్నలకుండా బ్రామిడి వడి బోరి
 జన్నిచ్చి కౌగిట నుగ్రహించు
 బోగు లుంగరము లీపూటం గావలెనన్న
 మాపు శోపని పలుకరాటు గొంగు

గీ. గలిమిలేమి లెఱుంగక గడుసువగల
 బిడ్డ లింపైన వస్తువుల్ పేరుకొనిన
 గొంతుతనమున దెప్పించు గోరగింప
 దల్లి యోమియు ననపోక తిల్లడించు. (సంచేలోపాఖ్యా.)

ఈవిధముగ దూరద్రవ్యభరంబునఁ దనఁ గూడును గట్ట కొక
 టను లేక యాకట నలయుచు వేరన నొలయుచు, భీలవతికావున నా
 పతి గుట్టుగ మలయుచు నేరి యుడిగిన భర్తనుంబు నొచ్చునోయని
 జంతువు,నితరుల నంగిగొంగుచు, అంతాసాగరంబునఁ గ్రుంకుచు,
 గాలము గడుపుచుండి యెట్టచేల కొకనాడు కూసల పోరాటంబు

పడఁజాల కాకటపడి విశ్రాంతిమై యేకాంతంబునఁ గూర్చుండిన నిజకాంతఁ నువాంతంబుఁ జేరి బాష్పాక్రాంత నేత్రాంతయై యక్కాంత మెల్లఁ నవినయంబుగ నిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా! యొక మనవి. నా సాహసంబు తుమించెడనని వాగ్దానంబుఁ జేసిన విన్నవించెద. భార్య తనయార్తి భర్తతోఁగాక మఱి యెవ్వరితోడ మనసువిచ్చి విన్నవించుకోఁగలదు. మీరు విరక్తుల రగుటయు సర్వదా భగవద్విషయంబునంద యింద్రియంబుల వర్తింపఁ జేయుటయు నెఱుంగనిదానఁగాను. ఇట్టి మీ రాలుబిడ్డల జంజాటంబు గాటంబుగఁ బాటింపమియు నెఱుంగుదు. అయినను మీరు భర్తగ నేను భార్యగ నగుట నా సుఖదుఃఖంబుల మీతోఁ దెలుప సాహసించితి. నాకుఁగా మిమ్ముకటియు యాచింపను. నాకు విలువ గల వలువలు గాని యిమ్మైన సొమ్ములుగాని తైమ్మని వీడింపను. మీ మనఃపరీక్షకో నాకు శిక్షకో మీకిందఱు బిడ్డలు జనించిరి, వీరికి భోగమ్ములు కుడువ ముడువ లేకున్నను వేళికుఁ గడుపారఁ బిడిచెడు కూడు, కట్ట బట్ట, సిచ్చుటకు లేక యెంత వంతపడఁచున్నదాననో మీ రెఱుంగనివారుకారు. అట్లుండియుఁ బరులవలె మీరు పేక్షించి యూరక వేడుకచూచుచున్న నా గతియేమి? వీరినెట్లు భరింతును? దుఃఖమెట్లు పొరింతును? ఎన్నాళ్లని పస్తలు పెట్టుదును. ఆకట మల మల మాడుచు శోషిల్లు బిడ్డలఁజూచిన నా కడుపులో నెట్లుండును? కావున నోరులేని బిడ్డలయందను, నుండియుఁ బ్రయోజనము లేని నాయందును గనికరించి గ్రాసవాసములకైన నహఁధ్యాయులగుట బాల్యస్నేహితుడైన వాసుదేవుని యాచించి సంసారంబు భారంబని తోపనీక చేయుఁడు. మనకాయన మతేమియు నీయ కున్నఁ గడుపారఁ దిననిచ్చినఁ జాలును. కూటికన్నఁ గోటికున్నట్లు, దయాళుండగు భగవంతుండు మిమ్ముఁ దప్పక యాదరించు. అతండు భక్తవత్సలుండుగదా. మిమ్మేల తిరస్కరించు. ఎఱుకపిడి కెడుధనము, మీరు పూర్వపరిచితులరు. ఎట్టివారైనై న వేడుట కష్టమని యెఱుగుదు. గౌరవము యాచనాంతము. అయినను నది తుద మానస

విషయంబుగాని భగవద్విషయంబుగాదు. సంసారసాగరంబున హాల్లో హలంబులును చీవి సముదాయంబులు తమ మేలుగీళ్లు పరమేశ్వరులతోఁగాక మఱి యెవ్వనితో విన్నవించుకోఁగలవు. మన మనోగతంబు నివేదించినఁ బడపడి యాయన యియ్యనిండు, ఈయక పోనిండు. సర్వాంతర్యామియు సర్వజ్ఞుండైన పరమేశ్వరునకు మన కష్టము తెలియదా? మనము చెప్పకొనవలయునా? ఈ శిశువు లిట్టి చెట్టలనుభవింపవలసిన విధి యుండుటచే బూర్వకర్మవశమున మనకుఁ బుట్టిరి కాబోలు నని యనకుండు. అమృతమున నడుగక పెట్టదు. దేహంబు దృఢంబుగ నుండినఁగా భగవత్సేవయైన సాగు. తరణోపాయంబుగ భగవంతుఁ డిచ్చిన కరణకళేబరంబు నుపేక్షించుట ప్రత్యవాయంబగు. సంసారసాగర తరణంబునకు నీ దేహంబు తరణి. తరణి సుష్టువుగ నుండదేని నావికుం డెట్లు తీరంబుఁ జేరు. శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనమ్మని కలదుగదా? అతి సంచయం బకర్తవ్యంబు గాని శరీర ధారణంబునకు వలసినంత సేకరించుట దోషంబుగాదు. శారీరం కేవలం కర్త కర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్మని కలదుగదా? ఆశ్రితులఁ బోషింపమి దోషంబని దోషజ్ఞులు వాకొనుచుండఁ గడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డల నుపేక్షించుట యెట్టిదో మీరే యరయుండు. వారికి తొక్కలు వచ్చువఱకు వారిని రక్షించు భారము మనయందు భగవంతుఁడే వైచెను. అది పరిహరింపఁ బోవు నదికాదు. కర్తవ్యము. కర్తవ్యత్యాగము దోషావశము. ఐశ్వర్యంబు చేకూరిన మనస్సు భోగంబుల మరగునని భయపడుతుండు. స్థరజనకు స్థిరంపనీయని యైశ్వర్యంబు మన పగతులకును వలదు. అన్నమునకు దేహమునకు లంకె; కావునఁ బ్రాణముపోకుండుటకుఁ బూట కింత యన్నము కడుపారఁ దినఁగలిగినఁ జాలు. వివాదై న్యేన జీవనమ్మనుట నేటిమాట కాదుగదా.

సీ. రూపింప నిర్తలహంబు లెడలించు

రక్తమాంసముల భారము లడంచు

నువ్యోగములకునై యూహ చేరఁగ నీమ
మగల కింతులకును బగలుచేయు
బహుశఃబులైన చోభంబు లుత్పాదించు
సామృతవాక్యంబుఁ జూఱుచుచ్చుఁ
జాల గురాశావిచారంబుఁ గల్పించు
మానంబు చెడి బలిమాలిసించు

గీ. ససదృశానంద వనమున కన్నికీల
యతిశయాశ్రాంత చింతావిహార భూమి
భూరిదుఃఖంబులకు నెల్లఁ బుట్టినిల్లు
ప్రజలకును లేమి కంటె బాపంబు గలదె" శుచేగో.

అన్నట్లు దారిద్ర్యంబు మహాపాపకారణంబైనను దేనియందు
భగవచ్చింత కలుగునో యట్టి పేదతీనంబు దూష్యులుగాదుగాని
కేవల దినదినోపవాసంబుల నర్థపాద గ్రాసంబుల నాయాసపడువారికి
భగవచ్చింతకు వలయునునో దార్ద్రులును గలుగదు. కావున మీరు
శ్రీకృష్ణుకడకేగి దేహమాత్ర నాగుమాత్రమైనఁ గొనిఁజెందు. నేను
మీ కీవిషయంబు స్మరణంబునకుఁ దెచ్చితిఁగాని యపదేశించితినిని
తలఁపకుఁడు. అనిన భక్తాగ్రేసరుఁ డిట్లనియె.

సుశీలా! పండితురాలివలె దర్శించియుఁ బామరురాలివలె
బోధించితివి. బిడ్డల భరించు భారము నీయగదు నాయందున్నట్లు
పలికితివి. అట్లైన భగవంతునితోడ నేమిపని? భగవంతుఁడు మున్నుగ
నాహారము సృజించియే పిదప భూతముల సృజించెనన్న వాక్యము
వినువా? రాఖిలోని కప్పకాహార మెన్నడిచ్చెను? బిడ్డలకుఁగా
దల్లులందు స్తన్య ముత్పత్తిచేసిన వాఁడెవఁడు? గర్భములోని
శిశువునకుఁ బ్రాణరక్షణము నీవా కావించితివి? నీ ప్రయత్నముచేతనా
శిశువు గర్భమున బ్రదికి ప్రాణముతో వెడలినచ్చెను. ఆయురన్నం
ప్రయచ్ఛితి యనఁగా వినమా? పూర్వ జన్మమునఁ దానొరుల
కెంత యిచ్చెనో యా మాత్రమ దైవము తా నడిగిన నడుగకుండినఁ
బ్రయత్నించినఁ బ్రయత్నోపశాంతిన నురనుగదీసె నడివినుండినఁ

దశకుఁ దత్తత్సమయంబున లభింపఁజేయు. కావున ధనము లేదని వగచువాఁడు వెట్టివాఁడు. పెట్టిన వారికిఁ బుట్టుటేసాక్షి. నీబిడ్డలు పూర్వమునఁ బెట్టియుండి పుట్టిరా వారికిప్పుడు లేమిబాధ యేల గలుగు? వారిబత్తెము మనకు దొరకునుపాయము భగవంతుఁడే చేయును. కృష్ణుఁడు స్నేహితుఁడని యాచింపుమంటివా ధనము యాచింపకుండునటకే లోకమునఁ బ్రాయశఃకముగా స్నేహము నిలుచును. కృష్ణుఁడు భగవంతుఁడు గావున యాచింపుమంటివా కల్పవృక్షము నొద్దకుఁబోయి కసుగాయయడిగిసట్టి ముక్తిప్రదుండగు నమ్మహాత్ముని నశ్వరమగు నైశ్వర్యమేమని యాచింతును? ఎటుచూచినను నీబాధ సాధువుగాదు. కాని యొకటి యంగీకార్యమై యున్నది. భగవద్దర్శనమునకై పొమ్మనిన నీమాట శ్లాఘ్యమై పాటింపఁదగి యున్నది. ఆకార్య మొనర్చెదను. రాజులయొద్దకు, దైవమునొద్దకు గురువునొద్దకు, గర్భిణీ శ్రీలయొద్దకు బాంబరయొద్దకు రిత్తచేతులఁ బోరాదు. కృష్ణుఁడు రాజు దైవము గురువు కావున రిక్తహస్తముల నేమని పోదాను? అనిన నమ్మహాభాగ మహాత్ముల దర్శనంబు వృథా పోదు. భగవంతుఁడు మోక్షకాములకును భుక్తిముక్తులు రెండు నొసంగునని పెద్దలు చెప్పదురు. భగవద్దర్శన మేల నృథపోవుననుచుఁ దాను సేకరించియుండిన యడుకులు కొంచెము తెచ్చి శతచ్ఛిద్రమైన మాయన వస్త్రపుఁగొంగునఁ గట్టిగ మూటగట్టెను.

కుచేలుఁడును సంతోషముతో బయలుదేటినిరంతర శ్రీకాంత చింతాపరుండై నానాగ్రామ పట్టన పక్కణింబులు గడచి చనిచని ద్వారకఁజేరి కృష్ణమందిరద్వారంబు దర్శించి మహాజన సంకులంబైన యీ నగరెట్లు చొరగలుగు? నీ వెవ్వరవని ప్రశ్నించువారి కేమి బదులిడును? కృష్ణమిత్రుఁడ నన నన్నెవ్వరు విశ్వసించురు? నాయుట్టి దరిద్రునిలోపల నెవ్వరు విడుతురు? అంతఃపురంబున నున్న భగవంతుని దర్శనంబు నాకెట్లు లభించును? కృష్ణదర్శనలాలసుండనై యరు దెంచితిఁగాని యిందలి కష్టంబు లాలోచింపనైతి నని విచారగ్రస్తుండై నడువీధి నిలువఁబడియుండె. సర్వజ్ఞుడైన హరి యాయన రాక యె

జీర్ణి సాధాంతరంబున హంసతూలకాతల్పంబున రుక్మిణీదేవితోడి
 సల్లాపంబులు చాలించి తటాలునఁ బానుపు దిగనుటికి శీఘ్రగమనం
 బునఁ బాదచాన్పయై పామకలైన ధరింపక వైవలున జాటుచుండ సిగ
 ముడిసేడుచుండి కడివీధికిఁ బాటుదొంచి యందు దీనవదనుండై నిలు
 వంబడియుండు సుశీలుఁ గుచేలుఁగాంచి యన్నా కుచేలా! యని
 బిగ్గకొనిలించి యానందాశ్రువుల నతనిమేనిఁ గడుగుచుఁ గేలు
 పట్టుకొని మెల్లగ లోనికిఁ గోడితెచ్చి యా ధూళిధూసరితగాత్రుని
 నట్టై రుక్మిణీతల్పంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి తానే యర్ఘ్యంబు వాద్యంబు
 తెచ్చి నమర్పించి చరిణంబులు కడిగి యా నీరంబు తనశిరంబునఁ
 బ్రోక్షించికొని పచ్చకప్పురము లోనగుపరిమళవస్తువుల మెదపిన చం
 దనం బలంది మాల్యంబు లర్పించి ధూపదీపంబులొసఁగి యిట్లు
 దేవోపచారంబు లొనరించి ప్రక్కన కూర్చుండి కుశలప్రశ్నంబు
 గావించుచుండఁ బతిహృదయం బెఱింగిన రుక్మిణీయుఁ గేల వింజామర
 ముగొని కంకణములు ఘలుఘల్లుమనుచుండఁ జర్తముగప్పిన యెము
 కలగూడగు నా బక్కపేదబాపనికి వీచుచుండె. బలుపు గౌర
 వము పసులకేకాని బాపలకుఁగాదు. మాంసలులై మదించిన
 కుక్షింభరి బ్రాహ్మణులకంటె జపతపోవ్రతానుష్ఠానపరులై మితా
 హరులై కృశులై న బ్రాహ్మణులే యెక్కువ పూజ్యులు.

బక్కచిక్కి తెల్లపాటి యెమ్ములు బయటఁబడి కట్ట వస్త్రము
 లేక తలమూసి యొడలు మాసియుండు నా దరిద్రున కిట్టి కృష్ణుం
 డుపచరించుటగాంచి యంతఃపురమదిరాక్షు లెల్లరు నబ్బరపోయి
 యిదియేమి వింతయని ముక్కున వ్రేలిడి చూచుచు నిట్లనిరి. ఆహా!
 యీ బికారి బాపఁ డెంత పుణ్యాత్ముఁడో, యెంత భక్తుఁడో, సాక్షా
 ల్లక్ష్మీయగు రుక్మిణీదేవితో సరససల్లాపము లాడుచుండిన యీకృష్ణుఁ
 డెదురేగి వీధిలోనికిఁబోయి నమస్కరించి జ్యేష్ఠ భ్రాతనుబోలె
 గొనిలించి యాదరించి తోడితెచ్చి దేవోపచారంబులఁ బూజించు
 చున్నవాడు. దీనివలన బ్రాహ్మణుని భక్త్యతిశయము శ్రీ కృష్ణుని
 భక్తవాత్సల్యాతిశయము స్పష్టమయ్యె. భగవంతుఁడు మనః పారి

శుద్ధమును నచంగల భక్తిని మెచ్చునుగాని విలువగల వలువలను భామరతోపకరంబులగు వేషంబులగు బెదవులనుండి వెడలు భాషణములను గుండుకుల దళకుల బెగుకులను శుష్కోపచారములను మెచ్చువాడు గాడు. అని యనేకవిగముల వారు వారి నిరువ్వరంబ్రశంసించుచుండిరి.

శ్లోత్తిమోత్తమ మార్గంబున హాటకచేలుండు కుచేలుంబూజించి యాయనకేలు తనకేలం బట్టుకొని తమ గురుకులవాసనమయంబున జరిగిన వృత్తాంతంబు ప్రస్తావించుచు భక్తప్రవరుల డగు శవ్వీప్రవరుతో నిట్లనియె.

ధరణీసురావతంసమా! గురునిశాంతవాసంబు సాంతంబు చేసితివి. యథాశక్తి గురుదక్షిణయు నర్పించితివి. ఆవల నీవు గృహస్థాశ్రమంబు సంగీకరించితివా? విద్యాభ్యాసనమయమందే నీ చిత్తంబు కామాయత్తంబు గాదనియు గృహరామక్షేత్రానులందు నీకు బ్రీతి లేదనియు నెఱుంగును. అయినను గృహస్థాశ్రమం బంగీకరింప నర్హముగదా! జతేంద్రియులగువారు గృహస్థులైయుండియుఁ గామాసక్తులుగాక విషయములకు లోపడక నావలె లోకంబునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయ గృహస్థులనలె గర్హములఁ జరింతురు. దానివలన వారి కే హానియు లేదు. అనినో నిరపాయంబైన యుపాయంబు.

కావున సత్కులప్రసూతయు, గుణవతియు, గురుజన శిష్యురయు నగు కాంతను వివాహమాడితివా? అన్నా నీ కెందఱు బిడ్డలు? బిడ్డల జంజాటంబున మా వదినె నిన్నరయకుండనుగదా? నీ జప తపంబులకుఁ గొఱగతలేకుండ నింట నన్నియు వేళకు సమకూర్చుగదా. అతిథి సభ్యాగతుల నాదరించువా? నా వదినె కెన్నఁడైన నా ముచ్చటలు ముచ్చటింతువా? నా కుశలం బరయ నిన్నెప్పుడైన నా వదినె బోధించునా? అన్నా! గురుకులవాసంబునఁ గాదే యెఱుంగదగిన వెల్ల ద్విజుఁ డెఱుంగు. దానివలనఁగదా సంసారమునుగడితఁజ్ఞించు. అట్టి మన గురుకులవాసంబు నింకను స్మరింతువా? పురుషునకు గురువులు మువ్వరు. కరణకళేబర దాతయగు తండ్రియు, వేదాధ్యాపకుఁ

డగు నుచాభ్యాయుడును. బ్రహ్మజ్ఞానోపదేశకుడగు నాచార్యుడు,
ఈ ముస్వరితో మొదటివానికంటె రెండవవానిని, రెండవవాని
కంటె మూడవవానిని శ్రేష్ఠుడు. మూడవవాని నన్ను గా
దిలఁపుము. బ్రహ్మజ్ఞోత్తమా ?

వత్సాప్రేమముల నుండవారి కీలోకంబున గురురూప యగు
నాచే నుపదేశంబునొంది సునారసాగరంబును సుఖంబుగఁ దరించు
వానే బుద్ధిచుండులు. గురుపూజచే నేను సంతోషించునట్లు యజ్ఞా
చరణములచేతను సుత్తమకుటీనతచేతను నుపవాసాదివ్రతములచేతను,
నింద్రియ నిగ్రహముచేతను సంతోషింపను. నన్ను సంతోషింపఁజేయ
గురుశుశ్రూషకంటె మేలగుధర్మంబు లేదు. ధరామగోత్తమా !
గురుభార్య యాజ్ఞాపింప మనమిరువురము కట్టెలకై యకాలమున
నడవికిఁబోవుటయు, సందు నుఱుముల మెఱుములతోడి పెద్దగాలి
వానలోఁ జిక్కికొనుటయు, పూర్వండు స్తమింపఁ జీకట్లు గ్రమ్ముటయు
భూమియంతయు మిఱుపల్లము లెఱుగరాకుండ జలమయమై యుం
డుటయుఁ జీకట్టిచేతను గాఱుమట్టులు గ్రమ్ముటచేతను దిక్కుతెలి
యక యొకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని జడివానలోఁ దడియుమ దోవ
ఱొంక వాగునంక మిట్టిపట్టి ముండ్లుగండ్లు మిన్నమన్న తెలియక
తిరుగుచుండ సూర్యోదయచుగుటయు మనగురువు నాంసీపనియెఱింగి
మనల వెదకికొనుచు శిష్యులారా శిష్యులారా యోరికృష్ణా యోరీ
కుచేలాయని చుఱచుచునచ్చి చలిచే నలిబడి గజగజ నడకు మనలఁ
జూచి జాలిగొని బిడ్డలారా ! పూనై మీరెంత కష్టపడితిరి. సర్వ
ప్రాణులకు నన్నిటికంటెఁ దమప్రాణము శ్రేష్ఠము. అట్టి దానిని
నాయందుల భక్తిచే ననాదరించితిరి. సచ్చిష్యులు గురువునకుఁ బరి
శుద్ధమనంబుల నాత్మార్పణముచేయఁజేక ర్తవ్యము. ద్విజోత్తములారా!
మీఁడెడ సంతకష్టండు నైతిని. మీమనోరథములన్నియు సఫలము
లగుఁగాక. నాపలన మీరు గ్రహించిన వేదములు మీ కుభయ
లోకములందఱు సారవంతములై ఫలించునుగాక యని పలికెనుగదా.

గురువునింట మనమున్నప్పు డిట్టికార్యము లనేకములుచేసి యిహపర కారకంబైన గుర్వనుగ్రహంబు పడయుట స్మరింతువా ? అనినఁ గుచేలుం డిట్లనియె.

జగన్నాథా ! దేవాదిదేవా ! సత్యసంకల్పుడనైన వీరొడ గురు కులవాసంబుచేసిన నూబోంట్లకుఁ గొఱతయేదెగలకు ? వేదముయ హిపైచై పునుపార్థముల కుత్పత్తిసాధనమై యుగము నీకు గురుమందిర వాసం బభిషయమాత్రగఱు అదియును మాపాటివారల కోరికలఁ బూరించుటకే యనిన సర్వభూతమనోజ్ఞాతయగు యమనేతకృష్ణుండు సంతసిల్లి నవ్వను సరసస్థలాపంబులు గావించి యుట్లునియె.

అన్నా ! రాక రాక యున్నాళ్ళకు నన్నుజూడ భ్రాతృవాత్సల్యం బున వచ్చితివికదా. పెద్దలు పిన్నలయొద్దకు రిత్తచేతుల వస్తారా ! కింటనుండి వచ్చునపుడు నాకేమి తెచ్చితివి. నాయందుఁ బ్రీతిగల మా వదిన నిన్నూరక పంపియుండనుగదా ? ఏమి తెచ్చితివి ? తెమ్ము నాకిమ్ము. పత్రమో, పుష్పమో, ఫలమో, జలమో, యేదియో పుకుఁ గలిగినది భక్తితో నిచ్చినదే నాకు సంతోషకరముగాని యహంకార యుక్తులై పదికోట్టిచ్చినను దాన నామానసంబు రంజిం పదు. అని యడిగిన శ్రీయఃపతి కీ పిడికెడఁడుకు లే నేమని యిత్తునని సిగ్గుపడి తలవాంచి కుచేలుఁ నూరకుండె.

సర్వభూతాత్మ్యుడై సర్వసాక్షియైన భగవంతుడయినరాకకుఁ గారణం బెఱిగి యితఁడు పూర్వగఱిన మోక్షార్థియైనన్న భజించె గాని యైశ్వర్యగఱు గోరి భజించినవాఁడుగాఁడు. అయినను భార్య పనువున నీతఁడు నన్ను జీరవచ్చెను. అమృతం పతివ్రత తలంపు స్వర్గపటుపరాడు. దేవతాగుర్లభగదైన మహైశ్వర్యగఱు వీరికిఁ బ్రసా దించెదను గాక యని సంకల్పించి యన్నా ! నాకేమి తెచ్చితివన్న మిన్నకున్నాడవేమి ? యని సయములు పలుకుచుఁ బ్రియమున నాయన కట్టిన చేలంబు శోధించి కొంగున గట్టిగ ముడివేయఁబడిన యడుకులం గొని యన్నా ! యడుకు లనిన నాకెంత ప్రీతి యనుకొం టివి నాకుఁ బ్రీతికరమైన పదార్థమే తెచ్చితివి మెచ్చితినిని చెప్పుచు

నొక పిడికెడైత్తి నోకఁ బోసికొని నమలి మ్రొంగి బలేబలే యెంత
రుచ్య మొంత రుచ్యమని పెండవనారి యొకఁ గొన్ని చేతనెత్తికొనెను.
ఇంతలో సత్కల్పియగు రుక్మిణీదేవి వానిని దినసేయక విభుని హస్త
ముఁ బట్టుకొని పరబ్రహ్మచూత్రి! యీయనకు సకలైశ్వర్యములీయ
నీవిష్ణుడు తినిన పిడికెడఁబుకులే చాలును. అవి నీకు సంతోషము
గలిగించుటచే నీయన కై హికాముష్మికములు ఫలించెను. అని
యా దేవి యడుకులు తినసేయదయ్యె. ఆ బ్రాహ్మణుఁడును నా
రాత్రియంతయుఁ గృష్ణునిఁటనే భోజనపానాదు లొనర్చి సుఖించి
తన్ను స్వర్గలోకస్థులె లె భావించుకొనుచుండెను.

ఉదయంబగుటయుఁ గృష్ణుం డా బ్రాహ్మణు విదయవాక్యఁ
బుల సంతోషపఱచి పయనింపఁజేసి కొంత దవ్వు తోడవచ్చి సాగ
నంపె. కుచేలుండును దన సఖుచే నానుజ్ఞపడసి, స్వగృహంబునకై
మరలె. తన మిత్రుఁడు తనకేమాత్రము ధనమీయక యూరక
పంపినను కుచేలుండు స్థిగుచే యాచింప నొల్లఁడయ్యె. స్నేహితి
దర్శనము కలిగెగదా యదియో చాలునని సంతోషించుచుఁ దనలో
నిట్లు తలపోసె.

ఆహా! బ్రాహ్మణ్యదేవుడైన శ్రీకృష్ణుని బ్రాహ్మణ పక్షపాతంబు
నేను గనులారఁ గనఁగలిగె. లక్ష్మీ సమాశ్రిష్టుఁడగు నమ్మహానుభా
వుఁడు శుష్కుదరిద్రుఁడు. ధూళి ధూసరితగాత్రుఁడునగు నన్ను శంకి
పక గాఢంబుగఁ గౌఁగిలించెగదా! శ్రీ విముఖుఁడు పాపీయుఁడునగు
నేనెక్కడ శ్రీనివాసుఁడు నపచూతపా ప్తుఁడునగు కృష్ణుఁడెక్కడ?
ఆయన బ్రాహ్మణవంశసంభవుఁడ నని యిరుచేతులఁ గౌఁగిలించె
గదా. అంతియకాదు. నిజాగ్రజు నాదరించినట్లు నన్ను నాదరిం
చుటేకాక తన మహిమీయగు రుక్మిణీదేవి పాన్పుపై నన్నుఁ గూర్చుం
డఁబెట్టి గాసివడిన నాకు సేదదీట నామె చేతనే వింజామరలు వీసిం
చెను. అంతియకాదు. ఆదేవదేవుండు నా పాదంబులు పిసుకుట లో
నగు కార్యములచేఁ బరమ శుశ్రూష గావించి దేవోపచారంబుల
నన్నుఁ బూజించెను. ఇహలోక సంపదలకును, స్వర్గాపవర్గములకును,

సర్వయోగ సిద్ధులకును దవీయ చరణార్చనంబై మూలము. దరిద్రులకు సంపద లొసంగిన విషయసుఖంబుల మరగి తన్ను మఱచునని తలచి యీ సర్వలోక శిరస్యము కనికరంబున నాకై శ్వర్యమొసంగఁ జయ్యె అని యిట్లాలోచించుచు నా బాడబుంకు సూర్యచంద్రాన్ని తేజంబున విరాజిల్లు తన యిట్లు జూచునేగె. కుచేతునకు శ్రీ కృష్ణుండు చేయు మహోపచారములంగాంచి యీ నిజుపేద పాటున కెంత ధనమిచ్చునోయని వేచి యున్న శుద్ధాంతకాంతా సంతానంబు రిత్త చేతులఁబోవు నాయననుజూచి ఛీఛీ కృష్ణుఁ డుత్త మోసగాఁడు. శుష్కలాపములు శూన్య హస్తములు, కాశ్చిత్తిపులువోవఁ బది దీరాలపా టింటనుంచుకొనినవాఁడు గాఁడు. ఆయనకుఁ బదికాను లిచ్చిన నీయనకేమి దారిద్ర్యము వచ్చునో యేమియు నిచ్చిపంపిన వాఁడు కాఁడని పలుకుచుండెరి.

విచిత్రోపననోద్యానములచేతను, మనోహారావంబులు దిగంతంబులంటఁ గూయు శకుంతంబులచేతను, వికసితకువలయు కమలకన్లురోత్పలవారంబులగు కానారంబులచేతను, నానావిధ భూషణ భూషితులగు యోమాపుటపులచేతను, నుల్లసిల్లు తన పల్లెఁ దిలకించి కుచేలుం డిదియేమి యిది యేనగరము; దారి దప్పటినా? యిది యిట్లగుటకుఁ గారణమేమని గవని వాకిట నిలిచి యాలోచించుచుండె. దేవతల్య నరనారీసంఘం బాయనను గీతవాద్యంబుల తోడఁ బురంబులొనికిఁ దోడితెచ్చిరి. పతిరాక విని మహా పతివ్రత యగు నాయననతి సాక్షిల్లక్ష్మీయోయన గృహంబునుండి శీఘ్రంబుగ బయలుదేటి యాయన కరుగుగవచ్చి చూచి ప్రేమాతిశయంబు నానందాశ్రువులు రాలఁ గన్ను దమ్ములు మోడ్చి బుద్ధిచే నమస్కరించి మనస్సుచేఁ గోగిలించె. విమానాహూః నిర్జరివలె శోభించు నానా పరిష్కార హరిశరీరలగు దాసికలు సేవింప వారి నడువఁ వెలుంగు తనభార్యను బూచి కుచేలుండు విస్మితఁడయ్యె. ఆయను వాకొనిన యుదంతం బంతయు విని యిది శ్రీకాంతు కరుణా ప్రభావం బని తలచి యాయన యామెతోడ నింద్రభవనంబుం బోలి

యనేక రత్న స్తంభముల సోన్నాతు విజగృహంబును మనోవికార
రహితమై ప్రవేశించె.

తెచ్చ ప్రవేశించి నాలమోగడలబోలు శయ్యలును, దంతంబు
బాదిగల ఒంగారు పరికరంబులును, హుతక స్తంభంబుల పర్యంకంబు
లును, జాతేవాపీడల విరామరలును, బై డిపీటలును, మెత్తని పట్టు
తలగడలును, నుంచి ముత్తెయపు జాలరుల మేలు కట్టులును, స్వచ్ఛ
స్థూతిక కుడ్యంబులందును మరకత స్తంభంబులందును వెలుంగు రత్న
దీపంబులును గీలుబొమ్మలును, మణియు సమస్తసాపదల దీపించు
గృహంబును జూచి యచంచలుడై యాకస్మికముగ నచ్చిన సమృద్ధి
గూర్చి యా బ్రాహ్మణుం డిట్లు వితర్కించెను.

సత్యము సత్యము. నిర్భాగ్యుడను సత్య దరిద్రుడను నగు
నాకీ మహేశ్వర్యము కలుగుటకుఁ గృష్ణదర్శనము తక్కు వేష క్కటి
కారణము కాదు. జనులు నిద్రించు సమయంబున భూరివృష్టి గురి
యించు పర్జన్యవివలె భగవంతుడను యాచకులకు సమక్షమున
నేమియుఁ జెప్పక మహేశ్వర్యంబు లొసంగు. భక్తుడు తనకిచ్చినది
కొంచెమైనను గొప్పయనియు నాను వారికి దండిగనిచ్చినను గొంచె
నునియు భగవంతుడు తలంచుచుండు. ఆ కారణంబునగా నొక
పిడికెఁ డిడుకులు నావలన గ్రహించి యంతటి ధైర్యంబు నొసంగె.
నాకీక జన్మజన్మమందను నాయసయందే ప్రీతియు నాయన దాస్యం
బును నాయనతోడి మైత్రియు మహానుభావుడై సర్వ సస్థానాలయుఁ
డైన యాయన భక్తులతోడి సాంగత్యమును గలుగెను గాక.
ధనవంతులు మనోస్మత్తులగుట చూచి భక్తులకు శ్రీహరి ధైర్య
రాజ్యభాగంబులొసంగడు. తనయందు నాకంతటి భక్తి కుమరిమిచే
గాబోలు నాకీ ధైర్యంబు నొసంగె. నాకాతీర్థవాదు పాద
భక్తయే కలుగునుగాక. ఐశ్వర్యంబు నన్ను మత్తునిఁ గావింప
కుండును గాక. అని తలచుచు విషయాసక్తుడగుగాక మనంబు
హరిపై నిలిపి సంపద లనుభవించె. దేవదేవుండును యజ్ఞ పతియుఁ
బ్రభువునగు. శ్రీహరికి బ్రాహ్మణులే దైవము బ్రభువులు గాని

తక్షతరముగాను, అనుభవమును వారాయును భక్తపరా
భక్తులను గాంచి యా బ్రాహ్మణుని భగవంతునియంద మనము
నిశ్చి కథ్యున పేగరిగిన బంధుని యాడవచ్చు పరమ పదము
బ్రాహ్మిని. బ్రాహ్మణ్యదేవుడైన భగవంతుని బ్రాహ్మణ వాత్స్యము
జెలిపెడి యీ చరిత్రలు పరమవారికి భగవద్భక్తి కురుదును. కర్త
బంధములు నిదురును.

— శ్రీకృష్ణార్జును, మృతబ్రాహ్మణ శిశువుల జెప్పుట. —

ద్వారవత్ప్రరంభున గానరంభును నొక బ్రాహ్మణ స్త్రీ
కుమారుని బ్రనవించె. అశిశువు నేలమీదం బడిన త చూత్రమున
మరణించె. ఇట్లు విగతాసునైన యా నిసువు గొనివచ్చి యా
బ్రాహ్మణుడు రాజగు నుగ్రసేను గృహద్వారంబుమోగల వైచి
యయ్యా బ్రహ్మద్యేషియు శత్రుడు లుగ్గుడు నిజతేగ్రియుడు నగు
రాజాధముని గోపంబున నా హూరుకు మరణించె * పింసా
విహారుడు. దుశ్శీలుడు, సజితేగ్రియుడు నగురాజును గొలుచు
ప్రజలు దరిద్రులు నిత్యగృహభయనై సశిశువు రని విలసించి యింటికి
జనియె. కుమారుని సేవమగ్రి బిడ్డను జెచ్చి రాజ ద్వారంబున
వైచి మూడోజెప్పిన వాక్యములే చెప్పుచు నేర్పుచు బోసెనుండె.
తొన్నిదను రోలు మునుపటియట్లులే మరణించిన శిశువును జెచ్చి
కృష్ణసమీపముననుండు సర్వసంపా వినుచుండ బూర్వగాథలనే
పలికి యాప్రేమముగలను వైచి విలసించె.

అదివిని పొండు వేయుండు బ్రాహ్మణుతో నిట్లనియె. బ్రాహ్మ
ణోత్తమా! యేల వాడోడెదవు? సీవు ననుచు నీపురంబున విల్లు
పట్టెడు మగవారిని లేడో? వీరందఱు రాజబంధువులు. సత్రపు

* ప్రభువులు చేయుపాపముపలన నే రాష్ట్రమున కీ వులు మరణింతురని
శాస్త్రము. రామానుజునియందు “రామస్య దుష్కృతం ౬౦౩. నృహం
నగంతుం. మహాహింసా మిథా నాం । రామా నాం మృత్యురగతా ।” రాజా తేనాప
ముచేసిన బ్రబలశిత వులు మరణింతుర ” యని యును. దుష్కృతం బదము.

నూటికై గుంపుకూడిన బ్రాహ్మణులు, ధరామరా ! భార్యాపుత్ర భవ
యుక్తలై బ్రాహ్మణులు. తేరాజులరాజ్యంబున దుఃఖింతునో వారు రా
జులుగారు. నాల్గివూళ్లకై చురులవలె రాజవేషములు ధరించి చురుచు
వారు. * బ్రాహ్మణీ ! కడిచిన దేమో కడచెను. ఇక నీకు జనించు
శిశువును నేను రక్షింపెదను. రక్షింపనైతి నేని ప్రతిజ్ఞాభంగమున
పైన పాపంబువోవ నే నన్నిం బ్రవేశించెద. సంతాపింపకు మనిన
బ్రాహ్మణు డిట్లనియె. అయ్యా ! నీవెవడవు ? బలరామకృష్ణ
ప్రమ్యములు ననిరుద్ధులను లోనకు నప్రతిహత రథులు మహా
ధనుర్ధనులు కాపాడ జాలని వారిని నీవేమి రక్షింపంగలవు ? జగదీశ్వ
రుల కసాధ్యమైనదాని నేను జేసెదనని మూర్ఖత్వముననో యజ్ఞాన
ముననో పలికితివి. ఇట్టి బాలేశవాక్యములు మేము నమ్మజాల మనిన
నర్జునుం డిట్లనియె.

బ్రాహ్మణా ! నేను బలరాముడనుగాను, కృష్ణుడనుగాను,
బ్రహ్మముడనుగాను, అనిరుద్ధుడనుగాను. దర్శనమాత్రంబున
గండుమీఱిన దండ్రిపగతఃరగుండెలు ఖండంబులు గావించు గాండీ
వంబను కోదండంబు ధరించు నర్జునుండను. మూడుకన్నులవాని
మెప్పించి నా బలపరాక్రమంబు లనదుగఁజూచి యవమానింప
కుము. దుర్భరంబగు యర్ధంబున మృత్యువును జయించి నీయర్భకులఁ
గొనివచ్చెద నమ్ముము. అని నమ్మబలికిన నమ్మహీసురుం డెంతని
మాటలు విని విశ్వసించి విశేషసంతోషంబున స్వగృహంబున కరిగె.
ఆవలనొక యో డరుగి మరల నాద్వితోత్తముని పుష్పికిఁ బ్రసవ
కాలంబయ్యె. అది యెఱిగి బ్రాహ్మణుం డర్జును కడ కేగి యర్జునా !
యర్జునా ! నా భార్యకు మరలఁ బ్రసూతికాలం బాసన్నంబయ్యె.
రమ్ము రమ్ము. రక్షింపుము రక్షింపుము.

---

* కృష్ణుడు రక్షింపఁడయ్యెనని యాయనను నుదాసీనపఱిచి పలికిన వాక్య
మిది. కృష్ణుడు రక్షింపకుండుటకుఁ గారణము ముందుఁ జెప్పబోవు సిగవదుద్దేశము
నెఱవేర్చు తలంపుతోడనే.

అనిన నమ్మాట లాలించి గాండీవకరుండై కృష్ణసహితండ్లై
యాఖండలనందనుం డా ధరణీబృందారకు మందిరంబునకమండగతిం
జని యాచమించి శుచియై మహేశ్వరు నుద్దేశించి నమస్కరించి *
గాండీవంబు నజ్యంబుగావించి దివ్యాస్త్రముల స్మరించి పురిటింటికిఁ
బదివైపులఁ గ్రాదమీఁద నన్నినైపుల శరపరంపరలచే నానాస్త్రము
లచే బంజరము గూటివలెఁ గట్టెను అంత నాబ్రాహ్మణి కుమారుఁ
బ్రసవించె. శిశువునేలబడి విలపించె. మరణించె. దేశంబైనఁ
గానరాకపోయెను.

అంత నాబ్రాహ్మణుండు కృష్ణుండు వినుచుండ నర్జును నుద్దే
శించి యిట్లు వచించె. అయ్యో యేమి నా యవివేకము. పండుని
ప్రగల్భోత్థలను నేనును నమ్మితినిగదా. ఎవఁడు వీడు? రాముఁడా
కృష్ణుఁడా ప్రహ్లాదుఁడా యనిరుద్ధుఁడా? అట్టివారు రక్షింపజాలని
వానిని వీఁడా రక్షింపఁగలఁడు. ఛీ యర్జునా! మృషావాదీ! ఛీయాత్మ
స్థాఖీ. నీకంట ధనువంట దానినెందైనఁ దగులఁబెట్టరాదా? భార
మాత్రప్రయోజనంబైన యాకట్టెమోపు మోతచేసేల మోసికొని
తిరిగెదవు? ఛీ ఛీ వీడంట దైవోపహతులై మృతులైన వారినంట
మరలఁ దెచ్చునంట. అని నిందించు నతని వాక్యంబులు వీనుల
సూదులవలె నాటిన నర్జునుండు యోగవిద్య నాశ్రయించి సంయమ
నీపురంబున కరిగి యందు విప్రబాలుఁ గానక యీశాన్యంబుచూని†
వరుణాది దిక్పాలక లోకంబులకుఁ బాతాళంబునకుఁ జని యెంచును
గంధగానక కుందుచు ద్వారకనరుడెంచి ముకుందుఁగని ప్రతిజ్ఞా

* శిశువుల రక్షింపఁ గృష్ణునకు శక్తిచాలదనియు నాయనను స్మరించి
ప్రయోజనము లేదనియుఁ బాశుపతాస్త్రము దనకిచ్చి తనయందుఁ బ్రీతిగల
శంకరుండే వంద్యుఁడనియు నర్జునుండు దలఁచెను. ఆకారణముచేతనే లోక
పాలకుల లోకములకుఁ బోవునపుడును గృష్ణుతో నాలోచించినవాఁడు కాఁడు.
పురుషకారగర్వ ముడుగ నిమ్మని కృష్ణుఁ డూరక చూచుచుండెను.

† తనయందుఁ బ్రీతిగల శివుండు తన కహితమైన కాగ్యము చేసియుండఁ
జను తలంపున నచ్చటికిఁ బోలేడు.

భగవద్రాజ్యంబు కల విని పరజి. అగ్నిప్రవేశంబు గావించెదనని
తాత్ప్రయత్నించునున్న యాచి నివారించి కమలాక్షుండు నాతోడ
రిమ్ము. కిరీ ప్రిత కమలాను నిష్క్రించెద. అగ్నిని బ్రవేశించినా నిన్ను
మానించు పుత్రుల కిరీ ప్రిత శాస్త్రాంశుగం గొనిమాగుండును. అని
బోధించి మహేశ్వరుడైన కృష్ణుండు దివ్యంగాలైన శైల్యసాగ్రీన
మేఘపుష్పనదాదులకు బులను నవ్వెబుల పూన్పిన రథంబెక్కి పడ
మట్టి దెనెగా చరిగి నుత్తనత్వగులుగల సప్తద్వీపముల సప్తసింధువుల
లోకాలోక ఐత్యతమును చాటి నని మాహాతమంబునఁ బ్రవే
శించె. †

ఇట్లు గాఢాంధకారమునఁ బ్రవేశింప నా యశ్వంబులు మా
ర్గంబు తెలియక యూరకనిలఁబడుటయు మహాయోగేశ్వరేశ్వరుండగు
కృష్ణుండు సహస్రనాదిత్యశంకాశంబైన తన చక్రంబును మున్ను పట్టె.
ప్రవేశింపరా విదియు భయంకరమైనదియై, మిక్కిలి యపాచమైనదియు
భగవత్కల్పితమైనదియు నగు తమస్సునందు* శ్రీగురురామ శరం
బులు నాశరసమూహంబులఁ జొచ్చి నట్లొసడర్చునంబు చీకట్లు పరి
యంప నాచిక్రింబు చనుమార్గంబున గుఱ్ఱంబులు నడిచె. అట్లున నకుఁ
జీకటియందు వ్యర్థములైన కన్ను లామహాతేజంబును జూడఁజాలమి
వెలుగునందును వ్యర్థంబులగుటయు నతండు రేండు కన్నులను మూ
సికొనియె. అవల నయ్యశ్వంబులు బలిష్ఠచుహావాయు తాడితంబులై
రేండు పెద్దపెద్దయలలచే నలంకరింపఁబడిన జలంబులఁ జొచ్చి యవలఁ
జనుటయు నందు మణిస్తంభసహస్రశోభితంబగు దివ్యభననంబొండు
గానచర్య. అందు వారు మిగులభయంకరుఁడు ననంతఁడు నమ్మ

† సంకల్పమాత్రముచేతనే బ్రాహ్మణపుత్రుఁ డెప్పింపఁ గలిగియుం డ
న్నకత్తుఁడని తలఁచి యుదాసీనభావంబు వహించిన యర్జునునకు యోగేశ్వరేశ్వరుం
డైన కృష్ణుండు నిజ మహిమగులఁ బ్రకటించి యతని మనోమాలిన్యంబు పోగొట్ట
నిట్టి పోకలఁ బోవుచున్నాఁడు.

* ఈ లీలయందు బుద్ధిమంతులు ఆదిత్యవర్ణంతమన స్తుపారేతమనఃపరస్తాత్
ఇత్యాదుల ననుసంధించి విశేషార్థంబు లత్త్వంబు చాల గ్రహింపఁ దగియుండును.
ఇందలి విశేషణములను సార్థకముగ నన్వయించుకొనవలయును.

మీరు సహ స్రశిరఃఫణామణిమరీచిరింగోళీవిభాజమానుండు, ద్వి
సూత్రలోచన భయంకరుండు శ్వేతపర్వతనిభుండు నీలకంఠజన్మభి
శోభితుండు నగు శేషుని భోగంబను సుఖాసీనంబున నాసీనుండైన విభు,
మహానుభావు, పురుషోత్తమోత్తము, † సాంప్రాంబుదాభు, పీతవాసుర,
బ్రహ్మనదను, రుచిరాయ తేక్షణు, మహామణివాగ్రత కిరీటకుండల
క్రభాపక్షిప్తసహస్రకుంతలు, బ్రలంబచార్యప్రభుజు, గౌస్తుభ
శ్రీనత్సలక్షణు, వనమాలావృతుండైనదనునందముఖపారదులును,
మూర్తులు ధరించిన శంఖచక్రగదాఖడ్గ చర్మశరచాపపాశంబులును,
ప్రాశ్రీకీర్తి జమానికీర్తలు గొలువ ద్విపదాధారతముల ముక్తులైన
ప్రహ్మలు సేవింపనలంబురు శ్రీమన్నారాయణు గాంచి కృష్ణుండు
సమస్కరించె†. అర్జునుండు భయకంపితగాతుండైన యంజలి జో
షించె * అంతః బరమేష్ఠులకుఁ బ్రభుండైన భగవంతుండు గంభీర
భావంబుల వారితో నిట్లనియె.

మిమ్ముఁ జూడఁగోరి బ్రాహ్మణకుమారుల నిండు రప్పించితి.
మీరు † భూభారంబులైన యసురవారంబుల రూపుమాపి ధర్మసాప
శంబు గావింపఁ గల్గవత్తీర్థులనైతిరి. మీరు కార్యంబు శీఘ్రంబుగ
నెఱవేర్చి మదంతికంబునకు రండు. మీరు పూర్వము పరిపూర్ణకాము
లైన నరనారాయణ బుష్మలరై యిప్పుడు ధర్మరక్షణార్థంబు లోక
సంగ్రహార్థంబు కృష్ణాద్భుతుల నైతిరి. అని యాదేశించిన వల్లెయని
వారు బ్రాహ్మణకుమారుల గ్రహించి పోయిన త్రోవఁబట్టి మరలి
స్వధామంబుఁజేరి బ్రాహ్మణున కాకుమారుల నొనఁగిరి. పార్థుం
డును విష్ణుధామంబు నవలోకించి పరమవిస్మితుండైన పురుషుల ప్రయ
త్నంబెంతి కొంచెమైనను గృష్ణానుగ్రహంబు లేక సాగదని తలంచె.

† పురుషోత్తములు = బ్రహ్మకులు, వారికంఠెను త్తముడు పురుషోత్తమోత్తముడు.

‡ గోవర్ధనగిరినెత్తిన సమయంబునఁ దనకుఁ దాను నమస్కరించినట్లు.

* కృష్ణుండు సాక్షాత్పరమంతుఁడు. నారాయణాంకావతారము నరుఁడు.

† ఇది ఛత్రిన్యాయమునఁ జెప్పఁబడెనని కాని కళయనఁగా శక్తి గావునసకల
శక్తులతో నుద్భవించితిరనికాని గ్రహింపనగు,

— శ్రీకృష్ణాదు కైలాసయాత్ర నేయుట —

ఒకచోడు రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణుని గని ప్రాణేశ్వరా ! నాకుఁ బ్రహ్మచూనులు పుత్రులుండును సంతానచింత మానకున్నది. హృదయైర్వ్యసైర్యబలవరాక్రమముల నిన్నుబోలు పుత్రు నింకొకని ననుగ్రహింపుము. బిడ్డలిడిఁ జాలునను తీలావతేకలదా ? అని వేడిన వేదండవరదుం డట్లుకానిమ్ము. కైలాసంబునకేగి తపంబు సలిపి శంకరుచే వరంబు పడిసి వచ్చెదనని బాధువులకెల్ల నెఱింగించి గరుడాహంసంపై చక్క హిమచంద్రికాన కేగి బడరికాశ్రమంబున దీగి యందుఁ దపమొనరింపఁ బూజేశ్వరులఁగాంచి వారియోగక్షేమంబు లరసి గూఢాత్రేయం దొక విజనస్థలంబున విడిసి తపంబు సలుపుచుండె. ఆ యర్ధరాత్రసమయంబున వికారముఖములు వాడి కొఱలు బొక్కితఁ ములు చోరుపొట్టలు మిషిగుఱ్ఱ పల్లవెండ్రుకలు గూనివీపులు గోలుమూపులు బూరకాన్లు కొంకివేల్లు సుదివడిన తొడిలు నిక్కుమెడిలు ముమ్మాలముక్కులు గుంతచెక్కులు నీచచేతులు నెత్తురొడియు వాఱులు గలిగి కళకళలాడరావములు గావించుచుఁ గాలిన తాటిచెట్లచిలువున పిశాచద్వయంబు కృష్ణసమీపంబునకు వచ్చి తాము చంపితెచ్చిన జంతువులనెత్తురు మాంస మచ్చటనుంచి శ్రీకృష్ణార్పణమని నివేదించి హరినుద్దేశించి సహస్రనామంబులు పఠించి.

శా. “ఓ నారాయణ యోమురాసురహారా యోభక్తచింతామణీ
యో నీలాంబుదవర్ణ యోగుణనిధీ యోభోకరక్షామణీ
యో నీరేరుహ పత్రనేత్ర కృప నాయుల్లంబులొ నుండవే
యో నావేభవబంధముల్ చెఱుపవే యో దేవకీనందనా !

శా. గోవిందాయ నమోనమో భవజితే గోపాలభక్త్రే నమో
దేవేశాయ నమోనమో మురభిదే దిక్పాలకక్త్రే నమో
భావజ్ఞాయ నమోనమో మదస్మతే పాపప్రహక్త్రే నమో
జీవస్థాయ నమోయనంగ శుభముల్ చేకూరు మాకెప్పుడుకొ

నాచన సోముని హరివంశము.

అని సమస్య-రించి భగవంతుడు ప్రీతిగైకొనెనని సంతసించి ఓదవడి యోచించుచుండులు మూలసంబంధంబు భుజించి నెత్తురుధ్రావి-యటునగు లిరుగుచు సరిగొకచోనుండిన కృష్ణం జేరజని యర దగ్రణం యాయనతో నిట్లనియె.

ఓహూనవా ! సీవెవండవు ! పిశాచులు సగుచురించు నీ చడి శ్రేయి యుం దొంటిగ నేమి చేసెదవు ? నీవు చూడ' మిగుల సుకూ మారుండవు. సొందరుండవు ? మూరుండు నీవు నేనరుసవారో యని యడిగిన గృష్ణు డిట్లనియె.

నేను తీవ్రమిడును. యశువగని సంభూతుడను. శివుం సూర్య తపంబునేయ నిటనచ్చిని. తపోధన్యులైన మునులు నియతి జరించు నిచ్చోట మీ కేకార్యంబు గలగు ? వారితపస్సులకు మీరు భంగంబు కలిగింపక తలంకింపొందు. ఇది విశాచా వాసంబుగాదు, మీ కుక్కలమొలుగులు మృగహింసలు నహింసారహితులైన యతులు విసికని యెట్లు సహించురనిన సతం డిట్లనియె.

ఓహూ ! మేమిరువురము కుశేరు సనుచరలము. అన్నదమ్ము లము. నా పేరు ఘంటాకన్యక. నీని పేరు కాలాంతకుడు. నేను దొలుత కన్యకాత శివభక్తుడనై విష్ణు ద్వేషి నై యుండితి. విష్ణునామం జెందైన నెప్పుడైన జెవిని బడునేమోయని పోచి చెవులకు ఘంటలు కట్టకొని పిరుగుచుండితి. ఇట్టి నేను కైలాసవాసు శివు వృషభద్వజ నారాధించి స్తుతించితి, నాయగమం గరూడించి హరుండు ప్రసన్నుం డై వరంబుల సోరుచునియె. నేనును ముక్తి గాంక్షించితి. ఇట్లు మో టంబుఁ బ్రార్థించు నన్ను గని త్రిలోచనం డిది యందఱకు ముక్తి ప్రదాత విష్ణువేదాని యతులు గారు. దీనసందియంబులేదు. కావున బదికాగ్రమం బరిగి జన్మాన్ని నారాధింపుము. నరనారాయణా శ్రీమంబున గోవిందుండు నీకుం దైవల్యం బొసగునునియె. ఆ శూలి వాక్యంబులు నాటించి యదిమొదలు పరదైవతము విష్ణువేయని విశ్వసించి పెరిగేదేవతల సర్వంపక విష్ణ్వారాధనంబు గావించుచుం

దును. ఈ క్షేత్రము ముక్తిప్రదంబని యందరుదెంచితి. ఇప్పుడు పశ్చిమ గమద్రతీరంబున ద్వారానతీచరంబున యదావంశంబున విష్ణుండు కృష్ణుడని నవతరించెయన్నవాడు. ఆయనను దర్శింపఁ బోయెద. జగత్కర్త భర్తాత్త విష్ణువే. సర్వేశ్వరుడు విష్ణువే, ఆయన నుండియే జగము లుదయించు. ఆయనయందే లయించు. నారాయణ వాసుదేవ విష్ణుశబ్ద వాచ్యుడతండే. ఆయనను దర్శింపఁ గాక్షించెదనని తిక్కిన సంజుట్టి దిని నల్లద్రావి యాననంబు గల్పించుకొని యందు నచలుండై కూర్చుండి చిత్తంబేకాగ్రంబు గావించి భగవత్స్వరూపంబు నెదురనున్నయల సంకల్పించి భక్తిమై నిట్లు ధ్యానించె.

నారాయణ గోవింద ముకందా ! నమస్కారము నమస్కారము నమస్కారము, నారాయణ మాధవ కేశవ భూయోభూయో నమస్కారములు, నైకుంఠవానా ! జనార్దనా ! వాహిపాహిపాహి. దీన శరణ్యా! భక్తవత్సలా! ఆర్తజనబంధూ! శరణు శరణు శరణు. మధుసూదన కృష్ణ మారాకీ ! భవన్నామ కీర్తనంబున నా మనంబు పరిశుద్ధంబగుఁగాక. పాపభూయిష్ఠంబైన నుట్టి జన్మంబు నా కెన్నఁడు గలిగింపకుండువుగాక. నీ నామసంకీర్తన బలంబున నాకు మరల జన్మంబు కలుగకుండుఁగాక. స్వామీ యిదే నా ప్రార్థనంబు. దేవా సేవర్థి జన కల్పవృక్షమవు. సమస్త జనులకు సర్వదా సర్వమండవు. నాకు జన్మంబులు కలిగింప నీ కిష్టమేని యెందైన సరియ యే హంపంబున నైన సరియ జన్మింపఁజేయుము; పలదననుగాని నీవుమాత్ర మచ్యుతా ! వడలక నా స్మృతియందు సదా నిలిచియుండుము. నాప్రార్థన యిదియే. స్వామీ! భవదర్శనంబు నిర్విఘ్నంబుగఁ గొనసాగనిమ్ము. నిన్ను ధ్యానించు నా మనంబునకు నిలుకడ ప్రసాదించువుము.

మరణకాలంబున స్మృతిభ్రంశంబు కలుగనీకుము. దినదినము క్షించెముకాలమైన నీయందు నా చిత్తంబు స్థిరంబుగ నిలువనిమ్ము. పెశాచరూపము ధరించిన వీనియందు దయ యెట్లు నిలుచును? వీడు నా భృత్యుడు. కావున జన్మముచే వచ్చినదయాహీనత క్రూరతి

యివి తులనముననుసరించి తెలుపుము. ఈ శరీరము నీవిచ్చి సేదేకదా! ఈ శరీరమున కీంద్రములు న్యాయసాధనములేకదా. ప్రేరకకండవని నేకదా. ఇంక నా దోషమేదికలదు? బ్రవించియుండునపుడు కాని మరణదశయందుం గాని ఇంద్రియములు విషయములవెంటల బరువు పాటకుండ జేయుము. నీ పాదారవిందంబులందే వర్తింప శాసింపుము. ఇంద్రియములు నీ స్వాధీనమగుటకు నవి నాకెల్లు లోపడి వర్తించును. పద్మములు పట్టుకొనినవాడు కోరినట్లుగదా గుట్టములు నడచును. ఈ దేశంబు నందలి పంచభూతంబులు మరణకాలంబున బంచమహాభూతంబుల లయించునుగాక. నేను నీ కైకాంతిక నిత్యకింకరుండ నగుదునుగాక. మనస్సు నిర్మలముగాదేని స్నానాదిశాస్త్రకైచంబుల నేమి ఫలము? మలభండమును హింద నెంత కడిగిన నేమి ప్రయోజనము? దేశానుభూతికై పడెను పాగులెల్ల వ్యర్థము. కావున హృషీకేశా! నా మనస్సును దోలుత నిర్మలముగ జేయుము. దేహ మెల్లున్నను విసాద పడను. ఇంద్రియములు బలిష్ఠములు. వారినివారింపుము. దేవాదిదేవా! మహానుభావా! సర్వభూతిరక్షియు భవచ్ఛరణ కమలభక్తియు నా కనుగ్రహింపుము. జగద్రాజా! వేయి మాంటలతో నేమిపని. నేను మేలుకొని యుండినను నిద్రించుచుండినను భుజించుచుండినను నడచుచుండినను నెక్కితార్థము చేయుచుండినను సుఖమందును దుఃఖమందును, రాగమందును ద్వేషమందును సర్వత్ర సర్వకాల సర్వావస్థలందును నా మనంబు నీయగదే రమించుచుండజేయుము. జగదీశ్వరా! నమస్కారములు. భక్తరహదయా! యంజలి. దీనావనదీతా! మ్రోహి. . . సర్వభూతామిహా! దండములు. కష్టనిర్వాహణసమర్థా! సాష్టాంగములు. సరిహదీ! దోటికోర్కె. గోవిందగోవిందా! చిన్నిపులు. లక్ష్మీవల్లభా! కైమోడ్పులు. శ్రియపతి! నీవేగితి. అని స్వామిచిహ్ననిచి యదియు నుడిగి గాలిలేనిచోటి దీపమువలె మనస్సు నిశ్చలముగ హృదయ పుండరీకమున దళింబుల నడుచు భగినీతు నావేశింపజేసి లోచనాపునర బూడఁజూడ వృక్షమూలంబున నున్న కృష్ణస్వరూపుడై హృదయపద్మంబున గాననచ్చె. ఆ హృదయపద్మ

నంబునఁ గొంతవడి నూనఁదించి యావలఁ గన్నునువిచ్చి నలుదెసలు చూచుటయు పొక్కెడ నాను హృదయంబునఁగన్న దివ్య స్వరూపంబునఁ గృష్ణుండు కావచ్చుటయు సత్యమై భగవంతుండని విశ్వసించి పెక్కువిధముల స్తుతించి యా పితాచభర్త యుట్లనియె.

మహాపురుషా! మన్నని నన్నెఱుంగని నా దోషము మన్నింపుము. నీవె నాపాలి నైనంబు. వెదకబోయిన తీరగె పదములకడఁ జుట్టు కొనినట్లు నన్ననుగ్రహింప నీవె యుండు విదవై యిచ్చటికి వచ్చితివి. నాచేయు నుపచారము గ్రహింపుము. బాతులలోనెల్ల బ్రాహ్మణుండు శ్రేష్ఠుండు. అట్టి బ్రాహ్మణుని కలేబరమిది పచ్చిది. వెచ్చని నెత్తురు గలది. ఆరగింపుము. పురుషునకేది యన్నమో వానిదై వమున కదియే కదా యన్నము. అనినఁ గృష్ణుండు నన్వయము నిట్లనియె.

ఓయీ నీభక్తికి మెచ్చితి. మేము దీనిని భుజింపరాదు. నీ సకల్ప్రకారంబు నీకు మోక్షం బొసఁగెద. ఇప్పటి యుగ్రుండింద్ర పదవి నలంకరించువరకు నీవు నాకల్యోకసుఖంబు లనుభవించుచుండుము. ఆవల నా సన్నిధికి రాగలవు. ఇట్టిది దేవతలకైన దుర్లభంబు. మఱి రోమి కోరెదవు కోరుమనిన సర్వవేళల నా మనస్సు నీయందు రమింప జేయుమని యతండుకోరఁ గృష్ణుండును సట్లకాకయని యతని చేయంబు తన పాశేపద్మంబున నుంచుటయుఁ బితాచభరణు గూరఁగి దివ్య తేజంబున వెలుగున భరణు ధరించె. యుగ్రుండును సతని స్వర్గంబు నకుఁ గొనిపోయె. అనలఁ గృష్ణుండు పండ్ల యెవ్వంబులు శివునుద్దేశించి తపంబు గావింప నరుండు ప్రత్యేకమై యిట్లనియె.

జగన్నాయకా! నీవిట్లు తపంబు నేయుదువని మున్నే యెఱుంగుదుఁ గావున నీకు మన్నింపండు పుత్రుండై జన్మింపఁజేసితి. అతండు నా తపంబునకు విఘ్నమాపాదంపఁ గ్రోధించి యతని దగ్ధుఁగావించి యావల నది విరించి పనుపగుటయు నతండు నిర్దోషియగుటయు నెఱింగి నీకుఁ బుత్రుండు గా ననుగ్రహించితిని వచించె. హరిహర

సమాగమంబున కమరులెల్ల వాన్పించిరి. ఆనలఁ గృష్ణుండు గరుడ వాహుండై ద్వారక కరిగె. *

క్రతురయోలీల.

జరాసంధునిచేఁ దొలఁపఁబడిన రాబులు

శ్రీకృష్ణునకు సందేశ ముపుట.

ఒక్కనాఁడు దేవకీసుతండు యాదవనరపరివృక్షుండై శేరోల గంబున సభామంటపమున నుండు సమయమున నొక్క నూతన పురుషు డరుదెంచి ననుస్కరించి విరిగిచివనకుంతో నిట్లనియె.

దేవా! నేను రాజమాతను. జరాసంధుండు దిగ్విజయ వేళఁ దనకు లోబడక క్షత్రధర్మంబు నెఱపిన యిరువదివేలరు క్షత్రియ ప్రవరుల గిరివ్రజపురంబునఁ గారాగారంబున నుగించినవాఁడు, వారు నీతోఁ గొన్నివాక్యంబులు జెప్ప నన్నుఁ బుచ్చెంచిరి. సమయ మగు నేని యనుగ్రహించి వారి వాక్యములు వినుము.

కృష్ణకృష్ణా! యప్రమేయాత్మా! యాపన్నభయనివారకా! సంసారజననమరణములకు నెఱచువారమును, భిన్నాభిప్రాయులము లగు మేమెల్ల నీ శరణు చొచ్చితిమి. నీ మహిమ రాఁజంగనివారము గాము. విషయసుఖానర్థులై నానావిధనిర్దిష్ఠకామ్యకర్మము లాచ

* కొన్ని కారణములచే నిది ప్రక్షిప్తమని నోరెడిది. ఈ చరిత్రము పెక్కు ముద్రిత సంస్కృతగ్రంథముల గానరాదు. పశుగురుబిడ్డలతల్లి రుక్మిణి బిడ్డలఁగోరుట యానిమిత్తంబుగఁ గృష్ణుండు కైలాసమునకుఁ బోవుట పండ్లండుసంతసగ్రముల తపస్సు చేసినపిమ్మట శివుండు ప్రత్యక్షమై యిచ్చుడు నీవు చేయుతపస్సునకు ఫలము మందుగా నే యిచ్చితి నని చెప్పట యివన్నియు సందేహమునకుఁ గారణములు. తనకుఁ బ్రద్యుమ్నుండు కొడుకుందుట తెలియక యా రుక్మిణి యెక్కువబిడ్డలఁ గోరెను. కృష్ణుం డామె కోరిక నేమి నెఱవేర్చినట్లు? ఆంధ్రహరివంశంబుల గెంటును ఘంటాకర్ణున కాపేరు వచ్చినవిధముగాని విష్ణుదేవీ యత్యంత విష్ణుభక్తుఁ డగుటకుఁ గారణముగాని మూలమునం దున్నను జెప్పఁబడ లేదు.

చించుచు నీన్మపడేకేంచిన భవహృదాప్రకారము కుశలవగాద్గంబయ్యు
దానియందుఁ బ్రహుత్తలై చరించువారి జీవితాశను ఛేదించు కాలంబ
వైన దేవదేవోత్తమా ! నీకు సమస్కారంబు. శిష్టానుగ్రహంబునకునై
జగదీశ్వరా ! నీవంశయుతంబువై జన్మించితివి. ఒకఁడు నీయూజ్జ
నుల్లంఘించి వర్తించుచు సుఖపేవి యగు ఒకఁడు నీయూజ్జకు లోపజి
వర్తించియుఁ గర్మఫలంబులైన ముఖముల ననుభవించును. ఈ రెంటికి
గారణమేమో మే మెఱుంగము. ఈశ్వరా ! రాజుల సుఖంబు
స్వప్నగతసంఘంబు తుల్యంబు. అనియుఁ గర్తృయంత్రంబు తుద్రవిషయ
సాధ్యంబు. కానన గర్వదా భయమును, మృతప్రాణమునగు
శరీరమునఁ గళిత్రపుత్ర పోషణచింత యను భరంబు నుండును.
నీ యనుగ్రహమున నిచ్చాములగున వారికి నీ విషయచింతనచే
గలుగు నానందమును విడిచివారమై నీ మాంసనలనుఁ గృపగాలమై
యిట్లు ముఖ మనుభవించుచున్నారము. కానఁ బ్రణతకోకహరణ
చణచరణా ! జరాసంధుఁ డను కర్మవాశమున బద్ధులమైన మమ్ము నీవు
విముక్తలఁజేయుము. పదివేలయేనుఁగుల బలముగల పూగధుఁడు
మమ్ము సింగము మే కలవలెఁ జెజసల నిరోధించి యున్నవాడు.
చక్రహస్తా ! పదునేడుమార్లు వీడు నీచేఁ బరాజితుఁడై పరిభవింపఁ
బడియు మనుష్యచేష్టల సనుచర్తించుచుఁ గారణాంతరమున మఱుర
విడిచిన నిన్నుఁ బదునెనిమిదవమాఱు జయించితిని తలంచి గర్వించి
నీవారమైన మమ్ము బాధించు వీని గర్వంబు విగుర్వింపుము. మహాను
భావా ! జరాసంధబద్ధు లగురాజు లెల్ల నీ చరణములంబు శరణంబు
చొచ్చి నీ దర్శనం బపేక్షించి యున్నవారు. వారికి ముఖశాంతి
గావింపుము.

రాజమాత యిట్లు వాకొనుచుండఁ దన తేజంబున దిక్కులఁ
వెలిగించుచుఁ బింగజటాభారంబు వెలయ నారగుం డచ్చటి కరు
డెంచి కృష్ణానులచేఁ బూజితుఁడై యచితాసనంబునఁ గూర్చుండె.
అంత రుక్మిణీకాంతంబు నమ్మునివరుంగని వేలుపుఁ దపసీ ! మీరె
దుండిరాక ? ఏమివిశేషవార్త ? మహాత్ము లగారకరారుగదా. మీరు

మిగ్గోకములు సాచరించుటచే బ్రోకవృత్తాంతములు మేము కనులఁ బూచుచున్నారము. పాపములు నిష్కలముననువాడు? ఏమి చేయుచున్నవాడు? ఎఱిగింపుకూ యును దేనిముని గుట్లనియె.

అంతరాత్మనై మెలగని నీసూర్యును నేను గనులారఁ జూచిన వాడనుట సీవిట్టి ప్యానోను కరచాక్షులు బుగ్గించుట నాకుఁ శ్రమింపఁ గోరెను. సర్వాత్మై ప్యానోన సీనెలుగని దేదిగలదు? అయినను సరగోకవిడంగునార్థము సీపు ప్రశ్నించుటండేని నీమేనత్త కొడుకుల పాటంగెఱిగించెదను. యుద్ధపురుషుల రాజసూయ మాగంబున నిన్నారాగంఘ్రం గోరెను. అయిన కొరిక నెఱవేర్చు ఛరము నీయందున్నది. అందు గుమగూప రాజబృందములును భవద్దవ్యనలాభంబునఁ గృతార్థులు కాంగలరు. చంజులును నీ పు స్కరించునంతమోత్రమునఁ బవిద్రోలుచుండఁ బ్రత్యక్షంబుగ నీన్న దర్శించు భాగ్యవంతులు తెరించు నీమిమి? భవనపుంగళి పూవా! నీయశిస్సు లోకచివనముపై ముగ్గోకముల వ్యాపించియుండునట్లు నీపాదపలకలు దేవభోగ్యులును మందాసకిని యసయుఁ బాతాళింబున భోగివనియెను, భూభోగంబును గంగయనియు బేర్లు పోంచి ప్రవహించుచున్నది.

అని గుట్టు వారసంగుని సచిగచిన భూసంధిధాభిలాషుపై ప్యులంబు దండెనుత్ర కుప్యస్థులగుట గూచి కృష్ణుల చుద్ధవన క్తునియె.

మంద్రోవరా! నీపు సహాకుఁ బరచూపుడవు. మంత్రార్థతత్త్వ పూడివు. సాంత భోగములనందలి వాడవు. కావునఁ గర్తవ్యం తెచ్చి దెఱిగింపుమనిన భగవంతుని కృష్ణాభిప్రాయమును యథా క్తుచేసె భగ్యులయభిప్రాయము గ్రహించి యుట్లనియె.

దేవా! నామహామున సారదమహ్ని వచించినట్లు స్వహా. యలు, బంధువులు, నిన్నీ నమ్మియుండువాడు, నిన్నుఁ బూజింపఁ గోరువారు నగుపాండివులయొద్దకు మనమెల్లబోయి క్రతుకార్యము పుట్టమేలు. ఎలన రాజసూయము పత్రకొటి నెల్ల జముంపక

కాజాలముకదా, ఆ నిమిత్తమునఁ గాండవులు జరాసంధు నధిప
వలసియుండును. మోగధుండు భీముచేఁ దప్ప సితరులచేఁ జచ్చు
వాడుకాదు. సైన్యస్థానమున వానినికిరేదు. భుజబలమున నతని
సాధింపఁగలవాడు వృకోడరుండు తప్ప నికరుండు లేడు. కావున
బ్రాహ్మణవేషధరులై భీముండు చని మల్లయుద్ధంబునకుఁ బిలిచిన
వాడు తప్పకవచ్చు. తడయక చచ్చు. నీ వాయనకు బాసకై
నిలిచి యాయన కార్యంబు సాధించి రాజులను చెఱునుండి విడి
పింపుము. కాల శరీరకుండవు ప్రాకృతహరిహితముడవు. నగు నీవు
జగత్సృష్టిసంహారంబులు బ్రహ్మరుద్రుల సమైత్యముగఁ గొనిగదా
చేయుచుందువు. ఇప్పుడు భీము నిమిత్తమాత్ర మొసర్చి నీ వీ కార్యం
బు సాధింపుము. బావిమందరముననుండి పిముత్తనైన రాజుల నీర
జాతులు నిజభర్తృవియోగమోక్షదంబులను దమశాలురెల్ల జోల
పాటలుగఁ బొడుచుండఁగలరు. శంఖచూడఁదినభంగున గోరికలను,
మకరమువలనఁ గరివతిని, రావణుచెఱునుండి నీతాదేవిని, గంపదుల
వలనఁ దల్లిదండ్రులను రక్షించుట మునుమును మేమును గీర్తించు
చున్నారముగదా.

అంతియకాక రాజులకెల్లఁ గర్మపాకముగఁగడు సీతాజనగాయంబు
తలపెట్టెబడియె. అది నిర్వహించిన సుసేకార్థంబులు నాధిపతిగఁగడు
విని నారదరామ యదువృద్ధు లందఱు సరిసరి యని యంగీకరించిరి.

కృష్ణుండును రాజదూతంజూచి “రాజులారా! భయపడకుండు
శీఘ్రకాలముననే జరాసంధుండు హతఁడయ్యెను” నని మీ రా
లకుఁ జెప్పమని పనిచె. ఇట్లు రాజదూతం బనిచి శ్రీకృష్ణుండు
పెద్దలయనుజ్ఞగొని దారుకజైత్రాదిభృత్యులనెల్లఁ బ్రముఖులైన
హంబుసేయ వానతిచ్చె. వారును జలైర్విధ బలంబులతోడ
సర్వంబు నాయ త్తపఱుప శ్రీకృష్ణుండు రామయదురాజులచే ననుజ్ఞ
గొని సపరిచారికలగు నంతఃపురస్త్రీలతోడఁ బయసమై దారుకుండు
సుగరుడధ్వజంబుగఁ దెచ్చిన తేరెక్కి శుభముహూర్తంబునఁ బయ

నిచె. నారదుండును గృష్ణుచే ననుజ్ఞాతుండై గోవిందకీర్తనంబు చేయుచు నాకాశమార్గంబున జనియె.

శ్రీగురియు నానర్తసావీరమరుదేశంబును, గురుక్షేత్రంబును, గిరినది * కానన పట్టన గ్రామపక్కణంబులను గడచి దృవద్వతీ సరస్వతులం దరించి పంచాలమత్యదేశంబులు వాటి యిద్రప్రస్థ పురంబుఁజేరఁ జనియె. ఆయనరాక విని యజాతశత్రుండు మిత్రోపాధ్యాయసమేతుండై గీతవాదిత్రఘోషంబులు బ్రహ్మఘోషంబులును బోరుకొనఁ బ్రాణాయతంబైన యింద్రియజాలంబుకరణి నై స్నేహవంతులగు గంగిన హృదయంబుతోఁ జరకాలంబునఁ జూచిన క్రియతము శ్రీకృష్ణు మఱినుఱి కాఁగిలించె. తన దీర్ఘబాహువుల సమాలయంబులగు ముకుందగాత్రంబు గాఢంబగు నాలింగనంబుఁ గావించి యశుభరహితగుండై ముసందబాష్పంబులు వెల్లిగాఁబాఱఁ ముఱితికాయుండై లోకవ్యాపారంబు మఱిచి ధర్మజండు పరమసఖ పునుభవించె. కృష్ణుండును మేనత్తికొంపకులగు ధర్మబభీమసేనులకు సమస్కరించి సమాననయస్కుండగు సుబ్బునుఁ గాఁగిలించి తనకు మ్రొక్కిన సకలసహదేవుల నాదరించి బ్రాహ్మణులను వృద్ధులను డక్కినవారిని వారివారి యోగ్యతానుసారంబుగ నమస్కారాదుల గౌరవించి రేణుయగుడుఁ జక్కని యలంకారంబుల మనోహరంబగు పురంబుఁ బ్రవేశించె.

పురుషనేత్ర పానసాత్రింబగు శ్రీకృష్ణుండు మహోత్సవంబుగ వీధుల రాకవిని పురరాకాచంద్రవదనలు గృహకర్మములు చేయు వారు వానిని జాలించియు, బతులతోడ నుండవారు వారిని దల్పంబునంద వదలియుఁ జనుఁబాలుద్రాపునిడ్డల నందంద వీడియు, వీడని పలకల వేడియుఁ, గొప్పలు నీరలు జాఱ, విసవిస రాజ మార్గంబునకుఁ బోయి నిద్దెలమేడలనెక్కి తెప్పార్చక చూచుచుఁ బావులు దోయిలింగి చల్లుచు మనస్సుచే నాయనను గాఁగిలించి

* నది=ద్వంద్వంబున హృస్వాంతంబునకు. ఉ. నదిమతగుకర్ణ శల్యనాగ ఫుకీకు. భార. వరనని తటాకముల చేరువను వసింప. విజ్ఞానేశ్వరీయము.

పరవశతైరి. సుఖాదిరంభాదిన కాకలభోలు శ్రీకృష్ణలోలలోచనంబు గాంచి వీరైతి పుణ్యాత్మకతోకదాళదాళదా' యదారహసిన ప్రియావతోక నంబుల ముకింమిఁ ది ముద్రచూలల నేమ దానందలలు కల్గించు చుండునని తలపాయచుండెడి.

శ్రేణిముఖ్యులు మాన్గంబున మంగళపదార్థపాదాలై యెదురు కొని కృష్ణునకు సవర్య గావించి హతపాపులైరి. అంతఃపుర జనంబు లును గృష్ణు నెదుర్కొని గౌరవించిరి. అంతః గృష్ణుం డింతః పురంబుఁ బ్రవేశింపఁ గుఱియుఁ బర్యంకంబు దిగి కోడండ్రితోడ వే నల్లునిఁ గాగించె. కృష్ణుండును మేనత్తకు గురుస్త్రిలకు మ్రొక్కి తనకు మ్రొక్కిన ప్రాపదీ సుభద్రల నాదరించె. కుంతీ నిదేశంబున ప్రాపదియుఁ గృష్ణుని యష్టచుహిషుల రుక్మిణీ, సత్యా, భద్రా, జాంబ వతీ, కాళిందీ, మిత్రవిందా, శై బ్యా, నాగ్నజతులఁ దగుకీతి గౌ వించె. సకలవిధంబుల చానమానాదుల నాదరింపఁబడుచు ససైన్యై డై కృష్ణుండు కొన్ని మాసంబు లింద్రప్రస్థంబున సుఖింబుండె.

—♦ జరాసంధ వధ ఘట్టము. ♦—

అంత యుధిష్ఠిరుండు ముసీమృగిలును బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య ముఖ్యులును సోదరులును నాచార్యజ్ఞాతి కులవృద్ధగాంధపు లును బరివేష్టింప సభామధ్యమున నాసీనుండై యెల్లరు విన గోవిం దున కిట్లనియె.

క్రతురాజంబైన రాజసూయంబున భవదంశభూతులగు దేవ తల యజంపఁ గోర్కెయయ్యెడు. అది కొనసాగువిధం బనుగ్రహిం పుము. అమంగళంబుల నణఁచు భవత్సానుకలకుఁ బరిచర్య సేయు వారును, ధ్యానించువారును, స్తుతించువారును, గమలనాభా! మోక్షమును సర్వవాంఛల నొందుమరుగాని యన్యు లొండఁజాలరు. దేవాది దేవా! భవదీయ చరణారవింద సేవామహిమంబు లోకం బవలోకించుఁగాక. కౌరవ సృంజయులందు నిన్ను భజించువార లయు భజింపని వారలయు గతి భేదంబు కానఁజేయుము. నీకు నొకరి

యందు నయయు నేహంబును, మఱియొకరియందు నిర్ణయత్వము విషమబుద్ధియుఁ గలవని చెప్పెను. సర్వాస్త్రాండవును, సమదర్శనుండవును, కాగాది యుక్తుండవుగాక కేచలానంద సమేతుండవును నగు నీయందు బతుపాతంబు గలదని యెట్లు నుడువును? అయినను గోరిన వారి కోరికలుదీర్చు కల్పవృక్షము భంగి నిన్ను సేవించువారికి సేవానుసూపం బగు ఫలంబు ప్రసాదించుచుండువు. అనిన క్రీకృష్ణుం డిట్లనియె.

నీవు చక్కఁగ నిశ్చయించితివి. ఈ శుభకార్య కారణంబున నీకీర్తి లోకంబున శాశ్వతంబగు. ఈ ప్రతురాజులు బుఘలకుఁ బెతులకు సర్వభూతములకుఁ బ్రీతికరంబు. స్పృహతల నెల్ల జయించి దిగ్విజయంబు గావించి సమస్త సంభారంబులు సంతరించి యాగంబు సాగింపుము. నీయనుజాతులు లోకపాలాంశజాతులు. ఇంద్రియ జయంబు లేనివారికి దుస్సాధుండైన నేను గృతాస్త్రుండవైన నీకు వశుండనై యున్నవాడి. నేనే తమకు దిక్కుని నన్నియుండువారిని దేవతలైనను శ్రీని, దేజమునను, యశస్సునను, సైన్యాదినమృద్ధిని బరి భవింపజాలరు. అనిస ధర్మనందనుండు ప్రహృష్టవదనుండై విష్ణుతేజ మున సంవర్ధిత బలులైన తిమ్ముల దిగ్విజయార్థంబు నియోగించె. సహ దేవుండు దక్షిణంబును, బడమరసకులుండును, నుత్తర మధ్యనుండును దూర్పు భీముండును నరిగి భూపతులనెల్ల జయించి వారలొనఁగిన విస్తార ధనంబును గొని యరుదెంచిరి. ధర్మరాజు తత్కర్మంబునకు సంతుష్టుండయ్యు జరాసంధుండు జతుండు గామి యాగంబు సాగింప ననువుపడమి కాలోచించుచుండఁ గృష్ణుండు యుద్ధవుండు చెప్పిన యుపాయంబుఁ దలచి యాకార్యంబు నేను నెఱవేర్తునని నమ్మబలికె.

— భీముండు జరాసంధు వధించుట —

కృష్ణ భీమాద్వునులు బ్రాహ్మణ వేషధారులై జరాసంధుం డుండుగిరివ్రజపురంబునకుఁ బోయి యతండు బ్రాహ్మణపూజ సేయు సమయంబెఱింగి జూసి, రాజా! మేముదూరాగతులము. అతిథులము,

నిగ్గున నుండు కరుణచేరిన, మాకోర్కీదీర్పుము. నీకు మేలదెచ్చును. శాంతచిత్తులకు నహంకారముదెయ్యదు ? సమదర్శులకు బహులెవ్వరు ? సజ్జనశేషులై శాశ్వతంబగు కీర్తిని సమర్థుడయ్య నెవ్వడు సంపాదింపడు ? వాడు నిరమ్యుడు. వాడు మాకోర్కీదే శోచ్యుడు, హరిచ్ఛంద్ర, రంతిదేవ, ముద్గల, శివి, బలి, కవోత, వ్యాధులుతోనగువారచేకు లధ్రునంబగు శరీరంబుచే ధ్రువంబైన యశస్సు సంపాదింపరే యనిన జరాసంధుండు స్వరమును, నాకృతులను, సల్లెత్తాటి రాషిడలఁ గాయలు కాచిన ముండేతులను జూచి వీరు రాజన్యులనియుఁ బూర్వము తానుజూచినవారనియు, తుత్రేయులయ్య బ్రాహ్మణవేషధారులనియుఁ దలంచి కానెమ్ము. వీరే నన్ను పూచించెదట. విషవరాని ప్రాణమైన వీరికై యిచ్చెదను. బ్రాహ్మణ హాహుల వచ్చిన విష్ణువు వాంఛితంబు తెన కనర్థకరిమని తెలిసి పోలిసి హితులు వారింబుచున్నను విరక తీర్చి సకలైశ్వర్యము గోలునోయియు బలిశాశ్వత కీర్తి గడింపఁడే. కీర్తికాంక్షగల తుత్రేయుఁ డశాశ్వత శరీరంబున నభిమానముంచి బ్రాహ్మణుల కోర్కీ దీర్పక యపయశస్సు పాలననేయని నిశ్చయించి వారింజూచి విప్రులారా ! మీకోరిక దెబ్బపడు, నా శిరంబైన మీ కోసఁగెదననిన శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె.

రాజేంద్రా ! మా కోరికదీర్చు తలపుగలదేని మాలో నొక నితో ద్వంద్వయుద్ధ మొనర్పుము. రాజన్యా ! జన్యకాంక్ష వచ్చితమిగాని యన్యకాంక్ష వచ్చినవారము గాము. ఈతండు వృకోదరుండు. ఈతం దాతనితమ్ముఁ డర్జునుండు. వీరు నాకు మేనత్త కొడుకులు. నీకు శత్రువగు కృష్ణుఁగా నన్నెఱుఁగుము.

అని గదాధరుండు పలికిన మాగధుండు సిగ్గు నవ్వి కనలున మంగులారా ! యుద్ధభిక్ష నొసఁగెదను, నెఱసరివిగాక పిఱికివై స్వపురంబు మఘరానగరంబు వీడి వెన్నిచ్చి పఱచి సముద్రమున డాగిన నీతోఁ బోరుట పోరుష నాని. ఈ యర్జునుండు నా కంటె వయస్సునఁ బిన్నవాఁడు. అతిబలశంకుఁడును గాఁడు. నాకు సముండును గాఁడు. కావున బలమున నాతోఁ దుల్యుడగు భీమునితో యుద్ధ మొనర్చెద.

అని యనిలకను మునకు మునగి దయచేసినానని యట్టిద రెండవది కాను నైకొని పురగావ్యా ప్రదేశమునకు వచ్చిని దోడ్కొని వచ్చెను. అది సమయమున నున్న గిర్రుకలను మాగధ వృకోదరులు వ్రజకల్పాబులై న గదలతో బోయి నొడంగి నాట్యరంగము నందలి నాగులన నుండబాకారంగులుగను, గుడి యెడములుగను, నెడమకడుగులుగను, నొంకొరు చుట్టుచు గదల నొకరినొకరు నడువ వాని తాతునకు బుట్టిన ఛటచ్చటాశెట్లు బులు పిసుగువడుటలకు దల పించుచుండె. పరిస్పరింపిండు బుట్టిన మి బుగుచు ముఱుమిట్లు గొలుపుచుండె. అంత గొంతనడికి నా గదలు తోనుకలై రాలిన నా యిరువురు జోగులు మల్ల యుద్ధంబునకుం గడంగి పిడుగులబోని పిడి కిళ్ళ నొకరికొకరు ఛటచ్చటాకారంగులు తోగంగులుగ నొప్పించుచు నెరుటిపోటు తిప్పించుచు నువ్వులను గుప్పించుచు నమ బలులై పృథ్వీభగము సుపుర్రు మూర్ఘపూర్ణకుంభము లోనగు చమత్కారంబులు నెఱపుచు నీడబోవక సెచ్చునెట్లులేక కలుదివియక వెన్నెయక పోరుచుండ జరాసంధుడు రెండు తోనుకలుగ జన్మించి జరయను రాక్షసిచే నగధింప బడి జీవించుండగుటయు వాని మృత్యువిధంబు నెఱిగిన కృష్ణుడు నిజజేబున భీమునకు బ్రాభివృద్ధిగావించి యరినిపోపాదంగుల బిల్లిచి యప్రహేళికలకుండు భీముండు చూచుచుండ శత్రునిల్లి చీల్చుచుని యర్థమగునట్లు లొక రెమ్మను రెండుగా చీల్చిచూపె. వాయుతనయుని పునన్న యెఱింగి యానన్న మరణాండగు పగిలి పరిచాచులంబట్టి ధరణి బడనైచి యతని యొకపాదంబు తనపాదంబునకు న్రొక్కిపట్టి రెండవ పాదంబును గేలగొని దేనుగు పెనుగొమ్మల బల్లునట్లు గుడమునుండి రెండుగా నెట్టె. ఒక్కొక్క కాబితోడ బిలుచు చున్న చేయి కన్ను కనుబొమ్మగల రెండుఖండింబులఁ జూచి ప్రజలు మాగధుండు పరుండయ్యెనని పాపకారంబులు గావించిరి. కార్తీకశుద్ధ ప్రతిపక్షమందు యుద్ధమారంభమై పున్నమనాడు జరాసంధుఁ డీల్లె.

లోనై నవ్వెరంబగు నైవ్వెరంబగు సిరంబని నర్వదా తలంచుచుండుఁ
గాని నర్వదాతపగు నిన్ను కేవింపఁడు. మండబుద్ధు లెండమావుల
నీటిబట్టలుగఁ దలంచునట్లు లవిసకులఁగి రాజులు స్రవచ్చందనాది
వికారత్రికయగు ప్రకృతిని నయధార్థంబగు దానియధార్థ వస్తువుగా
విశ్వసింతురు. పూర్వము శ్రీసుదాంఘిలమై కన్నుఁగానక మిన్న
మన్నెఱుంగక స్వప్నాశీలమై యా సుడమినిమిత్తమై యెండొరుల
జయింపఁగోరి నిర్దయులమై ముండుగడు మృత్యువు నిన్ను గఁజింపక
స్వప్రజలఁ జంచయుఁ జగశించియు సుర్మనులమై చరించితమి. అట్టి
మేము గంభీరవేగంబును సురంతవీర్యంబును, భవచ్చరీరంబును నగు
కాలంబు సుహమచే భవత్కృపాపితృయంబున భ్రష్టశ్రీకలము,
విసప్తదర్శులమునై నీ పాదారవిద భజనానందమునఁ దేలఁగోరి
దము. సచారీగముల కృష్ణత్రిస్థానభూతిమై నశించు శరీరముచే
భోగింపఁదగు మృగత్వస్థానూపసంపదను నై హకవిషయ సుఖంబును
గోరము. గ్రహణరూచిదనక సూత్రంబైన స్వర్ణాదిభాగ రూపక్రియా
శలంబులను నభిలషింపము. మేము సంసారమార్గ సంచారంబు
గావించుచుండెనను దేవా ! తావకీనచరణారవిదంబులందు నెడతెగని
స్మృతి దోయుపాయంబునఁ గలుగు దాని నానతివే. కృష్ణా !
వాసుదేవా ! హరి ! పరమాశ్మస్వరూపా ! ప్రణతాత్రిసారా ! గోవిందా !
శమస్కారంబులు. అని యిట్లు తన్ను వినుటెంచు భూపతిలం గాంచి
కరుణాభండైస మురంగులంబు మృగుమధుర వాక్యంబుల నిట్లునియె.

నృపాలకలహా ! మీ రభిలషించినట్లు సకలేశ్వరుండైన నా
యగవుల భక్తి మీకు సిరంబగును. శ్రీమద్దేశ్వర్యమదంబు నరల
నున్నామల కేయుననన మీ వాక్యంబు సత్యంబు. కార్తవీర్యార్జు
నుంబును, నహుమంబును, వేసుండును, రావణుంబును, నరకుండును
లోనుగ దేవదైత్య సరేశ్వరు దైశ్వర్య మదంబునఁగాదే స్థానభ్రష్టు
లైరి. పుట్టునదియెల్ల గట్టానను నిచ్చయముగలవారై యజ్ఞంబుల
నన్ను బూజించుచు ధర్మపథింబునఁ బ్రజల రక్షింపుడు. సంతాన
తంతువుల పిల్లరింపఁజేయుచు జననమరణములకు సుఖదుఃఖములకుఁ
బొంగక ద్రుంగక నామీద మనస్సు నిలిపి ప్రార్థంబు సేవించుచుఁ

జరింపుడు. దేహములయు, దుదాసీనులనై యాత్మారాములనై దృఢ
వ్రతులనై నాయగముఁ జక్కగ మనంబు నిచ్చితిరేని కడపట నన్నుఁ
బొందగలను.

అని యాదేశించి యీ దేశిక దేశికము వినుమజ్జనులైన
యజ్ఞనవాసుకః మజ్జనాచలః గావింపఁ గజ్జలవతుల నియమించి
జరాసంధతనయుడైన సహ దేవునకుం జెప్పి వారికి రాజోచితంబు
లైన వానాభూషణమూల్యలేపనాచల నిప్పించి మజ్జన భోజన
భాగాదుల సమర్థుఁ గావింపఁ జేసె. క్షీణింతులును యదువచి పూజతు
లై కష్టములకుం జాసి నర్హంతంబును గ్రహములవలె బ్రకాశించిరి.
అంత వారు కనకరత్నభూషితంబులైన రథంబులెక్కి యక్కడట
నాటక సూత్రధారులైన జగదాధారుఁ గృష్ణుని కృష్ణుని భీమసేనుని
మేలి వాక్యంబుల శ్లాఘించి తమతమ దేగంబులకు నా గదాగ్రజ
స్తరించుచుఁ దత్కృత్యంబుల మెచ్చుచు బోయి తమ మంత్రము
లోనుగువారికెల్ల నల్లన నల్లనయ్య తంత్రంబులు డెలిసి నముచితరీతి
నకచుకొనుచుండిరి. వసుదేవసుతుండు సహ దేవ పూజితంబుడై భీమా
ర్జునముతోడై యుద్రప్రస్థంబున కరిగి విజయవాగ్ధ డెలిసి సుహృ
జ్జనులనెల్ల సంతోషపఱుప యుధిష్ఠిరుం డానంద శాంఘ్యంబులు
విడుచుచు కేమియుఁ బలుకెఁ జాలకుండె.

అంతఁ గా తివిడికెఁ బ్రకృష్టంబునై గర్మరాని శ్రీ కృష్ణుని గని
నకల లోకేశ్వరులు సె శాసనంబుఁ బూలసరంబులవలె శిరంగాలు
దాల్తురు. అట్టి సీపు దీనులు మానముక్తిలునైన మా శాసనంబు
చొప్పున నిర్మితవనుట వంచనంబకాని యతరంబుకాదు. సామ్యా
స్తమయముల సామ్యునకుంబోలె నద్వితీయుండవును బరబ్రహ్మంబువు
నగు సీకును గర్మములచేఁ దేజోభివృద్ధి యొందె హాని యొండె గలుగ
నేరదు. నేను నాయది సీపు నీయది యనుభేదబుద్ధి పశుప్రాయ
లగు నజ్ఞానులకుంబోలె సీభక్తులకుఁ గలుగనేరదు.

అని శ్రవంశించి సమర్థ సమయగుసకు వేచి కృష్ణానుమతిని
రాజసూయయాగం బొనర్పఁ బ్రారంభించె. వ్యాస భరద్వాజ

సుమారులు పరశురాముడు లోనగు బ్రహ్మవామలగు గ్రాహ్యులను
బుద్ధిజులుగా గ్రహించె. భీష్ముని, సప్తత్రు ధృతరాష్ట్రుని, క్రోణ
కృప విమరాదులను బిలిపించె. మఱియు ననేక రాజులు సకళత్ర
పుత్రమిత్ర బంధువర్ణులై చనుదెంచరి. సర్వజన జేగీయమానగల
దుధ్యంబు సాగె.

అంత నభిషేకదినంబున నా మూగిన లోకంబునఁ బ్రథమ
పూజ కెవ్వఁ డర్హుఁ డను సందేహంబు పాడమి యుధిష్ఠరుం డాలో
చించుచుండ భీష్ముని జిట్లనియె.

—♦ శిశుపాల వధ క్షుత్తము. ♦—

ధర్మనందనా! యాలోచించెదవేల? యథార్థంబుగ రాజుల నెల్ల
నర్చింపుము. ఆచార్యుఁడు బుద్ధిజుఁడు బంధువు స్నేహితుఁడు
మిత్రుఁడు రాజు ననువాహులుగురు పూజార్హులు. వీరిలో సువత్సర
కాలము తనతోడ నెవ్వరు నసించురో వారు పూజ కర్తులని పెద్దలు
వక్కాఁసింతురు. ఇచ్చటఁ జేరిన వారందఱు జాలఁగాలముగ నిం
దున్నవారు. కావున నందఱుఁ బూజార్హులే. కావున వీరిలో శ్రేష్ఠుఁ
డగువాని దొలుత నర్చింపుము. అనిన యుధిష్ఠరుఁడు ధర్మవిధి నెవ్వ
రగ్రపూజ కర్తుఁడో నీవే నిశ్చయించి చెప్పమనిన భీష్ముఁ డాలోచించి
యిందు మూగినవారిలో గ్రహము లందు సూర్యునివలెఁ దేజోబల
పరాక్రమంబులఁ గృష్ణుండు శ్రేష్ఠుండు. చీకటితిలంబు సూర్యుని
చేతను, నిర్వాత ప్రదేశంబు గంధవహునిచేతను, బ్రకాశమానము
క్లోదితమునగు నట్లు మన సభ కృష్ణునిచే రాజిల్లుచున్నది. అనిన
భీష్మానుజ్ఞాతుండై సహదేవుఁ డర్హుంబు కృష్ణున కిచ్చె. శ్రీ కృష్ణుం
డును సంప్రీతి దానిం బరిగ్రహించె.

తనకుఁ జరకాల శత్రువైన కృష్ణునకుఁ దొలుత నర్హుమిచ్చు
టయు నాయన పరిగ్రహించుటయు, జూపొపక చేదిపాలుండగు శిశు
పాలుండు రోషతామ్రుండుడై సభామధ్యంబున నిట్లనియె.

ధర్మచక్ర ! మహాత్మ్యమున భూపాలుర మధ్యంబున దా
 నొక రాజవంశ ! గూర్చుండి యీ కృష్ణుం డ్ధర్మంబుగొన నర్హుండు
 గాడు. పాండవేను ! దేవకీ పుత్రుని దను యిష్టమునొప్పున
 కన్పించుట మహాత్మ్యము పాండవులకు యుక్తంబు గాదు. పాండవు
 లారా ! మీరు బాలురు, ధర్మసాక్షుతి నెఱుంగరు. అల్పజ్ఞానియగు
 నీ నదీపుత్రులను ధర్మ మచిక్రహించి నర్తించె. ఓగు భీష్మ ! నీనలె
 ధర్మమెఱిగినవాఁ డిచ్చకాలసూరి యయ్యెనేని సజ్జనులు చాక్షు లత
 నిని నిందింపక మానరు. యగున-శంబునఁ బట్టుటచే రాజుగాని
 నాశాస్త్రుండు గర్విరాజుమధ్యంబున బూజార్హుం డెట్లయ్యె ? ధర్మజా !
 కృష్ణుడు వృద్ధుడని పూజించితి నందువా యితఁ. తండ్రి వసుదేవుఁ
 డింద యుండ నతని సుతుఁ డెట్లు పూజ్యుండయ్యె ? మాకిష్టుడు
 గావునఁ గృష్ణుండు పూజ్యుండందువా మీమామ గ్రుహనుఁ డింద
 యుండఁ గృష్ణుండుట్లు పూజార్హుండయ్యె ? కృష్ణుడు నూకాచార్యుఁ
 డితివా శ్రోతాదుండఁ గృష్ణుండుట్లు పూజ్యుండయ్యె ? ఋత్విజు
 డని పూజించితి నందువా వ్యాసను కన్పి యుండఁ గృష్ణుఁ డెట్లు
 పూజార్హుండయ్యె ? కలవృద్ధుండంటివా వరీకృత మృత్యువు భీష్ము
 డుండఁ గృష్ణునేల పూజించితివి? వీరుడని యంటివా, సర్వశస్త్రవిదు
 డగు నశ్వత్థామగదా పూజ్యుండు ? కృష్ణుం డెట్లయ్యె ? రాజేంద్రు
 డగు దుర్యోధనుడు, నాచార్యుడగు కృపఁడు, కింపురుషాచార్యు
 డగు ద్రుముడు, మీకుఁ దండ్రి యట్టివాడు భీష్మకుడు, నేకలవ్య
 రుక్మిశల్యులును, మహాబలుడును బరశురామప్రియశిష్యుడును, ననేక
 రాజవృక్షేతయునగు కర్ణుం డుండఁ గృష్ణు నేమని పూజించితివి? కృష్ణు
 డు ఋత్విక్కుగాడు. ఆచార్యుడు గాడు. రాజును గాడు. నృద్ధును
 గాడు. అట్టివానిని నిచ్చకములకై ప్రియము నేయఁగోరి యర్చించి
 తివి. పోనీ. మధుసూదనుడు మీకు నర్చనీయుడ గునేని యీ రాజుల
 నెల్లఁ బిలిపింపనేల ? ఇట్లు లవనూనింపనేల ? నీకు మేమెల్లఁ గప్పము
 గట్టుటకుఁ గారణము భయము లోభము సాంత్వమని తలఁచితివా ?
 నీవు మహాత్ముడవని ధర్మమార్గవర్తివి పార్థివత్వము కోరువాడవని

అలాచి యిచ్చితిమి. ఇట్టి మమ్ము సీనే యనమానించితివి. ఇట్టి రాజ
సభలో రాజలక్షణ హీనుడగు కృష్ణుని బూజించుటకంటె నవమాన
కర మింకేది గలదు ? అహా ! ధర్మపుత్రుడు ధర్మాత్ముడను కీర్తి
ముపమున మాసెగదా. ఇట్టి యధిర్మకార్యము చేయ సీకు ధర్మ
రాజను పేరెల్లు సార్థకము ? నృప్తికులమున బుట్టిన యీదురాత్ముడు
మహాత్ముడగు జరాసంధు సన్న్యాసమార్గంబున వధించె. యధిష్ఠు
రుడు తన ధర్మాత్మత్వము పోనాడి కృపణత్వమును బ్రకటించెను.
ఓయి కృష్ణా ! తపస్వులగు పాండవులు కృపణత్వము చేతనో భీష్మ
చేతనో సీకు నర్హమియ సేవల వారింపనైతివి ? నీ యోగ్యత
మేమాత్రమో నీవెఱుంగవా ? పూజనర్హుడనయ్యు బూజ నేల
యంగీకరించితివి ? కుక్క పులిజంతుమును గ్రహించినట్లు నీ యోగ్య
తకు దగని పూజను నీ నీచబుద్ధు లిచ్చినను నీవెల్లు గ్రహించితివి ?
ఈ యకార్యముచే రాజుల ననమానించినవాడెపు సీపుకాని పాండవులు
గారు. మండునకు భార్యయు, గ్రుడ్డికి సుందరపదార్థదర్శన, మెట్టిదో
రాజుగాని సీపూజయు సట్టిద, ధర్మరా డెట్టివాడో, భీష్ముడెట్టివాడో,
వాసుదేవు డెంతటివాడో, వారిగుట్టు రట్టయ్యెను. అడిగినవాడు
వియోనిజుడు. ప్రత్యుత్తరమిచ్చినవాడు నదీసుతుడు. అర్థము
గైకొనినవాడు గోపాలుడు. ఇచ్చినవాడును వియోనిజుడ. ఇక్కడ
జేరిన సభ్యులందఱు నోరులేని మూంగలు. ఇట్టి సభలో నుండుట
మానహానికీ గారణమని లేచి శిశుపాలుడు తనతోడి రాజులతోడ
సభ విడిచిపోయెను.

ధర్మరా జతని వెంటబోయి పెద్దవారి నిల్లు మాటలాడుట
తగదని సమాధానపఱచుచుండ భీష్ము డిట్లనియె. కాంతేయా !
లోకవృద్ధులం దెల్ల వృద్ధుడగు కృష్ణుని దిరస్కరించి పలుకువాడు
దానమానస్వాంతముల కర్హుడుగాడు. ఏక్షత్రియుడు రణమున
క్షత్రియుని జయించి విడుచునో యట్టివాని కాజేత గురువగు
చున్నాడు. ఇక్కడ గుమిగూడిన పుడమితేడులలో గృష్ణునిచే
జయింపబడనివా డెవ్వడున్నవాడు ? ఈ మహానుభావుడు మాకు

మాత్రముగాక మూలములలోకములకు నర్చనీయుండే. ఈ కృష్ణుడు పెక్కుడు రాజుల జయించుటచేతను సమస్తజగమియనయండే ప్రతిష్ఠితమగుటకు మేమియచ నర్చించితిమి. శిశుచాలా! నీవిట్లు పలుకుట తగినది. జ్ఞానవృద్ధుల ననేకుల నుపాసించి తత్త్వమెఱిగితిని. వారెల్లఁ గృష్ణుని గుణములను నాకుఁ దెలియఁబలికిరి. ఈయన జన్మప్రభృతి యొనరించిన మహాకార్యముల నెల్ల బుద్ధిమంతులు పొగడుచుండ విడిచిని. ఓయి చేదిరాజా! మేము కేవలము కాసుముచేఁగాని బాంధవముఁ దలఁచిగాని యియనవలన లాభ మొందిగాని జనార్దనుఁ బూజించినవారము గాము. సర్వభూతసుఖావహూతైః సజ్జనార్చితౌండగుట నర్చించితిమి. ఇక్కడ నుండువారిలోఁ గేవల బాలునిఁగూడ మేము విచక్షింపక విడిచినవారముగాము, కావునఁ దక్కిన గుణవృద్ధుల నెల్ల వదిలి కృష్ణు నర్చించితిమి. అందు జ్ఞానవృద్ధుఁడగువాఁడు బాలుఁడైనను బూజ్యుఁడు. అట్లులే తీత్రయులందు బూధి కుండును, వైశ్యులందు ధనధాన్యనంత్రుఁడును, బూజ్యుఁడు. శూద్రులందు వయోవృద్ధుడు పూజ్యుఁడు. వేదవేదాంగవిజ్ఞానము, బహుకతయను రెండుకారణములచే శ్రీగోవిందుఁ బూజించితిమి. నరలోకమునఁ గృష్ణునికంటె నీ రెంటు నధికుఁ డెవ్వఁడు? దానము, దాత్యము, శ్రుతము, శౌర్యము, ధైర్యము, కీర్తి, యుత్తమబుద్ధి, వినయము, శ్రీధృతి, తుష్టి, పుష్టి గుని కృష్ణునందు నిత్యములై యున్నవి. ఇట్టి లోకసంపన్నుని, నాచార్యుని, చితరుని, దండ్రుని, గురువును, బూజ్యుని నర్చమిచ్చి యర్చించితిమి. అందరు మమ్ము తీమింపుడు. బూజ్యుఁడు, గురువు, పితృబి బిడ్డసేయఁ దగినవాఁడు, స్నాతకుఁడు, నృపతి, ప్రియుడు, నగుకృష్ణు నర్చించితిమి. లోకముల యుత్పత్తిలయములకుఁ గృష్ణుడే కారణము. ఈ చరాచర రూపకప్రపంచము కృష్ణోద్భవము. ఇతఁడే యన్యక్తప్రకృతియుఁ గర్తయు, సనాతనుఁడు, సర్వ భూతములకు బరుఁడు. కావున నీయనను నర్చించితిమి. మనోబుద్ధ్యహంకారములు పంచభూతములు. జరాయుజాది చక్షుర్విధభూతము లీయనయండే ప్రతిష్ఠగొనియున్నవి. సూర్యచంద్రగ్రహ నక్షత్రములు, దిక్కులు,

విడిక్కులు, సర్వము కృష్ణునందే ప్రతిష్ఠ గొనినవి. వేదములకు
సన్నిహితము ముఖము, శరదస్సులకు గాయత్రీ ముఖము
మనష్యులకు రథ ముఖము, సమస్తము సమస్తము ముఖము,
సతతములకు జగత్కరము ముఖము. దేవ సంతోషము సామ్యము
ముఖము, అడ్డము, క్రిందుమీందు గమనముగల ప్రపంచమును పవళకు
సదేవకమైన లోకములందు కేశవుడే ముఖము. స్వనాలురాతా!
యా శిశుపాలుండు బాలుడు, ధైర్యుని వాయుగాడు. సర్వకాల
సర్వవర్థల గృష్ణుని నిందించుటే మతనికే గార్యము. మలిమంతా
జను సరుదేధర్మము విమర్శించి తెలిసికొనునో దాని నీత యెఱుంగును.
వృద్ధులొక బాలు రొండ ర బాలిండు గృష్ణునర్చింప నెల్లెని
వారెవరు? ఇతడు మే మకార్యము నొనర్చి మని నిష్పరమిడనేని
దోషియమో యది గూతుల యొనర్చునుగాక.

అని భీష్ముడిట్లు పలికిన శిశుపాలుండు వికటభ్రూకుటిఫాలుండు
కోపరక్తనయనుడు నయ్యె. దానిం గని స. దేవుండు సభామధ్యం
బునలేచి చెదిరానా! యీ కార్యము నేను బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసిన
వాడను. కారణము వినుము. రాజుల కెల్లఁ గృష్ణుడే గురువు.
కృష్ణునికంటె శ్రేష్ఠుండు వేరొకరుండులేడు. రాజు లందఱు మమ్ము
తీమింపుడు. అట్లుగాక యెవఁడైన సహాయుఁడై మై న్యసమేతఁడై
జన్యమునకుం దొడఁగెనా వానితలపై నాపాద ముంచెదను. అని
సభలో జనామిను జూపను. అంత సహదేవుని శిరంబుపై బుష్ప
వర్షంబు గురిసె. ఆకాశవాణియు మేలుమేలని ప్రశంసించె. అంతఁ
ద్రికాల్పజ్ఞుడైన నారకండు లేచి కృష్ణాజనంబు జాడించి యెల్లరు విస
నిట్లనినె. కమలకాంతగుం గృష్ణు నెవ్వఁ డర్చింపఁజో వాడు
జన్మమృతండు. సుభాషింప నర్హుడుగాడు. అంతసహ దేవుండు పూజ
నీయల బ్రహ్మతాత్రాడులనెల్ల సొరిదిఁ బూజించి యీ కార్యంబు
సమాప్తంబు గావించె. అట్లు కృష్ణుండు పూజంపఁబడుట గాంచి
మనీషుడైన శిశుపాలుండు రాజసమాసంబు వంకిఁగని క్షత్రి
యోల్లిములారా! నేను నేనాపతిగ నుండెద. మన మందఱము

వృష్టిసాంకుతనూజలఁ దా.కే యష్టమునకు విఘ్న మాపాద్యతము.
అనిన వారందఱు కృతార్థుగాక యని గుఱులుగూడ పేనలుకన్ది
జన్మమునకు గన్మును గలిగెను బహుగము కన్నుచుండెరి. ప్రలయ
మాకురాభి పుట్టెనైన నానందమునకు సుఖభోగము కోపచరిత
రాజమండలము గని యధిష్ఠమునకు భీష్మనితో నిట్లనియె.

శ్రితావళి : రాజమండలము నొక్కటై మనపై గవియ ను
కించుచున్నాడు. అప్పుడెందు ప్రభు సిమ్మై ప్రజలు నాశిల్లుము
యని భీష్మనియె. పీఠిని వానించు సుసూచయ మేమనిన గంగానందను
డిట్లనియె. భక్తిహా! వెలువకుము. ప్రద్రమ్యగములు నిద్రించు సింహ
మును లేప యత్నించుచున్న పీఠమందు గృష్ణుని జెనకి లేపయత్నించు
చున్నారు. అయిన లేచువకుకు పీఠిట్లు వదరుచుందురు. అని
కృష్ణుని శాశ్వతమొచ్చిన మహావార్యము లెల్లఁ దెలిపి సమాధాన
పఱచిన నవ్యాకృతులు విని కుంతించై శిశువులుండు గాంగేయుతో
నిట్లనియె.

ఓరి కులవాంసను డగు మునుకా ! బిభీషికోత్తుల రాజమండ
లము బెదరింప నీకేల సిగ్గులేకు. నపుంసకుడ వగు నీ కిట్టివర్తనము
తగియున్నది. అంధు ననుసరించు సంధులవలె నావకుఁ గట్టఁబడిన
నాననలె నిన్నొక పెద్దగ నొచ్చిన కౌరవులు వివాహము కాఁగలవారు.
కృష్ణుని పూతరావధానమునవి బొడ్డకార్యములుగఁ గీర్తిచితివి. అది
వినవిన మనమునకు జాలఁ బరితాపముయ్యడి. గర్వివి, మూఁఘు
డవునై కృష్ణుని బ్రకంశించు నీకర్వ దెల శతధాఖండములు
గాకున్నచో? పసికాయరకును నిమ్మరకుగ నీ గొల్లని జ్ఞానవృద్ధుఁడ
వగు నీవెట్లు పొగడ నిచ్చుగించితివి? కృష్ణుఁడు శాల్యమంగొక పక్షిని
జంపిన నందేమి చిత్రము గలదు? యుద్ధసామర్థ్యములేని గుఱ్ఱమును
నెద్దను జంపుమి గొప్ప కార్యములు? ప్రాణముములేని కట్టెబండని
గాల విఱుగఁ దన్నుట మహామృతమా? పుట్టపెరిగి కొండవలెనున్న
గోవర్ధనము నేను నా లైత్తుట ఘనకార్యముగ నాకుఁ దోపదు.
కొండమీఁద నాచుచు విశేషాన్నము భుజించెనని చెప్పితివి. ఇట్లు

నిపు చెప్పకుట వినువారికి వినితి గొలుపుచున్నది. కనువన ప్రస్తావించి
 విని. ఆయన యన్నము తన సూర్యున నధించుటను నెచ్చ ప్రశం
 సించుచు వినితి. ఓరీ కరుకూడాధారా! స్త్రీలను గోస్తలను బ్రాహ్మ
 నుని దను కన్నము పెట్టినవానిని శరణాగతుని నభిషేకా దను నెచ్చ
 నెచ్చ వినినవాడెను కావు. తల్లి సుట్టినిల్ల మేనుగామదెక్కా బాగిడి
 గొట్ట కృష్ణుని స్థితి నాకుం దెలియనట్లు జ్ఞానవృద్ధుడని వృద్ధుడని నా
 యెదుటనే స్తుతించితివి. ని హాక్యముల బలముం గోవధ స్త్రీవధ
 చేసినవారం పూజ్యుడని నేని యాక కాత్మవాక్యములతో బని
 మేని? ఇతను బుద్ధిచు నెల్ల గో శ్రేష్ఠుడు. ఇతను జగత్ప్రభు వని
 ను బట్టవలె బాగిడి మాటలు విని తాను నిక్కముగ చట్టివా
 డుగా గృష్ణుడు తలంచుచున్నాడు. అయినను నివియన్నియు వ్యర్థ
 ప్రాముఖ్యే. పాడినపాట పలుమాటు పాడనేని పాడువానికిని నా
 పాట మనస్సున కెక్కబాలను. కుళింగపక్షినలె సర్వభూతములు
 తినుతను ప్రకృతి ననుసరించి పోవుచుండును. నిచ్చెయముగ నీది నీచ
 క్రిక్కిరి. నిపు నదీనుసోడెపు గనుక నీపు చంచల చిత్తుడనట
 దోమి చిత్రిము. ఎవరిక నీపు ప్రదర్శకుడవైతివో యెనార కృష్ణ
 శర్పించిరో యట్టి బాండవులును బాపురే. నిపు ధర్మమెక్కెనియు నధర్మ
 జ్ఞునలె సజ్జనమార్గమునుండి బ్రాహ్మణుడనైతివి. తాను జ్ఞానసంతుష్ట
 జ్ఞానులయందు శ్రేష్ఠుడనుని యనుకొనువాడు ధర్మోన్నతిలపాడై న
 చో సేవలె నెవ్వరును నడచుకొనును? ధర్మమెక్కెనినదియు వేర కని
 తలచియుండునదియు గన్యకయు నగు సంగును బ్రాజ్ఞమానినై యెట్లు
 పరించితివి? నీవు పొరించినను ధర్మజ్ఞుడైన నీ తమ్ముడు విచిత్ర
 పీఠ్యుడు దానిని బాగ్రహించ నొల్లడయ్యె. ప్రాజ్ఞమౌనివగు నీ
 కనుల యెదుటనే యెరుండు నీ సోదరు ధార్యయందు గజ్జనాచరితి
 మార్గంబున బుత్రోత్పాదశరణు గావించెగదా. ఇట్టి సేయగను
 ధర్మమెందున్నది? పొలివిలేరునో పుంస్త్ర్యమునీమిదో యట్టి యకార్య
 మును నీ హామటంబుటచే నీ బ్రాహ్మచర్యము వృథాకదా. ఓయి
 ధర్మజ్ఞానా! నీకును లగ్గుగానను. ఇట్టి ధర్మము లపదేశించు నీవు

వృద్ధోపసేవివిగావ. ఇష్టాపూర్తములు దానములు వేదాధ్యయనము
యజ్ఞము లివి పుమానుని పనునాటిన భాగమునకు సరితావు.
అసపత్యము. చేయవ్రతకోపవానాసులు వ్యర్థములు. బిడ్డలులేని
వాడెవ్వని, వృద్ధుడెవ్వ మిధ్యాధర్మ బాధకుడెవ్వ నగు సేవు పక్షులకు
నహింస పరమ ధర్మమని యపదేశించి వాని క్రుద్ధనే మ్రొగి వానిచే
దుదకు హింసింపబడిన నాంసవలె బాధులచే పాతుడెవ్వ కాంగలవు.

నీడు నాదాసుడు. వీనితో నే యద్ధమొనర్పనని కేశవు
నిరాకరించిన మానధనుడు జరాసంధుడే నాకు శ్లాఘ్యుడు.
జరాసంధ వధయందు గృష్ణచర్యయు భీమార్జునుల నడవడియు
నెవ్వడు నాధువనును? బ్రాహ్మణవేషధారులగు యద్వారమున
మాయోవాచుంబున నగిరము ప్రవేశించి కృష్ణుడు జరాసంధుని
బలమెఱిగెను. బ్రాహ్మణుడను నభిప్రాయముననే జరాసంధుడి
దురాత్మనకు సర్వము పాద్యము నిచ్చెను. ఈకృష్ణుని నికృతచేష్టిత
మునఁ గదా యతడు పీరి కొనంగిన భోజనమును భీమార్జునులు
భుజింపఁగైరి. ఈ మూర్ఖుడు తలంచునట్లు కృష్ణుడు జగత్కర్తయగు
నేని తన్నేల బ్రాహ్మణుఁగాఁ దలంపఁ డెఱుఁగు. నీవు పీరిని నధర్మ
మార్గమున పర్తింపఁజేయుచున్నను వీరు నన్ను బెద్దగా భావించుట
చిత్రము. లేదులేదు. స్త్రీతుల్యుడెవ్వ పృథ్వుడెవ్వ నగు నన్ను సర్వార్థ
ములఁ బ్రదర్శకుడఁగ గ్రహించు నీరియందుఁ జిత్ర మేదియ. చేదు.

కితొరములు రూక్షాక్షరములు నగు శిశుపాలు నిందా వాక్య
ములు విని భీమసేనుండు కోపరక్తతోచునుండై పటపట పంక్తిగొఱు
కుచుఁ గిటము లదరఁ జెదవులు చలింప బోమలు ముడివడ నిగ్గురాత్మ
నిప్పుడె విధించెదనని దిగ్గనలేచి యతినిపైఁ బోనున్న జూచి
శంకరుండు కుమారస్వామిబోలె భీష్ముండు గ్రక్క-నఁ బట్టికొని
కోపశమనవాక్యంబు లాడుచుండ శిశుపాలాం దుని నొక పోకకుం
గైకొనక యుద్రన్యగంబు విలోకించు సింహముఁ బోలె భీముని
జూచుచు భీష్మా విషము విడుము. ఈతిండు మదీయదోఁప్రతాపాగ్నికి
శలభమగుఁగొక యనినవిని భీష్ముండు భీమసేనున కిట్లనియె. కుమారా!

నిన్ను రణమునకుం బోయి నీతని జన్మవృత్తాంతము వినుము. ఈతండు చేదిరాజకులంబున మూడు కన్నులతో నాలుగుచేతలతో జనించి గార్దభస్వరంబున ఘోషించె. అది కని విని యీతని జనసేవనకులు తమకుఁ గీడు మూడునని దుజిసి యితని నెందఁని పాటవైన నాహో చించుచుండి వారి కశరీరవాణి బుట్టనియె.

రాగా ! మీరేల సంతాపించెదరు. ఈ మీ పుత్రుఁడు శ్రీమంతఁడు బలాధికుఁడై లోకమున వెలయు. మీరు హింసింప నెంచిన యాతఁ డిప్పుడు మరణించువాఁడుగాఁడు. వీచివలన మీకు భయములేదు. శిశువును బాలింపుడు. వీచి శస్త్రమున వధించు నాతఁడు జనించియో యున్నవాఁడు. అని యా కాలవాణి పలికిన విని పుత్రస్నేహభీనంతప్తయగు నీతని జనని యాకసము వంకజూచి కేలు మోడ్చి నా తనయుని విషయమై పలికిన యోభూతమా ! నీవు దేవతవో మిత్రయెవ్వరవో నేనెఱుంగను. నీకు నమస్కారము. నా పుత్రునిఁజేరించి యింకోక ప్రశ్నమడిగెదను. దయయుంచి ప్రత్యుత్తిర మిమ్ము. ఇతని వధించువాఁ డెట్టివాఁడు ? అనిన నశరీర భూతం బుట్టనియె.

నినఁడు వీని నెత్తుకొనిన నెక్కునకన్ను మాయమై యెక్కువ చేతు లైదుతలల పాములవలె నేలఁడునో యతఁడే యితని పాలిటి మృత్యువు.

త్రినేత్రుఁడు చలగర్భాహువుకుమారుఁడు చేదివంశమున జనించె నన్నవార్త విని రాజులు రాజకుమారు లతనిని జూడవచ్చిరి. వచ్చిన వేలకొలది స్వపాశ్చజలకెల్ల వీనితల్లివీని నెత్తికొన నిచ్చుచుండె. ఎవరెత్తికొనినను మిక్కిలికన్న మిక్కిలిచేతులు యథాప్రకారముండఁ గాని కీడొందినవికావు. ఇట్లుండ నీవార్త ద్వారావతియగు యాద వులు వినిరి. రామకృష్ణులు తమమేనత్తను జూడవచ్చిరి. కృష్ణునిచేత నీతనితల్లి నితని నిడఁగానె యెక్కువచేతులు నేలరాలెను. ఎక్కువ కన్ను లోననే యణగిపోయెను. అదిచూచి యితనితల్లి భయ కంపితగాత్రమై మేనల్లునిగ జూచి మూర్ఛత్రాణపరాయణా ! భయూర్త

నైన నా కోరిక వరమిచ్చు. అని వేడిన భయపడకుము. నావలన నీకు భయములేదు. నది మెల్ల యభిలషించెను కోరుము. అది నాకు శక్యమైనను శక్యమైనను నిగ్రహించెను. అనిన నాయమ నీ శిశు సాముని నీయెడలెయ్య నవరాధంబుల ప్రేపునునిన యదునందనుఁ డును వీడు నాదెడలెయ్య నవరాధశతంబును తుమించెద. భీతిల్లక మని మేనత్తి కభయవాక్య మిచ్చె. దానంజేసికదా యితఁ డిట్లు ప్రశ్నింపకుచు నిన్ను రణమునకుఁ బిలుచుచున్నవాడు. వేళకదా డైచ కన్నునూటలు నన్ను మఱియంతకాలము కాలనగుడుగాన పిలువగలరా ? శతనియింది భగవత్కావశేష మున్నది. దానిని గృష్ణుడు. నేడు మరల హరింపగలడు. అనిన శిశుచాలుండు రోమాభీలుండై నీవు బట్టువానివలె బొగడగోరెదవేని కృష్ణునివిడిచి దుర్యోధనభగదత్త కర్ణహస్తముతోనగు రాజవరుల నెల్ల బొగడము. అనిన భీష్ముం డిట్లనియె. ఓరీ మాటలకు మాటలు ప్రత్యుత్తర ములు గలవు. వానితోఁగల కార్యమేదికలదు? మేము కృష్ణుని బూజించెతిమి. అది సరిగా దను వాడిమగఁగఁ కలదేని కృష్ణుని రణంబునకుఁ జేరి చావనిచ్చు. అనిన శిశుచాలుండు కృష్ణునితో సంగ రంబు చేయఁగోరి యాయనను జూచి నిట్లనియె.

జనార్దనా ! నిన్ను నే నిదె రణమున కాహ్వానించు చున్నవాడను. మగతనము గలదేని సంగ్రామమునకు రమ్ము. నిన్ను నీపాండవులను నేమిచేయుదునో చూడుము. మిమ్మెల్లఁ గంచి చెండాడెదను. రాజులనెల్ల విడిచి నిన్నుఁ బూజించుటచేఁ బాండవులు నాకునధ్యులే. దాసుఁడవు, సరాజవు, దుర్మతివి, మఱి యనర్హుఁడవు నగు నిన్ను బాల్యముచే నర్పించిన పాండవులు వధ్యులసిగ్గు నుమాటికి ముమ్మాటికి నామతము. అని బెబ్బలివలె రోప్పుచు శిశుచాలుండుపలికి చాలింప మధువైరి మృదుభాషణంబుల నిట్లనియె.

భూపాలకులారా ! నావచనంబుల వినుండు. సాత్వతకులంబున సాత్వతికి జన్మించిన వీడు మాయంప సదావైరమే పచరించు గుడుగు. మేము నీనికెన్నఁ డెట్టి కీడును రోయకుండినను వీడు

మాకు సర్వదా కీడే గావించుచుండును. మేము ప్రాగ్జ్యోతిషంబు నకుఁ బోవుటెఱింగి యీ సృశంసుండు మాతండ్రితోఁబుట్టినదాని కొడుకయ్యఁ బై నెత్తివచ్చి ద్వారకను సిద్ధిపించెను. భోజరాజు రైవతగాఢ్రిఁ గ్రీడించునమయంబునఁ బైపడి తదీయులఁ గొందఱు విఘాచియుఁ గొందఱు బంధించియు స్వపురంబునకు లాగికొనిపో యెను. మజ్జనకుం డశ్వమేధంబునేయ నమకట్టి రక్షకులతోడ విడిచిన యజ్ఞపూర్వంబును నీ పాపనిశ్చయంబు మర్త్యదంబున హరించి యుక్తివిఘ్నం బాపానించె. తపస్వియగు నక్రూరునిభార్య ద్వారక నుండి పాపేరంబునకుఁ బోవునెడఁ గ్రోవచరిత్రుఁడై తన్నెల్లని యా యిల్లాలిని మోప నశుండ్డై బలాత్కారింబున హరించె. పాతల సృశంసకుండై న యీతంబు కాహుశరాజున కీయ నిశ్చయించిన విశాలరాజకన్యకను భద్రును గాహుశరాజవేషంబుదాల్చి మోస గించి యపహరించె. ఇలియకాక కరుణాంధకుల ననెకుల నధించె. వృష్టిదారిల విలపింపజేసె. జరాసంధునితోడఁ గూడి యితండు మా కొనరించిన యెఱులు లెక్కింపరాకున్నవి. అందున మేనత్త కిచ్చిన శాసనఁ గట్టిపడి శతాపరాధముల నహింపవలసి వచ్చెను. నేనిచ్చిన వరమును బూర్ణమయ్యె. యజ్ఞవిఘ్నకరుణును బాండవ దుర్హృదుండును నగు వీడిఁక వధ్యుడని నిశ్చయించితి. నా యదృష్టమున సీతంబు మీ యెల్లర నమక్షమంద నాపై విరోధం బెల్లు సాధింపఁ గడగి నన్ను నిందించె గంటిరికదా. నాపరోక్షంబున వీక్షానర్చిన పాపకార్యంబులెల్లఁ దలంపుండు. ఇట్టి గర్వి తంతప్రయోగంబు గాడు. నన్ను వలచిన రుక్మిణిని మరణకాండీచుండైన యీతం డపహరింపఁ దలపెట్టెఁగాని శూద్రునకు వేదశ్రుతివలె నీ మూఢున కాయాంతి లభించినది కాదు.

అని వాసుదేవుండు వచించిన వాక్యంబులెల్ల విని రాజులెల్ల శిశుపాలుని ఛీఛీ యని గర్వించిరి. శిశుపాలుండును గృష్ణుని నుడుల విని కొలువులో నిగ్రహించుచుఁ గృష్ణా! నాకుఁ బూర్వ నిశ్చితయైవ రుక్మిణివృత్తంబును సిగ్గునలేక రాజసభలో నెట్లు ప్రసంగించితిని? మధు

సాదనా : మానవంశముఁ దెనఁబడు పునఃభార్య యన్యపూర్వయనె నేపు
తప్ప నింకఁ సభలొకఁ జెప్పకొనును. కృష్ణా! నీవు నన్ను తుమించిన
తుమించుము తుమంప నొల్ల వేని తుమింపకము. క్రుదుండ నెనను
క్రుదుండ నెనను నీవలన నాకుఁ గాగలదేనియు లేదు. అని
యుద్ధసన్నధుండై ప్రేమచున్న శిశుపాలుఁ జూచి గోపాలుండు రాజు
లాకా! వీని నితకు తుమించిన కారణంబు మున్ను వచించితి. ఇక
మీరందఱుఁ జూడ వీనిఁ గాలువీటికనిచెద నని తన సుదర్శనంబుఁ
దలఁచిన సది తత్తామ కేలలకరించిన నా ననిగొని సునీఘుపై నైచె.
అనియును వాని శిరంబు పొడిచి నేలఁ దొరఁగించె. అంత నతని
చేసంబుకుండి యొక్క దివ్యతేజంబు పూర్వగన్నిభంబు వెలువడి
కృష్ణునందుఁ జొచ్చె. చూడఁబు విస్మయమై కృష్ణుఁ బ్రశంసించిరి.
ధర్మపుత్రుండును దమఘోషించుదను నుత్తరక్రియంబు గీర్వఁ దమ్ముల
కాజ్ఞాపింప వారల్లు గావించిరి. అవల యుధిష్ఠిరుండు చేదిరాజ్యం
బునకు శిశుపాలునందను నభిషిక్తుఁ గావించె. అంత నిరంతరాచుం
బుగ యాగంబు కొనసాగె. ఓదఁపడి కుంతీ ధర్మజుల యనుచుతిగొని
కృష్ణుండు ద్వారకకుఁ బయనించె.

—♦ సాల్వ వధ . ♦—

దారుకసహితంజై న కృష్ణుఁ డిట్లు పయనించి కతిపయనినంబుల
ద్వారక జాయం జని కానిసతోటలు, ప్రీలిన కోటలు దూలిన
పేటలు గూలిన గోడలు వ్రాలినమేడలు గలిగి పురలక్ష్మి చెన్నుదఱిగి
యండుటగాంచి విస్మయంజై యిదయేమి నాలేనిసమయంబున నరా
తుల్లి గావించిరోచుచుచుఁ బోవుచుండఁ గృష్ణునిరాక విని యకు
కుమారులందఱెరుక్కొని శిశుపాలుభ్రాత సాల్వుండు సౌభకంబున
దండెత్తివచ్చుటయుఁ గేళికంసనిరోధియగు దుష్టుండెక్కడ? యుద్ధము
నకు రమ్మచు డని దూషించుటయుఁ దాము పారితోఁ బోరుటయు
నందతఁడు ప్రచ్యున్నపీడితుండై మరలిపోవుటయు వినిపించినఁ బుం
డరీకాక్షుండు రోషకషామితాక్షుండై సాల్వుంజంపిగాని పురంబుఁ
జొరనొల్లనని ప్రతికపలికి యాదవనై న్యంబు తోడ వానిపై దాడి

వెడలె. ఇట్లు కృష్ణుండు సాల్వుని వెదకుచుఁ బోయిపోయి సముద్ర
తీరంబుఁజేరి మా ర్థకావతి చేరెಂಬుఁగాంచి సముద్రమధ్యంబున మార్త
కంబను ద్వీపంబును సాల్వుఁ డొప్పట యెఱింగె. సాల్వుండును
గృష్ణునిరాక దూరంబునంద విని ససైన్యమై కామగంబై సకలదివ్య
రత్నజాజ్వల్యచూనంబగుట శౌభకంబను పేరు గాంచిన విమానం
బెక్కి యాకసంబున సంచరించుచుఁ గృష్ణు నెదుర్కొనియె. ఉభయ
సైన్యంబులకు రోమహర్షణంబైన ఘోరాతిఘోరయుద్ధంబు ఘటిల్లె.
శౌభకవిమానగతులైన దాసవులు యదుసైన్యంబుపై నానావిధ
శస్త్రంబులు గుప్పించి నొప్పించిరి. యదుసైన్యంబులును మింట
సంచరించు విమానంబుపై బాణవర్షంబుఁ గురియించెఁగాని యది యా
కాశంబునఁ గ్రోశదూరంబుగటచే దానియునికియే వానికి సహోచరం
బయ్యె. అంతి వారేమియుఁ బెయఁబాలక కేవలప్రేక్షకులై నిలి
చిరి. కృష్ణుఁ డడిగించి పొగచడన్యంబు పూరించి తాల్కలంబున
వేలకోలది బాణంబుల సగధించి విమానంబుపై విడిచె. దాని
తాకున విమానగతి దాసవులు తిలలు మొలలు చేతులు వాతులు
తాల్లు వేల్లు నడుములు పొగి కుప్పఁ గూరలుగ మహాధ్వనితో సము
ద్రంబునఁ గూలిరి. అంత నీడఁబోక సాల్వుండును గృష్ణునితో
హృదాయద్ధంబు గావింపఁబోయె. శరపరిఘాసిభిండివాలపట్టినా
డల సుములుగుంబులుగ నీరంధ్రంబుగ వచ్చించిన పొరియు వానిని
బ్రతిహతయ నడచె. వాడఁగిరిటఁబోక మర్దిన నుదినంబులను క్షీణో
ష్ణములను సంధికారతేజంబులను సంగరపాంసవనంబులను శస్త్ర
నారంబులను గొప్పించి విప్లవభిగించిన వానినెల్ల వాసుదేవుఁడు మాయా
క్రయోగంబునఁ బోకార్యె.

ఇట్లుతండు తన మామయు వ్యర్థములగుటయు బెంపవడక
మహిమోహినియగు మాయఁ బ్రయోగించె. దాని మహిమంజేసి
సూర్యుడు సూర్యులు సూర్యులు చంద్రులు వేలకోలది సక్షత్రంబులు
నేకకాలంబునఁ బ్రకాశించినట్లు లయ్యె. అప్పు డిది రాత్రి యిది
పగలు నిదిదిక్కులు నివి విదిక్కులని నేర్పరింపరాకయుండె. అంతఁ

స్వయంబు మోక్షపక్షకై పుట్టితి. ప్రజ్ఞాస్త్రింబు ప్రయోగించె.
 ఆయస్త్రింబు వానియస్త్రింబును మహావాయునై తూర్వకనతె పుష్క
 సముద్రమొండె. ఆ యన్దమూ బగద్యయంకరింబై వర్తియె. అంత
 నాల్వంబు మోక్షానంతోడ మోక్షకెగసి జయకాంత్యయై వాను
 దేవుడై శత్రుఘ్నలను గెడలకు దిక్పరాలముసలాసులను రోపించె
 గురియించె. గోవిందులకు వానినెల్ల శతశతరపరంపరల గగనంబు
 నంద చూడ్జితంబు గావించె. అంత నాతండు నారాచవారంబున
 దారుకు రోషించెన నతండు కీరుడయ్యును డీలుపడి రథచోదన
 కర్తంబున ననమర్హుడై యూరెలుగునఁ గృష్ణునతో నిట్లనియె.
 దేవా ! నెరవేడన నహింపరాకున్నది. మేను వివశిమగుచున్నది.
 మనస్సు భ్రమించెను. పగ్గంబులు చేజాజీవకుచున్నవి. రథంబునై
 నిలువ శక్తిండుఁగాను. అనిన నతనివంకఁజూడ నతని కాయంబున
 బాణంబుల గాయపడినచోటు వ్రేలెడైన లేకుండెను. శ్రీకాంతు
 డంత నతని మేనెల్ల నిమిరి స్వస్థుఁ గావించె.

ఆ సమయంబున నాకసంబుననుండి ద్వారకాపురవాసి గౌ
 కండఁ దిగవచ్చి గోపికామనఁసాటచ్చునతో నిట్లనియె. వియచ్చుక
 వందిత చరణారవిందా ! నందనంబు. నేను నీ యగతికంబునకు
 నాహుకు పంపున వచ్చినవాడ. ఆయన పరిచారకులతో నొకరుండు.
 ఆయన నతో నెట్లు నచేంపునని యానతిచ్చె. ఓటచ్చరి ధరవరదా!
 వీవీపుటభేదనంబున లేని యడనుఁ గాంచి సాల్వం డిందరుదెంచి
 యంద ఒరుడఁచూడ నీ తొగ్రడి వసుదేవు దేనసమ్మతుఁ జెఱు
 గొనిపోయె. భాకను నచ్చుపలుఁ డెట్టి యెత్తికోలుగలవాడో తెలియ
 రాదు. ఇక్కడ నర్థంబు సర్వి మంగళంబై న నీ యక్కడిగెలుపు మా
 యెవరి తెలుపునకెక్క. ఆక్కడి సేవిజయంబిక్కడి మాకువిలయంబు.
 కావున నమరంబు మాని నగరంబునకుఁ గరంబు తూర్ణం బరుడెమ్ము.
 అనిన నతని నచనంబు లొకర్ణించి యాకర్ణ్యారహితంబు మిక్కిలి
 విమర్శించై యేమిచేయటకుఁ దోఁపక దిగ్భీమగొని యేమి యాచిత్రి
 ము ! బలదేవసాత్యక్ ప్రద్యుమ్నాదులందఱుండియు నా తండ్రిని

కక్షింపఁ జాలురైరా? ఇన్నీ పేరేమి పోతుబుంబులు. ఇన్నీ గండేమి
జుమార విచారము. బలరామ నాత్యకి ప్రమృత్తు చూచుదేష్టునా
భాషివీరులు బివిదేతులైయుండి నా జనకగ డెల్లు పరుల పాలన? నను
దేవుడు పోతు డనిన నగడలు పోతులే. వార కాన గంచారులకైన
కుష్టయులు, ఈ మాట పోలింపరాదన్నది. అని యవ్విచారములు
మారంబుచేసి యాగురాచాడుతో మరల దురంగుల కపక్షమించె.

ఇట్లు కయ్యంబుచేయు సుమయంబున వివరానంబునుండి వీడి
చెడరి ప్రేమాంబు తలవెండుకలతో నుండిన యుక్త్యమంబుతో జాటు
నస్త్రంబుతో శ్రీణపుష్కరితై న యహాళి నేల వ్రాలిచట్లు పడుచున్న
జనుదేవుం గాంచి కృష్ణంబు ఖిన్నంబు నిశ్చేష్టం డగును శాశ్వతం
బుచే జాతి క్రిందబడియె. కృష్ణంబును మోచానశుంకై రథంబుచు
నులబడియె. నిశ్చేతను రీతినుండు పీతివననుంగాంచి యాడవసేయు
మోదంబు లెడలి సంధులు నడలి సోహకారంబులు గావించె. అట్లు
పడుచుండు వసుదేవుని గూలాసిపాడులై దానవులు సెలకుచుండిరి.
అంతఁ గొంతవడికిఁ దెప్పటిల్లి స్రుకృతిస్థుండై మనస్సు కరుణుల బడఁ
కేసి నలువంకలఁ గృష్ణంబు పరికింప సోధములేదు. శత్రువులేదు.
జనుదేవుండును గానరాదు. అప్పుడిది యమ్మాయావి మాయయని
మానానంబుండు నిశ్చయించుకొనియె. ఇట్లు నిబ్బరించుకొని తృప్తిబ్బ
పడక యబ్బలనూదనసోదరుం డా రాకాసి గల్గిపై గోపముబ్బ బెడి
డంపు ములుకల జడి వాన గురించె. దాన దానవుం బుల్బుసెడి
పిమానంబుతోడ నగోచరుండయ్యె. ఆ పాలనుల కోలాప లధ్వను
లొకసారి మిగుటను గొకపది సార్వణులను గొకపది స్వర్ణదిక్కు.
అను వివచచ్చిచు గృష్ణంబు శబ్దవేధాలగు శాణంబులఁ బరగించి
శబ్దము వీలించునెడకు మహాస్త్రంబులు పటపె. వాని తోతున
సోకుల మూఁకలు లెగి కంఠంబులు మెండెంబులు కప్పుగూర
లుగఁ గూపార మధ్యంబున సపారంబుగఁ గూలె. అంత సమస్తాయావి
మందరిధరుపై ధరనితి రాసారంబు గురించె. అంతఁడల జడి
వడికి వడిరతఁగి సాశ్వరధంబుగఁ గృష్ణంబు కర్వరంబుల సమమంబు.

వడియె. యడవనైసికులు కృష్ణుండు సత్తుండయ్యె గాబోలు గానరాడని హాహా నినాదంబులు నించుచు దశదశల ఒచువులిడిరి, ఆ యడవడికి సరేయక మధుసూదనుండు నప్రాప్తంబున నప్పుర్వోక్షంబులనెల్ల ఛేదించి మేఘపటలంబు విరియించి పొడవెంచు ప్రభాకరుం బోలి వెలింగె. అతటి నేతరి నాల్వండు సౌభకంబుతో నొక్కయెడ బాడనుపి కాతరుంకుగాని లోకాతరతాపకునై దివ్యశిరంబుల బ్రయోగించుచుండ నతని జూపి దారుకుండు యశోదాదారకుతో నిట్లనియె.

మహానుభావా ! శత్రువల్పుడై నను నువేత్తింపరాదు. ఇంక బలిష్ఠుండగువాని నేమి చెప్ప. ఈ క్రూరుండు మహావీరుండు. మాయావి. ప్రాణంబులకుం డెగి పోరుచున్నవాడు. ఇట్టివానిని వధింప జాగుసేయకుము. అలసించిన సమృతము విషమగుటయు గలదనెన విని కైటభారి తెన్న చెప్పితివని యతిని మెచ్చి సుదర్శనంబు గేలఁ గొని సౌభకంబు ఛేదింపఁ బంచిన నదియు జగద్భయంకర జ్వాలా జాలా భీలంబై వైశంబ చని జంకమున మ్రాకును గోసినట్లు లవ్వి మానంబును రెండుగ నజకె. మరల నరకారికరం బలంకరించె. ఇట్లు వ్యోమయానంబూనంబైన దీనంబైన మోమునఁ దిక్మిక్మగొను నా సాల్వుని శిరంబు భేదింపువని మరల నయ్యదునరుండు చిత్రంబు బంచిన నది నిర్విక్ర వేగంబునఁ జని యనక్రపరా క్రిమంబున పాసు దేవహ ననోద్యమంబున మహాగద యెత్తియుండు సాల్వుని శిరంబు ఖండించె. కృష్ణుండు సాల్వుపురంబు దాచుం జని పాంచజన్యంబు వెరురయించి విజయంబు ప్రకటించె.

—♦ దంతవక్త్రవధ . ♦—

పాండవ కిశుపాల సాల్వులు పరలోకగతులైన దన్మిత్రుండు కారుశ దేశాధీశుండు దంతవక్త్రుండు తత్పరోక్ష సౌహృదంబు గా టించి యొక్కనొక్కండె యక్క మిగిలి యక్కగదచే బూని సాద ఘట్టనంబున గట్టలతోడి పుడమి గడగడ వడక తన్నపై నడ

తెంచుచున్న జూచి రథాంగపాణియు శతాంగంబు దిగ్గనదిగ్గ నుఱికి మార్కొనియె. కామాశుండును దుర్బుదంబునఁ బంకజాక్షు నద సంబు నిరీక్షించి యహఃహః యేమి నా యదృష్టము. అదృష్టమనిన నాదే సుమీ! నేడు నీవు నా కనులఁ బడితివి. ఇక నెంచు బోగలవు. కృష్ణా! నీవు మాకు మేనమామ కొడుకువయ్య మమ్ముఁ జంపఁ జూచెదవు. కావున వజ్రసన్నిభమైన యీ గదచే నీ తల పగుల మొత్తుదు. దేహమునం బుట్టిన వ్యాధివలె బాంధవుడవై శత్రుడవైన నిన్ను నధించి నా మిత్రుల ఋణంబు పాచికొనెద. అని యగ్రకుశపుబోలుల నేనుంగును గినియఁజేసినట్లు నిష్ఠుర వాక్యంబుల దాతవత్తుండు కృష్ణురేచి చేతి గదచే నాయన శిరంబు పైఁ గొట్టి సింహమువలె గర్జించె. ఇట్లు గదాతాడితుండయ్య సంచలంఁడై కృష్ణుండు కామోదకచే నతని యరంబు భేదించె. ఆ ప్రేమన నా బోటరి హృదయంబు రెండు ఖండంబులగుచు నతండు కేశంబులు నీల ధరణి వ్రాలె. హతుండైన యతని మేనినుండి సూక్ష్మజ్యోతి యొందు వెడలి యందఁ బూచుచుండ శిశుపాల వధ నాటినలె గృష్ణునందుఁ జొచ్చె.

అవ్వణి-కక్కా! శిశుపాలుడు చచ్చినపుడు చెప్పితివి. దంత వత్తుండు చచ్చినపుడు చెప్పితివి. వాగిలోనుండి తేజము వెలువడి కృష్ణునందుఁ జొచ్చెనని. ఆ విశేషమేమి ?

తండ్రి:-ఒకనాడు లక్ష్మీనారాయణ సందర్శనార్థమఁ బ్రహ్మమానస పుత్రులు సనకసనందరాది మహర్షులు వైకుంఠమున కరిగిరి. జయ విషయాలను ద్వారపాలు రిది సమయముగాదు. మీరు పోరాదని వారిని వారించిరి. ఇట్లు వారింపఁబడి రూమహాల్తులు కోపంబున మూఁఘలారా! భగవత్సేనకు సమయాసమయములు గలవా? భగవంతుండు సర్వసులభుండు, సర్వదా సేవ్యుండని మీరేలయెఱుంగ రైతిరి. తామసంబున మీరు భగవత్సేన కడ్డపడితిరి గావునఁ దమోగుణప్రధానులైన యాతాఁధానులై భూమి జన్మింపుడు. మీ రిందుండఁ దగరని శాపమిచ్చిరి. శ్రీయఃపతి యా కోలాహల

మూలకించి మునుల చేతికు నచ్చుతొచియుఁ దన కత్యంత భక్తు లుంబాడు తనయందలి భక్త్యతేజయంబునఁ బ్రమాదవశులై చేరిన యల్పపరాధంబునకుఁ వారిని సర్వదా దూరగులఁ జేయ నాదని కరుణాశక్తుడై వారాయఁగలడు జయవిజయులఁజూచి మీరు నా భక్తులై జనించి మరల దీర్ఘకాలంబునకు నిందుఁ రాఁ గోరెదరా? కాదేని మూఁడు జన్మంబుల నాకు విరోధులై జనించి నాచే జచ్చి లాదు రాఁ గోరెదరా యనిన వారును దీర్ఘకాల విరహము సహింపలేక నేతో విరోధించియో మూఁడు జన్మంబుల మరల నందుఁ కేర వరమిమ్మచ్చికోరిరి. అట్లే వల్లభుండెట్లయఁగుఁ గాక యని యనుగ్రహించె. ఆ జయవిజయులే తొలుత హిరణ్యాక్ష హిరణ్యాకళిపులై జనించి రెండవ జన్మంబున రావణ కుంభకర్ణులై పుట్టి మూడవ స్త్రీవున శిశుపాల దంతవక్త్రులైరి. ఇంక వారికి జన్మమలేదు గావున వారి యాత్మతేజస్సులు భగవంతుడగు కృష్ణునకు లీనమయ్యె.

రుక్మిణి:—అవ్వా! యంతటి మహద్బలుగూడఁ గ్రోధదాసులగుదురా?

తిండి:—మహద్బలు జతేంద్రియులు. వారేనాఁడును గ్రోధదాసులు గారు. ఇంద్రియ దాసులు మహాత్ము లెట్లగుదురు? అట్టివారిని మహాత్ములనునపుడు మనకంటె గొప్పవారని గ్రహింపవలయునే కాని జతేంద్రియులగుటచే గొప్పవారైరని యెంచరాదు. క్రోధము వచ్చినంతమాత్రమునఁ గ్రోధదాసులని యనినచో భగవంతుండు నొక్కొక్కసారి క్రోధ దాసుడేకదా? జతేంద్రియులు వశులనఁగా నింద్రియముల జయించి వానికి వశపడక యవితమకు లోపడియుండఁ జేకొనినవారని యర్థముగాని వానిని స్వరూపనాశముచేసి చంపినారని యర్థముకాదు. వారికిఁ గామము క్రోధము రమ్మనిన వచ్చును. పొమ్మనిన దూరమున సేవకులనలె నుండును. దూరముననుండు వస్త్రములనుదీసి వలసి నపుడు మీఁద వేసికొని తరువాత వానిని దూరముగ వైచి నట్టులు లోకోపకారార్థమో యితరుని బాగుచేయుటకో కోప

ముతో నొక పని చేయవలసినచ్చినపుడు దానిని మీఁద నా వహింపఁ జేసికొని యా కార్యము ముగియుడు మరల దానిని దూరముగ నుండు వందురు. ఇట్టివారు జితేంద్రియులు. తన్ను శసించిన దక్షుని మరల శపింపకొల్లని నారదుడు నలకూబర మణిగ్రీవుల శపింపనేల ? శ్రీరాములు రాక్షసవధకై కోపము వెచ్చుకొనెననికదా వాల్మీకిమహర్షి పలికెను. మనము క్రోధ దాసులము. మన యత్నము లేకయే రారాని సమయములం దును నల్పకారణముననో నిష్కారణముగనో యితరులకు బాధా కరముగ మనకుఁ గోపము వచ్చును. వచ్చినప్పటికీ దనంతటఁ దాను బోవలయునేకాని దాని నణఁచుకొను శక్తి మనకు లేదు. వారికి మనకు నిది భేదము. కామక్రోధాదుల నణఁచి వానిని నశపఱచుకొమ్మని యోగశాస్త్రము చెప్పచున్నది గాని వానిని మొదలు ముట్టఁ జంపుమని చెప్పలేదు. కామక్రోధాదులు సత్కార్యములఁ జేయుటయందును గావలసియుండును గావున వానిని జంపరాదు. సాధనములుగ నుంచుకొనవలయును. ఆవల కథ వినుడు.

రుక్మిణి:—ఇంకొకప్రశ్న. నైకుంఠ మప్రాకృతముగదా. నైకుంఠ వాసులు త్రిగుణాతీతులుగదా ? అట్టి జయవిజయాలయందుఁ దమోగుణ మెట్లుండె ?

తండ్రి:—ఈవిషయమున నాకుఁ గోచినది చెప్పెద వినుడు. ఒక తరగతిలో జదువువిద్యాధులలోఁ బరీక్షలందు నూటికి నలువది గుణకములు వచ్చినవారు పై తరగతికిఁ బోవ నర్హులని యేర్పాటు గలదని తలంపుడు. అట్టివారెల్లఁ బై తరగతికిఁ బోయిరనుకొండు. వారందఱు విద్యావివేకముల సములా ? కారుగదా. ఇప్పుడు పట్టభద్రులయిన వారందఱు సమానవివేకలా ? కారుగదా. అట్లులే యధ్యాత్మవిద్యయం దింతవఱకు సాధించినవా రీపదవికిఁ దగుదురని నియతి. అట్టివారియందుఁ దారతమ్యము లుండును. బ్రహ్మలోకమునఱకుఁ గలలోకములకుఁ బోయినవా రాయా

లోకములందు గ్రహించి మరల భూలోకమునకు రాక యక్కడ నుండినే యూర్ధ్వలోకములకుఁ బోయి బ్రహ్మలోకము దాటి ముక్తలగుచురు. బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయినవారును మహా భిక్షుఁడు లోనగువారినలె మరిల భూమిపై జన్మించుటగలదుగాని యూలోకమునుదాటి పోయినవారు మరల నీలోకమునకు రారు. భక్తిబలముచే గోపికలు గోలోకమునకును భగవత్కార్యమునకై ప్రాణము లర్పించి జటాయువు లోనగువారును సేవామహిమ వానరులు నాంతానికాది లోకములకుఁ బోయిరి. స్వామిదర్శన మున శరభంగాదులు ముక్తలైరి. ఇట్టివారు భగవత్కృపచే వారి వారి యోగ్యతకుఁదగిన లోకములకుఁ బోయి యచ్చటనుండి లోపాలోపముల నవదించుకొని కల్పాంతమున బ్రహ్మలోకం బరమ పదముఁ జేరుదురు. ఇట్టివారందఱు ముక్తులు. పెక్కుప్రతుములఁ దీరిన బంగారమునందు కల్తలములేనట్లు వీరియందు రజస్తమస్సు లుండవు. వీరుగాక వైకుంఠమున నిత్యసూరులు కొందఱుగలరు. వారంత గరుడ విష్వక్సేన సుదర్శనాదులు. ిశ్చిత్రాకార్యనిర్వహణమునకై కాబోలు భగవత్సంకల్పముచే వీరియందు రజో లేశ మెప్పుడైనఁ బొడముటయు దానిని భగవంతుఁడు హరింపఁగా వారు మరల వివేకము గొనుటయుఁ గలట్లు పురాణముల వలనఁ దెలియుచున్నది. లక్ష్మీదేవి గర్వము హరింప విష్ణుండు నరనారాయణావతారమెత్తి బదరికాశ్రమంబున నుండెను. సుదర్శనచక్రగర్వ భంజనమునకై యా దివ్యాయుధమును గార్తవీర్యార్జునుఁడుగఁ బుట్టిఁజేసి పరశురాముఁడై సామాన్యపరశువుచేఁ దత్కరసహ స్రంబు ఛేదించి నధించె. గజేంద్రరక్షణార్థము వైకుంఠమునుండి వచ్చుసమయంబున గరుడవేగము చాలక యాయననుగూడ భగవంతుఁ డీడ్చికొనివచ్చి యాయనకు గర్వభంగము గావించె. ఇట్లులే కార్యనిర్వహణమునకై భగవంతుఁడు నిత్యసూరులందును రజస్తమోగుణములు ప్రసర్తింపఁజేసి పారివలన లోకకార్యము నిర్వర్తించును. జయవిజయులు నిత్యసూరులలోనివారే. ఇంతకు

వారు చేసిన మహాపరాధ మేదియనగానరాదు. భగవంతుని వినోదప్రీడలకు భంగమగునేయని భక్త్యుశయముచే మునులను వారించిరిగాని యధికారగర్వమునఁగారు. తమోహముహిమ నుగాదు. భక్తవత్సలుడైన రామయ్యుడట్టిదియు సహించు డెఁడ్య. తనభక్తులకుఁ దనయందలిభక్తికంటె నెక్కువభక్తి తన భక్తులయందుండవలయుననియుచ్చు. భగవంతుఁడుచిత్రకూటమున నుండు శ్రీరాము దర్శింపనచ్చినపుడు లక్ష్మణుఁడు శ్రీరాముల కష్టములకు భరతుఁడు కారణమనియెంచి భరతునినధించెదనని శ్రీరామునియందుఁ దనకుఁగల భక్త్యుశయముచే బలికెనుగాని తనకుఁ గష్టము వచ్చెననికాని సౌఖ్యము దొలఁగెననికాని యెంచి భరతుపై నాగ్రహించినవాఁడు కాఁడు. ఇది శ్రీరాములు నెఱింగియు లక్ష్మణునిఁ జీవాట్లు పెట్టెను. మునుల రాకయు వారు వారించుటయు భగవత్సంకల్పముగాని యితరము గాదు.

సనకసనందనులు తాము జితేంద్రియులమని నమ్మియే యుం డిరిగాని తమయందుఁ గోప లేనముండుట యెఱుంగరు. భగవంతుఁ డెఱుఁగును. వారిలోపము వారికిఁ దెలియఁబడిచి వారిని జక్కఁ పఱుపవలయునని భగవదిచ్చు. నిష్కారణముననో యల్పకారణము ననో తిట్టిన మునులు సాత్త్వికులూ, తిట్టఁబడియు బదులు దిట్టని ద్వా రపాలకులు సాత్త్వికులూ యూహించింపుము. అవల వినుడు.

ఇట్లు దగతవత్ప్రగంఘ * కృతాంతవక్త్రంబుఁ జొరఁ బఱుట గాంచి యతని యనుజాగము విదూరభుగము సోదరశోకసంతప్తుడై నిట్టిూ ర్పుడుఁ గత్తి కేడముగగాని కృష్ణ మార్కొని విక్రమించె. కృష్ణుం డను వాని శిరంబు నుదర్శనంబున ఛేదించె.

ఈరీతి వాసుదేవుఁడు సౌభంబును సానుబంధువైన సాల్వదంత వక్త్రవిదూరభులను జయించి విజయలక్ష్మిఁ గైకొని మెఱసె. మునులు

* జికిగ్రంథుండు దంతవక్త్రుఁడని ముద్రంపఁడియున్నను దెక్కుగ్రంథ ములందు దంతవక్త్రుడనియే యున్నది.

దేవతలు ప్రసరించిరి. అంతటిభటజాతెంబు భీతంబై పలాయనాన
ప్రముఖులై యె. కృష్ణుండు సైన్యవై ద్వారకఁ బ్రవేశించె.

కృష్ణుండు అట్లు నాల్వారులతోడఁ బోరాడునెడ నక్కడఁ
గొండెవులు మామూల్యులెంబునఁ గౌరవులచే నోటునడి కానన
నానులైరి. ఆ సుదర్శనమునఁ గృష్ణసహపామ టెలుపఁగల చరితలు
రెండుగలనై వినుఁడు.

స త ర మ్ లీ ల .

పంచపాండవులు జూదంబుననోడి దుర్యోధనునకు దాసులై
తలలు వ్రేలవైచి వీనాస్యలై కూర్చుండియుండు సమయంబున
దుర్యోధనుండు ద్రౌపదిం బరిభవింపఁ దలఁచి రజస్వలయు నేక
వస్త్రయునగుదానిని సభలోని కీడ్పించి యామె చీరలు వలువ మళ్ళా
నను నాజ్ఞాపించె. బలిష్ఠుండగు నా దుష్టుఁడును బలాత్కారంబున
నామె కట్టిన పుట్టంబు వలువఁ దొడంగె. ద్రౌపదియుఁ జేనైనంత
వజ్రుఁ బట్టువిడక మానరక్షార్థినియై భర్తవంకను గురువృద్ధులైన
భీష్మాదులవంకను వీనాస్యయై చూచి వేడెనుగాని యెవరును నా
మహా పతివ్రతకు మానరక్షణంబుసేయఁ బూసరైరి. మనుష్యసాహ
య్యం బావంతయు రామిఁగాంచి యా కౌంత స్వాంతంబున సోపా
ధిక బంధువుల నమ్మినవారి గతి యిగతియోయని చింతించి యకారణ
బంధుండు నిర్దేశిత సంసారబంధుం డపద్బాంధవుఁడు కృష్ణుండేయని
నమ్మి యా భక్తురాలు స్వప్రయత్నంబు విడిచి సర్వమునకుఁ దన్నే
నమ్మి యావద్భారంబు దనపై వైచినఁగాని భగవంతుండు తోడుపడఁ
డని వసిష్ఠువలన నెఱింగినదగుట నితర చింతలెల్ల మాని నిజాంతి
రంగంబున శ్రీకౌంతుని నిలిపి సర్వభారంబు నాయనపై వైచి చీర
కొంగు పట్టి వదలక పెనుఁగులాడుట మాని గోవిందగోవింద కృష్ణా
కృష్ణాయని కన్నులు మోడ్చి కేలెత్తి

శా.హాకృష్ణా యదునందనా సరహరీ యబ్జాక్ష దామోదరా
వైకుంఠాలయ ద్వారకాస్థిత గదాపాణీ రమానాథ ! నే
నీ కష్టస్థితి నుంట నీ వెఱుంగవే యెందేగితో కావవే
యీ కారవ్యమహాభిమగ్నఁ గరుణాదృష్టి న్నిరీక్షింపవే.

క. ఓనాథా వ్రజనాథా, శ్రీనాథా యూర్తినాశ కృష్ణా కార
వ్యాసిక పరీభూతను, హీనస్థితి నుంట నెఱుంగవే జగదీశా,

అని నుటించె. అంత దుశ్శాసనుండు ద్రాపది పట్టు వదలుట
గని తనపని సుకరంబయ్యె. ఈ మానిని మానంబు న్యూనంబు
గావించి దీని పతుల కనమానంబు గలిగింతు నని యా పలువ వలువ
లొలువ నారంభించె. నిజచోష పరిహారార్థమోయనఁ జేర యొలుచు
నెంబున నామెచ్చుట ప్రదక్షిణించుచుఁ జేర యూడఁదీయకొలఁది
సంతంబులేక యది పెరుంగుచునే యుండెను. ఆ యధమాధమంగ
డెంత ప్రయత్నించినను వస్త్రంబు తొడవిడిచి తొలగదయ్యె. చూ
పటు తత్సతి పతివ్రతంబు మహిమంబున కబ్బురపడి యట్టి శీలవతిపల్ల
ద్రోహమెంచిన క్రించులకుఁ గీడు తప్పదని నిశ్చయించిరి. దుశ్శాస
నుండు చేతులు నొప్పులెత్తుదాక విచ్చివిచ్చి వేసారి యోటరి
మొగంబు వ్రేలవైచుకొని చూచువారు పకపక నవ్వఁ దన వీరంబునఁ
జదికిలఁబడియె. దుర్యోధనుండు విన్నబోయె. ఇచ్చట లోకు లొక
పింత చెప్పుట కలదు. సభామధ్యగబున గుట్టలుగఁ బడియుండు
నమూల్య వస్త్రంబులఁ గని దుర్యోధనుండు వానినెల్లఁ గొనిపోయి
సభావృత్తంబుఁ గిటికిలనుగడి చూచుచున్న తన యంతఃపుర స్త్రీల
కిమ్మని యాజ్ఞాపింపఁ బరిచారకు లట్లగావించిరి. ఆ స్త్రీలును మహా
ర్థంబులై దేదీప్యమానంబులయిన యా వస్త్రంబులఁ గని తమకట్టిన
పుట్టంబులు విడిచి వానిని ధరించిరి. అది యెఱింగి ద్రాపది యున్నని
చేతులు తట్ట నవ్వస్త్రంబులన్నియు సన్నని పులుఁగులై యెగిరిపోయె.
చూచువారు చెఱుపకురాచెడెద వను నీతి సత్యమయ్యెనని నవ్వ నంతః
పుర కాంతలెల్ల దినమొలల నుండిరి. ద్రాపది వలువలనుపేరఁ గొన్ని

పురుగులుండుట మీదును జూచియుండురు. ఇట్లు వండనికూడు
దేవతలకిచ్చిన ఘోషానుభవము నేయనినస్త్రంబు లాచారాపది కిచ్చె.
ఊ, పొందపుడుఃఖముల్, భయముపొందదుపొందదు డైన్యమెమ్మెయిన్,
బొందపు తీవ్రదుర్దశల్లు, పొందుబ్రయింబులు, పొందుసంపదల్
పొందు సమగ్రసౌఖ్యములు, పొందు సమున్నతకీర్తు, లెందు గో
వింధ ప్రధారవింధ ప్రదపీపర్థిణద్ధగరిష్ఠ చిత్తులన్ నృసింహపురా.

— శ్రీకృష్ణాదులు వనవాసగతులైన పాండవులఁ జూడవచ్చుట —

యన్ను త్రిపురంబుల దహించి మించిన పురారాతియు
బోలె గంసారాతి నాల్వు సౌభకంబుతోడ భస్మీభూతుం గావించి
యతనిహారల వధించి విజయంబుగాంచి దేవతాస్తవంబుల దిక్కులు
నించి స్వపురంబున కరుడెంచి బలవద్వ్యాతంబునఁ బరిభవంబు
గొంచి యడవులర బాండవులు నివాసంబు గావించి యన్నవారిని
యాలక్రించి విషాదపరీతచేతస్కుండై యా యాపద్బాంధవుండు
వృష్ణాంధకభోజామలంగూడి చక్కఁ బాండవు టుండు నరణ్యంబు
నకుం బోయె.

ఆ సమయంబునంద ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాలురును,
జేదీశ్వరుండైన ధృష్ట కేతుండు గై కేయుండునగు బాంధవులు నచ్చటి
క్షరుడైంచి యుండిరి. ఆ యుత్తమచరిత్రులెల్లరుఁ గోపాయత్తచిత్తులై
మత్తులైన ధృతరాష్ట్రపుత్రులు పాండవులకుం గావించిన కీడు దలంచి
వాత్రి నిందించి దీనికేమి మాటుసేయఁ బొసంగునోయని యోజిం
చుచుఁ గృష్ణుని బలసి ధర్మరాజుం గొలిచి యుండి రందు శ్రీగోవి
ందుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె.

కుంతీనందనా ! యిట్టి యిక్కట్టులు నీయట్టి నెట్టికసీలకు రా
దగినవికావు. దుర్యోధనాది దుష్టచతుష్టయము మీ యెడఁటంబునఁ
గావించిన ద్రోహంబు మా మనంబులను దనువులను దహింపఁ
జేయుచున్నవి. వారి రక్తంబును భూమి పానగబు చేసినంగాని మాకుఁ

గోపంబు తాపంబు పుట్టెను. వారిచేతకాక వారివారలను సహాయులను నెల్లవారల వధించి వారి నికృతికిం దగిన యపకృతి బాక్రమంబున గావించి నిన్ను హస్తినాపురంగున సింహాసనాసీనుం గావించెదము. సాదరబుద్ధివై సోదరయులగుడనై యియ్యకొనుము; ధర్మాధారవహన యోగ్యులగు మీరు దుఃఖభారము వహించి యనర్హవస్త్రాభరణంబుల నూలు కృష్ణాక్షణంబులు ధరించి వీడులు జ్వలి కాటుల నెల్లొడుచుండ మేమెల్ల కడువార భాజించి కన్నులార నిద్రించి మనసార నుఖింతుము. అని ప్రజావ్రజంబు దహించుపోల్కి కృష్ణుండై విజృంభించి పలుకు కేశేంద్రుగని గుణకేశుండు మెల్లని మాటల గోపోపశవనంబు గావించుచు నిట్లనియె. కృష్ణా! నీ హహిమంబు నే మెఱుంగనివారము కాము. మహాపురుషా! తొల్లి గుఢమాదనంబున మునివై ప్రాద్దుగ్రుంకినచోట యిల్లుగాఁ బడి పేల వర్షంబులు చరిగిచితివి. సీరం బాహారంబుగఁ గొని పక్షాకో కొండువేల దోంట్లు పుష్కరంగున వసించితివి. వాయుభాజనండువై బడికాశ్రమంబున నేకపాదంగున నిలిచి నూలుసంవత్సరము లుండితివి. ద్వాదశవాన్విసింబై న సత్రంగు సాగునపుడు సరస్వతీ తీరంబునఁ గృష్ణానీ తీర్థియుండనై సరములును త్రము మిగిలిన మేనితోఁ గృశుండనై తనిగిచితివి. నీవు లోకప్రవృద్ధికై జనించితి వని వ్యాస మునిద్రుగను నాతో పుడదలిగె. స్వభూతాంతరాత్మవును, నా భృతిములు నీవ. పైత్యదానపుల పఱించి శశిపతిని దేవతాధిపత్యుల నలిపినవాడవు నీవ. కరణంబుల ననుమ్యులందు జనించితివి గాని నారాయణుండవు మారివి నీవ! బ్రహ్మ సోమసూర్య ధత్త భాత్యయమానల సమీర కుభిరీ రుద్రకాలాఖకేశ పృథవులను ప్రప్తవు నీవకావే. లోలుండవును జరా నరగురుండవును నీవ! హారపులు చాశులు నిశుంధ సరసలు సీదేత వీతానులగుటఁ బ్రాగ్జ్యోతిష మార్గంబు సుగమంబయ్యె. బాహుభ్యాంగరంబున నాహుతిని శశు పాలసహితుండై న క్రోధుని జలంసంగ వై బృశీతధన్యులను జయించితివి. రుక్మిణిని రుక్మిణిని గెంటితివి. ఇంద్రియముని గెకెరుపెంటుం.

డగు యవనుని వధించితివి. కార్తవీర్యసముదై న భోజుని సేవనతం
బున గతప్రవాసం గావించితివి. గోపతి తాల కేతులు నీచే హతులైరి.
ఇట్టి నీవు నిలయుననిన ధార్తరాష్ట్రుల నెల్ల బారి సమరులేమి వింత.
అనృతక్రోధమాత్సర్యంబులు నీయందు లేవని నృశంసత్వం బెందుంజీ
వచ్చు. యగాదియందఁ జరాచరగురుండైన బ్రహ్మ నీ నాభికమ
లంబున జనించె. తిద్వధోద్యుక్తులై మధుకైటభులపైఁ గవియ వారి
దౌష్ట్యంబుజూచి కోపించిన నీ లలాటంబున శూలపాణియఁ ద్రిలోచ
నుండు నగు శంభుండు సంభవించె.

బాల్యప్రభృతి నీవు చేసిన మహాకార్యంబులును బూర్వాన
తారంబుల నీవొనర్చినక్రియలును డెలియనివారముగాము. జగ
జ్జాలములఁ బాలింపఁ దూలింపఁ జాలిన నీకుఁ దుచ్చులగు ధార్తరా
ష్ట్రులఁ బొరిగొను పెంతకార్యము. మాయందు నిక్కంబగు ప్రీతి
నీకుఁ గలదేని. ధార్తరాష్ట్రుల నిప్పుడ వధింప యత్నింపకుము. పదు
మూడేడుల గడువు ముగియుడు నీ సాయంబున రాధేయతోడి
గాంధారేయుల మేము యమాతిధేయంబు గొనఁబనిచెదము. పోరు
పోపజీవులగు క్షత్రేయలకుఁ బరదత్తంబు గ్రావ్యంబుగాదు. కావున
నీయభిమానధనుం డాకార్యంబున కీయకొనఁజాలడు. అని తనకుఁ
బ్రాణంబైన కౌంతేయుండు పలుక వాసుదేవుం డుపశమిల్లి
యిట్లనియె.

అర్జునా ! నీవే నేను. నేనే నీవు. నాయది నీయదియ. నీయది
నాయదియ. నీయందు ద్వేషించువాఁడు నాయందు ద్వేషించు
వాఁడే. నరుడవు నీవు. నారాయణుండను నేను. నరనారాయణ
ఋషులగు మనమిరువుర మొకకారణంబున నిందు జన్మించితిమి. మన
యిరువురండు భేదంబులేదు. అనిన గ్రాపది కృష్ణుంగని యిట్లనియె.

వాసుదేవా ! పూర్వంబున జగత్సృష్టికాలంబున నీవొక్కం
డవే ప్రజాపతివని యసితుండును దేవలుండును వచించిరి. దుర్దమ
కరాక్రమా ! యజ్ఞమూర్తియు యజింపయోగ్యుడవు నగు విష్ణువు

సీవయని పరిశురా ముండు పలికె. పురుషోత్తమా ! సత్యముతుమంబు
 సీవయని ఋషులు భాషించిరి. సత్యగుణవలనఁ గల్గిన యజ్ఞంబు
 సీవయని కన్యపుండు చెప్పె. దేవసిద్ధసాధ్యశివాదులకు సీవ్యేశ్వ
 రుండవు. లోకభావనుండవు. లోకేశ్వరుండవని నారకుండు పేర్కొనె.
 బ్రహ్మశంకరశక్రాదిదేవతాబృందంబులతో బాలుండు క్రీడపదార్థం
 బులతోడఁబోలెఁ గ్రీడింతువు. ఆకాశంబు శిరంబుచేతను, బృధవి
 పాదంబులచేతను, వ్యాప్తంబు. నీ యదరంబు లోకపూర్ణంబు,
 విద్యాతపోభితప్తులునగు ఋషీశ్వరులకు నీవే సత్తముండవు. సమరం
 బున వెనుకంజ యడని సుకృతాత్మ్యలై సర్వధర్మోపపన్నులైన రాజద్దు
 లకు నీవ గతివి. ప్రభుండవు విభుండవు భూతాత్మ్యుండవునీవ. దశదిశలు
 లోకంబులు లోకపాలకులు గగనచంద్రసూర్యులు. నీయందుఁ బ్రతి
 స్థితులు. భూమిసంభవించిన జీవకోటికి మర్త్యత్వము దివ్యాకసులకు
 సమర్త్యత్వము నీయఁ దే ప్రతిస్థితము.

ఇట్టి వాడవని యెఱింగి నీవు రక్షింతువను విశ్వాసముతో
 డను జనప్రలోడను నాదుఃఖము నీతో విన్నవించుకొనుచున్న
 దానను.

కృష్ణా! పాండవేయ పట్నినై నీకు సఖి నై దృష్టద్యుమ్న సోదరి
 నైన నాయట్టిస్త్రీ నిండుసభలోఁ బడరానిపాట్లు పడియె. రజస్వలనై
 రక్తమలినంబగు నొంటినస్త్రంబుఁదాల్చి గడగడవడకుచు నిలువఁ
 బడిన నన్ను మగవారెల్లరుఁ జూచుచుండ సభలో నాదురాత్మ్యలు
 పడనీడ్చిరి. రాజసభావధ్యంబున రజఃపరిశుభ్రతయైన నన్నుఁగని పాపా
 త్మ్యులగు ధార్తరాష్ట్రులు పరిహసించిరి. పాండవులు పాంచాలురు
 యదువృష్ణిభోజాంధకులు నిందరు నూపిరితో నుండఁగనే నన్ను
 వారు బానిసగఁగొన యత్నించిరి. ధర్మధర్మి నాలొచింప భీష్మునకు
 భృతరాష్ట్రునకు నేను గోడలనుగదా? అట్టి నన్ను బలాత్కారంబున
 వారు దాసిగఁజేసిరి. మురారీ! వారలనననేల? యద్ధమందు మహా
 బలపరాక్రమసంపన్నులని పేరొందియుఁ దమధర్మపత్ని యశస్విని పరు
 లచే సభలో సవమా నింపబడుచుండ నూరక చూచుచుండిన యీ

పాడివృలు నింకయు. పగలచే బరిగివింపబడు నన్ను జూచుచు
క్షమించి యూరకుండిన యీశ్వరునిబలం బౌ ధనంజయుగాండివంబు
చీయేల కాల్పనా? భర్త యల్పబలుడైనను దనశక్తికొలది భార్యను
రక్షింపవలయుననుట సజ్జనాచరితంబైన సనాతనధర్మపథంబు. రక్షిం
పబడు భార్యవలన భర్త సంతానంబుగాంచును. సంతానంబు
రక్షితంబగుచుండి, దాను రక్షితుడగును. తానే తనభార్యయందు
జపించును గావున భార్యకు జాయయనుపేరు ప్రసిద్ధమయ్యె. ఆ
కారణంబున భార్యయే నాయదరంబున బుత్రుడై పుట్టునని తలచి
భార్యయు భర్తను రక్షింపవలయును. ఇట్టిధర్మంబును ధర్మరాజుదులు
రక్షింపలైరి. ఎట్టివాడైన నెన్నడైన దన్ను శరణు జొచ్చిన వారిని
ధర్మజం డుపేక్షింపడు. అట్లులుండ నాడుదానను దుర్బలను దన
శరణుజొచ్చిన మాపన్నను నగునన్ను నీపాండవేయు డుపేక్షించె.
ఇదియేటి శరణాగతత్రాణమో. ఏకభర్త భర్తచే రక్షితయగుచుండ
నాకేవురు మగలుండియు నందొక్క మగవాడైన నాపత్నమయం
బున గింకమ్మను వాడులేడయ్యె. ఈయేవురకు బరాక్రమవంతు
లైన యేవురుకుమారులు నాయం దుదయించిరి. వారినిమిత్రమైనను
వీరు నన్ను రక్షింపవలసియుండెను. యుద్ధిష్ఠురునివలన బ్రతివిం
ధ్యుడును, వృకోదరు వలన సుతసోముడును, బాఝునివలన శ్రుతకీర్తి
యు, నకులువలన శతానీకుండును, సహదేవునలన శ్రుతకర్తుడును
నాయం దుద్భవించిరి. వీరందఱు నీకు బ్రద్యుమ్నునెట్టివారు. వీరం
దఱు ధనుర్విద్యయందు సమర్థులు. శత్రువారణ పరాయణులు.
ఇట్టివారి ప్రాపుండియు దుర్బలీయులైన ధార్తరాష్ట్రుల నేల సహింప
వలయు? రాజ్యవారా యధర్మంబున సపహితంబయ్యె. వీరందఱు
దాసులుగ గ్రహింపబడిరి. రజస్వలయు సేకవస్త్రయనగు నేను
సభకీడ్వబడితిని. భీమాష్టనులు నీవును దప్ప నన్యుల కెక్కిడరాని
గాండివంబును వెనుమోపుమోచికొనితిరుగు నీపార్థునిపౌరుషంబు
చీతలంపనగర్యమయ్యెడి. భీమునిబలంబు నట్టిద. దుర్యోధనుండు
వీరికి గావించిన యెగ్గిది యొక్కటియకదా యందమేని బాల్యంబున

భీమునకు విషాన్నంబు పెట్టె. పాములచేఁ గఱపించె. గంగల్లోఁ బ్రోయించె. లక్కయింటఁ జచ్చుఁగొలిపె. అంతట వీరెల్ల నడవుల చాతెరి. దైవబలంబుకతన హిడిబ బకాది రాక్షసుల వాతఁబడక జనుస్వప్నత్తి నేకచక్రాపురంబున జీవించి పదపడి నాస్వయంవరము నకు వచ్చిరి. అం దర్జునుండు నన్నొడిచె. ఇవన్నియు నీ వెఱుంగ వికాపుకదా. దేవతాస్త్రినలె నయోనిజనై యుత్తమకులంబునఁ బుట్టితిని. పాండవులకు భార్యనైతిని. పాండురాజు నంతవానికిఁ గోడలనైతిని. మధుసూదనా ! ధర్మాపదేశంబునఁ జారుషహీనులగు కిషోవురు మిగలు చూచుచుండ సభలో వెంఁచుకలుబట్టి లాగఁబడి తిని. ఇట్టి యవమానమును నాయట్టి దిట్టగాక గుఱక నేఁగూనవతి నహించి ప్రాణముల ధరించు. అని నేత్రపద్మములనుండి యుసిరిక కాయలంతలు కన్నీటిబొంట్లు స్తనమండలముపైఁబడి పైఁటఁదడుపు చుండఁ గరఁదమ్ముల ముఖఁదమ్ముకప్పుచుఁ బాంచాలి కోపవేగంబున రోజుచుఁ గన్నీరుకంఠంబు నడ్డగింప డెక్కుకొని రోషంబున నిట్లు భాపించె.

ఎప్పుడు తుద్రులచే నేనవమానపడుచుండ మీరు విగత శోకులై 'రోషహీనులై తృక్తమానులై మగ వేషములు వేసికొనియల వోకవోలఁ గానిదానివలఁ గనులారఁగని నహింపఁగలిగితిరో విని యూరకుంటిరో యప్పుడే నాకుఁ బతులు లేరు. పుత్రులు లేరు. బుధువులు లేరు. సోదరులు లేరు. తండ్రియు లేడు. కృష్ణా ! నీవును లేనిదాననే. అక్కట కాదుకొనని చుట్టము లుండిననేమి లేకుండిననేమి ? సూతసుతుఁడు నన్నవమాసించిన దుఃఖము కారు చిచ్చువలె హృదయంబున మండుచున్నది. అది చల్లారునదికాదు. గాంధవము, గౌరవము, సఖ్యము, సామర్థ్య మను నీనాలుగు కారణ ములచేఁగృష్ణా ! నీచేత నేను సర్వదా రక్షణీయను. అనినఁ గృష్ణుండు కృష్ణ కిట్లనియె.

దేవీ ! దుఃఖంపకుము. పర్జన్యతనయు శరధారాపాతంబున భూతలంబున విశీర్ణ గాత్రులై కూలినపతులంగాంచి నీశాత్రువుల సతు

లశ్రుధారాపాతంబున స్నానంబుచేయుకాలము సమీపించుచున్నది, అర్జున ప్రయత్నాస్త్రంబులు కౌరవ శుద్ధాంతకాంతా సంతానముపట్ల దుర్విరులంబోలి కుంకుమ ముడుపను, గాలుక నుడుపను, మకరికలఁ గన్నిటఁ దడుపను, గోమ కుడుపను, సూత్రంబులఁ ద్రెంపను, మన స్సుల నొంపనుఁ గవ్వలఁదీయను, బాపట కలయఁ గ్రోయను వర్తించు నని యెఱుఁగుము. ఇంక నీ సపత్నుల పత్నులకుఁ దడసినరైక లాఱు విరామములేదు. దీనికై యెట్టెట్టికార్యము పాండవులచేఁ జేయింప శక్యమో యగతయుఁ జేయించెదను. సఖీ! యూఱడిల్లి మూఱడిల్లిము. సత్యముపైఁ బ్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నవాడను, నీవు రాజురాణివి కాఁగలవు. ఆకాశము నేలఁగూలినను, హిమా చలము వ్రక్కలై వ్రీలినను, ధరణిచూర్ణమైతూలినను, సముద్రము లింకఁ బాటినను నావచనము వ్యర్థముగాదు.

అని కృష్ణుండు పలికిన పలుకులువిని గ్రౌపది యర్జును నోర చూపులఁ జూచిన నామెభావంబు గ్రహించి ఫల్గునుం డిట్లనియె.

దేవీ! శోకింపకుము. మధుచూదనుఁడు చెప్పినంత కాఁగలమ తప్పను. అనిన ధృష్టమృముం డిట్లనియె. అక్కా! నేను ద్రోణునిఁ జంపువాడను, శిఖండి భీష్ముని వధించును. దుర్యోధనుని భీముఁడును, గర్జుని ధనంజయుఁడును. దుష్కిర్త్యవశిష్టులఁ జేయువారలు. రామకృష్ణులప్రాపు గలుగ మే మింద్రాదులకైన నజయులము. ఇంక ధార్తరాష్ట్రుల మాటయేల? అనినఁ బాంచాలి యూఱడిల్లి యూరకుండె.

అంతఁ గృష్ణుం డా వీరవర సముదాయ మధ్యంబుననుండి యుధిష్ఠరుతో నిట్లనియె. ధర్మనందనా! నేను మీసమీపంబున లేనికా రణమున మీకిన్నిదుఃఖములు కలుగఁ గారణమయ్యె. నే నూరను టినేని ద్యూతవార్త విన్నవెంటనే వచ్చి భీష్మద్రోణకృపబాహ్లికుల గలుపుకొని జూదమువలనఁ గలుగుకీడుల నుగ్గడించి, నలుఁడు పడిన సాల్లు వాకొని, వెలది, జూదంబు, పానంబు, వేట, కామజంబు

అనియు వానివ్యసనంబునఁ దగులుకొనుట కీడునకు మూలమనియు నుపద్యసించి యెట్లైన యుక్తక్రీడ వారించి యుండును. ఇట్లు సామంబు సుయోధనుఁడు సత్కృత్యేయఁడయ్యెనేని బలాత్కారమున నైన వానిని లోపఱిచియుండును. నేను ద్వారకయందు లేక ప్రవాసి నైనకతఁబున మీకిన్ని కష్టములు ఘటిల్లె. నేను ద్వారాపతికరుడెంచి మీకు మూఁడినకీడు యుయుధానుచే విని కడుపునఁజేపెట్టి కలఁచి పట్టెన వెంటనే మిమ్ముఁ జూడవచ్చితిని. అనినఁ బాండవాగ్రజుండు గదాగ్రజుతో నిట్లనియె.

కృష్ణా! యింతకాలము ద్వారకయందు లేక యెందుఁబోయి యుంటివి? ఏల? యనినఁ గృష్ణుండు నేను రాజసూయయాగంబు నిమిత్తంబుగ మీయొద్దనుండు సమయంబున నాచేత హతుఁడైన శిశు సాల్మని సోదరుండు సాల్వుఁడనువాఁడు సౌభకవిమానంబుఁగొని ద్వారావతిపై దాడిపెట్టి యదుబాలురతోఁ గలహించి యూరంతయుఁ బాడుగావించె. ఇచ్చటనుండిపోయిన మఱియూవార్తవిని వా డుండు నగరంబుపైఁజని వానితోఁ బదిమానంబులు పోరి యతని నిహతుఁ గావించితిని యావృత్తాంతమంతయు వినిచె.

ఇట్లు శ్రీకృష్ణసూక్తి సాండవుల నూరార్చి వారి సమ్మతి సుభద్రాభిమన్యులఁ గోడ్కొని ద్వారకకుఁ దరలె. ధృష్టద్యుమ్నుండు క్రాపదీపుత్రులం గోడ్కొని యరిగె. చేదిరాజగు ధృష్టకేతుండు శకుని భార్యయు నిజసోదరియు నగు కరేణుమతితో శుక్తిమతికిం జనియె.

కృష్ణుండు దుర్వాసుని శాపమువలననుండి
సాండవుల రక్షించుట.

ఇట్లు సాండవులు ననవాసంబు చేయు సమయంబున దుర్వాసుండు పదివేపురు శిష్యులతోడ నికృతిప్రజ్ఞుండును నానోసాయంబులఁ గౌంతేయుల కపాయంబు రోయువాడును నగు దుర్యోధనుని యింటి కరుడెంచిన నతండు సోదరులతోడ వినయవినమిత శిరస్కుండై

గర్వంబువిడిచి దమంబువహించి యమృతహస్తన కాతిధ్యంబు గావించి విధిప్రకారంబు స్వయముగఁ బూజించె. ఆ మునివరుం డందఁగొన్న దివసంబులు వసించె. ఇతండు ప్రచండకోపి. ఏమితప్పినఁ దెప్పున శఙ్కించునో యనిచివారాత్రము లాయనను బరాకులేక నేవించె. ఆ మునిసత్తముఁ జాతని చిత్తెన్మత్తఁ బరీక్షింపఁగోరిరాజా! యాఁగొన్న వాడను. నాకు శీఘ్ర మాహారము కల్పింపుము. స్నానమునకేగి యిదెనచ్చెదనని చిర కాలమునకుఁగాని రాక తడసివచ్చియు నా కాఁకలిలేదు. భుజింప నని యదృశ్యుడగును. ఒక్కొక్కనాఁడు సమయ ముకాని సమయమునవచ్చియుఁ దట్టుముట్టుడు నాఁకలిచేఁ బ్రాణ ములు కంఠగతములైనవి. ఇప్పుడ నా కాహారము కావలయుననును. ఒక్కొక్కనాఁ డర్ధరాత్రంబునలేచి యిప్పుడు నాకు భుజియింపఁ బెట్టుమనును. సర్వమూ సిద్ధముచేసి తెచ్చిన “ఛీ యిది తినరాని యవేశ నాకు వలదు పొమ్తునును. ఆ ఋషీశ్వరుఁ డెంత పీడించినను దుర్యోధనుఁడు మనమునందును మనసువేసట కోపము తాపము గల వాఁడుగాఁడయ్యె. దానికిమెచ్చి దుర్వాసుండు సుయోధనుం గని రాజా! నీపరిచర్యకుమెచ్చితి. వరంబేదేని కోరుము. ప్రీతుఁడనైన ధర్మ యుత మేదైన నీకు నలభ్యము కాదనిన దుర్యోధనుండు సంతోషించి ముందే కర్ణశకునులతో నాలోచించియుండిన వాఁడుగుటఁ జేతులు మోడ్చి సమస్కరించి సభక్తికంబుగ పార్షవులకితగాత్రుఁడై యట్ల నియె. బ్రాహ్మణోత్తమా! యెట్లు నీవు నాకు శిష్యునమేతుఁడవై యతిధివై నన్ననుగ్రహించితివో యట్టులే మాకులంబున జ్యేష్ఠుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు మహారాజగు యుధిష్ఠిరునకును నతిధివై యాయనను నా దరింపుము. ఆయన సోదర సమేతుండై యిప్పుడు వనవాసంబు గావించుచున్నవాడు. ఆ ధర్మాత్ముండు గుణశీలసంపన్నుండు గావున నతని కతిధివై నన్నుఁ గృతార్థుఁజేయుము. ఆయనభార్య సుకుమా రియు యశస్వినియునైన ద్రుపదరాజపుత్రి శ్రావది. ఆమె బ్రాహ్మ ణావళులకెల్లఁ గుడుపిడి భర్తలుభుజించిన పదపడి తాను భోజనము చేసి విశ్రాంతికై సుఖాసీనయైయున్న సమయంబున సశిష్యుడవై

స్థితి పోవలయును. నాయనము మీకు నిక్కపుచుకు వ నెక్కొనెనేని
యిక్కరణిగావింపుఁ డనిన నట్ల గావించెద నని పయనమైపోయె,
సుయోధనుండును గృతార్థుండనై తినిని సంతుష్టుండై కర్ణునికేలుకేటఁ
గదించి ముదించి మదించి యుప్పొంగుచుండె. కర్ణశకుని దుశ్శాసను
లును మహారాజా ! యదృష్టవంతుఁ డనిన నీవే యదృష్టవంతుఁడవు.
అపురా భాగ్యము. నీయభీష్టితంబెంత సునాయాసంబుగ నెఱవేఱె.
శత్రురాజ మెంత సుకరమయ్యె. మేలుమేలు నీ భాగ్యమే భాగ్యము.
పాండవశలభంబులు దుర్వాసః కోపదవానలంబునఁ గూలె మఱికా
తెబో. అని యిట్లు నికృతిప్రజ్ఞులైన యదుష్టులు సంతుష్టులై వారి
వారి యిండ్లకుఁబోయిరి.

అనంతర మొకనాఁడు పాండవులును బాంచాలియు భుజించి
సుఖాసనంబుల నుండుటెఱింగి దుర్వాసుండు పదివేపురు శిష్యులు
గొలువఁ బాండవు లుండు నర యమునకుఁ బోయెను. ఆయన రాక
విని వినితివినుండు ధర్మచందనుం డెరుగేగి పూజించి తోడ్కొచ్చె.
దుర్వాసుండును రాజేంద్రా! నేను శూనార్తుండను. నాకు నాశిష్యు
లకు వేపురకు భోజనం బిప్పుడ కల్పించుము. అనిన నట్ల యగుఁగాక
న్నానమాడి విచ్చేయుఁ డనిన నప్పరమకోపనుండు స్నానార్థంబు
నడికిం జనియె. దుర్వాసురాక తానమాడఁబోక విని చింతా
క్రాంతయై పాంచాలి యన్నం బభావంబగుట మిగుల విచారఘడఁ
జొచ్చె. సూర్యదత్తదివ్యపాత్రంబు నా భోజనమగువఱక యన్నంబుఁ
గల్పించుగాని యావల నొసంగదు. నేను భుజించియుఁ దడవాయె.
ఏమిసేయుదునని విషణ్ణయై యాపన్నరక్షకుండు కృష్ణుండ యని యా
యన నుద్దేశించి యిట్లు స్తుతించె.

కృష్ణా! దేవకీనందనా! వాసుదేవా! జగన్నాథ! ప్రణతార్తి
నాశన! విశ్వాత్మా! విశ్వజనక! విశ్వహర్తా! ప్రభూ! ప్రపన్నపాల!
గోపాల! ప్రజాపాల! పరాత్పర! ఆకూఠిచిత్తప్రవర్తక! నమస్కారంబు.
అనంత వరేణ్యనరద! యనాధనాథ! పురాణపురుష! ప్రాణమనోనృ
త్యాద్యగోచర! సర్వాధ్యక్ష! పరాధ్యక్ష! దేవా! నీశరణంబు

చొచ్చినదానను. శరణాగతవత్సలా! నన్నుఁ గృపచే రక్షింపుము.
 స్వోత్పలదలశ్యామ! పద్మగర్భాదుడేక్షణ! పీతాంబరపరీధాన! కౌస్తుభ
 భూషణ! భూతముల కాదీయు శంతంబు పరాయణమైనవాఁడ! పరం
 బునకుఁ బరంబైన జ్యోతీ! విశ్వాత్మా! సర్వతోముఖ! సర్వసంపదలకు
 నీవే పరబీజమవు నిధానంబవు. నిన్ను దిక్కుఁగాఁగలవారి కెట్టి
 భయమును గలుగదు. మున్ను సభయండు చుశ్శాసనుబాధవలనఁ
 దప్పించితివి. -- ఇప్పుడు నన్నీసంకటంబుననుండి తరింపజేయుము.

అని వీనుతొచిన భక్తవత్సలుండైన కృష్ణుండు పాంచాలికి ఘటి
 ల్లిను యాపడయెఱింగి శయనంబునఁ బార్శ్వంబున వినోదాలాప
 బులఁ దవిలిన రుక్మిణీనివదలి చక్కఁగ నామెయున్నయెడ కరుడెంచె.
 ఇట్లు వచ్చిన కేశవుఁగంచి యావనితారత్నంబు నమస్కరించి పరమ
 ముదంబున మునిరాక లోనగుసర్వంబు వినిచె. అంతయు విని
 కృష్ణు డాకటసోలువానివలె నటించుచు నమ్మా! నీకష్ట మవల నా
 లోచించెదను. ఇప్పుడు నాకష్టముఁ బాపుము. నేనట్టాకట మాఁడు
 చున్నాఁడను. చెవులలోఁ బ్రాణములున్నవి. వీనులు గడియలు
 పడుట నీమాటయు విచరాకున్నది. వేగిరము నాకింత కవళము పెట్టి
 నీళ్లుపోసితివా ప్రాణదానపుణ్యము లభించు. ఆవల నీకార్యము
 చక్కజేసెదను. లేలెమ్ము. మూర్ఛవచ్చుచున్నది జాగుసేయకుమని
 తేలగన్నులువైచి చదికిలంబడియె.

ఆయనను జూచి యీ క్రొత్తసంకటంబునకు మఱింత కట
 కటంబడి యాపడఁతి యిట్లనియె.

అన్నా! భాస్కరదత్తంబైన దివ్యపాత్రంబు మద్యోజనావధి
 యన్నంబుకల్పించు. నేను భుజించితిని. పాత్రముకడిగి యావల నుంచి
 తిని. ఒకమెత్తుకైనలేదే యేమిచేయుదును. అనినఁ గృష్ణుండు
 మొగమువ్రేలనై చుచు నుస్సురస్సురనుచు సఖి! యిది పరిహాసమునకు
 సమయముగాదు. పాత్రంబున నొకమెదుకో యింతకూరబ్రద్దో
 పులుసుగూరో యేదైన నేమాత్రమైననుండిన నీటికడ్డంబుగ నిడి
 యిన్నినీళ్లుపోయుము, ప్రాణము మరలివచ్చును. అనిన నేను గడిగి

యంచినదానిలో మెలకులు కూరలు కూడనుండునా! అంతటి పాత్రశుద్ధి యెఱుంగనా! చనులయందు సోమరినా! వారిశుద్ధమునకుఁ జెట్టినచేరుదాననే యనెను.

ఏది యో పాత్రమిటదెమ్ము అక్కా! నాతోఁ గోడిగమాడెదవా? యని కృష్ణుండనిన నన్నా! నే నట్లుచేయుదునా? నీవే చూడుమని యా పాత్రతెచ్చి యాయనచేతికిచ్చె. ఆయనయు దానినిబునట బొర్లించి త్రిప్పి శోధించిచూచి పాత్రకంఠముక్రిందనున్న శాకాన్నలపమును హరి యిగోనున్నది. బ్రతికితిని. లేదంటివే యక్కా! దీని నాదోసిట నుంచి యిన్ని మంచినిచ్చిపోయుము. అనిన నాలజ్ఞావతి భగ్నగర్వ మై యట్లకావించె. అయ్యున్నతో క్తయు నీసతో విశ్వాప్తుండు వారి ప్రేమండగుఁగాక దేవతలందఱు సంశుష్టులగుమరుఁగాక యని యార గించె.

ఇట్లారగించి వికసితవదనారవిచుండై గోమిదుండు త్రేపు చుఁ గడుపు తడుపుకొనుచు నిక నాఋషీశ్వరులనందఱ భోజనము నకు రండవిసిలువనగుప్రమని చెప్పిన భీమసేనుండును శీఘ్రగమనగలుగ వారి నెల్ల నాతిధ్యంబు గ్రహింపగఁడని పిలువఁబోయె.

అక్కడ ఋషీశ్వరులందఱు స్నానంబునకుఁబోయి నీటమునిగి లేవ వారికి సన్నంబు కంఠదఘ్నుంబై త్రేపులమీఁదఁద్రేపులు వెడలుచుఁ గడుపుబ్బరించె. ఆ ఋషులందఱు దుర్వాసునిజూచి ఓదివేపురకన్నంబు సిద్ధంబుసేయఁ బొందవులకుఁజెప్పి వచ్చితిమి. మాకెల్లఁ గడుపులునిండియున్నవి. లవమైన నాకలిలేదు. అక్కడఁ బోయి భుజించుటెట్లు? వ్యర్థంబుగఁ బాకంబుఁ జేయించితిమి. వారే కష్టదశయందుండ మనము వారికి వృధానష్టకష్టములు గలిగించితిమి. అనిన దుర్వాసుం డిట్లనియె. మహాత్ములారా! మీరు చెప్పినది సత్యంబు. నాకును తుదబాధ యావంతయులేదు. ఇందఱకు వృధా పాకంబుఁజేయించి పాపంబుచేసితిమి. అంతయన్నము భుజించు వారును వారియొద్ద నితరులులేరు. అందరిగి వలదనిన వారిని నగౌర వించినట్లగును. పరాభనపఱుచు మనలను వారు కూర్చున్నట్లు

జూచుట సత్యము. రాజద్వైయగు నాబరీషు మహానుభావం బెఱింగినది మొదలు హరిపాదాశ్రయలగు జనులఁగనిన భయపడుచుందును, పాండవులందఱు మహాత్ములు, ధర్మపరాయణులు, శూరులు, సూరులు, కృతులు, వ్రతులు, తపస్వులు, మనస్వులు, సదాసదాచార సంపన్నులు వాసుదేవపరాయణులు. వారు కోపించిరా తూలగాళిని ననలము వలె మచల నిర్దహింతురు. కావున వారియొద్దకుఁబోక శీఘ్రంబుగఁ బరువెత్తిపొండనిన వారందఱు నలుదిక్కులకుం బరువెత్తిరి. భీముఁడు పోయిచూడ నందొక్కమునియుఁ గానరాడయ్యె. పేరఁబిలిచినఁ గిమ్మనుశబ్దంబు విచరాదయ్యె. ఏమిదియని యీచదికి నానదికి నీగుంట కాగుంటకుఁబోయి యెండువెదకిన నొక్కనిజాడయుఁ గనరాను. అందులవారు వారెల్లఁ బలాయనపరాయణులగుట యెఱిగింప భీమసేనుఁ కావిత సోదరులకెల్ల నెఱిగించె. వారును నమ్ముని వరుండు జాగుచేసివచ్చునో యర్థరాత్రముననేవచ్చునో యెప్పుడేమ టించివచ్చునో యని విచారపడుచుండిరి. అప్పుడు కృష్ణుండు దుర్యోధనుకొఱగామియు ద్రాపది తన్ను వేడుటయుఁ దానొనర్చిన ప్రతి క్రియయునెఱిగించి యింక నా మునులవలన భయంబువీడుడని బోధించె. ద్రాపదీ పాండవులును గృష్ణా ! నీవుమాకుదిక్కగుట బ్రతికితిమి. నీవు తెప్పగా విపత్సాగరంబుఁ దరించితిమి అని ప్రశంసించిరి. కృష్ణుండును వారిచే ననుజ్ఞాతుండై పురంబునకరిగె. పాండవులు హృష్టచితులైరి.

—♦ పాయ : లేసము ♦—

ఒకవాఁడు కృష్ణుండు ద్వారకానగరంబున స్వగృహంబున నుండునవసరంబున జటాజినధరుండును బిల్వదండియు దీర్ఘశ్మశ్రుండును సతికృశుండును, బొడువువారిలోఁ బొడవువాఁడును, ద్రిలోక సంచారియునగు దుర్వాసుం డెల్లరువిన “నతికోపనుఁడును గొంచె మైన నపకారముగావించిన శపించువాఁడును నగు దుర్వాసుఁడును బ్రాహ్మణుని నింటనుంచుకొని సత్కారంబు గావించువాఁడెవఁడో”

యని రచ్చలందును రాచబాటలందును బరించుచువచ్చెగాని యొక్కడును నాయన కాతిభ్యమియడద్యై. కొఱవితోడ నెవడు తలగోకికొనును. కృష్ణుడు డదిగని చూచునను దచుంట నిలుపుకొని పూజించుచుండె. దుర్వాసుడును నొకనాడు వేపురకుఁజేసిన యప్పుడు దానొకఁడే తిని యింకను దెన్నునును, అమితభోజిదా యని పాకము మిక్కిలి సిద్ధముచేయించిన మిగులగొండెము భుజించి పోవును. ఒకప్పుడున్నట్టుండి పకపక నవ్వును. ఒకప్పుడాక స్థికముగ బిగ్గరిగ నేడ్చును. అప్పుడు తత్సమానవయస్కుడు భూమిని గానరాడద్యై. అంతట నొకనాడు తనవిడిదికిఁబోయి యందలి మాంచములు పఱువులు లోనై నవెల్ల దహించి యిల్లువెడలిపోయెను. ఆవల మరల గొంతకాలమున కరుదెంచి కృష్ణా ! నాకిప్పుడు పాయసము కావలయునుజమా యనెను. ఆయన మనస్సు ముందే యెఱింగిన వాడగుట కృష్ణుడు నానావిధాన్నపానభక్ష్యభోజ్యాదులు సిద్ధము చేయించియుంచెను. ఆయన పాయసమడుగఁగానే సిద్ధముగ నొక గంగాళముతెచ్చి ముందుంచెను. అందుగొంత దుర్వాసుఁడారగించి కృష్ణా ! యీ యెంగిలిపాయస మీక్షణమున నీదేహమునకు బూసికొమ్మనెను. కృష్ణుండును వల్లెయని దానిని దనకాలిబాటన వ్రేలికిఁ దప్ప దక్కినదేహమునకంతయుఁ బూసికొనెను. ఇంతలో పక్కనేదేవియు నచట ద్వారంబునఁ గానిపించె. ఆ ఋషిశ్వరుఁడామెను బిలిచి మిగిలిన పాయస మామె దేహమునకంతయుఁ బూసెను. పిల్ల పూసి యంతఁబోవక యామె నొకరథంబునకు గుఱ్ఱమునకు మాలుగఁగట్టి తాను రథంబుపైఁ గూర్చుండి రథంబు నీడువుమని యిల్లు వెడలి వీధులవెంట నామెను దోలెను. కృష్ణుని కన్నుల యెదుటనే యామెను వేగ వేగలాగుమని కొఱజాతొ నదలింపనాగెను. ఇంతచేసినను గృష్ణునకు మనస్సున నీర్వాసాయలు జనించినవికావు. క్షణతేరు రాజమార్గమునఁ బోవుచుండఁ గృష్ణుండును దానివెంటఁ బోవుచుండెను. ఈ యాగడంబు చూచి యాదవులందఱు కోప రక్తాక్షులై హాహాకారంబులుగావించి యెండ్లారులిట్లు సంభాషించిరి.

ఇకభూమిమీఁద బ్రాహ్మణులేపుట్టెదరుగాక. మఱియెవ్వరు పుట్టకుం
దురుగాక. వీడు బ్రాహ్మణుడు కావన బ్రతికిపోయెఁగాని మఱి
యొకరుఁ డిట్లుగావించి బ్రదుకఁగలరా? సర్వవిషమే తీక్ష్ణవిషము.
అహికంఠఁ డీక్ష్ణవిషజంతవ బ్రాహ్మణుడు. బ్రాహ్మణుడను సర్పము
గజచిసవాసిని బ్రదికింప వెట్టులేరు. మఁగులునులేవు. అని యిట్లు
చూడకాడుచుండ నారథము వీధులవెంటఁ బోవుచుండెను. అప్పుడొడ్డ
గెడవుగ నుండిన యొక మోట బాలికయగు రుక్మిణి కాలు తడఁబడి
నేలఁబడెను. దుర్వాసుండును గోపించి లేతెమ్మని చేతి చబుకుచే
నామెను మోఁడెను. ఇట్లు తన్నియుఁ బరమక్రుద్ధుడై రథంబుగ్గ
నుటికి డక్షిణాభిముఖుడై కాల్పడ మనుష్యులకు దుర్గమంబైన
త్రోవఁ బరువెత్తెను.

ఇట్లు శిలాకంటకసంకటంబై దుర్గంబగుమార్గంబునఁ బోవు
చున్న నమ్మహామునివెంటఁ గృష్ణుండును బాయసదిగ్ధగాత్రంబాతో
ముసీశ్వరా! క్షిమింపుము. ప్రసన్నుడవుకమ్మని వేడికోలుపలుకులతో
వెంటఁబోయెను. కృష్ణునివెంట రుక్మిణియుఁబోవఁజొచ్చెను. ఇట్లుకొంత
దవ్వరిగి దుర్వాసుండుండు నిలిచి తిరిగిచూచి కృష్ణునితో నిట్లనియె.

కృష్ణా! నీవు స్వభావముననే కోపమును జరుంచితివి. నీయెడఁ
బ్రసన్నుడనైతిని. సర్వవిధముల నభ్యుదయముఁ గాంచుము. మను
ష్యుల కన్న మెట్లు ప్రీతికరిమో నీవు వారికట్లే యగుదువుగాక. నీకు
సర్వపుణ్యకీర్తులు లభించునుగాక. ముల్లోకములందు నీకంఠెశ్రేష్ఠుడు
లేకుండునుగాక. జనార్దనా! నీవు సర్వలోకప్రియుడవగుదువు. నేను
నీ యింట నేవేవి ఛిన్నము భిన్నము దగ్ధము గావించితినిో యవి
యెల్ల నెప్పటియట్ల యథాస్వరూపముల నీ గృహము నలంకరించును
గాక. నీవై కోరువఱకు నీకు మృత్యుభయములేదు. నీవు పాదస
మును బాదతలంబునఁ బూసికొనినవాడవుకావు. కావున నది నీకు
మరణకారణమగు. అని యిట్లు సంతోషుడై కృష్ణుంబలికిన నా పురు
షోత్తిము దేహంబు మహా కాంతియుక్తంబై విరాజిల్లె. అంత నా
ముషిశ్వరుడు రుక్మిణీదేవింజూచి శోభనా! నీవు సర్వస్త్రిలలో నుత్త

మోత్తమురాలనై నిరుపమాన యశశీర్తుల నొందగలవు. నీకు జరా, రోగ, వినశములు గలుగవు. నీ దేశమునుండి సర్వదా దివ్య పరిమళము వెలువడుచుండును. నీవు కృష్ణు సదా యారాధింపఁ గలవు. శ్రీకృష్ణునకు యాదేశసహస్రస్త్రీలయందు సీవే ముఖ్యురాలవు. కృష్ణసాహోక్యంబు నీకుఁ గలుగును. అని మరల నిట్లనెయె. కృష్ణా సర్వకాలమిట్టి బ్రాహ్మణభక్తి కలవాడవగుమని యంతర్హితృండయ్యె. దుక్కిణీ వాసు దేవులు మరల దివ్యతేజంబున వెలుగుచు గృహంబున కరుడెంచిరి. వారు నచ్చిచూడ దుర్వాసుఁడు నాశపఱచిన సర్వ పదార్థము లెప్పటియట్ల గృహంబు నిండియుండె. అది చూచి యందఱబ్బరిపోయిరి. కృష్ణుండు తన బ్రాహ్మణభక్తింజెలుప నిన్ని పోకలఁ బోయెనుగాని కాసున్న దుర్వాసుఁడెంతమాత్రము.

దూత కృష్ణ తీల .

పాండవులు కండ్లెందు సంవత్సరములు వనవాసమును బదు మూడవసంవత్సరమున విరాటరాజు నగరంబున నజ్ఞాతవాసంబును గావించిరి. ఆ నియమితకాలాంతరము వారు బయలుమెఱసి యథా స్వరూపములతో గోచరించిన విరాటరాజు సంతసించి తన పుత్రిక నుత్తరనునర్జునుఁగూర్పఁజేసి సఖిమన్యునకిచ్చి వివాహంబుఁ గావించె. అమ్మహోత్సవముఁజూడ గ్రుహముండును బలరామకృష్ణ సాత్యకులు లోనగు యాదవప్రచరులు సరుడెంచిరి. పరిణయాంతరము రాజు లందఱు సభదీరియై యాండవ యోగక్షేమ భారవాహకుడగు శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

మహిపాలకులారా ! ద్యూత విద్యయందు నిపుణుడైన శకుని యసమర్థుడైన యుధిష్ఠిరుని జూదంబునకు బలాత్కరించుటయు నంతియగాక యాయన నోడించి రాజ్యభ్రష్టుని గావించుటయు మీరెఱుఁగుదురుగదా. నికృతిప్రకృతులైన యా దుష్కృతుల సం

దండ హతులఁజేయ శక్తులయ్యుఁ దాము సత్యమంద నిలిచి ద్వాదశ హాయనంబులు కాశనంబులందును, నొక వర్షంబు మాఱువేషంబుల భార్యాసమేతులై యిందును, ఒడరానిపాట్లంబడి పాండవులు సమయభంగంబు కానిక వర్తించుటయు మీకు విదితమ. ఇకఁ బాండవులకఁ గౌరవులకు మేలగుకార్యము ధర్మమార్గము తప్పక మీఁగాలోచింపవలయును. 'అధర్మమునవచ్చు స్వారాజ్యమైన ధర్మ నందనుండొల్లఁడు. ధర్మవిధిని నొక్కగ్రామముతోనైన సంతసించును. ధృతరాష్ట్ర సుతులిమ్మహాత్ముని పైతృకరాజ్యమెట్లు పొరించిగో, యీ యన దుస్సహబాధలనెట్లు సహించెనో యిచ్చుట మూఁగిన రాజ లోకంబునకెల్ల నెఱుకయే. ధార్తరాష్ట్రులందఱును గండ్డివధన్విసి రణరంగమునఁ జెనకఁజాలరు. అట్టులుండియు యుధిష్ఠిరుఁడు దుర్యోధను కుశలంబ కోరుచున్నవాఁడు. పాండవులేవురు తొల్లి తాము రాజుల జయించి వశపఱిచికొనినదానిని గోరుచున్నవారు. పితృ పితామహార్జితంబంతయు నాతండ యనుభవించుఁగాక. స్వార్జితంబు వీరు కోరుట ధర్మయుక్తంబకదా. దుర్యోధనుఁడు పాండవుల బాల్యమునంద యెట్లు హింసింప యత్నించెనో యది జగద్విదితము. వారెంతటి లోభులో యుధిష్ఠురుండెంత ధర్మాత్ముఁడో మీఁగాలోచింపవలయు. మీరెల్ల రీవిషయము వేఱువేఱుగాను నందఱొక్కటిగఁ గలసియు నాలోచింపవలయు. పాండవ ధార్తరాష్ట్రులకుఁగల బాంధవమును మీరు దలంపవలయు. పాండవులు సర్వదా ధర్మనిష్ఠులు. కృతసమయమున నుత్తీర్ణులు. కావునఁ బైతృకరాజ్యసంకద మరలఁ గొననర్హులు. గాంధారీసుతులింకను దుర్మతులై నికృతిరతులై వీరి సన్న్యాసముగఁ గారింపఁజూచిరేని వీరు వారి నెల్లర నొక్కటన యుక్కుమఁడఁగింతురు. వీరికి సంగరంబున బాసటగాఁగలవారు పెక్కురు గలరు. ఇంతకు దుర్యోధను తలపెట్టికో యతఁడు చేయు కార్యవిధ మెట్టికో మనమెఱుంగము ఎదిరియభిప్రాయం బెఱుంగరానిసమయంబునఁ గర్తవ్యమెట్లు నిర్ణయింపనగు. కావునఁ గులీనుఁడు ధర్మచీలుఁడు శుచియు నప్రమత్తుఁడు, సమర్థుఁడునగు దూతను గౌర

పులకడకంపి సామవాక్యగబుల సామురాజ్యము ధర్మజనకీయ దుర్యోధను నొడఁబఱుచుట మేలని నా యభిప్రాయము. అనిచెప్పిన నందఁజది యుక్తమార్గంబని ప్రశంసించిరి. అంత ద్రుపదుండు తన పురోహితునకుఁ జెప్పవలసినమాటలు చెప్పి ధృతరాష్ట్రకడకుఁ బుచ్చె. కృష్ణుడును యాదవసహితుడై తక్కినరాజులఁ బిలిపించునపుడు మమ్మఁ బిలిపించుడని చెప్పి ద్వారకకరిగె.

పాండవకౌరవులు రణమునఁ దమకుఁ దోడుపడ వేడుచుఁ బుడమితోడులకడకుఁ దగిన మనుష్యులఁ బంపిరి. కృష్ణునిగోరు తలపున నర్జునుండు ద్వారకకరిగె. కృష్ణుడు ద్వారకకుఁబోవు వార్త విని దుర్యోధనుగఱును నచటికిఁ దరలి చనియె. కృష్ణుగృహంబునకు నుర్యోధనార్జునులిరువురు నేకకాలంబునఁ జనిరి. ఆ సమయమున బాసుదేవుండు నిద్రించుచుండె. దుర్యోధనుండు ముందుఁబలికిఁ జని రాజాభిమానంబునఁ దలవై పుననున్న యున్నతాసనంబునఁ గూర్చుండె. అర్జునుండును సతనితోడన చని కృష్ణుని పార్శ్వ భాగంబునఁ గృతాంజలియై సవిరచుగఁబ గ నాసీనుండయ్యె.

కృష్ణుండును గొంతవశికి నిద్దరలేచి యెదురనున్న కిరీటి ముందు గాంచి పదపడి మరలి సింహాసనగతుండైన గాంధారిసుతుని పీషించి యిరువురకు స్వాగతంబువచించి వారిరాకకు హేతువుఁ ప్రశ్నించె. అప్పుడు సుయోధనుండు మధుసూదనుం జూచి చిఱునవ్వున నిట్లనియె.

రాఁగల మారణంబున నీవు నాకు సాహ్యం బొనర్పవలయు. సఖ్యబాంధవంబుల నీవు నాకును నర్జునునకును సమానుడవు. నేను ముందు నీకడకువచ్చితి. సజ్జనులు ముందువచ్చినవాని నాదరింతురు. నీవు సజ్జనశ్రేష్ఠుండవు. కావున సద్వృత్తంబు చిత్తంబున హత్తించి ప్రథమాగతుడనగు నాకుఁ దోడుపడుము. అనిన గోవిందుఁ డిట్లనియె.

నీవు తొలుతవచ్చినవాడవను విషయమున నాకేసందేహము లేదు. అయినను రాజా ! నేను ముందు దర్శనుఁ గంటిని, రాకయందు

నీవు మొదటివాడవు. దర్శనమునఁ బాఠ్యుండు ప్రథముఁడు. కావున మీ కిరువురకుఁ జేను సహాయమాచరించెదను. చిన్నవాఁడు తొలుతఁ గోరవలయునని శ్రుతిగలదు. నాతో సమానబలులు నారాయణులను గోషాలు నొక యర్బుదసంఖ్యలు గలరు. వారు మహాయుద్ధ విశారదులు. దురాధర్షులు. వారొకయుద్ది. శస్త్రము కేలఁగొనక యుద్ధముచేయక యుండునే నొకయుద్ది. ఈ యిరువురఁ జెరి యొకనిఁ గోరికొనుఁడు. అర్జునుఁడు చిన్నవాఁడు కావున ముం దతనిఁ గోరికొన నిమ్ము. అనిన నర్జునుండు యుద్ధముచేయని శ్రీకృష్ణుఁ గోరికొనియె. దుర్యోధనుండు సంతోషులైన నారాయణులఁ గోరికొని యర్జునుండు కృష్ణుఁగోరుకొనెనని వ్యసనపక్షక సేనంగొని హస్తీపురంబునకుంజనియె.

దుర్యోధనుం డరిగిన పదపడి శ్వేతవాహనుం గని గరుడ వాహనుం డిట్లనియె.

కాంతేయీ ! యుద్ధసాహ్య మపేక్షించునీవు యుద్ధవ్యాపార విముఖు నిరాయధు నన్నేల గోరితివనిన శల్లునుం డిట్లనియె. పురుషోత్తమా ! నీకుక్కడవే యసహాయుండవై యరతులనెల్లఁ బొలియింప నమర్థుండవని నే నెఱుగుదు. ప్రతిపంథుల వధింప నేనును సమర్థుండనే. నీవింతకుమున్నే పరాక్రమసంపన్నఖ్యాతిఁ గన్నవాడవు. ఇప్పుడు వీరిని బొలిగొనిన నీ కీర్తియు నీదేయగు. నేనును యశంబును గాంక్షించువాడను. కావున నయధ్యమానుడవగు నిన్నుఁ గోరితి. అదియునుగాక నిన్నెదిరించి జయంబుగొనరాదు. నీవు నాకు సారథ్య మొనరింపుము. ఇదియే నా ప్రార్థన. చిరకాల కాంక్షితంబు దీనిని నెఱవేర్చి నన్నుఁ గృతార్థుఁజేయుము.

యశోదానందనుం డా మాటలు విని యశంబున నాతోడ స్పర్ధవహించుట నీకుఁ దగియున్నది. నీకు రథచోదకుండనై నీకోరిక తీర్చెద. అనినఁ గాంతేయుండు సంతృప్తుండై కృష్ణుతోడ యధిష్ఠురు నొద్దకు మరలినచ్చి యావద్యవృత్తాంతము వినిచె.

కౌరవులు సంధికి నొడంబడమి నిరువాగువారు యుద్ధసన్నద్ధు లైరి. అప్పుడు ధర్మాత్ముండును లోకహితాభిలాషియు బంధువత్సలుం

మను రాజసితీకోవిమండునగు ధర్మనందనుండు రాగలబంధుత్వయంబును బ్రజాత్వయంబునుగాంచి రిణంబు మేలుగామిభావించి సంధియ మేలని తలంచి కృష్ణుని దిలకించి నీవు కారవుల పాలికింజని పెద్దవారి శ్లఘరంగని యెల్లవారితోడఁ దగురీతి భాషించి సంధి కుదుర్చుమని ప్రార్థించె. కృష్ణభగవానుండును ధర్మజా! నీతలంపులెన్న. అట్లకావించెదగాని లోభదూషితచిత్తులు నైశ్వర్యమత్తులు నమద్దష్ట భూభృత్తులునగు ధృతరాష్ట్ర దుర్యోధనాదులు సంధికోడంబకుమరనట కల్గి. అయినను నా సేర్పువిధంబున నెల్లవోకల బోయి సంధిగావించు యత్నిం చెడనని శుభముహూర్తంబున నాస్తిగాపురంబునకుఁబోవ నాదుక షోదితంబైన రథంబెక్కి ప్రయాణంబయ్యె. ఇట్లు పోవుచుండ మధ్యే మార్గంబున నాగమండు, సర్వమాలి, దేవలుడు, అర్వావసువు సుజానువు, మైత్రేయుడు, శుసకుండు, బకదాల్కుడు, స్థాల శిరుడు, కృష్ణద్వైపాయనుడు, ఆశిమాండవృష, కాశికుడు, షణ్ణాదుడు, ఘటజానకుడు, అకృతవ్రణుడు, క్షేత్రకేతువు, కహ్లోలుడు, పరశురాముడు లోనగు మహర్షులు ముంగలఁ గానవచ్చిన వాని దేవుండును దఱిగాలున నరదంబు డిగ్గి సమస్కరించి సవినయంబుగ నిట్లనియె.

మహాత్ములారా! మీరిందు విచ్చేయఁ గారణంబేమి? మీ శపంబులకు విఘ్నసాదకులు లేరుగదా? లోకులకెల్ల కుశలంబకదా? పితృదేవాతిథిపూజలు జరగెడినిగదా? ఇప్పుడు మీకు నావలనఁ గావలసిన కార్యమేదియన వారలిట్లనిరి.

జనార్దనా! కారవసభయందు సంధిమిత్తమై నీవాను మధుర భాషణంబులు వినఁ గుతూహలులమైతిమి. భీష్మద్రోణ కృపప్రముఖు లేమందురు. ధృతరాష్ట్రుండును దుర్యోధనుండును నేమి ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. ఇవియన్నియు వీనులకామెతగ వినఁగోరెదము. నీవనుము తిండెదవేని సభకువచ్చి కర్ణరసాయనంబులగు నీ సుథామధురాలాపంబులు విని యానందింతుమన నట్ల కావింపుండని వారలం బనిచి మరల రథమెక్కి తరలె.

ఇట్లైనందనందనుండరుగుచుండ మబ్బులులేకయే మోముపుల
 తోడి యుముములు తఱచయ్యె. వెనుకభాగంబునఁ బలుచని మేఘు
 బులు జడివాచఁగరిసె. తూర్పుముఖంబుగఁ బాటు సింధ్యాది నదు
 లేడును బడమటిముఖంబుగఁ బాటుజొచ్చె. దిశలన్నియు విపరీతం
 బులై గుర్తింపరాకపోయె. భూకంపములు మెండయ్యె. ఎండు
 జూచినను మంటలు మండఁజొచ్చె. నూర్లకొలఁదులు కుండలనుండి
 నూతులనుండి జలము పొరలిపోయె. ప్రపంచం బంధకారబంధురఁ
 బయ్యె. మిన్నుమన్నేకముగ ధూళులుగ్రమ్మ దిగ్విదిగ్భేదంబు పాటింప
 రాకుండె. భూతంబులు గానరాకయు మహారనంబులు పెలుచయ్యె.
 ఛామాపురుష శరీరంబు గానఁబడియె. ఈ విపరీతంబులు సర్వ
 సామాన్యముగ నన్ని దేశంబుల గోచరించె. నైఋతిదిక్కునుండి మహా
 వాయువు మహా పరుషధ్వనితో వీచి తరుల నెల్ల నురలఁద్రోచిచూస్తినా
 పురంబు బాడుపడఁజేసె. వాసుదేవుఁ డెందెందుఁజనె నందండు
 సుఖవాయువులువీచె. సర్వము సుముఖంబయ్యె. ఆయనపైఁ బుష్ప
 వర్షంబును గమలంబులును విశేషించి కురిసె. మార్గంబు నిష్కంఠ
 కంబై సమంబై సుఖదాయయై యుండె. అందందు బ్రాహ్మణులు
 గుంపులుచేరి స్తుతించి మధుపర్కానులొసంగి యర్చించిరి. సర్వభూత
 హితరతుఁడైన శ్రీగోవిందుపై మందయాన లానందంబున నందందు
 బృందంబులుగఁదీరి సుగంధులగు ప్రసూనజాలంబులఁ జల్లిరి. ఇట్లు
 పోయి కంసారి సర్వసస్యమనోహరంబైన శాలిభవనంబుఁజేరె. శ్రీ
 ముకుందపదారవింద సందర్శనాభిలాషచే నుపప్లావ్యంబునుండి పుర
 జనులందువచ్చి బాటలకిరువంకల బారులుదీటి నిలిచియుండిరి. ఇట్లు
 గోవాలుండచ్చటి పైర్లుపచ్చలు నొడ్డులు గోదలనన్నిటినిజూచి హర్షిం
 చుచుఁ బోయిపోయి వృకస్థలంబుఁజేరె. అప్పటికి నూర్వాస్తమయ
 సమయంబగుట నారే యందు వసించి యుదయంబునఁ గాల్యకృత్యం
 బులు దీర్చికొని మరలఁ బయనించె. వృకస్థలవాసులును గొంతదూ
 రము శ్రీకృష్ణువెంటఁజని యాయనచే ననుజ్ఞాతులై మరలిరి.

అచ్చటఁ గౌరవులు కమలనాభుండు వృకస్థలంబునందు విడిసె ననియ, మఱువాఁటి వేకున కరిసగరంబునకు వచ్చుననియు విని పురంబున రాజమార్గంబులెల్ల శృంగారింఁచిరి. భీష్మద్రోణకృపాదు లును, దుర్యోధనుండు దక్కదక్కిన కౌరవులును, గృష్ణు నెదుర్కొనఁ జరిరి. అనేకులు పౌరులు నానావిధ యానంబులను బాడచారు లయ్యును జనిరి. ఇట్లందఱరిగి హరినెదుర్కొని పురంబునకుఁ గోడి కైచ్చిరి. ఇసుకచల్లిన నేలరాలకుండునట్లు రాచబాటలు జనసమ్మ వ్దంబులైయుండె. బాటల కిరువంకలఁగల మిద్దెలుమేడలు లీలావతార మూర్తి దర్శనలాలనలై యెక్కిన లోలబోచనల వ్రేగున నేలఁ గూ బునో యనునట్లుండె. వాయువేగంబులయిన తోయబాక్ష రధ్యంబులు రథిచోదకప్రయత్నంబున నిరకటంబున మెల్లగఁ బోఁజొచ్చె. ఇట్లు చని చక్రధరుండు ధృతరాష్ట్రు మందిరంబుఁజొచ్చె. అంబికేయండును గాంగేయ ద్రోణకృప బాష్ణికాది సహేతుండై లేచి కృష్ణుగౌరవించి యొక్క కనకానంబు సమర్పింప నందాయన యాసీనుండయ్యె. పూహితు లర్హపాద్యంబులు దెచ్చి సమర్పించిరి. కృష్ణుండును వావి షకున లెన్నుచుఁ బరిసఃసోక్తులాడుచుఁ గొంతసేపుగాడి విమరమంది రంబునకుం జనియె.

విదురుండును మహానుభావా ! నీరాకవలనఁ గలిగిన యానంద మేమని చెప్పగునని నుశించి కుశలప్రశ్నంబులడిగి యావలఁ బొందె. పులక్షేమంబు విచారించె. విదురుండు పొండవులయెడ సభిమానము గలవాడనియుఁ గాండవుల కతనియెడ భక్తిగలదనియు నెఱుంగుఁ గావునఁ గృష్ణుండును గాండవులవృత్తాంత మంతయు నాచునకు వినిచె.

అటనుండి తరలి జనార్దనుండు మధ్యాహ్నమున మేనత్తఁ గుఱిని జూడఁబోయె. ఆమెయుఁ జరికాలాగతు నల్లునికంతంబుఁ గొగిలించి తగుపీఠంబున నాసీనుండైన కృష్ణునితోఁ దన పుత్రులం దలంచి కన్నీరుమున్నీరుగఁగాఱు వాఙినముఖంబుతో నిట్లనియె.

కృష్ణా ! బాల్యంబునుండియు గురుశుశ్రూషారతులు సత్య నిష్ఠితమతులు, సాధుగతులు, పరస్పరసహృదులు సములు నయ్యు మోసముచే రాజ్యము గోలుపోలు యవమానపాలు దుఃఖివాలు పాలు సుఖము సంతోషము మిత్రసాంగత్యము సంతయు వడి యడవులవ్వాలైన నా కొడుకులు సుఖమున్నారా ? నిజగుణగణమహి మచే ముగ్ధోకముల బాలింప యోగ్యుడైన యుధిష్ఠిరుడు వడి మాగధస్తుతులకు బృంహిత సేషారనంబులకు మంగళగానంబులకు మేలుకొనువాడు సింహవ్యాఘ్రుస్యగాలాది శ్వాపదసత్త్వపరుషభైరవ ఘోషంబుల మేలుకొనుచు నెల్ల కాటడవుల సుఖశయనోచిత సుకుమార శరీరంబును బరుషకంటక పాషాణవికట స్థంధిలంబుల బడవైచియుండెనో, అవమానము సహింపనివాడు సార్థకభీమా భిఖ్యండును, భ్రాతృప్రియుండును, కీచకబక హిడింబాది రాక్షస హంతయునగు వృకోదరుడు ధార్తరాష్ట్రులయెడ రోషంబునఁ బెను బాముబోలె రోజుచుఁ గట్టములెట్లనుభవించెనో. కృష్ణా ! సహస్ర బాహుడు కార్తవీర్యచిత్ సముడును, నొక్కమ్మవోలె నేనూఁజమ్మ లొక్కనారి విడువగలవాడును, నెదిరిన ప్రత్యర్థిని బ్రాణముతో విడువనివాడును, దేవతలకు నింద్రునివలె బాండవులకుఁ బ్రాక్ష వాడును నగు నర్జునునకు డేమమా ?

అన్నా ! నా కొడుకులకంటెఁ బ్రియులును, సుందరులును, సుకుమారులును, నగు నకుల సహదేవులు పడరానిపా ట్లెల్ల సహించినో.

అయ్యా ! నా కొడుకులకై నేను దుఃఖింపను. నా పుత్రుల కంటె నాకుఁ బ్రియురాలు క్రౌపది. దాని దురవస్థఁ దలచినఁగడుపు భగ్గనుచున్నది. మహాకులంబునఁబుట్టి సర్వశుభలక్షణ సంపన్నయైన పాంచాలి నా పుత్రుల వివాహమాడిన కతంబునఁగదా లోకములో నేస్త్రీయును బడిని యవమానము దుఃఖిముపడెను. రజస్వలను నేక వస్త్రును సభాగోనికిఁ బలుగాకు లీడ్చినపు డూరక యనదలువోలె జూచుచుండిన పాండవులఁగాంచి ఛీ ఛీ వీరెక్కడికొడుకులు నా కడుపు

చెడబుట్టిరని వారిని గర్హించితిని. తన భార్య కట్టియవమానము గలిగించుచుండు నైరులను గురుపవిగ్రహములైన యా యేవురు తప్ప నాతో యో మగవాఁడు చూచి నహించును. అది తలఁచు కొలఁది నకుఁ గడుపుకొఁ జేయఁపెట్టి కలఁచినట్లుగుచున్నది. ఆమె సభలోఁ బడినమాటలు కలఁస్త్రీలు వినఁదగినవే కాకుండఁగఁ బడుటెట్లు ? ఇట్టి జే కలాంగఁ యొచ్చు ? అప్పుడు కురువృద్ధులు భీష్మ బాహ్లికసోమ దత్తులు, నాచార్యులు ద్రోణకృష్ణులు, నిర్విణ్ణులై యూరక చూచు చుండిరికాని కౌరవుల వారింపరైరి. ఈ యింట నేనెన్నియోదుఃఖము లనుభవించితినిగాని రజస్వలయు నేకవస్త్రయునగు ద్రోవదిని మామల డెనుటికి నిండుసభకీడ్చి కూళులు పరిభవించిననాటి దుఃఖమువంటి దుఃఖ మెన్నఁ డనుభవించినదానఁగాను. అప్పుడు విమరుండు మాత్రము తత్కార్యము గర్హించె.

తండ్రీ! లోకమునఁ బూజ్యము గుణముగాని విద్యగాదు. విశ్వ ర్యమునుగాదు. కృష్ణా ! దుర్యోధను దూఱనేల ? వాని తండ్రీ నెగ్గాడ నేల ? భీష్మద్రోణులఁ దప్పఁపట్టనేల ? నాచేతఁ జెంపఁడు వయస్సుననే నా తండ్రీ ధనికుఁ డల్పద్రవ్యము నొకరికిచ్చినట్లు నన్నుఁ గుంతిభో జనకిచ్చెను. ఈ కురుకులమున నన్నుఁ ద్రోచినయతఁడు నింద్యుఁడు. నాయనా! నా కౌఁపకు లూపిరితోనున్నారుగదా ? వారినిజూచి పదు నాలుకేండ్లు నిండినవి. ఒక నిమిషమైన వారిని జూడకున్న సహింప లేనిదానను. వానుదేవా! పూర్వపుదుష్టరాజు లభ్యసించిన జూదము పేట పాండవులకింపఁవ్వఁగదా. దుఃఖానుభవంబునఁ బాపంబునశించు ననియు సుఖానుభవంబునఁ బుణ్యంబు నశించుననియు నందురు. అది యధార్థమేని దుఃఖమునుభవించిన మాంకికనైన సుఖము గలుగ నలయుగదా ? నేనెన్నఁడును ధార్తరాష్ట్రులయందులప్రీతికంటె విశేష ప్రీతి పాండవులయందుఁ గలదాననుగాను. ఇది సత్యమగునేని గోవిందా! మహారణమున భవత్సహాయులైన పాండవులు విజయులై వెల్లియుదురుగాక.

మిక్కిలదా! నీవాయని నన్నానరింప నావంకఁ దండ్రెయిలెనె
వాడే. ఈవంక మామయిలేడు. ఇంక నేను బ్రదికి ఫలమేమి!
అర్జునఁడుపుట్టి పురిటికిఁ జిల్వోనుండఁగి నే నూరాత్రి నీ కింకారము
విశ్వవిశ్వభరాచక్రంబు నిర్వక్రవిక్రమంబున జరిగించును. ఇంత
కీర్తి స్వర్ణమునగును వ్యాపించును. ఇతఁడు దిరమునఁ గౌరవల
వధించి ధనంజయుడై రాజ్యముఁ బ్రాప్తించి సోదరులతో మూడు
యజ్ఞంబు లాచరించువాడగునని గగనవాణి పలికె. ఇంత యనుభ
వించి యా పలుకులు నే నసత్యమందునా? ధర్మమా! నీకొక నమస్కా
రము. బ్రహ్మదేవా! నీకొక నాష్టాంగము. మహాహృదయై న కృష్ణా!
నీకుఁ బ్రణామము. ధర్మమేకదా ప్రజల భరించునది. కాస్త్రం ధర్మ
స్థాపనార్థంబు జనించిన నీ వాకాశివాణి వాక్కులు సత్యముగఁ
జేయకుండువా? అల్లుఁడా! వై ధన్యమునకై నేను శోకింపను. ధన
నష్టికై విలపింపను. కడుపునఁబుట్టిన బిడ్డలుండియు నొద్దలేనివాడైరి
కదాయని యేడ్చెదను. నందనందనా! “నీ ధర్మము దినదినమునకు
క్షీణించుచున్నది. వ్యర్థపుబ్రమకింకఁ బ్రతుకకుము” అని ధర్మరాజు
నకుఁ జెప్పెను. ఇరులరాశ్రయించి జీవించువారి బ్రతుకు వ్యర్థము.
నీచవిధముగ బ్రతుకుటకంటె మరణమే మేలు. రాజకన్య యేమి
కార్యమునకై కొడుకులఁగోరునో యట్టికార్యము నొనర్చుకాలము
వచ్చినది. మీరు తూఁగుఁబోతులై కాలము వ్యర్థపఱచితీరా యిష్టము,
మీరు లోకమున గౌరవింపఁబడినను మీఁద నిందింపఁబడుమరు.
మీరు నిందకుఁ బాలుపడితిరా మీరు నా కొడుకులుగారు. మీ
ముఖావలోకన మింకఁ గావింపను. సమయమువచ్చినపుడు ప్రాణ
ములు పరిత్యజించియైన గౌరవము దక్కించుకొనుడు. అని భీమాష్ట
నుల కనుము.

క్షత్రధర్మరతులైన మాద్రీసుతుల కిట్లనుము. ప్రాణములకంటె
నెక్కుడుగ విక్రమాన్విత భోగములఁ గోరుఁడు. క్షత్రధర్మోపజివులకుఁ
బరాక్రమసంసాదిత పదార్థములే యనుభవయోగ్యములు. అవిదో
మనఃప్రీతిదాయకములని చెప్పెను. కృష్ణా! నీవిచ్చటినుండిపో

సర్వశ్రేష్ఠాస్త్రవిమంజై న యద్భుతునితో నీ వీ విషయమునఁ గర్తవ్యతా
మూఁడుడవేని ద్రాపదితోడ మంతనంబుండి యామె చెప్పినట్లు
చడచుకొను మనుము.

రాజ్యహరణమునకు ద్యౌతపరాజయమునకుఁ బుత్రుల దేశ
క్షప్తతకు నేను దుఃఖింపను. నడిమివయస్సు పడుచు దా నేకవస్త్రయై
యండ సభలోనికీడ్చి పరులు పరుషవాక్యములాడ వినవలసినచ్చె
గదాయని దుఃఖించుచున్నదానను.

ఏవురుమగ లుండియు బుతుమతియు వరారోహయు క్షత్రధర్మ
రతయునైన నా కోడలు దిక్కులేనిదయ్యె. కృష్ణా ! యామెకు నాకును
నా కొడుకులకును నీవే దిక్కు. నీవు బలరాముఁడు ప్రమ్యమ్నుడు
ప్రాపుగలిగి భీమాద్భుతులు బ్రవికియుండ నేనిట్టిదుఃఖము లనుభవించు
చున్నదానను.

అనిన శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె. అత్తా! శూరునియింటఁ బుట్టి
యజామీఁఁగుని యిల్లుమెట్టైన నీకంటె నుత్తమస్త్రీ యెవ్వతె లోక
మునఁ గలదు? గొప్ప సరస్సునఁబుట్టి వేదాంక మహాసూరవరమున
నాటఁబడిన కమలమువలె నీవు గొప్పనంశమునఁబుట్టి వేదాంక గొప్ప
వంశముఁ జూచ్చితివి. నీవే యీశ్వరివి. కల్యాణివై భర్తచే గౌరవింపఁ
బడితిని. సర్వసన్దానసంపన్నునగు నీవు వీరపత్నివి వీరనూతపు. ఇట్టి
నీవు సుఖదుఃఖముల నహించుకొప్పఁగాని పరితపింపదగురా? నీ
పుత్రులు సుఖదుఃఖములు, క్రోధహర్షములు, శుభిపాసలు, శీతోష్ణ
ములు వీనిని జనుంచి వీరపురుషసుఖముల రమించుచున్నారు. వారు
వీరసుఖప్రియులేకాని గామ్యసుఖప్రియులు గారు. మహోత్సా
హులు మహాబలులు కావున స్వల్పమునకు సంతోషించువారు
కారు. మధ్యములు గ్రామసుఖాసక్తిఁ జేయుదురుగాని ధీరులుత్తమ
సుఖమే నేవింతురు. ఉత్తములు కష్టించియైన నతిమానుషసుఖము
లాశింతురు. ధీరు లంతమునే కోరుదురు. మధ్యమమార్గమును వా
రొల్లరు. అంతప్రాప్తియే సుఖముగాని నడిమిరకపు సుఖములు

దుఃఖములేయగు. ప్రాపదీసహితములు పొడవల సీకభివాదనంబుఁ గావించిరి. తాకు నిరోధులై సుఖమున్నారమని చెప్పమనిరి. సాధి తార్థ్యమై యారోగ్యసంపన్నులై సర్వలోకప్రభులై హతశత్రులైన పుత్రుల శీఘ్రమునఁ జూడఁగలవు. అనిన గుంతి పుత్రులకుశలవార్త విని శోక మణచుకొని యిట్లనియె.

నాయనా కృష్ణా! వారికేది డేమమో యది ధర్మలోపము పంచనలేకుండఁజేయుభారము నీది. నీ వంశము ప్రభావము సత్యము నేనెఱుఁగనిదానఁగాను. మిత్రకార్యమొదలి నీ పూనిక జెఱుఁగ నెఱుఁగుదును. మన వంశమున నీవే ధర్మము. నీవే సత్యము. నీవే పరమతపము. నీవేత్రాతప్త. మాహాబ్రహ్మమవునీవే. సర్వము నీయందే ప్రతిష్ఠితము. కావున నీ మాట యధార్థము కాఁగలదు. అనినఁ గుంతికిఁ బ్రదక్షిణించి యామెచే ననుజ్ఞాతుండై కృష్ణుండు దుర్యోధన గృహంబునకుఁ దరలె.

ఇట్లు చని పురందరమందిర సుందరంబై పరమశోభావిభాసితంబై విచిత్రాసనభాసమానంబైన దుర్యోధనగృహంబుఁ జొచ్చి కృష్ణుండు ద్వారపాలకులచే ననివారితోండ్లై మూఁడుకక్ష్యలదాటి చని యభ్రసంకాశంబును, గిరికూటోన్నతంబును, నైన కాంతి కాంత ప్రాసాదమధిరోహించి యందుఁ గురుకుమారసమావృతుండై దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలసహితంబైయున్న దుర్యోధనుం జేరంజనసతండును నందున్నవారితోడ నవశుండై దిగ్గన * లేచి గౌరవపూర్వకముగ నాదరించి యాసనం బర్పించిన సందుఁ గృష్ణుం డాసీనుండై యందులవారిని వారివారి నయస్సుకొలఁదులెఱిగి తగురీతి నాదరించి కొందఱు గేలిగొని యిట్లు పలుతెరంగుల సమ్మానించె. ఆ సమయంబున మాటల సందర్భమున దుర్యోధనుండు శ్రీకృష్ణుని భోజనంబునకుఁ దనయింట నిలువఁగోరిన నాయన దాని కియ్యకొనఁడయ్యె.

*కృష్ణుండు వచ్చినపుడు లేవక యాయనను నవమానపఱుస వలయునని దుర్యోధనుండు నిశ్చయించుకొని యుండియుఁ గృష్ణునిఁ జూడఁగానే యాయన తేజంబున కోటవడి యవశుండై దిగాలున లేచెను,

అంత సుయోధనుడు శశోదర్శకుంబుగఁ గన్పనివంకఁ గనుగీంచు మృగుపూర్వకంబగు వాక్కుల శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనియె.

యదునందనా ! నీవు మాయంట విందవైతినను నానందంబున నీకై యన్నపానాసనాంబరముల సమూల్యములగు వానిని సేకరించి సిద్ధపఱచియుండ నాయంట భుజింప ననుట యేమిన్యాయము? నీ పుభయపక్షములవారికి సముండవై యుభయాలకు సాహ్యమొనర్చి తివి. ధృతరాష్ట్రునకు నీవు ప్రియుండవు. సంబంధివి. ధర్మార్థంబులు నీవెఱుంగనివి లేవు. కావున నీవు మాయంట భుజింపమికి కాగణము వినఁగోరెద.

అనిన దుర్యోధ జనశీషుండు మేఘగంధీరభాషణముల నిట్ల నియె. రాజా! దూతలు తాము కృతార్థులైన ఁదపడి భుజింతురు సమ్మాన మంగీకరింతురు. కావున నావచ్చినకార్యంబు సఫలమౌనేని నన్ను నామంత్రులు లోనగువారిని సర్పింపుము. అనినఁ గౌరవేంద్రుం డిట్లనియె.

నందనందనా! యివియేటిమాటలు? నీయుక్తి యుక్తియుక్తము గాదు. నీవు దూతవని యెంచి నిన్నుఁ బూజింపఁడలంచిన వారము కాము. నీవు కృతార్థుడవైనను నకృతార్థుడవైనను బంధుమర్యాద దలంచి యర్పించెడి మాపూజ నీవు నిరాకరింపఁ గారణము నేనెఱు గను. నీకు మాకు విరోధములేదు. కలహములేదు. కావున నీ పలుకులు సమంజసములు గా ననిన జనార్దనుం డిట్లనియె.

దుర్యోధనా! కామముచేగాని క్రోధముచేగాని ద్వేషము చేగాని ధనకారణముచేగాని లోభముచేగాని కపటముచేగాని వాదమునకైగాని యెన్నఁడైన ధర్మము విడుచువాఁడ నేగాను. పరా న్నము భోజ్యమగుట కది ప్రీతిదత్తమైనఁ గావలె నొండె నొండె దాను గవ్వదశయందైన నుండవలయు. రాజా! నీకు మాయందుఁ బ్రీతిలేదు. నీయెడ మాకుఁ బ్రీతి జనించు కార్యము లెవ్వియు నీవు చేసినవాఁడవుగావు. నేనా యాపద్దశయందును లేను. ఁగవాని

యింట భుజించుటయుఁ బగతునకుఁ గుడువఁబెట్టుటయుఁ గారాని
కార్యములు. పాండవులకు నీవు విరోధివి. పాండవులు నాకుఁ
బ్రాణములు. కారణములేక జన్మప్రభృతి పాండవులకుఁ గీడు చేయు
చున్నవాడవు. వారు నీకుఁ బ్రియులు. సర్వసన్ధుణసంపన్నులును
అట్టివారితోడి నిష్కారణవిద్వేషము నీకుఁ దగదు. ధర్మమార్గనిరతు
లగు పాండుసుతుల నెవ్వరేమిచేయఁగలరు? ధర్మాత్ములద్వేషించువారు
నన్ను ద్వేషించువారు. వాఁరిప్రియులు నాకును బ్రియులే. ధర్మిష్టు
లగు పాండవులకు నాకు నాత్మ యొక్కటియ యని యెరుంగుము.
కావఁక్రోధననుఁడై మోహంబున నెవఁడు గుణవంతుడో ద్వేషించు
వాడెపో పురుషాధముఁడు. సన్ధుణములుగలజ్ఞాతిని నెవఁడు మోహ
లోభకారణమున ద్వేషించు నట్టి యజితాత్మునకుఁ గ్రోధదాసునకు
సంపదలు చిరముగ విలువవు. తనకు విరోధియైనను గుణసంపన్నుఁ
డగువాని నెవఁడు ప్రీతినాదరించి చేరఁదీయునో వాఁడు కీర్తిపరుఁ
డగును. కావున దౌష్ట్యదూషితంబైన మీయందఱయన్నము నాకు
భుజింప యోగ్యముగాదు. విరుదాన్నముమాత్రము భోజ్యమని
నామతము.

—♦ శ్రీకృష్ణుండు విదురునిఁటికిఁ బోవుట. ♦—

అని దురభిమానియగు కురుధరాజుని కిట్లు చెప్పి యా
గృహంబువీడి కృష్ణుండు విమరగృహంబునకుఁ జనియె. కృష్ణుండు విదురు
నింట నుండుటవిని ద్రోణభీష్మబాహ్లికు లచ్చటికివచ్చి తమతమగృహం
బులకు రమ్మని పిలిచిరి. కృష్ణుండును మీపూజ లంగీకరించినట్ల యని
సమాధానపఱచి వారి నెల్లఁ బనిచె. విదురుండు శుచిమఁతములు
శుచిమఁతములు గుణవంతములు నగు నన్న పానాదుల సిద్ధము
చేయించె. కృష్ణుండును ముందు బ్రాహ్మణభోజనంబు గావింపించి
యవలఁ దానును దృష్టిగ భుజించె.

అమ్మణ్ణి:—కక్కా! కృష్ణుండు తుత్రియుండు విదురుండు శూద్రుండు
గదా? శూద్రునింట తుత్రియుండు భుజింపవచ్చునా?

తండ్రి:—ఎట్టియన్నము నిషిద్ధమో యెట్టివికానో చుక్కాంగదచరిత్ర
యందు వివరముగ మీకు జెప్పితిని. బారులు చోరులు దురా
చారులు దుర్మితవరులు లోనగువా రెంతసమీపబంధువులైనను
వారిచేతియన్న మభోజ్యమగుటచే గాక వారిచిహ్నమును
భోజ్యముగాదు. అట్లు తినువాడు వారిపాపమునుగూడఁ దినువా
డుగ నగును. కాబట్టి యట్టి సుష్టుల యన్నముకంటె శిష్టులు
సదాచారసంపన్నులు సత్యంతభక్తులు శతేంద్రియులు చగు
సచ్ఛాన్ద్రుల యన్నము శ్రేష్ఠము. ఇసువురు సమాన్యులైనచోఁ
గులశ్రేష్ఠుఁడే శ్రేష్ఠుఁడు. భిన్నగువలె నచో గులశ్రేష్ఠుఁడే
శ్రేష్ఠుఁడు. కులశ్రేష్ఠుఁడుగాకున్నను గుణశ్రేష్ఠుఁడగువాని ఁదా
ర్థము గ్రాహ్యము. దుర్బోధనుఁ డతతాయి. విషముపెట్టెను.
ఇంటికెఁ జచ్చుపెట్టెను. పాములచే గఱపించెను. స్త్రీకి మాన
హాని గావించెను. ఇట్టివానికూడు దూష్యముగాక ప్రశస్తమగునా?

విదురునియన్నము శూద్రాన్నమగువా పాచకుఁడు విదు
రుఁడుకాడు. ఆయన గృహిణియుఁగాదు. బ్రాహ్మణభోజనాసం
తరము తచ్చేషము శ్రీకృష్ణుఁ డారగించె ననుటచే సూతకారులు
బ్రాహ్మణులే. దుర్బోధనుఁడు మాత్రమట్లు చేయించి యుండఁజూ
యదువా? వానిపదార్థమే పాపపదార్థము. వాపార్జితము. మున్ను
సకలుషము. ప్రీతిలేను. కావున వానిపదార్థము గ్రాహ్యముగాదు.
ఇంతకు మహాయోగేశ్వరుండగు భగవంతుఁడు శూద్రాన్నమననేమి
బ్రాహ్మణాన్నమననేమి? బంధునైనను బాపాత్మునింటికూడు దినరా
దని లోకమునకు ధర్మప్రదర్శనార్థ మట్లు నిర్దించెను.

అష్టాక్షి:—అట్లయిన భీష్మద్రోణులయన్న మెట్లు దుష్టమయ్యె? వారు
ధర్మాత్ములేకదా?

తండ్రి:—విషముపెట్టువాఁడు, నింటికె నిప్పుపెట్టువాఁడు, బ్రహ్మ
హత్యచేసినవాఁడు, గురుభార్యనుగామించినవాఁడు, వీరితోసహ
వాసము చేసినవాఁడు వీరైదుగురు పంచమహాపాతికులు. దుర్బోధ

ధనుని దండించి చక్కఁబఱుప శక్తిసామర్థ్యములుగలిగియు భీష్మ
ద్రోణులు వాఁడుచేయు సాపకార్యముల నెల్ల సహించి యూర
కుండినవారు. చేసినవాఁడు, చేయించినవాఁడు, ప్రేరించినవాఁడు
నామోదించినవాఁడు నలుగురును బుణ్యమందును బాపము
దును సమభాగముల కర్హులు. కావున భీష్మద్రోణులయన్నమును
భగవంతుఁ డంగీకరింపలేదు. అదియునుగాక భీష్మద్రోణు లిరు
వురు రజోగుణభూయిష్టులుగాని విమరునివలె సత్త్విగుణభూయి
ష్టులుగారు. దుర్యోధనపక్ష మధిర్మపక్షమని భీష్మద్రోణు లెఱుఁ
గుదురు. అట్లుండియు ధర్మరాజు తమసాహ్యముగోరినపు డాయ
నకుఁ దోడ్పడక దుర్యోధనుఁడు పిలిచినపుడు “సర్వజనులు ధన
దాసులు. ధనమెవ్వరికిని దాస్యము చేయను. ధనహేతువుచేత
నీకు బద్ధులైనార”మని పామరులవోలెఁ బలికిరిగాని విమరునివలె
మాధ్యస్థమునైన వహించినవారుకారు. అదియునుగాక పాండవ
పక్షులగు వారిలోఁ గొందఱపై వారు క్రోధముమానక తమ బల
పరాక్రమములు లోకమునఁ బ్రకటించి నైరనిర్యాతనము చేయ
వలయుననియే వారి యభిలాష. ఇది రజోగుణప్రభావముగదా.
భగవంతుఁడు పాండిత్యము పరాక్రమము ధనము లోనైనవి
మెచ్చఁడు. చిత్తపారిశుద్ధ్యము, భక్తిమాత్రమే మెచ్చును. కావున
విమరుఁడు పిలువకుండినను గృష్ణుఁ డాయనయింటికిఁ బోయెను.

కృష్ణుఁడు విమరునింటికిఁ బోవుటకు వేగిండు కారణము
స్ఫురించెడిది. హస్తినాపురమందలి యగేకులు కౌరవపక్షపాతులు.
భీష్మద్రోణాదు లల్పసంఖ్యాకులు మధ్యస్థులు, విమరుఁడొక్కఁడే
మధ్యస్థుఁడు పాండవపక్షపాతి కావునఁ గౌరవలప్తత్తము నెఱుంగ
వలయునన్న నతిని యొకనివలన నెఱుంగఁదగుఁగాని యన్యులవలన
నెఱుంగ సాధ్యపడిను. మాతకార్యము నిర్వహించువానికి నెదుటి
వారి చిత్తవృత్తులు బలాబలములు రహస్యములు ముందుగఁ దెలిసి
కొనుట యావశ్యకముగదా. కావున నీతిశాస్త్రముచొప్పునను
గృష్ణుఁడు విమరునింటికి బోవుట పరిష్కృత కార్యము.

—♦ కృష్ణ విదుర సంభాషణము. ♦—

తరువాతికథ వినుచు. రాత్రివేళ భోజనముచేసి సుఖముగ నడుచుచున్నప్పుడు కృష్ణుని సమీపించి నిరసించి కృష్ణుని కృష్ణా ! నీ విచ్చటికి జన్మగ నొకాచుచి వచ్చినవాడవుకావని నాయభిప్రాయము. దుర్యోధనుడు ధర్మక్షముల నతిక్రమించిన మందుడు గర్వి. తన గౌరవముగోరుచు నితరులకౌరవము నహింపనివాడు. పెద్దలమూల నుల్లంఘించువాడు. ధర్మశాస్త్రముల నతిక్రమించిన ముఠుడు. దురాత్ముడు. అత్యంతాభినివేశముగలవాడు. మేలు చేయువారికి గీను నెడకుదుండువాడు. కామాత్ముడు. తెలివి లేకుండినను దేలివిగలవాడనని గర్వించువాడు. మిత్రద్రోహి. సర్వశంకితుడు. అకృతజ్ఞుడు. ఇంద్రియదాసుడు. స్వేచ్ఛానువర్తి. దేనియందును నిశ్చయబుద్ధిలేనివాడు. ఇట్టివి పెక్కు దుర్గుణము లతనియందు గలవు. కావున నీవతని మేలుపడేయించినను గర్వముచే వినువాడుగాదు. భీష్మక్రోధకృతులు, కణ్వోష్ణకృతులు సైంధవులు తనకుగలరని గర్వించి సంధిచేయకొల్లారు. పాండవులు భీష్మక్రోధ ప్రముఖుల నెదిరిగొలరని ధార్తరాష్ట్రకర్ణుల నిశ్చయము. అంతియ కాక సేనాసముఖమునందయు బ్రోగుచేసి తాను గృహస్థుడైనట్లతని తలచుచున్నాడు. కర్ణుడు కృతుడే తనకు జయమొసంగునని నిశ్చయించుకొనియున్నాడు. ఇట్టివాడెట్లు సంధి కీయకొను వాడు. సౌభ్రాతృకాంత గల సీవు సంధిచేయవచ్చితివికాని పాండవులకేమియు నీయరాదని కౌరవులందఱు నిశ్చయించుకొనియున్నారు. ఇట్టివారికి నీ వేమిచెప్పినను వ్యర్థముకాక నశలమెట్లగు? ఎచ్చట నూత్తికి దురుత్తికి ధలము సమానమో యచట బ్రాజ్ఞుడు సంభాషించుట బద్ధుని మోల గానకళాచారుని నెఱపుటయగు. జ్ఞాన హింసత మూఁగులై నిర్మద్యాసలై నవారికి దత్తోష్ఠదేవు చంకలుర యందలి ద్విజునివలె నింకొకడు. పిరు బలగర్వితులు మూఁగులు గావున నీ వాక్యము విసరు కావున నీవు చెప్పట వ్యర్థము. అందు దుర్బుధులు పాపమనస్కులు సీచులు ననేకులు గలరు. ఇట్టివారి

లోనికి నీవు పోవుట నాకు సమ్మతముగాదు. అట్టివారికి నీవు విరోధముగ నూటాడుటయు సరిగాదు. పెద్దల సేవిగఱక యైవ్యవృత్తులై వయోదర్పకర్షితమై యుండువారు సహితవాక్యములనెట్లు గ్రహింపగలరు? యైవ్యవృత్తుల డేవారసేన వారంబును సమసూచియున్నవారు. నీయందును గలదిగ్ధమనస్కుడగువాడను నీ మాటలు పాటిగఁ జెవి నెక్కనిచ్చువా? బృందారక బృందరియతోడఁ బురంజరుండు పై నెత్తిన దమ్ము జలుంపఁజాలఁడని ధార్తరాష్ట్రుల నమ్మకము. ఇట్లు యుద్ధసన్నద్ధులై లోభగుణబద్ధులై దుర్బుద్ధులై కామక్రోధానువర్తులై మష్టచురోవర్తులగువారికి నీ వెట్టి కార్యసాధకవాక్యములు చెప్పినను నిరర్థకంబు. కఠింశరగ సేనాపతిధ్యును నెలుచుండు దానిని బాటజూచి దుర్యోధనుండు నిర్భయుండై ప్రహరణమంతయు దనదే యని మూఢుండై తెలుచుచున్నాడు. నిష్కంఠకంబుగఁ బుష్కలంబుగ నిర్వక్రంబగు భూచక్రమంతయుఁ దానయివక్రవిక్రమంబున నాక్రమించి పాలింప దుర్యోధనుండు సుకన్హిగణయున్నవాడు. ఇట్టివానితోడ సంధి యెట్లు సంధిల్లు? పునః కిక్కిరిపడిన రాజ్యమంతయుఁ దనదేయని వాని యాశయము. తుషుకుఁ గాలము పగిలక్వమగుటచే విధిప్రేరితులై భూపతులు గారధిచీనులైనసెమి త్తమై కౌంతేయులతోడఁబోర గుమిగూడియున్నవారు. ఈ ధరావతులు నీచే జితులగుటయున్నే నీయెడఁ గ్రోధోపసాదములై సుసంస్కరితులై యున్నారు. ప్రాణముల నొకపోతికై నీ గుఱియక పీరందఱుఁ బొండి వేయులతోడ నాయోధనమున ర్ప మున్నహించుచున్నవారు. వారు విజయమో విలయమో రెంటు నొకటియని నిశ్చయింపకై నిశ్చయములై నిశ్చింతములై యున్నవారు. అట్టివారినడుమ నీవు పోవుట నా మతముగాదు. నీకు శత్రుత్వబద్ధులును సహజగుర్బుద్ధులునగు నందఱేకమై కూర్చుండియుండ నీవెట్లు వారిని నికిఁ బోయెదవు? మహా భాహూ! నీ ప్రభావపౌరుషముగ్ధులు నేనెఱుంగును. నీవు దేవతల కైన నజయ్యుండవు. నాకుఁ బొండిపులయం యట్టిప్రీతియో నీయందట్టి ప్రీతి గలదు. కావునఁ బ్రేమచేతను గౌరవముచేయు మైత్రిచేతను

నాగుఁ దోచినది చెప్పితిని. కృష్ణా ! నీదర్శనమువలనఁ గలిగిన
 గృహోపము నేనేమని చెప్పుచును. అని యిట్లు చెప్పినఁ బ్రేమా
 విభవమధుర వచస్కుండగు విమరవాక్యంబులు విని మధుసూరుగ
 డిట్లనియె.

అయ్యా ! మహాబుద్ధిమంతుఁడును, విచక్షణుఁడును, నీయట్టి
 వాఁడును నగువాఁడు నాయట్టి మిత్రుఁడక్కఱచెప్పవలె నట్లు చెప్పి
 తిని, నీవు నాహితము కోరి తల్లిదండ్రులవలె ధర్మార్థయుక్తముగను
 సత్యముగను నీ యోగ్యతకుఁ దగినట్లును భావించితివి. నీవు చెప్పి
 నది సత్యము. అనుసరణీయము. సకారణము. అనునను నామాటలఁ
 జాతించి వినుము. దుర్యోధనుఁ జాతాత్మ్యము తీవ్రతయుల విరోధముద్ధి
 సర్వము నే నెఱిగియెఱిగియే కౌరవుల జేయవచ్చితి. రథకుంజర
 తురగయాతంబుగ భూమియంతయు నాశముకానున్నది. ఇట్టి సంకట
 కాలమున నెవఁడు వానినెల్ల మృత్యువునుండి తప్పించునో వాని కధిక
 పూజ్యము లభించు. ధర్మకార్యముచేయ యధాశక్తి యత్నించి
 యందు విఫలమై నను నది పూర్ణమైయుండినఁ గలుగునట్లు మతినికీ
 దప్పక కలుగును. సందిశుములేదు. ఒకఁ డొక కార్యముఁజేయ
 మనస్సునఁ దలపోసి యది చేయలారఁజేయజేసి వానికా ఫలము రాదని
 ధర్మవినులు చెప్పుదురు. కావునఁ జావసిద్ధముగనుండు కరుణ్యంబయు
 లకు మేలుగలుగ నిర్వంచకముగ యత్నించెదను. ఈ ఘోరమైన
 మహావిపత్తు కర్ణదుర్యోధనకృతంబై కౌరవులయందే పుట్టినది.
 తక్కిన రాజులందఱు వారి ననుసరించియున్నారు. అపదయందు
 మునిగి చెడిపోనుండు తన మిత్రుని నెవఁడు యధాశక్తి రక్షింప
 యత్నింపఁడో యట్టివానిని బెద్దలు నృశంసుం డందురు. కావున
 సకార్యముఁ జేయఁబూనిన మిత్రుని తలవెండ్రుకలు పట్టి లాగియైనను
 వాఁడొకార్యముచేసి చెడిపోకుండ యధాశక్తి చేయ నలయును.
 కావునఁ గార్యసాధకముగ ధర్మార్థయుక్తముగ శుభహితము నైన
 వాక్యములను మంత్రిసహితంబైన దుర్యోధనునకుఁ జెప్పెదను.
 విమరా! నేను నిర్వృతనముగఁ గౌరవులకుఁ బాండవులకుఁ బోకమున

రాజులకు హితముగలుగ యత్నించెదను. నిజహితకృతప్రయత్నముడ నగు నన్న దుర్యోధనుండు శంకించి నా మాటలు పెడచెవిబెట్టెనా కృతక ర్తవ్యుడనని నా యంతఃకరణము సంతసించును. మిత్రము బుణముదీర్చుకొనినవాడనగుదు. జ్ఞాతులలో వారిలో వారికి బోరితము పుట్టినపుడు మాధ్యస్థముడేసి తగవదీర్చని మిత్రము మిత్రుడనబడెడు. శక్తికలిగియు నే నీ కుటుంబకలలో ను నివారింప యత్నింప నైతి నని యధర్మాత్ములు మూఁగులు సమిత్రులు నన్నుదూ షింపకండ నర్తించెదను. ధర్మార్థము క్షము సుభమునగు నా వాక్య బులను బాలుడై సుయోధనుఁ డలకింపఁడేని విధివశమునఁ బోవును గాక. పాండవులు సప్తపడకుండ సుధికార్యముఁ గుదిర్చితి నేని దాని వలన నాకుఁ బుణ్యములభించుటయో కాక కౌరవులును బాగుపడుదురు. వారు నన్నును గౌరవింతురు. అటుగాక యీ రాచవారు నాకుఁ గీడు రోయుదురేని ప్రార్థననైన నారెందగుట సింగము నెదుట తుద్రమృగములవలె నిలువజాలరు. అని పలికి యవల సుఖనిద్ర గావించె.

వేకువయగుడు స్వరసంపన్నులయిన సూతమాగధుల శంఖ దుందుభి నిర్ఘోషంబులఁ గృష్ణుండు మేలుకొని ప్రాతఃకాలకృత్యంబులఁ దీర్చి స్నానంబుగావించి యగ్నులవేల్చి సూర్యునుపాసించె. అంత దుర్యోధనుండు శకునిసహితుడై సంద్యవార్చు కృష్ణునిగని ధృతరా ష్టుండు సర్వరాజులొకంబుతోడ సభాగృహుండుఁ బృష్ఠప్రముఖులును కౌరవులును, సర్వరాజులును, దేవతలింగప్రసకులబోలె నీకై యెదురు చూచుచున్నవారు. అనిన వారల మృగసాక్షులంబుల నాదరించి విప్రులకు గోదానాదు లాచరించి శై బ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పవల్కల కంబులు పూంచినరథంబు దారుకుండు సిద్ధముచేసి తేరఁ గృష్ణుండును నగ్నికి బ్రహ్మణులకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారంబులు గావించి పరమ శోభాయుక్తంబైన కౌస్తుభంబు ధరించి వృష్టికుల రక్షితుండై కౌరవులగుడి పయనించి రథంబెక్కి . సర్వధర్మవిదుండైన విదురు డును నాయన విలుండ రథంబెక్కి తరలె. వారివెనుక దుర్యోధన

శకనులు వారిరథంబులఁ బయనించిరి. సాత్యకికృతవర్మలు కృష్ణు
పైనుండెడిరి. వారి రథంబుల ముందఁగ నానావాద్యంబుల
నాదంబులు బోరుకొనుచుండె. ఇట్లు తరలి రాజనూర్గంబుఁ జొచ్చి
చని ధృతరాష్ట్ర సభామందిరంబునొద్ద నందఱు నిలిచిరి. కృష్ణుండును
గురుమాదవపరివృత్తుండై సభామందిరంబుఁ బ్రవేశించి తనకై
యమర్పబడిన హేమపీఠంబున నాసీనుడయ్యె. సాత్యకియుఁ దనకు
నిర్దేశింపబడిన కనకపీఠంబునఁ గృష్ణుకొద్దఁ గూర్చుండె. విమరుడును
గృష్ణుపీఠంబు నొరయు తన పీఠంబున నుండె.

అంతఁ గృష్ణుండు మింటఁగోచరించు నారదాది మహామునులం
జూచి లేచి భీష్ముగని యల్లదె మహర్షులు మనసభజూచునుత్కర్ష
నరుడెంచిరి. వారు నిలఁబడియుండి మనము కూర్చుండుట శ్రేయ
స్కరంబుగాదు. వారికిఁ దగునాసనంబు లేర్పఱుపుచుచ రాయనయు
నట్లకావించె. అందు మునిబృందం బాసీనంబైన యదంబడి యెల్ల
వారుఁ గూర్చుండిరి. కృష్ణు పీఠంబున కనతిహారంబునఁ గర్ణ
దుర్యోధను లేకపీఠంబున నుండిరి. అంతఁ గృష్ణవాక్యైకర్ణన కాతూ
హలమున సభాస్తారులెల్ల సద్వచస్పడు లేక యుండిరి.

అప్పుడు దంతపటుత్వముగల శ్రీకృష్ణుం డెల్లవారువిన నజల
జలద నినదంబున ధృతరాష్ట్రం జూచి యిట్లునియె.

—♦ శ్రీ కృష్ణోపన్యాసము. ♦—

భరతకులోత్తమా! కురుపాండవులకు సంధియగుఁగాత, వీర
లోకంబు వినాశంబు నొందకుండుఁగాక యని నేనిగు నిన్నుఁ
బ్రార్థింపవచ్చితి. ఇంతకమించి శ్రేయస్కరంబైనది నేను జెప్పవల
సినదేదీయులేదు. ఎఱుంగవలసిన విషయములన్నియు నీవెఱిగియే
యన్నవాడవు. ఊఁక్రియకులంబులందెల్ల నీ భరతవంశం బుత్తమంబు.
ఇందుఁ బ్రభవించినవారందఱు శ్రుతవృత్తోపసంపన్నులు. గుణగణ
సీయులు. పరసుభార్గము పాటపడువారు. పరమఃఖిదర్శకమున

భీతులు. పరాసుఖానాదనప్రీతులు. పరదుఃఖనివారఃసోత్సాహులు. పరదుఃఖానాదకులు. తుమాసత్యార్థవంబులు వీరియంద విశేషించి వెలుగును. రాజేంద్రా! ఇట్టి వంశమున వారిలో నెవ్వఁడైనను నొకయకార్యముఁ జేయుట యుక్తము కాదన నీవే చేయుట తగదని నేను జెప్పనలయురా? కరుణస్థితిమా! కారవవంశ గౌరవ భారంబు నీయంద యున్నది. అందెనందె న బహిరంగముగ నొండె రసస్యంబుగ నొండెఁ దమవారి విషయమున నొండె నన్యులవిషయ ముననొండె సక్రమప్రవర్తకులై రేని వారిని వారింపవలసిన వాడెఱు సిన. ఇట్టిచోఁ గౌరవేంద్రా! నీపుత్రులు నాగోధవాకులే ధర్మార్థములఁ బోరాడి నృశంసులవలెఁ జరించుచున్నవారు. వారు తమ ముఖ్యబంధువులపట్ల శశిష్టులు మర్యాదాహీనులు, లోభస్పృహవాస సులువై వర్తించుచున్నవారు. ఇట్టి మహాభూతివిహిన్లు కౌరవులుడే పుట్టినది. ఇది యపేక్షింపఁబడెనేని లోకమును నాశముచేయును. సీకిష్టము కలదేని నీవు దీనిని నణఁపగల్గింపఁడవు. శమమునకు దుష్కరము లేదని నామతము. స్పృశాల! శమము మాన యరుపుర కధీనమై యున్నది. కావున నీవు నీపుత్రులవారింపుము. నేను బాండవుల వారింపెద. నీవెయ్యది యాజ్ఞాపించినను నీపుత్రులు దానిని శిరనా వహించుట కార్యము, నీయాజ్ఞాబద్ధులై వారుఁడుట వారికే శ్రేయస్కరము. నీయాజ్ఞానువర్తులై నీకొడుకులు నీవు కోరునట్లు సంధి గావించి రేని యది ముఖ్యముగ నీకును, నావలఁ బాండవులకును హిత మగుచు. ధారిణీశ్వరా! యిది నీవే స్వయముగ నాలోచింపుము. పాండవులు నీకుసహాయులై యుండురు. పాండవరక్షితుండవై ధర్మార్థములందు నీయిచ్చచొప్పునఁ జరింపుము. నీవెంతశ్రమించినను, నట్టిమిత్రుల సంపాదింప శక్తుండవుకావు. అట్టివారిచే సురక్షితుడవైన నిన్ను సామరుడైన వజ్రధరుండును గన్నెత్తి చూడఁజాలఁ డన నింకఁదక్కిన రాజులమూలయేల? భీష్మద్రోణకృపకర్ణులును నశ్వత్థామవివిశలవికర్ణసోమద త్తబాహ్లికులును సైంధవకళింగకాంగౌ జనుదక్షిణులును, యుధిష్ఠిరభీమాంజను నకులసహదేవ సాత్యకి యయు

త్సలును, నొక్కటిగఁ జేరిన నట్టివారితో నేవివరీతాత్మ్యము సంగతము చేయఁదలచును. కరుపాండవసహితముగఁ జేసినైతివేని లోకేశ్వరుఁడనై శత్రువఃప్రపథ్యుండనై నిరంతరసుఖము నొందఁగలవు. అట్టికిఁకు నీ సహానులగు భూజానులు మైత్రీ వాదించి శ్రేయస్సును సూక్ష్మమునఁ గనుట. అప్పుడు నీవు పితృసూక్తిభ్రాత్సవప్రతిపత్త సహితముండనై సుఖముగఁ జేవిత్తువు. పూర్వమునలె నిష్కమును పరినెల్ల ముందుం చుకొని వారిని నాదరించితివేని విశ్వవిశ్వభారాజ్యము నీకు సుఖ భూజ్యుంబగు. స్వప్రతపాంశుపుత్ర సమేతముండనైతివేని శత్రువులనెల్ల హస్తపెట్టఁగలవు. అంతకంటె వాంఛనీయార్థము నీకేదిగలదు? సహమాత్మ్యతై నపుత్రులు సంపాదించినభూమియంతయు నీవే యను శమిత్తువు. రాజేంద్రా! సగధివలన నీకుఁగలుగు లాభముల వివరించితి, అట్లుగాక యుద్ధాభిలాషి నైతివేని దే-మిమేలుకలుగఁ గలనో ; వే యాలోచింపుము, కలహమువలన మహానర్థకములు తప్పవు. ఉభయపక్షములవారు సశించుటయందు నీకేగుణము గానవచ్చెడినో చెప్పము, రణరంగమునందు నీయనుజననజాలే నిరంతరై నను నీ సమేతలే మృత్యుతై నను నేమిసుఖ మనుభవింపఁగలవు? పాండవులును శౌరవులును శూరులు కృతాస్త్రులునై యుద్ధాభిలాషులై యున్నవారు. వా కీమహావిపత్సాగరంబున మునుఁగింకండ రక్షింపుము. యుద్ధా నంతరమునఁ బాండవులనెల్లరఁగానీ కొరిప్పలండఱుఁ గానీ చూడఁ దలము. రథములు రథములచే నిర్మింతులై యుభయపక్షిశూరులు నశితురు. ధనినిగల రాజులందఱు గోపావిప్రమనస్కులై గుఱు గూడి యున్నవారు. పీఠప్రజలనెల్ల నాశిమొచుర్తురు. కావున రాజేంద్రా యీలోకమును నీప్రజలను రక్షింపుము. నీవు సత్త్వగుణ సంపన్నతే వహించితివేని లోకము విశశించక జీవించు. యుద్ధా పుత్రై చేరిన రాజులందఱు గులీనులు, దాతలు, సకార్యములకు లజ్జించువారు, పుష్యులు, పరిస్పరబంధువులు; క్షత్రివారి నెల్ల మృత్యుభయ మునుండి యుద్ధరింపుము. ఈరాజులందఱు రోషంబుజ్జ్వలించి విరోధిలు విడినాడి సువత్ప్రమాల్యాభరణధారులై యాదరంబున సహ

సనపానభోజనాదులుగావించి వారివారి గృహంబులకు వారివారి సఖులగు బోనిమ్ము, పాండవులయెడ మున్నెట్టిప్రేమ నహించియుంటి వట్టిప్రేమి యీ యనసానకాలంబులను సుంపుము. బాలురై పితృ వియోగంబున గిష్టపడువేళ నెన వారల బోపించితివి. అట్టివారు నీ పుత్రులేకదా? ఆ కారణమున వారి సుపుషును రక్షించుట న్యాయ్య ముకదా. అందును వారు వ్యసనమగ్నులైయుండ రక్షించుటత్యంతావశ్యకముకదా? భరత్షభా! నీవు ధర్మార్థములు నాశముచేసికొనకుము. పాండవులందఱు నీకు సాష్టాంగసమస్కారములఁ బ్రసన్నుని గావించి యిట్లు చెప్పమనిరి. వారివాక్యంబులను సానధానుండనై వినుము.

తండ్రీ! నీ యాజ్ఞ కిరసావహించి ద్వాదశవర్షంబు లనుచదుల తోడ ఘోరకాంతారంబులఁ గష్టంబుల నహించితిమి, ఆవలఁ బడు మూడవయేట నజ్ఞాతవాసంబుఁ జలిసితిమి. నీవు తండ్రీవని నీ యానతి మీఱరాదని సమయమునకు లోబడి నిర్వంచనముగఁ జరిచితిమి. దీనికి బ్రాశ్నానలే నాక్షులు. ధర్మాభిలాష మేమెట్లు సమయమున నిలిచితమో నీవు నల్లే సమయమున నిలుపుము. మేమితి నజకుఁ గష్టపడినవారము కావున మా రాజ్యభగము మాకిమ్ము. నీవు ధర్మార్థ సమ్యక్విచుండవు. కావున మమ్ము రక్షింపుము. నీవు మాకు గురుడవను నభిప్రాయమున ననీక కష్టములు నహించితిమి. నీవు మాయండుఁ దలిదండ్రులవలె వర్తింపుము. గురువు శిష్యుల యెడ నెట్టి యుత్తివవర్తనముకలవాఁడు కానలయు నీవును మాయక నట్టివాడవుకమ్ము. మేమును నీయెడ శిష్యులవలె వర్తింతుము. మేము వక్రమాంగచరిష్ఠులమై మేని మమ్ముఁ జక్కదిద్దఁ దండ్రీ యర్హుడు కానైన మాయండు దోషంబున్న నవరింపుము. నీవును ధర్మమార్గ మందు నిలుము. కౌరవేంద్రా! నీ పుత్రులు సభవారితో నిట్లు చెప్పగోరిరి.

సభ్యులు ధర్మజ్ఞులై రేని యన్యాయకార్యంబుల నమ్మకంబు దగదు. ధర్మమధర్మముచేతను, సత్య మసత్యముచేతను, జెడనేని సభ

యమింకి చూచుచుండువారు హతు లగుదురు. అధర్వముచేఁ
పెనును ధర్మము సభ్యులనాశ్రయించినచో నష్టమదాని రక్షింపక
యిచ్చిండు సభ్యులు సహించుదురు. ఇట్టి కండకమున ధర్మమెఱి
గియు సూరక ధ్యానములు బోసికొనుచుం గూర్చుండువారు నదీ
పయించుచుండు నిర్భయవలె నశింతురు.

భరతికలవల్లభా! పాండవులు సత్యము ధర్మము న్యాయము
వచించిరి. అది కాదనువేని వారి భాగము వారికీయరాదనుటకు
నివేలు కారణములు చెప్పెదవో చెప్పము. సభాస్థారులైన యీ
రాజులైన డెప్పఁగూడియుండినచోఁ జెప్పనిమ్ము. ధర్మార్థములను
వక్రగఁ నాలోచించి నేను సత్యము భాషించితినను సేకుఁదోచినచో
క్షత్రియులనెల్ల మృత్యుపానంబులనుండి విడిపింపుము. భరతకుఁ
త్తంసనూ! నమింపుము. కరువంగమఁజే! కోపమునకు వశపడకుము.
భూపాలచంద్రా! యధోచితముగఁ బాండవుల పితృరాజమును వారి
క్రమ్ము. శాంతిని! వారుపుత్రసమేతులై సుఖపడెనిమ్ము. ఇగతజ్ఞా!
యజాతశత్రుఁడు నదా ధర్మమాలైకి నిరతుండని నీ వెఱుంగుమపు
కదా! నీ విషయమందును నీ పుత్రుల విషయమందును నాయన
నడవడి దెట్టికో యదియు నీ వెఱుంగుమపు. ఊరు వెడలఁగొట్టినను,
గొంఁద దంతుఁడెట్టివను, మరల నిన్నే యాశ్రయించుచున్నాఁడు.
నీవేకనా పుత్రునితోడ మంతనంబుండి యతని భ్రష్టునిజేసి యంద్ర
ప్రస్తుంబునకుఁ బంపనింపఁజేసితివి. అందుకీయు సర్వనాశుల వశ
పడివికొని నిష్పాతక్రమింపక నీయందు లక్ష్మ్యముంచెను. అట్టివాని
రాజ్యమును ధర్మధ్యానములను లేదని మఁద వాచనచే వారించెను.
అట్టి యనన్యాయంబుండి దుత్రధర్మ మనుసరించి మఁదాచుకొనవున సభ
కీర్వంబున పాంచానిని సూరక చూచుచుండెను. నృపాలాగ్రణీ!
నేను మీ యరులగు శ్రేయస్సు కోరువాఁడను. చెప్పెదను. అధర్మము
ధర్మమని ధర్మమధర్మమని వివేకతండ్రిగలవాడవై ధర్మార్థసుఖములతో
పాలు ప్రదలను నాశముచేయుకుము. లోభింపకనుల నీ సుతుల
నిగ్రహింపుము. నీ వనుగ్రహించి వేని పాండవులు నిమఁ బాద

శుశ్రూషచేయను నిగ్రహించివేసి సంగరంబునేయను సిద్ధపడి యున్నవారు. ఈ కెంటిలో నె కేది మేలని తోచు నట్టి కాపిపుము.

అని శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు పలికెన విని రాజు లందఱు మేలు మేలని తమ మహస్సులఁ బ్రకాశించిరికాని దుర్యోధను భీష్మ నెనరును మాటుపలుకిరైరి. మహాగలచలె నభ్యులందఱుండుట చూచి పరశురాముడు దుర్యోధనుచ కీట్లనియె.

దుర్యోధనా! నా వచనంబు నావధానముగ వినుము. తొల్లి దంభోద్భవుండను రాజు మహాబలపరాక్రమశంపన్నుడై ధరణీతలం బెల్ల జయించి వశపఱచుకొని దానధృష్టిగానక పేరువనలేచి బ్రహ్మక్షత్రయవైశ్యశూద్రుల నెల్ల రావించి సూర్య నెన్వడైన నాతోఁ బోరఁగలవాఁడుండైన రానిండిని సగర్వముగఁ బ్రతిదినము పలుకుచుండెను. ఇట్లు పలుకుచు దేశాటనంబు గావించుచుండె. తత్త్వజ్ఞులగు బ్రాహ్మణులు తద్ధిశాభిలాషులై నీ కలఁ దుఁచితిమిగాదని యుపదేశించినను బలమత్తుండగుటఁ జిత్తిగమున దాని నాత్మసేయక యెప్పటియట్ల విప్రాదులఁ బలుకుచుండె.

అదిగని కొందఱు మహాహస్యులు వానిగర్వ సుఖపగోరి యట్ల నిగి. రాజా! నీ వంతటి యుద్ధప్రియుడవేని బడరికాగ్రేమంబున నర నారాయణులకు నాదిమునుఁజున్నవారు. వారిని రాభిక్షునే యము. వారు ని మదం బడగించి మరణభీష్మ నిమగ్నరు. పొన్నునిన నతంబు సంతసించి షడ్విధసేరావారముతో గిందనాధనంబులకుం జని నారాయణాశ్రమంబున తోసికొని పదకొకపాదతోఁ దిపస్సు చేసి కొను నరుంగాంచి సంగరంబున కాశ్యపించిన నాయన సన్ని యని గోమిరాజా! బ్రాహ్మణులతోడఁ బోరవచ్చిపోవి. మేము నిరాయుధులము. పోరు పెట్లనిన నతండువిచిత్ర మీరు మహాబలసంపన్నులరని బ్రాహ్మణులు చెప్పిరి. కాపునఁ బోరకతిప్పుదని బలాత్కరించిననాయన యట్లయేని రతిమ్ము రణమ్మునకన నా రాజాస్వయుగంబు సేసలఁ బుడికొలిపె. వారెల్ల నాయనపై బాంబుగింబుఁ గురియింపఁ గొడంగిరి. నరుం డం దఱుత మొలచియుండిన దర్భలయం దొకపిడి కెడుదీసి

మృతించి మా సేనపై జల్లె. అవి మహాస్త్రంబులయి వారి శాణంబులనెల్ల నడచి సేనపైఁగవిసి పగ్గము చాచుకొనించి దండ్రిదృష్టుపైఁ జరిమిన నతండు భీతుండై శరణువేఁడె. నరుం డెతని మన్నించి యంకమీఁద బ్రాశ్చర్యద్యేషంబు మానుమని హితము బోధించి పుచ్చె. చూచితే బలగర్వం బెంత సోనికరమో. ఆ నరుణ్ణి యీ నరుడై యానారాయణుడే యీశ్వరుడై జనించిరి. అట్టి వీరితోడ నీ వేమని పోరెదవు? నారాయణసహాయుండు నరుం డేరికి మహాధ్యూహ. గాంఢీనంబున నస్త్రంబుల దోహదక మున్న గాంధీవిఁ కెఱబొమ్ము. అభిమానమ్ము నదలఁము కాకచీకము-శుకము-రాకము-ఉత్తసంతర్జనము-సంతానము-సర్తికము-ఘోరపరి అస్వమోదకమను శస్త్రంబు లతండ్లఁబుంగు. ఆ యస్త్రంబుల మహిమంబున శత్రువ సేనలు నిద్రించి దుమికి జిబ్బచేదేము బజ్జీకికొని మూత్రమువిడిచి యేడిచి నవ్వి వేదురెత్తి నప్తచేతస్కమై చచ్చు. కానుక్రోధములు-లోభమోహములు - మదమానములు - మాత్సర్యకారములూ డెనిమిది యస్త్రంబులకు దుల్యంబులూ. సర్వలోక నిర్మాతయు నీర్వ రుడూను, సర్వకర్మ విచారంబును సగు నారాయణుం డెతనికి సహాయుడై యుండ నీ కెల్లు జయంబు సిద్ధించు? జిష్టుండైన కపివృక్షసకుఁ మల్కును ముల్లోకంబుల లేడు. అర్జునునం దనంభ్యేయగుంబులు కలవు. వెన్నుం డాయనకు మిన్న. మునుపటి సరిరారాయణలే యిప్పటి సరకృష్ణులని నమ్ముము. కావున వారితోడి విరోధంబు నీకు క్షేమకరంబుగాదు. నీ వంశంబు లోకంబున బహుమతంబు. కావున లోభదూషితి చిత్తుండవుగాక ధర్మపథంబున వర్తించి సంధి చేసి కొనుము.

అనిన యనంతరము కన్వాయించును గర్విము సర్వాసర్థకరమని గరుత్మాంశుని చరిత్రముఁడెలిసి దుర్యోధనుతో నిట్లనియె. గాంధారి సందహ! గరుత్మాంశునివలె నీవును గర్విష్ట గర్విష్టుడవైతివేని పాండవుల వలనఁ జెడుమవు. మహాబలసందనుండు భీముడు ప్రహరల శ్రేషుండు. పురందరసందను విజయు జూచుచు వాడెవ్వఁడు? షాంభ

వులు దేవాలయ సమీపములు. వారితోడి విరోధము లేకు లట్లు కాదు. కావున నేను మాని సందాకాపింపుము. కలము రక్షింపుము. ఈరాజుల నిరంకర గొంతకాలము బ్రతుకనిమ్ము. కృష్ణుని మహిమకు బ్రత్యక్షుడర్చి నారహుడు. కృష్ణుండు చక్రగదాధరుండు విష్ణుండు కాని భాగవత మాత్రుండు గాడు.

అనిన నమ్మచివరాటలు విని దుర్గోధనుండు కోపముచే భూకటి చరింప రాధేయునిగని పకపకనవ్విచు గర్వావాక్యముల నిక్కరించి కరికరాకారంబులైన యూదుల లభ్యునిచుచు నిట్లునెడ. భగవంతుడు నా నిరంకర దొలుత నెంత వ్రాసె నాగతి యంతయు కాగలదు, నే నట్టచే నడచుకొనెద. మహర్షీ ! యూరకవోల క్రల పించెదవు. అనిన గర్వాండు కోపంబున మూర్ఖుండగు దుర్గోధనుం గని దేమురా తోడిని పట్టుకొనెదవా ? నీవే డలచలననే లేకు మరణ మగుగాక యని శపించె.

అంతట నారదుండు దుర్గోధనుం గని కుమారా ! మేలుగోరి చెప్పు మిత్రుండు మర్లభుండు. అట్టిదానిని విను మిత్రుండును మర్ల భుండు. హితము చెప్పెనువా డుండచోట దానిని విను వాడుం డుడు. హితవాక్య మవశ్యము వినదగు. మూర్ఖత కారాదు. దాని వలన గీడుముండును. దీనికి దృష్టాంతములు వినుమని గాలవుని చరిత్రము యయాతిచరిత్రము జెచ్చి నెండియు నిట్లనియె. గాలవుడు మూర్ఖముచేతను యయాతి దురభిమానముచేతను జెడిసవిధంబు వింటివికదా. కావున హితైషులమాట పాటింపవలయు. మూర్ఖత్వము వినాశ సూచకము. దురభిమాన క్రోధముల విహువుము. సందా గావింపుము. హితవాక్యము నిరాకరించెదవా యాపత్సముద్రమున మును గుదువు.

అన ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె. మునీశ్వరా ! నీవు సత్యము చెప్పితివి. ఆ ప్రకారమునర్తింప నిచ్చుము గలదుగాని నాకొడుకు నాకు నశుండుగాడు నే నేమిచేయుదును. అని కృష్ణు వంకంగని యిట్ల నియె. తండ్రీ ! నీవు స్వర్గఫలప్రదంబును లోకక్షేమకరంబును ధర్మ

యత్తంబును న్యాయసహితంబును నగు వాక్యము లుపన్యసించితివి. నీ న్యాయప్రపంచముగాను. పుత్రుల నాకుఁ బ్రాయమైనది చేయదు. నేనేమి చేయుదును ? పురుషోత్తమం ! మంగళమును శాస్త్రాప్రసంగమును చూచు దుఃస్వీధను ననునముండు యల్పింపుము. హృషీకేశా ! గాంధారియు విమరుండును భీష్ముండును దక్కంగల హింసలును జెవి నిల్లు కట్టు కొని యెంత చెప్పినను చెవిటివానియెదుట శంఖముగాడిన నున్నది. అట్టి పాపాత్మునిఁ గ్రూరుని మత్రిసీనుని విచారవిహారుని నైన బోధింపుము. అటు చేసితివేని నుహంసచృత్కార్యమూచించిన వాడనగుదువు.

అనినఁ గృష్ణుండు కోపముగడై ప దుఃస్వీధను సమీపించి మధురవాక్యంబుల నిట్లనియె.

కరుణ తృచూ ! దుఃస్వీధనా ! నీకును నీ యనుచరులకును శివ కరమైన నా వాక్యములకు వీనులిమ్ము. నీవు మహాప్రాజ్ఞకులసంఘముండవు. శ్రుతవృత్తోపసంపన్నుండవు. సర్వగుణ యుక్తుండవు. కావున నామాటలు పాటింపఁదగుదువు. నాయనా ! రాష్ట్రము నీవుచేయు నాలోచన నీచతురజాతులు నురాత్ములు సృశంసులు లజ్జాహీనులు చేయఁదగినది. ఈ లోకంబున సజ్జనులనడవడి ధర్మార్థయుక్తులై యుండు. దుర్జనులరీతి విపరీతబైయుండు. ఇట్టి విపరీతవర్తనము నీ యంగుఁ బలుమాఱు గానవచ్చుట లోచనీయము. అచ్యుతి యధర్మము ఘోరము ప్రాణహంసము. అవిష్టము అనిమిత్తము. దానిచేఁ గార్యము సాధింప శక్యమును గాదు. అట్టి యనర్థకమును వదలి భ్రాతృలకు భృత్యులకు మిత్రులకు శ్రేయస్కరంబైన దానిఁ జేసితివేని యధర్మమునుండియు నపకీర్తినుండియు విడివండువు. పాండవులు ప్రాజ్ఞులు-శరారులు - సూరులు - మహోత్సాహులు - ఆత్మనంతులు, బహుశ్రుతులు. అట్టివారితోడ సంగతికావించి కలసిమెలసి యుండుము. ఇది నీతండ్రి ధృతిరాష్ట్రసకును, గాంగేయద్రోణ విరురకృపసోమదత్త బాహ్ని కాశ్వత్థామవికర్ణ వివింశతి సగజయులకును సర్వ జ్ఞాతి మిత్రులకును బ్రీయంగులైన కార్యంబు. లోకంబు మెచ్చుపని శమంబున,

సర్వజగంబునకు శర్మగబడు. కలీనుండవు. లజ్జాభవవు. శ్రుతసంప
 న్నుండవు. అచ్యుతంసుండవు. ఇట్టి నీవు తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞకు లోబడి
 వర్తించుట సగవు. అనిక్రమింప దగవు. ఆపద మునింగినపుడు జనకు
 మాట పేటఁ బుచ్చితినిగదా యని తలంచువు. నీ జనకుండు సంధికోరు
 చున్నవాడు. సభాసమల కదియ యభీష్టమై యున్నది. పెద్దవాని
 కది సమ్మతము. ఈ సత్యవచస్కు లదియ కదా నీకు బోధించిరి.
 కావున నదియమే లని మంత్రసహితుండవై నీవును గ్రహింపుము.
 నిజశ్రేయోభిరాషిభాషణంబుల ననువర్తింపనివాఁడు విచారాంతమునఁ
 గింపాకకలభక్షకపనిబోలె గలించును. ఎవఁ డెలుసుండె నాశ్రేయసకరం
 బైన వాక్యంబును మోక్షముచే జెవినిబెట్టిపోవా ను పశ్చాత్తాప
 మున నోడఁగను. తనయభిప్రాయము నదలి శివ ప్రాణియగు హిత
 వాక్యము చొప్పున నడచువాఁడు లోకంబున గొప్పదను. తనకు
 హితమైనదానిని బ్రతికూల బుద్ధిచే గణింపక ప్రతికూలమైన వచనంబు
 వినువాఁడు శత్రువులచాలగును. సజ్జనాభి ప్రాయంబుమాని దుర్జనాభి
 ప్రాయంబుఁ బూని పాటించువాఁ డచిరకాలంబునఁ దన మిత్రుల
 శోకవారిని ముంచును. గుణవంతిలగు ముగ్ధాచూర్మ్యులనదలి హినుల
 యాలోచన చొప్పునఁ బోవువాఁడు ఘోర విపత్నాగరంబున మునిగి
 దరిచేర వేడు. అసజ్జనసేవియు వృధాచారుండును సజ్జనసహృద్వాక్య
 విముఖుండును నైస్వజనులవిడిచి పరులకై ప్రాకూలాడువానిని భూదేవి
 పరిత్యజించును. నీవుపాండవులతోడ విరోధించి యశిష్టులు, ససమర్థులు
 మూఢులునగువారి రక్షణముఁ గోరితివి. మహారథిసలు నిద్రతుల్యులు
 నగు వారి నతిక్రమించి భూమియందు నీపుత్రుల మఱియెవ్వఁ డన్యరక్ష
 ణముఁ గోరును. పుట్టి బుద్ధియెఱిగినది మొదలు నీవు నిత్యము పాండ
 వుల కపకారమే కావించితివి. ధర్మాత్ము లగుటఁ బాండవు లొక
 ప్పడును నీయెడఁ గోపించినవారుకారు. జన్మప్రభృతి కౌంతేయులకు
 నీవు మిథ్యోపచారమే కావించినను యశస్విలుగు సమ్మహామతులు
 నీయందుఁ బ్రసన్నులము యే యున్నవారు. కావున నీవును వారియెడ
 బ్రసన్నుండవు కమ్ము. వారునీకు ముఖ్యభాగధన్యులు. కావున వారియెడ

సేవ కినుక వహించి దిగిరి. ప్రాజ్ఞుని వారు భక్తార్థకామములు మూర్తినొక యన్నెంతయు. మూర్తినను దుష్టభంగు లగునేని భక్తార్థములనైన గ్రహించెను. మూర్తినను మూర్తినైత్యవలన నెడ నుత్తములు భర్తమున కోరుకును. సుఖములు కలకారణమైనచో భర్తమును మూర్తములు కామమును నభిలషింతురు. ఇంద్రియలైలాక్ష్యే భర్తము వలన నెవలను భర్తమును విడనాడి యభర్తని సర్వ కామముల మాత్రము కాంక్షసేయు నభివాంష సశించును. ఆర్థ కామాభిలాషి లోలుని భర్తమునే రూఢారముగఁ గొనవలయు. భర్తము ననుసరించుటవలన నెన్నటికి సర్వకామముల లేరు. త్రివర్ణము భర్తములము. భర్తగతుకుఁడు త్రివర్ణమునందు శుష్క కామముల యందలి యగ్నివలె వర్ణింతును. నాయనా ! నీ వభర్తసూక్ష్మమున త్రికోభితంబును సర్వరాజ ప్రసిద్ధంబును నగు నాధిరాజ్యులును సచాదిగఁ గోరుచున్నాడవు. సత్ప్రియర్తినము గల వారెవరైన మిథ్యా ప్రవర్తనముగలవాఁడు . గండ్రి గొడ్డలచే వనమును ఛేదించునట్లు తన్నుదానే నాశము చేసికొనుచున్నాఁడు. ఎవ్వఁడు శాసనపడఁగోరునో వాఁడు తన మనస్సును విక్రమార్గమునఁ బోనిచ్చి దానికి విచ్చిల్లి కలిగింపరాదు. అవిచ్చిన్న మతికి వాని మనో శుభాపాదయగు. ఆత్మనగోరును లోకములొసె యెట్టి ప్రాశస్త్యమునైన నుపసం నింపఁడు. ఇకఁ బాండిత్యలచూటఁ జెప్ప నేల ? కోపవశుఁడు వివేక కాఙ్క్షాలంబు. ఆతిమాత్రిము సర్వత్ర వర్షయము. దీని కదిదోక్రమాణము చూడము. నీకు దుష్టకు సంగ క్యముకలఁగఁ బాండిత్యమైనైత్రీ శ్రేయస్కరము. వారినెంతో పింగఁ జే సేవేని సేపునుసర్వకాలము సుఖములను భవింతువు. పాండిత్యపాదిత రాజ్యంబు నీ వనుభవించుచు వారిని గాడని యన్యుల ప్రాప్తుగోరెదవు. దేశాసన దుర్విషయా కర్ణశకునులపై రక్షణభారంబుమోపి యైశ్వ ర్యంబు నాకాంత్యుఁడవైత్రీ కాసేవీరగదఱు జ్ఞానమంపెను. భర్తార్థము లును, విక్రమంబునును పాండిత్యలకు సరితారనియు వారకంఠు హనులనియుఁ దలఁపుము. అదట్లుండనిమ్ము. వారును నీవును నితోడి

రాజులందఱును గలిసియు యుద్ధరంగమునకు స్రుద్ధుడైన భీమసేను
ముఖమైనను గన్నెత్తిగూడఁజాలరు. తొగిడ్డి ! రాజులందఱు నింక
గునిగూడియన్న వారు. ఈ భీష్ముడుగాని యీ గ్రోహుడుగానియీ
కర్ణుడుగాని యీ కృపకుడుగాని భూరిత్రస్రుడు సోమదత్తి యశ్వ
త్థామ జయద్రథుడుగాని భగవంతుతో నెదిరించి పోరశక్తులు
గారు. ప్రథమమున బృహానుజులను సరసురాసుని గంధ
ర్వుల కడయ్యుండు. భరణీమండలము ఆయు వెదకి యర్జునుతోడ
సంగ్రామమొనరించి మాన ప్రాణములతో మరలిపోవఁ జాలు
వాఁడు సీతుఁ గానచచ్చెనేని యుద్ధమునకుఁ గడింగుము. ఊరక
ప్రజాక్షయమేల యొనర్చెదవు? దానివలన సీతు రాఁగల లాభ
మేమి? సీతోడఁగూడిన యందఱు రాజులతో సురరాజసిందను
జయింపఁగలవాఁ డొక్కఁడైన నుండిన బంధుము. అతఁ డొక్క
యర్జునుగెలిచిన సర్వరాజ్యము నీవే పరిగ్రహింపుము. దేవగంధర్వ
యక్షాసుర పన్నగులకయించి భోండవం బగ్నిహోత్రుల కర్పించి
గాంధీవితోడ డీకొన నెవఁడు సాహసికునిను. విరాటనగరంబున
నొక్క పార్థుతోడఁ జెక్కులు పోరిరని విడితిని. చాలినంత నిదర్శన
మిదికాదా ? ఎక్కటికయ్యంబున ముక్కటిని మెచ్చించిన నభయ్య
పరాక్రమ విభవుండఁప వికయుతో సమరంబున కీయకొన నీవెట్టి
వాఁడవో, జయింతువను రాజయు నీకుఁ గలదా ? అసహాయు
డయియే యతఁడెట్టి కార్యము లొనరించెను. ఇకనేను సహాయు
డనై యుండ నతని నెదిరించి గెలవఁగల మిగిలా డెవ్వఁడో ? సమర
మున స్సంకు జయింతుననువాఁడు భూమిని దవచేతుల నెత్తువాఁడు.
ప్రకలనెల్ల జూపులచే దహించువాఁడు. దేవతలను స్వర్గంబునుండి
క్రిందికిఁ గ్రోయును. భరతసత్తనూ ! పుత్రులు భ్రాతలు, జ్ఞాతులు
సంబంధు లవీరందఱు నీ గోపమునఁ జాన నున్నవారు. వీరినెల్లఁ
బాఁడఁ జూచుము. కాజా ! పలము నిశ్చేషముగ నిర్ముఖింపకుము.
శేషముండినిన్లు కలఘ్నుడవను నపకీర్తికిఁ బాలుకాకుము. దుర్యో
ధనా ! నీ తండ్రిని రాజుఁడేసి నిన్ను మహారాజ్యమునకు యవరాజుఁ

క్షేమగలవారు నిరి రానేల మోకాల్లాడెదవు? పాండవుల కర్మ
కాజ్యమిమ్ము. సూక్ష్మతల వాక్య నూదరించి పాండవులతోడ సంధి
పొంది మిత్రుల సహృద్యులైన నొనరించి చిరముగఁ గుశలినై
మౌనము.

కృష్ణ సుర్యోగమునకుఁ గూడ బోధించి కృష్ణుండు విరమించిన
పరిశోధింపఁ బ్రార్థనలు గృష్ణవాక్యముల నాదరించి తదనుకూలముగ
సూక్ష్మధనునకు బోధించిరి. ధృతి రాష్ట్రంబును గృష్ణవాక్యముల నాద
రించువేని చెనుమవని సుగ్రోహకుఁ గీసిగాజువెను. ఇట్లుండఁజు తనకప్రియ
ముగ భాషించుటనిని సుర్యోగమునకు వాసుదేవుడొచ్చి యిట్లనియె.

—♦ శ్రీకృష్ణ దుర్యోధన సంభాషణలు ♦—

కృష్ణా ! సందర్భము లన్నియు నాలోచించి మాట్లాడుట నీ
కర్తవ్యము. పాండవుల యిచ్చక పునూటలకుఁ బ్రీతుండవగుటచే నోష
మతయు నా యొక్క నియమదే యారోపించి నన్ను గర్హించితివి.
పు సర్వదా నన్ను దూషించెదవుకాని యుభయుల బలాబలములు
కలశీలించివా? సీసను పింగు భీష్మ క్రోణాదులను రాజును నన్నే
దూషించెదరుగాని పాండవులపేక్షనెఁ దలఁపరు. రాజతోడి మీ
రదియు నన్ను సూక్ష్మ రహస్యముగ దేర్చినించెదరుగాని నాయం దపరాధ
తో మేదియుఁ గానరాదు. పాండవులు జూదమండలి ప్రేమచే శికు
ంతో నాడిరి. యోడిరి అంగు నుచేసితి నోషమేదిగలదు? అట్లు
వా రోట పడిన కించిద్ద్రస్యమును మరల నేను వారికే యిప్పించితిని
గదా? మరల వారినెవరు జూదమాడఁడనిరి? మరల వారు జితులై
వగతులగుట యంగు నా గోషమేదిగలదు? కృష్ణా ! వాస్తవమున
దుర్భలయ్య బలవంతులయ్యె బలవంతులమగు మాతోడికయ్యము
నకుఁ కాలు ద్రవ్యశేల? నూయగదే నోషమారోపించి వారు మమ్ము
శత్రువులుగ నెన్నెదరు. కలహమున బ్రాజాపత్యమంటివి. వారు
మాపై రానున్నారా మేము వారిపై బోవనన్నారమా? కలహము
నకు నక్రమరు లెవరు? వారు స్పృహయులతోఁ గలసి ఛార్తరాష్ట్రుల

నభిషేచ నెట్టికొనుటకు వారి కెన్నఁదైన నేదైన నపరాధ మే
 మొనర్చినమా ? వారి యుగ్రకర్తములకు గాని బిగ్గరికలకుఁగాని
 వెఱచి శ్రమలయై వారికి నమస్కరించువారము మేము గాము. వారి
 దూరముల కెన్నఁదైన నమస్కరింపమా. ఆహార్యము వాళ్ళ
 చేయనిట్లు. తుల్యార్థములందు నెఱచి పుత్రుల రణముచేసి గెలుచు
 గలవాఁడెందఁడు గానరాదు. శిష్టుక్రొణ కృష్ణకర్ణుల దేవతలకైన
 సజయ్యలనఁ గొంతేయల మాటదోల ? గంగ్రాహరంగమున స్వధర్మ
 మందు నిలిచితిమేని కాలమతీతము డస్త్రసహాయలయై మేని స్వర్ణము
 కరతలామలకిమగు. జనార్దనా ! తుత్రయలనగును పాతక శరశల్క
 శయనము ముఖ్యధర్మము. శత్రువులకు నమస్కరింపక కడనంబు
 శరశల్కగతుల మైతిమేని మేము దానికి వినుడివిడిమా. శిష్టు
 కులోత్పన్నుడు తుత్రధర్మవలంబి యగువాఁడెన్నఁదైన నిద్రాపాద
 రక్షకై శత్రువునకు నమస్కరించునా ? తుత్రయఁ యుత్సాహము చక్కగ
 నిక్కియొండవలయుఁ గాని వంగిరాదను నా లొంగివాక్యమే యస్మ
 ద్ధితార్థుల కెల్ల శరణము. క్షతరుల నడ్డఁదేయక నా యట్టియె
 యావజ్జీవము ధర్మముకొఱకు బ్రాప్త్యుగాలకు సుత్రము నమస్క
 రించును. ఇది యే తుత్రయధర్మము. మాతంగియైతిమే నా మతము,
 నా జనకుండు పూర్వము రాజ్యభాగము వారి కచ్చెను గాని యిది
 నా గొంతఁ క్రోవితో నూపిరియొండఁ గృష్ణా ! యల్లు జరుగి జాలవ,
 ధృతరాష్ట్రుఁడే రాజు. ఆయన నువిదియుండుచుటకు స్వస్థుఁడైతిమై
 యాయన ననుసరించి వారు మేము జవింపవలయును. ఈ రాజ
 రాజ్యమును బూర్వము వారికి మాతంగి యిచ్చెనుపుడు నే
 నస్వతంత్రుఁడ బాలుఁడ నజ్ఞుఁడఁ గాన భయమున నుండుకొడిచి,
 ఇప్పుడొ యాటలు సాగవు. మధుసాధనా ! నా ముక్కున నూర్చు
 గలుగ నూది మొన మోపిన యంత నేలయైన బొండవల కిచ్చు
 పొండఁగాను.

అనినఁ గృష్ణుండు క్రోధఃస్వరూపతాండయి నవ్వి సభిపా
 ఠిండ్లు పీని సుయోధనునితో నిట్లనియె.

మర్యాదనా! యేమీ సీపు వీరశయచమో కోరెను? తథాస్తు.
 స్థిరుడనై యుండుము. నీకోరిక రిత్తపోవు. అచిరకాలమునంద నీకు
 సుఖత్రైల కది లభింపవలయు. ఓరియూథా! సీపు పాండవుల కేదియు
 ప్రోహముచేయలేదని యెట్లు తలంచెదవు? నీయందు నోషముకలదో
 తేకోవియైచు డెలిసికొనుము. మహాత్ములయిన పాండవుల యైశ్వర్యం
 బునకు జూపోవక యుత్తనుక్షత్రియుండు య్యాతంబునకు యుద్ధంబు
 నకు నాహుతుడై తిరస్కరింపఁడనియు, ధర్మశాసన య్యాతంబున
 నుండునగున నామనోనరము శకునితో మహాలోచనముచేసి
 మూతముకప్పించినవాడవు నీవకావా? అనిగాడని శ్రేష్ఠులును
 రాధునమ్మెలు లుజుప్రసర్తకులునగు పాండవులు కట్టియును చట్టు
 కైన శకునితో జూదమాడఁగోరరా? అయ్యుత్తంబు సజ్జనులకు
 మితివిరాళం బొనరించును. ఇంక గుర్జునులతో భేదములకు వ్యసన
 చులకుఁ గారణమగు. పెద్దలతో నానోచింపక నాహుతులఁగూడి
 మూతమునుఘోరవ్యసనము కప్పించినవాడవు నీవుకావా? జూదం
 బున శంకచధనమెవ్వరిది? నీకికావా? దూరనిసెయింపఁగఁ బ్రానిని
 యమచముకలదా? దూరనిపఁమొచ్చినవాడవు నీవేల యాడ
 నైతివి? సీపుగాక మఱియెవ్వఁడు నిండుభాగినికి ప్రాణభార్యను
 నట్లు బహిరంగముగ నీడ్చి సీపునూటలాజినట్లు మాటలాడఁ బూను
 కొనును? కులీనయు, శీలనాపన్నయుఁ బాండవులకుఁ గ్రాణముల
 కంటఁ బ్రియురాలునగు పట్టమహానిని నట్లుగావించినవాడవు నీవ
 కావా? అనాఁడు నీ వా గరితను బిరికిపలుకులు గదలీ నున్నరింపఁ
 దీనివా? కాంతేయులు కాననంబునకుఁ బోవునమయంబున దుశ్శా
 సనుఁ బాదినమాటలు కురుసభలోని కౌరవులెవ్వరు విన్నవారుగారా?
 సద్యఃప్రియై యుదారుడై సతతధర్మవారియై బాధునత్సరుండగు
 శాధువేవ్వఁ డట్లు నీచవర్తనుడగును? నృశంసులకు సనాన్యులకు
 యోగ్యములగు పరుషభాషణములు నీవును దుశ్శాసనకర్ణులును
 బలుమాఱు పలుకరా? పాండవులు గాఁబునై యున్నప్పుడు వారఃశా
 పతింబున జననీనహితైల దుష్టలఁ గావింపఁ బరమప్రయత్నముచేసిన

వాడవు నీవుకావా? వారుప్రచ్ఛన్నులై జనసహితులై వేళ
చక్రాపురమున బ్రాహ్మణునిట్ల దీర్ఘకాలముగడపుట నీవ్రోహము
చేయునువను భీనిగానా? వారికిని విషాన్నము పెట్టినవాడవు
నీవ కావా? పాములచేఁ గజసిరిచినవాడవు నీవ కావా? పట్ట
ద్రోయించినవాడవు నీవుకావా? మఱియు నీవు వారిని నానో
పాయముల హింసింప యత్నించితివి. కాని వారుడై వరక్షితు లగుట
నీవ్యవసాయము వ్యరమయ్యె. పాడనలయు దట్టిమిథ్యానర్తనుడ
వయ్యు నేను నాకి కేగ్రోహము చేయలేదనుచున్న సీతలు కెళ్ళా
డెను? ఇట్టి పాపశీలుడవు రాజ్యాధిపతిగా నెట్లున్నాడవు? మా
తండ్రిభాగము మాకిచ్చుని వారు యొచించుచుండ నీవీయశ్శొల్ల
కున్నాడవుగాని యైశ్వర్యభ్రష్టుడవై నేలఁగూలీసత్కుసు పాపాత్మా
యియ్యఁగలవు. కలపాపరా! నీవు రాజ్యమునుగడియు సుఖము
నుండియు భ్రష్టుడవు కాగలవు.

చృశంసునివలెఁ బాండవులపట్ల మిథ్యాచారుడవు సనాత్యు
డవునై యనేకము లకార్యములుచేసియు నేమియు నెఱుంగనివా,
వలె నిప్పుడు నటించెదవు. తల్లిదండ్రులు భీష్మద్రోణవిమరులు శమి
పుమని యెంతచెప్పినను శమింపకున్నవాడవు. సంధినలన నీకును
ధర్మరాజునకు నిరువురకు మేలుగలదు. అది నీకు రుచింపకుండుటకు
నీబుద్ధిలాఘవము దప్ప వేళిండు కారణమేదిగలదు? నీమేలుకోరు
సుహృద్దనుల వాక్య ముల్లంఘించితివేని నీకు సుఖములేదు. రాజా!
నీ వపక్షీర్తికరము నధర్మయుక్తము నగుపని చేయుచున్నవాడవు దాని
ఫల మనుభవింపఁగలవు.

అని యిట్లు కృష్ణమూర్తి చెప్పుచుండునపుడయందున దుశ్శాస
నుండు దిగాలుచలేచి దుర్యోధనుతోడ నెల్లరువిన నిట్లనియె. “రాజా!
నీవై యిష్టపడి సంధిగావింపవేని భీష్మద్రోణులు తండ్రికలసి కౌరవు
లందఱు నిన్ను నన్నుఁ గర్ణుని బంధించి పాండవుల కప్పగించువాడు
నుమి”. అనినఁ దమ్మునివాక్యములువిని ముఖమ్మునఁ గంటువెట్టి
గొని కనులు జేపఱింప దుర్యోధనుగడు క్రోధుండై పెద్దవారి నెల్లఁ

ఇక్కరించి సభవిడిచి వెడలిపోయెను. వానితోడ వానితమ్ములు చుంట్రిలు దదాశ్రితరాజులును గొలుపువిడిచి పోయిరి.

వారి దుండగమును జూచి భీష్ముడు వీరికెల్ల వివాశకాలము ప్రమాపించెనని చెప్పచుండ నంగుఁ బోక నిలిచిన రాజవరులను భీష్మ క్రోధప్రముఖులను జూచి వాసుదేవుఁ డిట్లునియె. పెత్తనవ్యయమునైన యీ రాజకుమారునిబట్టి బాధింపక నహించి యూరకుండుట యను మహాదోషం బీ కరువృద్ధులయందుఁ గానవచ్చు చున్నది. ఇప్పుడు కాలయోగ్యమైన కర్తవ్యంబు చెప్పెద. దానిని మీరంగీకరించి యాచరించితి గేని శ్రేయస్సుగండును. మా యశుకులమందును బట్టి మరాచారుడు సనాత్మవంతుఁడు నగు కంసుఁడు జనకు నశక్ర ముంచి యాయనను శిశుసాలనుంచెను. అప్పుడు బాంధవహితంబుఁ గోరి వారిని నేను శాసించి యుగ్రసేను రాజుఁ గావించితి. వంశము నిమిత్తమై యాదవులందఱుఁ గగసునిఁ బరిత్యజించిరి. దానిచే యా దవాంధకవృష్టు లందఱు సుఖించిరి. ఇట్లేకదా భూతక్రోధులైన వైత్యదాసవులను బరమేష్ఠివచనంబున దేవతలు బంధించి వరులున కప్పించిరి. అట్లే మీరును దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణశకునుల బంధించి పాండవుల కప్పగింపుఁడు. వంశమునిమిత్తమై యొకపురుషుని, గ్రామమునిమిత్తమై యొకవంశమును, జనపదమునిమిత్త మొక గ్రామమును, నాత్మార్థము భూమినంతయు, వదలవచ్చును. కావునఁ గౌరవేంద్రా ! దుర్యోధను బంధించి పాండవులతో నంధి గావించినచో మీనిమిత్తమున రాజు లందఱు నశింపకుండును.

ఆ పలుకులు విని ధృతరాష్ట్రుడు విమరుం బంచి గాఢారింపిలిపించి యామెకుఁ గొంపకు నాగడంబు వినిపించి నీవైన నీకుమారునకు హిత ముపదేశింపు మనిన నప్పవ్రత నుట్లనియె.

—♦ గాంధారి దుర్యోధనునకు హితోపదేశము సేయుట. ♦—

రాజ్యకాముఁడును, నాతరుండునైన పుత్రుఁబిలిపింపుము. ఆశిష్టుఁడును, సధర్మార్థభియు నగువాఁడు రాజ్యమున కర్హుఁడుగాఁడు.

ఇట్టివాఁడైనను నాయవిసేతుఁడు ప్రాప్తరాజ్యఁడయ్యెను. రాజా! సుతప్రియుఁడనైన నీవే గూఁ విషయమున మిక్కిలి నిగమ్యుఁడవు. వాని పాపపుణ్యములెల్లినీ నీవు వానియిష్టముచొప్పున వర్తిం చుచున్నవాఁడవు. వాఁడు కామక్రోధవసుఁడై మిక్కిలి లుబ్ధుఁడై మోహదాసుఁడై యున్నవాఁడు. అట్టి మరేహేనుని జక్కఁబెట్టి నీ కిప్పు డశక్యంబు. మూఁగుఁడు, బాలిగుఁడు, దురాత్ముఁడు, దుష్టసహ యుఁడు లుబ్ధుఁడు, నగువానికి రాజ్యమిచ్చిన ఫలమిప్పు డనుభవించు చున్నవాఁడవు. రాజగువాఁడు స్వజనభేదగఁబెట్టి సహింపవచ్చు? స్వజనులతో బోరాటముగల నిన్ను శత్రువులు ప్రహరించుట సక రము. మహారాజా! సామదానభేదములచే దరిగిపడగ నాపక విషయమున దండ ముపయోగించువాఁ డెట్టి బుద్ధిమంతుఁడు?

అనిచ ధృతరాష్ట్రుని నాజ్ఞాచొప్పున విసురుఁడు మర్యోగను మరల సభలోనికి దోడితేర సతయను మాతృనగన శ్రేవణులును గాంక్షగలిగి సర్పమువలె గోఁజుచు నచ్చెను. సుతార్థులగుచు బ్రవర్తించునతనికి శమంబుగల్పింప గాంధారియు సతనితో నిట్లువియె. పుత్రా! నీకును నీయనుచరులకును సాఖికరమగుదాని వచించెద. శ్రద్ధావంతుఁ డవై యూరికిపుము. నీకు నీదండ్రుయు భీష్ముఁడొక కృపావిరురులు నేమి బోధించిరో దాని నుపేక్షింపకుము. నిర్భయముగ బధ్యము తధ్య ము నగుదాని వచించువారు హితులగుదురుకాని నీకు ముఖప్రీతికై గుచ్చకములాడువారు ప్రియులగుదురుగాని హితులుగారు. ప్రియ వాదులు సులభులు. హితవాదులు గుర్తభులు. వివేకమందును దురాలోచనమంగును సరియగును బూర్వాపరజ్ఞానమంగును నా యేపురకంటె మీరు నలుపు రుత్తములు గాఁజాలరు. కావున నీవు పాండవులతోడ సాధిగావించితివేని భీష్ముని సీతంద్రుని నన్నును, గ్రోణ ప్రముఖులగు సహిహైహులను బూజించినవాఁడ వగునువు. నా యనా! రాజ్యసంపాదనము, రక్షణము, భోగము కామముచే సాధ్య పడదు. ఇంద్రియనగుడు దీర్ఘకాలము రాజ్యభోగి గాఁజాలఁడు. విజితాత్ముఁడు మేధావియగువాఁడే రాజ్యరహదయుఁడగు. కామ

శ్రోతములు ప్రరుషుని ధనద్రవ్యములజేయను. ఇ శత్రువులను జయించి
వెళ్ళి భూవలయవేత. లోకప్రభుత్వము చాలార్క తార్యము.
కావ్యము కని లభింపను. లభించినను దక్కిన. సామంతములు
శత్రుసేయ వానికి ధర్మర్థములపట్ల నిష్క్రియమగుటయు వలయు.
నిష్క్రియములు నియమానుసారములయ్యెనే కావ్యములపట్లయినచోతె
ధియు వర్ధిల్లి.

అవిధేయులయై న యశ్వములు నారక్షింపలేక విధేయుల
లను నిష్క్రియములు ప్రరుషుని హింసించు. ఎశ్వేంద్రియజగక
యమాత్యులవశపజేచికోస యన్నించివాగును. సమాత్యులవశ
పజేచికోసక శత్రువులవశపజేచికోస యన్నించువాడును గోకం
కును. శత్రువులవలె నెంచి యింద్రియములగుటచువాడు సమాత్యు
లను, శత్రువులను గెలువజాలును. ఎశ్వేంద్రియమై మంత్రుల
లోపజేచికోస యక్రమవర్తనుల దంకించుచు జక్కగ నాలోచించి
తార్యములు సేయుచు మిగుల ధీరుడగువానిని సులభమిది సరించు. సన్న
కన్నులవలననే ఒక్కిన చేపలవలె బ్రహ్మనంతరుడగువాని చేసంబు
నందలి కామక్రోధంబులు దుర్బలంబులగు. సంగరహితమై స్వర్గము
నకుబోవ నభిలషించుచు గామక్రోధవశుడయ్యెనేని వానికి స్వర్గ
ద్వారంబులను దేవతలు మూసివేయుచు. ధర్మయధ్వమై నకు స్వర్గ
ముగాని కామక్రోధవశుడై పదార్థకాంత యధ్వము కల్పించు
వాడు ప్రజాతీయతార గుడయి సరళమవలగు. కామక్రోధ
లోభదగధదర్పంబులు జగించురాజు ధర్మమండలమంతయు జయిం
చు, ఎల్లవేగ నిగ్రహించుముల నిగ్రహించియుండువానికి ధర్మర్థము
లను శత్రుపరాధవంబును సమకూరు. కామక్రోధాభిభూతమై
స్వజనులపట్లగాని పరులపట్లగాని విధ్యావర్తనుడగువాడు మిత్రులు
జెక్కుర సంపాదించలేడు. మిగులబ్రాహ్మణులు శూరులు శత్రుజేతలు
నగు పాండువులతో గలసితండ్రీ! సుఖంబుగ రాజ్యంబనుభవింపుము.

కృష్ణసాండువు లజయులని భీష్మద్రోణులు చెప్పినపలుకు నా
యనా! సత్యము. అక్లిష్టకారియగు కృష్ణు నాశ్రయింపుము. దాన

యోగారువ్రతకు మేలుగలదు. ప్రాజ్ఞలు. విద్యావంతులు, సుహృత్తులు సగుణవారిశాసనమునకు లోక దేశ శివ్యములు నాడు శత్రు సంతోష దాయకులు. శత్రు యద్ధములన మేలులేదు. గర్హారంబులులేవు. ఇక సుఖమెక్కడిది? విజయంబు నిత్యముగాను. సేవే గౌరవముట కరిమూటు? శత్రున యద్ధమునై మును పోసికొను. కలకలంబకలకలంబుగదా భీష్మభాష్టాసులను సంతరియు. శాండుపుత్రులకు భాగము పంచి యుచ్చిరి. అట్లు వారు చేసినదాని సత్కలము నీవనుభవించు చున్నవాడవు. ఇప్పుడు నీవనుభవించు రాజ్యమంతయు. శాండవులు ధరిత్రనిష్కంతుకముగావించి సగపాదించినదే కదా. కాశ్యప వారికిఁ దగిన భాగము వారికిమ్ము. వారు మంత్ర సహితై యనుభవింప నిమ్ము. తక్కిన యద్ధంబు నీకు నీమంత్రవర్గంబునకుఁ జాలును. సుహృత్తులమాట వింటివేని కీర్తియు గండువు. శ్రీమంతలును, నాత్మవంతులును, బుద్ధివంతులును, జితేంద్రియులు నగు పాండవులతోడి విరోధంబువలన నీవును సుఖభ్రష్టుడ వగుదువు. పాండుపుత్రులకు వారిభాగమిచ్చి సుహృజ్ఞనకోపంబు శమింపజేసి నీభాగంబు నీ వేలుకొనుము. అహింస! వారిని బదుముండు సంవత్సరములు శాంధ్యించుట చాలును. ఇంతింతోఁ గామక్రోధ నహిని జ్ఞార్థము. సకర్మంబు సగపాదించి యాయుగోరు కర్మ విశ్వాసముల కౌతేయ ల గెలువ నవలసిగాను. భీష్మక్రోధకృష్ణ కన్యులును, భీష్మాష్టకృష్ణైశ్వర్యములును గ్రోధింపనై లేని సర్వప్రజలు రూపుమాసిపోవుట ధ్రువము. క్రోధవశుడనై కౌరవకులనాశంబును, పృథివీపన నాశంబును గావింపకుము. ఓరిమాంధుండో! భీష్మక్రోధకృష్ణపాదులు నీవతమునఁ దమ యానన్యత్తిని గూపి యద్ధము చేయుదురని కమ్మకును అది యెన్నటికిఁ బొసగదు. అవిదితాత్ములకు మీయంగును శాండవులంగును బ్రీతిసమంబు, అయినను పాండవుల యంగు ధర్మంబు హెచ్చెయ్యున్నది. వారు ధర్మపక్షపాతులు. రాజమండభతీకులు గావున నోటికిడిపోవునను భీతిచేఁ బ్రాణములు పోగొట్టుకొన నమకట్టెను భీష్మాదులు ధర్మరాజును గోపదృష్టి

పాడరు. లోభమువలన నర్థసంపత్తి గలుగుట లోకంబున లేదు. కావున దండ్రీ ! ఇరకద్వారంబు లోభంబు చాలును. శమింపుము.

—♦ దుర్యోధనుండు కృష్ణుబంధింస నాలోచించుట, ♦—

అనిన దల్లిహాక్యంబుల సవాదించి దుర్యోధనుండు సభవిడిచి వచ్చి ముక్కాసన కర్ణనకురులతోఁ గృష్ణుఁ బట్టికట్టితిమేని చాండవులు కోపబుడెడికను పాములగుమనిని చూలోచించి యా ప్రయత్నమున పంకెను.

పశేంగితక్షణమైన సాత్వికి వారల రాకపోకలు మూఁగివచ్చుటలు ముఖవికారములు కనుగొనరులు. గుససలు నుపలక్షించి కార్యముచేడెనని తలచి సత్వబుడై కృతవర్మనోడ్మోది సభామంట పలు ద్వారంబుల నతని నిలిపి యిట్లరియె. ఈ దురాత్ము లన్నకు ప్రోహ మొచ్చి యున్నవారు. సేపు సేవతో నిండు నిలుము. లోపలి వారికి సేను ఆలియుండెద నని లోపలికివచ్చి కృష్ణునకు దుర్యోధ రామల యర్థగ్రాంతిబెట్టి గించి యాయన యనుమతి సభవారు వినుచుండ దవ్యుత్థాంతం బుతయు చినిచె. అది విని విమరుండు ధృతరాష్ట్రుని గని

శా. తృష్ణాతంత్రునిబద్ధబుద్ధు లగు రాధేయామల న్నమ్మిశ్రీ

కృష్ణుం గేవలగుర్తు గాఁ దలంచి మద్దింపంగ నుత్సాహ
ధిష్ణుండయ్యె సుయోధనుం డకట ధాత్రీపాల ! యూహింపుమా
యష్టేషంబునఁ గట్టవచ్చునె మదవ్యూహోగ్ర శుండాలమున్.

(ఆధర్వణభారతము.)

అని తెలియఁజెప్పె.

కృష్ణుండును ధృతరాష్ట్రునింగని చీకరాజా ! వింటివిగదా నీ పుత్రులవడవడి. పిరంట నన్నంట పట్టెదరంట కట్టెదరంట. మేలు మేలు. నామీద వీరురవడించుట చిచ్చుపై మిడుతలు పరుమిడుటగాఁ జలంపుము. వీరు తమ యెత్తికొలు నెఱవేర్చు బూని రేని ధర్మరాజునకుఁ

గార్యంబశ్రమంబుగ నిష్కడ సుకరంబగు. కోపులు పాపులు నగు
వారికిఁగాని యిట్టి దుర్బుద్ధి పుట్టదు. అయినను వారీ కార్యంబు
నకుఁ గడంగుట నాకు సమ్మతమే. పేరిపేడ వీరితో నేహాయి యందు
మూలగిన రాజులొకంబును లోకంబునఁ బ్రజలును సుఖంతురు. కావుననే
వీరిదాప్యము సమ్మతమనఁజేసి. వారియాప్తిమునఁ బుష్పస్థ ప్రవర్తింపనిమ్ము.

అనిన ధృతిరాష్ట్రుఁ డదరిపడి సామాత్యసమిత్రుఁ దుర్యోధను
నిందుఁ దోడిఁజెమ్మని విమరుం బనిచె. ఆయనయు నతనిని సోదరుల
తోడను రాసలతోడను సభలోఁగిరి యోక్కొనెనెచ్చె. అంత ధృతి
రాష్ట్రుఁ డతనివంకిఁ దిరిగి యోరిస్మశంసుడఁ ! పాపభూయిష్ఠుడఁ !
క్షుద్రకర్తసహాయుడఁ ! పాపసహాయులుగూడి మహాపాపమున కోడి
గట్టుచున్నవాడవు. కలపాంసనుడఁ ! మూఘుడఁ ! యశక్యము
నయశస్కరము నగుకార్యమును నీవుగాక మఱియెవ్వఁడరా తల
పెట్టెను? నీవు పాపాత్ములతోడఁగూడి యప్రధృష్టండును దురక
దుండు నగు కృష్ణునా కట్టదలుచితివి చెడుగా? దేవదాసవ యక్ష
సిద్ధవాఘ్నులును బట్టరాని వానిని నీవెల్లెరా పట్టదలచితివి? ఇంతకు
నాయన నీ కేగ్రోహము చేసెరా? ఉభయపక్ష క్షేపంభిలాషియై
హిత ముపదేశింపఁ బూనినందున కిది ప్రతిఫలమా !

అనిన నిమరుండును దుర్యోధనుంజూచి సౌభకంబున ద్వివిధ
వానరుండును, బ్రాహ్మ్యోత్తిషంబున నరకుండును, నిర్మోచనంబున నఱు
వదివేల రాక్షసులును బట్టజాలనివాని నీవెల్లె పట్టదలచితివని
చిక్కఁజెప్పె. అంత దుర్యోధనుంజూచి దానవాంతకుం డిట్లనియె.

—◆ శ్రీకృష్ణుండు విశ్వరూపమును జూపుట ◆—

ఓరిదుర్బుద్ధి! నే నొంటరివాడనని యటరా నన్ను బట్ట
జూచేదవు. ఎవరినిబట్టెదరో కట్టెదనో కానిండు. నీరె పాడవులు.
అంధకవృష్టిభోజులు నీరె. నీరె రుద్రాదిత్యవసుస్సూరు ముగ్ధులు నని
బిగ్గ నవ్వెను. వెంటనే బొటనవ్రేలెడదేసి యాకారముగల దేవత
లగ్నివలె వెలుంగుచు నాయననుండి వెలువడిరి. లలాటంబున

బ్రాహ్మయు వత్సంబున రుద్రగుణుడును, భౌతజంబుల లోకపాలురును. ముఖంబున నగ్నియు మణియు నాదిత్యసాధ్యవసువులు, మరుత్తులు, విశ్వదేవతలు, యక్షగంధర్వౌరగ రాక్షసులు జనించిరి. కుడిభుజంబున ధరంజయుండు జనించి గాంధీవధరుడయ్యె. ఎడమభుజంబున బలముండు జనించి హలసాణియయ్యె. యధిష్ఠిర భీమనకులసహ దేవులు వెనుకను వృష్ణ్యంధక ప్రమ్యూహులు ముందును నుద్యతాయధులై నిలిచిరి. శంఖచక్ర గదాశక్తి శాఙ్గలాంగలనందకంబు లామహామూర్తి నానాభుజంబుల గానవచ్చె. కల్లనేత్రరాసికా ద్వాదశంబులనుండి పొగలతోడ మంటలు వెలువడియె. రోమకూటంబుల సూర్యకిరణంబులవలె గాంతలు నిగిడె. కేశనృహార కారంబుల గాంచి భీష్మగ్రోణవిమర సంజయధృతరాష్ట్ర ఋషీశ్వరులు తప్పక దక్షిణ రాజులందఱు భీతచిత్తులై కన్నులుమోడ్చిరి. వారికి మాత్రము భగవంతుండు దివ్యచక్షువు లొసంగె. ఆ యచ్ఛతంబులగాంచి దేవతలు పుష్పవర్షంబు గురి యించిరి. అంత ధృతరాష్ట్రండు కృష్ణుం గని పుండరీకాక్ష నీ వే సర్వలోకహితుండవు. నిన్ను దర్శించిన సేత్రంబుల నన్యంబు దర్శింపనొల్లఁ గావున దృష్టిహరింపుమనిన భగవంతుం డట్లయొనర్చె. చీకురాజునకుఁ గన్నులు వచ్చుటఁ గని చూప తాత్పర్యమగున్నలైరి . ఋషులెల్లఁ గృష్ణు. స్తుతించిరి, ధరావలయంబు నణకె. అంతఁ గృష్ణుం యరూపం బుపసంహరించి స్వరూపంబున నొప్పారె. పదపడి కృష్ణుండు సాత్యకి నొక కేలను బట్టుకొని ఋషులయన్జ్ఞాపడని సభవిడిచి చనియె. ఋషులంతర్ధానమొందిరి. కృష్ణుని నెన్నడించి కౌరవులును జనిరి. కృష్ణుండు బాసుకుండు తెచ్చిన రథమెక్కయన్నింప ధృతరాష్ట్రం డిట్లనియె. నా పుత్రునందు నాకుఁగల బలము ప్రత్యక్షముగఁ గంటివిగదా. ఇందు రోహస్యం జేమియులేదా. కౌరవులపాండవులసంధి గోరువాడనని యెఱింగితివి! పాండవుల యెఱాటమున నాకుఁ బాపాభిప్రాయంబు లేదు. సుయోధనునకు నా కావించిన హితభోధ మాటకిం దితివి. సుధీకై నే నెంత యత్నించితి నో రాజు లందఱును జూచిరి.

అనినఁ గృష్ణుండు కృతరాష్ర ధీష్ణుడొకకృపవివః బాష్ట్యకలుఁ
గాంచి సభాన్యత్తాతంబుతయు మీకు బ్రత్యక్షంబుగదా, కృత
రాముండు తాను స్వతంత్రుడగానని చెప్పుటయు వింటిరి. ఇక
నాకిందేమి పనిగలదు? పాండవులఁ జూడఁబోయెద. మీరందఱు
నాకు సెలవొసంగిండు. అని రథమెక్కి నుచుచె. ధీష్ణుడొక
కృపాశ్వత్థామ వికణ్ణయుయుత్సవిదకులు లోనగుకొరవప్రముఖులు
కృష్ణు వెన్నంటిరి. కృష్ణుండు కుంతియింటికిఁ జని సభోదంతంబు
నాంతంబుగ సవిస్తరంబుగ వినిచి యత్తా ! యిక చేను పాండవులఁ
జూడఁబోయెద వారికేమి చెప్పెదవనికఁ గుంతి యట్లనియె.

—♦ కుంతి సందేశము. ♦—

కేశవా ! నావచనంబులుగ యుధిష్ఠిరుతో నిట్లనుము. కుమా
రా ! నీవు ధర్మమునుండి విశేషముగ భ్రష్టుడ వగుచున్నాడవు.
కులధర్మమును వ్యర్థపఱువకుము. అర్థజ్ఞానములేక వేదశబ్దములమాత్ర
మెఱింగించెడిన శ్రోత్రియుడగు నపండితునినలె నీవును ఛాండసఁ
డవై కేవలవైదికధర్మమందే బుద్ధినిలిపితివి. బ్రహ్మ నిన్నేకులమునఁ
బుట్టించె నట్టికులధర్మమేదియో యాలోచింపుము. క్రూరకార్య
రతులయినఁ బ్రజలఁ బాలింపవలసిన క్షత్రీయులు బ్రహ్మబాహు
వుల బుట్టిరి కాన న బాహువీర్యంబుననే కివింపవలయును. ఈవిష
యమున నేను వినిన చరిత్రమొకటి యాపమానంబుగఁ జెప్పెద.
తొల్లివైశ్రవాండు ముచుకుందునకుఁ బృథివియంతయు నీయఁ గడిం
గిన సారాజర్షి పరదత్తఁబేనుగ్రహించువాడనుగాను. స్వభుజబలా
ద్జితంబుమాత్రమ భుజించెదనని దానిని గైకొనకున్న వైశ్రవాండు
ఊశ్చర్యపడి మిగులఁ బ్రీతుడయ్యె. ఆవల నమ్మనకుండుండు
క్షత్రధర్మమున వర్తించి భుజబలంబునన సర్వసర్వంసహచక్రంబు
జనుగచి వశపఱచుకొనియె. ఏరాజు ప్రజల ధర్మమార్గంబున
రక్షించునో యారా జాప్రజలపుణ్యంబున నాలనభాగంబుఁ గైకొను
నాడగు. రాజుస్వధర్మభ్రష్టుడై సరికంబునఁబడు. రాజుస్వధర్మంబున

నిలిచి నాలుగువర్ణములవారిని దండెత్తించే వారివారి ధర్మములనిలబెట్టి
 నుడసేతితప్పక ప్రజల ధర్మమున నర్థింపజేసెనేని యదియే
 కృతయగంబు. రాజసకుఁ గాలము కారణము; కాలమునకు రాజు
 కారణమాయని నొకరియొకరు. కాజే కాలమునకుఁ గారణము.
 కృతతేజా ద్వాపరముల స్మృత్యైవవాఁడు రాజే. కలియగమునకు
 రాజే కారణము. కృతయగంబు కలిగించురాజు స్వర్గగామియగు.
 త్రైకుఁగారణమగురాజు స్వర్గఫలంబు విశేషం బనుభవింపఁడు.
 ద్వాపరము వర్తింపజేయరాజు యోగ్యతానుసారిముగ సుఖమనుభ
 వించు. కలియగకర్త యగురాజు పాపభూముఁడగు. కాపున
 ద్వికాలము సకమున దుఃఖించురాజుపాపము ప్రజలను బ్రజల
 పాపము రాజును సంగించు. కాపున బిత్తుపైతామహోచితబైన
 రాజధర్మంబున వర్తింపుమా. నీ నుండఁదలంచునది రాజధర్మముగాదు.
 దుర్బలుడై యత్యంత దుఃఖపూరితుడై యుండువాఁడు ప్రజాపాల
 నమువలనఁ గలుగుపూర్ణంబును గొంచెమైన సనుభవింపఁడు. ఇప్పుడు
 నీ వేతెలివితోవర్తించుచున్నవాడనో యట్టితెలివి నీకు నాలయు
 నని పాండురాజుగాని నేనుగాని కితామహుఁడుగాని నిన్ను దీవింప
 లేదు. యజ్ఞము, దానము, తపము శౌర్యము, ప్రజ్ఞ, సంతానము,
 మాహాత్యము, బలము, సేనస్స గలుగవలయునని కదా నదా ని
 గ్నాశీర్వదించితిని. నగులు సురలుప్రీతులై నీ దీర్ఘాయువు, ధనము,
 సంతానము, స్వాగ, స్వధయులభించు. తత్రియదంపతులు తమ
 బిడ్డలకు దానము, వేదపఠనము, యజ్ఞము, ప్రజాపాలనము, లభింప
 దేవతల బ్రార్థించుచుందురు. ధర్మమైనగానీ యధర్మమైనగానీ
 జన్మమువలన లభించినది నీవనశ్యము జరుపవలయు. ధర్మ మిట్టి
 దయ్య బుండ్లకులు సత్కులజులయ్య నాపుత్రులు దేవెల కెట్లు
 దాద్ర్యముచే నుఁగించుచున్నారో చూడుము. ఆకొన్నవారు
 శూరుఁడను దానపతియు నగువానిఁజేరి తుష్టులై నిలుతురు.
 అంతకంటెధర్మమేదికలదు? రాజగువాఁడు ప్రాప్తరాజ్యుడై ధార్మికుడై
 దానమునఁ గొందఱను, బలమునఁగొందఱను, సత్యవాక్కులఁగొంద

జనువశపజీచి కనవలయును. బ్రాహ్మణులు భీష్మటనము గావింపవలయును. క్షత్రీయులకు భూపాలనంబు కర్తవ్యంబు. వైశ్యులకు ధనార్జనంబు కార్యంబు; శూద్రులు వారికిఁబరిచర్య నలుపవలయు. భైక్షము నీకు నిషిద్ధము. కృషి నీకుచితముగాదు. క్షత్రీయుడవు కావున బాహువీర్యంబున జీవింపుము. మునిగిపోయిన తండ్రిభాగము సామదానభేదసేతులఁగాని దండరీతిఁగాని యుద్ధరింపుము. మిత్ర నందనా ! విన్నుఁగని దీనబాంధవనై పరపిండమును దిని బ్రతుకుట కంటె నాకుఁ జెడ్డమఃఖి మేది రాఁగలదు ? రాజధర్మావలంబివై యుద్ధ మొనర్పుము. పితామహుల నపకీర్తిఁ ద్రోయకుము. క్షీణపుష్కండ్లవై సోదరులతోడఁ బాపగతికిఁ బోకుము.

— విమలాపాఖ్యానము —

ఈ విషయమున విమలాపుత్రసంవాదం బనునొకపురాతనేతి హాసంబు గలదు. దీనివలనఁ దెలియవచ్చు శ్రేయస్సుఁగాని యంతకు మేలైనదిగాని కృష్ణా ! నీవు పాండవులకుఁ జెప్పము.

యశస్వినియు దీననదనయు సత్కులసంభూతయుఁ గుపితయు క్షత్రధర్మరతయు, దాంతయు, దీర్ఘదర్శినియు రాజసభలఁ బ్రసిద్ధికెక్కినదియు, బండ్రితయు, బహుశ్రుతయునగుచిమలయను నొకక్షత్రీయ స్త్రీ గలదు. ఆమె సింధురాజనిర్జితాఁడై గృహగతుఁడై దైన్యంబు ముఖంబున వ్రేల యెంతచెప్పినను యుద్ధమునకుఁ బరిగొనక నేలఁ బడియుండిన సంజయుండను తన కన్నకొడుకు నిట్లు సంబోధించెను.

ఓరీ శత్రుసంతోషకారీ! నీ వెక్కడి కొడుకవురా నాకు! నీవు నాకుఁ బుట్టినవాడవు కావు. నీ తండ్రికిని పుట్టినవాడవు కావు. ఎక్కడనుండి దాపరించితివి? నీయట్టి గోషహీనునిగూడ మగవానిగా నెవ్వఁడెరా తలఁచును? నీ చిహ్నములు చూడ నీవు పండుడవు. యావజ్జీవ మిట్టలే నిరాశుడవై పడియుండెదవా మగపండా? ఛీ లెమ్ము నీ మేలునకై నీ కార్యభారము నీవే వహింపుము. నీయాత్మను

సీ వవమానపెట్టకము. అల్పముచే దానిని సంతోషపఱుపకము. శ్రేయస్కాముడవై భయంబు త్యజింపుము. పిజ్జీకీ ! లేమ్ము. ఓకి సుహా ! పగతరచే దెబ్బలుడిని శత్రువులకు సంతోషము బంధువులకు శోకము గలిగించుచువచ్చి యిచ్చుట మానసానుఁజూ ! పడి యన్నాడవా? లే లేమ్ము. చిటుకాలువ కొంచెపునీటి నిండును. బుకచోసిల యల్పపదార్థమున నిండును. అల్పపురుషుఁ డల్పలాభంబున సంతోషుఁడగు. వాములకోటలనైనఁ బెఱుఁగుముగాని కుక్కవలె నానకుము. నేబెవలె బ్రతికియుండుటకంటెఁ బ్రాణము పోవుచున్నను పరాక్రమమే కనఁ బఱుపుము. అకాశంబున నిరాఘాట సంచారింబు గావించు జీగవలె నీవు నిచ్చావిహారంబు గావించుచు శత్రువుల ఛేదనంబులు పరికించి సమయముగని మీఁద దుముకుము. పిడుగడిచిన వానివలె బీనుఁగువలె నేలఁబట్టి నేలఁబడి యున్నాడవు? ఓకి కాపురుషుఁడా! ఘోర లేమ్ము. పగవారిచేఁ బరిభవింపఁబడియుం బండుకొన నీకుఁ బిఱుకింపఁదా! బుద్ధి యెట్లురా పుట్టెను? ఇట్టి కృపణ దశయం చున్నవాడవని యెవరికిఁ దెలియనీకము. నీ మహాకార్యములచే నలువైపు నిన్నెఱుఁగునట్లు చేసికొనుము. మధ్యమ దశయందుఁగాని యధమదశయందుఁగాని యధమాధమ దశయందుఁగాని యండకుము. అగ్నిహోత్రునివలె సదా ప్రజ్వరిల్లుము. తుమ్మకి కోటవివలె నల్పకాలమైనను భగ్గని మండుముగాని ప్రాణాశచేఁ బొట్టనిప్పవలె. బొగరాఁచుండకుము. దీర్ఘకాలము పొగయటకన్న నల్పకాలము మండుటమేలు. అడుగాడిదవలె నతిమృదు వగు వాడు రాజకీలంబున నెందును బుట్టకుండునుగాక. ధీరుండై శూరపురుషుండైన తీత్రియుండు మనుష్య సాధ్యకార్యము లొనర్చి పోరి కలధర్మ ఋణముక్తు డగుచున్నాడు. ఇట్టివాడు తన్నుఁదాను బరిభవించి కొనఁడు. జ్ఞానముగలవాడు కార్యము జయించినను నోడి నను దుఃఖింపఁడు. అనంతరకార్య మేదియని యాలోచించి యథా శక్తి కార్యారంభుండగునుగాని ధనాభిలాషికాఁడు. పరాక్రమమునైన నాశ్రయింపుము. చావనైనఁ జావుము. కలధర్మమును వదలి నేలకు

బరువుగ నేల జేవించెదవు? ఓరి నచ్చునకింక ' మిష్టాపూర్తములుకీర్తి
 సకలము సతమయ్యెను. భోగమాలము విచ్చెన్నునుయ్యెను. ఇత
 నీనాపిరితోనుండియు నేమిశలము! పాపరి నుద్ధరించెదవు? పేయ నా
 కొడుకని నలువ్పరితో నెల్లు చెక్కకొనినను? సరి యాడువారిలో
 దలయెత్తి యెల్లు తిరుమకు! నీ శత్రువులో నుపిరి కొడుకొకగొడు
 గొక లాడుమండ నాకొక కొడుకొకేడెని యెల్లు కల్ల రాదును '
 తాను బడునట్లున్నను శత్రువుగడము కలుగుకొని వానితోడఁ బడ
 వలయును. తనకు మూలచ్చేదవైనను నిషాదిపడరాదు. చేత్తవజాతి
 గుఱి మెంతయునైన యథాశక్తి యాడువ యత్నించును. దానిని
 స్మరించియైన నీవును సత్త్వమానమోరుషముల కొలది జరిపుము.
 నీ నిమిత్తమున మునెగినకలము నుద్ధరించుము. కులాభివ్రాసము
 దేశభివ్రాసము చేని నీయట్టి పందలు మనిన నేమి పొందిననేమి?
 అమ్మతరబని యెవనిచరిత్రమును లోకు లాడిక నరో వాడు జనసంఖ్య
 హెచ్చింపఁ బుట్టినవాడు. వాడు పురుషుడనుగాడు. స్త్రీలలోను
 జేరడు. దాసము, తపస్సు, సత్యము, విద్య, యగ్గలాభము, వీనియం
 దెవనికీర్తి వ్యాపింపరో వాడు తల్లికడుపులోనుండి వచ్చిన పురీషము.
 విద్య, తపస్సు, శ్రీ, విక్రమంబుల నిరైరజనుల నిశితముంచువాడే
 నిక్కపు మగవాడు. సోమరి, భిక్షుకుడు, నృశంసుడు, సకీర్తిపరుడు
 నగు వాని కాపురుషాచిత వృత్తి నీకుఁదగదు. తిసగూడును, గట్టఁ
 బుట్టము, నెక్క వాసములేక లోకముచేఁ బరిభవింపఁబడుచు
 గృశించి శత్రులకు సంతోషముగలిగించు హీనుని స్వల్పజీవి యగు
 నల్పుని జేరి బంధువు లేమి సుఖింతురు? రాజ్యభ్రష్టులము, స్థాన
 భ్రష్టులము, దేశభ్రష్టులమై సకలభోగముల వదలి దరిద్రులమై
 పగతురకు దాసులమై మిగుల దుఃఖింపఁగలము. సాధువులయందు
 పక్రగామివి, సద్వంశనాశకు డ వగు నీవు సంజయా! పుత్రుడను
 నెపమున నా కడుపుచుట్టిన కలిచురుషుడవు. రోషహీనుడు
 నుత్సాహహీనుడు నిర్విర్యుడు శత్రునందనుడు నగు నీవంటి
 కుమారుని నే తల్లియైనఁ గనకుండును గాక. నీవంటి కుమారుని గనుట

కంటఁ దల్లి గొడ్డలగుటమేలు. కడుపు దిగఁబడుట శ్రేయస్కరము. కడుపులోనే బిడ్డ చచ్చుట లాభకరము. మృత శిశువు గనుట శుతోషదాయకము. పొగరాఁజుట బడియుండకుము. ముహూర్త మైనను ఊణమైనను శత్రువుల నాక్రమించి వారి శిరంబులపై ముడుము. ఇచ్చివాఁడు మగవాఁడు. వానినిగన్నదే తల్లి. తమ మాత్రము గలిగిన రిషహినుని స్త్రీయని యనరాదు; పురుషుఁ డనియు ననరాదు. సంతృప్తియు. మెత్తిఁదనము, ప్రయత్నము చేయకుండుట, భయము ననునవి శ్రీవిరాళకరములు. యత్న హినుఁడు గొప్పకార్యములు చేయఁజాలఁడు. కావున సీవిట్టి పాపము లకు నశుండవు గాకుము. హృదయమును రాయచేసికొని సి యర్థమును నీవు సంపాదించుకొన జతనంబు గావింపుము. పరుల హినుఁడు గావుననే పురుషుండనఁబడుచున్నాఁడు. మగువవలె నేవించు వానికి మగవాఁడను పేరేలే? వ్యర్థము. శూరుఁడు బలసంపన్నుఁడు సింహపరాక్రముఁడు నగువాఁడు మరణించినను వాని రాష్ట్రమునఁ బ్రజలు సుఖముగ నుండురు. ఎవఁడు తన ప్రియసుఖముల విడనాడి శ్రీ నార్జించునో వాఁ డమాత్యాదుల హర్షాంబుధిఁ దేల్చును. అనిన బుత్రుఁ డిట్లనియె.

తల్లీ! యెట్టి హితముభోధించెదవు? రణమునకుఁబోయి మరణింపుమనియూ నీభోధము. నేను మరణించిన పదపడి నీ కీ సర్వ రాజ్యము సర్వాధరణములు సర్వభోగములు తొదకు నీ ప్రవిత ముండియు నేమి ప్రయోజనము? బ్రదికియుండిన నేదైన సుఖ మనుభవింపనగుఁగాని చచ్చి సాధించునది యేమున్నది?

అనినఁ దల్లి యిట్లనియె. మరణ మనిన భయపడెడుపిజ్జిక! శూరుఁ డొకసారిచచ్చును. భీరువు పలుమాఱు చచ్చును. ఈ భూమి నాది యనువానిఁ జూచి భూమి, యాధనము నాదియను వానిఁజూచి ధన, మీపుత్రులు నా పుత్రులని లాలించుకొను వానిఁ గని జారిణియగు భార్యయు, రణరంగమనిన వెఱచు క్షత్రియునిగని పృథ్వువు నవ్వు సన విసవా? మానహీనుండవైన నీవు బ్రతుకుట

కంటెఁ జచ్చుచే నాకు సంతోషకరము. రణజితుఁడను నాసుతుఁడనుటకంటె రణహతుఁడను నాసుతుఁడని చెప్పుకొనుట యశస్కరము. ప్రాణమైనవిడిచి మానము కావాడుకొన వలయునని వినవా! ప్రాణము తీణభంగురము. కీర్తి యాచంద్ర తారకము. రోష హినులగు త్సుద్రులుపోవు లోకమునకు మన శత్రువులు పోవుదురు గాక. ఆత్మగౌరవము గలవారి లోకమునకు మన మిత్రులు పోవుదురుగాక. పరచారహినులై దుర్బలులు దరిమిలునై పరపిండములఁ దినువారివృత్తిని నీవవలంబింపకుము. దేవత లిందుని, భూతములు పర్జన్యుని, నాశ్రయించినట్లు బ్రాహ్మణులు మిత్రులు నిన్నాశ్రయించి జీవించుకుగాక. పండిన ఫలవృక్షము నాశ్రయించి పక్షులు బ్రతుకున శ్లేపురుషు నాశ్రయించి సర్వజనులు బ్రదుకుదురో సంజయా! వాని బ్రతుకే సార్థకము. ఇండు నాశ్రయించి బ్రతుకు దేవతలవలె నేవాని నాశ్రయించి బంధువులు బ్రదుకుదురో వాని జీవితమే యుత్తమమైనది. స్వభాహుబలంబున జీవించువాఁ డీలోకంబునఁ గీర్తియుఁ బరలోకంబున నుత్తమగతియుఁ బొందును. అని యనేక విధంబులఁ బరుషోక్తు లుల్ల ముచ్చిపో నాక్షిణ నతండును రోషంబుఁ దెచ్చుకొని తల్లి చెప్పినట్లు కార్యమొనర్చెఁ గావున నీవు కృష్ణా! పాండవులను తృప్తియొచితంబైన బ్రదుకు బ్రదుకుడనుము. ఆర్జునా! నీవు పుట్టినపు డాకాశవాణి కుంతీ! నీకొడుకు శత్రుత్వంబున భూమి నెల్ల జయించి కౌరవులవధించి రాజ్యమార్జించి మూడుయజ్ఞంబులు గావించునని వచించె.

భీమసేనా ! రాచకూతురు పుత్రుని నేలకోరునో యట్టికాలము సమీపించినది. రోషము విడువకుము. మాద్రదేయులారా! మీరు ప్రాణములకంటె విక్రమార్జితజీవితము నుత్తమముగఁ దలుపుఁడు. అని పారిపారికి నామాటలుగఁ జెప్పము. కృష్ణా! రాజ్యనాశము, పుత్రవియోగము, ద్యూతపరాజయము నాకంటె దుఃఖకౌరణములు గావుగాని మేమందఱము వినుచుండఁ గాంచాలినది మాటలు నెవరోర్తురు? అనియే నాకెక్కువ దుఃఖకారణము.

క్రాపడిమతమునఁ జరింపుచుని యర్జునుచకుఁ జెప్పము. పాండవులఁ గుశల మడిగితి ననుము. నేను గుశలేనినని వారికిఁ జెప్పము. నాయ నా! సుఖముగఁ బోయిరమ్ము. పాండవులఁ బరిపాలింపుము.

అనినఁ గృష్ణుం డామెకుఁ బ్రదక్షిణించి యామె సెలవుగైకొని తరలె. ఇట్లు కృష్ణుండు పయనమైపోవఁ గౌరవు లాయనను సాగ నంపఁ గొంతద వ్వరిగిరి. అప్పు డా యశోదానందనుండు రాధానం దనుఁ జేరరమ్మని పిలిచి తన యరదమెక్కించుకొని రహస్యముగ నత వితోఁ దీక్ష్యములు మృగువులు, ప్రియులు, ధర్మయుక్తములు, శత్రుములు హితములు హృదయగ్రహణములునగు వాక్యముల విట్లనియె.

—శ్రీ కృష్ణుండు కర్ణుతోఁ బాండవులఁ గలయుమని చెప్పెట.—

రాధేమా! నీవు వేదపాఠగులయుచ బ్రాహ్మణుల నుపాసించి యివి నియతితప్పక యసూయలేక వారివలనఁ దత్వార్థ మెఱిగితివి. సనాతనములైన వేదవాదముల నీవెఱుంగుచువు. నీవు సూక్ష్మధర్మము లుచును బరినిశ్చితుఁడవు. కన్యాపుత్రులు కానీనుండనియు సహో ధుఁడనియు నిరు తెగలు. అందు వివాహోనంతరము పరునకు జనిం చినవాఁడు సహోధుఁడు. వీరిరువురకు వీరితల్లిని బరిణయమాడిన వాడే తండ్రియని శాస్త్రవేత్తలు చెప్పుదురు. కర్తా ! నీవట్లు జనిం చినవాఁడవు కావున ధర్మవిధిని నీవు పాడుచువుత్రుఁడవు. కావున రమ్ము. నీవు ధర్మశాస్త్రనిశ్చయముచొప్పున రాజపు కాఁగలవు. తండ్రి పక్షమునఁ బాండవులును, దల్లిపక్షమున యాదవులు నిన్నుఁ గొల్చి యుందురు. తండ్రి ! నాతోడ నిప్పుడే నీవు పాండవులకడకు రమ్ము. నీవు యుద్ధిఘోషునకు జ్యేష్ఠుఁడవని యెఱిగిరా నీభ్రాతలు పంచపాం డవులు నీచరణములకు నమస్కరింతురు. అట్లులే క్రాపడేయసౌ భద్రులును నిన్నుఁ బూజింతురు. ధర్మరాజునిమిత్రమై మూఁగిన రాజులు రాజపుత్రులు వృష్ణ్యంధకులు నీపదముల వ్రాలుదురు. కనక రజతకుంభంబుల నోషధులు సర్వబీజములు సర్వరత్నములునుంచి

రాణులు రాజకన్యలు నీయభిషేకంబునకై నీళ్ళు తెత్తురు. ద్రాపదియు
నంతప్రకార మాజవవర్షంబున నిన్ను నరించును. బ్రాహ్మణో
త్తముడైన డౌమ్యుడగులవేల్చును. చతుర్ద్వేద పారగులగు
బ్రాహ్మణులు నిన్నిపుడ యభిషేకింతురు. బ్రహ్మకర్మసితుడైన సాండవ
పురోహితుండును బంచసాండవలును, ద్రాపదీపుత్రులైన వేదరును,
బాంచాల చేదిరాజులును, నేనును నిన్ను సర్వసర్వం గూహాధీశ్వరుగా
నభిషేకింతుము. ధర్మపుత్రుండు నీకు యనరాజగును. ధర్మనందనుండు
శ్వేతవ్యజసంబును, భీమసేనుండు శ్వేతచ్ఛత్రంబును, నీకు బట్ట
గలరు. పట్టాభిషిక్తుడవైన నీయరదగ బట్టునుండు గడపును. అభి
మన్యుండు నీపజ్జన నిలువగలడు. నకులసహదేవ ద్రాపదేయపాంచాల
శిఖిండులు నీవెనుకవత్తురు. సర్వాంధక వృష్ణీసహితుడవైన నేను
నీ పిఱుదన నడిచేద. సోదరులైన సాండవలగుండి పూజ్యప్రాజ్య
రాజ్యసుఖంబు లనుభవింపుము. జపహోమాది నానామంగళ
శ్శార్యంబు లొనర్చుము. ఆంధ్రద్రావిడ తాలచర చూచుప వేష
స్తాదులు నీముంగలనడుతురు. సూతమా గధులు నిన్ను స్తుతించువారు.
పాండవులు నీవిజయంబు ఘోషింతురు. తారాయుక్త సంవ్రనివలె
బాండవ సహితుండవై కుంతి సంతోషింప రాజ్యంబు బాలింపుము.
నీ మిత్రుల నొనందంబునను, నీ శత్రుల భేదంబునను దేల్పుము.
పాండవులందు సౌభ్రాత్రము మానకుము. అనినఁ గర్ణుఁ డిట్లనియె.

కృష్ణా ! నీవు సౌహృదంబుచేతను, బ్రోమచేతను, సఖ్యము
చేతను, నా శ్రేయస్సు గోరియుఁ జెప్పితివని చెఱుంగుదును. ధర్మ
శాస్త్రము చొప్పున నేను బాండుపుత్రుండననియు నెఱుంగుదు.
చూర్యుని వరంబునఁ గుంతి కన్యాదశయందగుగని గూఁడుననచనంబు
చొప్పున నన్నువిసర్జించెను. నాక్షేమము గోరక నన్నుఁ గుంతి విడనా
డఁగా నన్ను సూతుండగు సధిరథుండుగాంచి యింటికికెత్తుకొనిపోయి
తన భార్యయగు రాధకుఁ బ్రీతితో నొసఁగెను. నాయందుల ప్రేమచే
రాధ కాక్షణంబు చన్నులు చేపెను. ఆమెయే తన చేతులార నా
మూత్రపురీషము లెత్తిపోసెను. అట్టియామెకు ధర్మవేదవై ధర్మ

శాస్త్రంబులువిని ధర్మరతుండగు నాయుట్టివాఁ డెట్లుత్తరక్రియలు పెంచు
ములు ప్రోపించు చేయవచ్చును? అధిరథుండు నేను దనపుత్రుండవనియో
విశ్వసించి యున్నవాఁడు. సాహృదబలంబున నేనాయచను జవకునిగా
భావించినాడను. ఆయనయే నాకు జాతకర్తాదిక్రియలు శాస్త్రవిధి
ప్రకారము పుత్రప్రీతి నిర్వర్తించెను. ఆయనయే బ్రాహ్మణులచే
సమరేఖండని నామకరణము గావించెను. నా యశావశంబున సూత
కులంబునంద యతఁడు నాకు వివాహంబు గావించె. నా ధార్యల
యందు నాకుఁ బుత్రులుపుత్రులు జనించెరి. కామబంధనంబు వలన
వారియందు నాడెందంబు బద్ధమైయున్నది. విశ్వవిశ్వంభరా రాజ్యము
చక్రేగాని సువర్ణరాసులకై కాని హర్షభయంబు వలనగాని గోవిందా !
వారియందలిప్రీతి వదలి కల్లనడవడికి లోపడఁజాలను. దుర్యోధను
నాశ్రయించుట బమనవాఁడు సంతసము లకంటక రాజ్యంబు భోగించి
తీని, సుతులతోడ ననేకయుజ్జనులు కోరినట్లు సలిపితిని. కులధర్మ
ములు వివాహములు సుతులతోడ గావించితిని. నాబలంబునమ్మి
దుర్యోధనుండు పాండవులతో నిగ్రహించె. జరుగఁగల కలహంబున
చన్నర్జున కెమరుదొగ నుర్యోధనుఁ డెన్నుకొని యున్నవాఁడు. నన్నుఁ
జంపినను జెఱపెట్టినను, వెఱపెట్టినను, నాశపెట్టినను నేను దుర్యో
ధనుతోఁ గల్లలాడనేర. ఇప్పుడు నే నర్జునునితోఁ ద్వంద్వయుద్ధముఁ
గావింపనేని యది నాకును బారునకును గూడ నక్షీర్తికరము.
నా హితాభిలాషివై భాషించుటయుఁ బాండవులు నీమాటఁ బట్టి
పోవుమరనుటయు నిస్సం దేహము. అయినను మగ యీ సంపా
దము నీవు రహస్యముగనుంచుచు నాకు హితకరము. నియతవ్రతం
డైన యుధిష్ఠిరుండు నేను గౌంతేయులందు జ్యేష్ఠుండనని యెఱింగెనా
పిదప రాజ్యమాశింపఁడు. నాకు రాజ్యము సర్వము లభించినను
నేను దానిని దుర్యోధనునకే యాయఁగల వాఁడను; ఇది సత్యము.
నీవు నేతవై భీమార్జున నకుల సహదేవ ద్రాపదేయులు యోధులై
యుండు ధర్మాత్ముండు యుధిష్ఠిరుండే శాశ్వతముగ విఫల విఫలా
భారంబు వహించునుగాక. సాత్యకి ధృష్టమ్యములు నుత్తమాజుండు

యథామన్యుడు అతని వారనేకశూరులు నాడవపత్నమున గుఱి
 గూడి యున్నవారు. కావున రాజ్యము పాండవులకుఁ బ్రాప్తించినది
 గోచుని తలచెద. దుర్యోధనుండు శస్త్రయజ్ఞంబు నెఱవేర్చు
 బూనినవాడౌ. అందు సేవే యుపద్రష్టవు. అధ్వర్యుండవు సేవే. హోత
 యుండునుండు. గాంధీనము స్రుక్కు. శూరుల శౌర్యం బాచ్యంబు. సవ్య
 సాచి ప్రయుక్తంబులగు నైంద్ర పాశుపత బ్రహ్మశ్రాణా కర్ణంబులు
 మంత్రంబులు. జనకత్యుర్యుతో తదధికుఁ డి యగు నభిమన్యుండు
 గీతము స్తోత్రమునగు. భీముఁ డుద్ధాతయుఁ బ్రస్తోతయు జపహోమ
 పడుండగు యుధిష్ఠురుండు బ్రహ్మ. శంఖభేరి మురజనినదంబులు సింహ
 నాదంబులు సుబ్రహ్మణ్యంబు. మాద్రేయులు శామిత్రంబు. వాశీ
 మైత్రావరుణాగ్రీష్ణులు. రథపంక్తులు యూపంబులు. కణ్ణి నాళీక
 నారాచంబు లుపబృగశాణంబులు (మిళ్ళులు) తోమరంబులు సోమ
 కలశంబులు. ధనువులు షవిత్రంబులు, అసులు కపాలంబులు, శిరంబులు
 పుగోడాశంబు, సావిస్సు రుధిరము. పరిఘశక్తిగద లిద్దంబులు. సడ
 స్సులు గ్రోణశిష్యులు కృష్ణుడు. పార్థగ్రోణ గ్రాణి ప్రముఖ ముక్త
 శరంబులు పరిస్తోచుంబులు. సాత్యకి ప్రతిప్రాస్థానిక కర్మము గావింపఁ
 గలవాఁడు. దుర్యోధనుండు దీక్షితుండు. అతని పన్నియే సేన. అతి
 రాత్రకర్మంబున ఘోరోత్కచండు శామిత్రంబు గావింపఁగలవాఁడు.
 ధృష్టమ్యముండు దక్షిణ.

కృష్ణా! దుర్యోధను ప్రీతికై నేను బాండవులవాడిన నిష్ఠుఁడు
 వాక్యంబులు తలచితలచి యా దుష్టకర్మంబునకై పరితపించుచున్నాఁ
 డను. సవ్యసాచి నిశాతుండనైన నన్నెప్పుడు కందువో యదియ పున
 శ్చితి కారంభమని తలపుము. భీముండెన్నఁడు దుశ్శాసను లోమ్ము
 వ్రచ్చి రుధిరంబుఁ బానంబుగావించు నదియో సూచుంబగు. పాంచా
 లుడు భీష్మగ్రోముల నెన్నఁడు నడవై తురో యప్పుడే యజ్ఞావసానం
 బగు. భీముండు దుర్యోధనుని శత్రుఁజేయుటతో ధార్తరాష్ట్రయజ్ఞము
 ముగియును. ధృతరాష్ట్రుని కోడండ్రు, వారల కోడండ్రు, భర్తలను
 బుత్రులను బోఁగొట్టుకొని దిక్కుమాలి శురకగృధ్ర కంకసమాఖులు

జైనవోట గాంధారితోడఁ గన్నీట స్నానముచేయులే యవబృథ
స్నానంబు. విద్యావృద్ధులు వయోవృద్ధులునగు నీ ఊత్రియలందఱు
నింట రోగాదులచే రిత్తిచావు చచ్చుటకు నిపు కారణము కాకము.
ఈ రాజ సమూహమంతయుఁ బుణ్యాక్షేత్రంబగు కరుక్షేత్రంబున
శస్త్రములచే మరణించి పుణ్యలోకంబునకుఁ బోనిప్పు. ఊత్రియ
లందఱు పిరస్వర్గమునకుఁ బోవుమార్గమేరో యట్టి సీకోరిక నెఱవేర్చు
కొనుము. లోకంబున నదులు పర్వతంబులు నుండువఱకు వీరికీర్తియు
నుండును గాక. ఊత్రియ యశోధనంబు మహాభారత రణంబు శూరా
చరణంబు వీరమరణంబు భూభారావతరణంబు బ్రాహ్మణులు సభలు
జెప్పగొందురుగాక. ధర్మజుని యద్ధమునకుఁ దోడితమ్ము. మన
పవాదము రహస్యముగ నుంచుము. అనినఁ గృష్ణుండు దరహాస
భాసురాననుగడై యిట్లనియె.

కర్ణా! రాజ్యలాభోపాయంబు నీకు రుచింపదయ్యె గదా.
నేను నీకుఁ బ్రాజ్యంబు పూజ్యంబు రాజ్యం బొసంగెద నన్నఁ
బాలింపరల్లవుగదా అట్లేఁ మీకుఁ బ్రాణాపాయంబును మీదాయ
లకు రాజ్యాదాయంబును సిద్ధమని చెప్పుము. విషయు కపిధ్వజంబు
నిరాఘాటంబుగ నిరంకుశంబుగ నెగయు చున్నది. అది జయ
సూచకము సుమ్మి. ఎన్నఁ డాఖండలనందనుండు గాండీవకరుండై
గుంబు మీటుచు నేను దోలురథంబునందు నుండి మీకు రణ
శింగంబునఁ గానవచ్చునో. యెప్పుడు జపహోమ తత్పరుడైన ధర్మ
జుండు నిజసేనారక్షాదీక్ష వహించి దక్షుండై వీక్షణంబులవలన
మీక్షుద్రసేనను నాశుశుక్షణిపాలుసేయఁ బూనునో యెప్పుడు
ఓముడు దుశ్శాసనువఱింబుఁ జీల్చి రక్తంబు పానంబుసేయునో
యప్పుడే మీకుఁ గృతయుగములేదు. త్రేతాయుగములేదు. ద్వాప
రములేదు. కృతయుగంబున నందఱు గృతకృత్యులు. కావున నర్థ
కామంబులతోడ వారికిఁ బనియేలేదు. త్రేతయందు ధర్మంబు ప్రధా
నంబు. కామార్థంబు లముఖ్యంబులు. ద్వాపరంబున నర్థకామంబులు
ప్రధానంబులు. ధర్మం బముఖ్యంబు. మీరు చావ నున్నవారు

కావునఁ గలియుగమందలి వారికివలె మీకిం దధర్మార్థకామంబులు
మూఁడును లేవు. ఇక మోక్షము సూతురేల? అనినఁ గర్ణ
డిట్లనియె.

కృష్ణా ! సమస్తమెఱింగియు సన్నేల నీవు మోహమున ముండు
జూచెదవు. భూలోకము రాశేమగుకాలము సమీపించినది. దానికి
నేను శకుని దుశ్శాసన దుర్యోధనులు కారణభూతులము. నిస్సందేహ
ముగఁ గురుచాపవభండనంబు జరుగఁగలదు. నెత్తెట భూమి బురద
గాఁగలదు. అందు రాజులు రాజపుత్రులు శస్త్రనిరతులై యహ
లోకమునకుఁ బోవుదురు. చెడుకలలు పెక్కులు వచ్చుచున్నవి. అవ
శకునములు మిక్కుటముగఁ గాసనచ్చెడి. ధర్మరాజు జయించును.
దుర్యోధనుండు పరాజయమొందును. ప్రజాపత్య సత్తత్రంబైన
రహాణిని శివైశ్చరుడు పీడించుచున్నవాఁడు. కావునఁ బ్రజాక్ష
యంబు సిద్ధంబు. అంగారకుడు క్షేమాసత్త్రంబునకై వక్రించి
యనూరాధను సమీపించుటంజేసి మిత్రకోటి నశించు. కౌరవులకు
మహావిపత్తు ప్రత్యాసన్నమైయున్నచుది. రాహువు సూర్యునిడయు
చున్నాఁడు. ఆకాశంబుననుండి మహాధ్వనితోఁ గంపనయుక్తంబులై
యుల్కలు రాలుచున్నవి. కరులు భయంకిరధ్వనులు నించుచున్నవి.
అశ్వంబులు మేపుసిల్బి ముట్టక కన్నీరు కార్చుచున్నవి. ఈశకున
ములు వ్రాణినాశక సూచకంబులు. భోజన సుల్పంబైనను నరకరి
తురగంబులు పురీషంబు మెండుగా విడిచెడి. ధార్తరాష్ట్ర సేనలయందు
గానవచ్చు నీలక్షణంబులఁగని బుద్ధిమంతులు కౌరవులకు నాశము
నిశ్చయించుచున్నారు. పాండవసేనయందుఁ గరితూరగాదులు ప్రహృ
ష్టంబులై యున్నవి. మృగములు ప్రదక్షిణించుచున్నవి. కావునఁ
బాండవులకు జయంబు సిద్ధంబు. మృగములు కౌరవసేన కప్రద
క్షిణంబుగఁ బోవుచున్నవి, అశరీరి వాక్యంబులు కౌరవ పరాభవంబు
దెలుపుచున్నవి. పుణ్యవత్సులైన నెమ్మిల్లు హంసలు బెగ్గురులు చాత
కంబులు పెన్నెలపులుగులు పాండవసేన ననుగమించుచున్నవి. ఈ
గలు, గ్రద్దలు, రాబంబులు, కొంగలు, డేగలు, రాక్షసులు, తోడ్కొట్టె

కొరవులపెంట వచ్చుచున్నవి. ధార్తరాషు సేన భేరులు వాయిచినను జక్కగ మ్రోగవు. పాండవసేనయందలి తప్పెటలు వాయింపకయే మోయుచున్నవి. కొరవసేనాసముదయమందలి బావులందు నెద్దులు కలవంటిపాదంబు లుద్భవించుచున్నవి. దేవతలు నెత్తురు మాంసము గురించుచున్నారు. కొరవసేనపై బ్రాహ్మణులతోడను, చగ్గలతోడను వస్త్రతోరణంబులతోడను, గంధర్వనగరంబు కాన వచ్చుచున్నది. ఆ గంధర్వనగరంబుపై సూర్యుని పరివేషంబు చుట్టి యున్నది. ఉభయసంధ్యలందును నక్కలు ఘోరంబుగ వాపోవుచున్నవి. ఒంటికాలొంటిక న్నొంటితెక్కల పక్షులు భయంకరాకావంబులు నించుచున్నవి. నల్లనిమెడలు నెఱునికాళ్లుగల పక్షులు సంధ్య కెదురు పోవుచున్నవి. ఇవన్నియుఁ బరాభవలక్షణములు. దుర్యోధనసేనాభటులు తొలుత బ్రాహ్మణులను ద్వేషించుచున్నారు. పడపడి గురువులను నావల భక్తిమంతలయిన భృత్యులను ద్వేషించుచున్నారు. దుర్యోధనసేనా వారమందుఁ దూర్పుర క్తవర్ణముగను దక్షిణంబు శత్రువర్ణంబుగను, బడమర కాలని మంటిపాత్రము వర్ణంబుగను, నుత్తరము శంఖవర్ణముగను దిశలున్నవి. ధార్తరాషులుండు చోట దిశలు మండుచున్నవి. ఈ యుత్పాతంబులవలన ధార్తరాష్ట్రులకు మహాభయంబు కలుగఁగలదు. ధర్మరాజు వేయిస్తంభముల మేడ సోదరులతో నెక్కినట్టి కలగంటిని. వారందఱు వెల్లపాగాలు, శైలవస్త్రములు ధరించి శ్వేతాసనము లలంకరించి యుండిరి. రక్తసిక్తంబైన భూమిని నీవు కృష్ణా! శత్రుంబులఁ గప్పనట్లు కలగంటిని. యధిష్ఠురండు నెముకలప్రోవుపై నెక్కి సువర్ణ పాత్రంబున ఘృతపాయసంబు ద్రావఁగంటిని. మఱియు నతండు భవద్దత్తంబైన భూమిని గ్రసించుచుండఁ గాంచితిని. దానిఫల మతండు భూచక్ర మేలఁగలఁడు. అట్టిలే గదాపాణియై యున్నతపర్వత మధిరోహించి భీమకర్తుడైన భీమసేనుండు మహీతలంబు గ్రసంపఁ గంటిని. అతండు మమ్మునెల్లర వధింపఁగలండు. కృష్ణా! ధర్మమెచ్చట నచ్చట జయమని నేనెఱుఁగుదును. తెల్లనిగజంబునెక్కి నీతోడ

నర్జనుండు మహాకాంతితో వెలుగుచుండెను. మీరు దుర్యోధనాది
నృపాలుర నెల్లరఁ బొరిపుచ్చఁగలరు. ఇందు సందియంబులేదు. నక్షల
సహదేవ సాత్యకులు శుక్ల కేయూర కంఠత్రములను శుక్ల నూల్యాంబ
దములను ధరించి సరవాహనారూఢులై సాంకురచ్ఛత్రధారులై
ఘోషపఁగఁగిరి.

దుర్యోధను సేనయందుఁ గృపాశ్వత్థామ కృతవర్తలు మువ్వరు
నూత్రము శ్వేతవసనచ్ఛత్రోష్ణిషంబులు ధరింపఁగఁగిరి. తక్కిన
యందఱు రక్షోష్ణిషధారులు. భీష్మద్రోణులు ధార్మరాషులు నేనును
దక్షిణదిక్కుగ నొంటెలఁ గట్టిన నాచానంబులపైఁ బోనఁగఁగిరి.
మేము శీఘ్రకాలమున కాలుమందిరంబున కరుగుట నిజము. నేనును
దక్కిన రాజులు గాండీవాన్నిని ప్రవేశింతుము. సంశయములేదు.

అనినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె. కర్ణా! నామాటలు నీకు రుచింప
నేరవలెఁగదా. నీతివలెనుండు దుర్మతి నీమనస్సునుండి తొలఁగ
కున్నది. మీరందఱు మ్రుంచుట నిస్సందేహము. అనినఁ గర్ణుం డిట్ల
నియె. రణమున మరణము కూరక యుంటినేని మరలనిన్నుఁ జూడఁ
గలను. ఇందుఁ గాకున్నఁ బురందరుమందిరంబుననైనఁ బునర్దర్శనంబు
మనకుఁ గాఁగలదు. అవి కృష్ణునిఁ గొఁగిలించి యాయనచే సెలవు
నొని రథంబు డిగి చీనమానసుండై మరలి తనవారలఁ గలసికొనియె.
కృష్ణుఁడను సాత్యకితోడ శీఘ్రప్రయాణంబులఁ బాండవులజేర
నపప్లావ్యంబునకుఁ జని కౌరవసభయందు జరిగిన చరితంబంతయు
సంతోషంబుగ వచించి తన నికేతనంబునకుఁ జనియె. ఆవల సూర్యు
డస్తమించుటయుఁ బాండవులు సంధ్యాది కృత్యంబులు నిర్వర్తించి
యందఱు కొక సభతీర్థి కృష్ణు రావించి రంకు ధర్మనందనుండు వసుదేవ
నందనుతో నిట్లనియె.

కౌరవసభావృత్తాంతము శ్రీకృష్ణుఁడు పాండ
వులకుఁ దెలుపుట.

కృష్ణా! కౌరవసభావృత్తాంతంబు సాంతంబుగ వినిపింపుము.
నీవేమని పలికితివి? భీష్మద్రోణ లేమనిరి? మాతల్లిదండ్రులు గాం

భారీ ధృతరాష్ట్రులేమని భాపించిరి? పిన్నతండ్రి విదురుఁడెట్లుపలికె? సభయందలి రాజులెట్లాడిరి? సవిస్తరంబుగఁ దెలుపుము. నీవే మాకు గురుఁడు, గతియు సర్థమును గావున నచ్చటి ముచ్చట లెట్లఁ దెలిపి మాకుఁ గర్తవ్యం బెఱిసి పేర్కొను మనినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె.

నేను తిథ్యము పథ్యము హితమునై నపలుకులు పలికితినిగాని దురాత్ముడైన దుర్యోధనుం డవి గ్రహింపక పకపకనవ్వె. అంత క్షుణ్ణుండు కోపించి చుతనితో నిట్లనియె.

ఓరీ దుర్యోధనా! కలక్షేమ మాలోచించి పలికెద. నామాటలువిని కలహితంబుఁ గావించువా. నా తండ్రియగు శంతనునకు నే నేకపుత్రుఁడను. ఏకపుత్రుం డపుత్రుం డను సుమతలవాక్యంబు పది గ్రహించి యాయన వివాహమం దిచ్చగలవాడయ్యె. అది యెఱిగి నేనాయనకుఁ గాళియను పేరుగల సత్యవతిని దెచ్చి వివాహంబు గావించితి. ఆ సమయంబునఁ దండ్రినిమిత్తము కలనిమిత్తము నేను దుష్కర ప్రతిజ్ఞ కావించి యరాజును సూర్యరేతుఁడను నము యిట్లు చరించుట నీ వెఱుంగుదువు. ఆయనపుత్రుండు విచిత్రవీర్యుండు నా సోదరుండు తండ్రి యనంతరము నే నాతని సింహాసనంబున నిలిపి యతని భృత్యుండనై చరించితి. అతనికిఁ గాశీరాజుదుహితల స్వయంవరంబున ప రించి తెచ్చి వివాహంబు గావించుట నీవు విన్నాడవకదా. తన్నిమిత్తంబున నాకుఁ బరశురామునకు ఘోర లణంబు వ ర్తిల్లె. పరశురామభీతిచే విచిత్రవీర్యుండు పౌరులచే విప్రవాసితుండయ్యె. ఈ కాలంబున నతండు సత్యంతదారసక్తుండగుట క్షయ బాధచే మరణించె. రాష్ట్రం బరాజకం బయ్యె. దాన నెఱపు ఘటిల్లె. ప్రజలు శుద్ధయవీధితులై నన్ను డాసి యిట్లనిరి.

శంతనుకులసర్ధనా ! ప్రజ బుపక్షిణించుచున్నవారు. మా కెల్ల నీవు రాజునై యాతిబాధ లణంపుము. మహాదారుణ వ్యాధులు ప్రజల బీడించుచున్నవి. అనేకులు మరణించిరి. ప్రజ యల్పసశిష్ట మైనది. హతశేషంబగు దానినైన రక్షింపుము. ప్రజల ధర్మమునఁ

బాలించి రోగము లణంపుము. నీవు జీవించియుండ రాష్ట్రమిట్లు
వినశింపఁదగదు. అని జను లాక్రోశించినను నాప్రతిజ్ఞఁ దలంచి
మనస్సునఁ జలంపకుంటిని. అంత మాతల్లి కాళియుఁ బొరులు
పురోహితామాత్యులు నల్లై రాజపుకమ్మని బహువిధముల బోధించిరి.
ప్రతీపవంశము సేవలన నశించుచున్నది. కావున మా మేలుకోరి
పట్టాభిషిక్తుఁడవు కమ్ము. అని తల్లియుఁ బ్రాంజలియై వేడికొనెను
గాని నాప్రతిజ్ఞావిధ మామెకు వినిచి నీనిమిత్తము నేనూర్ధ్వరేతస్కుఁడ
నై యరాజనై యన్నవాఁడను. కావున న స్నీభారము వహింప
నియోగింపకుము. కౌరవవంశమున శంతనునందనుండనై జనించిన
నేను నీ కొఱకై కావించిన ప్రతిన నెట్లు వ్యర్థపఱుతును? సుత
వత్సలా! నేను నీకు భృత్యుఁడను. దాసుఁడనుగాని భూభర్తనుగాను.
అని మామెను సమాధానపఱిచి భ్రాతృధారల యందుఁ గుమారుల
నుత్పాదింప వ్యాసమహర్షుల వేడుకొంటిని. ఆయనయు వంశరక్షణార్థం
బనుగ్రహించె. ఆపృథ్వానవలన మువ్వరుకుమారులు జనించిరి.
నీతండ్రి యంధుఁడై కరణహీనుండగుటవలన రాజుగాఁడయ్యె. లోక
శ్రుతుఁడు మహాత్ముఁడునగు పాండుఁడు రాజయ్యె. పాండుఁడు
రాజగుటచే నాతని పుత్రులెల్లు రాజ్యార్హులు కాకుండురు? కావున
నాయనా! కలహింపక వారితండ్రి యర్ధరాజ్యము వారికిమ్ము. నేను
జీవించియుండ మఱియొక్కఁడెవఁడు రాజ్యమేలఁగలఁడు? కావున
నామాట నగౌరవింపకుము. మీ యిరువురసంధి కోరువాఁడను నేను.
కుమారా! నీయందును పాండునందనులందునునాకుఁ దారతమ్యబుద్ధి
లేదు. మీ యిరువురు నాకు సమానులు. జననీజనక విదుర భిషాయ
మీదియ. వృద్ధులగు మా పలుకులు వినుము. మా వచనంబులు
శంకింపకుము. మిమ్మును సర్వప్రధివిని నాశిల్లఁజేయకుము.

అనిన ద్రోణుం డిట్లనియె.

దుర్యోధనా! యధార్థము వచింతువినుము. పాండురాజు నర
పతీయు రాజునై యుండి యన్నయగు ధృతరాష్ట్రునకుఁ దమ్ముడగు
వీరునినకు రాజ్యమిచ్చి సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁజెట్టి భార్య

ఘోషించుచు నసములకేగెను. విదురుడు సణకువకలిగి భృత్యుని వలె వాలవ్యజనహస్తంజై భృతరాష్ట్రుని సేవించుచుండె. ప్రజలును మున్ను పాండురాజును గొలుచునట్లు భృతరాష్ట్రుని గొలువసాగిరి. భృతరాష్ట్రుని విదురులకు రాజ్యమును విడిచి పాండుడు సర్వధరా కలంబు చరించుచుండె. కోశవిచారణము దానభృత్యాన్వేషణ భరణాది సకలకార్యంబులు విదురుడే కావించుచుండె. అట్టి భృతరాష్ట్రుని కడయించిన నీవు కులభేదమేల కావించునెట్టికొనెదవు? భ్రాతలతోడ రాజ్యమనుభవింపుము. నేను బిటికినై కాని ధనాశచేగాని నీకీమాలు చెప్పుచున్న వాడఁగాను. నాకు ధనంబొసంగినవాడు భీష్ముడు కాని నీవు గావు. నీవలన నాకు సర్థకాంక్షయాలేదు. జీవనోపాయము నీవలన గోరువాడఁగాను. ఎచ్చట భీష్ముడో ద్రోమిండుచ్చటనే యుండును. భీష్ముడు చెప్పినట్లు కావంపుము. పాండుపుత్రులకర్థరాజ్య మిచ్చు. మీకును వారికి నాచార్యకంబు సమంబుగఁ గావించితిని. నా కశ్వత్థామ యెట్టియో యర్జును డట్టిడ. వెక్కు మాటలేల? ధర్మ మెందుగలదో జయహుదేకలను. భీష్మగ్రోణల వాక్యంబులు విని విదురుడు భీష్మమోముఁ జూచుచు నిట్లు భావించె.

తండ్రీ ! దేవవ్రతా ! నావచనాంబులు లెస్సవినుము. విసప్తమైన కరువంశమును నీవ మరల నుద్ధరించితివి. అట్టి నీవు నేనెంత విలపించినను నామాటలేల యుపేక్షించు చున్నాడవు. కులపాంసనుడైన భుగ్యోధను డనువాఁ డీవంశమున నెవడు? అట్టివాని లోభబుద్ధిని నీవేల యనువర్తించెదవు? ఈ యనార్యుఁ, డకృతజ్ఞుడు, లోభాపహతచేతస్కుండు, ధర్మార్థదర్శియగు తండ్రీవాక్యమును శాస్త్రమును సరిక్రమించుచున్నవాఁడు. దుర్యోధనుడు నిమిత్తముగఁ గౌరవులెల్ల నశింతురు. మహారాజా ! వీరందఱు నశింపకుండఁజేయము. చిత్రకారుడు చిత్రములవలె నీవు నన్ను భృతరాష్ట్రునివలె స్థాపించితివి. తానువ్రాసిన చిత్రములఁ దానేచెఱుచు చిత్రకారునివలె దాను సృష్టించిన భూతములఁ దానేసంహరించుప్రజాపతివలె మమ్మేల నశింపజేసెదవు? కులక్షయము నీకన్నులమ్రోల సగించుండ నుపేక్షింప

కుము. నాతోడను ధృతరాష్ట్రతోడను వసములకుఁ గదలుము. అట్లుగాదేని మోసబుద్ధిగల యీ దుర్యోధనుబంధించి వధించి రాజ్యమును బాండవలకిమ్ము. ర జ శాస్త్రాలా ! కులపాండవ తయమను మహానరకము దాపరించుచున్నది. అనుగ్రహింపుము. అని శోక బాష్పపరి ప్లుత నేత్రుండై వెచ్చుచున్నుచు విమరుండు విరమించుటయుఁ గులనాశభీత యగు సుబలరాజసుత గాంధారి పాపమతియు నృశంసుడు నగు దుర్యోధనుని రాజసమత్ములఁ గోపంబునఁ నిట్లునియె.

ఓరీ పాపామాత్య సహితంః ::! యీ సభయందాండు రాజులు మహర్షులు తక్కటివారు విన నీవోషము వచించెద వినుము. కరువంశ రాజ్యము క్రమాగతభాజ్యము. ఇది మన వంశధర్మము. పాపబుద్ధివియు, నతివృశంశకర్తుడ నగు నీవు కౌరవరాజ్యంబు నాశము నేయ సమకట్టితివి. నీ తండ్రి ధృతరాష్ట్రుండు పితండ్రి విమరుండు జీవించియుండ నీకెట్లు రాజ్యము లభించును ? ఆ యిరువురైనను భీష్ముండు జీవించియుండునఱు కాయనకుఁ బరతంత్రులే. అయినను ధర్మజ్ఞతచేత గాంగేయుండు రాజ్య మభిలషించినవాఁడు కాఁడు కావునఁ బాండురాజు రాజయ్యె. ఆయన రాజ్యమున కాయన పుత్రు లర్హులు గాని యితరులు గారు. రాజ్యము తక్కుసమస్తము పైతామహంబు గావున వారి పుత్రులు వారి పౌత్రులు సనుభవింప నర్హులు. వంశధర్మానుపాలనమనస్కులగు మే మెల్లరము దేవప్రతుండు చెప్పినట్లు వర్తించువారము కావున నాయనయీనతిఁ బూని ధృతరాష్ట్ర విమరు లిది వచింతురు గాక. ఈ వంశక్షేమము గోరువారందఱు నిట్లు చెప్పవలయును. ధర్మంబు బురస్కరించుకొని ధర్మతనూజుండు న్యాయాగతంబైన యీ రాజ్యమును గాంగేయ ధృతరాష్ట్రచోదితుండై దీర్ఘకాలముఁ బాలించునుగాక.

అని గాంధారి వచించి విరమించిన ధృతరాష్ట్రుండు పుత్రుడిక్కు మొగంబై యట్లునియె. మన వంశవృత్తంబు వచించెదవినుము. తండ్రి యను కౌరవంబు నానెడనీకుఁ గలుగునేని నావచనంబుఁ బాలింపుము. మన చంద్రవంశమున యయాత్రయన ధరాపతి జనించె.

ఆయనకేచుగు పుత్రులు. పెద్దభార్య దేవరూని తనయుడు యదువు
 జ్యేష్ఠుడు. కనిష్ఠభార్య శర్మిష్ఠనందనుడు పూరువు కనిష్ఠుడు. ఈ
 పూరువే మనవంశమున కాగిపురుషుండు. పితృజ్ఞ నుల్లంగుచుకతన
 దేవయాని తనాజాతులందఱు రాజ్యార్హులు గారైరి. జనకాజ్ఞానాలిం
 చి పూరువు ధరానాథుండై సింహాసనాసీనుడయ్యె. ఈ విధంబుగ
 జ్యేష్ఠపుత్రుండు రాజ్యపదభ్రష్టుండై కనిష్ఠుండు సింహాసన యోగ్యు
 డయ్యె. కావున బెద్దవాడుండఁ బిన్నవాడు రాజగుటయుఁగలదు.
 అట్టలే మా ప్రపితానుహుఁగు ప్రతీపుడు. ఆయనకు మువ్వరు
 కుమారులు. అందు దేవాపి జ్యేష్ఠుడు. బాహ్లికుండు రెండవవాడు.
 మా పితామహుండు శంతనుండు మూడవవాడు. దేవాపి కృష్ణ
 వ్యాధిపీడితుం డగుట నతఁడు నృపాలుఁ డగుటకు బ్రజలు
 సమ్మతింపరైరి. హీనాంగుండు రాజ్యార్హుండుగాఁడు. కావున ధర్మా
 స్థుండును సుశీలుండును భ్రాతృవత్సలుండు నగు జ్యేష్ఠపుత్రునకు నభి
 షేకము లభింపమికి విషాదగ్రస్తుడై ప్రతీపుడు పుత్రశోకంబున
 మరణించె. దేవాపి ననంబులకుఁ జనియె. బాహ్లికుండు జనకుని సోద
 రులను విడిచి సంపత్సమృద్ధంబైన మేనమామయింటికిఁ జనియె. ఆ
 యన యనుమతి శంతనుండు రాజయ్యె. అట్టలే నేనును హీనాం
 గుడనగుట జ్యేష్ఠుడనయ్యు రాజ్యమువలన భ్రగశితుండనైతిని. మతి
 మఁతుండైన పాండుండు రాజయ్యె. ఈ విధంబున బాండుండు కనిష్ఠు
 డయ్యె బ్రాహ్మరాజ్యుండయ్యె. ఆయన వెనుక నాయన పుత్రులు
 రాజ్యార్హులు. రాజ్యభాగము నాకే లేకుండ నీకెల్లు రాఁగలదు ?
 అరాజపుత్రుండ వస్వామి వగునీవు పరస్వము హరింపఁ గోరెదవు.
 యుధిష్ఠిరుండు రాజపుత్రుండు మహాత్ముండు కావున న్యాయాగత
 రాజ్యం బతనిదియ. అతఁడే కురుకులధర్తయుశాస్త్రయు. అతండు సత్య
 సంధుండు. అప్రమత్తుండు. శాస్త్రనిష్ఠుండు. బంధుజనహితాభిలాషి,
 ప్రజాప్రియుండు. సుహృత్తు. అనుకంపి. క్షమాదమతితికౌర్షనంబులు
 సత్యవ్రత మప్రమత్తత యిట్టి రాజగుణంబు లతనియందకలవు. నీవో
 యరాజపుత్రుండవు. అనార్యవృత్తుండవు. లుబ్ధుండవు బంధువుల పట్ల

పాపబుద్ధివి. పరులకుఁ గ్రహాగతంబైన రాజ్యంబు హరింపఁ జూచె
దవు. కావున నర్థరాజ్యంబు పాండవుల కిమ్ము.*

అని భీష్మద్రోణ విమర గాంధారి ధృతరాష్ట్రులు చెప్పిన నవ
మతియగు దుర్యోధనుండు కోధర క్తలోచనుడై దిగ్గన సభవిడిచి
పోయె. క్షీణాయువులు రాజులు నతని వెంటఁజనిరి. వారింగనినేఁగఁ
పుష్యము. మీరు యద్ధసన్నద్ధులై కురుక్షేత్రంబున కగుఁగుండనియె,
వారట్ల కావించిరి. నేను గొలుత సామవిధానంబున మంచిమాటలు
బోధించితి. ఆవల నతనితో నీ తండ్రియో రాజుగానుండనిమ్ము ఆయ
నయు భీష్మవిమరులు చెప్పెనట్లువిని పాండవులు భృశ్యులట్లు వారలఁ
గొలిచి యుండువారు. మనుగడకై యైదూర్తిమ్ము. అనిన దానికినివతఁ
డీయకొనడయ్యె. ఇట్లుదానోపాయంబును న్యర్థంబగుటయు వారిలో
వారికి భేదంబు పుట్టిగపఁ బలుపోకలఁ బోయె. అదియు మోఘ

*“ రాజ్యస్వత్వవిషయమున నించుకేనియు నొక్కతేని పాండవులపక్షమున
లోకము చేరియున్నది.” అని యొకానొకగు పాండవు లర్థరాజ్యమునుగోరుట
యధర్మమని వ్రాసిరి. ఈ యధ్యాయములు వారివాదము సరిగాదని స్థాపించు
చున్నవి. ధర్మనందనుడై ధర్మరాజనిసేను పెట్టుకొన్న ధర్మరాజే ధనాశచే
నధర్మవాదము చేయఁబూనినను ధర్మసంస్థాపనార్థము పుట్టిన కృష్ణుఁడును ధర్మ
మూర్తులైన భీష్మద్రోణ కృప విమరాదులును నారదాని మహర్షులును నధర్మపక్ష
మేలపలికియుందురు! తుదకు గాంధారియు నీవే జయింపుమనక ధర్మమున్నచోట
జయముండునని కొదుకునేల నీవించియుండును ?

కావున “భీష్మేణ రాజా కారవ్యో ధృతరాష్ట్రోభిషేచితః

ఆర్థధర్మ ప్రధానాసు విద్యాసు పివిధానుః

గతఃపారం యధాపాండు స్తథా సేనాపతిఃకృతః”

అను శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములని మూలమునందే కుండశీకరింపఁబడినవి.

శ్లో. ధృతరాష్ట్రోన్మత్తచక్షుత్వా, ద్రాజ్యం నప్రత్యపశ్యత

పారసవత్వాద్విమరో, రాజాపాండుగృభూషహ”

అను శ్లోకము సప్రమాణమనియు లోకము పాండవపక్షము చేరుట న్యాయ
మనియు నెఱుంగ నగును,

మయ్య. వారు సంక్రామకౌతుకంబునఁ గురుక్షేత్రంబునకుఁ బయ
నించి గాంగేయు సేనానాయకుఁ గావించికొని యున్నవారు. ఆవల
నియిష్టముచొప్పునఁ బ్రవర్తింపుము. అనిన ధర్మతనయుండు తమ్ము
లతో నాలోచించి యుద్ధము కర్తవ్యంబుగ నిశ్చయించి తనయే డక్షా
హింబులతోడఁ గురుక్షేత్రంబునకుఁ బయనించె.

సూతి కృష్ణలీల,

భగవద్గీత ప్రథమాధ్యాయము.

—♦ చర్చః విషాదయాగము. ♦—

శ్రీకృష్ణుండు తాను సారథ్యముచేసెదనని యర్జునున కొసం
గిన వాగ్దానము చొప్పున నర్జును దేరిదోలికొని రణరంగంబునకు
వచ్చెను. అప్పుడు దుర్యోధనుపక్షమువా రొకప్రక్కను ధర్మరాజు
పక్షమువా రొకప్రక్కను గురుక్షేత్రమందుఁ గత్తెడురుగఁ నిలబడి
యుద్ధమున కుపక్రమించి యొకరిపై నొకరు బాణంబులవైవ నాయత్త
పడుచుండ నర్జునుండు విల్లెక్కుబెట్టి కృష్ణు జూచి యిట్లనియె.

అచ్యుతా ! రెండుసేనలనడుమ నా రథంబు నిలుపుము.
యథార్థులై వచ్చిన వారి నెల్లఁ జూడవలయు. అంతియగాక దుర్యుధి
యగు దుర్యోధనునకుఁ బ్రియంబు చేయఁగోరి యుద్ధమొనర్ప వచ్చిన
వారిలో నెవ్వరితో నేను యుద్ధ మొనర్పవలయునో యదియును
జూడఁదగును. అనినఁ గృష్ణుండు శుభయసేనల నడుమ భీష్మద్రోణా
దుల కెదురుగ రథంబు నిలిపి యర్జునా ! యీకొరవుల నెల్లఁజూడుము.
అనిన సతండు రెండుపక్షంబుల వారిని బాఱఁజూచెను. ఇట్లు చూచి
రెంటియందుఁ దండ్రులను దాతలను గురువులను మేన మామలను
సఖులను మామలను తనకు మేలొనర్చినవారిని చూచెను. ఇట్లు
యద్ధౌర్యమై గుమిగూడిన సర్వ బంధువులనుజూచి మనంబునమిక్కిలి
కనికరంబు పొడమ దుఃఖార్తుడై యర్జునుం డిట్లనియె.

ద్వితీయాధ్యాయము.

—♦ సాంఖ్యయాగము. ♦—

ఇట్లు బంధువులందలి కనికరముచే వారిని జంపవలసివచ్చెను. గదా యను దుఃఖమువలనఁ గన్నీరు కార్చుచు శోకించుచున్న యర్జునుఁ జూచి శ్రీ కృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

అర్జునా ! యూర్యులగు వారికిఁ దగనినియు, స్వర్గ సుఖమునుండి తొలఁగించునదియు, నీ కపకీర్తి కరంబును, నగు నీ మనోవ్యాకులత్వము సంకట సమయంబున నీ కెట్లు కలిగెను ? అద్వైత్యపడకుము. నీ యట్టి వాని కిది తగినదికాదు. నీచమైన మనోచార్వల్యమును వడలి తెమ్ము. అనిన నర్జునుం డిట్లనియె.

అయ్యా కృష్ణా ! భీష్ముఁడు ద్రోణుఁడు లోనగు పెద్దలు పూల చేఁ బూజింపఁ దగినవారు. అట్టి వారిని గఱకు బాణములచే నెట్లు గొట్టుమను ? మహానుభావులైన పెద్దలను జంపక లోకమున భిక్షమెత్తి జీవించుటైనను మేలుగాని ధనమునుగోరి గురువులఁ జంపి యీలోకమున నెత్తుటికూడును దిని యెట్లు నెమ్మదిగ నుండఁగలము ? యుద్ధము చేసి రక్తాన్నము దినుటమేలో యుద్ధముచేయక భిక్షాన్నము తినుటమేలో దెలియదు. మేమే జయింతుమో వాగే జయింతురో యెట్లు నిశ్చయింప వచ్చును. ఎవరిని జంపి పిదప నా దుఃఖమున బ్రతుకలేమో యట్టి దుర్యోధనాదులు భీష్మద్రోణాదులు వీరే చావునకుఁ దెగించి యెదుట నిలిచి యున్నారు.

కృష్ణా ! లోభగోపముచేతఁ జెడిన మనస్సు కలవాడను, ధర్మ మిట్టిదని నిశ్చయింప శక్తిలేనివాడను, నగు నేను నిన్నుఁ బ్రార్థించు చున్నాను. ఇప్పుడు మేమెట్లు ప్రవర్తించుట శ్రేయస్కరమో చెప్పుము. నీకు నేను శిష్యుఁడను. నీ యాశ్రితుఁడనైన నన్ను శాసింపుము.

నిష్కంఠక రాజ్యమైనను, నింద్రపదవియైనను నింద్రియముల శోషింపఁజేయు నా దుఃఖమును బోగొట్టఁ గలదిగ నాకుఁ దోడ

లేదు. కావున నేను యుద్ధమును జేయను. అని మాటలమాటాడక
యద్ధమును కూరక కూర్చుండెను. అప్పుడు రెండు సేవలనడుము
దుఃఖించు నతని జూచి కృష్ణుడు పరిహసించు వానివలెనై యిట్లనెను.

అర్జునా! వేనినిమిత్తము నీ వేడువరాదో యట్టి వానికై
హేచ్చ చున్నాడవు. మాటలుమాత్రము బుద్ధిమంతునివలె జెప్ప
చున్నావు. పండితులగు వారు ప్రాణములు పోయిన వారికై గాని
ప్రాణములు పోనివారికై గాని శోకింపరు. నే నొకప్పుడైన లేని వాడను
గాను. నీ ఏకప్పుడును లేకండినది లేదు. ఈ రాజులందఱును లే
కండిరను నదియు లేదు. మనమందఱ మికమీఁద నెప్పుడేని లే
కందుమను నదియును లేదు. ఈ దేహమునం దాత్మకు బాల్యము
యావనము ముసలితఃమును ననునవియెల్ల కలుగునో యట్లే వేతాక
శరీరమును కలుగుచున్నది. (బాల్యము మొదలైన యవస్థలు దేహ
మునకే గాని యాత్మకు లేవు. బాల్యము వదలి యావనము వచ్చిన
ప్పుడును నా యాత్మమాటకయేకవిధముగ నెట్లుండునో యట్లే యీ
దేహమువదలి వేతాకదేహము ప్రాప్తించినప్పుడును నాత్మమాటక
యేకవిధముగ నుండును) ఈ విషయమునబుద్ధిమంతులు మోహపడిరు.
శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము. అను విషయములును
వానికి నాశ్రయములైన యాకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలముఁ
భూమి యనెడి పంచభూతములను జెవి, కన్ను, ముక్కు, చర్మము,
నాలుక యనెడి యింద్రియములతోఁ గలసి దేహమునకుఁ జల్లివేడి
మొదలగు సుఖదుఃఖముల నిచ్చుచున్నవి. ఇవి నచ్చుచుండును బోవు
చుండును గాని నిలుకడగ నుండునవి కావు. కావున నివి కలిగినపుడు
పరితాపపడక యొర్చుకొని యుండుము.

చలి యొకని కొకవేళ సుఖమును మఱియొకవేళ దుఃఖమును
గలిగించుచుండును. ఏకకాలమందే చలి యొకనికి సంతోషమును,
మఱియొకనికి దుఃఖమును గలిగించును. కావున సుఖదుఃఖములఁ
గలిగించు శక్తి చలి వేడుము లందు లేదు. మనస్సు దేని నెప్పుడెల్లు

గ్రహించి నట్లని తోచుచుండును. కావున సహనము గలవాఁడ కవి సుఖదుఃఖములను గలిగింపవు.

౧౬

సుఖము దుఃఖము సమానములుగ గ్రహించుచు సుఖము వచ్చినప్పుడు పొంగక దుఃఖము వచ్చినపుడు గుంగక యుండుటచే నెవ్వని నివి బాధపెట్టఁ జాలవో యట్టి ధీరుఁడు మోక్షమునకు దగినవాఁడు.

౧౭

లేని యెప్పటికి లేనిదేగాని కలుగుట యనునది దానికిఁ గలుగదు. కలదను నది యెప్పటికి నిలుకడ నుండు నేకాని లేదనునది దానికిఁ గలుగదు. కావున సత్తయున జీవున కొకప్పుడు లేకుండుట యనునది కలుగదు. అసత్తయున దేహము సర్వదా మాలుచుండునే కాని నిలుకడగ నుండదు. ఈ రెంటి తారతమ్యము యధార్థ జ్ఞానము కలవారెఱుంగుదురు.

౧౮

ఏది యాసర్వమునందు వ్యాపించియున్నదో యట్టియాత్మ నాశములేనిదని యెఱుంగుము. యెట్టియాత్మను లేక యేకవిధముగ నుండు దీనిని నాశముచేయు శక్తిమంతుఁ డెవ్వఁడును లేడు. ఈ దేహములు నాశ మగునవి. ఈదేహములందు వసించు జీవుఁడు నాశములేనివాఁడు. సర్వదా నుండువాఁడు. నాశముకానివాఁడు. మనజ్ఞానముచేఁ దెలియఁబడనివాఁడు. కావున సర్వురా! యుద్ధము నకు, లెమ్ము. ఈజీవుఁడు కొట్టునని తలఁచు వాఁడును, గొట్టుబడునని తలఁచువాఁడును, వీరిరువురు తెలియనివారు. ఇతఁడు కొట్టును గొట్టుడు. కొట్టుబడను గొట్టుబడఁడు. ఈ సేవాత్మ పుట్టువాఁడు కాఁడు. చచ్చు వాఁడును గాఁడు. ఒకప్పుడు లేకుండి నుఱి యొకప్పుడు కలిగెడి వాఁడు కాఁడు. ఇతనికిఁ బుట్టువులేదు. నాశములేదు. ఎల్లప్పుడు నుండువాఁడు. పురాతనుఁడు. శరీరము నశించుచున్నను దాను నశింపక యుండువాఁడు.

౨౦

ఈజీవుఁడు నాశము లేనివాఁడనియు, బుట్టువులేనివాఁడనియు, క్షయములేని వాఁడనియు, నిత్యుఁడనియు, నెవ్వఁ డెఱుఁగునో యట్టి పురుషుఁ డెట్లు చంపును? ఎవ్వనిఁ జంపును? ఎవనిఁ జగపించును? ౨౧

చినుగుటచే ధరింప యోగ్యముగాని వస్త్రములను వదలి మనుష్యుడు వేటు క్రొత్తవస్త్రముల ధరించునట్లు జీవుడు మదిమి రోగములు మొదలైన కారణములచే జన్మములై వాసయోగ్యములు గాని దేహములను వదలి క్రొత్తశరీరములను ధరించుచున్నాడు.

ఆయుధము లీ జీవుని నటకజాలపు, అన్ని దహింపలేడు. ప్లిగ్గ వీనిని జీవుక జేయవు. వాయు విగిరింపదు. కాబట్టి యితడు ఛేదించుటకు, దహించుటకు, జీవికించుటకు, శోషింపించుటకు, సాధ్యపడనివాడు. ఇతడు పుట్టుట, కలిమి, పరిణామము, పెరుగుట, తగ్గుట, నశించుట యను నాటువికారములు లేక యన్నికాలము లందు నేకవిధమున నుండువాడు. సనాతనుడు. ౨౪

ఈవుం డ్డిట్టివాడని యింద్రియములచే నెఱుంగరానివాడు. ప్లిగ్గవాడని తలంపునకు రానివాడు. వికారములు లేనివాడు. కావున సీవుండెట్టివాడని తెలిసికొంటివేని సీవుశోకింపగారణముకలుగదు. ౨౫

౨౬ కవేళ నీ సీ జీవుడు నిత్యముగా బుట్టెడి వాడనియు, నిత్యముగా జచ్చెడివాడనియు, దలంచెద వేని యెక్కడును సీవు శోకింప గారణము లేదు. ఏలన, ౨౬

పుట్టినవి చచ్చుట నిశ్చయము. చచ్చినవి పుట్టుట నిశ్చయము. కావున నివారింపరానిదాని విషయమున నీవు శోకింపరాదు. మనుష్యాది సమస్తభూతములు మొదలెట్టు లుండెనో తెలియరాదు. నడిమిస్థితియందుం డెలియవచ్చుచున్నవి. నాశమైన తరువాతను దెలియరావు. కాబట్టి నీవేల విలపించెదవు? ౨౭

౨౮ ఒకానొకం డాత్మాను సమ్యతవస్తువువలె జూచును. అట్టులే మఱియొక్క డద్భుతవస్తువుం గుఱించి చెప్పనట్లు చెప్పను. వేతాక డాశ్చర్యవస్తువుం గుఱించి వినునట్లు వినునుగాని యొక్కడును వినియును దెలిసికొనలేడు. ౨౯

అన్నిటి దేహములు నాశము లగుచున్నను దేహమునందలి జీవుడుమాత్రము నిత్యముగా జెడకయుండును. అట్టి భూతము లిట్టివిగా నెఱింగి నీవు దేనినిగూర్చియు శోకింపకుము. ౩౦

అంతియకాక స్వకీయమైన క్షత్రియధర్మమునుబట్టి యాహా
చించినను నీమనస్సు చలింపఁ గరణములేదు. క్షత్రియులకు ధర్మ
యుద్ధమునకంటె మేలిచ్చునది వేరొకటిలేదు. 30

స్వప్రయత్నములేక తనంతటఁదానే లభించినదియు, స్వర్గ
ద్వారమునఁ జెరువఁజేయునదియు, సగునిట్టి యుద్ధము పుణ్యము
చేసిన క్షత్రియులకు లభించును. 31

నీ నీ ధర్మయుద్ధము చేయకపోయెదవేని దాని వలన స్వధర్మ
మును గీర్తిని విడిచి పాపము వలయ్యెదవు. 32

నీ యపకీర్తిని లోకులు శాశ్వతముగఁ జెప్పుకొందురు. గౌర
వముగలవానికి నపకీర్తికంటె మరణమే మేలు. నిన్నింతవఱకు నెంతో
గౌరవదృష్టిఁ జూచుచుండిన యీ మహారథులందఱు నీవు భయపడి
యుద్ధమునుండి పరువెత్తితివని తలఁచి నిన్నుఁ జాలకనగఁ జూచెదరు.
అంతియకాదు. నీ శత్రువులు నీ సామర్థ్యమును నిందించుచు నన
రాని మాటలనెల్ల నిన్న నెదరు. ఇంతకంటె దుఃఖకరమైనది వేరొండు
గలదా? శత్రువులచేఁ జచ్చితివా స్వర్గముఁ బొందెదవు. గెలిచితివా
రాజ్యము ననుభవించెదవు. కావున యుద్ధము చేయవలయునని
విశ్వయించుకొని లెమ్ము. (పీరినందఱు హింసించుటచేఁ బాపము
వచ్చునని భయపడకుము.) సుఖదుఃఖములను లాభాలాభములను
జయాపజయములను సమముగఁ జూచుచు గులధర్మము చేయఁగి
నది కావునఁ జేసెద నను తలంపుతో యుద్ధము చేయుచుండుము.
ఇట్లు చేసితివా నిన్నుఁ బాప మంటదు.

ఇంతవఱకు నీకు సాంఖ్య మనఁగా బుద్ధిచేఁ తెలిసికొనఁదగిన
యా తత్తత్వజ్ఞానము చెప్పితిని. ఇక యోగమనఁగా నాత్మజ్ఞానపూ
ర్వకంబగు మోక్షసాధక కర్మముల నాచరించు తెలివినిగూర్చి చెప్పె
దను. ఈ తెలివితోఁగూడిన వాఁడవైతివేని నీవు కర్తృబంధముల
వలన విడివడుదువు. ఈయోగము నారంభించితివేని ఫలము కలు
గకపోదు. కొంత చేసివిడిచినను దోషములేదు. ఈ ధర్మ మెంత
కొంచె మొనరించినను సంసారభయమునుండి తొలగించును.

మోక్షేచ్ఛ గలవానికి నాత్మజ్ఞానవిషయమున నిశ్చయమైన బుద్ధి యొక్క విధముగ నే యుండును. మోక్షేచ్ఛ లేక కార్యముల గావించు వారిబుద్ధి లనేకశాఖలు కలిగి యంతములేనివై యుండును. రచ

వివిధఫలములకు నాధనముంగూర్చి చెప్పెడి వేదవాక్యముల యం దాసక్తిగలవారును, స్వర్గఫలమేకాని యంతకంటెను తమఫలము లేదనువారును, గోరికలు కొరుటయే స్వభావముగాఁ గలవారును, స్వర్గమునం దాసక్తులు నగు నల్పజ్ఞానులు జన్మమునెడి కర్మఫలము నెచ్చునదియు, భోగమును వైశ్వర్యమును గలిగించు కర్మ విశేషములు జెప్పెను గలదియు, దరచిన నిలువక పైపై మెఱుంగులు గలదియు నగు వాక్యమును జెప్పెను. ఆ మాటయందు శ్రద్ధగలిగి భోగైశ్వర్యములం దాసక్తిగలవారికి నాత్మజ్ఞానమున నిశ్చయ స్వభావము గల బుద్ధి కలుగదు. రచ

వేదములు సత్త్విరజస్తమోగుణములు గలసి యుండువారికిఁ దగిన స్వప్రాది విషయములను జెప్పెను. నీ వొండాంటితోఁ గలసిన యీ మూండుగుణములను వృద్ధి పొందించుకొనక యెల్లప్పుడు సత్త్విగుణము మాత్రము వృద్ధి నొందించుకొనుము. మఱియుఁ జలివేడుములు, లాభనష్టములు, లోనగు ద్వంద్వములచేఁ బీడింపఁబడని మనస్సు కలవాడవును, లేని పదార్థము సంపాదించుట, లభించిన దానిని గావించుట యను రెండు కార్యములు లేని వాడవును నాత్మజ్ఞానము కలవాడవు నగుము. రచ

నీటిచే నిండిన బావి పురుషున కెట్టి ప్రయోజనము కలిగించినో యా త్మజ్ఞానము గల పురుషునకు నమస్తవేదము లట్టి ప్రయోజనమే కలిగించును. బ్రావిని రొక్కపురుషున కొక్కొక్క కార్యము నకై యుపయోగించును. అట్లే వేదములు మోక్షముఁ గోరువారికి మోక్షసాధకమగును. కార్యముల గోరు వారికి వానికిఁ దగిన సాధనముల బోధించును. రచ

అర్జునా ! కర్మముఁ జేయుటయందుమాత్రమే నీ కథికారము గలదు. ఆ కర్తృఫలములఁ గోరు నధికారము నీకు లేదు. కర్మమును జేయువాఁడను నే ననికాని యీ కర్తృమువలన నాకీఫలము గలుగవలయుననికాని నీవు తలంపరాదు. “నా కాఫలమును వలదు నేనాకర్మమును జేయను” అని నీవు చెప్పరాదు. విహితకర్మము చేయక తప్పదు.

౬౭

ఫలమునందుఁ బ్రీతి లేక, ఫలము సిద్ధించుటయందుఁ గి సిద్ధింపక పోవుటయందు సమానుఁడవై, యోగనుందు నిలిచి కర్తృములఁ జేయుము. మేలునందును గీడునందును నన్ని సందర్భములందును సమముగ మనస్సు నుంచుకొనుచు యోగ మసఁబడును.

౬౮

సమబుద్ధితోఁగూడిన కర్తృముకలశు ఫలముఁగోరిచేయు కర్తృము జననమరణాదులకుఁ గారణమగుటచే నికృష్టమైనది. కావున నట్టి సమబుద్ధియందే నిలుపుము. కర్మఫలమును గోరువాగు నీగుఱు.

౬౯

అట్టి బుద్ధితోఁగూడి కర్మములను జేయువానికిఁ బుణ్యపాపములు రెండును గలుగవు. కావున నట్టిబుద్ధి కలుగుటకుఁ జూరఁ బ్రయత్నింపుము. కర్మములను ఫలముగోరక భగవంతుని శ్రీతికై నేర్పుచే జేయుటచే నట్టి యోగిబుద్ధి నాధిగమింపగును.

౭౦

జ్ఞానముతోఁగూడిన బుద్ధిమంతులు కర్మమువలనఁ గలిగెడి ఫలమును గోరనివారై జన్మములనెడి బంధములచే విడువఁబడి మోక్షమును బొందుదురు.

౭౧

ఎప్పుడు నీ బుద్ధి మోహమువలనఁ గలఁతచెగుట మాని నిర్మలమగునో యప్పుడు నీవిదివఱకు విన్నవానియందును విచారోవువానియందును విరక్తిగలుగును.

౭౨

పెక్కువిధములుగాఁ జెప్పెడి వేదవాక్యములవలనఁ గలఁత చెందిన నీబుద్ధి యెప్పుడు నిలుకడకలదియగునో యప్పుడు నీకాత్మ సాత్మాత్కారము (యోగము) కలుగును. అనిన సర్వము దిట్లనియె.*

* మొదటి శాస్త్రప్రవణము. దానివలన నాత్మజ్ఞానము. అనఁగా నాత్మ స్వరూప జ్ఞానము. తరువాత ఉపాసనము (ఎడతెగక స్మరించుట) నీనికే జ్ఞానయోగ మని పేరు. ఆవల నాత్మసాత్మాత్కారము (యోగము).

‘కేనవా’ యెట్టి లక్షణములుగలవాడు దృఢజ్ఞానముగలవాడు? వాడు దేనిని బలుకును? ఎట్లు నడచును? అనిన గృహంబిట్టనియె.

అట్లుగా! దృఢజ్ఞానమనగా వెలువలి లాభములయం దపేక్ష లేక మాత్రస్వరూపమందే తృప్తి బొందియుండుట. ఇట్టివాడు స్థిత ప్రజ్ఞాడచిబడును. వీని దశలు నాలుగు. - అందు గడఁగిదగు ముగినదశయం దుండువాడు తాత్త్వికతానినే మనస్సున గోరి వానియందే మనస్సు నిలిపి తక్కినకార్యము లన్నియు విడుచును. మూడవదశయందండువాడు తన కిష్టమైన వస్తువులు లేకపోవుటచే గలుగు దుఃఖములచే మనస్సును గలవర పెట్టక సుఖమ నొనఁగు స్థిరపదార్థములం దాశలేక, యనురాగము, భయము, క్రోధములేక, మాతృధ్యానముచేయువాడు. రెండవదశయం దుండువాడు కిష్టపదార్థములందంతట యపేక్షనహించి శుభము కలిగిన సంతోషింపక యశుభము కలిగిన ద్వేషింపక యుండును. మొదటి - దశయందండువాడు తాఁబేలు తన యవయవములను దనలోనికి ముఁచుకొను నట్లు లింగ్రియముల నన్నివిషయములనుండి మరలించుకొనుచుండును, మొదటిదశఁ గడఁతేఱినవాడు రెండవదశను రెండవదశయందుఁ గడఁతేఱినవాడు మూడవదశను దానిని సాధించినవాడు నాల్గవదశను బొందును.

ఇంద్రియముల కాహారము విషయములును భోజనపదార్థములును, ఇన్ని లభింపకపోయినపు డింద్రియములు వానినుండి మరలబడుగాని వానియందలి యభిరుచివశాత్రము వదలక వానిని బొందఁగోరుచునే యుండును. ఆత్మస్వరూపముఁ జూచినపిమ్మట వానియందభిరుచియు వదలిపోవును.

జ్ఞానవంతుడై ఇంద్రియములను జయింపవలయునని ప్రయత్నించుచున్న వాని మనస్సునుగూడఁ గలంతపెట్టు స్వభావముగల ఇంద్రియములు బలాత్కారముగ లాగుకొనిపోవుచున్నవి. కావునఁ దొలుత నాయందాసక్తి గలిగి ఇంద్రియముల నెల్ల స్వాధీనము

చేసికొని యోగయుక్తడై యుండవలయును. ఇంద్రియములకు దన వశమున నుండుకొని యుండువాడే నిలుకడయైన జ్ఞానమాగల వాడు. (స్థితప్రజ్ఞుడు.) ౬౧

విషయములను బలుమాఁ జూలోచించుటచే వానియందు బ్రీతి కలుగును. ఆ విషయప్రీతివలనఁ గామము పుట్టుచున్నది. కోరిక కొనసాగదేని, గ్రోధము జనించును. క్రోధమువలన నిది కార్యమిది యకార్యమని తెలిసికొను వివేకము చెడుచున్నది. అవివేకమువలన దాను చడపుచున్న యింద్రియ జయము మొదలగువాని యందు మిఱపు కలుగుచున్నది. మిఱపువలన ఉంతఃకరణము నెడి యాత్మ జ్ఞానమునందుఁ గృషిచేయుట మాని మరల జనన మరణములకుఁ బాలుపడును. విషయాసక్తివలన నరుఁ డిట్లు నాశమొందును.

ఇంద్రియజయమునకు నాయందలి యాసక్తియే యుపాయము.

రాగద్వేషములు లేక తనకు లోపడిన యింద్రియములచే విషయముల ననుభవించువాఁ డంతఃకరణమును దన స్వాధీనమం దుంచుకొని నిర్మలమైన మనస్సు కలవాడగుచున్నాడు. ౬౪

మనస్సెప్పుడు నిర్మలమగునో యప్పుడే సర్వగుఃఖములు నశించును. ఆత్మావలోకమునకు విరోధులగు దోషములు లేక నిర్మలమైన మనస్సుగలవాని శుద్ధాత్మవిషయబుద్ధి శీఘ్రముగ నిలుకడ కలది యగును. ౬౫

యోగమున (భగవంతునియందు) మనస్సు నిలుకడగ నుండునని వానికి నాత్మజ్ఞానము లేదు. అట్టివాని కాత్మధ్యానము గలుగదు. ఆత్మధ్యానము లేనివానికి విషయము లందలి యాశ యగుగదు. విషయములం దాశయుడుగక వానియందు దాసత్విగలవానికి గుఃఖము గాక సుఖమెట్లు కలుగును?

సముద్రమునఁ బోవు నోడను దప్పుగాలి సరియైన మార్గము నుండి తప్పించి వేఱొకమార్గమున కీడ్చుకొని పోవునట్లు మనోనిగ్రహము లేనివాని తెలివిని విషయసుఖముల ననుభవించు నింద్రియములవెంటఁ బోవు మనస్సు వంకరత్రోవ కీడ్చుచున్నది. ౬౬

కాబట్టి యన్నివిధములచేతను నెవ్వరూ విషయములనంజీ
ముద్రియముల నిగ్రహించుకో వాని బుద్ధి నిరుకళగలది యగును.
ఇట్టి వాడే జ్ఞాని యనబడును.

సమస్తప్రాణుల కేగి రాత్రియో దానియందు యోగి మేలు
కొని యుండును. దేనియందుఁ బ్రాణులు మేలుకొనియుండునో
తెలివిగల ముని కది రాత్రియగును. సమస్తప్రాణులక నాత్మజ్ఞానము
రాత్రి నిషయజ్ఞానము మునిగి రాత్రి.

౬౯

ఎన్నియోనదులు తిమశీతి నంతయుఁ గ్రుమ్మరించినను జలిం
షక పొంగకయుండు సముద్రమునలె నెవ్వని కెన్నికోరికలు మనస్సున
జొచ్చినను వికారము చెందక తనలోనే యణచు కొనుచు దాని
కిగా నేప్రయత్నమును జేయకుండునో, వాడు మోక్షమును బొందు
చున్నాడు గాని కోరికలఁ గోరువాఁ డెన్నఁటికిని మోక్షమును
బొందడు.

౭౦

కోరికలనెల్ల వదలి యెవఁ జాశలేని వాడును మమకారా
హంకారములు లేని వాఁడునై జీవనమాత్ర కార్యములందు సంచ
రించుచుఁ గార్యఫలము లనుభవించు చున్నాఁడు వాడు మోక్ష
మును బొందును.

అర్జునా ! యీ స్థితి *పరబ్రహ్మప్రాప్తిని గలిగించును. ఇట్టి స్థితి
యందుండువాడు సంసార మోహంబునఁ దగులు కొనఁడు. వార్ధ
కము దిట్టి దశయందుండువాడు గూడ బ్రహ్మచందమును బొందును.

సాంఖ్యయోగంబున ద్వితీయాధ్యాయము సంపూర్ణము.

*ఆత్మజ్ఞానము కలిగి స్థితప్రజ్ఞుడై ఫలకాంక్ష లేక కర్మములఁ జేయుస్థితి.

కృష్ణదీలాధ్యాయము.

—♦ కర్మయోగము ♦—

అనిచ నమ్మనం దిట్లనియె. కృష్ణా ! కర్మముకంటె జ్ఞానము శ్రేష్ఠమని నీ యభిప్రాయమేని నన్నెల భూరకర్మములఁ జేయుమనఁ ప్రేరించెదవు ? కొంతసేపు కర్మము మేలని కొంతసేపు జ్ఞానము మేలఁ చెఱుటచే గామనస్సు కలవరపడుచున్నది. నే నేపరార్థ మవలంబించుటచే శ్రేయస్సు గంహనో యయొక్క దానిని నూత్రమే గీవు న్నిన్యాయించి చెప్పము. అనిచఁ గృష్ణునిదిట్లనియె.

౧-౬

అర్జునా ! నే నిదివఱకు నిష్ఠలు చెందువిధము లని చెప్పితిని. అందాత్మకూత్ర విషయమైన జ్ఞానముకలిగి బ్రహ్మసర్వచందేసస్వామి సుతైన వారికి జ్ఞానయోగమని, యంతటిశత్రుచాలక విషయములంకు వ్యాకులమైన బుద్ధి గలిగి కర్మములు చేయువారికిఁ గర్మయోగమని చెప్పితిని, కార్యములు చేయుట మానిన వాఁడంతమాత్రముననే యంతఃకరణశుద్ధి గలిగి కర్మములను విడిచినవాఁడు పొందు ఫలమును బొందఁడు. కర్మము లారంభించి వదలిసను జ్ఞానసిద్ధి కననేరడు.

ఎట్టివానికైన, నే దశయందైన, తుణమేని, యోదైనఁ గార్యము చేయక యూరకుండుటకు సాధ్యపడదు. సత్త్వరజస్తమోగుణములకు లోపజ్ఞి స్వాతంత్ర్యము లేనివాడై యెట్టి వాఁడను నేదో కర్మమును నేయుచునే యుండును.

వాక్కు, చేయి, కాలు, గుదము, ఉపస్థమను నివి యైదుగు గర్భేంద్రియములు. ఎవ్వఁడీ యైదింటిచేఁ గార్యములు చేయనని బిగించుకొని విషయములపై మనస్సును బోనిచ్చునో వాఁడు బుద్ధి నూలిన వాడనియు, మిథ్యాచారుడనియుఁ జెప్పఁ బడును.

౬

కావున నర్జునా ! తొలుత మనస్సును స్వాగోపింపఱుచుకొని యైంద్రియములను దన వర్ణమునకు నాశ్రమమునకుఁ దగిన శాస్త్రీయ కర్మము లందు వియమించి యాకర్మఫలములందు నాసక్తి భేద యుండునో వాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు.

నీవు నీనర్థాశ్రమములకుఁ దగిన కర్మము చేయుమా. కర్మము చేయకుండుట కంటె గర్హము చేయుట శ్రేష్ఠము. జ్ఞానికిని సాధనము పూర్తియైనవఱకు దేహమునిలుపుకొనుట మావశ్యకము గావు. గర్హములఁ జేయుచుఁ గర్త యాత్మగాదని తలంచుచుండి వలయును. నేను గర్హమునే చేయనందువా నీకు శరీరము కూడ నిలువదు. ౮

చన్ను సర్పించు నిమిత్తమై చేయు కర్మముచేత బంధము గలుగను. అదితప్ప యితర దేని నుద్దేశించి కర్మము చేసినను దానివలన నీకు బంధము తప్పదు. కాబట్టి నీవేకర్మము చేసినను బలమునుగోరక చంద్రుని బుద్ధితోఁ జేయుము. అటుగాక నేను చేయు యజ్ఞములమున్న నావారిని బొందనలయునని కోరితివా గుంసారము పాలగు మచ్చ. ౯

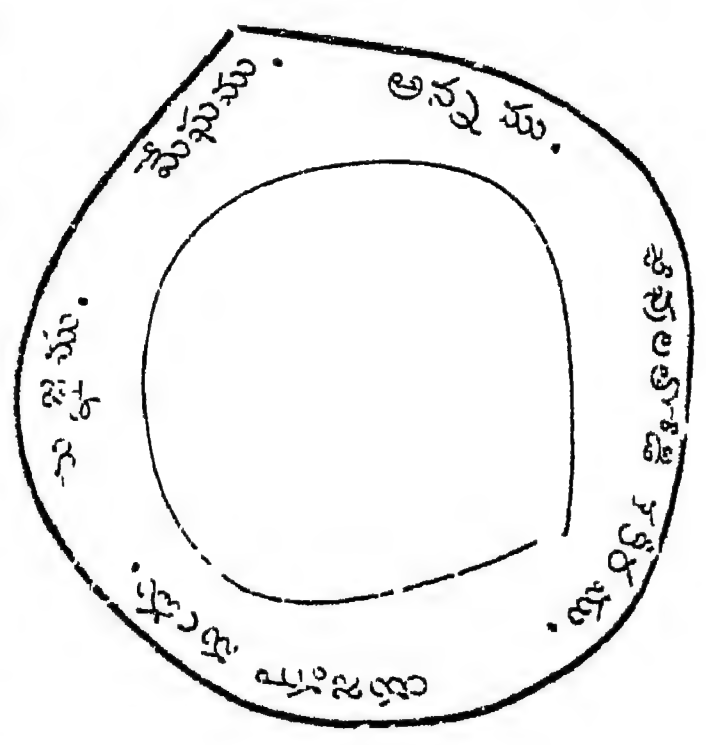
సర్వేశ్వరుడు పోయితఁ గర్మములతోడ బ్రహ్మలను సృష్టించి యా ప్రజలారా! నీనిచే మీరు వృద్ధి పొందుదు. ఈ కర్మములే మీరు కోరిన కోరికల నెచ్చును. ఈ కార్యములచే మీరు దేవతల నారాధింపుడు. దేవతలు మిమ్ము వర్షాదులచే బోషింతురు. ఇట్లు తాకరితాకరు పోషించుచు నిరువురును మోక్షము పొందుదురు. అని చెప్పెను. ౧౦

యజ్ఞములచే దేవతలను మారారాధించినఁగాదా మీకు వారిష్ట భోగముల నొసంగుదురు. వారిచ్చిన వానిని వారి కీయకతా నొక్కడే భుజించువాడు గొంగయే. ఇతరులు తమ కార్యమునకై సంపాదించి నీ యొద్దనుంచిన దానిని వారికీయక నీవనుభవించితివేని గొంగవేకదా యగునువు. ౧౧

దేవయజ్ఞ, బ్రహ్మయజ్ఞ, పితృయజ్ఞ, నునవ్యయజ్ఞ, భూతయజ్ఞ ములను గావించి దేవతల రూపమును ధరించిన పరమపురుషు నారాధించి మిగిలినదానిని భుజించువారు, ప్రాయ్య, గోతలి, రుబ్బుడు గుండు, నీళ్ళకడవఁ చీపురుకట్ట, వీని నుపయోగించుట యందుఁ జెన్న చిన్న పురుగులకుఁ గావించెడి హింసచేఁ గలిగిన పాపము లరాదిగా సంపాదించిన యాత్మజ్ఞున విరోధి పాపములు లోనగు సమస్త పాపము

లను బోగొట్టుకొందురు. ఎవ్వరు తమ కడుపునిమిత్తమని వండుకొని దురో యట్టి పాపులు పాపమునే భుజింపారు. ౧౩

అన్నము వలన చివ్రలవు ిడి శరీరములు కలుగును. మేఘము వలన నన్నము కలుగును. యజ్ఞము వలన మేఘము కలుగును. యజమానుని వ్యాపారమువలన యజ్ఞము కలుగును. ఆ వ్యాపారము శరీరము వలనఁబుట్టివచ్చి, అట్టి శరీరములన్నము వలనఁ బుట్టివచ్చి, కావున నీవిధముగ నొకదానికొకటి కరణమై చక్రమువలెఁ దిగుగుచుండుచానిని

గర్భయోగాధికారిగానీ జ్ఞానయోగాధికారిగానీ జ్ఞానికానీ ప్రవర్తింపఁ జేయఁజేసి వాఁడు తినునది భగవదర్పితముకాదు. కావున నట్టి తిండిచేఁ బాపములఁ జేయుటకేదైన యాయుస్సుగలవాఁడును, బాపహంపముగాఁ బరిణమించిన యాయుస్సుగలవాఁడును నగును. అట్టివాఁ డింద్రియారాముడగునుగాని యాత్మారాముడు గాఁడు. కాబట్టి యాత్మావలోకనమునకుఁ బ్రవర్తింపని వాని బ్రహ్మవ్యర్థమే. ౧౪

ఆ త్తయందే యాసక్తిగలవాఁడును, నాత్మయందే తృప్తిని బొందినవాఁడును, నాత్మయందే సంతోషించిన వాఁడును నగు చూనవుడు చేయవలసిన కర్మ మేదియులేదు. అన్నికర్మము లాత్మావలోకనమునకు సాధనములు గాన నది లభ్యపడినవాఁడై శరీరము నిలువఁబెట్టినదియుఁ బుష్టిని గలిగించునదియు, సుఖము నొసంగునదియు నాత్మయేయని యుండువాఁడై ధన దారపుత్రాదులందు మమతలేక శరీరము నిలుచుటకు మాత్రము భిక్షుగ్రహించు జ్ఞాని యాత్మావలోకనము తప్పఁ జేయవలసిన కార్యము లేదు. ఇతర కర్మములుచేయని దోషమతని నంటదు. అట్టి జ్ఞానికిఁ గర్మములు చేయుటచేఁ గలుగు లాభ

ముగాని చేయమిని గలుగు సప్తముగాని లేదు. సమస్త భూతములం దును వానికి బ్రయోజనపడునది యొకటియు లేదు. సీవట్టివాడవు కావు. కావున సంగములేక కర్మములను నాత్మవ్రాప్తికలుగువఱకు సదా చేయుచుండుము. సంగములేక కర్మములు చేయవాడుము క్తినిబొందును. జనకుడు మొదలైనవారు కర్మముల నాచరించియే సిద్ధినిబొందిరి కదా.

సీవు జ్ఞాని ననియే యనుకో. అట్లులున్నను జనులందు సీవు సూచించుచుండువఱకు వారిని తప్పత్రోవలఁ బోసియకుండుటకై యైనను సీవు కర్మములు చేయవలసినవాడవే. ఏలందువా? శ్రేష్ఠుఁడైనవాఁ డెట్లుచేయునో వానియందు గౌరవబుద్ధిగల జ్ఞానహీనులు “సంతటివాఁ డేల చేయరానిపనిఁ జేయును? కావున నతఁడు పోవు మార్గమే సరి. మనము నట్టులే చేయుద”మని నిజమారయలేక వాని యట్లు కర్మములుమాని వర్తింతురు. ఇట్లు తెలియనివారిని జెడఁగొట్టుటచే గలిగిన పాపము జ్ఞాని జ్ఞానయోగముంగూడఁ జెఱుచును. కావున లోకమును గాపాడుటకై శిష్టుఁడని ప్రసిద్ధిగన్నవాడు వర్ణాశ్రమ ధర్మముల నాచరింపవలయును. ౨౧

అట్లునా! యీ మూఁడు లోకములందును నేను జేయఁదగిన దేదియు లేదు. ఇదివఱకు లేనిది యిప్పుడు కర్మములుచేసి సంపాదింప వలసినదియు లేదు. అట్లున్నను లోకమును జక్కగఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుటకే కార్యములను జేయుచున్నాను.

నేనెప్పుడైనఁ బ్రాణుమాలి కర్మములను జేయకుందునేని కృష్ణుడే యీ కర్మమును జేయలేదే చేసి ప్రయోజనము లేదేమో కావున మనమేల చేయవలయునని లోకులును నన్నిప్రకారముల నావలెనే యూరకుందురు. కావున నేను గర్మములఁ జేయకుందునేని లోకులు చెడుదురు. నేనే సంకరము చేయవాడనై ప్రజలను జెఱిపినవాడఁ నగుదును. ౨౩

అజ్ఞానులు ఫలాసక్తిగలిగి కర్మము లేంతి శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జేయుదురో యట్టులే జ్ఞానియు ఫలాసక్తిలేక లోకమును బాగుపఱుపఁ గర్మములఁ జేయవలయును. ౨౪

అంతియకాదు. అజ్ఞులు కర్మములం దాసక్తిగలిగి కార్యములు చేయునపుడు జ్ఞానియగువాడు మీరు చేయునది సరిగాదు దాని వలన ఫలములేదని వారు చేయుదానియందు సవిశ్వాసముద్ధి కలిగింప రాదు. తాను బూనికతోఁ గర్మములచేయుచు వారును స్వకర్మముల నాచరింపఁ జేయవలయును. మనుష్యులచేయు సమస్త కర్మములు ప్రకృతీ గుణములే చేయుచున్నవి. వాస్తవ మిట్లున్నను నహంకారముచేఁ దెలివిమూలినవాడు 'కార్యమును జేయవాడను నేను'-అని తలంచును.

౨౭

ఇవి సత్త్వాదిగుణములు. ఇవి వానికర్మములు. అని సత్యమెట్లెఱ భేద మేర్పఱుచుటయందు నిపుడుఁడగువాఁ డింద్రియాదులువిషయముల యందు వర్తించుచున్నవని తలంచి వానియందాసక్తి మానునుగాని యా గుణముల కర్మములను దాను జేయుచున్నాననితల పడు.

౨౮

ఆత్మదర్శనమునకై యత్నించుచు నాత్మదర్శనమును గలిగించు మార్గమునందును ఆత్మస్వరూపమునందును సంపూర్ణజ్ఞానము లేని వారు ప్రకృతిగుణములైన సత్త్వాదులచే మోముచెంది యాత్మ యిట్టిదని సత్యమెఱుంగనివారై సత్త్వాదిగుణముల కర్మములనే యా సక్తితోఁ జేయుచున్నారు కాని ప్రకృతికంటె భిన్నమైన యాత్మ స్వరూపమునం దాసక్తిగలవారుగారు. ఇట్టివారు జ్ఞానయోగమునకు దగరు. వీరు కర్మయోగమునకే యుద్దులు. సంపూర్ణజ్ఞానముగలవాడు తాను జ్ఞానయోగ మవలంబించి కర్మములను విడిచి యిట్టి మఱ బుద్ధులకుఁ గర్మయోగమునుగడి బుద్ధిని జలింపఁ జేయరాదు. కర్మ యోగమునందు వారి కుపేక్షకలిగెనా జ్ఞానయోగమం దశక్తులు గర్మయోగమం దాసక్తి తొలగినవారునై వారు రెంటును జెడుమరు. కౌపున నలువరిలో శ్రేష్ఠుఁడని ప్రసిద్ధికెక్కినవాడు జ్ఞానయోగ ముందుఁ దన కధికారమున్నను గర్మములనే యాచరించుచు నాత్మ స్వరూపజ్ఞానముగల వాఁడగుటచేఁ దానుజేయు కర్మములకుఁ దాను గర్తగానని తలంచుచుఁ గర్మయోగమే యాత్మసాత్కారమునకు సాధనమని తెలుపుచుండవలయును.

అత్యవసరముగా పరిష్కారమున జ్ఞానమును దృఢముగా మనస్సునందు నిలిపి, సమస్తకర్మములను నాయందు సమర్పించి, యాకార్యములవలనఁ గలుగు ఫలమును నీవు కోరక, సర్వము భగవత్సమము కావున సమస్తకర్మములు చేయువాఁడు భగవంతుఁడేకాని నేనుగానని స్వాతంత్ర్యము నీడై బెట్టుకొనక, సంతాపమును నదలి యద్ధకార్యమును జేయుము. 30

ఎవరు నేనిపుడు చెప్పిన నా యభిప్రాయముచొప్పున సర్వదా చడుచుకొను చున్నారో, యొకవేళ నడచుకొనక పోయినను ననుకూల పడునపుడు శ్రద్ధగలిగి యీ ప్రకారము చేసినా యీ ఫలము తప్పక కలుగునని నమ్మియున్నారో, యొకవేళ శ్రద్ధలేక పోయినను విది సరియైన మార్గముగాదని యసూయచేతఁ దప్పలు పట్టుకున్నారో, వీరందఱు శీఘ్రకాలమునందే కర్మములవలన లభించు బాధములనుండి ముక్తులగు చున్నారు. 31

ఈ నామతము నెవ్వరు ద్వేషించుచు నా ప్రకారమునడచుకొన కున్నారో వారన్ని జ్ఞానములందు మూఢులనియుఁ జెడినవారనియు విపరీతజ్ఞానము గలవారనియుఁ దెలిసికొనుము. 32

అత్యవసరము మిట్టిది. దానికిఁ బ్రకృతినబంధము లేదు. అనుజ్ఞానము కలవాఁడుకూడఁ బూర్వజన్మవాసన కనుగుణముగఁ బ్రకృతిసంబంధమైన విషయములందే వర్తించుచు నాత్మవిచారము చేయక వానివాని ప్రకృతి ననుసరించి కార్యములు చేయుచుండును. అట్టి వారిని శాస్త్రము దదుపులవలనఁ గలుగు జ్ఞానమేమి చక్కఁబెట్టఁగలదు? జీవులన్నియుఁ బ్రకృతి ననుసరించినవి కావున దానిని నేగ్రహించి యేమి చేయవగు?

జ్ఞానేంద్రియముల విషయమగు శబ్దాదులందును, గర్భేంద్రియ విషయములగు వచనాదులయందును, బూర్వ వాసనవలనఁ గలిగినదియు, వానిని సనుభవింపవలయునను కోరిక రూపముగా నుండునదియునగు ననురాగమును, నట్టి సుఖానుభవమునకు విఘ్నము కలిగినపుడు విఘ్నము కలిగించిన వారిపై ద్వేషమును, దృఢముగ నేర్పడి

యున్నది. ఇవి వదలి పోవునవి కావు, కాబట్టి యాత్మ యిట్టిదని శాస్త్రములు చదువుటవలనఁ దెలియఁగలవానిని రాగద్వేషములు తమకు లోపఱుచుకొని తమకీష్టమైన కార్యములఁ జేయుచున్నవి, కావున వాని జ్ఞానము న్యర్థమగును.

ఈ కారణముచే జ్ఞానయోగ మారంభించునపుడు రాగద్వేషములకు వశపడ రాదు. ఆ రెండును నసాధ్యములయిన శత్రువులు, వానికి లోపడుటయే కలిగెనా యవి యట్లు లోపడినవాని జ్ఞానాభ్యాసమును జెఱుచును. 38

పరధర్మమును జక్కఁగ నాచరించుట కంటె గుణము లేనిదైనను స్వధర్మమును నాచరించుట శ్రేయస్కరము. స్వధర్మము నందు మరణము వచ్చినను మేలే. పరధర్మము భయకారణము. ధర్మబద్ధుడై పుట్టిన వానికిఁ గర్మయోగము స్వధర్మము. ప్రకృతితోఁ గూడిన వానికి నసాధ్యమగు జ్ఞానయోగము పరధర్మము. కర్మయోగమునకు నడుమ విఘ్నము కలిగినను, జన్మాంతరమందైన నది నిర్విఘ్నమగుఁ గొనసాగును. జ్ఞానయోగము ప్రమాద సహితమగుటచే నడుమ భంగపడినను బడవచ్చును. భంగముకలిగిన దానికి శలము లేదు. కావున జ్ఞానయోగము భయకారణము. విచ్ఛిన్నమైన జ్ఞానయోగముకంటె, విగుణమైన కర్మయోగము వేగముగ ఫలమొనఁగును. అనిన నర్జునుం డిట్లనియె.

కృష్ణా ! పురుషుఁడు పాపముచేయ నిచ్ఛలేనివాఁడయ్యు వేచేతనో ప్రేరింపఁబడిన వాఁడై బలాత్కరింపఁబడిన వానివలె బాపమును జేయుచున్నాఁడు గదా. ఇట్లు ప్రేరించునవి యేవి? 39

కృష్ణుఁ డిట్లనియె. ఇట్లు ప్రేరించునది కామము. ఇది రజోగుణమునఁబుట్టినది. ఇది తృప్తియనునది యెఱుఁగని శత్రువు. ఈ కామమే (విఘ్నమైనపుడు) క్రోధముగాఁ బరిణమించును. ఇది మహాపాపములకుఁ గారణమైనది, జ్ఞానముగ నీ కామము నహం శత్రువు.

అగ్ని పాగచేతను, నద్దము ముఱికిచేతను, బిండము మావి చేతను గప్పబడి యుండునట్లు ప్రాణిసమూహము కామముచే గప్పబడి యున్నది. అది యెట్లునెడవా? విషయములందుఁ గోరిక పుట్టించుటచేత సనాదిశత్రువై, యాశయను స్వరూపముగల్గదై, పూరింప నసాధ్యమై, యగ్నివలె దృష్టి నెఱుంగని యీ కామము జ్ఞానికి గల యాత్మవిషయ జ్ఞానమును గప్పియున్నది.

ఈకామ మింద్రియములు మనస్సు బుద్ధియును వాని మూలమున స్వతంత్రమగు నాత్మను నాక్రమించి వశపఱిచికొని జ్ఞానమును మఱుగుపఱిచి శీవుని మోహింపఁ జేయుచున్నది. ఈ సాధనములచే గామము జీవుని స్వాధీనపఱుచుకొని యాత్మజ్ఞానమందు నాసక్తిలేని దానిగను విషయసుఖములం దాసక్తిగలవానిగను జేయును. ౪౦

కావున నర్జునా! మోక్షమునుగోరి ప్రయత్నించు నపుడు తొలుత నింద్రియములను స్వాధీనపఱుచుకొని, కర్మయోగమందు వానిని నియమించి, దేహముచకఁటె నాత్మ వేఱనుజ్ఞానమును, నాత్మ యను వని యానందమగుత్వముతోనగు ధర్మములఁగలది యని దానికి నితరములైనవానికి గల తారతమ్య మెఱిగి విజ్ఞానమునుగూడ నాశముచేయు పాపస్వరూపపుఁ గామమును నాశ మొనర్పము. ౪౧

ఈ విధముగ జ్ఞానము నిరోధించుటయందు నింద్రియము మొదటి విరోధులు. వానికంటె మనస్సు. దానికంటె బుద్ధి, బుద్ధి కంటెను గామమే ప్రబలవిరోధిగాఁ దెలిసికొని బుద్ధిచేత మనస్సును గర్మయోగమున నిలిపి జయించుటకు సులభముగాని యీ కామమును శత్రువును నాశ మొనర్పము.

గుక్తిణమ్మా! కృష్ణమూర్తి చెప్పినదాని సారాంశమిపుడు చెప్పెద వినుము. ప్రకృతి సంబంధముగల పురుషుఁడు మోక్షమున నాసక్తి గలవాఁడగు నేని యాతఁడు ప్రారంభమందే జ్ఞానయోగము నభ్యసించు శక్తిగలవాఁడు కాఁజాలఁడు. కావున నట్టివాఁడు కర్మయోగమే చేయవలయును, తానుజేయునమ స్తకర్మములుభగవత్ప్రేం

గీర్వా బుద్ధితోఁ జేయుచు వానిఫలము తాను గోరక భగవంతునకే
 యర్పించుచుండుట కర్తయోగ మనబడు. పూర్వ జన్మమునఁ గర్త
 యోగ మభ్యసించి పరిపక్వమైన బుద్ధిగలిగి యీ జన్మమున జ్ఞాన
 యోగాధికారి యగువాఁడు కూడఁ గర్తములు చేయవలయును గాని
 కర్త తాను గాడనియు భగవంతుఁడే యనియు నిశ్చలమై నిశ్చయ
 మైఁ బుద్ధితోఁ జేయవలయును. జను లెవ్వనిని శ్రేష్ఠుఁడని తలంచు
 చుండురో యట్టివాఁడు జితేంద్రియుఁడై జ్ఞానియై కర్తములతోఁ బని
 లేని వాఁడైనను గర్తములు చేయచుండవలయును. నీల? అతఁడు
 చేయకుండిన యెడల నింతటి గొప్పవాఁడు తెలిసినవాఁడు కర్త
 ములఁ జేయుటలేదే కర్తములచలన శలముండిన నీతఁడు చేయకుండు
 నా యని భ్రమగొని పాపములును గర్మమును జేయకుండును. కావున
 మార్గదర్శియగు వాఁడు తనకుఁ బ్రయోజనముండినను లేకుండినను
 గర్మములఁ జేయుచుండవలయు.

కర్తయోగము సంపూర్ణము.

చతుర్థాధ్యాయము—జ్ఞానయోగము.

శ్రీకృష్ణమూర్తి:—

అర్జునా! యీ కర్తయోగమును దొలుత నేను సూర్యునకు
 కుపదేశించితిని. సూర్యుఁడు నైవస్వతమనువునకుఁ జెప్పెను, మను
 విత్వాకునకు బోధించెను. ఈ విధముగ సుప్రదాయ పరంపరగా
 వచ్చిన యీ యోగమును రాజులు లెఱుంగుదురు. గీర్వా కాలమగుట
 చేతను వినెడివారు క్రమక్రమముగాఁ దెలివితక్కువవారగుటచేతను
 నీయోగము భూలోకమున నశించెను. ౨

నీవు నాకు భక్తుడవు సఖుఁడవు గావున నీ కాయోగము
 సవిస్తరముగ నుపదేశించితిని. నేను నీ కుపదేశించిన విధము పూర్వ
 కాలమున సూర్యునకు నే నుపదేశించిన స్వరూపము గలది గాని

యిప్పుడు లోకమునఁ జెడిముండు విధముగలకాదు. ఇది యాత్మమ
రహస్యవిషయమునుమా! కావుననే దీని సంపూర్ణముగఁ జెప్పు
టకుఁ దెలియటకు నాకుఁ దప్ప నితరుల కనకృతము.

అర్జునుడు:—

కృష్ణా! సూర్యుడు నీకంటె నెన్నో శక్తితో ముందు జన్మించిన
వాడు. నీవో యిప్పుడు జన్మించితివి. నీవు సూర్యునకుఁ దొలుత
సంపదేశించితివని నే నెట్లు నమ్ముదును!

కృష్ణము:—

అర్జునా! నాకును సీకును నెన్నియోజన్మములు గడచినవి. ని
యిప్పటి జన్మ మెట్లు సత్యమో నా జన్మ మట్టలే సత్యముగాని మిథ్య
గాదు. ఇంద్రజాలమును గాదు. అట్టలే సీపూర్వజన్మములు నా
పూర్వజన్మములు. వానినెల్ల నే నెఱుంగుచునుగాని నీవెఱుంగవు.
కావునఁ బూర్వజన్మమున నేను జేసినపని స్మరించి సూర్యున కుపదేశ
శించితివని చెప్పితిని. నేను బుట్టువు లేనివాడను. నాశము లేని
వాడను. సర్వప్రాణులకు నియామకుడను. అనునను నా స్వభావ
మును విడువక నా సంకల్పముచేత నేను జనించుచుందును. ఎప్పుడు
నిపు జన్మింతువందువా? ఎప్పుడెప్పుడు ధర్మము హానిచెందునో, యధర్మ
ము ప్రబలునో, యప్పుడు నన్ను నేను సృజించుకొందును. అంతియ
కాని నా జన్మమునకుఁ గాలనియమము లేదు. పుట్టి నీవు చేయు
కార్య మేమందువా? నాధువులను రక్షింతును. పాపులను నశింపఁ
జేయుదును. ధర్మమును జక్కగా స్థాపింతును. ఈ కార్యములు
చేయుటకై యుగయుగమందుఁ బుట్టించుచును. నీవీ కార్యము
లను సంకల్పముచేతనే చేయరాదా నీనికై యవతార మెత్తవలయునా
యందు వేని వినుము. నా నామము, కర్తృము, స్వరూపము మనుష్యు
లకుఁ బూర్ణముగ వచించుటకు ధ్యానించుటకు నందునవికావు. కా
వున నా భక్తులగువారును నన్నే యాశ్రయించియుండు సాధువు
లును, నా నామజపముచేతను నా కర్తృముల వర్ణించుటచేతను నన్ను

ధ్యానించుటచేతను బూర్ణముగఁ దృష్ట్యకొందనివారై సన్నే తమ కన్నులఁ జూడఁగోరుచుందురు. అట్టివారు నేను గరుణించి దర్శన మిత్తునను ధైర్యముచేతనే దేశభారమును దేశపోషణమునుజేయు చుందురు. నా దర్శనము లేనితీణ ముంకకల్పముగనెంచి దుఃఖితులు. అట్టివారి కోరిక నేను వ్యర్థపఱుపఁజాలను గావున వారికై నే నవతారమెత్తక తప్పదు. దుష్టశిక్షణము సంకల్పముచే జేసినను నిది చేయ సాధ్యపడుననికాదు. నా భక్తులను నేను మోసగించును గాన యధార్థముగ వారికి దర్శన మిత్తును.

అర్జునా ! యెవఁడు నా యవతారమును సాధురక్షణము లోనగుకార్యములను నీవిధముగాననఁగా నా జన్మము ప్రకృతికి సంబంధించినది కాదనియు, గావుననే సమస్త కల్యాణగుణములతోఁ గూడినదనియు, నేను సాధువుల రక్షించుట వారు నన్నాశ్రయించుటయే ప్రయోజనముగాఁ గలదనియు, నెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడీదేశమును విడిచినతరువాత మరల జన్మింపఁడు. సన్నేపొందును.

అనురాగమును భయమును గోపమును విడిచినవారును, నాయందే మనస్సునిలిపిన వారును నన్నాశ్రయించిన వారును నగు ననేకులు నాజన్మకర్తములజ్ఞాన మనుతపస్సుచే బవిత్తులై నాస్వరూపమును బొందిరి.

అర్జునా ! యెవరెవ రెట్లెట్లు నన్ను భావించుకొని నన్నాశ్రయింతురో వారువారు భావించుకొన్న విధముగనే వారివారి కోర్కుల నెఱవేర్చుచు నాయావారిని స్వీకరించుచున్నాను. నేను సర్వదాయిత్రే మనుష్య స్వరూపముతోనో దేవతా స్వరూపముతోనో యవతరించియే నాయాశ్రితులను రక్షింతునని తలంపకుము. కొందఱు నన్నుఁ దండ్రుగను గొందఱు భర్తగను గొందఱు మిత్రుఁడుగను నుండఁగోరుదురు. కొందఱు నాకు భృత్యులుగనుండఁ గోరుదురు. ఇంత యేల. జనులు వారు కోరిన రూపములు గలవానిఁగా నన్ను సేవింతురు. వారు కోరినట్లే వారికి దర్శన మిత్తును. అన్నివిధముల మనుష్యులు నా స్వభావము ననుభవించి వర్తింతురు.

మనుష్యులొకమున మనుష్యులు చేయు కర్తములకు ఫలము శీఘ్రకాలమునందే కలుగును గావున సీలొకమునందు మనుష్యులు ధర్మభావ్యపశుస్వరూపి ఫలములను శీఘ్రముగాఁ గొందఁగోరినవారై యీగ దానాది కర్తములచే నింద్రాదిదేవతలనే యారధించు చున్నారగాని మోక్షమం దాసక్తికలిగి సన్నారాధించి కర్తములఁ జేయరు.

౧౨

సత్వగజ స్తమస్సులను గుణభేదమునుబట్టియు శమము గమము లోనగు గర్తలబట్టియు నేనే బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను నాలుగు వర్ణముల సృజించితిని. ఆ సృష్టికి నేను గర్తనైనను నేను గర్తను గాననియు నాశములేనివాడననియుఁ దెలిసికొనుము. నేనే కర్తనని చెప్పదు నన్నుఁ గర్తఁగాఁ దలంపకు మని చెప్పెదవే యది ట్లెల్లందువేని వినుము. ఒకరిని దేవతగా సృష్టింపవలయునని యొకఁ డి మనుష్యునిగా సృష్టింపవలయునని నాకుఁ గోరికగాని పక్షపాత బద్ధిగాని లేదు. వారువారు చేసిన పుణ్యపాపములబట్టి వారి వారికి మనుష్యత్వము దేవత్వము పశుత్వము పక్షిత్వము లోనగునవి కలుగు మన్నవిగాని నేనై నా యిచ్చకొలది స్వతంత్రించి యిచ్చినవికావు. ఎవరెవ రెంతపుణ్య మెంత పాపము చేసిరో చూచి యాపుణ్య పాపముల ఫలముల సనుభవించుటకుఁ దగిన రూపముల నేను గలిగించుట తప్ప సంతకెక్కువ స్వాతంత్ర్యము నే నుంచుకొన్నవాడను గాను. వారివారి రూపములకు వారువారు చేసిన పుణ్యపాపములే కారణములు. కావునఁ గర్తలు వారే యవుగురు. ఎవరెవ రెట్టి పదార్థముల భోగింపఁ గోరుమరో వారికి వారి కట్టిపదార్థముల భోగించుట కనుక్రూలపడు కరిణ కళేబరముల నిత్తును. ఆ కోరికల వలని ఫలము మంచియో చెడ్డయో వారే యనుభవించుదురుగాని యా యనుభవించుటయు నాసంకల్పమువలనఁగాదు. కావున నాకర్త ఫలములకు నాకు రక్తిలేదు. ఈ విధముగ నన్నెవ్వఁ డెఱుఁగు చున్నాఁడో వాడు కర్తములచేఁ గట్టబడఁడు.

౧౩

... ఈ ప్రకార మెఱిగిన పూర్వులు మోక్షేచ్ఛగలవారై కర్తము లాచరించిరి కావున నీవును బూర్వులవలె బుర్రాతనమైన కర్తములనే చేయుము.

౧౧

ఎట్టిది కర్తమో యెట్టిదియకర్తమో పండితులుగూడయథాగత మొలుగరు. కావున దేనిఁ దెలిసికొని సంసారబంధమునుండి తప్పించు కొనుదురో యట్టి కర్తమును నీకుఁ దెలియఁజెప్పద వినుము. ౧౨

కర్తవిధము తెలిసికొనుట యంతటి కష్టమా యందువేని యవును. కర్తమనఁగా నెట్టిది? వికర్తమనఁగా నెట్టిది? అకర్తమనఁగా నెట్టిది? యిదంతయుఁ దెలిసికొనవలయును. కావునఁ గర్తవిధము తెలిసి కొనుట మిక్కిలి కష్టము. ఎట్టికర్తము మోక్షమునకు సాధనమగును? మనుష్యులు దినదినము చేయు నిత్యకర్తములు సైమిత్యకర్తములు, ధనార్జనము లోనఁగు కామ్యకర్తములు నేవిధముగఁజేసిన మోక్షమొనఁగ సమర్థములగును? జ్ఞానమనఁగా నెట్టిది? యివి యన్నియు నున్నదున్నట్లు తెలిసికొనుట కష్టముకదా. ౧౩

కర్తమును నకర్తముగను, సకర్తమును గకర్తముగను నెవఁడు చూచునో వాఁడే మనుష్యులలో బుద్ధిమంతుఁడు. యోగముకలవాఁడు వాడే. అన్నికర్తములు చేయవారాదునా వాడే. కర్తములు చేయును వీనిని జేయవారాదు నేనుగాను. ఇంద్రియములు చేయుచున్నవి కాని జ్ఞానానంద మయుండనై కాలుసేతులు లేని నేను గకర్తములఁ జేయవారాదు గాను. అని యాత్మజ్ఞానము విడనాడక కర్తములఁ జేయుటయే కర్తమందకర్తమెఱుంగుట. అకర్త మనఁగా జ్ఞానము, ఆత్మ యాధాత్మ్యము నన సంధానముచేయుట. ఇట్లు చేయుటయే గర్తమే కావున జ్ఞానము (అకర్తము) కర్తమం దంతర్గతమైయున్నదని యెఱుఁగు తెలిసికొనునో వాడే మోక్షార్హుఁడు. అకర్తమందుఁ గర్తమును గనువారాదు వీడే.

“నేను వీనిని జేసెదను వీనివలన నా కీఫలములు కలుగ వలయు” ననుకోరికలు సగకల్పములు లేక యెవఁడు సమస్తకర్తమనఁ

జేయునో యట్టివాని కర్మములు జ్ఞానము నెడి నన్నిచే దహింపఁబడిననై
బుధము లనుఫలముల నీయజాలవు గనుకఁ దత్త్వము తెలిసిన
వారు వానినే జ్ఞానవంతునిగాఁ జెప్పుచున్నారు. ౧౯

‘నేనీ కార్యమును జేసెదను దీనివలన నా కీ ఫలము కలుగ
వలెను.’ అని కోరక తన యాత్మయం దెల్లప్పుడు తృప్తిని జెందిన
వాడై ‘యది నాకాశ్రయము. ఇది నన్ను రక్షించును.’ అని
ప్రకృతి సంబంధమైన దేనియందును నాశ్రయబుద్ధి లేక కర్మములను
జేయవాఁ జేకర్మమును జేయనివాఁడే.

ఫలము నుద్దేశింపక చిత్తమును నింద్రియములను వశపఱుచు
కొని భోగ్యములగు శబ్దాదివిషయములగు ప్రకృతివస్తువులందును
భాగముల కింపకరణములగు నింద్రియములందును, మమకారము
లేనివాడై శరీరమును నిలుపుటకై శరీరసంబంధముగు కర్మమును
మాత్రము చేయువాఁడు జ్ఞానయోగి గాకపోయినను సంసారబంధ
హుడుగు పాపమును బొందఁడు. ౨౦

తనంత లభించిన వస్తువు లెంత కొంచెమైనను నదియే పది
వేలని తృప్తివడుచుఁ, జలివేడిలోనగు ద్వంద్వములను సహించుచుఁ,
దవకుఁ గలుగు కీడులనుఁ దాను జేసినకర్తమే కారణమని తలఁచుటచే
నితరులందు ద్వేషము విడిచి, చేయునట్టికార్యము ఫలించినను వ్యర్థ
మైనను సమచిత్తుడై యుండువాఁడు, జ్ఞానయోగము నభ్యసింపక
కర్మములు చేయుచుండినను, సంసారబంధములఁ గట్టపడఁడు.

ఇంతవఱకుఁ బ్రకృతి బంధములేని శుద్ధాత్మస్వరూపము నను
సంధానము చేయుటతోఁ గూడినదగుటచేఁ గర్మము జ్ఞానాకారమైన
దని చెప్పితిని. ఇంక స్రుక్కుస్రువము మొదలగు పరికరములతోఁ
గూడి చేయఁబడు యజ్ఞముగోనగు సమస్తకర్మములు పరబ్రహ్మాత్మక
మైనవను ననుసంధానముతోఁ గూడినదగుటచేత నా కర్మముగూడ
జ్ఞానాకారముఁ బొందుట చెప్పెదను పినుము. ఆత్మ జ్ఞానమందే
మనస్సు నిలిపినవాడగుటచేత నాత్మకంటె వేఱువస్తువులందు నాసక్తి

విజ్ఞాపితవాక్యైః యేషాన్తార్థమందును మమకారముంచక యజ్ఞములు
లోనగు దేవతాకార్యములు చేయుటకై వర్తించువాని ప్రాచీనకర్మ
క్షణాయ సమూలము నశించుచున్నది. ౨౩

హోమసాధనము బ్రహ్మము. హవిస్సు బ్రహ్మము. అగ్ని
బ్రహ్మము. హోమము బ్రహ్మము. హోమముచేయువాడు బ్రహ్మము
కట్టి బ్రహ్మస్వరూపమైన కర్తముచే బొందదగినది బ్రహ్మమే. ౨౪

కొందఱు కర్తయోగము నేవతార్చనారూపమగుయజ్ఞమందుఁ
దక్కినపారికంటె నెక్కువ నిష్ఠకలవారై యుందురు. మఱికొందఱు
బ్రహ్మస్వరూపమైన యగ్నియందు ప్రసక్తులు మొదలగు యజ్ఞసాధ
నములచే హవిస్సును హోమము చేయుచున్నారు. మఱికొందఱు
శ్రోత్రము మొదలగు నింద్రియములనెడి హవిస్సును నిగ్రహమును
నట్టియగ్నియందు హోమముచేసి దుగన్ధ్రీయములను వ్యాపారములు
లేనివానినిగాఁ జేయుదురు. మఱికొందఱు శబ్దము మొదలైన విషయ
ములను నింద్రియములను నగ్నియందు వేల్పుటచే శబ్దాదివిషయముల
చనుభవించుచు వానియందు దాన క్తిలేనివారై యుండుదురు. మఱికొందఱు
మనస్సునకు నింద్రియవ్యాపారములయందును సుచ్ఛాన్ద్రానిశ్వాసములు
లోనగు ప్రాణవ్యాపారములందును గలగూస క్తిని నినర్తింప యత్నిం
తురు. తాము చేయఁదగు కార్యములందు దృఢసంగకల్పము దృఢ
ప్రయత్నముగల కొందఱు తాము సంపాదించిన ద్రవ్యమును దేవ
తార్చన దానాదులందు వినియోగింతురు. కొందఱు అపవాసము
చాంద్రాయణము లోనగు వానియందు నిష్ఠగలవారై యుందురు.
కొందఱు తీర్థక్షేత్రసంచారముచేయ మనస్సుగలవారై యుందురు.
కొందఱు వేదములు పఠించురు. కొందఱు దానియర్థము నభ్యసించు
నాసక్తిగలవారగుదురు.

కొందఱు కర్తయోగు లాహారమున నియమము వహించి
పూరక రేచక కుంభకములనెడి ప్రాణాయామనిష్ఠయందు దాన క్తిగల
వారు. కొందఱు మీఁదికిఁబోవు ప్రాణవాయువును గ్రిందివైపు
పోనిచ్చి పూరకము నభ్యసించురు. కొందఱు క్రిందికిఁబోవు నాహార

వాయువును మీడికి బోనిచ్చి రేచకము నభ్యసించుదురు. కొందఱు మీడికిబోవు వాయువును క్రిందికిబోవు వాయువును వెలుపలు బోసిక లోననిలిపి కుంభక ప్రాణాయామము నభ్యసించుదురు. ద్రవ్య యజ్ఞము మొదలుగఁ బ్రాణాయామ పర్యంతమగు నానావిధకర్మ యోగములందు నాసక్తిగలిగి నర్చించువారందఱు మహాయజ్ఞములో పగు నిత్యనైమిత్తికకర్మరూప యజ్ఞములందు నిష్కలవారై వానిచేతనే పాపము నశింపఁజేసి యమృతమును జేరుగల డైనవివేకాత్ములు చేతనేశరీరము రక్షించుచు శాశ్వతబ్రహ్మమునుబొందుదురు. అట్లునా! మీఁదఁజెప్పినట్లు నిత్యనైమిత్తికాది కర్మములవలన దేవపూజనేయని వారికి సీలోకమునఁ బురుషార్థములే స్థిరమవును. ఇక మోక్షమెట్లు లభించును ?

30

ఈవిధముగ ననేకవిధములైన కర్మయోగము లాత్మప్రాప్తికి సాధనములైయున్నవి. నానాభేదము లయిన యీ కర్మయోగము లన్నియు దినదినము మనుష్యులుచేయు నిత్యనైమిత్తిక కర్మములవలనఁ గలిగింపే. ప్రతిదినముచేయు పనులన్నియు భగవద్వీతిగఁ గావించి ఫలము భగవంతునకు సమర్పించుచు కర్మయోగ మనుష్ఠించుట యనియు దానివలననే యాత్మప్రాప్తి కలుగుననియుఁ జెలిసి కొనుము. ఇట్లు జెలిసి కార్యములు చేసితివా సంసారబంధము నిన్ను వదలిపోవును.

కర్మయోగము సాధించుటకు ధనాదిపదార్థములను జ్ఞానమును రెండును గావలయునని చెప్పితినిగదా. అందు ద్రవ్యమయమయిన దానికంటె జ్ఞానమయమయిన భాగము ప్రధానము. సమస్తకర్మములు సమస్తసాధనములతో జ్ఞానమునందుఁ బర్యవసించు చున్నది. సమస్త సాధనములచే బొందిదగిన జ్ఞానము కర్మాంతర్గత మగుచట్టు లభ్యసించఁబడుచుఁ గ్రమముగ నాత్మ సాక్షాత్కారమునకుఁ గారణ మగును.

33

ఆత్మజ్ఞానమును జెలిసికొనఁ గోరికలచేసి జ్ఞానులలో నాత్మ పూర్వసాక్షాత్కారము గలవారుగనుండు వారియొద్దకుఁ బోయి

భక్తిశ్రద్ధలతో సాష్టాంగ సమస్కారము గావించి శుశ్రూష సలిపి పరిప్రన్నలచే నడుగుము. వారు నీకు జ్ఞానము నుపదేశింతురు. 38

ఆ జ్ఞానము నీకుఁ గలిగెనా దేశమే నేననునభిమానమును మమకారమును బొందవు. మఱియు నన్ని దేశములందుఁగను నాత్మలు ప్రకృతి సంబంధరహిత జ్ఞానైకాకారములగుట నీతో సమానులనియు నాపరిశుద్ధాత్మ వస్తువులన్నియు నీవలెనేయుండుటను ఒూడఁగలవు. 39

మహా పాతకములు చేసినవారికంటె నీవధికపాపము చేసినను నట్టి వాపమను మహాసముద్రమను జ్ఞానమును నావచే దాటఁగలవు. చక్కఁగా మందెడునగ్ని కట్టెలను భస్మీకరించునట్లు జ్ఞానమును నగ్ని మోక్షప్రతిబంధ కర్తముల నన్నిటిని భస్మముచేసి వానివలనఁ గలుగఁ గల కార్యములను జేయలేని వానినిగాఁ జేయును. 3౬

జ్ఞానముతో సమానమైనదియుఁ బవిత్రమైనదియు నీలోకము నందు లేదు. జ్ఞానాకారముగాఁ గర్తముల నాచరించుచు నందు సిద్ధి పొందిన వానికిఁ గాలక్రమమున జ్ఞానముతానే లభించుచున్నది. 3౭

జ్ఞానము వృద్ధిచేసికొనుటయందు శ్రద్ధగలవాడై దానియందే యాసక్తిగలిగియుండ్రయనిగ్రహముగలపురుషునకు జ్ఞానములభించును. జ్ఞానము లభించినపిమ్మట శీఘ్రముగ మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు.

జ్ఞానము లేనివాఁడును శ్రద్ధ లేనివాఁడును నీ జ్ఞానమువలన సలముగలవో లేదోయని సందేహించువాఁడును సశించుచున్నాఁడు. సంశయముగలవాఁ డీలోకమునను బరలోకముననుగూడఁ జెడును.

మీఁదఁ జెప్పఁబడిన యోగముచే జ్ఞానాకారమును బొందిన కర్తము గలవాఁడును నాత్మజ్ఞానముచే సందేహముతీతిన వాఁడును దన కుపదేశింపఁబడిన విషయములందు దృఢమైన మనస్సుగల వాఁడును నగు పురుషునిఁ గర్తములు బంధింపవు.

కావున నర్జునా ! యజ్ఞానమువలనఁ గలిగి హృదయము లందుండు నాత్మను గుఱించిన సంశయమును నే నుపదేశించిన జ్ఞాన మను కత్తిచే నఱకి నే నుపదేశించినట్లు కర్మయోగమునాచరింపఁలెమ్ము.

అతుర్దాధ్యాయము, జ్ఞానయోగము సంపూర్ణము.

పంచమాన్వాయము.

—♦ కర్త సన్యాసయోగము . ♦—

అర్జునుడు:—

కృష్ణా ! మొదటఁ గర్తయోగమే చేయవలసినదియు, ఇట్లు చేసిన కర్తయోగమువలన సంతోకరములు సందర్భి దోషము లన్నియుఁ గొలఁగిపోయి యది పరిశుద్ధమగుననియు, స్వల్ప పరిశుద్ధమైన వెనుక జ్ఞానము లభించుననియు, దానిచేత నాత్మదర్శనము కలుగుననియుఁ జెప్పితివి. ఇట్లు కర్తయోగముచే జ్ఞానయోగము జ్ఞానయోగముచే నాత్మ సాక్షాత్కారము కలుగుననిచెప్పి మరల జ్ఞానయోగమున కధికారియగువానికిని గర్తయోగమే శ్రేష్ఠమనియు నది జ్ఞానయోగ సాహాయ్యము లేక తానే యాత్మప్రాప్తి కలిగించుననియుఁ జెప్పితివి. కావున జ్ఞానయోగ కర్తయోగములను నీ రెంటిలో సులభముగాఁ జేయదగినదియు శీఘ్రముగ నాత్మప్రాప్తిని గలిగించునదియు నేగో నిశ్చయించి చెప్పము.

కృష్ణమూర్తి:—

అర్జునా ! జ్ఞానయోగము కర్తయోగము రెండును మోక్షమును గలిగించునవియే. అయినను నా రెంటిలోఁ గర్మత్యాగ పూర్వకమగు జ్ఞానయోగముకంటెఁ గర్తయోగము శ్రేష్ఠమైనది ఏ కర్తయోగి యాత్మదర్శనము తప్ప నితరము కోరఁడు కావున దేనియందును ద్వేషబుద్ధిగలవాఁడు కాఁడు కావుననే చలి వేడి సుఖము దుఃఖము శోకము సంతోషము వీనిని సహించువాఁడుగనో యట్టివాఁడు నిత్య జ్ఞాననిష్ఠుడని యెఱుంగుము. వాఁడు సుసారబంధమునుండి విడివడిన వాడే. జ్ఞానయోగము వేఱు, కర్తయోగము వేఱని తెలియనివారు చెప్పుదురుగాని తత్త్వమెఱిగినవారు చెప్పురు. జ్ఞానయోగమునకు గర్తయోగమునకు నాత్మావలోకనమే సలముగదా. ఆ రెంటిలో దేనినైన నొక్కటిని జక్కఁగా నాశ్రయించినవాఁడొ రెంటి ఫలమును జెందఁగలఁడు. జ్ఞానయోగులచేఁ బొందఁబడు స్థానమేదియో

యదియే కర్మయోగులచేతను పొందబడును. జ్ఞానయోగము కర్మయోగము రెండు నొక ఫలమునే ముచ్చినవి యగుటచే నొకటిగ నెవఁడెఱుంగునో వాఁడే చిక్కఁగఁ దెలిసినవాఁడు. కర్మయోగ మార్థమునఁగాక జ్ఞానయోగము నాఁకుట యశక్యము. కర్మయోగము నాచరించు ముచి స్వల్పకాలములోనే యాత్మను పొందుచున్నాఁడు. కేవల జ్ఞాననిష్ఠుఁడు జ్ఞానము నతి కష్టముచే సంపాదింపవలసి యుండుటచే దీర్ఘకాలముచకుఁగాని యాత్మను బొందఁజాలఁడు. రెంటికిని శోధ మంతియో. కావుననే కర్మయోగము శ్రేష్ఠమని చెప్పితిని.

కర్మయోగి పరిశుద్ధమై నిశపడిన మనస్సుగలవాఁడును, నింద్రియ నిగ్రహముగలవాఁడును, దనయాత్మ యెట్టిదో తక్కినసనుష్ట భూతములయందలి యాత్మలు నట్టివిగాఁ దలఁచువాఁడునై తాను జేయు పుణ్య పాపములచే నంటఁబడఁడు. అత్మజ్ఞానముగల కర్మయోగి చూచుచున్నను, వినుచున్నను, దాఁకుచున్నను, వాసన చూచుచున్నను, దినుచున్నను, నడచుచున్నను, నిద్రించుచున్నను, సూరి విడుచుచున్నను, మాటలాడుచున్నను, మలమూత్రములవిడుచుచున్నను గ్రహించుచున్నను, గిన్నులు తెఱచుచున్నను, మూయుచున్నను, నాయాయుంద్రియము లాయాశబ్దాది విషయములందుఁ బ్రవర్తించుచున్నవని తలఁచునుగాని యం దొకటియైన 'నేను' జేయుచున్నానని తలఁపఁడు. పూర్వకర్మ లబ్ధమైన యీ దేహమునకుండు నాయా యవయవములు వినుచున్నవి, తినుచున్నవి, బుట్టి కార్యములు చేయుచున్నవి. కాని యవయవములులేక జ్ఞానాకారముగనుండు నేను వినుటలేదు, కనుటలేదు, మఱి యేకార్యము చేయుట లేదని తలఁచును.

కనుట వినుట లోపగు నింద్రియ వ్యాపారములను నాయా యవయవములుగాఁ బరిణమించిన ప్రకృతియందుంచి నాయా కార్యముల వలనఁ గలుగు ఫలమును గోరక కర్మముల నెవఁడు చేయుచున్నాఁడు? వాఁడు నీటిలో బుట్టి పెరిగినను ధామర పాకు నీటిచే

క్షయక యెట్లుండునో యట్లే యాకర్షములవలనఁ గలుగు దేహభి
మాన రూపక పాపములచే నంటఁబడఁడు.

ఆత్మకుఁ బ్రాచీన కర్మములవలనఁ గలిగిన బంధము నివర్తించు
కొఱకు యోగులు శరీరముచేతను, మనస్సుచేతను, బుద్ధిచేతను, కేవల
జ్ఞానేంద్రియములచేతను, ఫలమును గోరక కర్మములఁ జేయుదురు.
ఆత్మాన లోకమందే యాసక్తి గలవాఁడు కర్మఫలాపేక్షను విడిచి కర్మ
ములఁ గావించి శాంతిని బొందుచున్నాఁడు. ఆత్మావలోకనమం
దాసక్తి లేని వాఁడు కామప్రేరితుడై ఫలములఁగోరి కర్మము లాచ
రించి వానిచే సంసారమున బద్ధుడగు చున్నాఁడు. ౧౨

దేహధారి మనస్సుచే నవరంధ్రములు గల దేహమునందు
సమస్తకర్మముల కర్మత్వమును వదలిస్వతంత్రుడై తాను దేహము
కర్మస్థించుటచేఁ జేయఁగలుగు ప్రయత్నములఁ జేయక యా దేహముచే
దేనిని జేయింపక సుఖముగా నుండును. ౧౩

ఇక నాత్మస్వభావ హూపమును జెప్పెద వినుము. కర్మములకు
లోపడకస్వభావ స్వరూపముతోనుండెడి యాత్మ దేవతలు మనుష్యులు
క్షులు పశువులు మొదలగువాని రూపములుగలిగి ప్రకృతితోఁ జేరి
యుండు నీ లోకమునకు నిందలి దేవతలు మనుష్యులు లోనగు
వారికి నాయాకర్షములందుఁ గర్మత్వమును గాని యాయాకర్షము
లను గాని యాకర్షములవలనఁ గలిగెడి ఫలమునుగాని కలుగఁ
జేయలేదు.

అనాదిగ నీ యాత్మకుఁ బ్రకృతినంబంధ మున్నది. అన్ని
సంబంధముచే నెఱ్ఱగఁ గాలిన యినుపగుం డగ్నివలె నై నట్లు దేహ
సంబంధముగల బద్ధాత్మ యజ్ఞానముచేఁ దాను దేహమనియే తలఁచి
నేను మనుష్యుడను. నేను దేవత, నని భ్రమపడుచుండును.
దేహమే తా నను సభిమాన మాత్మకుఁ గలుగఁగా దేహము చేసిన
కర్మములు తాను జేసినట్లొంచి యీ ఫలముల నది యనుభవించును
గాని పరిశుద్ధాత్మ కార్యములు చేయదు, చేయింపదు, వాని ఫలముల
సనుభవింపదు, కర్మములు చేయునది దేహమేకాని యాత్మగాదు. ౧౪

ఆత్మతన కనుకూలుడగు వాని హింసను బోగొట్ట లేడు, ప్రతికూలుడగు వాని సుఖమును బోగొట్ట లేడు. తాను జేసిన కర్తముల ఫలము ననుభవించుదగిన సమస్త దేశములందును బ్రవేశించు యోగ్యతగలవాడు కావున సర్వవ్యాపకడు. కావున నొక్కని కనుకూలుడు గాడు, వేరొక్కరికి బ్రతికూలుడును గాడు. వీడు సంబంధ వీడు ప్రతికూలు డనుభావములు పూర్వ వాసనచే గలుగునవి కాని యాత్మకు స్వభావమైనవి కావు. ఆత్మకట్టి విపరీతవాసన కలుగుటకుఁ గారణము వినుము. కర్తములు జ్ఞానవిరోధులు. జ్ఞానముగల వాడు కర్తఫలములగు సుఖదుఃఖములు ప్రాప్తించినపుడు పొంగడు క్రుంగడు కావున ఫలానుభవము లేని వాడే యగును. కావునఁ గర్తములు తమ ఫలముల ననుభవించు జేయవలసియుండినచో జ్ఞానమును గొఱత పలుపపలయును. కర్తములు చేయుపని యిదియే. దీనివలన జ్ఞానము తక్కువగుటచేఁ గర్తఫలముల నాత్మ యనుభవించును. ఈ విధముగ నజ్ఞానముచే జ్ఞానము కప్పబడుటచేత మనుష్యాదులు మోహము పాలగుచున్నారు.

౧౧

ఈ విధముగ నాత్మ లన్నియు వర్తింపఁగా వానిలో నేమాత్మ లాత్మ స్వరూప మిట్టిదని యుపదేశము పొందుటచే బుట్టి, యభ్యాసముచే బెరిగి, మిక్కిలి పవిత్రమైన జ్ఞానముచే నజ్ఞానమును నాశము చేయునో యాయాత్మలకుఁ దమ యుత్కృష్టమైన స్వభావ జ్ఞానము సూర్యునివలె సమస్త మున్న దున్నట్లు ప్రకాశింపఁ జేయును. ౧౨

ఆత్మ దర్శనమందే బుద్ధిగలవారు, నాత్మ విషయమందేమనస్సు గలవారు. నాత్మజ్ఞానాభ్యాసమందే యాసక్తిగలవారు, నాత్మనే పరమ ప్రయోజనమని తలచువారు, మరల జన్మముకలిగింపనియాత్మ సాక్షాత్కారమును బొందుదురు.

ఆత్మత్వ మెఱింగినవారు విద్యావినయ సంపన్నుని బ్రాహ్మణుని గోవును నేనుఁగును గుక్కను జంతులుని సమదృష్టితోఁ జూతురు. ఇట్టి దేశములు ప్రకృతి సంబంధించినవి గనుకను, వాని యందలి

నాత్మలన్నియు జ్ఞానమే స్వరూపముగ. గలవి గనుకను దత్త్వదృష్టికి
స్వరూప సమానములే కదా!

ఆత్మలన్నియు సమానములని యెవరికి మనస్సు స్థిరపడి
యుండునో వా రీసాధనానుష్ఠాన దశయందే సంసారమును జయిం
చిన వారగుచును. ప్రకృతి సంబంధ మనుచోషములేక సమముగా
నుండు నాత్మవస్తువే బ్రహ్మము. కాబట్టి యాత్మలన్నియు సమా
నములని నిశ్చయ బుద్ధిగల వా గోగకమున ముక్తులే యగుదురు.

సర్వము సమానమను జ్ఞాన మెట్లు కలుగునో చెప్పెదవినుము.
ఆత్మస్వరూపుట్టిదని తత్త్వజ్ఞులచే నుపదేశము పొందవలయును. ఆత్మ
స్వరూప మిట్టిది కదా యని ప్రణీదిన మభ్యసింపవలయును. ఇట్లు
చేసి దేహమే యాత్మయను సభిమానములేనివాఁడు కావలయును.
అట్టి సభిమానమును దొలగఁ గ్రోచి యాత్మ వేఱనియు ననాత్మ
(దేహము) వేఱనియు దృఢ నిశ్చయ జ్ఞానము కలిగి యావల దేహ
విచారము నూని యాత్మయందే బుద్ధిని స్థిరముగ నిలుపవలయును.
ఇట్లు చేయునపుడు మేలు కలిగెనా సంతోషంపరాదు. కీడు కలిగెనా
దుఃఖంపను రాదు.

ఆత్మకంటె భిన్నమైన బాహ్యవస్తువులయం దాసక్తిగలిగి
యుండరాదు. అంతరాత్మయందే సుఖమనుభవించు చుండవలయును.
ఈ విధముగ నాత్మాభ్యాసముతోఁ గూడిన మనస్సుగలవాఁడు శాశ్వత
సుఖమును గొందును.

బాహ్య విషయములందు నాసక్తి యెట్లు తొలఁగు నందువా
వినుము. విషయోద్రయ సంబంధమువలనఁ గలిగిన సుఖములన్నియు
దుఃఖకారణములని యెఱుఁగుము. శాశ్వత పదార్థము శాశ్వత
సుఖము నీయఁగలదు గాని యనిత్యమగుచది నిత్య సుఖ మెట్లీయఁ
గలదు? ఇంద్రియములు విషయములు దేహములుగాఁ బరిణమించిన
ప్రకృతికి సంబంధించిన వగుటచే శాశ్వతమైనవి కావు. వానికి
మొదలు తుద గలవు కావున నవి యిచ్చు సుఖములకు మొదలు తుద
యుండును. కావున నవి యల్పకాలమే యనుభవింపఁ దగినవై

యుండును. ఆవల దుఃఖమేకదా కలుగును. కాబట్టి పర్యవసాన
దుఃఖము కలిగించు సుఖములందుఁ దత్త్వజ్ఞుఁడు మనస్సు పోనీయ
రాదు. తత్కాలమునకు నోరు తీపగునని విషము కలిపిన పానక
మెవ్వఁడు త్రాగును? ౨౨

శరీరమును విడుచుటకుఁముందు సాధనానుష్ఠాన దశయందే
కామక్రోధముల వేగమును నెవ్వఁ డెఱచుటకు శక్తుఁడో వాఁడే
యాత్మాను భవమునకుదగిన వాఁడు, వాఁడే సుఖి.

సమస్తములైన బాహ్య విషయములను ననుభవించుట మాని
యాత్మానుభవమే సుఖముగాఁగలిగి, యాత్మగోరినకు సుఖమును
నభివృద్ధి పొందించుననియు నదిగో జ్ఞానపరినియుఁ దెలిసి వర్తించునో
యట్టి బ్రహ్మస్వరూపుఁడగు యోగి యాత్మానుభవ సుఖమును
బొందును.

ఉష్ణము, శీతము నను ద్వంద్వములను విడిచి యాత్మయందే
మనస్సు నియమించి సమస్త ప్రాణల మేలు గోరుచు నాత్మావలోక
నము చేయువా రాత్మప్రాప్తికి విరోధులగు పాపముల నాశము చేసిన
వారై యాత్మానుభవ సుఖమును బొందుదురు. ఈ విధముగా
౧ సంతోష శోకములను విడచుట, ౨ బాహ్యవిషయములం దాసక్తి
లేకుండుట, ౩ బాహ్యవిషయములను దోషయుక్తములుగాఁ జూచుట
౪ కామక్రోధముల నణచుట ౫ యాత్మ స్వరూపమునే యన్ని
విధములయిన భోగ్యముగాఁ జేసికొనుట, ౬ సమస్త భూతములకు
మేలు గోరువాడగుటయును నీ యాటింటిచే ముందు చెప్పిన సమ
దర్శిత్యము కలుగును.

కామక్రోధములను విడిచి యాత్మయందే మనస్సుంచి మన
స్సును జయించిన యతులకు నాత్మానుభవ సుఖము మిక్కిలి
సులభము.

బాహ్యముల నున శబ్దాదివిషయ సంబంధములను వెలుపలనే
వదిలి, చూపును గనుబొమలనడుమ నునిచి, యుచ్ఛ్వాస నిశ్వా

సములు నాసాభ్యంతరమున సమానమైన గమనముగల వానిగాఁ జేసి, బాహ్యేంద్రియములను మనస్సును బుద్ధిని నాత్మావలోకనమందు నియమించి, కోరిక భయము క్రోధముమాని, మోక్షాసక్తి గలిగి, నాత్మావలోకనపథుఁడైన వాఁడు సర్వదా ముక్తుఁడే.

నన్ను యజ్ఞతపస్సుల ననుభవించువానినిగాను, సమస్తలోకే శ్వరులకు నీశ్వరునిగాను, సమస్త ప్రాణులకు హితునిగాను డెలిసి కొనువాఁడు సుఖముగఁ గర్మయోగము సాధింపఁగలఁడు.

పంచసాధ్యాయము, ద్వివిధసన్యాసయోగము సంపూర్ణము.

పంచసాధ్యాయము.

—♦ ఆత్మసంయమయోగము. ♦—

కర్మముల ఫలము నపేక్షింపక, “నా వర్ణాశ్రమధర్మములనుబట్టి నే నీకార్యము చేయఁదగినది. కావునఁ జేయుచున్నాను.” అని యె వఁడు కర్మములఁ జేయునో వాఁడే జ్ఞానయోగనిష్ఠుఁడు; వాఁడే కర్మ యోగనిష్ఠుఁడు. వాఁడు యజ్ఞాదులు లేనివాఁడు కాఁడు. చేయ నలసిన క్రియలు మానినవాఁడును గాఁడు.

దేనిని జ్ఞానయోగమందురో యదియే కర్మయోగమని తెలిసి కొనుము. దేహమం దాత్మ భ్రాంతి ఫలాపేక్ష వదలనివాఁ డెన్నఁడు కర్మయోగి కాఁజాలఁడు.

ఆత్మావలోకనము పొందఁగోరు మునికిఁ గర్మయోగము సాధ నము. ఆత్మావలోకనమున స్థిరపడిన యోగారాధునికిఁ గర్మనివృత్తి సాధనము కావున నాత్మావలోకనరూపమైనమోక్షము లభించు వఱకుఁ గర్మములఁ జేయవలయును.

ప్రకృతి సంబంధవిషయములందును, నానికి సంబంధించిన కర్మములందును, నెప్పు డాసక్తి లేనివాఁడగుచున్నాఁడో యప్పుడు

సమస్తసంకల్పములను విడిచి యాత్మదర్శనమందు స్థిరపడిన యోగా
మాఘాడని చెప్పబడును.

విషయములం దాసక్తి లేనిమనస్సుచేత నాత్మను సుసారసాగ
రమునుండి తరింపఁ జేయవలయును. విషయములపై మనస్సుపోనిచ్చి
యాత్మను విఘోగతిపాలు చేయరాదు. మనస్సే యాత్మకు బుధుఁడు,
మనస్సే యాత్మకు శత్రువు.

ఎవఁడు తాను దనమనస్సు విషయముల నాలుగాకఁడ జయిం
చునో యట్టివానికి వాని మనస్సే బుధుఁడు. అట్లు మనస్సును
జయింపని వానికి వాని మనస్సే శత్రువునలె సపకారము చేయును.

ఇక యోగమునకుఁ దగినవాని లక్షణములఁ దెప్పెద వినుము.
చలి వేడుములు, సుఖదుఃఖములు, సానానవమానములు, గల్గి
నప్పుడు మనస్సున నెట్టి వికారము లేనివాఁడను, బాహ్యేంద్రియ
వ్యాపార నివృత్తిగలవాఁడు సగు పురుషునికి మనస్సునందుఁ బ్రత్య
గాత్మ నిజస్వరూపముతో స్పృష్టముగ ననుసంధింపఁబడుచుండును.
ఆవలఁ బరిశుద్ధాత్మను దర్శించుట కలుగును. 2

ఎవఁడు దేహమునకంటె భిన్నమైన యాత్మ యొకటి కలదను
జ్ఞానముచేతను, ఆయాత్మ ప్రకృతికంటె విజాతీయమై ప్రకృతికి లేని
నిత్యత్వము, నిరతిశయానందత్వములతోనైన గుణములుగలది యను
విజ్ఞానముచేతను, దృష్టిబొందిన మనస్సుగలవాఁడై, తాను దేవ
తగా నుండినను మనుష్యుఁడుగా నుండినను మఱిగోదగ నుండినను
మార్పుచెందక యనుసరించు జ్ఞానమే యాకారముగాఁగల యాత్మ
యందే మనస్సు నిలిపిపవాడై, లుండ్రియనుల జయించి మట్టి
పెళ్ళవలన రాతలన నెంత ప్రయోజనమో బంగారువలన నంతే
ప్రయోజనమని కావునఁ బ్రాకృతికములైనవియన్నియు సమానములని
తలంచువాఁడై తదర్శన రూపమగు యోగము సభ్యసింప నర్హుఁడు. 3

నయస్సనఁ దనకంటె భిన్నులు పెద్దలుగానుండి తన మేలు
గోరువారియందును సమానవయస్కుగలిగి హితము గోరువారియం
దును, - బగవారియందును, నుదాసీనులందును, మధ్యస్థులందును,

దామాదులయందును, సాధువులయందును, సాధునిలందును, శా
పాత్తులయందును. సమానమైన బుద్ధిగలవాడు యోగాభ్యాసము
నకుఁ దగినవాడు గావున సధికుడు.

యోగాభ్యాసమందాసక్తిగలవాడు ప్రతినీనము యోగాభ్యా
సమునకు నర్హమైన కాలములందెల్ల మనుష్యులులేక నిశ్శబ్దముగా
నుండు స్థలమందు నొంటరిగాఁ గూర్చుండి యితరచింతలేని మన
స్సుతో, నాత్మకంటె వేతనవస్త్రపులందునపేడగానియైనా త్వవస్త్ర
వేదైనను నాదియను తలంపుగాని లేక తన్నుఁ దాను జూచుకొను
చుండవలయును. ఇదియే యోగాభ్యాస మనగాఁబడును. ౧౦

ఇట్లు యోగాభ్యాసము చేయువాడు పరిశుద్ధప్రదేశమందు
గట్టిగాను గదలకయుండునదిగాను నుండు బీటమొదలుగుదానిపైఁ
గూర్చుండవలయును. ఇది మిక్కిలి యెత్తుగ నుండరాదు. మిక్కిలి
తగ్గుగాను నుండరాదు. ఈ యాసనముమీఁదఁ దొలుత దర్భలు
పడిచి దానిపైఁ గృష్ణానమువైచి దానిపై వస్త్రము పజవల
యును. ఆ వస్త్రముమీఁద సుఖాసనమువేసికొని కూర్చుండి మనస్సు
సలునిటు పోసిన కదలకుండ నిలిపి చిత్తేంద్రియ వ్యాపారములెల్ల
మాని యాత్మబంధ నివృత్తికొఱకు దేహమునకంటె దాను భిన్నుడ
ననియుఁ దాను నిట్టిట్టి గుణములుకలవాడననియు నేకాగ్ర
చిత్తుడై ధ్యానింపవలయును. ౧౧

ఇట్లుభ్యాసముచేయునపుడు నెన్నెముక కంఠము శీరస్సు వంపు
లేక మూఁడును జక్కఁగ నుండవలయును. దేహము కదలక స్థిర
ముగ నుండవలయును. చూపు ముక్కుకొనపై నుండవలయు.
దిక్కులు చూడరాదు. మనస్సును వశపఱచికొని దానిని నాయందే
నిలుపవలయును. మనస్సు నాయందుంచినపుడు హెచ్చరిక తప్ప
రాదు. సన్నే చింతించుచుఁ గూర్చుండవలయును. నిలఁబడిగాని
పండుకొనిగాని యభ్యసించుట యుత్తమపక్షముగాదు. యోగాభ్యా
సమునేయువాడు బ్రహ్మచర్యవ్రత మనుష్టింపవలయు. దేనిని భయ
పడరాదు. ౧౨

ఈవిధముగఁ బ్రతిదినము యోగాభ్యాసమునకుఁ దగినకాలములందెల్ల మనస్సును నాయందునిలుపువాఁడు నన్నేస్పృశించుటచేఁ బవిత్రుఁడగుటవలన నిశ్చలమైన మనస్సుగలవాఁడై నన్నే చింతించుటవలన శ్రేష్ఠమైన మోక్షసుఖమును బొందుచున్నాఁడు. ౧౧

ఇట్లు యోగాభ్యాసము చేయువాఁడు మితిమించి తినినను, కొత్తిగ భుజింపక పస్తులుండినను, ఎక్కువ నిద్రపోయినను, నిద్రయే మానినను యోగము లభింపదు. అట్టివాఁడు యోగి కాఁజాలఁడు.

ఆహారము సంచారము మితముగ నుండవలయును. చేయునట్టి వ్యాపారములును మితముగనే యుండవలయును. నిద్ర జాగరణము మితముగ నుండవలయును. ఇట్లుండిచేయు సభ్యాసమువలన సంసారబంధము నాశముచేయు యోగము సిద్ధించును. ౧౨

ఇట్లభ్యాసము చేయఁగాఁ జేయఁగా నెపుడు చిత్తము తన యందే విశేషముగ నిలిచి కోరికలన్నియుఁ దొలఁగిపోవునో యప్పుడట్టివాఁడు యోగయుక్తుఁడగును. ౧౩

గాలిలేనిచోటఁ గుండలొనుంచిన దీపమెట్లు కదలకయుండునో యట్లితర వ్యాపారములనుండి మరలిగచిన మనస్సు కదలక యేకాగ్రమై యుండవలయును. ఆ త్తదర్శనముసేయువాని మనస్సున కీదీపమే యుపమానము. ౧౪

విషయములనుండి మరలింపఁబడిన మనస్సే యోగాభ్యాస మందు “నాహం యదియెంతటి గొప్ప సుఖము. విషయ సుఖము దీనిలోఁ గోట్యంశమునకైన సరిపోవునా” యని సుఖము సనుభవించుచున్నదో, దేనియందుఁ నన్నుఁ దాను మనస్సుచేఁ జూచుకొని సంతోషించుచు నితరములను గోరక యుండునో, దేనియందు నిందియాదులకు నలభ్యమై యాత్మవిషయక బుద్ధిచేతనే గ్రహింపఁదగిన యుత్కృష్ట సుఖము సనుభవించునో, దేనియందుండువాఁడు దానిని విడిచి వేతొకదానికిఁ బోవఁచో, దేనియందుండు వాఁడభ్యాసము చాలించియుండు సమయమందును దానినే కోరుచు దానికంటె

ఘించిన లాభము వేతాకటి లేదని తలచుచుండునో, దేని యం
మండువాడు దారపుత్రాదులు మరణించుట లోనగు మహాదుఃఖ
ములు కలిగినను మనస్సునఁ జలింపకయుండునో, దుఃఖ సంబంధ
మును దొలగించు నట్టిదే యోగమనఁబడును. యోగాభ్యాసము
చేయువాడు తనకుముం దిట్టిదశ రాబోవునని యెఱిగి యిట్టి దశ
వచ్చినపుడు వ్యాకులుడు కాదని యోగారంభ దశయందే నిశ్చ
యించుకొని, యిట్టిది వచ్చినపు డిదిముందు మనము నిశ్చయించు
కొన్నదే కదా యిప్పుడేల విచారమని చింతలేక సంతృప్తుడై యభ్యా
సము చేయవలయును. యోగాభ్యాసము మానజ్ఞేవము చేయఁదగి
నది. నడుమ బంధువియోగాదులు రాక మానవు. వానివలనఁ
గత్కాలమున విఘ్నము కలిగినను విఘ్నకారణములు దొలగి పో
గానే మరల నభ్యసంప వలయునుగాని మానరాదు. ౨౩

కామములు రెండు విధములు. స్వర్గజములు, సంకల్పజములు.
తాకుటవలనఁ గలిగిన చలివేడి లోనైనవి స్వర్గజములు. సంకల్ప
ములవలనఁ గలిగిన పుత్రులు పశువులు లోనైనవి సంకల్పజములు.
స్వర్గజము లనివార్యములు. నలవనిన రాకమానునవికావు. ఎండి
వలన వేడి, చలిగాలివలనఁజలి, కలుగకండు జేసికొన సాధ్యపడదు.
కావున నట్టివి వచ్చినపుడు సంతోషపడరాదు. దుఃఖమును బడరాదు.
సహించి యూగకండు వలయును. సంకల్పజములు తానై కోరితెచ్చు
కొన్నవి. ఇట్టి వానిని సంపూర్ణముగ విడువవలయును. వీనియందు
మనస్సు పోసేయక యింద్రియములను విషయములనుండి మెల్లమెల్లగ
ఘటించి, మానస్సు విషయములమీఁదఁ బోయినపు డంతయు
“నయ్యో ! దుఃఖకారణములైన విషయములకై యేల పరువు
పొంద వని మనస్సును వానియం దుండసేక మరల్చి యాత్మయం
దుంపవలయును గాని కొంచెమైనను నాత్మగానిదానిని స్మరింపరాదు.

మనస్సు చిరుకడలేక మెల్లప్పుడు చలించుచుండునది. విష
యాసక్తి కలిగించుటకుఁ గారణమగు దానికై యొకదానినుండి మఱి
యొక దానికై పరువెత్తు చుండును. కావున నెప్పుడెప్పు డిది యాత్మ

యం మండక యితర పగార్థములకై పోవునో వెంటవెంటనే దానిని నచటనుండనీక మరలించి తేచ్చి యాత్మయందే నిలేపి దానికి వశపడి యుండునట్లు చేయవలయును. ౨౭

ఆత్మయందు మనస్సును నిలుకడగా నిలుపుటచే గుకల పాపములు నాశములగును. కావున సతనియందలి రజోగుణము నశించును. ఆ కారణముచే నతడు శుద్ధాత్మ స్వరూపుఁడగును. కట్టి యోగికి నిరతిశయ సుఖము కలుగును. ౨౮

ఈ విధముగా యోగి యాత్మయోగ మధ్యసించుచుఁ గల్గు పములనెల్ల నశింపఁజేసి బ్రహ్మనుభవ రూఁమై పరిమితిలేని సుఖమును సర్వదా సుఖముగ ననుభవించును. ౨౯

యోగముచే నాత్మస్వరూపమును పొందినవాఁ డాత్మలన్నియు సమానము లని చూచును. తన యాత్మ సర్వభూతములయందున్నట్టును సమస్త భూతములు తనయాత్మయందు గున్నట్టును జూచును.

అన్నియాత్మలు సమానాకారము లను జ్ఞానముకంటె నెక్కువ పరిపాకదశఁ జొందినవాఁడు సమస్తాత్మలయందు సన్నును నాయందు సమస్తాత్మవస్తువులను జూచును. వానికి నేను గనఁబడకపోను. వాఁడును నాకెప్పుడును గనఁబడుచునే యుండును. 30

ఎవఁ డసంకుచితజ్ఞానమే యాకారముగఁ గలిగి తాను నేను సమానమగు టెఱిఁగి సమస్తభూతములందుండు నాతో సమానమైన తన యాత్మస్వరూపమును దర్శించుచున్నాఁడో వాఁడు యోగమును వీడిచి లేచి తాకికవ్యాపారములయందున్నను నాయందున్నవాఁడే.

అంతటఁగల యాత్మలన్నియు సమానములనియు నితరుల సుఖదుఃఖములు తనకెట్లు సంబంధింపవో యట్లే తన చేసిన సుఖదుఃఖములును దనకు సంబంధింపవని యెవఁడు చూచునో వాఁడు తృప్తుఁడైన యోగియగును. 31

అనిన సర్వముం డిట్లనియె.

కృష్ణా! యింతవఱకు దేవతలు మనుష్యులు మొదలగు రూప భేదములవలనను, జీవుఁడు ఈశ్వరుఁడు అనుభేదమువలనను నాత్మ

లన్నియు నానాకారములని తలచియుంటిని. ఇప్పుడాత్మలన్నియు
కొండాంటితో సమానములగుటయే కాక యీశ్వరునితోడను సమా-
నములని సమదర్శనరూపమైన యోగమును నీవు నాకుఁ జెప్పితివి.
ఈ యోగమువలన నాత్మలన్నియు సమానములుగదా యని యను-
కొనుటేకాని చిత్తశుద్ధితోని కారణముచేతను, అనాదిగా భేదబుద్ధిగల
వాఁడనగుటను నామనస్సున నాయోగము స్థిరముగా నిలవకున్నది.
మనస్సు చపలస్వభావముగలది. బలాత్కారముగాఁ గలవరపెట్టు
నది దృఢమైనదికదా. అట్టిమనస్సును నిరోధించుట యన వాయు
వును నిరోధించుటవలె మిక్కిలి సుచ్చరమని తలచెదను. 36

అనిన శ్రీకృష్ణమూర్తి యాట్లనియె.

అట్లునా! నీవు చెప్పినది సత్యము. మనస్సు చంచలస్వభావము
కలది గనుకనే నిగ్రహింపరానిది. సందేహములేదు. అయినను
అభ్యాసముచేతను వైరాగ్యముచేతను నది పట్టుపడుచున్నది. 37

మనస్సును జయింపని వానికి యోగము సాధ్యముకాదని
నానిశ్చయము. మనస్సును వశపఱచుకొనినవాఁడు కర్మయోగమను-
నపాయముచే నీ యోగమునుఁ జేడఁగలుగును. 38

అనిన చక్రవర్తి యిట్లనియె.

కృష్ణా! యొకఁడు యోగాభ్యాసమునందు శ్రద్ధగలిగి ప్రవ-
ర్తించుచున్నాఁడుగాని గోర్లో కారణముచే దృఢముగా నభ్యసించు
ప్రయత్నము లేకుండుటచే నా జన్మముగను యోగసిద్ధిని బొందఁజాల
కున్నాఁడు. అట్టివాని గతియేమి? వీడు మోక్షాపేక్షచే యోగ
సాధ్యమిచ్చుచు నలములను గోరి కర్మములు చేయుమని స్వర్ణాది
సౌఖ్యములు వీనికి లేవు. మోక్షసాధనమైన యోగమును దుద-
ముట్ట నభ్యసింపమని మోక్షమును లేదు. ఇట్టివాఁడు పెద్దమేఘము
నుండి చీలి పోయిన మేఘముతోఁ గలిసికొనలేక పడుమనే గూపు
మాసి నశించిన మేఘము తునుకవలె సుభయభ్రష్టుఁడు కాఁడగుదా.
ఈ నాసందేహమును నిశ్చేషముగాఁగిర్ప నీకంటె శక్తిగలవాఁడు
నాకు లభింపఁడు. 39

అనిన భగవంతుఁ డిట్లనియె.

అర్జునా ! యోగభ్రష్టునకుఁ బ్రాకృతస్వర్గాదిభోగము లనుభ
వించుటయందుఁ గాని బ్రహ్మనుభవమాంఘ్రం గాని నాశములేదు.
నాయనా ! శుభరూపముగఁ బ్రాకృతము నభ్యాసము చేయువాఁ డెవ్వఁ
డును దుర్గతిని బొందఁడు. యోగము నభ్యసింపఁ బ్రారంభించి
దానినుండి భ్రష్టుఁడైనవాఁడు పుణ్యాత్ములు పొందులోకములకుఁ
బోయి యందుఁ దానెట్టి భోగములఁ గోరి యోగమునుండి భ్రష్టు
డయ్యెనో యాభోగములకంటె మేలైన భోగముల ననుభవించుచు
నాయాశ తీటువఱు కాలోకమందేయుండి యది తీరినవెనుక శుచు
లును శ్రీమంతులునైన వారింటఁ దన మహిమచేఁ బుట్ట
చున్నాఁడు. అనుభవముచేఁ బుణ్యము క్షీణించునుగాని యోగమహా
త్వము క్షీణింపదు. ౪౧

అట్లు యోగయోగ్యుల యింటఁ బుట్టఁజేసి తామే యోగు
లుగానుండి యోగ ముపదేశించువారి యింటనైనఁ బుట్టును. ఇట్టి
జన్మము మిగుల దుర్లభము. యోగారంభమున భ్రష్టుఁడైనవాఁడు
యోగయోగ్యుల యింటను, బరిపక్వమగునపుడు భ్రష్టుఁడైనవాఁడు
యోగులయింటను బుట్టును. ఇట్టి జన్మములు యోగమహాత్వము
వలనఁ గలుగును గాని యితరవిధములఁ గలుగదు. ౪౨

అర్జునా ! యామఱు జన్మమందు వానికిఁ బూర్వజన్మమందుఁ
గలిగిన యోగవిషయమైన బుద్ధి మరలఁ గలుగును. ఆ బుద్ధివలన
మరల విఘ్నములుగాక భ్రష్టుఁడుగా నుండునట్లు వాఁడు దృఢ
ప్రయత్నము చేయును. వాడీజన్మమున దానిని మఱచి పరవశుఁడై
యున్నను పూర్వజన్మమున యోగమభ్యసిగించుచుండిన వాఁడగుటచేత
నా యభ్యాసబలమే వానిని మరల యోగ మభ్యసింపఁ జేయు
చున్నది. ౪౩

యోగమభ్యసింపక యోగస్వరూపమును దెలియ నిచ్చగల
వాఁడును దానినుండి చలించినను మఱుజన్మంబున నా యిచ్చనే
మరలఁ బొందినవాఁడై మొదటఁ గర్మయోగమును బిదప నాత్మ

సాక్షాత్కారరూపమైన యోగమును నభ్యసించి ప్రకృతి బంధము నుండి విడివడుచున్నాడు. ౪౪

ఈ యోగ మహత్త్వ మిట్టిదగుటవలనఁ బూర్వజన్మముల నార్జించిన పుణ్యములచేఁ గాపములనెల్ల నాశమొనర్చి యాకారణమున యోగమున కస్తుండై యెక్కువ పూనికతో యోగ మభ్యసించుచుండిన వాడు దానినుండి చలించినను మరల నా యోగమునే సొందుచు ననేక జన్మసిద్ధుడై యుత్తమగతిని సొందును. యోగ భ్యాసము చేయువాడు కేవల కృచ్ఛాది తపస్సులు చేయువానికంటె నధికుడు. ఆత్మజ్ఞానముతిప్పఁ దక్కిన జ్ఞానముగలవారికంటె నధికుడు. కేవల మశ్వమేధాగికర్మములఁ జేయువానికంటె నధికుడు. కావున యోగివికమ్ము. ౪౬

ఎవడు నాయుడు మనస్సుంచి నన్ను బొందుటకుఁ ద్వరగలవాడై నాయుడు భక్తిగలవాడగుచున్నాడో వాడు ముందు చెప్పఁబడిన యోగులకంటెను, దపస్వులు లోనగు వారికంటెను, శ్రేష్ఠుడని నా యభిప్రాయము. ముందు చెప్పఁబడిన యోగులు ప్రత్యగాత్మ సవలోకనము చేయువారు, భక్తులు నన్నే యపాసించు వారు కావున యోగులకంటె నా భక్తులు శ్రేష్ఠులు. ౪౭

సప్తాధ్యాయము, ఆత్మగ్రంథమయోగము సంపూర్ణము.

సప్తమాధ్యాయము.

—♦ విజ్ఞానయోగము . ♦—

రుక్మిణి:-అప్పా! యోగమువలననే మోక్షము నచ్చునని ముందుచెప్పి యిప్పుడు ‘యోగులకంటె భక్తులు శ్రేష్ఠులు!’ అని కృష్ణభగవానుడు చెప్పినే యేమి కారణము? యోగులు మోక్షమును బొందువాగే, భక్తులును మోక్షము చెందవారేకదా? ఆ యిరువురిలో భక్తులు ఎట్లు శ్రేష్ఠులు? మోక్షమునకు మించినది మఱి యొకటి కలదా?

తండ్రి:-బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయినవారికిని మరల జన్మముగలకు. అక్కడనుండి మోక్షమునకు యోగ్యత సంపాదించుకొని దానిని దాటిపోయినవారందఱు ముక్తులే. ముక్తి దశయందవాంతర భేదములు గలవు. అన్నిటికంటె నెక్కువదశ భగవత్ప్రాప్తి. యోగమునందుఁ గేవల మాత్మావలోకనము చేయువాఁడు కైవల్యమును బొందును. కైవల్యమునకుఁ బోయినవానికి మరల జన్మము లేకపోయినను నది భగవత్ప్రాప్తికంటెఁ దక్కువది. భక్తుఁడు భగవంతుని బ్రాపించును. ఆ యిరువుర కది భేదము. కాబట్టి యోగి యాత్మస్వరూప మిట్టిదని యెఱిగి యిట్టిదేకదా పరమాత్మ స్వరూప మనియెంచి పరమాత్మను భ్యాసించుచు చుచున్నాయనయగును లయింపఁ జేసి నా మహిమ ననుభవించుచు సంతోషించు చుండవలయును. కాబట్టి భక్తికి యోగము నిచ్చెనమెట్టు వలెనది. భగవంతునియందు భక్తి కుదురుటకై భగవంతుని స్వరూపతత్త్వమును, నది మనకు గోచరింపక ప్రకృతివలన మఱుఁగుపడియుండఁ గారణము నా ఛైతన్యములఁగిపోవు నుపాయము మొదలైన వికర బెప్పఁబడను.

శ్రీకృష్ణమూర్తి :—

అర్జునా! నాయుండే మనస్సు దృఢముగా నిలిపి, నన్నే యాధారముగఁగొని, యోగాభ్యాసముచేయు నీవు యోగమునకు విషయమైన నన్ను చిస్సంశయముగను బూర్ణముగను నేజ్ఞానముచేఁ దెలిసికొనఁగలవో యట్టిదానిని వినుము. సమస్త చేతనాచేతములకంటె భగవంతుఁడు విలక్షణుఁడు అను విజ్ఞానముతోడ నా స్వరూపవిషయమైన జ్ఞానమును బూర్ణముగాఁ జెప్పెదను. ఇది దెలిసికొనినప్పుడు నీవీవిషయమున మరలఁ దెలిసికొనఁదగిన దేదియు నుండదు.

వేలకొలది మనుష్యులలో నెవఁడో యొకఁడు సిద్ధి కలుగు వఱకుఁ బ్రయత్నించును. అట్లు సిద్ధిపర్యంతము యత్నము చేయువారిలో నెవఁడో యొకఁడు నాతత్వమిట్టిదని యున్ననున్నట్లు తెలిసికొనుచున్నాఁడు. ఇక నా స్వరూప యాధార్థ్యమును జెప్పెద వినుము.

భూమి - జలము - అగ్ని - వాయువు - ఆకాశము - మనస్సుతోడఁ
బునుకొని యింద్రియములు, బుద్ధి యనెడి మహత్త్వము - అహం
కారతత్త్వము - అని ప్రకృతి యనిమిది విధములు గలది. ౪

ఈ జగత్తునకు మూలమైన ప్రకృతినాదే. ఇది యచేతనమైనది.
అట్లునా! యీ ప్రకృతి నికృష్టమైనది దీనికంటె వేరై జీవచ్ఛూహ
ముగ నుండు చేతన ప్రకృతి మణియొందుగలదు. అది ప్రధానమైన
దిగఁ దెలిసికొనుము. ఈ చేతన ప్రకృతిచేతనే యచేతనమైన జగత్తు
ధరింపఁబడుచున్నది.

సమస్తములైన భూతముల యుత్పత్తికి సచేతనాచేతన ప్రకృ
తులే కారణము. సమస్త జగత్తు రెండు ప్రకృతులవలనఁ బుట్టుట
చేతను ఆ ప్రకృతులు నావలనఁ గలిగినవి కావున నావియగుట
చేతను జగత్తున కంతయుఁ బుట్టుచోటు నశించుచోటు నేనే.

ఈ విధముగ నేనే యన్నిటికంటె సధికుఁడను. నాకు మించి
యెవఁకటి లేదు.

ఏ ప్రకారము హరిముహుడు దారము రిత్నముల సమూహ
ముతోపలఁ దూఱియుండి వాని కాధారమై యుండునో యట్లే నేను
సత్యత్వానినై సమస్తచేతనాచేతన వస్తువులందుండి వాని కాధారమై
యున్నాఁడను.

ఏ పదార్థములగు యిందును వంతువేని యదకములందు రుచి
నేను. చంద్రసూర్యులయందుగఁ గాంచి నేను. సమస్త వేదములం
గోకారము నేను. ఆకాశమునకు గర్భమునేను. సుగవారియందుఁ
బుండ్లము నేను. భూమియందులి సుఖ్యగంధము నేను. అగ్నియందు
దహించు శక్తి నేను. సమస్త శరీరములందుఁ బ్రాణముస్థితికి హేతువు
నేను. తపస్సులయందుఁ దపము నేను. సమస్త భూతిములకు నిత్యమైన
బీజము నేను. బుద్ధిమంతల యందులి బుద్ధి నేను. తేజస్వుల యందుఁ
దేజస్సు నేను. బలముగల వారియందుఁ గామ రాగములు లేనిబలము
నేను. ప్రాణాలయందు ధర్మశాస్త్ర విరుద్ధము కాని కామము నేను.

సాత్త్విక భావములు - రాజసభావములు - తామసభావము లే వేవిగలవో యవి యన్నియు నావలననే కలిగినవి. అవి నాయం దున్నవి కాని వానియందు నేను లేను. వాని యునికికే నేనాధార మను గాని నా యునికికే నవి యాధారము కావు. ౧౨

ఈ ప్రపంచమంతయు సత్త్వ రజస్తమోగుణ మయములగు పదార్థములచే మోహితమైనది. కావున నిపదార్థములకంటె మిక్కిలి యుత్కృష్టమైనది యెఱుగ లేకున్నది. ఏలంటివా. ౧౩

దేవుడైనగు నాచే నిర్మించబడి త్రిగుణమయమైన నా మాయ యతిక్రమింప రానిది. ఇది నా స్వరూపము తెలియ రాకుండునట్లు లడ్డపడును గాని యెవరు నన్నే శరణు చొత్తురో వా రీమాయను దాటి నా స్వరూపమును జూడఁ గలవారగుచున్నారు. ౧౪

మూఢులు, నరాధములు, మాయాపహృతజ్ఞానులు, అసుర భావాశ్రితులని పాపాత్ములు నాలుగువిధముల వారు కలరు. వీరు నన్ను భజింపరు.

సర్వ పదార్థములు నాకు భోగ్యములై యుండఁగా నవి తమకు భోగ్యములని తలచువారు మూఢులు. సామాన్యముగా నా స్వరూపము కొంత యెఱిగిన వారయ్య నాయం దాసక్తిలేని వారు నరాధములు. సర్వమునకు స్వామి నేనే యను జ్ఞాన ముద యించి యుండినను గుయుక్తులచే నా జ్ఞానమును బోగొట్టుకొను వారు మాయాపహృతజ్ఞానులు. నన్ను నావైశ్వర్యమును గుఱించిన జ్ఞానము కలిగియు దానివలన నాయందు ద్వేషబుద్ధిగలవా రసుర భావాశ్రితులు. ఇందు ముందు జెప్పిన వారికంటె వెనుకఁ జెప్పఁ బడిన వా రెక్కువ పాపాత్ములు.

నాలుగు విధములుగల పుణ్యాత్ములు నన్ను సేవింతురు. వీరు - ఆర్తుడు-అర్థార్థి - జిజ్ఞాసువు-జ్ఞానియను వారలు. విశ్వర్యమును బోగొట్టుకొని మరల నైశ్వర్యము గోరువాఁ డార్తుడు. నూతనముగ నైశ్వర్యము గోరువాఁ డర్థార్థి. శుద్ధాత్మస్వరూపముఁ బొందఁ గోరు వాఁడు జిజ్ఞాసువు. నన్నే పొందఁగోరువాఁడు జ్ఞాని. ఈ సలుపురిలో

ముందు చెప్పబడిన వానికంటె వెనుకఁ జెప్పబడిన వాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు.

ఈ నలువరలొ జ్ఞానియే శ్రేష్ఠుఁడు. తక్కిన మువ్వరు వారి వారి కోరిక నెఱవేఱువఱుకే నన్ను నుపాసించురు. జ్ఞానియో సర్వకాలము లందు నా యొక్క నియందే భక్తిగలవాఁడై యుండును. నన్ను నేవించుట తప్ప నతనికి నితరములైన కోరికలు లేవు. కావున నేను జ్ఞానికి ఖిక్కిలి ప్రియుఁడను. అతఁడును నా కట్టి యిష్టుఁడే. వీరందఱు నుదారబుద్ధిగలవారే. అందు జ్ఞానినాయాత్మియేయని నానిశ్చయము. వాఁడు నాతోడి కుండికను నెరుచు చూచుచు నన్నే యుత్తమగతిగా నిశ్చయించుకొని యున్నవాఁడగును. అనేక జన్మములెత్తిన తరువాతఁ గడపట మీఁదఁ జెప్పబడిన జ్ఞానము కలవాఁడైన సర్వము వాసు దేవుఁడే యని నన్ను నుపాసించుచున్నాఁడు. ఇట్టి మహాత్ముఁడు దుర్లభుఁడు.

౧౯

తమకుఁ బూర్వజన్మమందలి యనుభవముచేఁ గలిగిన పాప వాసనతో నెడఁదగని సంబంధముగలవాడై, యీ వాసన కను హుపములగు పదార్థములఁ గోరుచు. ఆ కోరికచేత భగవంతుని విషయమైన జ్ఞానమును బోఁగొట్టుకొని తమకుఁ గోరిన పదార్థముల నేదేవత లిత్తురని వారు నెలంచుకొని యట్టి దేవతలకుఁ బ్రీతికరములైన నియమములు కలిగి నాకంటె నితరులైన దేవతలను భజించుచున్నారు. ఏ దేవతను బూజించినను నన్నే పూజించినట్లైనను వారు నన్నుఁ బూజించుచున్నామను ననుసంధానము లేనివారగుటచే నా దేవతలను బూజించిన మితఫలము మాత్రమే వారికిఁ గలుగుచున్నది.

౨౦

ఎవ్వఁడెవ్వఁడేయో దేవతాదూషమునుభక్తి శ్రద్ధలతో నర్చింపఁ గోరునో యాయా పురుషునకా శ్రద్ధనే దానియందు నిర్విఘ్నమైన దానిగా నేను జేయుచున్నాను. ఆ భక్తుఁడు నిశ్చలమైన శ్రద్ధతో నా దేవతల యారాధనము చేయఁ గోరినను, ఆ దేవతలఁ బూజం

చుట వలనఁ దాను గోరిన పదార్థములను నేనే వానికి లభింపఁ జేయుచున్నాను. ౨౧

స్వల్ప బుద్ధిగలవారై యితర దేవతలను బూజించువారి కా దేవతారాధనమువలనఁ గలుగు ఫలము శీఘ్ర కాలముందే నశించును. ఏ దేవతయు దన యధికారిమునకు మించిన ఫలము నీయఁ జాలదు. ఆ దేవతలను దను ప్రణామము భవము తీజఁగానే మరలఁ గ్రిందికి రావలసినవా రగుదురు. వారితోపాటు వీరును వత్తురు. నేను శాశ్వతుఁడను గనుక నన్ను సేవించిన వారికి మరల జన్మములేదు. వారు నన్నే పొంది నిత్యసుఖ మనుభవింతురు. ౨౨

“నీవు శీఘ్రముగ వరమిచ్చు వాడవు కావు. ప్రత్యక్షముగ వాడవును గావు. కావున శీఘ్రఫలప్రదాతలగు దేవతలవిడిచి నిన్నె వ్వఁడు సేవించు” నందువా నినుము.

నిత్యమై నిరతిశయమైన నా పరస్వభావమును చెలిసి కొనలేక యీశ్వరుఁడనై యుండియుఁ దమమీఁద కరుణచే మనుష్యావతార మొత్తొసినని గ్రహింపనేరక తను వలెనే నేనును బూర్ణము తెలియ బడక యుండి, కర్తృబద్ధుఁడనై మనుష్యులగుఁ బుట్టినినని బుద్ధిలేని వారు దలంతురు. ఈ కారణముచే సులభుఁడనై యుండుచున్నామను వారు నన్నాశ్రయింపరు. ౨౩

నేను యోగమాయచే నావరించి కొనుబడిన వాడనై నా పరస్వభావ మందఱకుఁ బూర్ణముగఁ చెలియఁజేయుకొని యుండును. అట్లని నా పరస్వభావమంతయు దాచినవాడను గాక మనుష్యులకు సాధ్య పడని కార్యములఁ జేయుచు నా తేజస్సును బ్రకటింపఁ జేయు చుండును. అట్టి యమానుష సంత్రమలనుబట్టి దైవ నా పరస్వభావము నిర్ణయించు కొనలేక మూఁఛఁజనులు సన్ను దమతోపాటు సామాన్య మనుష్యునిగాఁ దలంతురు. ౨౪

జరిగినవి జరుగుచున్నవి పరగఁబోవునవి యగుభూతముల నేనెఱుఁగుదునుగాని నన్నొక్క టియ నెఱుఁగదు. ౨౫

అన్ని భూతములు సృష్టినపుడు యభిరామ ద్వేషమువలన
అగ్ని శీతోష్ణ సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములచే మోహము చెందు
చున్నవి. -౩౭-

అందు భోజములు స్వీకరించి పుణ్యాత్ములగువారై సుఖ
దుఃఖాది ద్వంద్వములనుగూడి విడిచివేసినవారై దృఢసంకల్పముతో నన్ను
భజితురు. -౩౮-

ఎవడు ముగ్ధుడై గొలుచి యాత్మదర్శనమునకై యత్నించునో
అట్టివాడు సామ్రాజ్యమును భూర్జపరిగ నధ్యాత్మమును సకల కర్మ
ముల నెఱుంగవలయును. వీర కైవల్యాత్ములు. -౩౯-

నన్ను అధిభూతముగాను, సుధిదైవముగాను, నధియజ్ఞునిగాను,
శేషునిగానుగూర్చి నాడు మంగళకాలముగఁగూడ నియమితమన
బుద్ధి నెఱుంగవలయు. 3౦

సత్సహధ్యాయును, విజ్ఞానతేజము సంపూర్ణము.

అష్టసహధ్యాయము.

—♦ అక్షర పరబ్రహ్మయోగము. ♦—

అనిన అర్జునుఁ డిట్లనియె.

కృష్ణా ! బ్రహ్మముని చెప్పితివే యా బ్రహ్మమేది ? అధ్యాత్మ
మన నేమి ? ఎట్టిది కర్మము ? అధిభూత మెట్టిది ? అధిదైవ మన నెట్టిది ?
ఈ దేహమునుగూడ సధియజ్ఞుఁ డెవఁడు ? నియతాత్ములగువారు ప్రాణ
ప్రయాణసమయముగ నధియజ్ఞుని నెట్లు జెలిసికొనఁగలరు ? -౧-

అనిన గృష్ణుఁ డిట్లనియె.

దేహములతో నూడిన యాత్మలు శత్రుజ్ఞులు. ఆ శత్రుజ్ఞుల
సముదాయమే యక్షరము. దీనికే బ్రహ్మముని పేరు. అధ్యాత్మమనఁ
గా బ్రకృతి. మనుష్యాదిస్వరూపములను గలిగించు శక్తిస్సను
విమచట కర్మము. అధిభూత మనఁగా శబ్దస్పర్శరూపరస గంధ

ములు. అధిదైవమనగాఁ బురుషుఁడు. ఈ దేహమందు నేనే యథి
యజ్ఞుఁడను. ౪

మరణకాలము దైనను నన్నే స్మరించుచు దేహమును విడు
చునో, వాఁడు నా యెట్టి యాకారమును స్మరించునో యట్టి యాకార
మును బొందుచున్నాఁడు. ఈ విషయమున గదాదేహమేమియు లేదు.

అర్జునా ! మరణకాలము దైనను దేహమును జింతించుచు
దేహమును విడుచునో వాఁడు ముఖజన్మమున నట్టి రూపమునే
పొందును. వాఁడు విచించియున్నట్టి జెల్లవేళల దేనిని స్మరించునో
యది మరణవేళనుగూడ నభ్యాసవశమున స్మరించును. ౬

కావున నర్జునా ! సర్వకాలములందు నన్నే స్మరించుచుండుము,
యద్ధమునుగూడఁ జేయుము. నాయందు మనస్సును బుద్ధి నిలిపితివా
నన్నే నిస్సందేహముగఁ బొందగలవు.

అభ్యాసము ధ్యానము వీనితోఁగూడి వేఱువిషయములఁ
బ్రవర్తింపని మనస్సుతో నప్రాకృతదివ్యస్వరూపుడనైన నన్ను సంత్య
కాలమున స్మరించువాఁడు నన్ను బొందుచున్నాఁడు. ౭

సర్వదర్శియు, ననాదిపురుషుఁడును, ప్రపంచమును నియమిం
చువాఁడును సమవసు జీవాత్మకంఠె సూక్ష్మతరమైనవాఁడును, సకల
జగత్సృష్టికర్తయును, జింతింప నశక్యమైన స్వరూపముగలవాఁడును,
బ్రహ్మకావల సూర్యునివలె వెలుంగువాఁడును, నగు పరమపురుషుని
నెవఁడు భక్తితోను, యోగబలముతోనుగూడి నిశ్చలమైన మనస్సుచే
మరణకాలముందుఁ బ్రాణవాయువును గనుఁగొనుట నడుమ నిలిపి
స్మరించునో వాఁడు శాశ్వతమపురుషుని బొందును. ౧౦

వేదవేత్తలు నాశములేనిదని దేనిని జెప్పుచున్నారో, కోరికలను
విడిచిన జితేంద్రియు లే యక్షరమును బ్రవేశించుచున్నారో, యే
యక్షరమును బొందఁగోరువారు బ్రహ్మచర్యమునఁ జరింతురో, యట్టి
నాస్వరూపమును నుపాసించుటకుఁ దగినట్లు నీకు సంగ్రహముగా
జెప్పెదను. ౧౧

ఇంద్రియములనెల్ల విషయములందుఁ బోనీక త్రొక్కి, మన ఘ్నను హృదయప ద్ధమందుండు నాపై నిలిపి, యోగమున నిశ్చలుడై పరబ్రహ్మవాచకమగు నోంకారము నుచ్చరించుచు, ఆ ఓంకార వాచ్యుడనైన నన్ను ధ్యానించుచు, దన ప్రాణవాయువును శిరస్సున నుండు నాడియందుంచి శరీరమును విడిచి యెవఁడు పోవునో వాఁ డుత్కృష్టమైనగతిని బరిశుద్ధాత్మస్వరూపమును గైవల్యమును పొందును.

అర్జునా ! యెవ్వఁడు జ్ఞానమార్గమారంభించినది మొదలుకొని జెల్లవేళల వైశ్వగ్యము మొదలగు నితరవిషయములందు మనస్సు పోనీక నన్నే చింతించుచున్నాఁడు, నాతోడి నిత్యయోగము గోరు నట్టి మునిగి నేను సులభముగా లభ్యపడుచున్నాను. (అంత్యకాలమున గోగాది బాధలచే వాఁడు నన్ను స్మరింపకుండినను నేనే వానిని స్మరించి వరింతును.)

గొప్పమనస్సు గలవారగుటవలన నాస్వరూపము నెఱిగిన వారై యుత్కృష్టసిద్ధిని బొందినవారు నన్ను బొంది మరల నశాశ్వతము దుఃఖాలయము నగు జన్మమును బొందరు. ౧౫

బ్రహ్మలోకపర్యంతము గల లోకములన్నియు నశించునవియే. కావున నా యా లోకములకుఁ బోయినవారును వానితోడ నశించి మరల జన్మింతురు. నన్ను బొందినవారు మరల జన్మింపరు. ౧౬

అర్జునా ! నాలుగుయుగములు కలసిన నొక మహాయుగ మగును. అట్టి వేయిమహాయుగములు బ్రహ్మకొక పగలు. అట్టి వేయి మహాయుగములు బ్రహ్మకొక రాత్రి. ఒక రేయి పగటికిఁ గల్పమని పేరు. బ్రహ్మకుఁ బగలు కాఁగానే ప్రకృతినుండి బ్రహ్మదేశమును బొందిన లోకములందన్నిటఁ గాననచ్చు పదార్థములన్నియుఁ బుట్టుచున్నవి. బ్రహ్మకు రాత్రియయినపుడు మరల నన్నియు నా ప్రకృతియందే లీనమగుచున్నవి. ఈ విధముగ భూతసమూహమంతయు వాని కర్మ బలమున బ్రహ్మమేలుకొన్నపుడు పుట్టిపుట్టి యాయన నిద్రపోవునపుడు లీనమగుచున్నది.

ఆ ప్రకృతికృతై గొప్పదియు వేతైనదియు నింద్రియములకుఁ
దెలియరానిదియు సత్యమైనదియు సగుజీవాత్మయనెడు పదార్థము
భూతములన్నియు నశించినను దాను నశించునదికాదు. కావున నే
ప్రమాణముచేతను దెలియరాని పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము ముఖ్యమైన
గతిగాఁ జెప్పుదురు. ఆ పరిశుద్ధాత్మ స్వరూపమును బొందినవారు
మరల జన్మింపరు. ఆ పరమధామము నాదియే. ౨౧

ఇప్పుడు నేను చెప్పిన కైవల్యప్రాప్తి యాత్మనిష్ఠగలవానికిఁ
గలుగుచున్నది. ఇంక జ్ఞానముతోఁగూడిన తదేకభక్తిగలవా రెవనియందు
సమస్త భూతము లంతర్గతములై యున్నవో యెవఁ డెన్నట వ్యాపించి
యున్నాఁడో యనినవంటి పరమపురుషునిఁ గలయుచున్నారు. ౨౨

(రుక్మిణి—అప్పు ! ముందాత్మదిర్ఘనము నలన భగవత్ప్రాప్తియని
చెప్పితివే, యిప్పుడు కైవల్యప్రాప్తి చెప్పెదవే యది యేమి ?

తండ్రి—ఇప్పుడు చెప్పినది యాత్మనిష్ఠ. ఆత్మయందే మనస్సునిలిపి,
నొందవలసినది యాత్మస్వరూపమే, యనువాఁ డాత్మనిష్ఠుఁడు, భక్తి
నాధారము చేసికొని పొందవలసినది భగవంతుని సని యాత్మావ
లోకము చేయువాఁ డాత్మదర్శి. ఆత్మనిష్ఠునకు వాఁడు కోరినప్రకార
మాత్మస్వరూప ప్రాప్తి. ఆత్మదగ్గరి వాఁడు కోరిన ప్రకారము
భగవత్ప్రాప్తి. అంతియభేదము. ఇరువురకు మరల జన్మములేదు.
వీ రిరువురు పోవుమాగ్గ మొకటే యని భగవంతుఁడు చెప్పు
చున్నాఁడు విను.)

(శ్రీ కృష్ణుఁడు—

అర్జునా ! జ్ఞానులు శరీరము విడిచి దేహమార్గమునఁబోయి మరల
జన్మింపరో, పుణ్యములుచేసిన వా రేమార్గమునఁ బోయి మరల
జన్మింతురో యా మార్గములను బెప్పెదను. బ్రహ్మపేత్తి లుత్తరాయణ
మాన శుక్లపక్షమునఁ బగటివేళ దేహమును విడిచి గూఢాకాళాభి
మాన దేవతయందు మార్గమునఁబోయి పరబ్రహ్మమునుబొంది మరల
జన్మింపరు. ఈ మార్గమునకే యర్చిరాది మార్గమనియు దేవయాన
మనియుఁ బేర్లు. ౨౪

ఇంకఁ బుణ్యము చేసినవారో దక్షిణాయనమునఁ గృష్ణక్షత్రమున రాత్రివేళి మరలించి యా కాలాభిమాన దేవతలును, ధూమాదిదేవతలును నే మార్గమునఁ గలరో యామార్గమునఁ బోయి పండ్రసంబంధమగు తేజస్సును పొంది పుణ్యశలము లనుభవించిన కువాతే మరల జన్మింతురు. ఇది ధూమాదిమార్గము పితృయానము గందరు.

భక్తిని:—అప్పా ! పాపాన్ని లేత్రోవఁ బోవుదురు ?

శ్రీధరి:—పాపాత్ములును ధూమాదిమార్గముననే పోదురు. వీరు యమలోకమునకుఁ బోవుమార్గము ఘోరమైనది.

అర్చిరాది మార్గము, ధూమాదిమార్గము అను రెండును లోకమున జ్ఞానులకుఁ బుణ్యకర్మలకు శాశ్వతమైన మార్గములు. అర్చిరాదిమార్గమునఁ బోయినవాఁడు మరల జన్మింపఁడు, ధూమాది మార్గమున బోయినవాఁడు మరల జన్మించును. —౨౬

ఈ రెండు మార్గములను దెలిసిన యేయోగియు మరణ కాలమున భ్రమ నొందఁడు. కావున సర్వకాలములందు నీ వర్చిరాదిమార్గమునఁ బోవలయునను చింతగలవాఁడవై యుండుము. ౨౭

ఈ భగవద్దాహిత్యమును దెలిసికొనినవాఁడు వేదము-యజ్ఞము-తపస్సు-దానము వీనివలనఁగలుగు పుణ్యశలములను నన్నిటిని కత్తికమించుచున్నాఁడు. అట్టివాఁడు జ్ఞానియై యాదియు నుత్కృష్టమునగు స్థానమును బొందుచున్నాఁడు.

అష్టమఃధ్యాయము, అక్షరపరబ్రహ్మయోగము సంపూర్ణము.

సవమఃధ్యాయము.

—♦ రాజవిద్యా రాజగుహ్య యోగము. ♦—

అర్జునా ! గుణములందు దోషములను వెదకు చిత్తవృత్తిలేని సకల భక్తిరూపమైన యుపాసనమనఁబడెడి యతిగోప్యమగు జ్ఞాన

మును నుపాసనప్రకారముతోడఁ జెప్పెదను. ఈ జ్ఞానము ననుష్ఠాన పర్యంతము తెలిసితివేని మత్ప్రాప్తికి విరోధులగు సమస్త పాపములు తొలగును. ౧

ఇది రాజవిద్య. మిక్కిలి రహస్యమైనది. ఉత్తమము. పవిత్రమైనది. ఉపాసించుటకు నన్ను బ్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడునట్లు చేయునది. ధర్మము క్షమైనది. సుఖముగ ననుష్ఠింపఁ దగినది. నాశరహితమైనది. ౨

అర్జునా ! యీ యుపాసనమనెడి ధర్మమందు శ్రద్ధలేనివారు నన్ను బొందక మృత్యుస్వరూపమైన సంసారమునఁ బడుచున్నారు. ఇట్టి యుపాసనమునకు ఫలము నేను. ఫల మాహాత్మ్యము తెలియకుండిన నుపాసనమందు శ్రద్ధపుట్టదు. కావున నా మహిమచెప్పెద వినుము. 3

ఇంద్రియములచేఁ దెలియరాక యంతర్యామిగనుండు నా చేత సమస్త ప్రపంచము వ్యాప్తమైయున్నది. అన్ని భూతములు నన్నాధారముగఁగొని నిలిచియున్నవిగాని వానివలన నా కేయపకారము లేదు. నేను భూతముల కాధారముగ నుండుట నీశ్వరుఁ గుండ యున్నట్లు కాదు, ఈశ్వరసంబంధమైన నా యోగమహిమఁ జూడుము, భూతములను భరించువాడనై నను భూతములందు నేను లేను. నా సంకల్పమే భూతములను గలిగించును భరించును. ౪

ఆకాశము పట్టులేనిది కావునఁ దనయం దెల్లప్పుడు సంచరించు మహావాయువునకు స్థితి చలనములు కలిగింపనేరదు. అట్టేన మహావాయువుస్థితి చలనములకుఁ గారణ మెవరగుదువా నేను. అటులే నేను గనులకుఁ గానరాకున్నను, సమస్తభూతముల కాధారమని నిశ్చయించుకొనుము. 5

చరాచర భూతము లన్నిటిని సర్జునా ! కల్పాంతమందు నాప్రకృతిని బొందించుచుండును. మరలఁ గల్పారంభమందు సృజించుచుండును. 6

నా ప్రకృతిని నెనిమిదివిధము లగుచున్నట్లు పరిణమింపజేసి యట్టి ప్రకృతికి లోపడి స్వాతంత్ర్యము చెడిన సమ స్థభూత సమూహమును పరల మరల నానావిధములుగా సృజించుచున్నాను.

అర్జునా ! యీ కర్తృములు నన్ను బంధింపజాలవు. ఏలనగా భూతిములను నానావిధములుగా హెచ్చుదక్కువలుగ సృజింపవలయునని నా కాసక్తిలేదు. కావున నిర్దయత్వము పక్షపాతములోనైనవి గాయండు గలుగవు. నే నుదాసీనుఁడను.

నన్ను నధ్యక్షునిగాఁగల ప్రకృతి చరాచరములను బుట్టించుచున్నది, ఈ హేతువుచేత జగము ప్రవర్తించుచున్నది. జీవుల కర్మానుసారముగ నేను ప్రకృతిచే గార్యములు చేయించుచుందును. ౧౦

సర్వ భూతములకు మహేశ్వరుఁడనగు నా పరత్వమును దెలియజేతమవలె నేనును మనుష్యుఁడనని మూఢులు తెలంచుచుండును. పరమేశ్వరుఁడనగు నేను దమయందలి దయచే స్వరూప పరస్వభావములను విడువకయో మనుష్యునివలె నైతినిని తెలియక వేఱు విధముగ భావించుట ముంధత్వలక్షణమే కదా. ౧౧

అసుర సంబంధము రాజసము, రాక్షససంబంధమగు తామసము నగుటచేఁ గ్రోధలోభాదిమయమై ముందు చెప్పినట్లు నా పరత్వమును బామరులకుఁ దెలియనీయక మోహపఱుచు ప్రకృతి నాశ్రయించినవారు చరాచర వస్తువుల నున్నదున్నట్లెఱుంగఁజాలరు. కావున విపరీతజ్ఞానముగలవారై యా కారణముచేతనే స్మృతమైన జ్ఞానము వ్యర్థములైన కోరికలు వ్యర్థకర్తృములు గలవారగుచున్నారు.

అర్జునా ! సాత్త్వికప్రకృతి నాశ్రయించిన మహాత్ములు భూతముల కాదియై నిర్మూల్యుడైన స నైతిఁగి యితర విషయములందు పునస్సు పోసక సన్నెయుపాసెందురు. ఈ విధముగ నన్ను భజించునా రెల్లప్పుడు నా నామగుణములను గీర్తించుచుండురు. ఎప్పుడును భజితిత్తులై నా కైంకర్యమునకుఁ గావలసిన విషయములందేయత్నము

జేయుచుందురు. నన్ను ద్వేషించియో సమస్కరింతురు. నాతో నెడఁగని సంబంధము గోరుచు నన్ను నుపాసించుదురు. మఱి కొందఱు కీర్తనాదుల వలన కాక జ్ఞానచుష్ణమునఁగూడ నన్ను నుపాసించుదురు. దేవతలని మనుష్యులని పశువులని పక్షులని వృక్షములని నేనే నానావిధములుగాఁ గానఁబడుచున్నాననియు నానావిధములుగాఁ దోచు దేవమనుష్యాదులన్నియు నాకు శరీరమగుటవలన నే నొక్కఁడనె కాని యితరము లేదనియుఁ దలఁచి యుపాసించుదురు. ౧౫

అట్లుగా! క్రతువు నేనే బ్రహ్మచర్యము నేనే, స్వధనము నేనే, హవిస్సు నేనే, మంత్రము నేనే, నేయి నేనే, అగ్ని నేనే, హోమము నేనే, ఈ ప్రపంచమునకుఁ దండ్రుని నేనే. తల్లిని నేనే, దాతయు నేనే, ధాతయు నేన, తెలిసికొనదగిన పవిత్రమైన యోంకారము నేనే, ఋగ్వేదము యజుర్వేదము సామవేదము నేనే, పొందవలసిన స్థానము, భరించువాఁడు, దండించువాఁడు, సత్తా, నివాసము, రక్షకుఁడు. మిత్రుఁడు, ప్రతివస్తువునకుఁ బుట్టుచోటు, లయించుచోటు, ఉండుచోటు, నాశరహితము నేనే. ౧౬

అగ్ని సూర్యాది రూపముగఁ దనియుఁ జేయువాఁడను నేన. వర్షము నిలుపువాఁడను విడచువాఁడను నేన, లోకము జీవించుటకు గారణము, నశించుటకుఁ గారణము, జరిగినది, జరిగుచున్నది, జరగఁ బోవునది నేనే.

ఇకఁ గోరికలు కోరువారికిఁ బెప్పదవినుము.

వేదాంతనిష్ఠులుగాక వేదనిష్ఠులగు వారు సోమపానము గావించి పాపము క్లుప్తై నన్ను స్వర్గసుఖమునిష్ఠుని కోరుదురు. వారు వారి కోరికచొప్పున దుఃఖిసంబుధులగు లేని లండ్రలోకమునకుఁ బోయి స్వర్గమునందు దేవతాభోగము లనుభవింతురు. వారు విస్తారమైన స్వర్గసుఖములన్నియు సనుభవించి యా పుణ్యము క్షీణింపఁగా మరల మనుష్యలోకమునకు బ్రవేశింతురు. కావున దోక్తకర్మములనే యాచరించి కామ్యములను గోరువారు భూమికి

స్వర్గమునకు మరలమరల రాకనొకలు గావించుచుండుచే కాని
మాక్షమును బొందఁజాలరు. ౨౦

అటుగాక యితరచింతలను విడిచి నన్నుఁ జింతించుచు నెవ
రుపొసంగునో యట్టివారు నాతో నిత్యసంబంధము గోరువా రగుటచే
వారి యోగతేనుముల నేనే పహింతును. మత్స్యాక్షి కై వారి
కేమేలు కావలయునో యవి నేనే కలిగింతును. మత్స్యాక్షి లభించిన
పిమ్మట మరల నదలిపోకుండను కేయదును. ఈ భారములను నా
శక్తిలమి.ద వేయను. ౨౧

అర్జునా ! ఇతర దేవతలందు భక్తిగలిగి వారి నెవరు శ్రద్ధతోఁ
బూజింతునో వారును, నన్నే పూజించిన వారిగుమరు గాని వారి
సూర్యము విధియు క్తమైనది కాదు. దేవతలఁ బూజించినపుడు వారి
కాత్మభూతుండను నేను గనుక నన్నుఁ బూజించినట్లెంచక యీ
దేవతలనే పూజించిన ట్లెంచుకొనుట విధి సమ్యతముకాదు. ౨౩

నమ స్తయజ్ఞముల నారాధింపఁబడువాడను వానిఫలము నిచ్చు
వాడను నేనే. అట్టి నన్ను యథార్థముగా నెఱుంగక ఇతరదేవత
లారాధ్యులని తలచి యల్పభోగముల కాశించి వారిని బూజించి
యవిపాంస మరల వానినుండి భ్రష్టులగుచున్నారు. ౨౪

దేవతలను సంకల్పించి వ్రతములను జేయువారు దేవలోక
మునకుఁ బోదురు. పితృదేవతల సంకల్పించి వ్రతముచేయువారు
పితృదేవతలను, యక్షరాక్షసాది భూతముల సంకల్పించి వ్రతములు
చేయువారు యక్షరాక్షసాది భూతములను బొందుదురు. ఆ దేవతలు
నా శరీరమనియు, నా దేవతల నారాధించుట నన్నారాధించుటయే
యనియు సంకల్పించి రెవరు నన్నారాధింతురో వారు నన్నుఁ
బొందుదురు. ౨౫

అర్జునా ! దేవతల సంకల్పించి యజ్ఞాదివ్రతములు చేయువారి
కంటె నన్నారాధించువారికిఁ గలవి శేషము చెప్పెదవినుము. ఎవ్వఁడు
నా కత్యంతప్రీతితో తలసిమొదలగు నాకులుగాని పూవుగాని పండు
గాని నీళ్లుగాని యిచ్చుచున్నాఁడు వాడు చిత్తగుద్ధితోను భక్తి

శోను సమర్పించిన దానిని నే నత్యాదరముతో భుజించుచున్నాను. హస్తాధింతులయందు దేశనియమము కాలనియమము నాచార నియమము ధనములొనైన దేదియు నక్కఱలేదు. ఇతర దేవతల పట్లారాధింపరాదు. చిత్తశుద్ధి భక్తి నాకుఁ బ్రధానములుగాని మర్పించునట్టి పదార్థములవెల నాకుఁ బ్రధానముగాదు. ౨౬

కాబట్టి యర్జునా ! దేశాయాత్రయందు నీవు దేనిని జేయుదువో, దేనిని భుజింతువో, యేది హోమముచేయుదువో, దేనిని దానముచేయుదువో, యేతపము నలిపెదవో, యిట్టివాని నన్నిటిని నా కర్పణము చేయుచుండుము. ౨౭

ఈపిథముగా సర్వము నాకుసమర్పించుట యను యోగముతోఁ గూడిన మనస్సుగలవాడనైతివా మేలుగీల్లు నొనఁగు కర్మబంధముల నుండి విడువఁబడి నన్నుఁ బొందెదవు. ౨౮

నేను సర్వభూతములయెడల సముడను. నాకు ద్వేష్యుడు లేడు. ప్రియుడును లేడు. భక్తిచేత నన్ను నెనరుభజింతురో వారికి నాయం దెట్టి ప్రీతిగలవో వారియందు నాకు నట్టి ప్రీతియో కలుగును. కావున భక్తులగువారు నన్నుఁ దమతోసమానునిగఁ దోడివానిగఁ జూచుకొందురుగాని యెందో దూరముగ నుండువాడనని దుర్లభుడనని పరమేశ్వరుడనగుటచే నాకు భయపడనలయునని తలఁపరు.

తన వర్ణమునకు నియమితమైన దానిని విడుచువాఁడును, నితర వర్ణమునకు నియమితమైన దానిని జేయువాఁడును, గురాచారుడనఁ బడును. ఎంతటి దురాచారుడైనను నితరలొభ మపేక్షింపక నన్ను భజించునో వాఁడు సజ్జనుడే. గౌరవింపఁబడఁ దగినవాడే. ఏలందువా వానికి నాయందు నిశ్చయజ్ఞానము గలదు. దురాచారునికి బ్రహ్మప్రాప్తిలేదని వేదములు చెప్పుచుండ గురాచారుడైనను నీసేవ వలనఁ దరించునని చెప్పెదవే యది యెట్లందువేని విను. నాయందుఁ బ్రీతియుంచి యితరమునందుఁ బోనీని మనస్సుచే నన్నుభజించువాని పాపములను నా భజనమే శీఘ్రముగ నిర్మూలించుచున్నది. కావున

వాడు శాంతిని బొందుచున్నాడు. అర్జునా ! నాశక్తుఁ డెన్నఁటికి నాశము నొందఁడని తెలిసికొనుము. 50

నీచజాతియందుఁ బుట్టిన స్త్రీలు వైశ్యులు. శూద్రులుకూడ, నన్నాశ్రయించి మోక్షమును బొందుచున్నారు. ఇతఁ డుద్యాలు, భక్తిగలవారునగు బ్రాహ్మణులు రాజర్షులు నుత్తమగతిని బొందుదురని వేఱ చెప్పవలయునా ? అస్థిరమై సుఖము లవమైచలేని యాలోకమున జనించిన నీవు నన్ను భజించియే కడతేటవలయును. 51

సర్వకాల సర్వావస్థల నన్ను ధ్యానింపుము. నాయందుఁ బ్రీతి గలవాఁడవు కమ్ము. నన్నే పూజింపుము నాకు నమస్కరింపుము. క్షణి చేసితివా నన్నే యాధారము గాఁగలవాఁడనై నన్ననుభవించుట కర్హమైన మనస్సునుబొంది నన్ను బొందెదవు. 52

సపమాధ్యాచును, రాజపద్యా రాజసూయోగము సంపూర్ణము.

దశమాధ్యాయము.

—♦ వి భూ తి యో గ ము ♦—

అర్జునా ! నామాటలువిని సంతోషించు నీకు నీమేలుగోరి యిదివఱకుఁ జెప్పినదానినే విస్తరించి మరలఁ జెప్పెదను. హెచ్చరికతో వినుము. నా ప్రభావమును దేవతలుగాని మహర్షులుగాని యెఱుంగరు. 1

దేవతలకు మహర్షులకు వారి జ్ఞానశక్తులకు మూలమైన వాఁడను నేనే. వారివారి యోగ్యతకుఁ దగినట్టి నేనేఘాటికి శక్తులిచ్చి యుండ నసంపూర్ణ జ్ఞానశక్తులుగలవారు సంపూర్ణ జ్ఞానశక్తులుగల నన్నెఱ్ఱెఱుంగఁగలరు ? 2

మనుష్యులలో నెవఁడు నేనును దమవలె నొక మనుష్యుఁడనని మోహపడక, సృష్టుచు లేనివాఁడనని యాది లేనివాఁడనని, లోకేశ్వరుల కందఱకు నీశ్వరుఁడనని తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాడు నమస్తః పాపములవలన విముక్తుఁడగుచున్నాడు. 3

బుద్ధి, జ్ఞానము, భ్రాంతి, క్షుణ్ణము, సత్యము, బహిరింద్రియనిగ్రహము, అంతరింద్రియనిగ్రహము, సుఖము, దుఃఖము, పుట్టువు, పుట్టువులేమి భయము, భయములేమి, అహింస, సమత్వము, సంతోషము, తపము, దానము, యశస్సు, అపయశస్సు, యీ మొదలైన నానావిధభూతభావములు నావలనఁ గలుగుచున్నవి. ౩

పూర్వనున్వంతరమున బ్రహ్మమనస్సువలన నేడుగురు మహర్షులు జనించిరి. అట్లే దక్షప్రజాపతి కూతురగు స్రియయందు సావర్ణి కులను నలుగురు మనువులు పుట్టిరి. వీరివలన లోకమునందుఁ బ్రజలు పుట్టిరి. ప్రజాకారణ భూతులైన ఋషులు, మనువులు, నాసంకల్పమునకు లోపడియే ప్రజాసృష్టి సలిపిరికాని నన్నుఁ గాదని వారు చేసిన దేమియులేదు. ౬

సమస్తము నాకు లోబడిన యుత్పత్తి స్థితిలయములు గలవి యనెడి నా యైశ్వర్యమును, గల్యాణగుణ రూపమైన యోగమును, నున్న దున్నట్టు లెవఁడెఱుఁగునున్నాఁడో వాఁడు నిశ్చలమైన భక్తి యోగముగలవాఁ డగుచున్నాఁడు. ౭

సమస్తమునకు నుత్పత్తికారణము నేను. జగద్వ్యాపార మంతయు నావలన జరగుచున్నది. అని తలఁచి జ్ఞానులు నాయందు మనస్సు నిలిపి నన్ను భజించుచున్నారు. ౮

మనస్సు నాయందు నిలిపినవారును, నాయుండే తమ ప్రాణములను నిలిపినవారును, దమతమ యనుభవముచే నన్ను గుఱించి తెలిసికొనిన విషయముల నొకరినొకరు తెలుపుచు వర్ణించి చెప్పుచు సదా సంతోషించుచున్నారు. వినువారును నానందించుచున్నారు. ౯

ఎప్పుడు నెడఁబాయక నన్నుఁ గూడియుండఁ గోరువారును, నాయుండలి భక్తి యభివృద్ధి నొందినవారును, నన్నుఁ బ్రీతితో భజించువారును నగువారికి దేనిచేత నన్ను వారు ప్రాపింపఁగలరో యట్టి పరిపక్వమైన బుద్ధి యోగమును నేనిచ్చుచున్నాను. అట్టివారికి నేనే సాక్షాత్కరించి వారి బుద్ధిని బరిపక్వమగునట్లు చేయుచున్నాను. నేను సాక్షాత్కరించినపిమ్మట మత్ప్రాప్తి కలుగును. ౧౦

వారల నేననగ్రహించుట కయ్యే: వారియందు దయగల వాడనై వారి మనోవృత్తి గోచరించి నేను బ్రకాశింపజేయు జ్ఞానదీపముచే వారి యజ్ఞానము నెడి నీకటిని నాశముచేసెదను. ౧౧ అనిన సర్దునుఁ డిట్లనియె.

నీవు పరబ్రహ్మమవని, పరజ్యోతివని, పరమపావనుడవని వేదములు చెప్పుచున్నవి. సమస్తములు, నారదుడు, అసితదేవతల వ్యాసులును, సవతరించియుండు నీవే నిత్యుడవనియు, బరమాకాశమందుండువాడ వనియు, బరాత్పరుడవనియు, నాదదేవుడ వనియు, బుద్ధివులేనివాడవనియు, సర్వ వ్యాపివనియు జెప్పిరి. నీవు నాకట్లే చెప్పితివి.

కృష్ణా ! నీవు నాకుఁ జెప్పునదియంతయు సత్యమేయని తలచెదను. నీజ్ఞానశక్తి బలై శ్వర్య వీర్య తేజస్సులను నిన్నుఁ జెలుపునట్టి విధమును దేవదానవు లెవ్వరు నెఱుంగరు.

పురుషోత్తమా ! సకలభూతసృష్టికర్తా. భూతేశ్వరా ! జగత్పతీ ! నీజ్ఞానముచే నిన్ను సీసుమాత్ర మెఱుంగుదువు. ఇతరు లెవ్వరు నెఱుంగఁజాలరు. కావున నేవిభూతులతోఁ గూడి యీ లోకమున వ్యాపించియున్నావో యట్టి నీవిభూతుల నన్నిటిని జెప్ప నీవే యర్హుడవు. భక్తియోగముచే నేను నిన్నెల్లప్పుడు చింతింపఁ బూనితిని గాన నీవేయే భావములంగున్నాడవో నే నెఱుగ వలయును. కావున జగత్సృష్టిని జగత్తును బ్రవర్తింపజేయు విధమును సవిస్తరముగ నాకు మరలఁ జెప్పుము. నీమాహాత్మ్య మెంత వినినను నాకుఁ దృప్తిలేదు. అనిన శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

మేలు. నీ మాటకు సంతోషించితిని. నా విభూతులఁ కంతము లేదు గావున నుండు ముఖ్యమైన శుభవిభూతులఁ జెప్పుచున్నాను. సమస్తభూతముల హృదయముననుండు నాత్మను నేను. భూతముల సృజించువాడను, రక్షించువాడను, అంతము నొందించు వాడను నేను. ఆదిత్యులయందు విష్ణుడను నేను. ప్రకాశింపఁ జేయుపారిలో సూర్యుడను నేను. సప్తమరుత్తులలో మరీచియను పేరుగల పరివహ

వాయువు నేను, సత్త్రములకుఁ బలియగు చంద్రుఁడు నేను, వేద
 ములలో సానువేగము నేను, దేవతలలో నింద్రుఁడ నేను, ఇంద్రి
 యములందు మనస్సు నేను, భూతములందలి బలివి నేను, రుద్రు
 లును శంకరుఁడ నేను, యక్షులకు సులభుఁడ బలియగు కుబేరుఁడ
 నేను, నసువులలో నగ్ని నేను, భూరములుగల పర్వతములలో
 మేరువునేను, పురోహితులలో ముఖ్యుఁడగు బృహస్పతి నేను, సేనా
 పతులలోఁ గుహారస్వామి నేను, సరస్సులలో సముద్రము నేను,
 మహాక్షులలో భృగువు నేను, అర్థముగల శబ్దములలో నోంకారము
 నేను, యజ్ఞములలో జపయజ్ఞము నేను, స్థావరములలో హిమాల
 యము నేను, సమస్త వృక్షములలో పరివిష్టా నేను, దేవర్షులలో
 నారదుఁడు నేను, గంధర్వులలోఁ బితృధినిఁడు నేను, సింధులందుఁ
 గపిలముని నేను, గుఱ్ఱములలో సమస్తమునాహబాట్రిస నుచ్చైశ్రవము
 నేను, ఏనుఁగులందు నైరావతియు నేను, షనుష్యులలో రాజను
 నేను, ఆయుధములందు సజ్రము నేను, అసువులందు గామధేనువు
 నేను, ప్రజల యుత్పత్తికిఁ గారణభూతుఁడగు సుప్రభుఁడ నేను, ఒంటి
 తల నాగములలో వాసుకి నేను, సంగములందు పెరిగి శేషుఁడ నేను,
 జలచరమునకుఁ బలియైన నరు ఁడ నేను, సర్వదేవతలలో నర్య
 ముఁడ నేను, దగ్ధించువారిలో యముఁడ నేను, పక్ష్యులందు ప్రహ్లా
 దుఁడను నేను, గణించువారిలోఁ గలపురుషుఁడ నేను, మృగములలో
 సింహము నేను, పక్షులలో గరుత్మంతుఁడ నేను, గమనముగల
 వారిలో వాయువు నేను, ఆయుధభానులలో ముఖ్యుడనై యుయుధ
 ధరత్వము నేను, మత్స్యములలో మొనగా నేను, ప్రవాహములలో
 గంగ నేను, సృష్టంబుఁబడువానికి నాదిమధ్యోగిఁడను నేను, విద్య
 లలో నధ్యాత్మవిద్య నేను, వాదించువారి నాదములలోఁ దత్త్వనిర్ణ
 యము కొఱ్ఱకై నవాదము నేను, అక్షరములగు దికారము నేను,
 సమానములలో ద్వంద్వసమానము నేను, అక్షయమైన కాలము
 నేను, చతుర్ముఖుఁడను నేను, సమస్తప్రాణులను రెండు మృత్యువు నేను,
 పుట్టఁగలవారి పుట్టువు నేను, స్త్రీలలో లక్ష్మీ నేను, కీర్తి నేను, స్తుతి

నేను, మేధ నేను, ధృతి నేను, తును నేను, నామగానములలో బృహ
త్సనుము నేను. ఛందస్సులలో గాయత్రి నేను. మానములలో
మార్గశీర్షము నేను. ఋశస్సులలో వసంతము నేను. వంచన చేయు
వానిలో జూదము నేను. షోఢివంతుల తేజస్సు నేను. జయము
నేను. వ్యవసాయము నేను. సాస్త్రీవుల సత్త్వగుణము నేను. వృష్టు
లలో వాసుదేవుడ నేను. పాండవులలో ధనంజయుడ నేను.
మునులలో వ్యాసుడ నేను. కవులలో శుక్రుడ నేను. శిక్షించువారి
శిక్ష నేను. జయింపఁగోరువారి రాజనీతి నేను. గోప్యమైనవానిలో
మానము నేను. నన్ను విడిచియుండెడి జగమస్థావర పదార్థమేదియు
లేదు. దివ్యములైన నా విగూతులకంతము లేదు. ఇట్లుడు కొన్ని
సంతోషముగాఁ జెప్పితిని. విభిన్నాభిగళియు, గాంతి యుక్తమైనదియు,
మిగుల నుత్సాహముగలదియు నగు వస్తుసమూహ మేదికలదో
యది నా శోచస్సుసందలియొక యంశముచేఁ గలిగినట్లు తలఁపుము.
ఇంతగోల? ఈ సమస్త ప్రపంచము నే నొక్కయంశముచే నిలువఁ
జెట్టి యున్నాను.

అహంభావము, విభూతియోగము సంహారము.

కాదశాధ్యాయము.

—♦ పితృహార సంస్కారయోగము: ♦—

అసిన సద్గుణుని శిట్టనియె.

సన్నునుగ్రహంపఁగోరి నిక్కటి రహస్యమైన యాత్మవిషయము
చెప్పింపి. దానినలస నా యజ్ఞము తొలగిపోయెను. సమస్త
భూతములను సేవలస నుత్పన్నునిగాఁగములు కలుగుచున్నవనియు సవిస్తర
ముగా వింటిని. శాస్త్రమైన నీ మాహాత్మ్యమును వింటిని. పర
మేశ్వరా! నీవు నన్నుగూర్చి యెట్టివాడనని చెప్పికొంటివో యది
యంతయు నిజమని సమ్మతించిగాని యట్టి నీ యీశ్వరసంబంధరూప
మును గనులొక జూహగోరుచున్నాను. అట్టి నీ రూపమును జూచు

టకు నాకు సాధ్యమని తెలచెదవేని యోగీశ్వరా! నిన్ను నీవు
నాకుఁ గనఁబడఁజేయుము.

అని యడిగిన యర్జునునకు భగవంతుఁ డిట్లునిలె.

అర్జునా! సూర్యకొలఁది నేలకొలఁది నానావిధములై దివ్య
ములై గానావర్ణములు నానాకాలములుగల నానాపములను
జూచుము, ఆదిత్యులను, వసూపులను, సుప్రసల సశ్వలను, మరుత్తులను
బూర్వమెన్నఁడు జూడని నానాదృశ్యమలను జూచుము.

చరాచరములతోఁగూడిన నందఱు ప్రపంచమును, మఱియు
నీవు దేనిని జూడఁగోరెదవో దాని నెల్ల నానావిధముగ - దేహమునం
గొక్కచోటనే యుండఁగాఁ జూచుము. సుయోగములతో నన్ను
జూడ శక్తుఁడవు గావు. నీకు దివ్యదృష్టి యుద్భవదు. దానిచే నా
యసాధారణమహిమను జూచుము.

అని కృష్ణమూర్తి తన గుహ్య వృత్త విప్రగోపమును జూపెను.
అది యనేక ముఖములు, ననేక నీత్రములుగల్గుచు యనేకాదృశ
ములు గనఁబఱచునట్లు, యనేకదివ్యాభిరణములు దివ్యనూలాం
బరముల ధరించి యనేక దివ్యాముఖముల నెల్ల పట్టుకొని దివ్యగంధ
మును బూసికొని సర్వాశ్చర్యములచేసిరి యీ ప్రకాశించుచు నంతము
లేనిదై యన్నిప్రక్కల ముఖములుగల్గుచు నుండును.

ఆకాశమునందు నేకకాలమున వేల నూర్యబింబములు
ప్రకాశించినను నది యష్టాశ్చర్యమని కానిదిక సరిగలదు. దేవమనుష్యాది
భేదములచే నానావిధములుగా నిభిరణము జడిసిన ననుష్టప్రపంచ మా
కృష్ణమూర్తి భరీరనుండొక్క నటన నీ యర్జునునిని చూచెను. అప్పు
డర్జునుఁ దాశ్చర్యపడి గోచము నుండిరిగదా శ్రీకృష్ణ దేవుని శిరస్సుచే
నమస్కరించి చేతులుమోడ్చి నిట్లనినది.

దేవా! నీ భరీరనుండు ననుష్ట సేనసాలను నందఱు ప్రాణికోటు
లను, బ్రహ్మను, బ్రహ్మచరులను పడి గూర్చున్నావని జూచులను నాగే
ద్రులను జూచుచున్నాను.

విశ్వేశ్వరా ! విశ్వరూప ! నీ వనేక బాహువులు, నుడకములు, ముఖములు, నేత్రములు, నంతములేని యాకారముకలవాడవై యండుటయుఁ జూచుచున్నాను. నీకు మొద లేదో తుద దేదో నాకుఁ గానరా లేదు.

నీవు కిరీటము గద చక్రము ధరించి తేజోరాశివై యంతటను బ్రకాశించు ప్రకాశమును, నంతట జ్వలించు సూర్యున్నుల కాంక్షిని గలిగి చూడఁగ క పరిమితిలేకయండుటయుఁ జూచుచున్నాను. అప్పుడు నాకుఁ బ్రాకృతచక్షులకుఁ గానవచ్చిన నీవే పరమాత్మరము ప్రపంచమునకు గొప్ప యాధారము. అవ్యయుఁడవు నీవే. శాశ్వత ధర్మములను బాలించువాడవు పురాణపురుషుఁడవు నీవేయని తెలిసికొంటిని.

ఆదిమధ్యాంతములు లేనివాడవు, ననంతపరాక్రమముగల వాడవు, లెక్కలేని చేతులుగలవాడవు, చంద్రసూర్యులవంటి కన్నులుగలవాడవు, మండుచున్న యగ్నిహోత్రునివంటి ముఖము గలవాడవు, నీ తేజస్సుచే జగమాను దపింపఁచేయుచున్నవాడవగు నిన్నుఁ జూచుచున్నాను.

ఆకాశము భూమి యంతఃశము దిక్కులన్నియు నిండి నీ వొక్కడవే వ్యాపించియున్నాడవు. భయంకరము నాశ్చర్యకరమునగు నీవిశ్వరూపమును జూచి యుద్ధముఁ జూడవచ్చిన దేవరాక్షసాదులు భయపడియున్నారు.

ఈ దేవతాసమూహములు నీయందుఁ బ్రవేశించుచున్నవి. కొందఱు భయముచే నుపలిమోడ్చి స్తుతించుచున్నారు. మహర్షులు స్థితులు హోకమునకు మేలుకలుగునుగాక యనుచు నిన్ను విశేషముగ స్తోత్రముచేయుచున్నారు. రుద్రులు గాదిత్యులును వసువులును సాధులును విశ్వులు సశులును వరుణులును బితృదేవతలును గంధర్వులును యక్షులు నసురులును సిద్ధులును నిన్నుఁ జూచి యాశ్చర్యపడుచున్నారు.

స్వామీ ! యనేక ముఖములును నేత్రములును బాహులును
వొడలును పాదములు నుదరముగలిగి యనేకములగు కోటలచే
భయంకరమైన నీ మహామీపమునుజూచి జనులు భయముచే వణకు
చున్నారు. నేను నట్లే భయపడుచున్నాను.

విష్ణుమూర్తీ ! గుంకాశమునందే ప్రకాశించుచు ననేకవర్ణ
ములు గలిగి నోళ్ళు తెరిచుకొని ముగించుచున్న నేత్రములతోనుండు
నిన్నుజూచి మిగుల భయపడి ధైర్యము శేషము పోనినాడనైతిని.

దేవేశా ! కోటలచే భయంకరములై ప్రలయకాలాగ్నితో
సమానములైన నీ ముఖములను జూచిన సోమశ్రమను నాకు దిక్కు
తెలియలేదు. సుఖమును బొందజాలకున్నాను. జగన్నివాసా ! ప్రస
న్నుడనగుము.

ఈ ధృతరాష్ట్ర సుత్రీలందఱును భీష్ముడు ద్రోణుడు కర్ణుడు
సమస్తరాజులతోడను మా పక్షముననుండు యోధముఖ్యులతోడను
భయంకరములైన కోటలుగల నీనోళ్ళయందును కొందర ఈందరగా
బ్రవేశించుచున్నారు. కొందఱు దుర్జిహ్వలు సంగన నితికికొని
చూర్ణము చేయబడిన తలలతో గంభీరముచున్నారు. ౨౭

అనేక సదుల జలప్రవాహములు సమాద్రమునకై వెళ్లు
పాటుచున్నవో చుట్టి గుంకారములగు మునుష్యులు నీ నోటిలోనికి
జొరఁ బాటుచున్నారు. మిథునా తొట్లు వేగముగఁజూచి మంటలో
దుమికి నాశమగుచున్నవో చుట్టి తమ నాశము కొఱకే యీమను
ష్యులు జ్వలించు నీ నోళ్ళయందును బ్రవేశించుచున్నారు. ౨౮

విష్ణుమూర్తీ ! ముగియెను నోళ్ళచేత బాజసమూహము నెల్ల
మ్రుంగుచు నన్నిప్రదేశముల నొంకలు చూచుచున్నవి. నీభయంకర
కిరణములు తమ ప్రకాశముచే లోకముల నిండి మిక్కిలి తపింపఁ
జేయుచున్నవి. ౩౦

సర్వేశ్వరా ! నీ మహేశ్వర్యమును జూపుమని నే నడుగగా
భయంకరాకారమును గనబడిచిందీ ? నీ వెవ్వడవు ? ఏమిషని చేయ

బూని యిట్టి ఘోరహాపమును ధరించితివి. ఆద్యుడవగు నిన్నెఱుంగఁ
గోరుచున్నాను. నీ యత్నమేమో నాకుఁ దెలియదు. తెలియఁ
జెప్పము. నీకు నమస్కరించెదను. ప్రసన్నుడవగుము. 30
అనిన శ్రీకృష్ణమూర్తి గుట్టనియె.

అర్జునా! గుహ్యము ప్రజాత్యయముగావింప నిట్టి ఘోరహాప
ముతోఁ బెరిగి సకల రాజలోకమును జంపఁ బ్రపంచుచున్నా
డను. నీ విరోధి సేనలండుండువారందఱు నీవు వారిని జంపఁబూన
కున్నను బ్రతుకఁజాలరు. నా సంకల్పముచేతనే వారిని నశింపఁ
జేయుదును. అత్తైసచో నన్నేల ప్రేరించెదవంటివేని నీకు యశముఁ
గలిగింపఁగోరియే యని తెలిసికొనుము. కావున యుద్ధమునకు లెమ్ము.
శత్రువులజయింపుము. రాజ్య మనుభవింపుము. వీరందఱు చావ
నాచే ముందే సంకల్పింపఁబడిరి. కావునఁ జచ్చినవారే. నవ్యసాచీ!
నీ వీకార్యమున నిలుత్తి మాత్రము కమ్ము. 31

నాచే ముందేచంపఁబడిన ద్రోణుని భీష్ముని సైంధవుని గుర్జుని
దక్కిన యోధవీరులను నీవు చంపుము. వ్యధపడకుము. యుద్ధము
చేయుము. నీవు శత్రువుల గెలుతువు.

అని చెప్పిన కృష్ణువాక్యములు విని కృతాంజలియై వణకుచు
నర్జునుఁడు మఱిమఱి నమస్కరించి శయముతోఁ గడ్గడకంఠుడై
యాయనతో నిట్లనియె. 32

కృష్ణా! యుద్ధమును జూడవచ్చిన దేవగంధర్వ సిద్ధవిద్యా
ధరాదులు నీ యనుగ్రహమువలన నాతోపాటు దివ్యదృష్టిగలవారై
నిన్నుఁజూచి నీ కీర్తికి జాల సంతోషించి యనురాగము గలవారగు
చున్నారు. రాక్షసులుభయపడి నలుదిక్కులకుఁ బరువులెత్తుచున్నారు.
సిద్ధాదులునీకు నమస్కరించుచున్నారు. అనుకూలురు సంతోషించి
నమస్కరింతురయ్యు బ్రతికూలురు భయపడి పరువెత్తుటయు యుక్త
మే కదా. 33

బ్రహ్మకు నాదికర్తవై యుత్తమోత్తముడవైన నీకు వాఁల
నమస్కరింపకుండుదు.

అనంత ! దేవేశ! జగన్నివాసా ! యక్షరమసంబంధం జీవాత్మ తత్త్వమునీవ. కార్యకారణావస్థలబోంది సదసత్త్వాలని పేర్కొందిన ప్రకృతియు నీవ. ఆ రెంటికిని బరమైన ముక్తాత్మతత్త్వము నీవ. నీవే సృష్టికర్తవు. పురాణపురుషుడవునీవే. ఈప్రపంచమునకుం బరమాధారము నీవే. తెలిసికొనువాడవు, పాలియబడినది, యుత్తమ ప్రాప్యస్థానము నీవే. అనంతరూపా ! చిదచిదాత్మక ప్రపంచరూపమంతయు నీచే వ్యాపింప బడినది. వాయువు యముడను నన్ని పను నుడను చంద్రుడు బ్రహ్మయు నందఱకును ముక్తాత్మయు నీవ.

దేవా! నీకు వేయనమస్కారములు. మరలమరల సీతుసమస్కారము. ముందు-వెనుక-బ్రక్కల-దిశల-సన్నిహితములగుల నిగడియుండునీకు నమస్కారము. అనంతవీర్య ! యమితవిక్రమ ! సీతేంద్రము నాత్మస్వరూపమున బొందెదవు. కావున సర్వము నీవే. ౪౦

నీ మహిమ నెఱుంగక పొరపాటునను, జనప్రచీనను, గృష్ణాయని, యాదవృంధాయని చెలికాండాయని పిసయముతస్సి యెగతాళిగ బిలుచుచు సత్కరింపక పోయితిని. కృష్ణా విచారముంగును, శయనించినపుడును, గూర్చుండునపుడును, భోజనకాలమునను, నొంటరిగా నుండునపుడును బదుగురిలోను నేను నిన్ను సత్కరింపక పరిహాసవాక్యము లాడితిని. అప్రమేయుడవగు నీవు నన్ను తుమింపుము. ౪౧

అసమానప్రభావా ! చరాచరరూపమైనదిగా ప్రపంచమందలి జీవులకు నీవే తండ్రీవి. పూజ్యుడవునీవే. గొప్పగురుడవు నీవే. నీకు సమానులు లేరన నిక నీకంటె సభికుడెవడు? కావున నీకు సాష్టాంగ నమస్కారము గావించి యాశ్వరుడవు స్థితిని ప్రార్థింపవలెను, నగు నిన్ను బ్రసన్నునిగా జేసికొనుచున్నాను. దేవా ! పుత్రునకు దండ్రీవలెను, మిత్రునకు మిత్రునివలెను, బ్రతురాలికి బ్రియునివలెను, నిష్ఠుడవైన నీవు నన్ను తుమింపుము. ౪౨

దేవా! మున్నెన్నడూచూడని నీ విశ్వరూపమునుగూడ సంతోషించితిని. నా మనస్సు భయమాచే వ్యధపడుచున్నది. కావున నీ ప్రసన్నస్వరూపమును జూపుము. ఈశ్వరా! ప్రసన్నుడవగుము. ౪౩

సహస్రబాహూ ! విశ్వమూర్తి ! మునుపటివలె గిరిటము గద
చక్రము నాలుగుచేతులుధరించి * యండు నిన్నుజూడఁ గోరెదను.
అనిన శ్రీ కృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

తేజోమయమై సమస్తమున వ్యాపించి తుదమొదలులేక
యాద్యమై యుత్కృష్టమై నీవుతప్ప నింతకుముం దెవ్వరుచూడని యీ
విశ్వరూపమును నీయందుఁగల యనుగ్రహబుద్ధిచే నా సంకల్పము
వలనఁ జూపితిని.

౪౭

కేవల వేదాధ్యయనముచేతను, దానములచేతను, హోమాది
క్రియలచేతను, నుగ్రతపస్సులచేతను, నా యిట్టి విశ్వరూపమును
మనుష్యలోకమున నీకుఁ దప్ప మఱి యెవరికిఁ జూడ సాధ్యపడదు.

ఇట్టి భయంకరాకారమును జూచి వ్యధపడకుము. దిగ్భ్రమ
నొందకుము. భయమువిడిచి సంతోషింపుము. ఇదిగో నీకు వాడుక
పడిన నా సౌమ్యరూపమును జూడుము.

౪౯

అని చెప్పి శ్రీకృష్ణమూర్తి తనస్వరూపమును మరలఁజూపెను.
భయపడిన యర్జునుని శాంతరూపముగలవాడై భగవంతుఁ డూ
రార్చెను.

౫౦

అర్జునుఁ డిట్లనియె.

సౌమ్యమైన నీయీ మానవస్వరూపమును జూచి జనార్దనా
యెప్పటియట్లు స్వస్థచిత్తుఁడవై న్నిని.

౫౧

అనిన శ్రీ కృష్ణుండుఁ డిట్లనియె.

నీకుఁ గాననచ్చిన నా విశ్వరూపముఁ జూచుటకు మిగులఁ
గట్టమైనది. దానినిజూడ దేవతలును నిత్యము గోరుచుందురు. వేదా
ధ్యయనముచేతను, దానముచేతను, దపస్సుచేతను, యాగముల
చేతను, నీవు చూచిన నా రూపమునుజూడ సాధ్యపడఁగాను.

అర్జునా ! యితరప్రయోజనముగోరని భక్తిచేతనే దెలిసికొను
టకుఁ జూచుటకుఁ బ్రవేశించుటకు సాధ్యపడుదును.

౫౨

*కంసునిఁ బంపువఱకుఁ గృష్ణుండు ద్విభుజుఁడు. అవలఁ జనుర్భుజుఁడు.

కావున నెవఁడు నా యారాధనహాపములని సమస్తకర్మములు చేయునో, యన్నికార్యములకు నన్నే పరమోద్దేశ్యముగాఁ గలవాఁడగునో యెవఁడు నాయందు భక్తిగలవాఁడగునో యెవఁ డితరసంగములనెల్ల వదలుకొనునో, యెవఁడు సమస్తభూతములయందు వైరబుద్ధి లేనివాఁడగునో వాఁడు నన్నే పొందుచున్నాఁడు. ౫౫

ఏకాదశాధ్యాయము, విశ్వరూపసంహర్షణయోగము సంపూర్ణము.

ద్వాదశాధ్యాయము.

—♦ భక్తియోగము. ♦—

అర్జునుఁ డిట్లనియె.

కృష్ణా ! యవతారమూర్తివై నాకు గోచరించుచుండు నిన్ను నీవు చెప్పినట్లు ధ్యానించుచుఁ గైంకర్యము చేయుచునుండు సగుఁగోపాసకులగు భక్తులును, నింద్రియగోచరుడవుగాక యక్షరస్వరూపుడవైన నిన్ను నుపాసించు నిర్గుఁగోపాసకులును నిరువురు యోగవిదులేకదా. ఈ యిరువురిలో నెవరు శ్రేష్టులు. ౧

అని యడిగినఁ గృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

ఎవ్వ రవతారమూర్తినగు నాయందు మనస్సు నిలిపి నాతో నిత్యయోగముఁ గోరుదు శ్రద్ధతో నన్ను నుపాసించుకో వారే యోగిశ్రేష్టులని నాయభిప్రాయము. ౨

ఇంద్రియసమూహమును వశపఱచుకొని, సమస్తభూతములందు సమబుద్ధులై, సమస్తభూతములకు మేలుకోరుచు, నెవరు నిర్దేశింపరానిదియు నింద్రియగోచరము గానిదియు, సమస్తమునఁ వ్యాపించియుండునదియు, నిట్టిదని చింతింపరానిదియు సర్వసాధారణమైన దేశోదులతో సగబంధములేనిదియు, జలింపనిదియు, నిత్యమైనదియునగు నక్షరమును నుపాసించుకో వారు నన్నే ప్రాప్తింతురు. అయినను సవ్యక్తమం దాసక్తిగల సిద్ధుఁ గాసకులకుఁ గష్టము మిక్కిలి యధి

కము. అవ్యక్తవిషయమైన మనోవృత్తి దేహధారులకుఁ గష్టముతోఁ గాని కలుగదు.

౫

. అర్జునా! సమస్తతాకిక వైదిక కర్మములను నాయందునమర్పించి నేనే యరమ ప్రాప్యఁడనని తలచి యితరప్రయోజనముకోరని యోగముచే నెవ్వరు నన్ను ధ్యానింతురో యునాసింతురో నాయందుమనస్సు నిలిపిన యట్టివారిని శీఘ్రముగా మృత్యువుఁబోలిన సంసారమనెడి సముద్రమునుండి సముద్ధరింతును. కావున నాయందే మనస్సు లయింపఁజేయుము. నాయందే బుద్ధినిలుపుము. అటుచేసితివా తరువాత నాయందే నివసింతువు. సందేహములేదు.

౬

ఒకవేళ స్థిరముగ నీవు నీమనస్సును నాయందునిలుప శక్తిలేని వాడవైతివా యభ్యాసయోగముచే నన్నుఁ బొందఁగోరుము. అభ్యాసముచేయుటకు నీకు శక్తిలేదేని నాకుఁ గైంకర్యరూపములగు కార్యములను జేయుము. నన్నుద్దేశించి కర్మములు చేసినను నీకు మత్ప్రాప్తి కలదు.

౧౦

భక్తియోగము నాశ్రయించి కైంకర్యరూపములగు కార్యములను చేయఁజాలవేని నీవు చేయు సకలకర్మములఫలము నాకుఁ గాఁ ద్యజింపుము. (దీనినే కర్తయోగ ముండును.)

౧౧

ప్రీతిలేని స్మరణముకంటె నాత్మజ్ఞానము సులభముగ సాధింపఁ గూడియుండుటచే మేలైనది. అట్లే జ్ఞానముకంటె ధ్యానము మేలైనది. ధ్యానముకంటె గర్తఫలము వదలుటమేలు. ఫలము గోరక కర్తములుచేయుపిదప మనశ్శాంతి కలుగును. మనశ్శాంతి కలిగిన నాత్మధ్యానము లభించును. ధ్యానమువలన నాత్మ సాక్షాత్కరించును. దానివలన భక్తి కలుగును, కావున భక్తి యోగము నభ్యసింపశక్తి లేనివారికి నాత్మనిష్ఠ మేలు.

౧౨

కర్తఫలమును భగవంతున కర్పించు కర్తనిష్ఠున కుండవలసిన గుణములఁ జెప్పుచున్నాను. సమస్త భూతములయెడ ద్వేషము కూడదు. అన్నిటియెడ స్నేహబుద్ధిగలవాడై యుండవలయు. దయ గలవాఁడు నహంకారము మమకారము లేనివాఁడు, సంకల్పము

వలనఁ గలుగు సుఖదుఃఖములయందు సమాఁడు, తమంత వచ్చు సుఖ
దుఃఖముల నోర్చువాఁడు, లభించినదానితో సంతోషించువాఁడు,
నెప్పుడు నాత్మానుసంధానము చేయువాఁడు, నియమింపబడిన మనో
వృత్తి గలవాఁడు, సద్భాత్మ శాస్త్రములందు దృఢమైన సమ్మిక గల
వాఁడు, మనస్సు బుద్ధి నాకు సమర్పించిపాఁడునని నన్న భజించు
వాఁడెవఁడో వాఁడు నాకుఁ బ్రിയుఁడు. ౧౮

ఎవనికి లోకము భయపడఁగో, యెవఁడు లోకమునకు భయ
పడఁగో, యెవఁడు సంకోషము, కోపము, భయము, మనోవ్యాకులత
లేనివాఁడో వాఁడు నా ప్రియుఁడు. ౧౯

ఆత్మవస్తువుదప్ప మఱిదేనిని గోరనివాఁడు, శాస్త్రీయమగు
సాహారముచే బరిశుద్ధుఁడు, నితరకార్యములం దుపేక్షగలవాఁడు,
చలి వేడి మొదలగువానికి వ్యధపడనివాఁడు, శాస్త్రవిరుద్ధకర్మము
లను దేనిని నారంభింపనివాఁడు, నన్న భజించువాఁడు నెవఁడో
వాఁడు నాకుఁ బ్రിയుఁడు. ౨౦

మేలుకలిగినపు డుప్పొంగక, కీడుకలిగినపుడు ద్వేషింపక,
యిష్టవస్తువు పోషనని యేడువక, పుణ్యాపాపముల రెంటిని వదలి
నన్న భజించువాఁడు నాకుఁ బ్రിയుఁడు. ౨౧

శత్రువులందును, మిత్రులందును, మానావ మానములం
దును, నిందాస్తుతులందును, శీతోష్ణములందును, సుఖదుఃఖములు
దును, సముద్రై దేనియందా నాసక్తిలేక వాణ్నియమము కలవాడై
తనంత నేది లభించునో దానితో సంతోషింపడుచు, స్థిరబుద్ధిగల
వాడై, గృహదులం దాసక్తిలేక స్థిరమైన యునికిపట్టు లేక నన్న
భజించువాఁడు నాకుఁ బ్రിയుఁడు. ౨౨

ఎవరు శ్రద్ధావంతులై నేనే తమకు ముఖ్యగతిగాఁ దలంచుచు
ధర్మముతోఁగూడిన యీ యమృతమును మీఁదఁ జెప్పినట్టు లుపా
సించుచున్నారో యీ భక్తులు నాకు మిక్కిలి ప్రియులు.

ద్వాదశాధ్యాయము, భక్తియోగము సంపూర్ణము.

త్రయోదశాధ్యాయము.

—◆ తేత్రతేత్రజ్ఞ విభాగయోగము. ◆—

అనిన అర్జునుం డిట్లనియె.

కృష్ణా! ప్రకృతియన నేది? పుగుషుండనువాఁ డెవఁడు? తేత్ర మనఁగా నేమి? తేత్రజ్ఞుఁ డెవఁడు? జ్ఞానలక్షణ మెట్టిది? తెలియవలసిన విషయ (జ్ఞేయ) మేది?

అనిన శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

అర్జునా! యీ శరీరమునకు తేత్రమని పేరు. ఈ దేహము నాదియని యెనఁ డెఱుంగునో వాఁడు తేత్రజ్ఞుఁడు. ఈ తేత్రజ్ఞుఁడే జీవుఁడు. అన్ని దేహములందుండెడి తేత్రజ్ఞుఁడుకూడ నేనే యని యెఱుంగుము. తేత్రము వేఱు, తేత్రజ్ఞుఁడు వేఱు. ఈరెంటికి నేనే యాత్మభూతుఁడని తెలియు తెలివిరానో దానినే జ్ఞానమని పేరు. 3

ఇక తేత్రమన నెట్టిరో, దాని వికారము చేవియో, యది యేల పుట్టినరో, దాని స్వరూప మెట్టివో, తేత్రజ్ఞుఁ డెట్టిస్వరూపము గలవాఁడో యెట్టి ప్రభావము గలవాఁడో, యనన్నియు సంగ్రహము గాఁబెప్పెద వినుము. 4

ఈ విషయము ఋషులచేతను సంగ్రహముగాను సమగ్రము గాను వేఱువేఱు విధములు గల వేదములచేతను, హేతువులచే నిశ్చయింపఁబడిన బ్రహ్మసూత్రములచేతను, వర్ణింపఁబడినది. 5

పంచమహాభూతములు, సహకారము, బుద్ధియ నెడి మహత్తత్త్వ, మవ్యక్తమ నెడి మాంలప్రకృతి, మనస్సుతోగూడిన సంప్రదియములు పదునొకండు, నింద్రియములకు గోచరించు విషయములు, శబ్ద స్పర్శరూప రస గంధముల నెడిదైదు, కోరిక, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, తెలివి, ధైర్యము, జీవుఁడు సుఖదుఃఖముల ననుభవింప నాధారమైన దైదు భూతముల కూడిక, వీని కన్నిటికి తేత్రమనిపేరు,

క్షేత్రలక్షణము దానితోఁ గలుగు మార్పులతోడ సంగ్రహముగాఁ జెప్పితిని. ఇక క్షేత్రకార్యములయిన గుణములతో నాత్మజ్ఞానమునకు సాధనములుగా నుండువానిని జెప్పెదను.

గర్వము దంభము హింస యివి లేకుండుట. మనస్సు కలత చెందకుండుట, ఋజుత్వము, నాచార్య నుపాసించుట, మనోవాక్కాయములు నిర్మలముగా నొక్కవిధముగా నుండుట, స్థైర్యము, మనోనిగ్రహము, నింద్రియార్థములుదు వైరాగ్యము, సహంకారము లేకుండుట, జనన మరణ జరావ్యాధిదుఃఖములయందలి చోషము లెఱిగి యివి పొమ్మనినఁ బోవునవి కావు గనుక నివి కలిగినపుడు దుఃఖింపకుండుట, యాత్మకంటె నితరవస్తువులం దాసక్తి లేకుండుట, కొడుకు, భార్య, యిల్లు మొదలగువానియందు సనురక్తి లేకుండుట, మేలు గీళ్ళయం దెప్పుడు మనస్సు సమముగ నుంచుకొనుట, సర్వేశ్వరుడ నగు నాయందు నేకాంతమై స్థిరమైన భక్తి నుంచుట, జనులు లేని ప్రదేశమున నివసించుట, జనసమూహముతోఁ గలసియుండుట యందుఁ బ్రీతిలేకుండుట. యాత్మవిషయజ్ఞాన మందుస్థిరుఁడైయుండుట, తత్త్వజ్ఞానము గలిగించు చింతనమం దాసక్తి, వీనికి జ్ఞానమనిపేరు. ఇవి యాత్మజ్ఞానమునకు సాధనములు. వీనికి వ్యతిరిక్తమైన దంతయు సజ్ఞానము. అది యాత్మజ్ఞానమునకు విరోధి. ౧-౨

ఇక క్షేత్రజ్ఞుని స్వరూపమును జెప్పెదను వినుము. ఇది తెలియఁదగినది కావునఁ దెలిసికొంటివా మోక్షమును బొందెదవు.

అది యుత్పత్తిలేనిది. నన్నే ముఖ్యునిగాఁ గలది. దేహము మొదలగునావరణము శేక పెరిగియుండునది. అది సత్తుగాదు, అసత్తుగాదు. ఆ పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమునకు సర్వత్ర కాలు సేతులు గలవు. అనఁగాఁ గాలు సేతులతోఁ జేయు పనిని నవి లేకయే యెందైనఁ జేయఁ గలదు. అంతటఁ గన్నులు, తల, ముఖము, చెవులు, గలది. లోకమందంతయు వ్యాపించియున్నది.

శుద్ధాత్మస్వరూప మింద్రియములు లేనిదై నను నింద్రియగుణములచే విషయముల నెఱుంగ శక్తిగలది. దేహసాంగత్యము లేనిది

సమస్తమును భరింప శక్తిగలది. సత్త్వాదిగుణములు లేనిది. సత్త్వాది గుణముల భోగించు శక్తిగలది. పంచభూతముల లోపల వెలుపల వర్తించునది. స్వభావముచే గదలకున్నను దేశసంబంధముచే గదలు నది. అది యతిసూక్ష్మమగుటవలనఁ దెలియ శక్యము గానిది. అది దగభాదిగుణములు గలవారికి దూరమందున్నది. అది లేనివారికి సమీపమందే యున్నది. స్వరూపముచే దేవమనుష్యాది విభాగములు లేకుండినను నది దేవమనుష్యాది విభాగములు కలదానివలె గాన నచ్చుచుండును.

దేశరూపముగాఁ గూడిన పృథివ్యాది భూతములను నది భరించునని భుజించునని యవి పుట్టుటకుఁ గారణమని తెలిసికొనుము. ఆ భూతములె యన్నాది రూపముల నొంది భుజింపఁబడుచున్నవి. భుజింపఁబడుదానికంటె భుజించునదియును, బుట్టుదానికంటె బుట్టుకకుఁ గారణమైనదియు వేఱని తెలియుము. భుజించుట దేశధర్మముగాదు. ఎట్లన నాత్మ దేశమును విడిచిపోయిన తరువాత దేశము భుజింపదు కావున దేశముభుజించుట కాత్మ కారణము.

ఆ చాత్మగ్వరూపము ప్రకాశించువానికిఁగూడఁ బ్రకాశము గలుగఁజేయునది. సూక్ష్మప్రకృతికంటె నితరమైనది. జ్ఞానమే యాకారముగాఁగలది. తెలియఁగలది. జ్ఞానముచే బొందఁదగినది. సమస్త ప్రాణుల హృదయమందుండునది. ౧౮

ఇట్లు తేత్రము, జ్ఞానము, జ్ఞేయముననఁగా నేమో సంతోషముగాఁ జెప్పితిని. దీనిని తెలిసికొని నా భక్తుఁడు నాస్వభావముగల వాడగుటకుఁ దగినవాడగును. ౧౯

ఆత్మయును బ్రకృతియును రెండు ననాదులు. అందు వికారములు గుణములు ప్రకృతివలనఁ గలుగునవి యని తెలిసికొనుము.

శరీరము, నింద్రియములు కార్యములు చేయుటయందు నాత్మతోఁగూడియుండు ప్రకృతియే కారణము. సుఖదుఃఖముల ననుభవించుటయందుఁ బ్రకృతితోఁగూడిన జీవుఁడే కారణము. ౨౦

జీవుఁడు ప్రకృతితోఁగూడినవాఁడై ప్రకృతివలనఁ బుట్టిన సత్త్వాదిగుణములవలనఁ గలిగిన సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నాఁడు. పురుషుఁడు మంచి యోనులందును, జెడ్డ యోనులందును జన్మించుటకు సత్త్వాదిగుణకార్యములైన సుఖాదులందు వానికిఁ గల యాసక్తియే కారణము. ౨౨

ఈ దేహమందుండు జీవుఁ డీ దేహమునకుఁ దన సంకల్పము చేతను బ్రేరణముచేతను బ్రవృత్తిని గలిగించుచు దానిని నియమించుచు భరించుచు నున్నాఁడు కావుననే యా ప్రవృత్తివలనఁ గలిగిన సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నాఁడు. కావుననే యీ దేహేంద్రియములకు మనస్సునకు గొప్ప నియామకుఁడగుచున్నాఁడు. ౨౩

ఈవిధముగా గుణములతోడి ప్రకృతిపురుషుల నెవ్వఁ డెఱుఁగునో వాఁడు సర్వవిధముల వర్తించుచుండినను మరల జన్మింపఁడు. ౨౪

కొందఱు యోగబలముచే నాత్మను భ్యానముచే మనస్సుచే జూచుచున్నారు. కొందఱు జ్ఞానయోగముచేతను జూచుచున్నారు.

మఱికొందఱు కర్తృయోగముకూడ నెఱుఁగక జ్ఞానులగు నితరులచే విని తెలిసికొని యాత్మ నుపాసించుచున్నారు. వారును శ్రవణమందు నిష్ఠగలవారగుటచే సంసారమునుండి తరింతురు. ౨౬

అర్జునా! స్థావరముగఁగాని జంగమముగఁగాని పుట్టెడి దేది గలదో యది తేత్రము తేత్రజ్ఞుఁడు కలియుటచేతనే పుట్టినదని తెలియుము. తేత్రతేత్రజ్ఞులు గలిసి తామే జంతువుగాఁ బుట్టుచున్నారు. ౨౭

సమస్తప్రాణులయందు దేహేంద్రియమనస్సులకుఁ బరమ నియామకుఁడై యుండు నాత్మను నంతట సమముగాను దేహములు నశించినను నశింపని స్వభావముగల వానినిగాను దెలిసికొనినవాడే మెఱుకగలవాఁడు. ౨౮

సమస్తదేహములందుండు నాత్మను సమానాకారముగల వానినిగాఁ దెలిసికొనినవాఁడు మనస్సుచేఁ దన యాత్మను హింసింపఁడు

మఱి సంసారమునఁ బడకుండ రక్షించును. ఇట్టి జ్ఞానముచేఁ బరమ గతిని బ్రాపించును. ౨౯

చేయఁబడు సమస్తకార్యములు ప్రకృతిమాత్రమే చేయుచున్నదనియు, నాత్మ యే కార్యమును జేయదనియు నెవ్వఁ డెఱుఁగునో వాఁడే నిజము తెలిసినవాఁడు. 30

ప్రకృతిపురుషులు కలియుటవలన భూతములు పుట్టుచున్నవి. ఇందుఁ గొన్ని పొట్టిగాను, గొన్ని పొడవుగాను, గొన్ని మనుష్య స్వరూపముతోను, గొన్ని పశుపక్ష్యాదులుగాను, నానా విధములుగాఁ గనవచ్చుచున్నవి. మఱియు సీ భూతములు పుత్రపౌత్ర సంతానముచే విస్తారమగుచున్నవి. ఈ భేదములన్నియుఁ బ్రకృతి తత్త్వమందే యున్నవని యెవఁడు తెలిసికొనునో వాఁడు శుద్ధాత్మ స్వరూపమును బొందుచున్నాఁడు. 31

అర్జునా! యీయాత్మ శరీరమగ దుండినవాఁడైనను నాదిలేనీ వాఁడగుటను, నాశములేనివాఁడగుటను, సత్త్వాదిగుణములు లేని వాఁడగుటను, గర్మముల వేనిని జేయఁడు. దేహ స్వభావము లతని నంటవు. 32

ఆకాశము సమస్తవస్తువులయందు వ్యాపించియున్నను సూక్ష్మమగుటచే నావస్తుస్వభావము దానికంటున్నట్లు జీవాత్మ యతిసూక్ష్మమగుటవలన దేహములందున్నను దేహస్వభావములచే నంటఁబడఁడు.

సూర్యుఁ డొకఁ డెట్లు లోకమునంతయుఁ బ్రకాశింపఁజేయునో యట్లే తేత్రజ్ఞుఁడును దేహమునంతయు లోపల వెలుపల నాపాదమస్తకము ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నాఁడు. 33

ఈ జ్ఞాననేత్రముచే నెవ్వఁడు తేత్రతేత్రజ్ఞులకుఁగల భేదమును, భూతములు ప్రకృతినుండి మోక్షమును జెందునుపాయమును తెలిసి యాప్రకార మాచరించునో వాఁడు పరమును బొందుచున్నాఁడు. 34

త్రయోదశాధ్యాయము. తేత్రతేత్రజ్ఞ విభగయోగము సంపూర్ణము.

చతుర్దశాధ్యాయము.

—♦ గుణత్రయ విభాగయోగము. ♦—

అర్జునా! మునులందఱు దేనిని దెలిసికొని దీనికంటె గొప్ప సిద్ధిని బొందిగో యట్టి యుత్తమజ్ఞానమును మరలఁ జెప్పెద వినుము. ఈ జ్ఞానము నాశ్రయించినవారు నాతో సమానులై సృష్టియందుఁ బుట్టరు. ప్రలయమందు నశింపరు.

9

సమస్తసృష్టికి నా గొప్పయచేతన ప్రకృతియే యోని. దాని యందు నేను జేతనప్రకృతిని గర్భముగా నుంచుచున్నాను. దాని వలన సమస్తభూతములు పుట్టించున్నవి.

3

సమస్తజాతులయందును నే దేశములు పుట్టించున్నవో వానికి నచేతనప్రకృతి మాతృస్థానము. చేతనవర్గ మను బీజమును గూర్చు తండ్రిని నేను.

౪

ప్రకృతివలనఁ గలిగిన సత్త్వము రజస్సు తమస్సున నెడి మూఁడుగుణములు దేశమందుండు నవ్యయుఁడైన జీవుని బంధించు చున్నవి.

౫

అందు సత్త్వగుణము నిర్మలమై ప్రకాశమును సుఖమును కలుగఁ జేయుచుఁ బురుషునికి జ్ఞానమునందును సుఖమునందును గోరి గలు గలిగించుచున్నది. వాఁడవి లభించుటకుఁ గర్మములు చేయఁగా నవి యనుభవించుటకై జన్మములు కలిగించుచు నీవిధముగ బంధించు చున్నది.

౬

అర్జునా! రజోగుణము స్త్రీపురుషుల యన్యోన్యానురాగ మునకుఁ గారణమనియు, విషయములందలి యాశకుఁ బుత్రాది సంబంధులయందలి కోరికకుఁ బుట్టుచోటనియు నెఱుఁగుము. ఆరజో గుణము కర్మములఁ జేయవలయునను కోరిక కలిగించుటచే బంధించు చున్నది.

౭

తమోగుణము విపరీతజ్ఞానమువలనఁ బుట్టి సమస్త ప్రాణులను మోహింపఁ జేయుచున్నది. తమోగుణము నిద్ర, సోమరితనము, హెచ్చరిక లేమి యనువానిచే బంధించుచున్నది. ౮

సత్త్వగుణమునకు సుఖసంగము ప్రధానము. రజోగుణమునకుఁ గర్మసంగము ప్రధానము. తమోగుణము జ్ఞానమును మఱుగుపఱిచి విపరీతకార్యములు చేయించుచున్నది. ౯

ప్రతిజీవియందును సత్త్వరజ స్థమోగుణములు మూఁడును నుండును. అందు సత్త్వ మెక్కువయ్యెగా యది రజస్త్వమస్సల నణచుచున్నది. రజస్సెక్కువ యయ్యెగా సత్త్వతమస్సల నణచు చున్నది. తమస్సెక్కువ యయ్యెగా తక్కిన రెంటిని నణచుచున్నది.

ఈ దేహమందుఁ గల కన్నులు మొదలగు సమస్తజ్ఞానేంద్రియముల మూలమున వస్తువుల యధార్థస్వరూపము తెలియు జ్ఞాన మెప్పుడు కలుగుచున్నదో యప్పుడు సత్త్వము వృద్ధిపొందినదని తెలియుము. ౧౧

రజోగుణము వృద్ధిపొందినపుడు పిసికారితన మత్యాశ, ప్రయోజనముచేక చేష్టలు చేయుట, ఫలమున గోరి కార్యములు చేయుట, అంగద్రియముల యద్రేకము, విషయములందలి కోరిక కలుగుచున్నవి. ౧౨

తమోగుణము వృద్ధిపొందినపుడు జ్ఞానము లేకుండుట, కార్యములుచేయక సోమరియై యుండుట, పరాక్, విపరీతజ్ఞానము కలుగు చున్నవి. ౧౩

సత్త్వగుణము వృద్ధిపొందినపుడు మరణించువాఁడెత్తస్వరూప మెఱిగినవారి పవిత్రలోకములకుఁ బోవుచున్నాఁడు. ౧౪

రజోగుణము వృద్ధియగుచున్న మరణించువాఁడు ఫలాపేక్షతోఁ గర్తములు చేయువారి నగమునఁ బుట్టుచున్నాఁడు. ౧౫

తమోగుణము వృద్ధియగుచుండి మరణించువాఁడెవ్వరుపార్థమునకుఁ దగని నీచయోనులయందుఁ బుట్టుచున్నాఁడు.

ధనాపేక్షలేక భగవత్ప్రేమ మంచి కర్మములు చక్కగఁ జేయువానికి వాఁడు మరణించినపిమ్మట మఱుసటి జన్మమున నాత్మజ్ఞానము గలవారి వంశమునఁ బుట్టి మునుపటికంటె నెక్కువ సత్త్వగుణము కలవాడై లవమైనను దుఃఖమును బొందకుండుటే ఫలము. అట్లులే రజస్సునకు ధనాపేక్షతోఁ గర్మములు చేయువారి గుఱుటఁ బుట్టి తాను నష్టచేయుచు నా ఫలముల ననుభవింప మరల మరలఁ బుట్టుచు దుఃఖములపా లగుటయే ఫలము.

సత్త్వమునలన జ్ఞానము, రజస్సువలన లోభము, తమస్సునలనఁ బ్రమాద మోహములు సజ్ఞానము కలుగుచున్నవి.

సత్త్వగుణము కలవారు మోక్షమునకుఁ బోవుదురు. రజోగుణముకలవారు సిద్ధిమిలోకముల నుందురు. తమోగుణము గలవారధోలోకముల పాలగుదురు.

ఆత్మజ్ఞానము గలవాఁడు కర్మములను జేయునవి గుణములేకాని యాత్మయగు తానుగానని యెప్పుడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో యప్పుడు నాతో సమానమైన భవమును బొందును.

పురుషుఁడు దేహమువలనఁ గలిగిన యీ మూఁడుగుణముల నతిక్రమింపని జననమరణములు జరాదుఃఖము లనువానిచే విడువఁ బడి శుద్ధాత్మ స్వరూపము ననుభవించును.

అనిన సర్జునుఁ డిట్లనియె.

మూఁడుగుణముల నతిక్రమించినవాఁడుకృష్ణా! యెట్టి లక్షణములు కలవాఁ డగును? వాని యాచార మెట్టిది? ఎట్లు వాఁడీ మూఁడుగుణముల నతిక్రమించును.

అని యడిగిన శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

అర్జునా! ప్రియములు లభించినపుడు సంతోషము, నప్రియములు లభించినపుడు ద్వేషమును, నిష్టమైనవి పోయినపుడు మరల వానిని గోరుటయు లోకమున వారికి సహజము కదా: గుణాతీతుఁడో యట్టివాఁడుకాఁడు. అనిష్టములను ద్వేషింపఁడు. ఇష్టవస్తువులు పోయినను మరల వానిని గోరఁడు, దేనియందు వాని కనుకూలబుద్ధి

గానిఁ ద్వేషబుద్ధిగాని లేదు, దేహ మొకటి యుండఁగా నిష్టానిష్ట ములం దనుకూల ప్రతికూల బుద్ధులు లేకుండునా యందువేమో. గుణాతీతుఁ డాత్మకార్యములకంటఁ దక్కినవానియం దుదాసీనుఁడై, గుణములచేతఁ జలింపఁడు, గుణములే వాని వాని కార్యములు చేయుచున్నవని తలఁచి యూరకుండునుగాని వానికై యేచేష్టలును జేయఁడు. ఆ త్వవిచారపం దేయున్నవాఁడగుటచే సుఖదుఃఖములందు సమచిత్తిముగలవాఁడై బంగారును రాతిని మట్టిని సమముగాఁ జూచుచు నిష్టానిష్టములందు సముఁడై ధీరుఁడై తన్నొకరు దూషించినను భూషించినను, నవమానించినను, గౌరవించినను, మోదము భేదము లేక సముఁడై వీడు శత్రుఁడని వీడు మిత్రుఁడని భేదమెంచక యిరు పురిపల్ల నొక్కటియై సంసారిమునకుఁగాఁ గావలసిన కార్యము లేవియుఁ జేయ యత్నింపకయుండును. ఇట్టి గుణములు కలవాఁడే గుణాతీతుఁడు.

—౨౧—

ఇట్టి గుణాతీతుఁ డగుటకు సదుపాయము చెప్పెద విను.

నన్నెవఁడు నిశ్చలమైనభక్తితో సేవించునో వాఁడీమూఁడుగుణ ములను గాఁటి పరబ్రహ్మసమాన పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమునుబొందును.

ఆ కారణముచే నాశనహితుఁడు, నవ్యయుఁడు చగు జీవాత్మ స్వరూపమునకు, శాశ్వతధర్మమునకు, నేకాంతభక్తుఁడును జ్ఞానిపొంద దగిన మోక్షమునకు నేనే యాధారము.

—౨౨—

చతుర్దశాధ్యాయము, గుణప్రయపిభాగయోగము సంపూర్ణము. :

పంచదశాధ్యాయము.

—♦ పురుషోత్తమ ప్రాప్తియోగము. ♦—

మఱియు శ్రీ కృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

సంసారమనెడి రావిచెట్టార్థ్యోకమందలి చతుర్ముఖబ్రహ్మయే మూలముగాఁ గలదగుటచేత మీద వేరులు గలదనియ భూలోక .

మంమిండు మనుష్యులు కొనలుగాఁగలదగుటచేతఁ గొమ్ములు క్రిందికి వ్యాపించియున్నవనియు, నీ చెట్టనకుఁ గామ్యకర్తములను బ్రతిపాదించు వేదము లాకులనియు, నిది నిత్యచునియు నెవ్వఁ డెఱుఁగునో వాఁడు వేదము నెఱిగినవాఁడు.

ఈ సంసారవృక్షముచందలికొన్ని కొమ్ములు క్రిమగా నర పశు వృగాది హాపములుగాను, గొన్ని పొఁమగి గంధర్వ యక్ష దేవతల హాపములుగాను వ్యాపించినవి. ఈ కొమ్ములు సత్త్వాదిగుణములచేఁ బెరిగి శబ్దాదివిషయము లను చిగుల్లు గలవై యున్నవి. క్రింది మనుష్యలోకమున విషువక వెంట నంటినచ్చుకర్తము లే వేల్చి విస్తరించియున్నవి.

ఈ సంసారవృక్షస్వరూప మేగో దీని నశింపఁజేయు టెట్లొ సంసారులు తెలిసికొనలేకున్నారు. దీనికి గుణమయములైన భోగము లందలి యాసక్తియే మూలమనియు నా యాసక్తిని వదలుట దీనిని నశింపఁజేయు విధమనియు, నాత్మకాని దానిని నాత్మఁగాఁ దలఁచుట యను సజ్జానమే దీనికి స్థానమనియు నెఱుఁగరు.

చిక్కఁగా నాగావిధముల. పెరిగిన వేళ్లుగల యిది సంసార వృక్షము నాసక్తి లేమి యనెడి బలిష్ఠమైన కత్తిచే నొక యాకారణమున నే స్థానముఁ జేరినవారు మరల జన్మానులను రారో యట్టి స్థానమును వెనుకనలయును.

సర్వము సృష్టించినవానినుండియే గుణసంగ మను సురాతన ప్రవృత్తివ్యాపించియున్నది. కనుక నాద్యుడైన యా సురుషునే శరణు చొచ్చినయెడల నాయనయే దానిని నివర్తింపఁజేయును. ఇది మఱి యొకనికి సాధ్యపడునదికాదు.

ఇట్లు గాను శరణుచొచ్చి దేహభీషానిహాపమగు మోహము లేక, భోగములయందలి యాసక్తిమాని, యాత్మజ్ఞాననిరతులై, కోరికల నివర్తింపఁజేసి, సుఖదుఃఖములను పేరుగల ద్వంద్వములచే విడువఁబడి, యాత్మానాత్మ స్వరూపము తెలిసిన జ్ఞానులు పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమును బొందుదురు.

పరమోత్కృష్టమైన యాత్మజ్యోతి నాకు సంబంధించినది. దానిని సూర్యుడుగాని చంద్రుడుగాని యగ్నిగాని ప్రకాశింపఁ జేయఁడు. ఆ స్వరూపమును బొందినవారు మరల జన్మింపరు. ౬

అనాదియగునాత్మ నాయంశమేయైనను గర్భబంధుడై జీవుడు జీవలోకమునందు మనుష్యాది శరీరములకు సంబంధించి మనస్సు నాటవదగాఁగల యింద్రియములను నిటులఁగల లాకర్షించుచుండును.

పూవులమీఁద వ్రాలినగాలి యెట్లాపూలవాసననుగొని పోవుచుండునో యట్లే శరీరమునుబొందిన జీవుఁ డా యా శరీరమునుండి వెడలిపోవునపుడును, మరల శరీరమునఁ బ్రవేశించునపుడును, నింద్రియములను సూక్ష్మభూతములతోడ గ్రహించికొని పోవుచున్నాఁడు.

ఈ జీవుఁడు చెవులు, కన్నులు, త్వక్కు, నాలుక, ముక్కు, మనస్సు అను నీ యింద్రియములను దమ తమ విషయ వ్యాపారములకుఁ దగినవానిగాఁ జేసికొని శబ్దాదివిషయముల ననుభవించును.

దేహమునందున్నప్పుడుగాని శరీరము విడిచిపోవునపుడుగాని విషయముల ననుభవించునపుడుగాని గుణములతోఁగూడిన జీవుని మూఁగులు చూడలేరు. జ్ఞాననేత్రములు గలవారు చూతురు. ౧౦

నాయంచు భక్తిగలిగి యత్నిముచేయు యోగులు శరీరమందుండు నాత్మను ఒత్తురు, యత్నిముచేసియు సంస్కారములేని వారాత్మావలోకమునకుఁ దగిన మనస్సులేనివారు చూడలేరు. ౧౧

సూర్యునియందలి యే తేజస్సు లోకమును ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నగో చంద్రాగ్నులయం దేతేజస్సున్నగో యా తేజస్సు నాది.

నేనే వారియంగుఁ గొంత యుంచివీసని యెఱుంగుము. భూమియం దావేశించి నేను జరాచరభూతముల నెల్ల ధరించుచున్నాను. అమృతరసమయుఁడగు చంద్రుఁడనై సమస్తములై న యోషధులను బోషించుచున్నాను. ౧౩

నేనే జశరాగ్నినై ప్రాణులదేహము నాశ్రయించి ప్రాణాపాన వాయువులతోఁగూడి వారుతినెడి నాలుగువిధములై న యన్నమును బక్షము చేయుచున్నాను. ౧౪

నేను సర్వభూతముల హృదయములందునువాడను, నావలననే స్మృతి జ్ఞాన మూహాకలుగుచున్నవి. సమస్త వేదములచే దెలియఁ దగినవాడను నేనే. వేదములందుఁ చెప్పఁబడిన సలమనిచ్చువాడను నేనే. అట్టి వేదము లెఱిగినవాడను నేనే. ౧౫

లోకమున క్షరుఁడనియక్షరుఁడని యిరువురు పురుషులుగలరు. అందొకఁడు నశించు స్వభావముగల యచిత్తుతోఁగూడిన బద్ధజీవుఁడు. వీఁడే క్షరుఁడు. మఱియొకఁ డచిత్తుతోఁగూడక పరిశుద్ధుఁడుగానుండు ముక్తుఁడు. వీఁడే యక్షరుఁడు. ౧౬

ఈ యిరువురు పురుషులకంటె నుత్తముఁడు వేఱొకఁడు గలఁడు. అతనిని వేదములు పరమాత్మయని పిలుచుచున్నవి. అతఁడే లోకత్రయము నావేశించి భరించువాఁడు. అతఁ డవ్యయుఁడు ఈశ్వరుఁడు.

క్షరమున కతీతుఁడను సక్షరమునకంటెను నుత్తముఁడనుగాన వేదములందును స్మృతులందును నేను బురుషోత్తముఁడనని ప్రఖ్యాతి నహించితిని. ౧౭

పురుషోత్తముఁడనఁగా నిట్టివాఁడనిజ్ఞానముగలవాఁడై యెవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాఁడన్నియు నెఱిగినవాఁడై నన్నన్ని విధముల భజించుచున్నాఁడు.

పాపరహితుఁడవై న యర్జునా! మిక్కిలి రసాస్యమైన యీ శాస్త్రమును నేను నికుఁజెప్పితిని. దీనిని దెలిసికొనినవాడు బుద్ధిమంతుఁడై కృతకృత్యుఁడగును.

పంచదశాధ్యాయము, పురుషోత్తమ ప్రాప్తియోగము సంపూర్ణము.

షోడశాధ్యాయము.

—♦ దైవాసురసంపద్విభాగయోగము. ♦—

అర్జునా! భయములేకుండుట, యంతఃకరణశుద్ధి, యాత్మజ్ఞాన మందు నిష్ఠ, సత్పాత్రదాన, మంతరింద్రియ నిగ్రహము, భగవదా

రాధనముగ యజ్ఞాదులుచేయుట, వేదాభ్యాసము, తపస్సు, మనో
వాక్కాయము లొక్కరీతిగ నుంచుకొనుట, యహింస, సత్యము,
క్రోధము, త్యాగము, శాంతి, యనర్థకవాక్యములు పలుకకుండుట,
భూతదయ, విషయములగుడు స్పృహలేకుండుట, మృదుత్వము, లజ్జ,
చపలతలేకుండుట, కేజ మోర్పు, పట్టుదల, శౌచము, ద్రోహము
లేమి, గర్వములేకుండుట, యను నీగుణములు దైవసంపదయందుఁ
బుట్టినవారికిఁ గలుగును. 3

దంభము, గర్వ, మభిమానము, క్రోధము, నిఘరత్వ మజ్ఞాన
మాను నివి యసురసంపదయందుఁ బుట్టినవారికిఁ గలుగును. 4

దైవసంపద సంసారబంధము నివర్తింప జేయును. ఆసురసంపద
యధోగతిని బొందించును, అర్జునా! నీవు దైవసంపదయందుఁ బుట్టి
తివి, దుఃఖంపకుము. 5

ఈలోకమునగు దైవము, ఆసురము, నను రెండువిధములైన
గుణములుకల ప్రాణులు కలవు. దేహ సంబంధమైన యత్పత్తిని
గుఱించి విస్తారముగఁ జెప్పితిని. ఇంక నాసురమును జెప్పెద
వినుము. ఆసురులు శ్రవ్యత్తియు నెఱుంగరు. నివృత్తియు నెఱుం
గరు. వారియందు శౌచము, ఆచారము, సత్యములేవు. ప్రపంచ
మసత్యమని చెప్పదురు. ప్రపంచమునకు గామమే కారణమనియు,
ప్రీతిపురుష సంయోగముచే బుట్టినదనియు, దానివలన మఱియొక
దానితో దానికి నక్కటలేదనియుఁ జెప్పదురు. 6

ఇట్టి విపరీతజ్ఞానము గలవారై యాత్మయొకటి యందుఁ బెఱుం
గక వివేకము లేనివారై క్రూర కార్యములు చేయుచు పాపులై
వీరు లోకనాశముకొఱకుఁ బుట్టుచున్నారు. వీరు పారములేని యాశ
నాశ్రయించి, యజ్ఞానముచే నన్యాయ్యమార్గమున నార్జించి, యపరి
శుద్ధవ్రతిములు గలవారై, దంభమాన మదములతోఁగూడి వర్తించు
చున్నారు. పరిమితిలేక, ప్రలయాంతమునఁజకు సాధింపఁదగిన విషయ
ములుగల చింతకు లోపడి గామభోగములే పరపురుషార్థమని నమ్మి
యంతకుమించిన పురుషార్థము లేదని తలఁతురు. ఆశలనియెడి

యనేకపాశములచేఁ గట్టబడి కామక్రోధపరాయణులై విషయ సుఖములకై యన్యాయమార్గమున ధనమార్జింపఁగోరుదురు. ఈ పదార్థముల నన్నిటిని నా సామర్థ్యముచే సంపాదించిని. ఇక మిగిలిన కోరికలను నెఱవేర్చుకొనఁగలను ఈ ధనము నాది. ఇంకను ధనము సంపాదింపగలను. ఈశత్రువులను నేను జంపితిని. తక్కిన వారిని జంపెదను. నేనే యీశ్వరుఁడను. నేనే భోగిని. నేనే సిద్ధుఁడను. నేనే బలవంతుఁడను, నేనే సుఖిని, నేనే పండితుఁడను, నేనేధనవంతుఁడను. నేను త్తమకులమునఁ బుట్టితిని. నాతో సముడెవ్వఁడు? నేను యాగము చేసెదను. నేను దానము చేసెదను. నేను సంతోషించెదను. ఇట్లని యజ్ఞానముచే వివేకము చెడినవారు తలఁతురు. ౧౫

నానావిధములగు మనోవ్యాపారములచే భ్రాంతిఁ బొంది, మోహపాశములచేఁ జుట్టబడి, కామభోగములయందు నాన క్తిగలవారపరిశుద్ధమైన నరకమందుఁ బడుదురు. ౧౬

తమ్ముఁ దామే గౌరవించుకొనుచు స్తబ్ధులయి ధనమానమదములతోగూడి అహంకారము బలము దర్పము కామము క్రోధము నాశ్రయించి తమదేశములందును, నితరదేశములందును, నుండు నా విషయమై యసూయపడుచు ద్వేషించుచు దంభముతో సశాస్త్రీయపద్ధతిని బేరునమాత్రము యజ్ఞమనిసిగొనుచుకొను యజ్ఞములఁ జేయుచున్నారు.

అహంకారము బలము గర్వము కామము క్రోధము నాశ్రయించినవారై తమదేశములందు నితరుల దేశములందుండు నాయెడ నసూయవహించి నన్ను ద్వేషించువారును గ్రూరులును నశుభ కార్యములు చేయునట్టివారును సగుసట్టి నరాధములను సంసారమందు నాసురయోనులందే యెల్లప్పుడు త్రోసెదను. అర్జునా! యాసురజన్మమును బొంది జన్మ జన్మమున మఱింత మూఢులగుచు నగుచు నన్నుఁ బొందకయే వీరు క్రమక్రమమున నీచగతికిఁ బోవుచున్నారు.

కామము, క్రోధము, లోభము, ననుమూఁడును నట్టి సరక
మునకుఁ బోవు మార్గములు. ఇవి యాత్మనాశకము లగుటవలనవానిని
వదలిపెట్టుము. ౨౧

విపరీతజ్ఞానమునకుఁ గారణములైన కామ క్రోధ లోభములను
వదలినవాఁడు తన యాత్మకు శ్రేయస్కరమైనదానినిజేయుచున్నాఁడు.
దానివలనఁ బరమగతిని పొందుచున్నాఁడు. ౨౨

ఎవఁడు శాస్త్రనిధిని వదలి యిష్టమావచ్చినట్టు ప్రవర్తించునో
వానికి ఫలస్థితిగాని యిహలోక సుఖముగాని పరమగతిగాని లేదు.
కావున నిది కార్య మిది యకార్యమని నిర్ధారించుటయందు శాస్త్రము
ప్రమాణము. అట్టి శాస్త్రమందుఁ జెప్పబడిన కర్మమును దెలిసికొని
యిచ్చటఁ గర్మము చేయుము.

పాదశాఢ్యాయము, 'ఇహ సురసంపద్విభాగయోగము సంపూర్ణము.

సప్తదశాధ్యాయము.

— శ్రద్ధాత్మక విభాగయోగము —

అనిన నద్దనుం దిట్లనియె.

కృష్ణా ' శ్రద్ధతోగూడిన వారయ్యు యీగములను శాస్త్ర
నియమము వదలి చేసిరేని వారి శ్రద్ధ సాత్త్వికమా ? రాజసమా ?
తామసమా ?

అనిన శ్రీకృష్ణయూర్తి యిట్లనియె.

సర్వప్రాణులకు వారు వారు చేసిన పూర్వకర్మముల వాసనను
బట్టి శ్రద్ధ స్వభావముగఁ గలుగుచున్నది. అది సాత్త్వికశ్రద్ధ యనియు,
రాజసశ్రద్ధ యనియు, తామసశ్రద్ధ యనియు మూఁడువిధములు.
వాని లక్షణము వినుము.

సమస్త జనులకు వారి వారి యంతఃకరణ మెట్టిగుణముతోఁ
గూడి యున్నదో యా గుణవిషయమైన శ్రద్ధ గలుగుచున్నది. ఈ

పురుషుఁడు శ్రద్ధామయుఁడు. ఎవ్వఁ డెట్టి శ్రద్ధగలవాఁడో యాశ్రద్ధకుఁ దగిన ఫలమునే పొందును.

సాత్త్వికులు దేవతలఁ బూజింతురు. రాజసులు యక్షరాక్షసుల బూజింతురు. తామసజనులు ప్రేతభూతగణములఁబూజింతురు. ఎవరు దంభాహంకారములతోను గామరాగములవలనఁ గలుగు బలముతోనుగూడి బుద్ధి లేనివారై శరీరమందున్న పృథ్వివోనగు భూతసమూహమును, లోపలిశరీరముగఁగంటు నా యంశమైన జీవుని నుపవాసాదులచేఁ గృశింపఁ జేయుచు శాస్త్రోక్తము గానివిధముగ దారుణతపస్సును యాగాదులను జేయుచున్నాఁగో వా రా సురులకుఁ గలనిశ్చయమును గలవారని తెలిసికొనుము.

సమస్తప్రాణులకు మూఁడువిధములగు నాహారము వ్ర్తియము అట్టులే యజ్ఞము, తపస్సు, దానము, మూఁడు మూఁడు విధములు. వాని భేదములను వినుము.

కాయస్సును, అంతఃకరణమువలన గలుగు జ్ఞానమును, బలమును, నారోగ్యమును, సుఖమును, బ్రీతిని నృద్ధిపొందించునవియు మధురరసముగల ఫలాదులును, జమురుగలవియు, దేశమునందు రసరక్త మాంసాదిహాపముగఁ జాలఁగాలమందునవియు, గంటికింపై నవియును నగు నాహారములు సాత్త్వికులకుఁ బ్రియములు. ౮

కాఠకరకాయ మొదలగు చేనుపదార్థములును, జింతపండువంటి పుల్లని పదార్థములును, నుప్పనిదియ, మిక్కిలి వేడి చేయనదియ, దప్పిపుట్టించునవియు, దాహము గలిగించునవియు నగు నాహారములు రాజసులకుఁ బ్రియములు, ౯ వి కష్టమును, శోకమును రోగమును గలుగఁజేయును. ౧౦

చలిదియన్నము, రుచిచెడినది, దుర్గంధముగలది, పాసినది, యితరులు తీసఁగా మిగిలినది, అమేఘము, (అపవిత్రపదార్థము) భగవంతునికి నివేదింపనిది యగు నాహారము తామసులకుఁ బ్రియము.

ఈ యజ్ఞము భగవదారాధనమాపమగుటచేఁ దప్పక చేయఁ దగినది యని మనస్సున నిశ్చయించుకొని దానివలన ఫలముగోరక శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినట్లు చేయఁబడునది సాత్త్వికయజ్ఞము. ౧౧
ఫలము గోరియు దంభార్థముగను జేయఁబడు యజ్ఞము రాజస యజ్ఞము. ౧౨

విధిరహితమై, మంత్రహీనమై, దక్షిణలేక, శ్రద్ధయులేక, యశాస్త్రవిధముగ నగపాదించిన వస్తువులతోఁ జేయు యజ్ఞము తామస యజ్ఞము. ౧౩

దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురువులను, జ్ఞానులను బూజించుటయు, బుణ్యస్థానముచే దేహమును బరిసృద్ధముగ నుంచుకొనుటయు, మనోవాక్యాదులను లొకరికిగ నుంచుకొనుటయు, బరస్త్రిలను గామముచేఁ జూడకుండుటయు, స్వస్త్రీలతోనైనను నిషిద్ధకాలముల నిషిద్ధకర్తుల భోగింపకుండుటయు, నహింస, యివి శరీరసంబంధమైన తపస్సుగను. ౧౪

సత్యము, ప్రియము, హితమునై విత్తరులకు మనస్సు సావ్యకుండ చూటలాడుటయు, వేదాధ్యయనము వాగ్రూపమైన తపస్సుగను. ౧౫

మనస్సు నిర్మలముగా నుంచుకొనుట, క్రూరబుద్ధిలేక విత్తరుల మేలు కోరుట, కుంతిముగ భాషించుట, మనస్సును సద్విషయమున నిలుకడగ నుంచుకొనుట, యాత్మవిషయముకన్న వేఱువిషయమును జింతింపకుండుట ఇవి మానసికతపస్సనబడును. ౧౬

ఫలముల నాశింపక మిక్కిలి శ్రద్ధతోఁ దాను జేసెడి కార్యము భగవదారాధనమను తలంపుతోఁ జేసెడి తపస్సు సాత్త్వికతపస్సు.

ఋతులు తన్నాదరింపవలయునని, పొగడవలయునని, గౌరవింపవలయునని, దంభముతోఁ జేయఁబడెడి తపస్సు రాజసమగును. దీనివలన గలుగు స్వర్గాదిఫలములు చగచలములై క్షయించును.

తెలివిలేని పట్టుదలచేత దేహకష్టముతో విత్తరుల నాశింప చేయఁ జేయఁబడెడి తపస్సు తామసమనఁబడును. ౧౭

ఈదాన మీయఁదగినదని తలఁచి పుణ్యక్షేత్రమందుఁ బుణ్య
కాలమందు నుపకారము చేయని చేయలేని సత్పాత్రునకిచ్చెడి
దానము సాత్త్వికము. ౨౦

ఇదివఱకుఁ దనకుఁ జేసిన మేలునకై కాని యికముందు తనకు
మేలు చేయవలయుననికాని ఫలము గోరికొని మనస్సునఁ గట్టపడుచు
నిచ్చెడి దానము రాజసదానము. ౨౧

ప్రశస్తముకానిదేశకాలములందు నయోగ్యులకు సత్కార
ముగ నవమానయుక్తముగ నిచ్చెడి దానము తామస దానము.

వేదకర్తమనకు విద్వేశించుశబ్దములు ఓం, ణత్, సత్, అని
మూఁడువిధములు. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులు వేదములు యజ్ఞము
లామూఁటితోఁ బూర్వము నాచే నిర్దింపబడినవి. ఆ కారణము
వలన వేదవాదులగు బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులు శాముచేయు
శాస్త్రోక్తములైన యజ్ఞదానతపః క్రియలను నెల్లప్పుడు తొలుత ఓం
అని యుచ్చరించియే ప్రారంభించుచున్నారు. ౨౪

మోక్షము గోరువారు వేఱుఫలమును గోరక తత్ అని
యుచ్చరించి యనేకవిధములైన యజ్ఞదానములు తపః క్రియలు
చేయుచున్నారు. ౨౫

ఈ వస్తు విప్పుడు కలదను నర్థమునందును శ్రేష్ఠములను నర్థము
నందును శుభకార్యములందును, సత్ శబ్దము ప్రయోగింపఁబడు
చున్నది. ౨౬

అశ్రద్ధతోఁ జేయఁబడు హోమము దానము తపస్సుగోనైన
వన్నియు శాస్త్రీయములైనను నసత్తని చెప్పఁబడును. ఆ క్రియ లీ
లో కమందుఁగాని పరలోకమందుఁగాని ఫలమునిచ్చునవికావు. శ్రద్ధా
యుక్తమైన యశాస్త్రీయకర్తముగాని శ్రద్ధలేని శాస్త్రీయకర్తము
గాని ఫలవంతము కాఁజాలదు.

సత్తనశాధ్యాయము, శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము సంపూర్ణము.

అష్టాదశాధ్యాయము.

—♦ మోక్ష సన్న్యాస యోగ ము .♦—

అనిన నర్జునుం డిట్లనియె.

కృష్ణా ! సన్న్యాసము త్యాగము నను నీ రెంటి. యధార్థ స్వరూప మెట్టిదో వేఱు వేఱుగఁ జెలియఁ జెప్పము.

అనిన శ్రీ కృష్ణమూర్తి యిట్లనియె.

అర్జునా ! కొందఱు విద్వాంసులు ఫలములను గోరి చేయక ర్తములనే చేయక వదలిపెట్టుట సన్న్యాసమందురు. మఱి కొందఱు సమస్త కర్తములను జేయుచు వాని ఫలమును వదలి పెట్టుట త్యాగమందురు.

కొందఱు రాగాదిదోషములతోఁ గూడి బంధమును గలిగించుటచేఁ గర్తములు విడువఁదగినవందురు. కొందఱు యజ్ఞదాన తపః కర్తములు విడువరానివని యందురు.

ఆ త్యాగవిషయమున నా *చిశ్చయము వినుము. త్యాగము ఫలత్యాగము, కర్తత్యాగము, కర్తృత్వత్యాగము, ననినూఁడు విధములు. యజ్ఞము, దానము, తపమున నెడఁ కర్తములను విడువరాదు. వాని ననశ్యము చేయనలయును. ఎలందువా? యజ్ఞము దానము తపస్సు ననునవి యానన్దస్థిరము భగవంతు నుపాసించు ముముక్షువులకు వారి యుపాసనమును గొన సాగకుండఁ జేయు ప్రాచీనకర్తముల నాశము చేయుటచే వారిని బవిత్రులఁ జేయును. మఁడు చెప్పిన కర్తములు గూడ మమకారమును ఫలమును వదలి చేయఁదగినవని యుత్తమమైన నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

*త్యాగమనినను సన్న్యాసమనినను వదలిపెట్టుట యనియే యర్థము. ఈ వదలిపెట్టుట యెట్లు? కార్యములు చేయుటయే మామకొనియా లేక కార్యములు చేసి ఫలము నా కక్కిరిలేదని వదలుటయా? యను నని భగవంతుండు చర్చించుచున్నాఁడు.

నిత్యనైమిత్తికరూపమైన మహాయజ్ఞాదికర్మమును వదలిపెట్టుట
ముక్తముకాదు. అజ్ఞానముచే నవి బంధకములని తలచి వానిని
వదలిపెట్టుట తామసత్యాగము. 2

దుఃఖము కలిగించునవియు, దేహము బడలిపోవుననుభయము
చేతను కర్మమును వదలిపెట్టుట రాజసత్యాగము. దీనివలనఁ ద్యాగ
ఫలము రాదు. 3

నిత్యనైమిత్తికరూపమైన కర్మములు స్వయంప్రయోజనములు
గావునఁ జేయఁదగినవని మమతను ఫలమును వదలి వానినిజేసినయెడల
సత్త్వి ఫలత్యాగము నాత్మిక త్యాగము. 4

సత్త్వగుణములతోఁగూడి తత్త్వజ్ఞానముగలవాడై, సంశయ
ముల ఛేదించి, ఫలమును సంగమును వదలిన త్యాగి, అనిష్టఫలము
గలకర్మములను ద్వేషింపఁడు. శుభకర్మములం దాసక్తుఁడుగాఁడు. కర్మ
ములను నిశ్శేషముగ వదలుటకు దేహధానులకు సాధ్యపడదు.
ఎవఁడు కర్మఫలములను వదలునో వాడే త్యాగియనఁబడును. కర్మ
మునకు ఫలములు మూఁడు. ఇష్టము, ననిష్ట, మిష్టానిష్టము, నని.
ఇష్టమనునది స్వర్గాదిఫలము. అనిష్టము నరకాది. ఇష్టానిష్టము
పుత్రులులోనైనది. ఈ మూఁడువిధముల ఫలములు కర్మము లాచరిం
చిన తరువాత ఫలములను గోరువారికిఁ గలుగుచున్నవికాని ఫలము
కర్మత్వమువదలిన వారికి మోక్షవిరోధులగు నా ఫలములుగలుగవు.

సర్వకర్మములు సిద్ధించుటకొరకు సాంఖ్యసిద్ధాంతమున *నైదు
కారణములు చెప్పబడినవి. అవి యేవన, శరీరము, జీవాత్మ, కర్మేం
ద్రియములతోడి మనస్సు, నానావిధములయిన పంచవాయు వ్యాపా
రములు నయిదవవాడు పరమాత్మ. మనుష్యుఁడు మనోవాక్కాయ
ములచేఁ జేయు కర్మము న్యాయ్యమైనను నన్యాయ్యమైనను సట్టికర్మ
మునకు నీ యెదును గారణములు. వాస్తవ మిట్లుండ నాత్మమాత్రమే

*సంఖ్య:-బుద్ధి, ఉన్న దన్నట్లు తత్త్వమును తెలిసికొను వైదిక బుద్ధి.
సాంఖ్య శాస్త్రము=ఇట్టి బుద్ధిచే ననుసంధింపఁబడిన నిర్ణయము.

కర్తయని తలంచువాడు శాస్త్రముచే సంస్కరింపబడిని బుద్ధిగల వాడు విపరీతిబుద్ధిగలవాడు కావునఁ దెలిసినవాడుకాడు. ౧౬

ఈ కార్యము చేయువాడను “నేను” అను నహంకారము లేనివాడను, ఈ *కార్యము నేను జేయనందున దీనిఫలము నన్నుం టదను కొనువాడును లోకములోని జనులనందఱను జంపినను వాడు చంపినవాడు కాడు. ఆకర్తఫలము వాడినుభవింపడు. ౧౭

కర్మస్వరూపజ్ఞానము, చేయదగిన కర్మము, ఆకర్మముఁజూగు వాఁడు నని జ్యోతిష్టోమాదికర్మముమూఁడువిధములు. అందుఁ గర్మము ద్రవ్యాదికమని, యాగాదికమని, కర్మములచేయునట్టి యనుష్ఠాతయని మూఁడువిధములు. ౧౮

గుణకార్యముల నెన్నుటయందు గుణభేదమును బట్టిజ్ఞానము, కర్మము, కర్త, మూఁడు మూఁడు విధములు. వానివిధము వినుము,

*కార్యములు చేయువాడును, దత్ఫల మనుభవించువాడును, భగవంతుడే యని నిశ్చితజ్ఞానము కలవాడు.

కర్తయు ఫలభోక్తయు భగవంతుడైనచో నీ కార్యము చేయఁజలదు. చేసిన పాపముచచ్చును, ఈ కార్యము చేయుచు పుణ్యము వచ్చును అని శాస్త్రములేల చెప్పచున్నవి? మనుష్యులకు సుఖదుఃఖములేల కలుగుచున్నవి? అని సంశయము కరణ కలేబరమునకు శక్తి నిచ్చినవాడును దాని కార్యముగా నుండువాడును నీశ్వరుడే. ఇట్టి కొఱముట్టును (దేహమును) జీవునకిచ్చి దీనితో నీవు కర్మములు చేసి బాగుపడుమని నియమించెను. జీవాత్మకును శక్తి నిచ్చువాడును నాధారముగా నుండువాడును నీశ్వరుడే. ఇట్టి సాధనమును వైకొని జీవాత్మ కార్యమునుజేయు నారంభించును. ఆరంభించుటయందు జీవునకు స్వేచ్ఛగలదు, ఆవల నది కొన సాగుటకై కావలసినవన్నియు నీశ్వరుడే సంఘటించుచుండును. కావునఁ దోలుతఁ బుణ్యకర్మమో పాపకర్మమో ప్రారంభించువాడు జీవుడే. ఇది తెలిసి తెలిసి “యాశ్చరా! యజ్ఞానముచేఁ దోలుత నొక కార్యమును ప్రారంభించితిని. దానిని తీమింపుము. ఇప్పుడు చేయునది నీ ప్రేరణముచే జేయుచున్నాడను. నీ చేతి యాయుధము నేను. కావున కర్తవు ఫలభోక్తవు నీవే యనువాడు తోలుతఁజేసిన పుణ్యపాపములను ప్రారిభమున నల్పశిక్షతో వదలిపెట్టఁబడును. తక్కిన వానిబాధ యతని నంటనే యంటవు. ఈ విధముగ ముక్తికలుగును.

సర్వభూతములు జాతిహాపథేదిములచే నానావిధములుగఁ గానవచ్చుచున్నవి. అయినను వీనియందంతటనుండి నిర్వికారిమైనది, విభాగరహితమైనది, యాత్మ యొక్కటియేయనియు, నెఱుఁగునట్టి జ్ఞానము సాత్త్వికమనఁబడును. ౨౦

సప్తభూతములు నానావిధములుగాఁ గానవచ్చుటచేత నందలి కూర్మ వస్తువులు నానావిధము లనుకొను జ్ఞానము రాజసము.

సమస్తఫలములనిచ్చు కార్యమునందువలె నల్పఫలము నిచ్చుదాని యందాసక్తిగలదియుఁ బూర్ణఫలమునీయఁజాలమిని సంగమగలిగియుండఁదగు కారణములేనిదియు, యధార్థముకాని విషయము కలదియు, నీచమైయుండునదియనగు జ్ఞానము తామసజ్ఞానము. ౨౧

వర్ణాశ్రమములకుఁ దగినట్టిదియై, ఫలముగోరక, దానియందుఁ దాను గర్తయను సంగములేక, కీర్తియందుఁ బ్రీతి, యకీర్తియందు ద్వేషము, లేక చేయఁబడు కర్మము సాత్త్వికము. ౨౩

ఫలాపేక్ష కలిగి, యహంకారముతోడను, మిక్కిలి ప్రయాసముతోడను చేయఁబడు కర్మము రాజసము. ౨౪

కార్యము చేయుటచేఁ గలుగు దుఃఖము, ధననాశము, హింస, తన సామర్థ్యము, వీని నాహించింపక యజ్ఞానముచేఁజేయఁబడు కర్మము తామసము. ౨౫

ఫలాపేక్ష లేక యహంకారము లేక ధైర్య సముత్సాహము లతోఁ గూడియుండు మనస్సుతోఁ గర్తముచేసి యది సిద్ధించినఁ బొంగక, సిద్ధింపకుండిన దుఃఖింపక సమచిత్తుడై కర్తము చేయువాఁడు సాత్త్వికకర్త యనఁబడును. ౨౬

ఫలాసక్తిగలిగి, యశస్సుగోరి, బోభియై, వలసినంతధనము వెచ్చింపక, పరులను బీడించి, వారివలన ధనాదులఁగొని, కర్మము చేయువాఁడును, గర్తమునకు వలసినంత పరిశుద్ధి లేనివాఁడును, ఫలము వచ్చిన సంతోషించి ఫలమురాకున్న నేడ్చువాఁడును, నగుకర్త రాజసకర్త. ౨౭

అయోగ్యుడు, విద్యాహీనుడు, స్తబ్ధుడు, శత్రుడు, వంచకుడు, సోచరి, దోచుచుకొట్టు, దీర్ఘకాలముగ నాలోచించుచు మెల్లగ నొక గాఢోపని నెలకుఁ జేయువాడు సగుకర్త తామసకర్త.

బుద్ధి ధృతి యనునవి సత్త్వాద్యగుణములను బట్టి మూడువిధములు. ఆ భేదములను వేరు వేరుగాఁ బూర్ణముగాఁ జెప్పెదను,

ప్రవృత్తియ నెడి యి లోకనాథనమైన కర్తమును, నివృత్తియ నెడి మోక్షసాధనమైన ధర్మమును, ఇది కార్య మిది యకార్యము నయి, దీనివలన భయముకలుగును, దీనివలన భయముకలుగదనియు, నిది బంధనమునకుఁ కారణము ఇది మోక్షమునకుఁ గారణమనియుఁ దెలిసికొనుచుద్ధి సాత్త్వికబుద్ధి. 30

ధర్మము, సద్ధర్మము, కార్యము, సకార్యము, నున్నదున్నట్లు తెలిసికోఁజాలనిబుద్ధి రాజసబుద్ధి. 31

అజ్ఞానముచేఁ గప్పబడుటచేత సద్ధర్మము ధర్మమని మిట్టిన్ని విషయములు వివేచితముగఁ దలచుబుద్ధి తామసబుద్ధి. 32

వేరు ఫలమును గోరక ఇ గవంతు నుపాసించుచు దానికి సాధనములైన మనస్సు ప్రాణము సంద్రియములు వీని వ్యాపారములను దేనిచే నిలుకడగ నుంచుకొనుచున్నాఁ యట్టి ధృతి సాత్త్వికధృతి. 33

ఫలమును గోరి, మిక్కిలి సంగముకలవాడై, ధర్మార్థకామముల సాధించు మనఃప్రాణేంద్రియ వ్యాపారములను భరించువాని ధృతి రాజసధృతి. 34

బుద్ధి లేనివాడై దోష్యులచే నిద్ర-మదము-భయము-శోకము-విషాదము విషవర్షో యట్టివాని ధృతి తామసధృతి. 35

సుఖము మూడువిధములు, వాని లక్షణములను వినుము.

చిరకాల మభ్యసించుటవలననే సుఖమునం దెక్కువ యానందముగలుగునో, దేనివలన సంగసారబాధ లేలగునో, తొలుతవిషమువలె నుండినను గడపట నమృతిమువలె నగునో యట్టిదై యాత్మస్వరూపవిషయమైన బుద్ధిప్రసన్నతచే గలుగు సుఖము సాత్త్వికసుఖము.

ఏ సుఖము విషయేంద్రియముల కగాడికనలనఁ గొలుత
చమృతముగాఁదోచి తుదకు విషమగునో యట్టి సుఖము రాజసము.

ఏ సుఖము మొదటఁ గూడఁగూడ మోహహేతువగుచున్నదో
సద్ర-సోమరితనము - ఔచ్యుతిక లేమి వీనినలన జనించిననో యట్టిది
శామససుఖము. ౩౯

అర్జునా ! సత్త్వరజస్తమోగుణములచేఁ విడువఁబడిన ప్రాణి
మనుష్యలోకమందును లేదు. స్వర్గాదిలోకములందలి బ్రహ్మాదిదేవ
తలలోనైనను లేదు. ౪౦

బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రుల కర్తములు వారివారి జన్మము
లకుఁ గారణమైన ప్రాచీనకర్తమువలనఁ బుట్టిన సత్త్వాదిగుణములచేఁ
విభజింపఁబడియున్నవి. ౪౧

శమము-దమము-తపము-శౌచము-తౌంతి-యార్జవము-జ్ఞాన
ము - విజ్ఞాన - మాస్తిక్యము - *నను నివి బ్రాహ్మణజాతికి స్వభావము
వలనఁ గలిగిన కర్తములు. ౪౨

శౌర్యము, తేజస్సు, ధృతి, కార్యముల కొనసాగించు సామ
ర్థ్యము, యుద్ధమునఁ బాటిపోకుండుట, దానము, నెల్లవారిని
నియమించు సామర్థ్యము నను నివి క్షత్రియులకు స్వభావమువలనఁ
గలుగును.

సేద్యము-గోరక్షణము-వాణిజ్యము ననునివి వైశ్యులకుస్వభావ
కర్మములు. సేవాహంపకమైన కర్తము శూద్రులకు స్వభావకర్మము. ౪౩

*పురుషోత్తముఁడును, వాసుదేవుఁడును, బరబ్రహ్మనునిసిలువఁబడువాఁడునగు
భగవంతుఁ డెట్టికోసలేశమును లేనివాఁడు. సంపూర్ణజ్ఞానబలశక్త్యాద్య నేకకల్యాణ
గుణములు స్వభావముగఁ గలవాఁడు. సమస్తవేదాంతముచేఁ తెలియుఁబడెడివాఁడు
నతఁడే. అతఁడే సగనునకుఁ గారణము. ఆధారము నతఁడే. సమస్తమును బ్రవర్తింపఁ
జేయువాఁడు నతఁడే. ఆయనలేక తృణాగ్రముగూడఁ జలింపదు. వేవోక్తములైన
సమస్త కర్మములు నాయన యారాధనములే. ఆకర్మములచే నారాధింపఁబడినవాఁ
డాయనయే. అట్లారాధించినవారికి ధర్మార్థ కామమోక్షములను ఫలములనిచ్చువాఁడు
నాయనయే. అది సత్యమును నిశ్చయమే గూఢస్థిత్యము.

తన తన వర్ణాశ్రమమునకుఁ దగిన కర్మములం దాసక్తిగల పురుషుఁడు పరమపదమును బొందును, స్వకర్మచిరతుల కాపరమపదప్రాప్తి కలుగు మార్గము వినుము.

ఎవనివలన భూతములన్నియుఁ బుట్టుచున్నవో వర్జించుచున్నవో సర్వమునం దెవఁడు వ్యాపించియున్నాఁడు, యట్టి భగవంతుని దమ తమ వర్ణాశ్రమములకు నియమితమైన కర్మములచే నారాధించు వారు మోక్షమును బొందుదురు. ౪౬

ఇతర వర్ణాశ్రమములవారికి నియమించిన కర్మమును దాను జక్కఁగ నాచరించుటకంటె తనవర్ణమునకు నాశ్రమమునకు నియమితమైనధర్మము గూఁకము లేనిదైనను నాచరించుట శ్రేయస్కరమైనది. స్వభావముచే నియమితమైన కర్మమును జేయువాఁడు సంసార హంపాపమును బొందఁడు.*

కాయకష్టము దుఃఖములొనగ నోషములతోఁ గూడి యున్నను సహజమైన కర్మము విడువరాదు. అన్నిని ధూమము కప్పియున్న సకల కర్మములు దోషయుక్తములయినవే. ఒకదానిలో నొక విధమైన కష్టముండిన మఱియొకదానిలో మఱియొకవిధమైన కష్టముండును. కావున సహజకర్మము సుఁరము నిరసాయము. ౪౭

ఎవ్వఁ డెకకర్మము చేసినసేమి? శలమునం దాసక్తిలేక, మనస్సును నిగ్రహించి స్వప్నలేనివాఁడై నేను గర్త ననునభిమానము

*చక్కవకర్మమువారు తాము చేయుకర్మము దోషయుక్తమని తలచియెక్కువ కర్మమువారు చేయుకర్మమును జేయరాదు. అట్లు లేకర్మయోగము తక్కువ జ్ఞానయోగ మెక్కువ యని తలచికర్మయోగమున కర్హులైనవారు దానినిమానరాదు. జ్ఞానయోగమునకు సకలేంద్రియ నియమనము సర్వకాలముల సత్కారవర్తకము, అదియునుగాక యది ప్రమాదయుక్తము కావున జ్ఞానయోగమున నేమికోఁ దెలుపఁ పడెననుసారమున గూలవలసి యుండును. కర్మయోగములకుఁ ప్రమాదమువలనఁ గలుగు నష్టిలేదు. కావున దానిని బ్రక్కఁగ సాధించువాఁడు మోక్షార్హుఁడు నగును. ఉట్టి కెక్కలేనట్లు స్వర్గాని కేమి యెక్కువనన్నట్లు స్వభావముచే లభించి చేయు శుకరమైనది చేయులేని వాఁ డెక్కువవాఁడని యాచరింపఁ ప్రమాదమునకు నెట్లు సాధింపఁగలఁడు?

తొనైన వానిని నవలి యెవ్వఁ జేకర్మము చేసినను జ్ఞానయోగము
లనఁ గలుగు ధ్యానయోగవిష్ణును బొందుచున్నాఁడు. ౪౯

ధ్యానయోగసిద్ధిని బొందినపిదప ధ్యానరూపమైన జ్ఞానము
నకు ఫలమైన బ్రహ్మమును బొందు విధము చెప్పెదను వినుము.

పరిశుద్ధమైన బుద్ధితోఁగూడ, ధైర్యముచే మనస్సు నిగ్రహించి,
శబ్దాదివిషయములను విడిచి, రాగద్వేషముల నూని, జనరహితమై
ధ్యానమునకు విఘ్నము కలిగించునవి లేని పవిత్రస్థలములందుండి,
మితముగ భుజించుచు, మనోవాక్కాయముల నియమించి యెల్ల
ప్పుడు ధ్యానయోగపరుడై, నైరాగ్యము నాశ్రయించి యహంకా
రము బలము దర్పము కానుక్రోధములు సభిమానము విడిచి,
మమకారము లేనివాడై, శాంతుడై, యుండువాఁడు బ్రహ్మత్వ
మున కర్హుఁడు. ఇట్టివాఁడు పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమును ననుభవి
చును. ౫౩

ఇట్లు శుద్ధాత్మస్వరూపము నొందినవాఁడు ప్రసన్నుఁడై
దేనికి శోకింపఁడు. దేనిని గోరఁడు సమస్త భూతములందు సముదై
యుండును. ఇట్టివానికి నాయందుఁ బరభక్తి జనించును. ఇట్టి పర
భక్తిచే నే నెవఁడను నెట్టివాఁడను అని సన్నెఱుఁగుచున్నాఁడు.
నన్ను యధార్థముగాఁ దెలిసికొనిన యనంతరము నా పరభక్తివలన
నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. ౫౪

ఎల్లప్పుడు నన్నే యాధారముగాఁ గొని సమస్త కర్మములను
గూడఁ జేయువాఁడు నాయనుగ్రహమువలన శాశ్వతమై నాశరహి
తమైన పదమును బొందును. ౫౫

కాబట్టి మనస్సుచే సమస్త కర్మములు నాయందు విడిచి యా
కర్మమువలనఁ బొందఁదగు ఫలము నేనే యని తలంచుచు నీ బుద్ధి
యోగమును నాశ్రయించి యెల్లప్పుడు నాయందు మనస్సు నిలిపి
వాడవు కమ్ము.

నాయందు మనస్సు నిలిపిన నీకు నా యనుగ్రహమువలన
సాంసారిక కష్టములన్నియుఁ దొలగిపోవును. ఇంత చెప్పినను నీ
వహంకారముచే నా మాటలు వినకపోయితివా చెడెడవు. ౧౪

నా మేలు గీళ్లు నే నెఱుంగనా? ఒకరు నాకుఁ జెప్పఁ బని
యేమి యను వహంకారముతో నేను యుద్ధము చేయనని నిశ్చయించుకొంటివేని నీ నిశ్చయ మనత్యముకాఁగలదు. నీ క్షత్రియ స్వభా
వమే నిన్నా (యుద్ధ) కార్యమునందు నియోగించును. ౧౫

అర్జునా! నా పలుకు లాలకింపక యజ్ఞానముచే నీకు స్వభావ
సిద్ధమైన కర్తవ్యమును జేయ నిచ్చుగింపవేని ప్రకృతికిఁ బరవశుఁడవై
యైనను జేయఁగలవు. అదెట్లందువా? సర్వభూతముల హృదయము
లందు నీశ్వరుఁడున్నాడు. ఆయనయే దేహేంద్రియ రూపముగఁ
బరిణమించిన ప్రకృతి యనెడి యంత్రమునకు సమస్త భూతములను
గట్టి సత్త్వాదిగుణమయమైన తన మాయచేఁ ద్రిప్పచున్నాడు. ౧౬

ఈ మాయ యెట్లు తొలఁగునందువా విను. ఎవనిమాయ
నిన్ను మోహింపఁ జేయచున్నదో యట్టి సర్వనియంత్ర యయి
హృదయస్థుడై సయీశ్వరునే శరణంబు వేడుము. ఆయన యనుగ్ర
హముచే నుత్తమశాంతియు శాశ్వతమైన పరమపదమును బొందఁ
గలవు. ౧౭

ఇట్లు రహస్యములతో నతిరహస్యమైన జ్ఞానము నీ కుపదే
శించితిని. దీనిని సంపూర్ణముగ విమర్శించి నీ యిష్టమువచ్చినట్లు
నడుచుకొనుము. రహస్యము లన్నిటిలో మిక్కిలి రహస్యమై యుత్తమ
మైన నా పలుకును మరల వినుము. నీవు నాకు మిక్కిలి ప్రాయుఁడ
వగుటచేత నీకు హితమును జెప్పచున్నాను. ౧౮

నాయందుఁ బ్రీతిగలవాఁడవై, నాయందేమనస్సునిలిపిన వాఁ
డవై, నన్నారాధింపుము. నాకు నమస్కరింపుము. ఇటు చేసితివేని
నన్ను బొందఁగలవు. నీవు నాకుఁ బ్రాయుఁడవు కావున నిది సత్యమని
ప్రతిజ్ఞ చేసి చెప్పచున్నాను. ౧౯

సమస్త ధర్మములు విడిచి సన్మోక్షాన్నినే శరణు పొందుము. ఇట్టి సన్నుత నేను సమస్త పాపములనుండి విడిపింతును. దుఃఖింపకుము.*౭౬

*దీనికీఁ బరమవాక్యమని ప్రసిద్ధి. సమస్త ధర్మములు విడిచి యనఁగా ధర్మములను వదలి యధర్మములను జేయుమనికాని కర్మముల సన్నిధిని వదలుమనిగాని యర్థము చెప్పరాదు. కర్మములన్నియు వదలి సాధ్యపడదని యజ్ఞదానతప. కర్మములు చేయవలయునని ముందే భగవంతుఁడు చెప్పెను. కావున ధర్మములనఁగా మోక్షసాధన ధర్మములని భావము. అనఁగాఁ గర్మజ్ఞాన భక్తియోగములు. విడుచుట యనఁగాఁ గర్మములు చేయక విడుచుటకాదు. కార్యములు చేయుచు వాని ఫలములను నీశ్వరార్పణము చేయుచు నే నీకార్యము చేయుచున్నాఁడననునభిమానమును వదలవలయును.

ఇట్లుహంకర్తృత్వాభిమానత్యాగము, కర్మత్యాగము (ఈ కర్మము తనది యను నభిమానము వదలుట) ఫలత్యాగము గావించి శాస్త్రీయ కర్మములన్నియు భగవత్కైంకర్యములను భావముతోఁ గాపించుచు సన్మోక్షాన్నినే (యితర దేవతలు నెల్ల మాని) కర్తయనియు నారాఘ్యుడనియు (ఆరాధింపఁబగినవాఁడు) ప్రాప్యుడనియు (పొందఁబగినవాఁడు) విశ్వసించి శరణు చొరుచు. కర్త భగవంతుఁడేయని భావించుటచే నేను గర్తనను గురభిమానము పోవును. కర్మమున కారాఘ్యుడ భగవంతుఁడే యనుటచే స్వకీయతాభిమానము పోవును. ప్రాప్యుడు భగవంతుఁడొక్కఁడే యనుటచే స్వర్గాది ఫలత్యాగము కలుగును.

రెండవ యర్థము:—ఈ వాక్యము చెప్పటకుముందు నాయందే ప్రీతికలిగి నాయందే మనస్సు నిలుపుమని భక్తియోగ ముపదేశింపఁగాఁ బూర్వజన్మకృత పాపములు భక్తియోగమునకు విగోధులై చేయనియవే రేమి గతియని విషాదపడు నర్జునుఁజూచి భగవంతుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. భక్తియోగమునకు విగోధులైన పాపములను బోగొట్టుకొనుటకుఁగాను గృహము చాంద్రాయణము లోనగు వ్రాయశ్చిత్తములను గాని యితర పుణ్యకార్యములనుగాని చేయవలసిన పనిలేదు. “భగవంతుఁడా! నీవే నాకు దిక్కు, నన్నుఁ గావాడవలసిన భారము నీది” యని దృఢ నిశ్చయముతోఁ బ్రార్థింపుము. నిన్ను రక్షింపెదను. అనేకజన్మములఁ జేసిన పాపములూ యనంతములు. అవియన్ని పోయినఁగాని పరభక్తి కుదురదు. అవియన్ని పోగొట్టుకొనుటకై వ్రాయశ్చిత్తము లనేకములు విధింపబడినవి. అవి యన్ని చేయఁబూనినచో నాయువు చాలదు. ఏక భక్తియోగ మెట్లు కుదురును? తైలధారాపీచిన్నముగాఁ (నూనెధారపలే పెంపులేక) మనస్సు భగవంతునందే

దీనిని నీవు తపస్సు లేనివానికిని, భక్తి లేనివానికిని, శుశ్రూష చేయనివానికిని, నాయం దసూయగల వానికిని నెప్పటికిని జెప్పకుము. ౬౭

పరమరహస్యమైన యీ శాస్త్రమును నా భక్తుల కెవఁడు పఠింపజేయునో యతఁడు నాయందుఁ బరభక్తికలిగి నన్నే పొందును. సందేహములేదు. భూమియందు వానికంటె నా కెక్కువక్రియఁ జూక్కఁడును లేడు. అంతకంటె బ్రయతరుఁడు నాకుఁ గలుగను బోదు. ౬౮

ధర్మము క్షమైన మన మురువురసంవాద మెవఁడు దధ్యయనము చేయునో యా పురుషుఁడు నన్ననుసంధానముచేయుటయను విశేషసూపము గల జ్ఞానయజ్ఞముచే నన్నారాధించినవాడగును. అని నా నిశ్చయము. ౭౦

ఎవఁడు ప్రథమ హృదై యశూయలేనివాడై దీనిని వినునో వాఁడును బుణ్యకర్మములుచేయు నాభక్తుల లోకమును బొందును. అర్జునా ! నే నుపదేశించిన శాస్త్రము నీవు నిశ్చలమైన మనస్సుతో వింటివికదా. నీ యజ్ఞానమోహము పోయినదికదా. ౭౧

అనిన సర్జునుఁ డిట్లనియె.

నీ యనుగ్రహమువలన నాయజ్ఞానము నశించెను. జ్ఞానము గలవాడనైతిని. సందేహము తీఱెను. నీవు చెప్పినట్లు వర్తించెదను. అనిచెప్పి యధమున కుపక్రమించెను.

యధము ప్రారంభమగుటకుఁ బూర్వము ధర్మరాజు సోదర కృష్ణసహోదరై కౌరవసేనలొనికిఁబోయి భీష్మ గ్రోణ కృప శబ్దములచే ననుజ్ఞయు దీవనయుఁబడని మరలివచ్చెను. కౌరవులపక్షమున భీష్ముఁడు

యెట్లు వర్తించును ? కావున దేహకష్టము ధననష్టముతోఁ గూడిన ధర్మకార్యములు చేయవలయునను నలంపువిడిచి భగవంతుఁడొక్కడే దిక్కిని సర్వదా దృఢనిశ్చయము కలవాడై యీశ్వరార్పణ బుద్ధి కర్మములు చేయువాఁడు తప్పక కడితేలును. ఇది పర్యవసానపుమాట.

సేనానాయకుడుగానుండి పదిదినములు యుద్ధముచేసి శరతల్పగతుఁ
డయ్యెను. ఆవల గ్రోఁమఁ జైదుదినములు, కర్ణుడు రెండుదినములు,
శల్యుఁ డొకమధ్యాహ్నము రణమొనరించి హతులైరి. ఆసాయంకాల
మంద దుర్యోధనుడు భీమునితో గదాయుద్ధమొనరించి తొడలు
విడిగి కూలె. ఆరాత్రి యశ్వత్థామ నిద్రపోవుచున్న ధృష్టమ్యున్నాది
యోధుల నెల్ల గొంతులుకోసి చంపెను. ఈవిధముగఁ బదునెనిమిది
దినములలోఁ బదునెనిమిది యక్షోహిణులసేన పదునెనమండుగుగు
ముఖ్యయోధులచే హతమయ్యె. దుర్యోధను పక్షమువారిలో గృపా
శ్వత్థామలు చిరజీవులుగావున బ్రతికిరి. కృతవర్త యాదవుడు కృష్ణు
బంధువునగుట జీవింపఁగలిగె. ఇల్లు మువ్వరు బ్రదికిరి. పాండవపక్ష
మునఁ బంచపాండవులు నాత్యకి బ్రదికిరి. శరణాగతి నొందిన భక్తు
రాలగు ద్రౌపది నిమిత్తమై కృష్ణమూర్తి తమకెట్టి యాపదరానీయక
రక్షించుటఁ బాండవులు జీవింపఁగలిగిరి.

రుక్మిణి—శ్రీకృష్ణుడు సారథిగాఁగదా యుండెను. ఆయన చేయఁగల
సాహాయ్యము చక్కగఁ దేరుదోలుశేకదా. అంతకెక్కువ యేమి
చేయఁగలిగెను ?

తండ్రి—కృష్ణసాహాయ్యము లేకుండినఁ బాండవులు మొదటినాఁజే
హతులైయుందురు. శ్రీకృష్ణుఁ డెట్టెట్టివేళల నెట్టెట్టిసాహాయ్య
మొనర్చెనో చెప్పెద వినుము. భక్తురాండ్రగు గోపికల బృందా
వనంబున రక్షించెను. భక్తురాలగు ద్రౌపదికై యామె సంబంధు
లగు పాండవుల భారతరణమున రక్షించెను.

భీష్ముడు మూడవనాటి యుద్ధమున దుర్యోధన ప్రేరితుండై
తన బలపరాక్రమంబును చూడఁగోరి పాండవసేనపైఁ గవిసి విజృం
భించి విచ్ఛలవిడి పెచ్చుపెరిగి యోధులు తీచ్ఛవడి చూచుచుండ
నెందుఁజూచినఁ దానయై పగతురసేనను బీకాకుపటిచి నేలకుఁ
గోలకుఁదెచ్చినఁ బాండవసేనావీరులు పలాయమాన పటిష్టులైరి.
అర్జునుండు భీష్మునెదిరించి కొంత రణంబుఁ జేసెఁగాని యాయన చిత్త

జల్లునలఁ బెల్లుగఁగురియిగుచు శరపరంపరల నివారింపలేక బెండువడి గండఁజిగిపోయె. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుం యోహో మోసమువచ్చునట్లు న్నది. శాంతినపు నెదిరింపఁజాలు పరాక్రమవంతుఁ డీ కౌంతేయ సేనాసంతానంబున నొకండును గానరాఁడు. భీష్ముడిట్లు నేడంతయు సంగరంబొనరించెనా సూర్యునితోడఁ బాండవసేనయు నస్తమించు. కావున గాంగేయువిజృంభణ మణఁపవలయునని యాగ్రహోదగ్రుడై కన్నుల నిప్పులురాలఁ జేతనున్న పద్మంబు లావలఁబడవైచి చక్రాయుధముఁ గేలఁకొని దేనుఁగుమీఁదికి లంఘించు సింగమువలె భీష్ము మీఁదికి లంఘించెను. అప్పుడు భీష్ముండును జడియక శరచాపములు కేలనుండ రథంబునందయుండి నిట్లనియె.

దేవదేవ ! జగన్నివాసా ! రారమ్ము, మాధవా ! చక్రపాణీ సేను నమస్కారము. సర్వశరణ్యా ! లోకనాథా ! రణరంగమున నన్ను సరదంబునుండి క్రిందఁబడఁజ్రోయుము. కృష్ణా ! సేచేత నేను నివా తుండనైతిరా యుధయబోకముల శ్రేయస్సుగొనును. నాకు ముల్లోకములవారిచే గౌరవముగల్గించిన వాఁడవగుచున్నా. అనినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె.

ఈ ప్రజాక్షయమునకెల్ల ముంలకారణము నీవు. సేనుర్యోధ నుండు నేగతఁబట్టుచో చూచుము. ధర్మవర్తి సజ్జనుడగు మంత్రి దుష్ట మ్మాతాన క్తుడైన రాజును బలాత్కారముగనైన వారింపవలయు నొండె, సముగాక యీ సేనుఁడు రాజధర్మవ్యతిక్రమంబొనర్చెనేని వానివిధి వానిని వినాశమార్గమున నీడ్చుచున్నదని వానిని బరిత్యజిం పవలయు నొండె, నీవేదియూ జేయవైతివనిన భీష్ముం డిట్లనియె.

విధి బలిచుము, అది సర్వశక్తిమంతము. యాదవులు కంసుని దృఙ్చించి నుశించిరి. అట్లే నేను ధృతరాష్ట్రుచకు బోధించితినిగాని యతఁడు నామాట పెడచెవిఁబెట్టెను. ఆసన్నవిరాశకాలుండగు వాఁడు విధినశంబున హితభాషణంబుల నాలకింపఁడు. అను నింత లోన నగ్గునుండు తేరుచిగ్గునట్టికి పాదచారియై కృష్ణువెంటఁ బరువిడి మింట నేగు గాయన రెండుపాదంబులం బట్టికొనెనుగాని కృష్ణుండు

కోపావేశంబున నిలువక మహావాయువు వృక్షమును గొనిపోవునటు
లతనినిగూడ నీడ్చుకొనిపోయెను. ఇట్లుపోవు కృష్ణునెట్టకేలకు నర్జునుఁ
డీడిగలఁబడి బలవంతముగఁ బదియనయడుగున నిలువఁజెట్టి పాదము
లపై పడి యుట్లనియె.

పురుషసింహమా! కోప ముపసంహరింపుము. పాండవులకు
నీవే దిక్కు. నేను గావించిన భాస తప్పనని పుత్రులపై నోడరులపైఁ
బ్రమాణము చేసెదను. నీ యాజ్ఞచొప్పునఁ గౌరవులనెల్ల నేనే
ధ్వంసము గావించెదను. అనిన నతని ప్రతిజ్ఞయు సమయము నాలో
చించి రక్షోజనార్దనుండు ప్రీతుండై సుదర్శనంబుతోడ మరల రథ
మధిరోహించి షగ్గంబులఁ గేలఁగొని యరదంబు గడపె. ఆవల నర్జు
నుండు దుర్జయండై రోషంబున నైంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి
శత్రుసేనల నులుమాండి పరిభవించె.

అమృణ్ణి—కక్కా! కృష్ణుండు తా నాయధమునుబట్టి యుద్ధ మొనర్ప
నని ప్రతిజ్ఞచేసెఁ గదా. ఇప్పుడెట్లు ప్రతిజ్ఞాహీనిఁ గావించెను.

తండ్రి— నీవు చెప్పినట్లు కృష్ణుండు ప్రతిజ్ఞగావించుట సత్యము.
ఇప్పుడు కృష్ణుఁ డాయధమును బట్టెనేకాని యుద్ధము చేయలేదు.
తా నావిధముగ నటించినఁగాని యర్జునుఁడు రోషావేశంబున
యధాశక్తి యుద్ధము చేయఁడు. భీష్ముండు తమయం దభిమానము
ప్రీతిగలవాఁడనియు, వృద్ధుఁడనియు, బితామహుఁడనియు,
దమ్మెత్తి పెంచినవాఁడనియు నర్జునునకు నాయనయందు భక్తి
గౌరవములు మెండు. కావున నాయనతో నెదురెదురై యధా
శక్తి పోరక జంకుచుఁ గడించి పోవుచుండెను. ఈ విషయము
కృష్ణుఁడేకాక ధర్మరాజును గనిపెట్టి యర్జునుఁడు శక్తికొలఁగి నిర్వం
చనముగఁ బోరాడక ప్రజలను భీష్మునకుఁ బలియిచ్చుచున్నాఁ
డని మొఱపెట్టెను. కావున నీ నటన మర్జును జడిమమాన్పి
యతనిఁ బ్రేరింపనేకాని వాస్తవముగ భీష్ము పధింపఁగాదు.

అంతియకాక. నేనే కౌరవుల నెల్ల జయించెదనని యర్జునుఁడు
సమయముగావించెను. ఇప్పుడు ప్రాణసంకటసమయమునఁ దన ప్రతిజ్ఞ

కాపాడుకొనవలయునా? భక్తుల గర్వింపవలయునా? భగవంతుఁ
డాశ్రితి పడువాని, తన ప్రతిజ్ఞనైన విసుచునుగాని తన భక్తునికి
ప్రతిజ్ఞాభంగము దానివలన నతనికి నూచప్రాణహాని గలిగింపఁడు,
ఈ విషయమున మఱియొకటియుఁ గలదు.

కృష్ణుఁడు తా నాయుధము బట్టచని ప్రతిజ్ఞ చేయుటవిని భీష్ముఁ
డాయన యాయుధము పట్టునట్లులు చేసెదనని ప్రతిజ్ఞ గావించె. భీష్ముఁ
డును దచకు భక్తుఁడే కావున నాశ్రితరక్షా పరాయణుండగు గారా
యణుం డాయన ప్రతిజ్ఞ గీర్పవాయుధముకేల చంటె. భగవంతుఁడు
భక్తపరాధీనుఁడు సమయభంగమున వాయన కేవల్యము లేకుగాని
యొక కార్యముచే నెన్ని కార్యములు నాధించెనో యాలోచింపుము.
కుక్కిరి.—అప్పా! భీష్మున కిప్పటికెంత వయస్సు. ముసలివాఁడు కదా,
ప్రాయపువారినందఱ నోడించుశక్తి యెట్లు కలిగెను ?

తండ్రి:—నయస్సుల విచారము మఱియొకవరి చేసెదను. ఇప్పుడు
భీష్ము ఁ నూటయరువది యేండ్లకుఁ బై పడినవాఁడే. ఆయన యస్థ
లిత బ్రహ్మచారి. రామాయణమున సానుమగతుఁడెట్లొ భారత
మున భీష్ముఁడట్లు లఘులిత బ్రహ్మచారి యోగి. కావుననే వారికి
సముదెవ్వరు లేరు. వీర్యవృద్ధులవలనఁ గలుగు కీడు బ్రహ్మచర్య
మువలనఁ గలుగుమేలు మీకుఁ బతిహితచర్యాది గ్రంథము
లందుఁ బెప్పించిగదా. అస్థలిత బ్రహ్మచారి మృత్యువుతల దన్నఁ
గలఁడు. ఇంకఁ దక్కినవాఁడేమి లెక్క ? తర్వాత వినము. తొమ్మి
దవరాటి యుద్ధముగంచును దుర్యోధన ప్రేరితుఁడై భీష్ముఁడట్లే
విస్మంభించెను. ఆ దినమునును చక్షునుఁడు మెత్తఁబడుట చూచి
శ్రీకృష్ణుఁడు సేలగోలఁడేతఁ దీసికొని భీష్ముని మీఁదికి బోయెను.
అర్జునుఁడు ప్రార్థింప ముని ర? ముమూదికి నచ్చెను.

శిఖండిని ముంచుచుకొని యర్జునుఁడు శరవర్షముచే భీష్ముని
శుభ శయ్యపైఁ ద్రోచెను. ఆవల దుర్యోధనుఁడు సేనాధిపత్యమునకు
ద్రోణుని నభిషేకించెను,

ప్రసాదముని రెండవనాటి ముద్దమున నర్జునునకును నరకాసురుని కుమారుడు భగదత్తునకును ఘోరయుద్ధము జరగెను. అందు భగదత్తుఁ డర్జునుఁ జూపనెంచి యతనిపై వైష్ణవాస్త్రముఁ బ్రయోగించెను. అది యర్జునునకుఁ గురింపకుండవట్లు శ్రీకృష్ణుండు తన చేతులముఁబెంచి యర్జునుఁడు మఱుఁగుపడిఁ జేసెను. ఆ విమిక్తమున నాయస్త్రము శ్రీకృష్ణు వక్షస్తలమునందగిలి యందు వై జయంతీమూలికయై వెలిగెను. అదిగవి యర్జునుఁడు కటకటపడి గుట్టనియె.

కృష్ణా ! రథ మోదకన్యత్తిగాని యుద్ధకర్మము నొనర్పనవికదా నీవు నాకు బాసచేసితివి. ఏల నీ ప్రతిష్ఠ నీవు రక్షించుకొనవు. నేను వ్యసనంబున మునిగియుండినను. దానిని వారింప నశక్తుఁడనై నను నీవిట్లు చేయుట తగునుగాని నేనిట్లు గణోద్యమముననుండ నీకిట్టి చేత న్యాయమా ? నేను బాణ బాణాసనపాణినై సురా సుర నర లోకమునంతయు గెలువఁగలనని నీ వెఱుంగుదువుకదా. అని వినాద పడు కిరీటిఁగని శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె.

అర్జునా ! నీకుఁ బుత్ర తనరహస్యమొగడు వాకొనెద వినుము. లోకహితార్థంబు పొందె నేను నాలుగు భాగములుగా విభజించుకొని నాలుగుమూర్తులు ధరించి సదా జగమును బాలించుచుండును. లోకమూర్తి భూమియందు బదరికాశ్రమంబున సదా తపస్సు గావించుచుండును. రెండవమూర్తి లోకమునందలి మంచి చెడ్డ నడవడులు సూచించుచుండును. మూడవమూర్తి యవతారరూపంబున మనస్సు లోకము నాశ్రయించి కర్తవ్యములు గావించుచుండును. నాలుగవమూర్తి సహస్రవర్షంబుల జలంబుల నిద్రించును. సహస్రవర్షానంతర మామూర్తి లేచి నరములకు యోగ్యులగువారికి వారు కోరిన నరము లొసంగును. లోకసారి యట్టికాలము నచ్చుటెఱింగి భూదేవి నా కుమారుఁడు నరకుండు దేవదానవుల కవధ్యుడగుఁ గాక. వానికి నీ వైష్ణవాస్త్రము నిమ్ము అని భూమి యమోఘాస్త్రముఁ గోరిన నట్లకానిమ్మని యాయస్త్రప్రభావము చెప్పిఁబుచ్చితిని. దానివలనవాఁడు ముల్లోకముల జయించి ప్రబలుండయ్యె. ఆ నరకుం డాయస్త్రమును

దన సుతుండగు భగదత్తున కొసంగె. లోకమున నెచ్చండేని నింద్ర
రుద్రులై నను నాయత్రమునఁ జావక పోజాలరు. దానిని నేనుడప్పు
మఱియెవ్వరు సహింపజాలరు. కావున నాశ్రితుండవైన నిన్ను
రక్షించుకొనుటకు నా ప్రతిజ్ఞ నైనవదలి యిట్లు గావించితి. విషాదపడ
కుము. అత్రునష్టికై వెలవెలబోవు పగతు వధింపుము. అనిన
నర్జునుం డట్లగావించె.

తనకు సేనాధిపత్యమొసంగెనని ద్రోణుడు సంతసించి దుర్యో
ధనుని సీ కేకువరము కావలయునని యడిగెను. అతడు ధర్మ
రాజును బ్రాణమంతో బట్టి తెమ్మని కోరెను. ధర్మ రాజుతో సంధి
చేసికొన గోరి యాయనను బట్టి తెర దుర్యోధనుడు కోరెనని యా
పిచ్చిబాండు తలచి యట్లులే యని సమ్మతించి వరమిచ్చి నీ యభి
ప్రాయమేమని యతని నడిగెను. వాడును నీవు ధర్మరాజును బట్టి
తెచ్చితివేని మరల జూదమున నోడించి యడవుల కంపెదననిచెప్పెను.
ఆ మాటలు విని యాతని దుర్మతికిఁ దన మతిమాలుటకుఁ గుత్సించి
ఋట్లనియె. నీ కోరిక నెఱవేర్ప బాసచేసితిని. అవశ్యము చేసెదను
గాని యర్జునుఁడు సేనలోపోకండఁ జేయము. అర్జునుడు సేనలో
నిలిచి ధర్మరాజునకు రక్షకుండై యుండెనేని యాయనను బట్టుట యసా
ధ్యము, అని నెఱముపెట్టెను.

మూడవనాటి యుద్ధమున సంశ్చక్తులను వారర్జునునిబ్రత్యేక
రణమునకై పిలువఁగా ధర్మరాజునకుఁ దగినవారిని రక్షకులుగా నుంచి
సేనాసముదయము విడిచి సంశ్చక్తులతోఁబోర నర్జునుండు దూర
మేగెను. ఆ నాడు ద్రోణుడు పద్మపూర్ణము పన్నెను. దానితో
జొచ్చి మరలి వచ్చుమార్గ మర్జునుడుతప్ప మఱి యెవ్వరెఱుంగరు.
అభిమన్యుడు లోనికిఁబోన నెఱుగునుగాని వెలికి రానెఱుగఁడు. ధర్మ
రాజున కీరహస్యము తెలియదు కావున నర్జునుఁ డెఱింగినవన్నియు
సభిమన్యుఁ డెఱుంగునను తలంపుతో ధర్మరాజభిమన్యుని బద్ధ
వ్రాహ్మణులు భేదింపఁ బురికొల్పెను. వీరుండైన యా బాలుఁడును
దానిని భేదించి లోపలఁజొరఁబడెను. అతని వెంట భీమ నకుల సహ

దేవాదులును బోవ నెన్నివిధములనో యత్నించిరి గాని వారికి సైంధవుఁ డడ్డపడి శంకరదత్త వరబలంబున నందఱ కజయ్యుండై వారించె. పూహములోపల నభిమన్యుఁ డొక్కఁడమాత్రము చిక్కుకొనియె. అతఁ డొంటివాఁడు బాలుఁడునయ్యు ద్రోణ కర్ణ శకుని దుర్యోధన దుశ్శాసనాది వీరుల నెల్ల నోడించి యనేకులం జంపి మహాయుద్ధంబు గావించె, అతని కట్టెమట నిలువఁబడు దిట్ట యొకఁడే నియు దుర్యోధను సైన్యంబున లేడయ్యె. అంత గర్హాదులు మోస గించివెనువై పునుండి యందఱొక్కసారి మీఁదఁబడి విల్లుదునిమివిరఘఁ గావించి నిరాయుధుఁజేసిరి. అంతకు నతఁడు జడియక గదామలఁబోరి యనేకుల వధింప ననేకు లొక్కటై యతనిఁజంపిరి. ఇది యన్యాయ యుద్ధమని భూతము లాక్రోశించె.

సంశప్తకులనెల్ల జయించి యర్జునుండు శివరమున కరుడెంచి యభిమన్యు మరణవార్తవిని దుఃఖించి సైంధవుపై నాగ్రహించి రేపు సూర్యుం డస్తమించులోపల సైంధవుతల డొల్లనేయనేని గాండీవము తోడ నగ్నిప్రవేశము గావించునని శపథము వచించె. ఇది చాల దుష్కరము. ద్రోణ క్రౌణి కర్ణ కృప శల్య కృతవర్మ దుర్యోధనాది మహావీరరక్షితుం డగువానిని సాయంసమయములోపల ననుయించుట యసాధ్యకార్యము. అంతియకాక, సైంధవుని తల నెవ్వఁడు క్రిందఁబడఁజేయునో వానితల శతధాభిన్నంబగునని యతనితండ్రి శపించియున్నవాఁడు. కావున సైంధవుని జంపినను గండమే. చుప కుండినను గండమే. ఈ రహస్యము కృష్ణుఁ డెఱుఁగునుగాని పార్థుఁ డెఱుఁగఁడు. కావున భక్తరక్షాదీక్షవహించిన పుండరీకాక్షుఁ డారాత్రి కలలో నర్జునుని గైలాసమునకుఁ బిలుచుకొనిపోయి పూర్వ మాయ నకు శంకరుఁడిచ్చిన పాశుపతాస్త్రమును ప్రయోగించువిధానము చక్కఁగ బోధపడునట్లు మరల నేర్చుకొనఁజేసెను.

మఱునాఁడు ద్రోణుఁడు పూహములలో పూహములను జాలనిడివిగాఁ బన్ని యందు దుట్టతుడ సైంధవుని నిలిపి వానికిఁదగిన రక్షకులుగఁ గర్హాదుల నియమించి తాను పూహముఖమున నిలిచె,

అర్జునుఁ డొక్కఁడే యీ సృష్ట్యహరంపరలనెల్ల భేదించుకొనిపోయి
పోయి సైంధవుఁజేరెనుగాని యతనిఁ జంపుటకు మహా వీరవరరక్షి
తుండైన యతఁడు దృగ్గోచరుఁడుగామి వృథాపోరుచుండెను. ప్రొద్దు
పోవుచుండెను. సూర్యుఁడొ క్రుంకుసమయమయ్యెను. తన ప్రతిజ్ఞ
వ్యర్థమగునని యర్జునుఁడు విషాదపడఁజొచ్చెను. ఇంక యద్ధము
చేయుచుండిన నర్జునుకార్యము నెఱవేఱదని యెఱింగి ముందుగ
నర్జునుఁడు సమ్మతింప ముకుందుండు తన యోగిమాయనుబంప
నది సూర్యబింబమును మఱుఁగుపఱిచెను. దానంజేసికురువీరులందఱు
సూర్యుఁడ నైమించె. సైంధవుండు హతుండు కాఁడయ్యె. సత్యప్రతిజ్ఞా
డైన సవ్యసాచి యగ్నిప్రవేశంబుచేయక తప్పదని సంతోషంబున
నొకరినొకరు మెచ్చుకొనుచు బాహువులప్పళించుచు నల్లాపించుచు
దలఁపెత్తి యాకాశమువంకఁ జూచుచుండిరి. అప్పుడు సైంధవుండును
రథంబుమీఁదనుండి యత్తైత్తి రవివంకఁ జూచుచుండె. అప్పుడు
కృష్ణుఁ డతని నర్జునునికిం జూపి యిట్లనియె. వాఁడె మరాత్తుండగు
సైంధవుండు తలయెత్తి నిక్కినిక్కి పడమర చూచుచున్నవాఁడు.
వాఁడిబాణంబున వానిమస్తకంబు గ్రక్కఁచ నజకుమనిన నర్జునుండు
తన పరాక్రమంబు సవ్యాజంబయ్యెనని విషాదపడుచు నొక్క శాత
శరంబున నతనిశిరంబు నఱకె. అప్పుడా కృష్ణుఁడు నర్జునా! యర్జునా!
యాశిరంబు ధరగొఱుగరాదు. మింటన నిలుపుమనిన నతఁ డట్లుచే
యుచుండె. మాయూతిమిరము గొలఁగినంతన లోకబాంధవుండు
కురువీరలోకశత్రుండై మరలఁగాననయ్యె. కురువీరులందఱు చేతులు
విమల్బువారును, బెదవులు గొఱుకువారును, నిట్టూర్పువారును,
గన్ను లెఱ్ఱచేయువారునై కిరీటితో మరల రణంబునకుఁ దలపడిరి.
అర్జునుఁడు వారితో రణమొనర్చుచునే సైంధవుశిరంబు నేలఁబడ
కుండఁ గాచుచుండి, కృష్ణా యీతల నెంతసేపని యాకాశంబున
నుండ రక్షింతును. ఇట్లేల చేయవలసె ననిన సర్వజ్ఞుఁ డిట్లనియె.

ఫల్గునా! యితని జనకుండు వృద్ధశత్రుండు, తపస్సంపన్నుండు.
అతఁడు తన కుమారుడైన యీజయద్రథుని బాల్యంబునఁ దొడలపై

నిడికొని లాలించుచుండ నాకాశవాణి యిట్లనియె. “ఓ యరాజా! నీ యీశ్వరమారుండు సంగరంబున నేమఱిపాటునఁ దల మనుమంబడి మరణించు.” ఆ పలుకులు విని యతఁడు చులికిపడి బంధుస్థల నెల్లరాపించి యా కాశవాణివచనంబులు వినిచి యెవ్వఁ డీతనిశిరంబు ధరణింబడఁజేయు వానిశిరంబు చూపువ్రక్కలగుఁగాక యనియె. ఇప్పుడా వృద్ధక్షత్రుండు జీవించి కరుక్షేత్రంబున కావలఁ దపస్సుచేయుచున్నవాఁడు. కావున నీ వీ జయద్రథు తలను బాశుపతాస్త్రంబున నాసీనుడైన వృద్ధక్షత్రు తొడపై బడవేయుము. ఇట్టి కార్యం బాయస్త్రంబునఁగాక మఱియొకట నసాధ్యంబు.

అనిన నర్జునుండు పాశుపతాస్త్రంబు దానిపైఁ బ్రయోగించె. ఆ మహాస్త్రంబు మణికుండలభాసితంబైన యాశిరంబుఁగొనిపోయి ధ్యానపరవశుడైన వృద్ధక్షత్రు తొడపైవెచి చనియె. అతఁడు నులికి పడి యది తన పుత్రుశిరంబని యరయక తటాలునఁ గ్రిందఁద్రోచి శకలీకృత శిరస్కుండై మరణించె.

ఆ నాఁడు సాయంకాలమగుఁకుఁ బ్రళిదిసంబుసంఘటనఁ దమ శిబిరంబులకుంబోక దుర్యోధనాదులు సైంధవ వధజనిత రోషావేశంబున నారాత్రియు యుద్ధంబుఁ గావించిరి ఆరాత్రి రణంబున భీముని కుమారుండగు ఘటోత్కచుండు తన మాతూబలంబున విస్తృంభించి కౌరవ సేనసంతయుఁ బకాకుఁగావించి పాండవసేనఁ గారించు కర్ణు వధింపఁ గృష్ణు పనుపున సతనిఁదాఁకె. వారిరువురకు నఘోరయుద్ధంబయ్యె. ఘటోత్కచుండు దుగ్ధివారుండై రేఁగి కర్ణుని తేరిగుట్ట ములను సారధిని జంపి తేరు తుత్తుముఱుగావించినఁ గర్ణుఁడు విరధుండై ధైర్యంబు విడనాడిక పోరుచుండె. అంతఁగినిసి హిడింబా సగదనుండు కర్ణు వధింపసమకట్టి భయంకర గదాదండంబుఁ గేలఁ గొని మింటికెగసి పారానతంబుపై వ్రాలుడేగవలె తివ్వన నతనిపై రెండవదండధరుండుఁ యనఁ బఱతెంచె. అప్పుడు కర్ణుండు చావు తప్పించుకొన వేఱు మార్గంబులేక తన కవచకుండలంబులు హరించు సమయంబున నింద్రుండిచ్చిన యమోఘశక్తి నతనిపైవెచ్చె. అదిఘటో

త్మచు వధించి చనియె. మహాబలపరాక్రమ సంపన్నుడైన యా మహాబలపాత్రు డెగుటగని పాండవ సేనయంతయు విహ్వలపాటాండె. పాండవులందఱు వెలవెలనయి దుఃఖింపసాగిరి. అర్జునుండు నిర్విఘ్నమున నిశ్చేష్టుండై తేరిమీఁదఁ జతికిలఁబడియుండె. కృష్ణుండు మాత్రము పగ్గంబులు నొగలముడిచి సవ్యుచు సంతోషంబున రథంబుపైఁ దాండవమాడుచు నర్జును వీవు చఱచుచు సత్యుల్లాసంబున బెల్లుగ నటించె. అప్పు డర్జునుం డా వికారచేష్టల గని యిట్లనియె.

కృష్ణా ! నీకు మతితప్పినదా యేమి ? ఏల యిట్లు పిల్లచేష్టలు చేసెదవు ? ఘటోత్కచు మరణంబునకుఁ బాండవసేన యంతయు వగచి వెన్నిచ్చి పాటుచున్నది. సేనానాయకులు, నాయన్న దమ్ములు విహ్వలులై వగచుచున్నారు. శోకాతిరేకంబున నా మనస్సు నాకు వశపడుచున్నది. ఇట్టి దుఃఖసమయమున నీవు సంతోషపడుచుఁ గేకలు వేయుచు గంతులుపెట్టెదవు. ఈ విపరీతచర్యకుఁ గారణంబేమనిన దరహాసరోచిష్టుండు శ్రీ కృష్ణుం డిట్లనియె.

అర్జునా ! నేనికడగద కన్నార నిద్రింతును. కర్ణునొద్ద నింద్ర దత్తంబైన మహాస్త్రంబుంబునకును నిన్నెట్లు రక్షింతునా యని చింతచే గండ్డికి నిద్రలేమి. ఆ యస్త్రంబొక్కని నెట్టివానినైన వధించు. నిన్ను వధింపఁ దానినెఱిచు మీఁదు కిట్టి యుంచెను. అది యిప్పుడు రాక్షసుండగు ఘటోత్కచు వధించి వర్జమైపోయె. కావున నీక నిన్ను రక్షింతుట సుకరము. ఖటోత్కచునకై దుఃఖంపఁ గానరాము లేదు. అతఁడు రానగా నెట్టివాఁడు. బ్రాహ్మణమంత. మునిజనాద్వేషి. మీయందలి భయగౌరవంబుల నెఱిగి యున్నవాడు. నరకాటాట వలె నింశికుమున్న యతిని వధింపక యీ కార్యమునకై మీఁదు కిట్టి యుంచినది. అనిన నీ వాక్యములను బ్రక్కనుండి వినుచుండిన సాత్త్విక కృష్ణునితో నిట్లనియె.

అన్నా ! హాసవదంతింబైన యమోఘశక్తియొక్క నివళాత్రము వధించునని యెఱిగి యెఱిగి కర్ణుం డర్జును రణంబునకు బులి బియ్యెన

నతనిపై నేల ప్రయోగింపఁడయ్యె ననినఁ గృష్ణుం డిట్లనియె.

నాయనా ' కర్ణుని తలంపట్టిద. వాని వాగందలు ప్రతిదినము రాత్రులందు నతని నాయస్త్రమును రేపు యుద్ధమునకుఁ బోయిన యాక్షణంబ ధనంబయు సంగరంబునకుఁ బిలిచి యతనిపైఁ బ్రయోగింపుచుని బోధించుచుండఁగా, అతఁ డవశ్యములై కావించెదనని చెప్పుచుండు. ఇట్లు వారు నిశ్చయించుకొనుచుండఁరు. రణరంగమునఁ బ్రవేశించిన వెంటనే వాఁడును వారును మఱచునట్లు నేను జేయుచుందును. ఈ హేతువున నతఁ డాయస్త్రమును నర్జునునిపైఁ బ్రయోగింపఁ జాలఁడయ్యెనని చెప్పెను.

ద్రోణుం డైదననాటి యుద్ధంబునఁ గోపావిప్లవితృఁడైమాటు లేక మలయుచు విజృంభించి పాంచాల విరాటసేనలనెల్లఁ గోలుమనఁగి దివ్యాస్త్రంబులచేమాడ్చి వేయుచుండెను. అతని తేజం బెట్టివారికి దుస్సహంబయ్యె ఈయన యిట్లు రణసన్నాహంబున నుండునేని మన సేననెల్ల సాయంకాలంబులోపల మారణహోమంబుగావించు. ఏమి చేయవచ్చునని ధర్మరాజు విచారపడఁ జొచ్చెను. అప్పుడు కృష్ణుం డాయనతో నిట్లనియె.

నీవు విచారపడుట వ్యర్థంబు. ఈయన నెదిరించి యెట్టివాఁడు దుర మొనరింపజాలడు. మిక్కిలి యప్రియమైన వార్తవినెనేని యీయన రణంబుచాలించి మరణంబునొందును. అనిన నామాటలు వినుచుండిన భీముఁడు ద్రోణుని డాసి యశ్వత్థామ చచ్చెనని చెప్పెను. తన యొగికికొడుకు చచ్చెనన్న దుర్వార్త శ్రవణతాడితంబగుడు బిడుగుపడినట్లు నిశ్చేష్టుఁడై తైప్పటిలి నిజమెఱుఁగఁగోరి యది సత్యమాయని ధర్మరాజునడిగెను. అప్పుడు కృష్ణుం డిట్లనియె. ఇప్పుడు నీవు సత్యముచెప్పితివా నీతమ్ములతోడ నందఱు నేలపాలని తలంపుము. నీకు నీతమ్ములు బంధువులే దక్కరన రాజ్యముమాట దేల? కావున రాజ్యము వలతువేని నిస్సందేహముగ నశ్వత్థామ చచ్చెనని చెప్పు మనిన భీముఁడును నాచేత నశ్వత్థామ యనుకొక గజంబు హతనుయ్యె. నే నానెపముపెట్టిచెప్పితిని. నీ వట్లులే వచింపుమనియె.

ధర్మరాజును గట్టిగ గ్రోలునకు వినవచ్చునటు లశ్వత్థామ చచ్చెనని చెప్పి యాయనకు వినరా కుండునటు లేనుంగని చెప్పెను. ధర్మరాజు సత్యమాడెడని నన్ని గ్రోలుడు ధనుర్బాణంబుల వదలి యొగ బలంబునఁ బ్రాణములు విడిచె. అంతవఱకు భూమినంటక సంచరించుచున్న ధర్మరాజు రథ మాయన యాయసత్యమాడిన వెంటనే భూమిమీదికి దిగెను.

అమృణ్ణి—అశ్వత్థామ చిరగోవిగదా. అతఁడు చచ్చెనని గ్రోలుఁడెట్లు నమ్మెను ?

తంద్రి—విపత్తికాలము సమీపించినపుడు బుద్ధిమంతులకును మతిపోవుచున్నది. కాలబల మది.

దుక్కిణి—అప్పా ! కృష్ణుడు చేసినదన్యాయము. కృష్ణుడు భగవంతుఁడైయుండి ధర్మరాజుచే నసత్యమాడించి భ్రష్టునిఁ జేయవచ్చునా?

తంద్రి—కృష్ణుడు భగవంతుఁడని నీ వెప్పుడంగీకరించితివో యప్పుడే నీ ప్రశ్నయు తప్పు. సర్వాంతర్యామియై సర్వభూతముల హృదయములనుండి వాని వాని కర్తానుసారముగ వానికివానికిబుద్ధిపుట్టించుచుండువాడు భగవంతుఁడని నీవు భగవద్గీతయందుఁ జదువ లేదా. భగవంతుఁడు సర్వసముఁడని యొకరియందు ద్వేషము గాని మఱియొకరియందుఁ బ్రీతిగాని లేనివాడని యెఱుంగవా ? ఒకఁ డుత్తమపదవి కోరినపు డాతఁ డాపదవికిఁ దగినగుణములు కలవాడవునా కాఁడాయని భగవంతుఁడు పరీక్షించి దోషములున్న వెలికిదీసి యట్టిదోషము మరల వానినంటకుండఁజేసి తరువాత నాపదమున నిలుపును. బంగారము మనముతీయునపు డది మంచి దగునా కాదాయని యగ్నియందుఁ బరీక్షించికదా యావలఁ దీయుదుము. ధర్మరాజెంత ధర్మమందాన క్తిగలవాఁడైనను నతని యందు లోభగుణము కించిత్తు గలదు. దానిని బయటఁదీసి దానికిఁ దగినశిక్ష కల్పించి యాయనను బరిశుద్ధుని జేయవలయుననియే శ్రీకృష్ణుని యభిప్రాయము. ధర్మరాజుసత్యమాడుటచే

గృష్ణునకు రాగల లాభముచేదు. ధర్మరాజునందు లోభిగుణము లేదేని కృష్ణుడు ప్రేరింపగానే యాయన యేల లోపడవలయును? రాజ్యము వచ్చినరానీ పోయినబోనీ నే నసత్యమాడనని యేల చెప్పరాదు? రాజ్యలోభముచేగదా యట్లు చేయడయ్యె. సత్యమునకంటె తాజ్యమాయనకు నెక్కునగఁ గోఁచెగదా. అసత్యమాడి గురువధము గావించితినని యావజ్జీవము ధర్మజుడు పశ్చాత్తప్తపడగొనుచునే యుండెను. దానివలన సగము పాపముపోయెను. ఆవల సత్యమాడకుమటచేతను సరకదర్శనమునను దక్కిన పాపము తురిగిచెను. పరోక్షమున సంతర్వామిగ నుండి చేయుపనియే కృష్ణుడు ప్రత్యక్షముగఁ జేసెను. ఇట్టి పరీక్షలు దృఢబుద్ధి ధర్మమందు నిలిచినవాడు ధన్యుడు. ఇట్టి విషమ పరీక్షయందు సైంధవచథ నాఁ డడ్డునుడు నోడెను. ఆవల వినుడు.

ద్రోణుడు మరణించినవార్తవిని యాయన కుమారుఁ డశ్వత్థామ కోపించి పాండవసేనసంతయు నేకకాలమున భస్మీభూతముఁ గావించునని నారాయణాస్త్రముఁ బ్రయోగించెను. ఆయస్త్రరాజమని వార్యము. అప్రతిహతము. అదియొక్కసారిగ నలుముఖములు జ్వాలలు గ్రక్కుచుఁ బాండవసేనాసమూహముపైఁ బడి ధ్వంసముచేయ నారంభించెను. అప్పుడు కృష్ణుం డందఱువిన నిట్లనియె. ఓ వీరులారా! యిదినారాయణాస్త్రము. దీనికి మాఱులేదు. ఇది నిరాయుధులను జంపదు. కావున మీరందఱు నాయుధములు నేలవైచి వాహనములు డిగి చేతులు జోడించుకొని నేల నిలబడుడు. అట్టెననిది శాంతిచును. అని బోధించెను.

అర్జునుడులోను గానందఱు నట్ల కావించిరి. భీముడు మాత్రము రథము దిగక యాయుధము విడువకయుండెను. ఆయస్త్రమందఱువిడిచి భీముపైఁ గవసెను. ఆయన రథము మండఁజొచ్చెను. అప్పుడు కృష్ణార్జును లాయన తేరిమిఁగకి దుమికి యాయస్త్రప్రభా

పంబుడెలిసి యాయనచేలివిల్లు బలవంతముగా లాగివైచి యాయనను గ్రందికిఁ ద్రోచిరి. అంతటితో నాయుత్త్ర ముపశమిల్లెను.

ద్రోణుని యనంతరము దుర్యోధనుని నచ్చినబంటు కర్ణుడు సేనాధిపతి యయ్యెను. అతడు రెండుదినములే యుద్ధముచేసెను. రెండవనాటి యుద్ధమున నర్జునుడు సంశ్టకులతోఁ బోరుచు దూరముననుండు సమయంబునఁ గర్ణుడు యుద్ధిష్ఠిరుపైఁగవిసి పరాజయ మొందించి పరిధవించి విడిచెను. ధర్మరాజు సంగరంబున బాణార్ధిత గాత్రుడై నిలువలేక శిశిరంబుచకుఁ బోయెను. సంశ్టకువధంబు గావించి మరలివచ్చి యర్జునుడు సేనామధ్యంబున నగ్రజూఁగ నక వెదకికొనుచు శిశిరంబునకుఁబోయి ధర్మజునకు నమస్కరించెను. అర్జునుడు కర్ణుని జంపి వచ్చినవాడని యుద్ధిష్ఠురుండు సంతసించి యాయనను బెక్కువిధములఁ బ్రశంసించెనుగాని కర్ణుడు చావఁడనియు నింకను జీవించి యున్నవాడనియు విని కుపితుడై యిట్లనియె.

నాయనా! నీవు కర్ణుని జంపఁగలవని నమ్మినదానికిఁ జక్కఁగఁ జేసితివి. నీవు రణభారమంతయు భీముపైవైచి ఓజీకివైయేమని యిచ్చుట కి వచ్చితివి? దైతవనముందుఁ గర్ణుని నేను నధింతుననిచెప్పిన కారణంబునఁగదా నిన్ను నమ్మి యుద్ధమున కుపక్రమించితి. నీమేలుకోరు నన్నేల శత్రువులనడుమఁ బైకెట్టి నేలవైచితివి? నీవు కుంతికడుపునఁ బుట్టకుండిన మేలు. గర్భంబునఁ జొచ్చినను నైదవనెల గర్భపాతమై యుండిన తేమకరము. విశ్వకర్మ నిర్మితింబై యభేద్యంబై సరథము హనుమద్ధ్వజము నక్షయతూతీరములు నానాకేసలగత పొడుగు గాండీనము నెనన్నియు నేల కాల్చునా? అభిమన్యుఁ డొండె ఘటోత్కచుఁ డొండె నుండిన నాశీసాలేల గలుగు. రాధేయనకు నీవిత ధీతిల్లెదవేని కృష్ణునకు నీ గాండీవబలిచ్చి యాయనకు నీవు సారథివగుము. ఆయన సాయుధుడై పోరనొల్లడేని నీకంటె బలపరాక్రమసంపన్నుడైన యేక రాజునకైన దానినిమ్ము. ఆనితూలగాడిన నర్జునుఁడయినను జంప నొనరుండి చివాలునఁ గరవాలంబు దూసెను. శ్రీకృష్ణుం

జాయనకేలు తటాలునఁ బట్టుకొని యర్జునా ! కత్తితో నిచ్చటనేమి పనియనినఁ గార్థుం డిట్టనియె.

కృష్ణా ! నన్నెవ్వఁడు నీ గాండీవంబుఁ బరులకిమ్మని నోనాడు సట్టివానితల ఛేదింపఁ బ్రతినపట్టినవాఁడను. ఇప్పు డీయన నన్నట్లు పలికెఁ గావున నీయన శిరంబు త్తరించి తీర్ణప్రతిజ్ఞఁడనై సత్యసంధుఁడ నయ్యెదననినఁ గృష్ణుఁ డిట్టనియె.

చీచీ యేమి వినరాని కఠోరోక్తులాడెదవు. ఆసమయంబున కుపితుఁడవగుట నీవు వృద్ధసేవఁ జేసినవాఁడవు గావని యిప్పు డెఱింగితిని. ధర్మధీరువు నపండితుఁడనగు నీవలె ధర్మవిభాగ మెఱింగిన వారు పలుకరు. అకార్యమువలెఁ దోచుచు నెవ్వి కార్యములగునో యెవ్వి కార్యములవలెఁ దోచినను నకార్యములగునో యవి యెఱుంగనివాఁడు పురుషాధముఁడు. అనుభవమూవలనఁ ధర్మవిధము సవిస్తరముగ సంక్షేపముగఁ దెలిసిన పండితులు శిష్యుల కుపదేశింప నీవు విన్నవాఁడవు కావు. నిశ్చయము. కార్యకార్యవినిశ్చయమందు నిశ్చయజ్ఞాన మీవిధముగ సంపాదింపనివాఁడు నీవలె నజ్ఞాన మోహితుఁడగును. కార్యమిది యకార్యమిదియని తెలిసికొనుట సులభ సాధ్యముగాదు. శ్రుతమువలననే తెలియవలయు. ఆ విధము నీ వెఱుంగవు. విజ్ఞానహీనుండ వగుట నీ విపుడు ధర్మజ్ఞుఁడననుకొని సత్యము రక్షింపఁ జూచుచున్నాఁడవు. ధార్మికుఁడనని తలఁచెదవు గాని ప్రాణివధమువలన నగుపాపమెట్టిదో యెఱుంగవు. ప్రాణి వధముచేత సర్వధర్మములు వ్యర్థములగునని నా యభిప్రాయము. అసత్యమైనఁ జెప్పవచ్చునుగాని యెన్నఁడు హింసచేయరాదు. ధర్మ రహస్య మిట్లుండ నన్నయు రాజును ధార్మికుఁడనగువానిని బామరుని వలె నీ వెట్లు చంపఁదలపెట్టితివి?

యుద్ధము చేయనివానిని, గురువును, శత్రువు కానివానిని, బరాజ్యులుండైనవానిని, బరువెత్తువానిని, శరణాగతుని, గృతాంజలిని, బ్రపన్నుని, బ్రమత్తుని వధింపరాదు. ఈ గుణములు మీయన్నయందున్నవి. పిల్లతనపు బుద్ధిచే నీవు వ్రతము పట్టితివి. అట్టి యధర్మ

సంయుక్తవ్రతమునుబట్టి నీ నిష్పాడు మూర్ఖుడవై హింసారతుడవుగాఁ జూచితివి. ధర్మసూక్ష్మవిధము నాలోచింపక యేమని నీవు స్వగురు వధంబునకై పరువులు పెట్టెదవు ? నీకు భీష్ముడుగాని యుధిష్ఠిరుడుగాని విదుర గాంధారి కుంతీదేవులుగాని క్రాపదిగాని చెప్పవలసిన ధర్మరహస్యముఁ జెప్పెదవినము. సత్యభాషణము మేలు. సత్యమున కంటె శ్రేష్ఠమైనది లేదుగాని యాచారమందేది సత్యమేది యసత్యమని యెఱుఁగుట దుష్కరము. ఒక్కొక్కసత్యమే యసత్యఫలము నిచ్చును గావున నట్టి యెడ సత్యభాషణము నోపావహము. ఒక్కొక్కచోట నసత్యమే సత్యఫలదాయకము. అట్టిచో నసత్యాలాపంబు స్తోమ్యంబు.

ఆ. పరిణయంబువేళఁ, బ్రాణాపదలయంబు
సర్వధనముపోవు సమయమునను
బ్రాహ్మణార్థముగను, రతి, నసత్యంబొప్పుఁ
గల్గెలైదు పాతకములు గావు.

ఇట్టి సమయంబుల సత్యంబు కార్యహానికరంబగునేని యది యసత్యమగు. అసత్యంబు కార్యసాధనంబగునేని సత్యఫలంబునిచ్చు. సందర్భముల కొలఁది సత్యాసత్యముల నిశ్చయింపలేక సత్యమంద వర్తింతుననువాఁడు బాలిశుఁడు. సత్యాన్విత లక్షణంబెఱింగి వివేకి యగువాఁడు ధర్మవిధుఁడు, కావునఁ గ్రూరమృగంబును వధించిన బలాకునివలె ధర్మాత్ముడగువాఁడు క్రూరకార్య మొనర్చియు మహా పుణ్యంబుగడించుట యేమివిత. అట్టులే ధర్మకాముడై యపండితుఁ డగు మూఁఁడు కాశికనివలె మహాపాపం బార్జించు లేమి విచిత్ర మనిన నర్జునుండు నా కాకధలఁ జెలుపుమనినఁ గృష్ణుండిట్లనియె.

బలాకుండను బోయ యొకఁడు జంతుహింసాభిలాషిగాకయుఁ గులధర్మమగుట దారపుత్రాదిరక్షకై వనమృగంబుల వధించుచుండె. అతఁడొకనాఁడు ధనుర్బాణ పాణియై విసినంబునఁ గ్రుమ్మరుచు నెండు నొకమృగంబేనిఁ గానక విసివి చరించునెడ నొకభూనిచతుష్కు

మగు శ్వాపదంబు దృన్తోచరంబునకు దానిని వధించె. ఆస్రస్థి వచ్య
సత్త్వంబును జంప నతనిపై దేవతలు పుష్పవృష్టి గురియించి విమా
నంబునఁ గూర్చుండఁజెట్టకొని స్వర్గంబునకుఁ గొంపోయిరి. ఆ మహా
క్రూరమృగంబు బ్రహ్మకై తపంచొనర్చి సర్వజంతు విచారం బొనర్ప
వరంబు వేడుటయు నట్ల కాసెప్పుని చెప్పి బ్రహ్మ దానిని స్రస్థిగ
నొనర్చె. అట్లుండెయు నని వాసనఁబట్టి జంతుహింస గావించుచుండె.
లోకోపద్రవకారకంబైన యద్దాని వధించునతఁడు హింసాపాపంబుఁ
బొరయక పుణ్యంబునఁ బ్రాప్తస్వర్గపహండుయ్యె.

నదీసంగమస్థలంబున నొక గ్రామంబున కనతిదూరంబునఁ
కొళికుం డనువిప్రుండు వసించుచుండెను. అతండు సత్యవ్రతుం
డగుట సత్యవాదియని ప్రఖ్యాతవహించె. ఒకనాడు కొందఱు చో
రులు బాటసారులఁ దఱిమిరి. ఆ బాటసారులు వారికిఁకొక్క పరువిడి
కొళికునాశ్రమముపొంతఁ బొదలబో యెగిరి. వారిని వెదకుచు
వచ్చినతస్కరులు సత్యవాదీ ! యీశ్రోవ పాంథులు కొందఱువచ్చిరి.
వారెందుబోయిరని యడిగిన వాడు మ్రుచ్చులని యెఱిగియు నసత్య
భీతి సత్యదీక్షుగల యతండు వారియునికి నెఱింగించె. ఘాతుకు లా
పథకులఁ మనిమిరి. ఆవధకుఁ గారణభూతుడైన యా కొళికుండు నిర
యంబునకుఁ జనియె. కావున ధర్మంబుల నవిశారదుడైనవాడు
సం దేహవిషయముల వృద్ధుల నడుగక ప్రవర్తించిన సరకకూపమునఁ
బడును. కాన, నిదిపుణ్య మిదిపాపమని తెలిసికొనఁ గొన్నిలక్షణము
లుండవలయును. కొందఱు సత్యమే ధర్మమందురు. ఇది నేను
గాదననుగాని యిది యన్నిసమయంబుల శ్లోఘ్యంబుగాదు. అనేకులు
వేదోక్తమే ధర్మమందురు. ఇదియు నేను గాదననుగాని సర్వవిషయం
బులు శ్రుతులందు లేవు. అహింసాయుక్తమగునదియే ధర్మమగుట
నిశ్చయము. అహింసార్థమే ధర్మప్రవచనంబు 'చేయఁబడెను.' 'అన్నిటిని
ధరించునది' 'గొనుకనే' 'దానికి' 'ధర్మమనే' పేరు! 'కావున' 'ధర్మముప్రజల'
ధరించునదీయై, యుండవలయు'గాని 'హరించునదియై' 'యుండరాదు.'
భూతముల ప్రభవంబునకై 'ధర్మము' 'హరించబడియే.' 'కావున,

దేవపలన భూతంబులు ప్రభవంబులగునో యది ధర్మమగుట నిశ్చయము. కారణము తర్కింపక విధులనుసరించి ధర్మమున బుణ్యము నొందగోరువానితోడను నట్టులే వేనోక్తములుగాని సందర్భముల నర్థింపవచ్చుననితోడను గలసి వర్తింపరాదు. వేదంబులజెప్ప బడకయు విత్తెంచి వివేకింపరా నట్టి సందర్భముల మాటలాడవలసి వచ్చెనేని సూనభారణము మేలు. అట్టి మానము తనకుఁగాని మితరులకుఁ గాని కీడునకు మూలమగునేని యచ్యుతమీడుట యొప్పును. అట్టి యసత్యము సత్యమే యగు,

ఉ. ప్రాణధయంబుపట్టుల, వివాహమువేళల, సర్వబంధువుల్
మానకచావనున్నెడ, సమస్త ధనంబును మూలముట్టుగా
హానిగ, హాస్యనూకు సమయంబునయందు, నసత్యమాజినః
దానిని నోపయంచనరు ధర్మవిశిష్టాలు పాండునందనా !

అంతయుకాదు వినుము. ఒకఁడు చోరులచే జక్కువడచినను ప్రహరాముచేసిపైచి నగత్యనూకు గొప్ప. తన కష్టార్థితంబు జీవనాగారంబు ధనం బ్రాప్తయిని బరులపాలుసేత ధర్మంబుగాదు గావున నట్టిపట్టుల సత్యమునకంటె నసత్యమే శ్రేయస్కరంబు. సత్యమునకిది యపాపాత్మకం ధన ముచ్చింపరాదు. పాపులకు ధన మిచ్చింపరాదు శాసనముననుసరింపదు. కావున, సత్యభావణంబున ట్టిలక్షణోద్దేశంబు వినియుక్తంబు. ఇది యెఱిగి యుత్తముండు చప్పుడో కాఁడో వచ్చివునిన నర్థము డిట్లుండె.

మనప్రాజ్ఞుడు మహాయశుడు సుగూర్తు సగువాడెట్లు నోధింపవలయు నట్లు నోధించితిని. నివే మాకుఁ దల్లివి తండ్రివి. ననుగల్గివి. పరాయణమవు. సీకుఁ దెలియనిది మూఁడులోకంబుల కేదు. కావున యధాతథంబుగఁ బరధర్మంబులనెల్ల నెఱుగుమవు. గుణియును డవన్యంబు నెనిచే నిశ్చయించితి. నేనధర్మముపాలఁ బడ కుండు విధ మెఱిగింపుము. ఇతరులకు గాండీవమిస్తునువాని పధింతు నన్నప్రాజ్ఞు సేవెఱుంగుమవు. ఇట్లులే భీముడు *తూవరకుఁడని తన్నన్న

*తూవరకుఁడు=గడ్డములేసవాఁడు. అనఁ గ ఁ బాపమహిమఁడని యర్థము.

వాని వధింపఁ బ్రతిజ్ఞపట్టిన న్నవాడు. గాఢీవము వగులకిమ్మని రాజు నీయెదుటనే పలుచూకాడెను. ఈయనను వధించిలినా యది యన్యాయకార్యమగుట నావల తుణమైన జీవించును. నా ప్రతిజ్ఞ లోకమంతయు నెఱుఁగు. యుధిష్ఠిరుడూను నేనును జీవించు నుపాయమేదో తెలుపుము. అని కృష్ణుఁ డిట్లనియె.

రాజు నిస్సర్దుపలుకఁ గారణమేమో యూహింపుము. నిన్నుఁ బరిభవపఱుపవలయునని నీవు నిజముగ నశక్తుడవని గూఁయన తలంపని నీవు చెప్పజాలవుకదా. అట్లైనచో గూఁయన యుద్దేశ మేమి? ఈరాజు నేటియుద్ధమునఁ గర్ణ శరత్కాండమున నొచ్చియున్న వాడు. యుద్ధముచేయని యీ యనను వాడు నొప్పించి నిస్సరము లాడెను. ఈయన దేహబాధచే మనోవేదనచే బీడింపబడు చున్నాడు. అట్టివాడు కర్ణవధ గోరుట వింతగానిది. కర్ణుడు చచ్చినఁ గౌరవసేనయంతయుఁ జచ్చినట్టై. కర్ణునితో యుద్ధము సరి. వానిని నీవుతప్ప మఱి యెవ్వరును చంపజాలరని గూఁయన యెఱుఁగును. ఇంతకు నీ వా కార్యమునకుఁ బూనుకొనవైరివి. కావున నీకు రోషముఁగల్పించి నీచే వానిని జంపించుట యీ రాజునుద్దేశమగుట నిస్సందేహము. ఇది దురుద్దేశమని నీవు చెప్పగలవా? కావున ధర్మపుత్రుండు వధ్యుండుకాడు. నీ ప్రతిజ్ఞయఁ బరిపాలనీయము. కావున యుధిష్ఠిరుండు బ్రతికియుఁ జచ్చినవాడగు నుపాయంబు చెప్పెదను. సమ్మానార్హుడగువాడు లోకంబున సెలవటకు గౌరవింపబడుచుండునో యంతవఱకే వాడు మనుష్యులలో జీవించి యుండువాడు. అట్టివాఁ డెప్పు డవనగానపాత్రుడగునో యప్పుడే జీవస్మృతుడగును. ఈయనను మూరగదఱును, తోగూఁగును, వృద్ధులును సమ్మానించువారునుగదా. ఇప్పు డీయనను సవనగానవాక్యము లనుము. నీవు నీవని పలుకుము. పూజ్యుడగు పద్మవానిని నీవని యేక వచనంబునఁ బలుకుటయుఁ జంపుటయు సమానములు. ఇది యాం గీరసోక్తి. కావున నీవిల్లుచేసి తీర్ణప్రజ్ఞుడ నగుము. భక్తిపతికి యవల నమస్కారదుల గౌరవింపుము. నీయన్న ధర్మము న్గనుసరిగావున

నీపై నలుగఁడు. ఈవిధముగ సమృతదోష భ్రాతృనధర్మముల వలన ముక్తుడవై సూతప్రత్రు వధింపఁబొమ్మ. అనియిట్లు కృష్ణుండు బోధించిన నద్దునుండు నగు కృష్ణార్థగబులు పరుషంబులునగు వాక్యంబుల నగ్రజు నిట్లనియె.

రాజా ! నీవా నన్ను నాత్మేషించువాడవు? పగఱకు వెన్నెయక జజ్జియక సమరరంగంబున నేవ్విచ్చావిహారంబు నిర్భీకుడై నలుపుచుం బరులకు గుండెగాలమై నరించు భీమశేనుండు నన్నాత్మేషింప నద్దునుగాని యరాతులఁగని భీమబటిచి యిట్లుచేరి మూలఁజూగిన నీయట్టి పిఱికి కండ నన్నాత్మేషింప నద్దుఁడా? అట్టులే కరులరూదే పూ పరభయగపటై కారవుల నేలకు గోలకుఁ దెచ్చుచున్నవాడు. అట్టివారు నన్నాత్మేషింప నద్దులు. మాకెల్లరకుం గలిగిన కష్టనష్టములకు నీవకదా కారణభూతుడవు. తెలివిమాలి నీవు జూదమూడుటఁ బట్టికదా నేపాపమెఱుంగని మేము ద్రాపది పడరానిపాట్లంబడితిమి. మేమందఱుము విన్నొక పెద్దఁజేసి గౌరవించుచుండుటచేత నీవు లోకమునకు మాననీయుడవై తినిగాని నీవు స్వతంత్రుఁడని చెప్పిన ఘనకార్యమెద్ది? మానలనఁ గలుగు నుఁకారమైన స్థిరంపక నీ శక్తిసామర్థ్యంబులు దలుపుక నన్నే మూత్మేషింపఁ బోచ్చితివి. నీవు ప్రమాత్తుడవు. మూఁగుండవు. భారణులం దసాధువవు. కావున నిన్ను రాజ్యంబుప్రాసించి సప్తమగుటయెగాక మాకెల్ల దాస్యంబు లభించె. మా దాస్యంబునకు వనవాసంబునకుం గౌరణము నీవకదా. అని యనేకవిధంబుల నిందించి మరలఁ గత్తిదూసినఁ గృష్ణుం డిదేమి మరలఁ గత్తిదూసితివనిన నగ్రజుండును లోకపూజ్యుండును రాజును దేవతాసముండును నగు నిచ్చునోత్తననరాని కాఱులని మహాపాపంబొసర్చితి. నాయట్టి పాతికి లోకంబున జీవించగఁడు. కావున శిరస్సు ఛేదించుకొనుటయ దానికి దగిన ప్రాయశ్చిత్తంబని చిత్తంబున నిశ్చయించితి ననిన వాసుదేవుం డిట్లనియె.

ఆత్మప్రశంసయు బరనిందయు పురఁజెల్లుల్యంబులు కావున నాత్మప్రశంస గావింపుము. దాన నీ వాత్మహత్య చేసెకొనినవాడ

వసుమతు. నీవుచేసిన పాపమున కదియ ప్రాయశ్చిత్తమున నర్జునుం డిట్లనియె.

ధర్మనందనా ! నీవు నన్న భీరువగు ప్రాకృతసత్త్వము కలంచి తివికాని నా పాపము బలపర క్రమంబు లించుకైన దలపోసికవాడవు కావు. నా బలపర క్రమభీతంబైన కదా ధృతర మసితగుడు రేయెల్లఁ గనుమూయుచు. నా సహాయము బురగాకన్న నీవు రాజ సూయాధ్వరంబు నెఱవేర్చు జాలియుండవా? ఘోషయాత్రయందు గంధర్వుల జయించుట నీ వెఱుఁగివా? ప్రాకృతి నీవు భార్యగాఁ గొనిగులకరించుట నేను మత్యయంత్రమునఁ గప్రేయింతుచేగదా. శ్రీలోచను మెప్పించి పాశుపతాస్త్రముగొన్న భీరుండను. కాలకేయ నివాతకవచుల నేకరథంబున జయించిన భీరుండను. కంఠం నర్థ సింహాసనంబునఁ గూర్చుండిన మేటిని నీనుగానా? భీష్మ ద్రోణ కర్ణాది పాలిత కౌరవసేన నోడించి విరట ప్రసరియింపఁ బెట్టించిన నా యసమానవిక్రమంబైన దలపోయినైతివి. దేవతాగణ పరివృతుండైన నాఖండలు నొడిచి భాండవం బొక్క సహస్రించిన నా కంట నీవేమి ఘనకార్యము లొనఁగించితివి. ? అస్త్రస్త్రా సానులపై దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగింపరాదని యుద్ధేఁగించితిగాని కాకుండినఁ గౌరవసేననంతయు నొకనాట నొకపూట నొకప్రేరణన భస్మీ భూతంబుఁ గావించనా? అని యిట్లు తన బలపర క్రమంబులు పొగడుకొని వెండియుఁ గరంబులుమోడ్చి భ్రాతతో నిట్లనియె.

అన్నా ! నన్నుక్షమింపుము. ఇదిపోయి కన్యని మార్కొని రాధను బుత్రవిహీనఁగావించెద. కాదేని కుగిది ధైర్య సత్త్వియగుఁ గాక. అనుజ్ఞయిమ్ము. రణరంగమునకుఁ బోయి దన నొకఁడును బరుష వాక్య తాడిత చిత్తుడైన యాస్పదసత్త్వముండు కోపంబున ముఖంబున గంటుపెట్టుకొని శయనంబుననుండి యెఱుఁగిన లేచి యర్జునుంఁగని యిట్లనియె.

వీరాగ్రేసరా ! నేను మాంశుండను, గ్రూరుండను, బిటికి పందను నగుట నిజము. నానలన మీరు పెక్కిఁడుమాల పాలగుటయు

గజ్యము, నాయుట్టి మాఁగనకు భీరునకు మీరు లొంగిపడియుండనేల? భీమసేనుడు రాజగు గాక. నేచే వనంబుల కేగెద నని వన గమనోన్ముఖుడైన కొంపేయూగ్రణి పాదంబుల వ్రాలి కృష్ణుని ట్లనియె.

అ డేంద్రా! తన గాంగీవంబు బరులకిమ్మని పలికినవాని శిరంబు చేదిగిల్చెనని యర్జునుడు ప్రతిపఱ్ఱుట నీ వెఱుంగుదు. ఎఱిగియు నీవతని నట్టలాడితివి. అర్జునుడు సత్య ప్రోక్షుడగుటయు ని వెఱుంగుచున్న. అతడు మానధనుడు. స్వరప్రోక్షుండైన యెల్లు సరి వారిలోఁ దలయెత్తి లిరుగఁగలడు. కావున సతినికి ప్రాప్తవధగోమంబు లేకుండఁ బ్రసిష్ఠ నృధగాకుండ నేన యతిని నిన్న నిఘరములాడ నియోగించితి. పెద్దల నవమానించి పలుకుటయు నగ్నిచుటయు సమానంబులు గావున నేనట్టి యపాయముఁ గల్పించితి. నిన్ను నిఘరములాడితి నని యతఁ శాంత పరితిసింఁచెనో నీవ చూచితివి. దీనివలన నిన్నాడిన నిఘరములు కార్యసాధకము లగుఁగాని యాంనుతియు క్త బుద్ధిపూర్వకములు గావని నీన వెఱుంగుచున్న. అత్యవధోద్యుక్తుడైన సతిని వారింపఁగోరి యాత్మిశ్లాఘుఁ గావింపున ని నేన నిర్దేశించితి. ఇట్టి యపాయము నేను కేయకన్న మీరిగున్ప రననేల పాండవులందఱు బంధునిత్రాడులతో నేమై యుండురో యాలోచింపుము. ఇంకు నిన్ను నిఘరములాడించిన గోపిని నేనుగాని యర్జునుడు కాడు. నాయెడఁ బ్రసన్నుడవగుము. అని చరణంబుల వ్రాలి లేవకుండు నాయనను లేవనెత్తి ప్రసన్న చేయుగడై యుధిష్ఠరుం డిట్లనియె.

నీవలన మే మీరువరసననేల యందఱము మరల జన్మించిన వారమైతిమి కన్దబాణతాడితుండ నగుట సతఁడు జీవించియుండు వా రైవిని కోరంబు సైఁగక యుక్తాయుక్తంబు లాలోచింపక యట్లు పలికెతి. నీవు తేపగా మే మీ విషత్సాగరముఁ దరించి దరిచేరితిమి.

అర్జునుడెడ గోమంబు విడిచితిని. మీరు రణరంగమునకుఁ బోయి యెక్కటిపోరు వ్యకోదరునకు శాసనై కన్దవధింపుడు. అని

తెలిపొంది పలికిన గృహార్థులు తదనుమతి రథాయాధులై సంగర రంగమునకు జనిరి. ఆచాడే భీముడు ముశ్మాసను వక్షంబు జీల్చి నెత్తును ద్రావి యతని వధించె. అంతః గృహార్థులుపోర దొడంగిరి. అందు శల్యసారథకుడు కర్ణుడు పార్థతో మహాపవంబొనర్చి యాయనను వధింప జరకాలగుటగా దాచి యుంచిన నాగాస్త్రంబు బ్రయోగించె. దైవోపహతుగడైన కర్ణుని నాగాస్త్రంబును నెత్తును కంఠంబుచకు గుళిపెట్టక తప్పి లలాటంబునకు గుళితమౌచి బ్రయోగించె. అదిగని కృష్ణుడు పార్థ సరదంబును బాగాగుళి ప్రమాణము నేల దిగబడ నదిమె. రథంబు దిగబడునటయు గృహశ్వంబులు మోకటిలై. కర్ణప్రయుక్త నాగాస్త్రము కిరీటిశిరంబున వెలుగొండు దేవదత్త కిరీటంబును భేదించినది చెనియె. ఇవిధములకు గృష్ణుడు చేసిన యుపాయంబున నెత్తునుగను నవింప గ. గి.

మరలఁ గృహార్థులు ఘోరంగాగఁ జూరిరి. బ్రహ్మణ శాపంబునఁ గర్ణ రథచక్రంబు నేలఁద్రుంకె. రథం బొడ్డుగడవై యుండుట గని శరసంధానక్రియకు వలను పడక కర్ణుండు తేగుగిడి సక్రమేత్తుడు ధర్మంబు తన్నుఁ గావదయ్యెనని ధర్మంబును నిరసించుచు బాగునితో నిట్లనియె.

అర్జునా ! నీవు సత్కులప్రసూతుఁడవు. ధర్మవేదివి. ధర్మనిష్ఠుడవు. నీవు రథస్థుండవు. నేను భూమిస్థుండఁ బాదచారిని. ఇట్టి నాపై నీవు శరప్రయోగంబునేత ధర్మముగాదు. ధర్మము నలాచి నాపై నారాచప్రయోగంబు సేయకు. ఇది నీకును గృష్ణునకును నెఱచి చెప్పటగాదు. ధర్మంబు బోధించెదననిన శ్రీ కృష్ణుండుతని కిట్లనియె.

కర్ణా! యిప్పుడైన నీకు ధర్మమునుపదము స్మరణమునకు వచ్చె గదా యని సంతసించెదను. నీచులు వ్యసనముగ్నులై సప్రళు ప్రాయుకముగా దైవమును నిరసించురుగాని యది తమ ముష్కలభలంబున తలంపరు. నీవు నట్టివాడవేరైతివి. నీవుచేసిన ముష్కలముల స్మరింపుము. ధర్మంబు నిన్ను గావదయ్యెనని ధర్మంబు నేల భూతెను? ధర్మంబును నీవు రక్షించినగదా యది నిన్ను రక్షించు. నీ బోధనకంటే మర్యాద

నుండు పాండవులకు విషమితుట, పాముల గొప్పగుట, నీకుగొప్పగుట రుచిపడెద్యుగదా. నీవు బోధించుటచే గదా నీవు నుండు పాండవుల లక్షణములకు దహింపజేసితివి. నిక్షేపమునైన నాఁ డెఱిగింపబోయె. యద్ధకుశలు లయద్ధకుశలుల యద్ధమునకుఁ జేరి లాసంగి దూత్యతనిపుగా లదూత్యతనిపుగాఁ జూడనుఁడ బిలువ. రాదని యెఱింగియు మాయావియగు శకునితోడ జూడమాడ రమ్మమీయ ధర్మముతుల విలిచినపు డీ ధర్మవిచార మందేగె.

శ్రీరాజనమధ్యసితను, రజస్వలను, నేకవస్త్రను, క్రాపదని సభలోనికి మీ రిచ్చినపు డీ ధర్మబుద్ధి యేల పుట్టదయ్యె? పేరిలగంబున క్రాపదని బరిధివింప నామె కట్టుపుట్టంగులు కట్టిండులై యెలిపించు నాండు ధర్మ మొందుండుటయైనఁ దోడదయ్యగదా. “పాండవులు విసష్టమై శాశ్వతనరకంబునంబడిరి. క్రాపదీ ! వేకాకమగనిఁ గోరు కొను” మని పత్రివ్రతయగు పాంచాలిని నీవు పలికిననాడు నీకీ ధర్మబుద్ధి యెందుఁబోయె ? పదుమూడేడు లరణ్యావాస మజ్ఞాత వాసము జరపివచ్చిన పాండవులకు వారి రాజ్యము వారికి మరల సీయనిలయునను ధర్మ మానాడు స్మరణీయము కాదయ్యె గదా. హుస్సరు గుమిహుడి గాలు సభిమన్యు మోసవిధంబునఁ జుపుచా డీ ధర్మస్మృతి నీ కెఱిగఁబోయె. ఇప్పుడు నీ సుపదేయిండు ధర్మ మిన్ని సమయముల నీచే సనుష్ఠింపఁపడకుండియు నిప్పుడు ధర్మము ధర్మమని క్లుప్తకయింపఁ నేల నదరెదవు ? ఇప్పుడేల నీవు ధర్మమును స్మరించెదవు ? అట్లుచను సీవు ప్రాణముతో విడువఁబడివని నమ్ముము.

అనినఁ గన్గొడు లజ్జాపనతశీరస్కుండై యూరకుండె. అంతఁ గన్గొట్టుండు నిజవాక్యముల లోపాపిష్టమృదయందైన బీభత్సంగని వీని శత్రుంగులారధాంగం బమోఘు బ్రాస్తానాశాపంబున వికలంబయ్యె. అది గొనిమిటను నెంతకాలమావేచినను జక్కఁబడునదికాదు. వృధా కాలమూపనమేల? కావున నితనిశిరంబుఁ దెగవేయుమని బోధింప నతఁడును నంజలికాశుగంబు దివ్యమంత్రంబున సభిమంత్రించి తెగ నిండఁగిసి విడుచుటయు నది కర్ణు శిరంబు దెగఁదీసె.

గుక్తిశి—అప్పు కర్ణుడు సకల కవచములనుడై పుట్టి నేనుకారణము?
 తగ్గి—పూర్వము సకల కవచములను ప్రబలరాక్షసులను బ్రహ్మకు
 సగోరతపాబావచ్చి ప్రత్యక్షులైన యాయుధము నయ్యుత్తములు.
 గోరె. అది యాయుధక పరమేష్ఠి వేదాంతమవరము గోరెనును
 టయు నతగడిట్లనియె. దేవా! యచు ర్త్యక్తము నీ నొసంగ గొల్ల
 వేని నాకు సకల కవచములును గుండలములు నొసంగుము.
 అక్కవచం చొంగొండు పదివేలవర్షములు తపముగావించి పది
 వేలవర్షములు నాతో యుద్ధము చేసి గలవానికి దక్క నితరుల
 కభేద్యము గానిమ్ము. అనిన విరిచియు వల్లెనుని యరిగె. దాన
 నతండు సకల కవచములను బ్రసిద్ధుడయ్యె. ఇట్టి వరమునది
 యాతగకు బృందారకులను, ఋషులను, మనుష్యులను నానా
 విధముల బాధించుచు సుందరీబృందమును బంధిగొనుచు దేవ
 తల వెట్టిగొనుచు గాఢియపెట్టుచుండెను. వాని హయగ్రీవు
 లేక దేవతలెల్ల జగద్రక్షోదీక్షింతుండైన పుండరీకాక్షుని జీరసరిగి
 తమగోకు విన్నవించిరి. వారి కౌరవనామం దభయమొసంగి
 పొందని పనిచి, బవరికాశ్రమములను సరసంకామములూర్తులు
 వహించి తపముచేయసాగె. దశసకలవర్షసంవత్సరమును నారా
 యుడును సకల కవచములను రక్షించునని యంతనితో దశసకల
 వర్షములు పోగి యొక్క కవచములు భేదించె. నొకప్పుడు యా
 రణంబు సేయుకాలంబున దపమున్న నకుడు నెరిగి రణము
 ధూడై యా రాక్షసులొడిచి పదివేల వత్సరములు బోరి రెండవ
 కవచము భేదించె. ఇట్లా యుద్ధపు కవచముల సేయునెడ వే
 లొకరు రణంబు సేయుచు బల్యయముగఁ దపము రణంబు
 సేయుచు తొంబదివత్సరంబు దాటి కవచముల భేదించిరి.
 రాక్షసుం డేకకవచుడై పోరుచు నదియూ యగనున్న సమయం
 బున భీతుడై పరామితండుడయ్యె. అతండు కర్ణుడై జరించె.
 అతనియందు రాక్షసాంశ ముండునని చేతనే యధర్మాభిరామ
 యయ్యె. అతనియందు సరకావేశమును గలదు.

గుక్మిణి—కన్యనితో భారతనుండు రే యుట్లనిన నేను ?

శింః—కన్యనిమీద మిట్టము ప్రస్తుతముగాను, అయినను సూక్ష్మముగఁ బోషణదనం. కన్యనిని కులతీలప్రతుండని పాండవులకుఁ దెలిసియుండుట భారతనుద్దేశము లేదు. ఇదియొక కారణము. రెండవది, నాను లోకై కపీమహిమి కీ ర్తిచెందవలయునను తలంపుతో నట్టికీర్తి సంగటగలదిన యద్దునుమీఁది స్పర్ధచేఁ గొరివ పాండవులకు సందిచేసి మలకాశము ప్రజానాశము మానుపుటకుచూఱు సీకు నేను ననుఁగముడనై యుండ నీకేమిభయము. అర్జును నేను వధించెదనని మర్యాదనుతో నమ్మబలికి విరోధము పెంపకుండినను భారత యుద్ధము లేదు. వీని ప్రోత్సాహములేకుండిన భీష్మ క్రోణ కృపా భిష్మాదులు శల్య బాహ్లాకానులు మధ్యస్థులు పాండవపక్షపాతులు గాన మర్యాదగనుండు కలాపమునకు నాపసించియుండఁడు. వీని బలమును సన్నిహితుల యతఁడు పాండవులతో విరోధించెను. తన కీర్తికోరి దన మర్యాదతోఁ గలహించి తనస్వామికిఁ గీడుకలిగించిన నానిని కన్యనిని వీని విషయమై చెప్పనలసిన మేలుగిట్లు చాలఁ గలదుగాని అది గమయముగాదు. అవలవినుము.

కన్యని ననుమరియించున మర్యాదగనుండు శల్యుని కారవసేనా నాయకునిని నుండు కలాపమున నుండు భారత యతఁడు ధర్మసుతుచే ప తిగించుట, అని యుద్ధబలము మో కంటిరా. భీష్ముడు క్రోణుడు కన్యనిని పొరడవుల జలంపలేక చావఁగా శల్యుడు వారిని జయించునట్లు కలాపమునకుఁ దై వైవాయన గ్రంథమున దాగిన దుర్యోధ నుండు యభిష్మర సింహరవాక్యబాహిషితుండై రోషంబున వెలువడి భీమసేనుతో గదాయుద్ధంబుఁ గావించె.

అట్లు భీమ మర్యాదగను లుద్యతగదాయుధులై హోరాహోరి దిద్దరకు పరభయంకరలగుగఁ బోరుచుండిరి. జమాపజయంబులు నిర్ణయింపరాకఁడను. అప్పు డద్దుమండు తనప్రక్కనున్న శ్రీకృష్ణుని వీక్షించి యుట్లనియె.

కృష్ణా ! యీ యిరువురు వీరుల గో నెవ్వఁ డేవిషయమున శ్రేష్ఠుఁడు. నీచుభిప్రాయములు డెలుపుమనిన వాసుదేవుఁడీట్లనియె.

అర్జునా ! యుపదేశంబున వీరిరువురు తుల్యులు. భీముఁడు బలవత్తరుఁడు దుర్యోధనుఁ డభ్యాసాధికుఁడు భీముని నధిపఁగోరి యతం డరణ్యంబుల సవయునపుడు చిరకాల వాఁ య్యసించుటచే దుర్యోధనుఁడు భీమునకంటె సేర్పరియైయ్యె. భీమసేనుఁడు ధర్మసేతువు ఛేదింపరాదని తలచి యద్ధముచేసెనా జయింపఁజాలఁడు అధర్మ నిరతు దుర్యోధను నన్యాయయద్ధులగునగద చిగవలయు. సుర లసురుల మాయచే నిర్బరించిరని మనము వినుచున్నవారము - కదా, ఇంద్రుఁడు మాయారక్షితుఁడై కదా విర్రోచనవృత్తాలశిక్షించె. కానఁ బావనియు మాయనాశ్రయించుటే మేలు. అనియికొక భీముఁడు దుర్యోధను తొడలు గదచే విలుగఁగొట్టెదనని ద్యౌతికాలంబున ప్రతిజ్ఞ వచించినవాఁడు. ఆ ప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్చుకొనుఁగాక. మాయావిరాజును మాయచే వధించునుగాక. అటుగాక నృకోదరుఁడు న్యాయ మందే నిలిచెనా ధర్మరాజు విషగుఱ్ఱుఁడగును. అట్లుగా? ఎఱియొక పరి వచింతు వినుము. ధర్మజు గోపమునలస మనకు మరల భయము ఘటెల్లెను. ఎంతో శ్రమించి భీష్మాదుల వధించి కార్యము సాధించి జయంబు కరగతంబైయుంక గానిని మరల నాయన సంశయమవస్థకుఁ దెచ్చెను.

మాలో నెవ్వనినైన నొకని జయించి రాజ్యప్రాప్తి గనుమని వచించి యుధిష్ఠిరుండు చాల మతిమంలీసపని చేసెను. దుర్యోధనుఁడు కుశలుఁడు వీరుడు ఏకోద్దేశముగలవాఁడు. ఈ విషయమునఁ బురాతన శుక్రగీతలు వినుము.

తే. గీ. భగ్నమై రణసీమను గాఢిపోయి
వెండి గుమిగూడి మరలి పై వెడలినట్టి
వైరిశేషంబునకు భయపడఁగవలయు,
గెలుపొ మరణంబు యొక్కఁడె తలచుఁగాన.

తే. గీ. జవితాశనుచూని నిశ్చింతవృత్తి
సాస సోన్యోగమును బూని సమరమునకు
వచ్చువీరునకెదుట వివ్వచ్చు! నిలువ
జాలడని విశ్వసింపుము శక్రక్షణ.

సుయోధనుడో విజిగినవాడు. అతనైనాడు. మడుగున
దాగినవాడు. పరాజితుడు. రాజ్యలాభంబున నిరశుడు. వన
ప్రేస్తుడు. ఇట్టివాని నేమతిమంతాడు మరల ద్వంద్వయధమునకు
నిలుచును? ఏకోద్దేశముతో బంధుమూడు వత్సరములు గడనభ్య
సించిన వీరుడు గౌరవజాలడని యెట్లు తలంపవచ్చు? అదే
చూడము. భీమ వ్యోధ్యక్షుడై దుర్యోధనుం డెట్లునిలువుగ నడ్డముగ
నెగగుడున్నవాడో. భీముడన్యాయము నాశ్రయింపకుండిన మీ
కెల్ల దుర్యోధనుడే రాజు కాగలడు. అనుసమయంబున భీమసేను
డప్పును వంశగన నతండు తొడలప్పళించె. దాని యర్థంబు గ్రహించి
గదాఘాతంబున భీమసేనుడు దుర్యోధను తొడలు విఱుగ నడిచె.

గదారణంబున నాభిక్రింది దేశంబు నొప్పింపరాదను నియతి
మీటి సామిరి కరురాజు క్షుణ్ణులు విఱుగనడుచుట గని సంగ్రా
హాలోకనకాగ్రంబు నురుదించిన బలరావు యాగ్రహోద్రస్తుడై చివా
లుసలేచి గుని యధర్మము. నీతిమాలి భీముడు దుర్యోధను తొడలు
విఱుగ గొట్టెనని హలచస్తుడై భీమసేను వధింపబోవుటయొ
గృష్ణుం డడ్డమై యాయనను గాగిలించుకొని యిట్లనియె.

అన్నా నీచేల కోరించెదపు వినము. అత్తవృద్ధి మిత్రవృద్ధి,
మిత్ర మిత్రవృద్ధియు శత్రుత్వము, శత్రు మిత్రత్వము, శత్రు
మిత్ర మిత్రత్వము, అను నీయాఱును నాత్మవృద్ధికి సేతువులు. తన
కొండ దన మిత్రులకొండ వివరీతము సంభవించెనా తన చేటు
కాలము జూసెనని యెఱింగి ప్రతిక్రియ చేయవలయు. మనకు
బాండ్లను సహజమిత్రులు. శుద్ధపారుష్యము. సీతంద్రితో బుట్టిన
దాని సుగ్రులు. పరసీడితులు. ప్రతిజ్ఞాపాలనము తుత్రధర్మంబనిసేజెఱు

గవా ? గదాయద్ధాబున నుక్కోశము తొడలు భగ్గుంబులు చేసె
దనని నభాతలమున భీముడుచేసిని ప్రతిష్ఠ జగద్విదితముకదా.
పూర్వము ముక్తి మైత్రేయుడును ముక్తిసేనా ! నీ మూడులు భీమ
గదాఘాతంబున భగ్గుంబులగుచు నెరిగెచేగదా. కాస్తన భీమకృత్యం
బెట్లు దుష్టబగు ? పాండవులు మనకు రిక్తనాభుండులు. సుంపిలు.
వారి వృద్ధియును నానవృద్ధి నిలిచియున్నది. కాస్తన గోవిందకుము.

అన్నా ! నీవు ధర్మవత్సలుడను, భీమోపుడును, అని ప్రగ్యాది
గన్నవాడవు. కానఁ గోపము సంపాదింపక నమము. కీయము
ప్రాప్తిచేసని యెఱుంగుము. పాండవులు తీగప్రతిష్ఠాప్రేక్షా
ముణముక్తులగుదురుగాక. నిక్కలీతజ్ఞుని నిక్కలీత విధులు
గాదు. అందధర్మశయంబు లేదు. సుగంధముగాని వసులుగాని
వంచకులఁ బ్రాణపద సమయమందును వుచింపకు దని తేరకు
దాను జావవలయునా ? యద్యమా నుడును, కీరుడును, స్పృష్టి
కురుకుల యశస్కరుండునైన యభిమన్యుల చాఁచు కీని ప్రోత్సా
హముచేగదా కర్ణుడు పాగొట్టి యెరిసి విరగిం గానించె. వీని
ప్రోత్సాహముచేగదా యడలయినా డెగు వాని సేవకులు గను
గూడి నధించిరి. వీడు జన్మప్రశ్నలీ లుబ్ధుడు. పాపాత్ముడు. నిర్మతి.
కులపాంసనుడు. ఇట్టి వీనిని బహుముఁడెడల కాచి కాచియుండి
భీముడు నధించినఁ దప్పేమి ? అదియనుగాక భీముని ప్రతిష్ఠ యెఱిగి
యెఱిగి వీడేల తన్ను గాచకొనరాదెయ్య. తన్ను జగత్తుకై యెఱిగి
పైపడివచ్చు నతని తొడ లార్ధవృద్ధిగలదు సందేహ భీముడు
విటుగ నడిచేగాని నిలిచి యుండు ప్రభుగాని నెఱుంగు భావనం
బునగాని కాదు. ఈ నాశ్రమ గచితి యిహమహా భయము పొందు గుఱు
వక యెట్లు తప్పు ?

అని నెడమఁతోడి ధర్మమును కృష్ణవాక్యములు విని గల
రాముడు సంతసింపక భీము సింహునిను గుర్తించుచు
సభవిడిచి పోయెను. తరువాతఁ గృష్ణవాక్యముల నిర్వహణలై
రాజులందఱు వారివారి శిషిరంబులకుఁ బోయిరి.

అంతః గృహంను సతానశ్చిప్తసేవలను దక్కిన యోధులను నాడ నిలిపి పాండవులను సాత్యకిని మాత్రముతోడకొని మర్యాదను శిరంబునకుం జనియె.

ఇట్లు చని పాండవులు కరుణచేతను శిరంబు సమీపంబున రిగ్బలజిగిరి. కాంతేయ యోగక్షేమభారంబు వహించిన కృష్ణండు పాదంగని యుట్టనియె. అర్జునా !

కం. కవచాసలును గాంధీనము

నవల నిడం బనువు ముందరరదము విగు మే

ను వెనుక జిగియెడ శుభకర

మపు నివృథచుట్టినేయు మనుషు సతంబుకా

రధంబు జిగియె.

అంతః గృహంనును బగ్గంబులరదంబున ముడిచి డిగియె. బయట డిగిన వెంటనే ధ్వజచుండుండు కషియు నదృశ్యుడయ్యె. అంత నాశతాంగంబు తురింగంబులతోడను బ్రగ్గంబులతోడను బరికరింబులతోడను దగ్ధంబయ్యె. ఆ వింత గని పాండవులు నివ్వెఱ గొనిరి. అర్జునుండు కృష్ణునకు నమస్కరించి మహానుభావా ! యీ మూర్ఖార్థులగున కేమి కారణం బనిన నమ్మహానుభావుం డిట్లనియె.

శ్లోనా ! కర్ణక్రోణ ప్రయుక్తంబులయిన దివ్యాస్త్రంబుల నీ రథంబు మున్నే దగ్ధమై యుండవలయును. ఇంతవఱ కలుగక యుండ నాశక్తి నాపితి. ఇక దీనితోడ నక్కటలేమిఁ గాలవిజిచితి. అయి ధర్మపుత్రుండు నీ కృపవలన నీ విపత్సాగరంబు దరించితిమి. ధన్యులమైతిమి. కృతార్థుల మైతి మని యనేకవిధముల స్తుతించి సంతయు నిట్లనియె.

సీపు కర్ణధారుండవుగ నీ రణసదిని దాటితిమిగాని మఱి యెవరికి దలంచిన భయమగుచున్నది. సతనకు స్తనూతయగు గాంధారి డేమి మహాపతివ్రత. నియతశీల. మహాతపస్విని. ఆమె క్రోధానలం

బున మేము ప్రగ్గఱుండ నీవు పోయి యామెను శాంతిపఱుపఁ
బ్రాగ్నించెద. ఈ కార్యము నీకుఁగాక యితరుల కసాధ్యము. అనిన
సట్ల కాపించెనని దారుకానితలైన తేరెక్కి చయ్యన హస్తినా
పురంబునకుం జని ధృతరాష్ట్ర మందిరంబుఁజొచ్చి యందుఁ బూర్వా
గతుండైన వ్యాసునకు గాంధారి ధృతరాష్ట్రులకుఁ బ్రణామంబుసలిపి
యా కురురాజ కరంబులు పట్టుకొని విలపించి నెప్పితి బాష్పంబు
లదా చుకొని నీటఁ గన్నులు కడుగుకొని యాచమించి ధృతరాష్ట్రుతో
నిట్లనియె.

రాజేంద్రా! భూతభవ్యములు నీ వెఱుంగనివి లేవు. కాల
వ్యాపారంబును నీకు సావిరితము. ధర్మవత్సలులైన పాండవులు నీ
చిత్తానుసారంబు నర్తించుచుఁ గులక్షయభయము నెఱవరింపింపింది
పండ్రెండేడులు వనవాసంబును నీ కదోఁ డజ్ఞాతవాసంబును జలిసి
యిట్టిచట్టివని చెప్పరాని పడరానిపాటలెల్ల సుర్భులువఁగె బడిరి.
యుద్ధకాలమునకుముందు నేను స్వయముగ సమయించి సర్వలోక
సాన్నిధ్యంబున నైదుగ్రామంబుల నుంచించితి. శూరసేనాతుండవును
లుబ్ధుడవు నగునీవు వారి కామాత్రమైన సీయ సంగీకరించినవాడవు
కావు. నీ యపరాధంబున సర్వక్షయనాశంబు సగుఱితిల్లె. భీష్మ
సోమదత్త బాహ్లిక కృప గ్రోణ గ్రాణి నిమగ్నుల నమింపుమని ని
న్నెన్నివిధములనో యాచించినెక్కా. నీవు సుతిగోనగుటనై యీ
కార్యమునఁ బ్రచర్తింపఁగ్గి కాలోపకాతచిత్తు లుదలు మోహము
పాలగుదురు. ఇదంతయుఁ గాలనాహినుగాక ముఱీమున్నది. పైన
మలాగుచుము. కావున స్సవయ! పాండవులఁ గినియకుము.
మహాత్ములగు వారియంపునల్పంబైనను ధర్మన్యాయ స్నేహాభానంబుల
వ్యతిక్రమంబు గానరాదు. ఆత్మగోపకృత ఫలంబును దీనిసంతయు
నాలోచించితివేని పాంప సుత్రులయందుఁ గోపింపఁ గారణము
కలుగదు. కులము - వంశము - పితృము సుత్రులకుఁ గర్తవ్యములైన
యితర కార్యములు నీకును గాంధారికిఁ బాండవులయందే ప్రతిష్ఠితము
లైనవి. కావునఁ బాండవులయడ నీవొండ గాంధారియొండ

రోషంబున గోషచూరీపించి కనలడగదు. నిజ వ్యతిక్రమంబు సర్వంబు నాలోచించి కౌంతేయుల మేలుకోరుము. నీకు నమస్కరించెదను. యుద్ధిష్ఠిరునకు నీయండుగల సుజభక్తి స్నేహంబు ఔట్టియో సీచెఱుంగుచును. అపకారరతుల శత్రువుల రణసీమ జయించి బంధువధజాత శోకంబున దివారాత్రంబులు పరితపించు చున్నవాడు. సుమెట్టిదియో యెఱుంగదు. పుత్రశోకాభి తప్తుడు బంధువియోగ వ్యాకులీతేంద్రియుడవగు నిన్ను దర్శింప లజ్జించుచున్నవాడు సేకును గాంధారిని నాపాదిల్లినశోకంబు పెల్లు తలించి తలంచి దురక్షిల్లుచు శోక దగ్ధుడగుచున్న వాడు. అని ధృతరాష్ట్ర సంబోధించి శోకకర్మిత ధైర్య గాంధారిని గని మురారి యిట్లనియె.

సుబలరాజనందనా ! సువ్రతా ! నిజము చెప్పుచున్నాడ వినుము. ఇప్పుడు నీశోక దుల్యయగు సీమంతిని లోకమున లేదు. నేను రాయబారమరుడెంచిన సమయంబున నాసమక్షమున నుభయ పక్ష డేమంగుగోరి ధర్తారసహితంబుగ దుర్యోధనుఁ గోపించి నీవు పలికినపలుకులు నీ వెఱుంగుచును. “మూఢుడూ ! నామూట లాలింపుము. ధర్మమెందో జయమందే”యని నీవు వచింపవా. పతివ్రతాశిరోమణీ సీ వాక్యంబు సత్యంబయ్యె. ఇవియన్నియు నాలోచించి నీవు శోకింపరాదు. మఱియుఁ బాండవులవినాశము నీవు మదిన్జేసఁ దలంపరాదు. మహాభాగా ! నీవు తపోబలంబున సచరాచరంబైన జగంబు నెల్లఁ గ్రోధదృష్టుల నిర్గహింప శక్తురాలవు.

అనిన గాంధారి యిట్లనియె. కృష్ణా ! నీవు సత్యము చెప్పితివి. మనోవేదనఁ బరితపించు నాకు మఱిచలన మెదదవెను. నీపలుకులు విని మరలఁ గుమటఁబడెను. ఈరాజు వృద్ధుడు. అంధుడు. పుత్ర హీనుడు. పాండవసహితుడవైన నీనే యీయనకు దిక్కు. అని ముఖంబునఁ జేలచెఱంగిడి పుత్రశోకంబున హాసాని వాపోయె.

దామోదరుండు నామెను బలువిధంబుల సూరార్చియిట్లనియె.

తల్లీ ! యిక నేనిండు నిలువరాదు. అశ్వత్థామ పాండవులకుఁ గీడురీయ నాలోచించుచున్నవాడు. నే నందు బోవలయు. సెల

విచ్చెదవేయనిన నన్తుహితపస్వినియు నాయనా! నీవొహుబొమ్మ, అశ్వ
త్తామవలసఁ బొండెవులకడ గీసు ముహుడెకొండఁ జేయువనియె. ఆ
దంపతుల యనుష్ఠ గొని వాసు దేవుండు పొండెవులకడ కెరుడెంచి
యధావృత్తంబు సేవేదించె.

ఆరాశ్రొకృష్ణశశసర్వసమేతుండై నయశ్వత్థామ కార్యోపక్రేరి
తుండును రుద్రదత్తబలుగునునై సుప్తైయొచ్చి ధృష్ట్యగ్నాన్
సకల పీనులను సేవలతోడ గమయించె. ప్రకాలజ్ఞుండగు కృష్ణుండు
పొండెవుల నిట్లీగండమునూడి తిప్పించె.

తన సోదరులు పుత్రులు సశ్వత్థామచే సోతులగుటవిని శోక
రోషంబులు పెనఁగొనఁ గ్రొవది భీమాద్భుతుల నశ్వత్థామను శిషిఁచి
యెని శిరోమణి హరింపఁబనిచె. వారి రాకగని గ్రాణి క్రస్థిందై.
యాత్మరక్ష గొపాదుంబు వేగి గమగానక యపొండెవరిబని గాక
యని బ్రహ్మశిరో నానుకాస్త్రంబు బ్రయోగించె. కృష్ణ చోరహంధై
యద్భుతుండును దాని పణఁప గ్రాహిరంగు బ్రయోగించె. అవ్యసా
దివ్యాస్త్రంబులవలన బనించిన బాల్వులలు భగోనభోరితములవలన
లోకం బాకులపడఁజేయ ఋషులెల్ల రరుడంచి యాదిదోషు మిరిట్టి
యస్త్రంబులఁ బ్రయోగించి లోకాపకారంబుఁ గావించుచున్నారనిన
పాగిపలుకు శిరసావహించి బ్రహ్మచర్యానిష్ఠుఁడు గురుభక్తుఁడనగు
నద్భుతుండు తనయస్త్ర ముపసంహరించెఁగాని బ్రాహ్మణుడయ్య సశ్వ
త్థామ యటు చేయఁజాలక వ్యాసాదిబుఘులతో నిట్లనియె.

ఈ యస్త్రం బుపసంహరింప శక్తుండఁగాను, ఇది పొండెవేయ
కళత్ర గర్భంబులనున్న శిశువులనెల్ల నిర్దహించి పొందెనటంచుఁ
గాతమనిన వాసుదేవుండు నీహంతుడై నలునుంత కెక్కువ యాశింపను
మనిన నశ్వత్థామ యిట్లనియె.

ఓహో నీ కీలేఱిగిణి, నీ వుత్తరాగర్భంబు తప్పింపఁ జూచె
దవు, నే నేల దానిని విపశు. దానిని దగ్ధంబుచేయ కేల మానుగు
ననిన శ్రీ కృష్ణుం డిట్లనియె. ఓయీ శిశుఘాతకుఁడా! నీ వాశిశువును

హించితివేని నే నాశిశువున కాయునిచ్చి రక్షించెద. నీ కన్నుల మోలవత్తఁడు కృపాచార్య శిష్యుడై యఱువది సంవత్సరములు గజ్యమును బాలించును జూడుము. బ్రాహ్మణుడవయ్య శిశుశత్య గడిగట్టిన నిన్ను లోకులు సూరకర్కుడవని పిఱికివని భావించురు. ఈ శిశుశత్యకావించిన పాపంబున మూఁడువేల సంవత్సరము లనహా ముండవై మానంబువహించి దిక్కులేక నిలువ నీడలేక చీమునెత్తురు దేహంబునుండి కాటుచుండ నానాదేశగలుల దుగ్గచు మరుభూములఁ జరించి బ్రతుకుము. అని శపించిన వ్యాసమహర్షియు బ్రాహ్మణుడవయ్య నిట్టి ఘోరకార్యములకు జడియని నీకిట్టి శాపంబు గగు నీ గలియ ప్రాసింపుమనియె.

అశ్వత్థామయు నమ్మహాపురుషు శాపంబుఁ బరిగ్రహించితిని. నేను నీ మూశ్రమమంద వసించునని బాదరాయఁడుతోఁ బలికి శిరోమణి భీమాద్భునులకిచ్చి వారు కనుచూడ దీనుండై వనోన్ముఖుండయ్యె. కృష్ణుండు మున్నుగా వృకోదరాద్భునులు మణితోడఁ దచు శివిరంబు నకువచ్చి ప్రాయోపవేశంబు గావించియుండు చ్రౌపది కారత్నంబాసంగిరి. అది యామె యుధిష్ఠరుకొసంగ నాయన దాని ధరించి మహాతేజోయుతుండై వెలింగె.

ఆవల గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు హతపతిసుతలగు కౌరవసతుల తోడఁ బాలకలనికి వచ్చుచున్న వార్తవిని పాండవులును గృష్ణ సహితులై వారినిగలయ నెదురేగిరి. ధృతరాష్ట్రండును నిష్ఠములేకుండియు ధర్మసూతుఁ గాఁగిలించుకొని భీమసేనుఁడయని ప్రశ్నించె. నిజతనూభవ కానన దవాసలుండగు వృకోదరుఁ దలఁచినంత నతనిమనంబునఁ గ్రోధరోషంబులు మల్లడిగొనుట యెఱింగి త్రికాలవేదియగు వాను దేవుండు భీముని వెనుకకు నెట్టి తనమాఱుగన నునిచికొని మున్నే తచుతోడఁ దెప్పించి సిద్ధముగ నుంచుకొనియుండిన భీమ ప్రతిహాపంబగు నుక్కుప్రతిమను నతనిముందట నునిచె.

అతఁడది నిజముగ భీముఁడయని తలఁచి హృదయంబున రోషంబు భీషణంబుగ మండుచున్నను బ్రీతినటించుచు నాయనా !

భీమన్నా ! యని బిగ్గరా గిలించుటయు నది తత్త్వజలగుడుదాని
తునుకలెల్ల నతనిజొమ్మున నాటిన నతని మేనిరక్తంబు వెల్లునయై
కాఱు దొడగిన నతండు మూగ్ధిల్లిపడియె. ఇట్లు పదివేలయేనుం
గుల బలముగల ధృతరాషుండు లోకప్రతిమను దుత్తుములుచేసిన
జూపలు బెగ్గడిల్లిరి. పాండవులు నిశ్శేష్టులు నిస్తేజులునైరి. సంజ
యుండు ధృతరాషుండు కుపచరించె. పరిచారకులు తెచ్చిన నీటితో
గ్రుడ్డిరాజు శరీరమంతయు గురిగిన నతడు పెప్పిటిలేచి నిజముగ
భీముడే నా తుండద్యైని విగతకోషుడై హాభీమానుని విలపించె.

చీకూరాజు మనంబు క్రోధసోచంబగుట యెఱింగి కృష్ణుని దిట్ల
నియె. ధృతరాష్ట్రా ! భీముండు నా తుండద్యైని గోల నగచెదవు ?
నీవు విడిచినది యినుపబొమ్మ. భీముండు జీవించియున్నవాడను. నీవు
క్రోధవశుడవగుట యెఱింగి మృత్యుచక్రోలులబారి బడనున్న
భీముని గండమునుండి తప్పించితిని. రాజేంద్రా ! బలంబున నీతో
సమానుం డెవ్వఁడునులేడు నీబాహువిగ్రహణంబు నెవ్వఁడు సహిం
పనోపు ? నీబాహుదండములచేత జిక్కి తప్పించుకొనువాఁడు దండ
ధరకరంబుల జిక్కి తప్పించుకొనువాడే. నీ కుమారుండు చేయించి
యించిన యినుపభీను విగ్రహమునే నీ విప్పుడు విడిచితివి. నీవు పుత్ర
శోకంబుకతన మనస్సునుండి ధ్వనింతువెడలనడిచి భీనునేనుహింసింప
నుద్యమించితివి. ఇది నీకు యోగ్యకార్యముకాదు. భీమునినీవు వధించి
నంతన నీ మృతసుతులు మరల బ్రతికి లేచిరారు. కావున దేశమున
శాంతి వెలకొలుపఁగోరి మేముచేసిన కార్యమునకు సమ్మతించుము.
ఏల వృధా శోకించెదవు.

రాజా ! శ్రుతులు పఠించితివి. శ్రుతులు నేర్చితివి, పురాణముల
రాజధర్మములు వింటివి. ఇట్లు నీవు వివాదముడవు. మహాప్రాజ్ఞు
డవు. కార్యాకార్య నిశ్చయ సమర్థుడవనై నీయహం ధమున సంభ
వించిన యీ యనర్థమునకు బరులనేల కోపించెను ? ఇది యిట్లగు
నని భీష్మద్రోణ వికుర సంజయులు నీకు జెవుల నిట్లుకట్టుకొని బోధిం
చిరికదా. నేనును నీ కెంతదూరము చెప్పలేదు ? పాండవుల బల

శౌర్యములు నీకు నీవారికి నెక్కుడని యెఱిగి యెఱిగి మామాటఁ
బెడచెవి బెక్కితివి. ఆత్మనోషంబు లరిసి దేశకాలజ్ఞుడై వ్యవహరించు
రాజు సిరప్రజ్ఞుడనఁబడి శ్రేయస్సు గాంచును.

శ్రేయస్కురంబు నెఱిగి హితాహితము లుపదేశించిననువిచని
వాడఁడదల పాలుపడకుండురా ? నీవు మనస్సును నీవశమున నుంచు
నొనలేక దుర్బోధనవహుడవై చరించి కలరాశంబు గావించితివి.
ఇంత యనరకమునకు నీర్బోధంబై కారణంబు అపరాధివి నీవయ్య
నితరులపై నేల కోపపడెదవు? పాంచాలిని సభలోని కీర్పించిన
క్షుద్రుండు ప్రతి జహీర్నువగు భీమసేనునిచే జంపఁబడియె. నీవును
దురాత్ముడగు నీకొడుకును నిరపరాధులగు పాండవుల విడనాడిన
యతిక్రమంబుఁ దలఁపుము.

అనిన ధృతరాష్ట్రుండును నీవు చెప్పినది సత్యము, పుత్రశోక
వేగంబున మతిచెడి యట్లుకావించుటానిచి నీ పశ్చాత్తప్తపుడయ్యె.
అవల నందఱుఁగలసి రణభూమిఁ బ్రవేశించిరి. వ్యాసదత్త దివ్యదృష్టిచే
గాగధారి మృతపుత్రాదులఁగని విలసించి తుదకుఁ గృష్ణునిఁగని
యిట్లనియె.

కృష్ణా ! కరుపాండవు లట్లు పరస్పరజిహ్వాంసువులై ప్రవర్తించు
చుండ నీవేల యుపేక్షించితివి? నీవిది వారింప శక్తుడవు. విపుల
బలుడవు. బహు భృత్యుడవు. వాగ్వి. సమర్థుండవు. కౌరవనాశము
నీవు వలయుననియే యుపేక్షించితివి. కావున దీని ఫలమనుభ
వింపుము. పతిశుశ్రూషచేత నేను గొంచెము తపశ్శక్తి నాజ్ఞించి
తిరా చక్రగదాధరా! నిన్ను శపించుచున్నాను. బంధువులగు కౌరవ
పాండవులు పరస్పరము చంపుచుండ నుపేక్షించితివి. కావున నీవు
నేటికి ముప్పదాఱవయేట నిట్లే నీ బంధువులనెల్ల వధింపఁగలవు.
నీవు శతమతబాంధవా మాత్యుడవై వనచరుడవై యనాధువలె
నజ్ఞాతుండవై జనరహితస్థలంబునఁ గుత్సితోపాయంబున జూపఁగలవు.
నీమూఁడువారును నిశతమతజ్ఞాతి బాంధవులై యీ భారతస్త్రీలవలె
నేడ్వఁగలరు. అనినఁ గృష్ణుండు చిఱునవ్వుతో నామె కిట్లనియె.

గాంధారీ! యాదవులను వధింపగలవారు . లోకమున నేన
దప్ప మఱి యెవ్వరులేరు. ఇది నే నెఱుఁగును. దానినిగావింప నేనున
యత్నము చేయుచున్నాఁడను. నీవు శపించి కష్టార్జితంబైన తపసు
నాశపఱిచికొంటివికాని యంతకుమించి యేమియు జేయ జాల
వైతివి. యాదవులు దైవోపహతులు. నిస్సంశయము. యాదవులను
నేనే వధింతును. వారిలో వారు కలహించి చావకుండిన దేవదానీ
వులకైన వారవధ్యులు. అని కృష్ణుని డిట్లు వచింపఁ గాండప్పలు
గుండెలు తట తట కొట్టుకొనఁ దమ బ్రతుకులపై నాశలుమానిరి. *

ఆవల వ్యాసాదులు గాంధారీదేవతల శాంతిపఱిచిరి. ధర్మ
రాజాదు లార్థవైషి కక్రియ లాచరించిరి.

గద్యము.

(శ్రీ) రామచంద్ర

చరణారవింద మిందా

ఘమాన మానసత్వ మహానై

భవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయ

తనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ నామ

ధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీ కృష్ణలీలామృ

తంబను మహావచన ప్రబంధ

మున భూభారహరణలీల

యను ద్వితీయ

చుట్టుకము.

శ్రీరామార్పణమస్తు.

* మనులు యాదవులను శసించుట భాగవదుద్ధముననుఁ బూర్వకార్యము.
యాంధ్రభారతమంశలి

గీ. మున్నకాదె యాదవులకు మునివ ర్ణ్య . కలిత దారుణ కాసంబు గలదు; నీకు

నేల చర్చిత చర్వణ విట్లు నేయ ? . దీన నీవేమి త్రవ్వితి దానిఁ జెపుము.

అని కృష్ణవాక్యమువలన నేర్పడుచున్నదిగాని మూలంబున దీని కాధారంబు
గానరాదు. ఈ సంకల్పవిషయంబు నేవొకచోటఁ జర్చితము.

